FRANJO TUĐMAN
Hrvatska riječ svijetu
SVJEDOCI POVIJESTI
Razgovori sa stranim predstavnicima

Knjižnica
SVJEDOCI POVIJESTI
Knjiga 9

Priredio
ANĐELKO MIJATOVIĆ

Predgovor
IVO SANADER

Uredničko vijeće
DUBRAVKO JELČIĆ
NIKOLA RUŽINSKI
IVO SANADER
MIRKO VALENTIĆ

Franjo Tuđman

HRVATSKA RIJEČ SVIJETU

Razgovori sa stranim predstavnicima

HRVATSKA SVEUČILIŠNA NAKLADA
HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST

Zagreb, 1999.

Izvršni urednici
DANIJEL BENKO
GORDAN JANDROKOVIĆ
MIROSLAV KOVAČIĆ
ANITA ŠIKIĆ

Lektorica
BLANKA PEČNIK-KROFLIN

Kazalo izradio
PETAR MAMIĆ

Likovna oprema
LUKA GUSIĆ

Grafički urednik
STJEPAN OCVIRK

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

UDK 323.1(497.5) »1978/1998«
327(497.5) »1978/1998«

TUĐMAN, Franjo

Hrvatska riječ svijetu : razgovori sa stranim predstavnicima / Franjo Tuđman. – Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada : Hrvatski institut za povijest, 1999. – 573 str. ; 22 cm. – (Svjedoci povijesti ; knj. 9)

Str. 5–15: Predgovor / Ivo Sanader.

ISBN 953-169-032-4 (HSN)

990615052

Predgovor

Knjiga intervjua i razgovora hrvatskog predsjednika dr. Franje Tuđmana sa stranim novinarima već se po svojoj naravi sasvim razlikuje od drugih njegovih knjiga. Ako je naime u prethodnima uglavnom izlagao i govorio, bilo kao povjesničar bilo kao državnik, o hrvatskim povijesnim i političkim temama, ovdje je sugovornik u suvremenom, »brzom« mediju intervjua. Već je i zbog toga ova knjiga zanimljiva, kao što će i zbog osobe autora – hrvatskoga predsjednika, te svoje tematske aktualnosti, široj čitateljskoj javnosti to biti dostupnije, »lakše«, premda vrlo ozbiljno i zahtjevno štivo. Štoviše, upravo će joj njezino neizostavno i izravno pozivanje i upućivanje na najaktualnije događaje, pače: bavljenje njima, dati punu političku težinu i ozbiljnost. Naime, premda je u knjigu uvršteno i nekoliko vrlo dragocjenih, važnih intervjua, vođenih prije demokratskih promjena, tada s hrvatskim disidentom dr. Franjom Tuđmanom, ipak većinu knjige tvore razgovori s hrvatskim predsjednikom o svim bitnim, egzistencijalnim pitanjima naše suvremene nacionalne povijesti. A on je njezin najvažniji protagonist, onaj koji ju je djelatno stvarao. Riječ je ovdje, dakle, o svojevrsnom brevijaru najvažnijih i kompendiju najzanimljivijih pitanja koja su, burnoga protekloga desetljeća, predsjedniku Tudmanu postavljali novinari tiskovnih ili elektroničkih inozemnih medija, u raznim prigodama i o raznim, Hrvatskoj važnim, događajima. Pitanja su izravna, kadšto provokativna, a zadiru u gotovo sve strateške, premda kadikad i samo u dnevnopolitičke teme hrvatske političke sadašnjosti, dok odgovori na njih jasno upućuju na zaokruženi politički program, na kojemu je stvarana hrvatska država, njezina sloboda, nezavisnost i demokracija.

Kao u nekom filmu prolaze tako važne povijesne sekvence pred nama, što je temeljni dojam pri čitanju knjige; redaju se svi

oni važni, sad već povijesni događaji za naš narod i domovinu, od prvih slobodnih, demokratskih izbora do zaokruženja suvereniteta mirnom reintegracijom Podunavlja; od one na početku gotovo bezizgledne i neravnopravne borbe protiv neprijateljske agresije, do pobjednika u Domovinskom ratu i pune afirmacije Hrvatske kao relevantnoga subjekta međunarodne politike.

A trebalo je zaista političkog i diplomatskog napora da bi se međunarodnu zajednicu uvjerilo u povijesnu, etičku i međunarodnopravnu utemeljenost prava hrvatskoga naroda na samoopredjeljenje i samostalnost, te zatim u nužnost međunarodnoga priznanja Hrvatske, što se očituje ponovno i u ovim neumornim raspravljanjima i objašnjavanjima hrvatskoga predsjednika u razgovorima sa stranim sugovornicima. Odgovarajući na pitanja staloženo i temeljito, s neoborivim argumentima, predsjednik Tuđman je u svakom intervjuu, s autoritetom poznavatelja povijesti, uporno pojašnjavao povijesno-političke prilike, te državnički razložno iznosio hrvatska stajališta i prijedloge za rješenja konkretnih otvorenih pitanja.

Tematska i kronološka struktura knjige u međusobnoj su zavisnosti. Razvidno je naime da se takvo koncipiranje knjige nametnulo samo po sebi. Datumi vođenja intervjua i razgovora pratili su najaktualnije događaje, pa se, mutatis mutandis, knjigu može podijeliti, gotovo razgraničiti, na skupine intervjua koji govore: a) o povijesnim okolnostima i aspektima borbe hrvatskog naroda za samostalnost i slobodu, uključujući argumentaciju o povijesnoj utemeljenosti hrvatske državnosti, b) o razobličavanju onih naoko benignih ali opasnih stereotipa koji su o Jugoslaviji vladali na zapadu, i u tom sklopu o demontiranju antihrvatske propagande, c) o traženju izlaza iz jugoslavenske krize koncem osamdesetih i početkom devedesetih godina ovog stoljeća, d) o hrvatskom inzistiranju na državnom suverenitetu i borbi za međunarodno priznanje, e) o otporu agresiji i Domovinskom ratu, f) o mirovnim snagama Ujedinjenih naroda u Hrvatskoj, g) o kompleksu pitanja vezanih uz Bosnu i Hercegovinu i, posebno, o očuvanju hrvatstva u toj zemlji, o Washingtonskim i Daytonskim sporazumima, s naglaskom na pitanjima o Federaciji Bosne i Hercegovine i, na kraju, h) o novom međunarodnom poretku u ovom, našem dijelu Europe, dakle o budućnosti iz aspekta međususjedskih odnosa.

Ovdje su navedeni, naravno, samo veći tematski sklopovi, jer Tuđman govori i o drugim relevantnim pitanjima hrvatske sadašnjosti. Važno je i to komu govori, jer što je veći ugled pojedinoga medija to je i važnije nastupiti u njemu. A to onda može pridonijeti i objektivnijoj percepciji naše stvarnosti u inozemstvu. Tako se popis novinara kao i TV i radiokuća, agencija i novina, dnevnika, tjednika i druge periodike doima kao svojevrsni »Tko je tko« suvremena medijskoga globalnog prostora. Po nekoliko intervjua predsjednik Tuđman je dao RTV-postajama CNN, ORF, BBC, Radio Vaticana, pa francuskoj, njemačkoj, ruskoj, švedskoj, izraelskoj, turskoj, španjolskoj televiziji, itd. Jednako će tako i uvid u zanimljivi popis tiskovnih medija svjedočiti o tomu da je s brigom i s odgovornošću, a u ime hrvatske politike, izgovorena riječ, putem visokotiražnih i uglednih svjetskih medija dolazila do utjecajnih čitalačkih krugova, do onih koji stvaraju i utječu na javno mnijenje pa slijedom stvari i na donositelje političkih odluka. Jer tu su *Washington Post, Wall Street Journal, Newsweek, Defense News, World Statesmen, Jerusalem Post, Focus, Der Spiegel, General Anzeiger, Die Welt, Süddeutsche Zeitung, Le Monde, Le Figaro, Politique internationale, Liberation, Der Standard, Moskovskie novosti, Rossija, Komsomolskaja pravda, Corriere della sera, Il Messaggero, Elefterotypia i sl.* Ništa manje važni nisu ni intervjui koje je Tuđman dao sredstvima javnog priopćavanja u susjednim zemljama, onima sa prostora bivše zajedničke države. *Delo, Mladina, Vreme, Nova Makedonija, TV BiH,* te svojevremeno *Yutel,* pružali su, između ostaloga, mogućnost da se njihova javnost upozna sa službenim hrvatskim stajalištima o pitanjima od zajedničkog interesa, o onima manje ili više zajedničkim problemima nastalima u procesu raspada bivše države, ali i o našim pogledima i prijedlozima za njihova rješenja.

Već je spomenuto da je u knjizi objavljeno i nekoliko Tudmanovih intervjua iz vremena prije demokratskih promjena i stvaranja samostalne hrvatske države, a nakon kojih je osudivan na zatvorske kazne i zabranu javnih nastupa. Kritizirajući političke prilike u prvoj i drugoj Jugoslaviji upozoravao je na neravnopravnost naroda u njima, pa tako i na neodrživost takvih sustava. Pritom je probleme impostirao u širi, europski i svjetski kontekst naglašavajući da se mir može izgraditi »tek onda kad svi narodi budu zadovoljni u svojim nacionalnim aspiracijama i kad se ta međunarodna zajednica bude zasnivala na njihovome međusobnom dogovoru, a ne na hegemoniji i dominaciji jednoga nad drugim« (iz intervjua za švedsku televiziju, 1977.). Citirajući ovaj Tudmanov odgovor, našli smo se u području jedne od nekoliko umjetno stvorenih dilema koje su, uz nekoliko drugih političkih stereotipa na zapadu, a stvorenih uglavnom zbog pomanjkanja objektivnih informacija, pratile nastanak suvremene hrvatske države. Dilema glasi: Danas kad se jedan, i to najnapredniji, dio Europe ujedinjuje, drugi njezini dijelovi se razgraduju, što, dakle, i kako s tim? Jesu li, naime, procesi individualizacije naroda, ako im se i prizna njihovo pravo na samoodređenje, suprotni procesima integracija? Možda nam se danas, iz aktualne perspektive, to pitanje može učiniti pomalo prenapregnutim, no desetak godina unatrag u Europi to nipošto nije bio slučaj. Prisjetimo se, bilo je to vrijeme ponovnog ujedinjenja Njemačke, ali i vrijeme u kojemu su se vodili završni pregovori o budućnosti Europske unije (tada zajednice), koji su kulminirali povijesnim Mastrihtškim ugovorom. Donekle je, dakle bilo i logično (premda u krajnjoj konsekvenciji i tragično!) to što su događaji u bivšoj Jugoslaviji zatekli Europsku zajednicu nespremnom. Tudman se tim pitanjem (dilemom) bavio i u nekim svojim ranijim radovima, kao što je na nj uvijek nanovo bio spreman i odgovoriti u raznim prigodama, braneći hrvatsko pravo, ali i pravo drugih naroda, na samobitnost i samoodređenje. A njegov odgovor bi se dao otprilike svesti na tezu da tek oni narodi koji prijedu proces individualizacije, koji ostvare samo-

stalnost, u svojoj punoj slobodi i nezavisnosti, mogu potpuno zrelo, odgovorno i svjesno raspravljavati i odlučivati o integracijskim procesima s drugima. Ne može se iz položaja potlačenosti ili inferiornosti, nego iz onoga ravnopravnosti, samobitnosti i samostalnosti odlučivati o integriranju. Jer udruživanje, bez obzira na kojem stupnju, pretpostavlja slobodno odlučivanje. Drugim riječima, procesi disolucije, odnosno dezintegracije višenacionalnih europskih država, od Sovjetskog Saveza preko Čehoslovačke do Jugoslavije (pa tako i hrvatska samostalnost!), nisu bili suprotni procesima europskih integracija nego tek povijesna pretpostavka za njih. Pogotovu to vrijedi i stoga što su se u sva tri navedena slučaja ti povijesni eksperimenti pokazali nesretnima, bez obzira na to temeljili se oni na manje ili više slobodnim i svjesnim političkim odlukama njihovih naroda.

Drugi politički stereotip, koji je na zapadu vladao o bivšoj Jugoslaviji, a koji je jugoslavenska komunistička vlast svim sredstvima potencirala, bilo je uvjerenje da ni jedna jugoslavenska republika ne može opstati bez Jugoslavije. Tako će u intervjuu od 20. veljače 1991. za njemački *General Anzeiger* novinar Herbert Leiner izravno upitati Tudmana: »Smatrate li da bi Hrvatska mogla opstati kao nezavisna država?« Naravno, da se u tom pitanju ne artikulira samo spomenuti politički stereotip, nego da ono u sebi sublimira i brigu i strah tada već dovoljno senzibilizirane njemačke i europske javnosti za budućnost hrvatskog i slovenskog naroda, za koje se već znalo da će ustrajati u borbi za nezavisnost. Odgovor na to pitanje (kojim već uvodimo sljedeći tematski sklop u knjizi) nije mogao biti jasniji: Hrvatska bi i u gospodarskom i u političkom smislu mogla živjeti sretnije i bolje bez Jugoslavije.

No, do tog cilja nije bilo lako doći. S ovoga kratkog povijesnog odmaka možda je još uvijek teško prosuditi koliko je naporan i težak bio onaj dio puta u hrvatsku državnu samostalnost kada se mukotrpno pregovaralo o rješenju krize, i koliko su nam nesklone bile političke okolnosti, i u međunarodnoj zajednici i u bivšoj državi. U čitavom nizu intervjua tijekom 1990. i 1991.

predsjednik Tuđman je uporno i dosljedno iznosio svoje ideje za mirno rješenje krize, u kojima je tražio puteve do hrvatske suverenosti. Od zahtjeva za novim povijesnim dogovorom na konfederalnom konceptu, preko prijedloga za savez suverenih republika, pa država, do konfederacije po uzoru na Europsku zajednicu, ili do konačno jasno izrečenoga zaključka (koji se temeljio na preciznoj prognozi o razvoju političkih događaja): da Jugoslavija ne može opstati, odnosno da je nestanak SFRJ povijesno neizbježan. Dovede li se svaki od tih intervjua, u kojima se razrađuju spomenute teze, u svoj točni ili barem približni povijesno-politički kontekst trenutka u kojem je nastajao, mogu se sa sigurnošću ustvrditi barem dvije stvari. Prva, da je Tuđman stalno imao na umu jedan te isti cilj – hrvatsku suverenost i samostalnost –, od kojega nije odstupao ma koliko političke prilike bile nesklone ili politički trenutak bio nepovoljan. Druga, da je unatoč tomu znao procijeniti kad je vrijeme za koji govor, koliko i što u kojemu trenutku valja reći, ne dovodeći tako u opasnost nego u prednost hrvatske pregovaračke pozicije. Jedno i drugo, neprijeporno je, svjedoči i o konzistentnosti i o državničkoj razboritosti njegove politike. U svojoj je argumentaciji pritom tražio modele i kodove bliske recipijentskom horizontu očekivanja, što nipošto nećemo označiti kao jeftino podilaženje (prije svega, zapadnom!) čitatelju, nego kao izbjegavanje mogućih nesporazuma pa i smetnji u prijemu poruke. On će tako u jednom intervjuu oštroumno upozoriti primjerice na Titovu izjavu, danu još za rata, po kojoj bi NOB bila laž i obmana ako ne bi donijela nacionalnu slobodu svakom jugoslavenskom narodu, u drugom će uspoređivati procese u Europi s onima u Jugoslaviji, odnosno tražit će ista prava za narode u Jugoslaviji kakva imaju i narodi u Europskoj zajednici, u trećem će upućivati na neizbježnost stvaranja demokratskog pluralističkog društva, ili će pak u politički diskurs sustavno unositi model skandinavizacije kao mogućega putokaza i za rješenje jugoslavenske krize. Kasnije će, a nakon međunarodnoga priznanja i posebno nakon stvaranja hrvatskih oružanih snaga, promicati politiku normalizacije hrvatsko-srpskih odnosa na načelu međusobnog priznanja, kao ključnoga koraka u stabilizaciji političkih prilika u ovom dijelu Europe, pozivajući se pritom i na primjer njemačko-francuskih odnosa.

Sve su to jamačno toposi suvremene europske povijesti, ako hoćemo i moderni europski politički simboli pomoću kojih se moglo korelirati s mentalnim sklopom zapadnoeuropske javnosti, koja se padom berlinskoga zida našla prilično zatečena. Njoj je tih godina doista trebalo govoriti metodom svojevrsne kontrafakture. A time se je moglo i hrvatsku političku zbilju lakše dovesti u njezin europski kontekst, pa je upravo tako impostirani diskurs dr. Tuđmana značio i donosio dodatne argumente legitimitetu hrvatskih stremljenja za suverenošću.

Nakon priznanja Hrvatske i Slovenije od strane Europske zajednice, a potom Sjedinjenih Američkih Država, Rusije, Kine i cijele međunarodne zajednice, vrlo brzo se u nekim zemljama Zajednice (kasnije Unije) razvila žustra rasprava o tome je li to trebalo učiniti ili ne. Predbacivalo se Njemačkoj, kancelaru Kohlu i ministru vanjskih poslova Genscheru, da su isforsirali priznanje tih dviju republika i tako pospješili rat. Neki su u svojim neutemeljenim pretjerivanjima išli tako daleko da su čin međunarodnog priznanja gotovo proglasili uzrokom rata. Jasno je da već i sam uvid u slijed događaja, da o drugim razlozima i ne govorimo, opovrgava i čini suvišnim svaku raspravu o takvim neozbiljnim i proizvoljnim primjedbama, motiviranima ipak prvenstveno partikularnim nacionalnim interesima i odsutnošću svake zajedničke europske vanjske i sigurnosne politike, a ne objektivnim prosudbama. Jer stanje u Hrvatskoj je bilo sasvim drugačije, na što je i u svojim intervjuima upozoravao dr. Tuđman, tražeći međunarodno priznanje Hrvatske i tvrdeći upravo suprotno: primjerice u intervjuu austrijskom ORF-u, 8. kolovoza 1991. da bi taj čin, naime, spriječio širenje rata, ili njemačkom *Sternu,* 23. prosinca 1991., da bi priznanje zaustavilo rat. Obrazložio je tu tezu vrlo jednostavno i uvjerljivo, priznanje Hrvatske (i Slovenije) bi »internacionaliziralo oružani sukob i prisililo Srbiju da sjedne za pregovarački stol«, što se kasnije i dogodilo.

U vrlo važnim vremenima potom, kad su mirovne snage UN-a bile već nekoliko godina u Hrvatskoj, a pregovori o mirnoj reintegraciji zaposjednutih područja u ustavnopravni poredak nisu donosili nikakva napretka, niti je u perspektivi bilo izgledno da bi se s takvim mandatom kakav su imali UNPROFOR i kasnije UNCRO problemi mogli riješiti, hrvatske su oružane snage poduzele – danas već slavne – vojne akcije i oslobodile središnje dijelove zemlje. U razgovorima za *Der Spiegel* (20. siječnja 1995.) i *Washington Post* (23. siječnja 1995.), o otkazu mandatu UNPROFOR-a, predsjednik Tudman je obrazložio hrvatska stajališta o toj odluci koja je u Hrvatskoj imala nepodijeljenu potporu javnosti i Sabora, dok je u nekim međunarodnim krugovima primljena s velikim iznenađenjem i neodobravanjem. Iznosio je pritom s jednakom objektivnošću i pozitivni saldo postignut za mandata mirovnih snaga, ali je odlučno upozorio i na njihove propuste i, prije svega, na besperspektivnost takvoga mandata, što će reći na neprihvatljivost njihova daljnjeg ostanka u Hrvatskoj u istom obliku i s istim zadaćama. Cilj te političke akcije, otkazivanje UNPROFOR-ova mandata, bio je vrlo jasan: ubrzati rješenje krize s okupiranim područjima, odnosno ubrzati njihovo integriranje u naš ustavnopravni poredak. Iako je i međunarodnoj zajednici bilo jasno ono što i hrvatskoj javnosti, da bi se, naime, nastavkom upravo takva mandata stvorila svojevrsna nova »ciparska situacija«, da bi dakle, došlo do »ciprizacije Hrvatske«, s njezine strane nije bilo dovoljno odlučnosti da se konkretnije i učinkovitije pride rješavanju problema. Štoviše, takva ih je odluka (premda utemeljena u međunarodnom pravu!) ponovno zatekla potpuno nespremne. No, kad je prošao tzv. »prvi šok«, međunarodna je zajednica prihvatila neodrživost takva stanja za Hrvatsku, te je predvođena SAD-om – kao i u drugim sličnim važnim situacijama – prihvatila poznati »Kopenhagenski sporazum« Tudmana i Al Gorea, to jest pristala je na novi, izmijenjeni, brojčano znatno umanjeni mandat mirovnih snaga (UNCRO), koji Hrvatsku nekoliko mjeseci kasnije nije omeo da vojno oslobodi svoja središnja okupirana područja. O svemu tome svjedoči

važan intervju koji je predsjednik Tudman dao CNN-u 18. ožujka 1995.

Posebnu i vrlo zanimljivu cjelinu u knjizi tvori skupina intervjua u kojima dr. Tudman govori o odnosima s Bosnom i Hercegovinom. Polazeći od činjenice da su Hrvatska i Bosna i Hercegovina povijesno upućene jedna na drugu, više nego bilo koje druge države u regiji, pogotovo stoga što je BiH i država hrvatskoga naroda, Tudman je u svojim intervjuima jasno slijedio nekoliko neoborivih, neupitnih načela: 1) Hrvatska priznaje suverenu i neovisnu BiH, 2) hrvatski narod u BiH je konstitutivan, suveren i jednakopravan s ostala dva naroda te zemlje, 3) hrvatska politika mora voditi računa o svojim interesima nacionalne sigurnosti, te ima ustavnu i moralnu obvezu brinuti o Hrvatima u BiH, 4) o budućnosti te zemlje mogu i moraju odlučivati isključivo i samo njezini konstitutivni narodi, a rješenja im se nipošto ne smiju nametati.

Na tim načelima je i osmišljavana hrvatska politika, o čemu svjedoči nekoliko povijesnih činjenica, koje nisu dovoljno uzimane u obzir u nekim analizama i ocjenama. Hrvatska je bila prva zemlja koja je priznala suverenu i neovisnu BiH i uspostavila s njom pune diplomatske odnose, a njezin je veleposlanik bio prvi takav međunarodni predstavnik u Sarajevu, što se očitovalo i u njegovoj funkciji doajena diplomatskog zbora akreditiranog u toj zemlji. Prije toga još, predsjednik Tudman je izaslanstvima Hrvata iz Hercegovine i drugih BiH-krajeva nedvosmisleno sugerirao da: a) izađu na referendum o BiH i b) da glasuju za nezavisnost i suverenost BiH. Znamo li za činjenicu da su Srbi bojkotirali referendum, i da je tek sudjelovanjem i hrvatskog nacionalnog korpusa taj referendum uspio, onda doista ta činjenica i takva Tudmanova i hrvatska politika zavređuju adekvatniju političku valorizaciju. Predsjednici Tudman i Izetbegović potpisali su 22. srpnja 1992. Sporazum o prijateljstvu i suradnji Hrvatske i BiH, koji je uključivao suradnju na svim područjima gospodarskog i kulturnog života, ali i vrlo važne i delikatne odredbe o vojnoj suradnji, što je posebno došlo do

izražaja u kasnijim zajedničkim akcijama u oslobađanju, između ostaloga, i jugozapadne Bosne. Vojno-politička suradnja hrvatskog i bošnjačkog naroda protiv zajedničkog neprijatelja u ratu, koji se jednako obrušio na obje zemlje, bila je nužna i logična. Hrvatska je odigrala i najvažniju ulogu u prihvatu izbjeglica iz BiH, tretirajući pritom jednako i Hrvate i Muslimane, a to je bilo jamačno jedno od životno važnih područja suradnje. Nadalje, upravo je predsjednik Tuđman od početka podržavao ustrojavanje Federacije BiH, i njezino vezivanje s Hrvatskom, do konfederalnih veza, o čemu je eksplicite govorio Washingtonski sporazum. O svim tim pitanjima govore ovi intervjui, uključujući i druge vrlo važne teme koje su bile povodom čestih, nekad ozbiljnih, nekad politikantskih špekulacija, o muslimansko-hrvatskom sukobu, o stvaranju HVO-a i HR Herceg-Bosne, ili pak o navodnom dogovoru o podjeli Bosne. U sklopu tih prosuđivanja valja istodobno uvijek imati na umu da je međunarodna zajednica od početka rata u BiH grozničavo tražila politička rješenja u toj zamršenoj krizi, iznoseći najrazličitija rješenja te potom odustajući od njih. Prisjetimo se tih prijedloga: od Cutileirovog o kantonizaciji, preko Vance-Owenova o Uniji tri republike, preko prijedloga Kontaktne skupine o 51%–49%, do konačnoga Daytonskog mira, utemeljenoga na načelu 3-2-1: tri naroda, dva entiteta, jedna država.

Naravno, da će pogledi i razmišljanja predsjednika Tuđmana o tome kako nakon svega treba izgledati budućnost i vanjskopolitička orijentacija Hrvatske, i u tom sklopu posebno njezini odnosi sa susjedima, uvijek iznova privlačiti pozornost stranih medija, pa se ta pitanja provlače kroz čitav niz intervjua. Čini se stoga važnim istaknuti da je Tuđman, ma koliko dug bio vremenski raspon od prvog do posljednjeg intervjua u knjizi, stalno isticao čvrstu hrvatsku orijentaciju prema ulasku u moderne europske integracijske tijekove. Odlazak s Balkana, u političkom smislu, i povratak kući u Srednju Europu i na Mediteran. To je konstanta koja je prepoznatljiva u svim ovim tekstovima, bilo da je izrečena *expressis verbis*, bilo da je implicitno sadržana u pri-

jedlozima političkih rješenja koja Tuđman nudi. No, o tome smo ovdje već govorili. Ipak, ono što je politički vrijedno i što zacijelo u sebi nosi karakter trajnoga jest činjenica da to nipošto nije hrvatski bijeg, ni od stvarnosti, ni od odgovornosti. Jer Tuđman predlaže i promiče normalizaciju odnosa sa SR Jugoslavijom, naravno na načelima novoga međunarodnog poretka, kao jedini izlaz iz krize i jedinu moguću i prihvatljivu perspektivu, a svim drugim zemljama u susjedstvu pojačani razvoj svestranih bilateralnih odnosa na temeljima dobrosusjedstva i prijateljstva.

Teško bi bilo, a ne može biti ni svrha ovoga teksta, nabrojiti sva druga važna pitanja iz njegova političkog programa ili suvremenoga hrvatskog političkog života o kojima je riječ u ovoj knjizi. Je li riječ o pomirbi kao temeljnoj pretpostavci nacionalnoga preporoda (*Delo*, 3. veljače 1990.), o nekim inicijativama za nove balkanske asocijacije (primjerice, *Jerusalem Post*, 28. siječnja 1998.), o ozbiljenju hrvatske političke scene (*Le Figaro*, 23. rujna 1995.), ili pak o Papinu posjetu i beatifikaciji kardinala Stepinca (*Radio Vaticana*, 1. listopada 1998.), o pretvorbi i privatizaciji, o razvitku demokracije, o socijalnoj pravdi (*Elefterotypia*, 23. studenoga 1998), ili o drugim temama, Tuđman govori argumentirano, strpljivo i politički mudro, zaokružujući svoju političku doktrinu u konzistentnu programatsku cjelinu. A posebnu vrijednost knjizi daje njezina dokumentarnost. Ta nam, naime, nudi mogućnost provjerljiva uvida u ono o čemu je Tuđman jučer govorio, a što se potom i ostvarilo, za nekoliko mjeseci ili godina. I za kraj, na jednom je mjestu sam rekao, parafraziram, da je htio što više teškoga posla odraditi za Hrvatsku i buduća pokoljenja, da onima što dolaze bude lakše. Nema sumnje, međutim, da je time i postavio kanone koje će svaka buduća hrvatska politika morati uzimati u obzir, i po kojima će je mjeriti, htjela ona to ili ne.

Ivo Sanader

Protiv krivotvorenja hrvatske povijesti*

○ ***U posljednje vrijeme u Švedskoj i u drugim europskim zemljama, a isto tako i u Americi, međunarodna javnost je suočena sa sve većom političkom, a i terorističkom aktivnošću hrvatske emigracije, u kojoj su najekstremniji mladi ljudi, koji su odgojeni u socijalističkoj Jugoslaviji, a mnogi od njih su bili čak i članovi Saveza komunista Jugoslavije. Koji su tome razlozi i kakvo je duhovno i političko stanje u Hrvatskoj i u Jugoslaviji koje potiče sve jače separatističke tendencije, koliki je utjecaj emigracije i koliko njezini zahtjevi za samostalnom Hrvatskom odražavaju stvarno raspoloženje hrvatskog naroda?***

– Na sva ta pitanja očito nije lako, ni jednostavno odgovoriti. Da aktivnost hrvatske emigracije predstavlja sve ozbiljniji problem i za zemlje u kojima ona djeluje i za jugoslavenske vlasti, vidi se već po njihovu reagiranju na tu aktivnost, a ovdje i po presudama, koje se izriču zbog veza s emigracijom. Novi val hrvatske političke emigracije posljedica je brutalnog obračuna s hrvatskim preporodnim pokretom iz godine 1970. i 1971. Budući da su ugušeni svi izdanci toga hrvatskog proljeća, mnogi su mladi ljudi izgubili vjeru i nadu u mogućnost slobodnijega političkog i nacionalnog življenja u domovini, pa su ogorčeni i desperatni otišli u inozemstvo i opredijelili se za ekstremnu emigrantsku

* Razgovor vodio Bengt Göranson za švedsku televiziju 1977. godine. Dijelovi intervjua objavljeni su na švedskoj televiziji 2. i 11. veljače 1978. u emisiji pod naslovom »Hrvati – teroristi ili borci za slobodu«, zatim je intervju objavljen u cjelini ili u izvodima u sljedećim glasilima: *Nova Hrvatska*, London 18. prosinca 1977.; *Hrvatska revija*, prosinca 1977., str. 627–629; *Hrvatska revija*, 1978., br. 1, str. 131–133; *Hrvatska borba*, br. 1/1978., str. 32; izvatke ovoga intervjua objavio je i *Hrvatski vjesnik*, glasilo HNV, br. 3, od 1. veljače 1978., str. 4–6. Preuzeto: Franjo Tudman, *Usudbene povjestice*, Zagreb, 1995., 346–356.

aktivnost. To je samo dokaz više, da se redarstvenim progonima i političkim terorom ne mogu riješiti nikakvi, a najmanje nacionalni problemi, nego se time mogu samo još više zaoštriti. Razlozi nove i nove političke emigracije su mnogostruki. Oni imaju svoje izraze i korijene u novijoj povijesti hrvatskog naroda, o čemu smo govorili, ali i u kretanjima u suvremenom svijetu. U biti, oni proistječu iz problema položaja hrvatskog naroda u višenacionalnoj državnoj zajednici kakva je Jugoslavija i bila i kakva jest i danas. Izmedu dva rata hrvatski se narod borio protiv velikosrpskog hegemonizma, a za pravo na samoodredenje, jer je monarhistička Jugoslavija bila tamnica naroda i za hrvatski narod i za druge nesrpske narode. Pretvaranje Jugoslavije u socijalističku federaciju bila je velika i povijesna promjena, ali ni to nije spriječilo ponovno uspostavljanje velikodržavnog centralizma. U Beogradu se usredotočilo sve institucije centra moći i odlučivanja na svim područjima nacionalnog i društvenog života, od politike i gospodarstva do športa. Jednostranački monopolizam i tzv. demokratski centralizam, kojim vlada Savez komunista Jugoslavije, sputavao je ustavni federativni sustav i omogućio rankovićevsku presiju nad hrvatskim narodom, koji je pružao glavni otpor tom birokratskom centralizmu i velikosrpskom, velikodržavnom etatizmu, zato što je taj centralizam najviše pogadao Hrvatsku, što se očitovalo već u tome, da je, osobito u Rankovićevo vrijeme, od milijunske ekonomske emigracije iz Jugoslavije gotovo polovina bila iz Hrvatske – Hrvata, a iz te ekonomske emigracije dobrim dijelom se regrutira i politička emigracija.

Ni proklamiranjem samoupravnog društva, što je u međunacionalne odnose unijelo posljednjom ustavnom reformom iz g. 1971. i neke konfederativne elemente, nije osigurano pravo slobodnijega nacionalnog življenja i demokratskog samoodredenja. To se vidi i iz samog načina, na koji je izvršen pogrom nad hrvatskom inteligencijom, nad komunističkim vodstvom Hrvatske i nad studentskim i općenarodnim pokretom u početku ovog desetljeća.

Sva dosadašnja zbivanja pokazuju zapravo da postoje duboka proturječja ili između programskih načela Saveza komunista Jugoslavije i Ustava SFR Jugoslavije o pravu svakog naroda na svoju državnost i na samoodredenje do odcjepljenja, ili stvarnosti, koja ta prava ograničava i sputava.

Povijesno gledano, hrvatska emigracija, negirajući međunarodni poredak i Jugoslaviju u njemu, računajući s neriješenim blokovskim presezanjima i nagađanjima oko Jugoslavije, samo je ekstreman izraz povijesnog stremljenja hrvatskog naroda, koji kao i svaki drugi narod u naše doba teži k ostvarenju pune nacionalne suverenosti i prava, da može sam, na demokratski način, odlučivati o svojoj sudbini u budućnosti, prije svega o modalitetima svojih odnosa s drugim narodima u Jugoslaviji i u europskoj zajednici. To bi bio otprilike odgovor na Vaše prvo pitanje, koliko ga ja mogu dati.

○ ***U inozemstvu se ponavljaju proturječne ocjene o režimu i o ljudskim i političkim slobodama u Jugoslaviji. Za neke, Jugoslavija je mnogo slobodnija zemlja od drugih jednopartijskih socijalističkih zemalja, a za druge je u njoj čak i kući totalitarni režim negoli u drugim istočnoeuropskim zemljama. Kako zapravo stvari stoje s poštivanjem ljudskih i političkih sloboda u Jugoslaviji, i je li u Hrvatskoj gore stanje negoli u drugim republikama? Je li se Vi osobno osjećate pod represijom, i je li u godini Helsinške konferencije došlo do nekih promjena u smislu slobodnije razmjene ljudi i ideja?***

– Bez dvojbe, Jugoslavija je u mnogočemu otvorenija zemlja od mnogih socijalističkih država. O tome govore i turistički promet i otvorenost njezinih granica i kretanje stotina tisuća njezinih radnika po europskim zemljama; zatim kulturno-tehnički i drugi utjecaji, i života i mišljenja njezinih građana. Ali, s druge strane, Jugoslavija je isto tako nedvojbeno zemlja, u kojoj Savez komunista sa svojom marksističkom doktrinom ima isključivi monopol odlučivanja u svim sferama materijalnog i duhovnog života. I u Jugoslaviji, kao i u drugim zemljama s komunističkom vlašću, nema mjesta niti za pluralizam socijalističke misli, niti za

neke druge tendencije. Nedavno je jedan visoki dužnosnik Saveza komunista Jugoslavije izjavio, da bi pobornici eurokomunizma, znači Carrillo – Berlinguer i njihovi sljedbenici, u Jugoslaviji bili proglašeni kontrarevolucionarima i zatvoreni, jer pluralistička demokracija, pa ni ideje eurokomunizma, tobože ne odgovaraju jugoslavenskim uvjetima. A što to odgovara jugoslavenskim uvjetima? O tome, razumije se, ima pravo odlučivati samo njezino vodstvo, još konkretnije vrh toga vodstva. Uostalom, u Jugoslaviji ostaju bez posla i žive kao odbačeni ljudi, kojima nije dopušteno da se bave ili građanskim pozivom, čak i oni pojedinci, koji su bili i komunistički prvaci i ideolozi, samo zato što su u određenom trenutku došli u sukob ne s većinom, nego s manjinom, ali s moćnijom manjinom u stranačkom vodstvu. Da su prilike u Hrvatskoj nestalnije nego u drugim republikama, moglo bi se zaključiti već i po tome, što su zbog tobožnjega hrvatskog nacionalizma stalno na udaru sve nove i nove skupine ljudi, od istaknutih hrvatskih revolucionara do najpoznatijih književnika ili do studenata koji se istom spremaju za život.

Je li došlo do promjena poslije Helsinkija i u vrijeme Beogradske konferencije? Do nekih bitnih promjena svakako nije došlo. Doduše, Kardelj i neki drugi iznijeli su tezu o »samoupravnom pluralizmu«, što govori, da je i dio vodstva svjestan o potrebi demokratizacije i većeg poštivanja nacionalnih i ljudskih prava, ali su se drugi, pa i oni sami, odmah potrudili da izjave, da s time ne misle ni na kakvu građansku demokraciju i da to ne dovodi u pitanje ni u kom smislu vodeću ulogu Saveza komunista.

U novinama i nadalje čitamo o presudama ljudi zbog verbalnih političkih delikata. Što se mene tiče, i nadalje ne mogu tiskati ni jedne riječi, kao povjesničar ne mogu pribivati ni znanstvenim ni drugim skupovima, a vlasti mi i dalje zabranjuju putovanje u inozemstvo, jer mi odbijaju izdati putovnicu, pa se tako ne mogu odazvati pozivima ni švedskih ni drugih sveučilišta iz inozemstva, koji su me pozivali kao profesora i kao pisca. Takve pojave u naše doba, u današnjem svijetu, moraju izazvati

nezadovoljstvo, ne samo intelektualaca, koji su po naravi zaokupljeni svojim intelektualnim životom, nego i običnih ljudi. To ne pogoduje razmjeni ljudi i ideja, za čim teže i zaključci Helsinške konferencije. To bi bilo sve, što bih imao odgovoriti na Vaše pitanje.

○ ***Svaki put, kad se švedski tisak nađe u prilici da nešto napiše o hrvatskoj problematici, onda se kroz taj tisak uvijek ponavljaju optužbe protiv Hrvata za genocid nad srpskim narodom. Spominje se Jasenovac i brojke od sedamsto do devetsto tisuća uništenih ljudskih života. Te i takve optužbe su prije hrvatskom problemu davale specijalni karakter, jesu li one istinite?***

– Neki podaci ne samo da nisu istiniti, nego su udeseterostručeni. To izjavljujem kao povjesničar s punom znanstvenom odgovornošću, a svoje zaključke zasnivam na službenim podacima Saveznog zavoda za statistiku o popisu žrtava rata g. 1941.–1945. Evo, imam pri ruci sažetak jednoga takvog popisa. Pred više od 10–15 godina bio sam u prilici, a ako hoćete u neprilici, da se ovim i drugim dokazima suprotstavim opetovanim nastojanjima, da se čak i kamenim slovima, znači za vječnost, na spomeniku u Jasenovcu upiše da je u tom logoru ubijeno više od šesto tisuća ljudi. Povijesne su, međutim, činjenice, da je u svim logorima i u svim zatvorima u Hrvatskoj, i izvan nje, za vrijeme zadnjeg rata stradalo 59.635 ljudi, i to ne samo Srba, nego i velik broj Hrvata, demokrata i antifašista, Židova i Cigana, kao i pripadnika drugih narodnosnih skupina. I to je golema brojka od gotovo šezdeset tisuća ljudi, koja ne umanjuje odgovornost onih koji su sudjelovali u tim zločinima. Taj golemi broj od šezdeset tisuća uopće ne umanjuje odgovornost glavara Nezavisne Države Hrvatske i ustaša, koji su počinili te zločine. Jamačno, svi oni koji udeseterostručuju ove brojke, čine to zbog potenciranja krivnje hrvatskog naroda, i to čitavoga hrvatskog naroda.

Treba nadalje spomenuti da je, osim navedenih žrtava u logorima i u zatvorima, na tlu današnje Hrvatske palo 68.505 boraca partizanskih jedinica, a 50.806 osoba palo je kao žrtve

izravnog terora njemačkih i talijanskih fašističkih okupatora, kao i ustaških, ali i četničkih postrojbi. Ukupni iznos žrtava palih za vrijeme tzv. narodno-socijalističke revolucije, bez onih koji su pali na strani NDH, jest 185.327 osoba. U toj brojci od 185.327 palih žrtava golemu većinu čine Hrvati, po mojoj ocjeni oko dvije trećine od tih žrtava, a ostalo su Srbi i pripadnici drugih narodnosnih skupina.

To su povijesne činjenice, a sve drugo je pokušaj manipuliranja s povijesnom istinom, a time i s međunarodnom javnošću. Oni koji te povijesne činjenice prikazuju drukčijima, oni su ili obmanuti od onih koji poznaju pravu istinu, ili su pak žrtva propagande. Neki pak tendenciozno i planski neprestano iskrivljuju povijesne istine, i to radi stvaranja lažne povijesne slike o hrvatskom narodu i radi zavaravanja međunarodne javnosti. Takva rabota može, doduše, privremeno donositi probitke, ali ipak valja znati, da se na neistinama ne mogu trajno zasnivati neke povijesne ocjene. Na kraju, ipak, sve te neistine lupaju o glavu onima, koji ih šire, i onima koji se upinju da ih održe.

❍ ***Kako je moguće da se jedna takva teška neistina može stalno održavati, kao dokaz povijesne krivnje Hrvata, više od trideset godina nakon rata? Podsjetio bih Vas, da je čak jedan Ernst Bloch izjavio, prilikom rasprave o problemima socijalizma u Jugoslaviji (u toj raspravi sudjelovali su Rudi Supek, Gajo Petrović, Milovan Đilas, a i tiskana je u jednom ozbiljnom časopisu), da su svi Hrvati u Zapadnoj Europi fašisti, a oni u Hrvatskoj polufašisti. Ponavljam, kako je sve to moguće?***

– Dok je lijeva hrvatska inteligencija, ne samo komunistička, nego i sva lijevo, socijalistički i demokratski, orijentirana inteligencija, bila okupljena znanstvenim i pedagoškim radom, da bi na svim područjima društveno-političkog života bila osigurana ravnopravnost i monolitnost hrvatskog naroda, dotle su se oni intelektualci, koji su se iz raznoraznih razloga opredijelili za socijalistički integralizam, što je u sadašnjem socijalističkom društvu samo drugi naziv za stari hegemonizam i unitarizam, a u takve spadaju i od Vas spomenuti Gajo Petrović, Rudi Supek,

pa i drugi članovi tzv. praksisovskoga filozofskog kruga i razvikani humanisti, uključili u hajku protiv tobožnjega hrvatskog nacionalizma, sakrivajući se iza demokratske krilatice o tobožnjoj radikalnoj kritici svega postojećeg u socijalističkom društvu. U tim i takvim intelektualcima su intelektualni izvori iskrivljene slike o hrvatskoj povijesti i hrvatskoj stvarnosti, i to ne samo u takvih lijevih intelektualaca, kao što je uvaženi Ernst Bloch, nego i u široj međunarodnoj javnosti. Moglo bi se o tome još govoriti, međutim, nemamo za to ni vremena ni prilike. No, htio bih biti optimist i zaključiti, da je povijesna istina i do sada uvijek krčila put, bez obzira kako je on težak bio, na svjetlo dana, pa će tako biti i u hrvatskom slučaju, i sada i u budućnosti.

❍ ***Novine i propaganda u zapadnim zemljama, a kao što ste i sami spomenuli, i Ernst Bloch, u svojim zapisima i publikacijama, nazivaju hrvatski narod fašistima i polufašistima, a i u javnom mnijenju zapadnih zemalja prevladava mišljenje, da su svi oni, koji nisu za današnji režim i sustav u Jugoslaviji, pripadnici fašističkog pokreta ili organizacije. Kako to?***

– Suočeni smo s jednom pojavom, koja za hrvatski narod nije nova. U europskoj publicistici, osobito u lijevoj publicistici, pa i u lijevoj literaturi, susrećemo se stalno s nekim nevjerojatnim tezama o povijesnoj krivnji, konzervatizmu, a u novije vrijeme čak i o fašističkom karakteru hrvatskoga nacionalnog pokreta. Tome je kriv čak i gospodin Karl Marx, koji je zbog borbe Hrvata protiv Madara godine 1848. svrstao Hrvate u one konzervativne narode, koji ne zaslužuju ništa drugo, nego da kao kontrarevolucionarni otpatci budu sagoreni u vatri revolucije.

❍ ***Svi se slažu da je u staroj, monarho-fašističkoj Jugoslaviji bilo nacionalnog ugnjetavanja. Kako se to ugnjetavanje očitovalo u životu nesrpskih naroda, posebno Hrvata?***

– Slušajte, hrvatski narod je jedan od najstarijih naroda u Europi. On živi na ovom tlu već trinaest stoljeća i za sve vrijeme svoje povijesti on je sačuvao, pa i nakon gubitka srednjovjekovne državne samostalnosti, svoj individualitet. Sačuvao ga je i

u okviru Habsburške Monarhije. Međutim, stvaranje Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca godine 1918., odnosno Kraljevine Jugoslavije, kako se ta država zove od godine 1929., nacionalni i državni individualitet hrvatskog naroda bio je ukinut. Hrvatski narod nije se pomirio s tim ukinućem, nego je tražio da i u novoj državi nema manja prava nego što ih je imao u Habsburškoj Monarhiji, koja je njemu bila također strana zemlja i u kojoj se također borio za svoju samostalnost i svoju neovisnost. Hrvatski narod je htio i u novoj državi sačuvati svoj nacionalni individualitet i htio je da ima jednaka prava sa srpskim narodom i drugim narodima u Jugoslaviji.

Velikosrpska buržoazija nijekala je i poricala to pravo čak i otvorenom fašističkom diktaturom. Treba podsjetiti, da su u beogradskom parlamentu ubijene vođe hrvatskoga nacionalnog pokreta.

I u okviru takve fašističke Jugoslavije hrvatski nacionalni pokret imao je izrazito demokratski karakter. Hrvatska je bila jedna od rijetkih katoličkih zemalja u Europi u kojoj nije bilo fašističke, niti klerikalne stranke, i to baš zato, što su u prvoj fazi nacionalnog pokreta Starčevićevo pravaštvo i kasniji Radićev seljački pokret imali demokratski karakter. Zbog toga, konzervativne i reakcionarne, da ne kažem fašističke, struje u hrvatskomu političkom životu uopće nisu bile prisutne.

Naprotiv, uz nacionalni demokratski pokret bila je vrlo jaka hrvatska ljevica pod utjecajem komunističkog pokreta, baš zato, što je ona tražila još radikalnije rješavanje hrvatskoga nacionalnog pitanja. I odatle, uopće ne stoji nikakva tvrdnja o konzervativnom elementu ili o fašističkom karakteru hrvatskoga nacionalnog pokreta prije Drugoga svjetskog rata. Treba podsjetiti da Njemačka nije htjela u Hrvatskoj Pavelića, nego je htjela Mačeka, jer je njemačka vlada znala da Pavelić nema gotovo nikakvog utjecaja u hrvatskom narodu.

○ ***Vi ste dali sliku političke i socijalne strukture Hrvatske prije Drugoga svjetskog rata i naglasili ste da su lijeve, ljevičarske struje u političkom životu Hrvatske bile jake. Kako je to na samom početku***

rata utjecalo na sliku konstituiranja otpora KPJ i na početak same revolucije?

– Pa vidite, u Hrvatskoj i Sloveniji je bila najrazvijenija radnička klasa, radništvo, pa prema tome i najrazvijeniji radnički pokret. Osim toga, u Hrvatskoj je, stjecajem okolnosti, bio jak i lijevi intelektualni marksistički pokret oko Krležinoga književnog kruga, i to jedan neortodoksan intelektualni marksistički pokret, koji je bio po svojoj orijentaciji socijalistički, ali nije podlijegao onome, što se kasnije razvilo u Sovjetskom Savezu u staljinizam. Taj je lijevi intelektualni pokret, uz jak oslonac socijalističkih i komunističkih snaga u radničkoj klasi, djelovao, uz onaj nacionalni demokratski pokret, i u stvaranju jednoga takvog raspoloženja u Hrvatskoj koje je bilo antifašističko. Iako je hrvatski narod u okviru sila Osovine, prvi put u novijoj povijesti, dobio državu, taj hrvatski narod ipak nije postao fašistički zbog toga. Naprotiv, on se antifašistički opredijelio, pa su NOP i revolucija imali u Hrvatskoj jači razvitak nego u drugim zemljama. Treba spomenuti i to da je u Hrvatskoj stvorena revolucionarna vlast, stvoreno predstavništvo hrvatskog naroda, kao neki provizorni parlament i vlada već od g. 1943. pa nadalje. Usput rečeno, moj otac je bio član tog predstavništva hrvatskog naroda ili, kako ga zovemo, ZAVNOH-a. Prema tome, hrvatski je narod i u tijeku rata gradio program svoje socijalističke državnosti i išao za tim da i u samoj revoluciji stvori temelje takve federalne države Hrvatske, koju više nitko, u novijoj povijesti, nije doveo u pitanje, tim više što je i u samom programu KPJ, koji je Tito tada proglasio, bilo rečeno da će u novoj Jugoslaviji biti riješeni ne samo socijalni problemi, nego prije svega nacionalno pitanje.

○ ***Možete li mi reći što ste Vi stvarno htjeli i zašto ste bili osuđeni?***

– Što se mene tiče, moja je djelatnost bila u istraživanju povijesne istine, a to je u skladu s mojom težnjom, da hrvatski narod u samoupravnom socijalizmu bude u takvom stanju da sam može odlučivati o svim pitanjima svoga kulturnog, gospodarskog i političkog života. Ta težnja da se pravo samouprav-

ljanja digne na razinu naroda, da se samoupravni socijalizam uskladi s težnjom svakog naroda, da sam odlučuje o svojoj sudbini, da se priznaju sva prava, ljudska i građanska, svakoga čovjeka, to je ono, što se u Europi sada naziva eurokomunizam, tj. socijalizam jednoga humanijeg tipa.

❍ ***Govori se među Hrvatima, i piše se u tisku, da je egzistencija hrvatskog naroda u okviru ove države u opasnosti. Što Vi mislite o tome?***

– Slušajte, svakako da ima različitih mišljenja, ali mi živimo u doba kad i u Europi i u svijetu, uopće, svaki narod teži osigurati maksimum svoje samobitnosti, maksimum samostalnosti u odlučivanju u svim područjima svoga razvitka, kulturnog, gospodarskog, političkog, itd. To je normalna težnja i hrvatskog naroda, i to upravo zato, što suvremeni svijet zahtijeva suradnju i integraciju s drugim narodima. Baš zato svaki narod teži da u te integracije, bilo jugoslavenske, bilo europske, ude kao suveren, tj. da sam može odlučivati o svim pitanjima, te hoće, da s narodima s kojima živi postigne jedan sporazum o modalitetu političko-državnog života, gdje se ni jedan narod, iz objektivnih ili subjektivnih razloga, neće osjećati podređenim i zapostavljenim.

❍ ***To znači da to pitanje nije riješeno ni u današnjoj Jugoslaviji?***

– Ni jedno se pitanje u životu ne može konačno riješiti.

❍ ***Zašto je to uopće važno? Zar ovaj okvir Jugoslavije nije dovoljan, zar je pitanje Hrvatske uopće potrebno raspravljati i aktualizirati?***

– Zašto je to potrebno? Zato, što je hrvatski narod etnički povijesni narod, koji živi na ovom tlu trinaest stoljeća, sa svojom posebnom nacionalnom sviješću, i on želi sačuvati tu nacionalnu svijest. Jugoslavija nije nastala kao povijesni razvitak jednog naroda, nego je stvorena preko šačice jugoslavenskih integralista i diplomatskim rješenjem oko versailleskog poretka. U Jugoslaviji ima više naroda i Jugoslavija ne može opstati kao nekakva amorfna Jugoslavija; ona može opstati jedino kao zajednica

ravnopravnih naroda, jedino ako će svi narodi u njoj biti potpuno zadovoljni. I srpski i hrvatski i makedonski i ostali narodi toliko će biti zadovoljni u svojoj nacionalnoj samobitnosti, ukoliko budu suvereni i ukoliko nađu puteve i načine da i dalje još bolje usuglašavaju svoj međusobni život.

❍ ***Kako je moguće, da je težnja hrvatskog naroda za slobodom, za svojim integritetom tako velika? Je li moguće u sadašnjoj eri Helsinkija i Konferencije u Beogradu zamisliti stvarno postojanje političkih nesuglasica u Europi, odnosno, je li moguće izbjeći te nesuglasice prije nego bude riješeno hrvatsko pitanje, prije nego se uopće riješi pitanje malih naroda koji se danas ne osjećaju slobodni?***

– Kad već spominjete Europu, onda treba reći da u svim europskim zemljama postoje stanoviti etnički problemi. U Velikoj Britaniji nesuglasice su između Engleza, Škota, Velšana, Iraca, u Španjolskoj je problem Baska, Katalonaca, u Francuskoj – Bretonaca. U Skandinaviji se postavlja pitanje četiri tisuće Laponaca. Prema tome, Europa i svijet su dostigli takav stupanj razvitka da više ni jedna najmanja etnička skupina, a kamoli jedan stari povijesni narod, ne trpi nikakva nacionalnog sputavanja, nego želi biti suveren u međunarodnoj zajednici. I mir u Europi i u svijetu se može izgraditi tek onda kad svi narodi budu zadovoljni u svojim nacionalnim aspiracijama i kad se ta međunarodna zajednica bude zasnivala na njihovome međusobnom dogovoru, a ne na hegemoniji i dominaciji jednoga nad drugim.

❍ ***Očito je da je u Hrvatskoj utjecaj Crkve znatno pojačao. Znači li to da je politički život u Hrvatskoj i u Jugoslaviji dobio jednu konzervativnu dimenziju?***

– Ne bih rekao. To jačanje Crkve prije svega nije karakteristično samo za Hrvatsku. Tu pojavu imamo gotovo u svim socijalističkim zemljama. U društvima, u kojima nema mjesta za pluralizam, čak ni socijalističke misli, Crkva često otuđenom čovjeku, otuđenom mnoštvu, otuđenom puku postaje jedino utočište i pribježište za njegov ukupni život kao čovjeka; a osim

toga, ne treba zaboraviti da se Katolička crkva sa svojom ekumenskom politikom u posljednje doba znatno demokratizirala i nacionalizirala. Prema tome, ne bih rekao da je to znak konzervativnih tendencija u životu Hrvatske i drugih socijalističkih zemalja, gdje se to javlja. To je jednostavno stanovita zakonska pojava traženja oduška, što još više dolazi do izražaja u zemljama, gdje je vjersko pitanje povezano uz nacionalno. Osim toga, ne treba zaboraviti da živimo u svijetu koji je pritisnut nuklearnom morom i drugim morama.

❍ ***U zapadnom tisku se često postavlja pitanje: što će biti s Jugoslavijom poslije Tita? U jugoslavenskom tisku se također govori o opasnosti intervencije i s najvišeg nivoa se tvrdi da su narodi Jugoslavije čvrsto odlučni da se brane od svake intervencije, pa tako i od sovjetske. Jesu li Hrvati zaista spremni žrtvovati svoj život u obranu Jugoslavije i kakva je stvarna opasnost intervencije, što su se dogovorile velike sile o Jugoslaviji u kontekstu konvencije na Jalti? Možete li nam kao povjesničar nešto reći o tome?***

– Što će biti, to spada u područje nagađanja i time se ne bih želio baviti. U svakom slučaju, kao povjesničar, mogao bih kazati, da je do Jaltskog sporazuma i uopće do sporazuma o utjecaju fifty-fifty u Jugoslaviji došlo na osnovi geopolitičkog položaja Jugoslavije, koja je srednjoeuropska i sredozemna zemlja. To su bili presudni momenti zašto su strane sile željele ostvariti taj utjecaj u Jugoslaviji. Stjecajem okolnosti, Tito je bio onaj koji je suzbio i zapadni utjecaj i Staljinov utjecaj. U svakom slučaju, hrvatski će narod ostati vjeran, nadam se, svojim demokratskim tendencijama i neće dopustiti neko novo porobljavanje. A kad već pitate kakav je odnos hrvatskog naroda prema Sovjetskom Savezu, onda Vam ja mogu reći da je u životu hrvatskog naroda u prošlosti bilo jedne slavenske ljubavi prema Rusiji, prema idejama Listopadske revolucije, ali je u životu hrvatskog naroda, više nego među drugim narodima, došao do izražaja otpor staljinističkom gaženju i uništavanju ljudskih i građanskih sloboda. Kao dokaz mogu navesti da je za vrijeme otpora Informbirou godine 1948. i kasnije među Hrvatima bilo najmanje informbirovaca, pristaša staljinizma. Takvih je među Hrvatima bio neznatan broj. Prema tome, Hrvati su bili protivnici jednoga staljinističkog modela i staljinističkog pristupa, jer se staljinizam uvijek povezivao s centralističko-hegemonističkim tendencijama, i u Jugoslaviji i u socijalističkom svijetu uopće. Hrvati traže jednu demokratizaciju, decentralizaciju, jednu humanizaciju socijalističkog poretka. Prema tome, sasvim je sigurno da Hrvati nisu pristaše nikakva staljinizma i da će pružiti otpor jednom staljinističkom poretku.

Razumije se, Hrvati ne mogu očekivati, nitko ne može očekivati od zapadnih sila, od bilo koga, da vodi njihovu politiku i da rješava njihove probleme. Život, osobito život malih naroda, ovisi o velikima, nekada čak i u pretežnoj mjeri, ovisi o odnosima sila u svijetu, ali ovisi isto tako i o njihovu unutrašnjem razvitku i o njihovu opredjeljenju.

❍ ***Tvrdi se da se u trenutku krizne situacije, recimo nakon Titova povlačenja, Vi i drugi hrvatski intelektualci, političari, sadašnji i bivši politički zatvorenici, nalazite u opasnosti. Osjećate li strah od toga momenta, osjećate li strah zbog ovoga intervjua koji ste dali?***

– Strah?! Ja sam toliko toga prošao od najranije mladosti pa do sada, da uopće ne razmišljam u kategorijama straha. Bio bi to zaista nesretan splet okolnosti, ukoliko bi istaknuti hrvatski revolucionari i intelektualci ponovno došli pod udar. Znademo, da se nikakvim progonima ne mogu rješavati nikakvi problemi, nego se mogu samo zaoštriti.

Opće zapostavljanje Hrvata i Hrvatske*

❍ ***Gospodine Tuđmane, može li ovaj predviđeni sustav kolektivnog rukovođenja uopće dugo funkcionirati? I što Vi mislite kako bi trebala izgledati ova borba koja se sada očekuje?***

– Kolektivno vodstvo, zapravo, već funkcionira nekoliko godina. No, kao što znamo iz povijesti, u tom kolektivnom vodstvu uvijek dolaze do izražaja neke jače ličnosti. Kako će se i na koji način to razvijati, teško je predvidjeti. Za sada ono i po ustavnim odredbama i u praksi funkcionira u Titovoj sjeni. Predvida se da to tako potraje.

❍ ***Ali se onda ipak očekuju diferencije u Jugoslaviji. Što Vi mislite kako će one početi i kako će te diferencije izgledati?***

– To je teško predvidjeti. Mislim da će se kolektivno vodstvo u Jugoslaviji naći pred pitanjem kako učvrstiti političku situaciju da bi zemlja mogla biti što stabilnija iznutra i suočavati se sa svim poteškoćama, koje mogu naići na međunarodnom planu.

❍ ***Ali zar ne mislite da će u ovom sloju, koji će se boriti za kolektivno rukovođenje, biti ljudi koji će pokušati preuzeti vlast za sebe?***

– Takva mogućnost se ne može isključiti, ali ustavne odredbe su takve da to onemogućavaju u načelu i za sada, barem u okviru ovog vodstva, teško je predvidjeti da bi netko od tih ljudi mogao pokušati ili imati ambicije da zamijeni Tita.

❍ ***Rečeno je da će Predsjedništvo voditi brigu da u prilici postupnoga predavanja vlasti po sustavu kolektivnoga rukovođenja ne dođe do etničkih konflikata u mnogonacionalnoj državi. Kako po Vašem mišljenju izgleda teorija i praksa, kakva je, na primjer, si-***

* Razgovor za Njemačku televiziju vodio je Peter Miroschnik 20. siječnja 1980. Preuzeto: Franjo Tuđman, *Usudbene povjestice*, Zagreb, 1995., 356–366.

tuacija u Hrvatskoj između teorije i prakse, po Vašem mišljenju. Gdje bi moglo doći do inkriminacije i gdje bi moglo doći do konflikata?

– Pa, problem teorije i prakse glavno je pitanje i inače u životu, a u takvoj mnogonacionalnoj zemlji kao što je Jugoslavija pogotovo. Kao što znate, mi u Jugoslaviji imamo po Ustavu idealno riješeno nacionalno pitanje jedne mnogonacionalne zemlje. Narodi su načelno potpuno ravnopravni, imaju pravo samoodređenja. Međutim, praksa i teorija se sasvim ne poklapaju. To je i teško moguće uopće, ali u Jugoslaviji to je do sada bio i jedan od glavnih problema, osim onih problema, koje donosi sam socijalistički sustav kao takav, pitanje proizvodnje, pitanje intelektualnih sloboda, građanskih sloboda. Međutim, međunacionalni odnosi su se uvijek do sada izražavali u posebnim i nedovoljno uskladenim interesima između pojedinih naroda. Problem Hrvatske je u pomanjkanju dovoljno financijskih sredstava za privredu Hrvatske, pitanje deviznog režima, pitanje pomorske privrede, Hrvatska je pretežito pomorska zemlja. Međutim, Vi ste ovih dana mogli pročitati u zagrebačkim novinama, da se pomorska flota pri kraju dvadesetog stoljeća razvija polaganije negoli u početku dvadesetog stoljeća.

○ ***Ali, ima li tu, na primjer, još nekih iskustava ili gledišta gdje biste Vi mogli reći da bi moglo doći do konflikata, također s gledišta Hrvatske, jer su Hrvati prikraćeni u svojim pravima, u svakodnevnom životu, u Partiji ili na primjer u Armiji? Ima li ovdje diskriminiranja, prikraćivanja u pravima?***

– Pa taj problem postoji i u sudjelovanju Hrvata u razmjernoj proporcionalnosti i u vojsci, čak i u Savezu komunista. Pred neko vrijeme su objavljeni podaci gdje se vidi da u samom Savezu komunista Hrvatske, hrvatsko je pučanstvo daleko manje, dva puta manje, zastupljeno negoli srpsko, da ne govorimo u odnosu na one koji se izražavaju Jugoslavenima, gdje je pet puta manje itd., tako da će se novo vodstvo, to kolektivno vodstvo naći pred tim problemom kako zadovoljiti nacionalne interese svakoga pojedinog naroda, hrvatskog posebice, jer kao što ste

vidjeli iz nedavne prošlosti, tu su problemi na svoj način najveći. Vi danas vidite, na primjer, u Jugoslaviji se grade ceste na sve strane od Jesenica, pa do Niša i Skopja itd., međutim, Hrvatska, praktički, nema dovoljno niti vlastitih sredstava, niti može s inozemnim kreditima sudjelovati u tome razmjerno svojoj veličini itd. U Srbiji je prošle godine, recimo, otvoreno, pušteno u promet 96 kilometara autoceste, a u Hrvatskoj 6 kilometara. To govori o nekim odnosima, nekom stanju kapitala itd., što sve treba rješavati da bi se nacionalni interesi i nacionalne potrebe uskladile i izbjegle mogućnosti dubljih nesuglasica.

○ ***Ranije ste bili general, je li bilo u Vašoj blizini, na primjer, prikraćenih hrvatskih oficira?***

– Pa nakon rata udio hrvatskoga pučanstva u vojsci bio je znatno veći nego što je danas i službeni su organi iznosili kako taj sastav nije odgovarajući nacionalnom sastavu Jugoslavije, tako da je to jedan od krupnih problema, koji se može rješavati, vjerojatno, dubljim zahvatima i u smislu nekih zakonskih odredaba, a pogotovo prakse.

○ ***Sigurno se vrlo mnogo oko toga špekulira, da, na primjer, jugoslavenska armija generalno upravo u sadašnjoj situaciji i situaciji nakon Tita može odigrati značajne uloge. Smatrate li Vi da je to realno i kako bi takva uloga mogla uopće izgledati?***

– Ja ne dijelim mišljenje onih vanjskih promatrača, koji smatraju da bi vojska u Jugoslaviji mogla preuzeti glavnu ulogu. U svim komunističkim zemljama vojska je oslonac vodećih ekipa, ali nikada ne preuzima izravno vlast u svoje ruke. U tako mnogonacionalnoj zemlji Jugoslaviji, kakva će i ostati, važan čimbenik u njezinoj politici u smislu unutrašnje stabilnosti i smislu obrane od možebitne vanjske opasnosti, ali ne mislim da bi vojska izravno mogla preuzeti vlast u svoje ruke. To se nikada u komunističkoj zemlji u jednostranačkom sustavu još nije dogodilo, pa ne vjerujem ni ovdje. Ovdje bi to bilo pogotovo teže, jer bi to značilo otvorenu diktaturu, a ona bi samo ugrozila, razjedinila zemlju. Gotovo je nemoguće u sadašnjem ustavnom i

praktičnom poretku Jugoslavije to provesti, ali će vojska i dalje biti i te kako važan oslonac za vodeću ekipu Jugoslavije.

❍ ***Sigurno Vam je poznat vic koji kruži zadnjih dana, a odnosi se na period nakon Tita: »Što koštaju novine?«, a odgovor je »Jedan rubalj«. Smatrate li tu šalu realnom? Koliko je realna opasnost od sovjetske vojne akcije?***

– Vic očito odražava stanovita raspoloženja i razmatranja međunarodne situacije, osobito nakon događaja u Afganistanu. Mislim da do takve situacije, da bi se u Zagrebu novine prodavale po jedan rubalj, ne može doći. Ne isključujem mogućnost da dođe do zapleta oko Jugoslavije na kraju. To nitko ne može predvidjeti. Međunarodna situacija je odveć iracionalna i nikada se ne zna neće li nekome pasti na pamet da treba spašavati i socijalizam u Jugoslaviji. Ali, kao čovjek koji promatra tu međunarodnu situaciju i bavi se povijesnim pitanjima, mislim da se može zaključiti da se Moskva u Europi drži utanačenja na Jalti i da oni do sada u Europi nisu išli preko svoje interesne zone, sfere utjecaja. Mislim da treba imati na umu da se Moskva na europskom području pridržava podjele interesnih sfera, a one su, kao što znamo što se Jugoslavije tiče, bili jaltski određene fifty-fifty. U nedavnim događajima oko Čeho-Slovačke Brežnjev je izričito iznio češkom vodstvu da se on unaprijed suglasio s američkim predsjednikom Johnsonom, odnosno da mu je Johnson potvrdio da Amerika i Zapad priznaju dogovorene interesne sfere i da prema tome, što se tiče Čeho-Slovačke, neće biti nikakvih zapleta, a da je jedino otvoreno pitanje Jugoslavije, gdje se moraju dogovarati. To je iznio Zdenek Mlinar u svojoj knjizi »Neue Prost«, a to je uostalom poznata stvar.

Prema tome, mislim da tako treba tumačiti i izjave od prije nekoliko godina predsjednika sovjetske vlade Kosigina, kada je izjavio da Sovjetski Savez ide za tim da se učvrste rezultati Drugoga svjetskog rata, a u te rezultate očito ne ide cijela Jugoslavija, pa prema tome, mislim da su odnosi takvi da Moskva ni teoretski ni praktički, zbog interesa Zapada, ne bi mogla očitovati interes za okupaciju cijele Jugoslavije.

❍ ***Gospodine doktore Tuđmane, Vi ste bili za vrijeme sovjetske invazije na Prag još aktivni oficir, general. Kako je bilo tada? Jeste li tada računali na moguću sovjetsku invaziju i na Jugoslaviju? Je li jugoslavenska armija vojno bila uopće u situaciji dati otpor jednoj takvoj vojnoj akciji Sovjeta?***

– Jedna mala ispravka. Ja već tada nisam bio u Armiji, ja sam g. 1961. otišao iz vojske. Tada se, svakako, u Jugoslaviji računalo i s mogućnošću ugrožavanja jugoslavenskog integriteta i, kao što znamo, tada je došlo do naglog pokreta stvaranja te teritorijalne samozaštite, kako se to naziva, znači pripreme ne samo vojske, nego i širokog pučanstva, za teritorijalnu obranu, za partizanski rat. Kada pitate je li jugoslavenska vojska u stanju oduprijeti se, onda treba imati na umu da jedna...

❍ ***Nije to prvi put, gospodine doktore Tuđmane, da je jugoslavenska armija bila u stanju pripravnosti – 1968. g. prilikom sovjetske invazije na Prag, na primjer. Je li po Vašem mišljenju, kao nekadašnjeg generala, jugoslavenska armija uopće u mogućnosti da dade otpor jednoj takvoj sovjetskoj akciji?***

– Teško bi bilo reći da se i jedna vojska manje zemlje, bez obzira kako bila dobro opremljena i bez obzira na njezinu moralnu borbenu vrijednost, može oduprijeti jednoj velesili, jednoj armiji, koja je danas u kopnenim snagama, kao što znate, najjača na svijetu. Pri tome je najvažnije želi li se uopće oduprijeti i prema tome sasvim je sigurno da bilo kakav agresor na Jugoslaviju ne bi prošao, ne bi se proveo jednostavno kroz zemlju, kao što je to bio slučaj sa Čeho-Slovačkom ili danas s Afganistanom. Jugoslavenska vojska bi sigurno pružila otpor, a osim toga tada bi počeo djelovati i sustav općenarodne obrane Jugoslavije. Prema tome, otpora bi bilo i to je važno. Po jugoslavenskom ustavu nitko nema pravo na kapitulaciju prema bilo kakvom agresoru.

Prema tome, to može biti ono što bi izazvalo i šire međunarodne komplikacije. Jugoslavija, sasvim sigurno, može računati u takvom slučaju da ne bi ostala osamljena, da bi našla saveznike, i taj njezin otpor ne bi bio uzaludan. Međutim, takva mogućnost vođenja jednoga općenarodnog rata može se realizi-

rati samo pod pretpostavkom zadovoljnog stanovništva i riješenih unutrašnjih problema. To će biti razlog koji će vodstvo Jugoslavije prisiljavati da pokuša naći rješenje za postojeće probleme u Jugoslaviji, da vjerojatno radikalnije provodi u praksi neke teoretske postavke, da izbjegne nesuglasice itd.

❍ ***Prošlo je već mnogo vremena od partizana. Ne živi li jugoslavenska armija previše od mita prošlosti? Pogledajte tehniku naoružanja, situacija se je veoma promijenila.***

– Situacija se svakako promijenila. Iz svih dosadašnjih ratova znamo da su pobjednici iz prošlog rata odveć, kao što ste kazali, računali s tim mitovima iz prošlog rata. Međutim, i u sadašnjim prilikama, spremnost na obranu od agresora znači da je i neki otpor svakako moguć. To nam je pokazao Vijetnamski rat, a, ako hoćete, danas i Kambodža itd. Prema tome, bitno je pitanje je li situacija u jednoj zemlji takva da je takav otpor moguć ili nije.

❍ ***Ako se vratimo u Vaše vrijeme, kada ste bili aktivni oficir... Je li se tada računalo, ili se računa i danas, na pomoć Zapada u slučaju takvoga mogućeg koraka Sovjeta, vojne akcije?***

– Vi vjerojatno mislite na nedavnu izjavu jugoslavenskog predstavnika da Jugoslavija ne računa ni s kakvim kišobranom zaštite itd. Jugoslavija bi se našla, jasno, u jednom delikatnom položaju ukoliko bi se njezini predstavnici izjasnili da računaju s pomoći. To bi značilo izazivanje s druge strane. Međutim, sasvim je sigurno da Jugoslavija, ako želi pružiti otpor, mora računati na pomoć saveznika, koje u toj mogućnosti može naći. Na kraju, treba se podsjetiti, nakon napada Informbiroa i Staljina 1948. godine, postupno je došlo do zbližavanja sa Zapadom pa sve do primanja i stanovite vojne pomoći. Jasno da bi u jednom sukobu, u jednom ratnom stanju bilo logično da Jugoslavija nađe saveznike.

❍ ***Što bi po Vašem mišljenju trebao učiniti Zapad? Kako bi trebao zaštititi Jugoslaviju? Treba li on agirati ili reagirati?***

– Sve ovo što Zapad čini nakon događaja u Afganistanu, meni barem tako izgleda, da su to praktične pripreme s jedne

strane da se upozori Moskvu da više ni jedan takav korak kao što je Afganistan ne bi mogao proći bez izravnog angažiranja Zapada, a s druge strane da se poduzimaju i praktične pripreme da se to osposobi. Što se tiče Jugoslavije, mislim da tu treba poći od geopolitičkog položaja Jugoslavije i od strateške važnosti Jugoslavije za Zapad, s obzirom na Sredozemlje, Italiju, Grčku, Tursku, na cijelo Sredozemlje, na Afriku, pa i na zapadnu Europu. Mislim da je zbog te važnosti Jugoslavije na ovome geopolitičkom području i došlo tada u Jalti do onakvog sporazuma između Churchilla i Staljina o podjeli interesnih sfera i da je zbog takvog položaja i bilo moguće da se Titova nesvrstana politika na ovom području održi najprije nasuprot Zapadu, a kasnije nasuprot Istoku, zahvaljujući ne samo umješnosti Titove politike, nego zahvaljujući takvome geopolitičkom položaju Jugoslavije. Čini mi se da se u svim ozbiljnijim analizama govori o tome da je položaj Jugoslavije takav da Zapad to ne bi mogao skrštenih ruku gledati.

❍ ***Gospodine doktore Tuđmane, zar ipak ne postoji opasnost da ova situacija izazove svjetski sukob?***

– Ja ne mislim da bi moglo doći do svjetskog rata, jednostavno zato što svjetski rat u današnjim mogućnostima nije moguć s klasičnim naoružanjem, a nuklearno naoružanje bi dovelo do samouništenja glavnih nuklearnih sila. Prema tome, ja isključujem svjetski sukob, ali to znači, kao što smo svjedoci od Drugoga svjetskog rata pa naovamo, da dolazi do tih lokalnih sukoba i da dolazi do razgraničenja interesa velikih sila na svakom području...

Prema tome, kao što smo vidjeli već u mnogim prilikama, od Drugoga svjetskog rata pa naovamo, dolazilo je do sukoba velikih sila na pojedinim područjima, dolazilo je do malih ratova. Zapravo, mogli bismo reći da se jedna velika sila usudivala širiti svoj utjecaj do one mjere dokle se druga strana odlučno suprotstavila, a na kraju su ipak te velike sile pronalazile mogućnost da svoje interesne sfere na ovaj ili onaj način urede i kako-tako stabiliziraju.

❍ ***Postoje li strahovanja da bi se mogao pojaviti neki jugoslavenski Husak, koji bi nakon Tita za najneznatnijih pojava krize ili provokativne krize zatražio od Moskve bratsku pomoć? Koliko su realna takva strahovanja? Ima li tu grupa, za koju bi se moglo reći da bi mogla pokrenuti takvu akciju?***

– Među današnjim vodećim ljudima Jugoslavije teško bi itko mogao predvidjeti da bi netko mogao biti Husak ili bolje reći Jindra itd.

Međutim, kao što vidimo i u prošlosti, svaki agresor je mogao pronaći saveznike, a i danas, kao što smo vidjeli na primjeru Afganistana, takvi mogu biti dovedeni ili se pak nađu. Međutim, u okviru jugoslavenskoga političkog života to bi bile ličnosti bez nekakvog značenja u sadašnjem životu, a da se tako nešto inscenirati može, to nas praksa svakodnevno uvjerava.

❍ ***Imate li još staljinista u Jugoslaviji, nekadašnjih staljinista ili, na primjer, ekstremnih političara iz Jugoslavije u Pragu, na primjer? Ne mislite li da bi se tu moglo nešto inscenirati?***

– Svakako se s takvim mogućnostima može računati. Da postoji i u Jugoslaviji dogmatski indoktriniranih ljudi, može se pretpostaviti. Međutim, ne mislim da oni imaju nekakvu političku težinu. Mogući agresor, međutim, ne traži neku političku težinu ljudi, glavno da ih nađe.

❍ ***Gospodine doktore Tuđmane, na osnovi vaših saznanja, i kao povjesničara, što nam možete reći gdje bi Sovjeti mogli izvršiti prodor. Na primjer, na makedonskom pitanju, pitanju etničke krize, provokacije od strane Bugara, gdje Vi mislite da bi moglo doći do jednog izvora za krizu?***

– Od početka Drugoga svjetskog rata pa naovamo uvijek se pronalazila nekakva izlika. Kao što znate, Hitler je presvukao šaku vojnika u poljske uniforme. Prema tome, agresor uvijek traži izgovor i uopće je teško pretpostaviti da bi neka sila izravno, bez nekakva povoda, intervenirala u Jugoslaviji, nego se nađu, traže se nekakvi tobožnji razlozi. Kao povjesničar mogu kazati da kampanja, koja se u Bugarskoj vodi o makedonskom pitanju, i to posljednjih nekoliko godina veoma intenzivno, bez

obzira na to što ona potvrđuje stare bugarske aspiracije na Makedoniju, ipak ne proizlazi samo iz bugarskih težnji. Teško je pretpostaviti da bi Sofija mogla provoditi samostalnu politiku, a da nema za to neki oslonac i neku pozadinu. Prema tome, vjerojatno ste na to mislili i na takvim pitanjima se mogu očekivati neke komplikacije ili insceniranja nekih povoda.

❍ ***Gospodine doktore Tuđmane, mi smo do sada razgovarali samo o strahovanjima. Postoje li nadanja u vrijeme nakon Tita, može li se reći da bi trebalo više liberalizacije, više demokratizacije?***

– Pitanje spada u nagadanja. Objektivno gledajući, ja mislim da će vodstvo Jugoslavije biti u takvoj situaciji da pokuša u praksi provoditi takvu politiku, koja bi dovodila do smirivanja situacije, do rješavanja postojećih neriješenih problema. To bi bilo u interesu zemlje, jer bi svako zaoštravanje dovodilo do veće neuroze, do većeg nejedinstva, pa bi prema tome moglo davati i povoda inozemnim intervencijama itd. Međutim, da takvom jednom načelnom očekivanju, koje je raisonable, koje može biti jedino nekakva realna politika, da bude i drugih tendencija, to je moguće. Ja bih Vam mogao reći na svom primjeru da je sada, pred Božić, bilo nekakvih natpisa, koji takve ljude, kao što sam ja, u novinama malne nazivaju subverzivnim elementima ili profašističkim. To su tendencije, koje se mogu pojaviti, ali mislim da ne moraju biti glavne i da će vjerojatno prevagnuti trezvenost u pokušaju rješavanja postojećih problema, smirivanju i stabilizaciji unutrašnjih prilika. To bi mogle biti tendencije, a što će biti – to je druga stvar.

❍ ***Što biste Vi kao hrvatski intelektualac željeli i čemu se nadate da bi se izbjegle nacionalne krize, za koje postoje razna strahovanja?***

– Prije svega trebalo bi promijeniti situaciju, koja je do sada radala općim nepovjerenjem prema bilo kakvom hrvatskom postavljanju hrvatskih nacionalnih problema i interesa. Nažalost, zastupanje hrvatskih nacionalnih interesa odveć je kruto odbacivano kao što je i svaki takav pokušaj zaštite hrvatskih interesa odbacivan kao separatizam ili kao konzervativni nacionalizam

itd. Prema tome, mislim da s hrvatskog gledišta postoje problemi i na kulturnom području i na ekonomskom području, koje treba riješiti i bez kojih je teško govoriti o zadovoljavajućem stanju. Nedavno su objavljeni ponovni podaci o sastavu Saveza komunista u Hrvatskoj, gdje je opet hrvatsko pučanstvo daleko manje zastupljeno negoli što je to u stvarnosti. To je situacija s najstarijom hrvatskom kulturnom institucijom »Maticom hrvatskom«, koja je nakon 1971. godine praktički zamrla, koja ne radi, dok matice drugih naroda primaju odlikovanja itd., a i hrvatski se intelektualci nalaze u nekakvom stanju, koje ih svakako ne zadovoljava.

❍ ***Mora li se donijeti novi Ustav, na nivou federacije, koji bi spriječio nastajanje krize ili što Vi mislite, u hrvatskom pogledu?***

– Mi u svom Ustavu imamo dovoljno federacije, tamo ima čak i konfederativnih elemenata. Problem nije toliko u ustavnim odredbama, iako bi i one trebale biti određenije, nego je problem u praksi, a ta praksa u višenarodnim državama obično...

❍ ***Gospodine Tuđmane, kako bi morala, po Vašem mišljenju, izgledati idealna buduća Jugoslavija, da ne bi dolazilo do konflikata? Koju ulogu će u tome odigrati Hrvatska?***

– Vidite, mi živimo uopće u svijetu kada svaki narod teži potpunoj suverenosti na svom etničkom području s jedne strane, a s druge strane živimo u svijetu i nužnih integracija. Budući da Jugoslavija već jest jedna federativna zajednica, no koja očito ima i niz problema. Što se tiče hrvatskoga političkog života tu su davne težnje bile da se ta zajednica organizira kao jedna stvarna konfederacija ne samo po Ustavu, nego u stvarnosti. Konfederacija koja bi riješila sva pitanja i kulturna i ekonomska, da u hrvatskom političkom životu hrvatski narod zaista može suvereno odlučivati pod kakvim uvjetima želi živjeti u zajednici s drugim narodima Jugoslavije. Prema tome, takva konfederacija koja bi automatski rješavala i sve ove probleme o kojima ste pitali, vojnog sastava, sastava SK ili ne znam sve druge ekonomske probleme. Prema tome, konfederacija koja bi rješavala ta

životna pitanja, koja bi značila suverenost hrvatskog naroda na svakom od navedenih područja društvenog života.

❍ ***Ali ne vlastitom armijom, tako daleko nećete ići, ili ćete ipak ići vlastitom armijom?***

– Pa slušajte, jedan općenarodni rat nije moguće voditi drukčije negoli da to bude vojska toga naroda. Prema tome, Jugoslavija ne bi bila manje čvrsta ukoliko bi svaki narod imao, ako ne u potpunosti, ali jedan dio svoje vojske, pa čak i danas već, u današnjim prilikama, postoji neki glavni štab za teritorijalnu obranu Hrvatske. Prema tome, s daljim produbljenjima toga pitanja samo bi se i riješilo to pitanje sastava časničkog kadra. Prema tome, to ne bi bilo u suprotnostima ni sa interesima šire zajednice. To je isto kao da postavljamo pitanje što je s Europskom zajednicom, bi li Europa bila jača ili slabija kad bi bila nekakva jedinstvena europska vojska ili je ona jača kad Njemačka ima svoju vojsku, Francuska svoju vojsku itd.?

❍ ***Ali nekako bi se, naravno, moralo računati naročito s Hrvatima, koji su u egzilu izvan Jugoslavije, npr. u nas u SR Njemačkoj koji potječu iz Hrvatske, kako se to objašnjava?***

– Pa to ima svakako svoje povijesne uzroke u sadašnjem stanju. Vi vjerojatno mislite na nedavne podatke koje je objavila bonska vlada da u Njemačkoj ima oko 16.000 političkih emigranata iz Jugoslavije, a da je od toga čak 10.000 Hrvata. Prema tome, ako 60% političkih emigranata dolazi iz hrvatskih krajeva, iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, to govori samo po sebi o težištu političkih problema i koje u Jugoslaviji treba rješavati da bi se i to pitanje na kraju riješilo, to dolazi i zbog toga što je i najviše, razmjerno, najviše radne snage, radnika Hrvata iz Hrvatske i BiH na radu u inozemstvu. S jedne strane zato što, znači, nisu nalazili dovoljno radnih mjesta u okviru hrvatske industrije itd., s druge strane što nisu nalazili posao u nizu službi. Prema tome, ta pitanja su ona koja Hrvatska u okviru Jugoslavije mora uspješno riješiti, ako želi stabilizirati se, i ako se želi izbjeći takva mogućnost da i nadalje bude najviše ekonomske emigracije, pa i najviše političke emigracije itd. Znači treba riješiti uzroke

takvog stanja, a ako se lupa samo po posljedicama, onda, razumije se, može doći samo do pogoršanja, a ne poboljšanja prilika. Prema tome, problem je, kao i u svijetu tako i u Jugoslaviji, da se nađe put i način da hrvatski narod postane samoupravan, da se izrazim jugoslavenskim terminom, da postane suveren u rješavanju svojih problema, da njegovi pravi predstavnici na svim područjima i kulturnog i političkog i gospodarskog života dodu do izražaja i da se hrvatski nacionalni interesi rješavaju kao što se rješavaju svi drugi interesi.

❍ ***Sada će sigurno i na granicama biti oštrije kontrolirano. Postoji li po Vašem mišljenju opasnost, vidite li Vi u nečemu opasnost da bi moglo doći do povećanja terorističkih akcija?***

– To je pitanje za koje nemam osnove, nemam podataka da bih mogao izraziti svoje mišljenje. Čini mi se da je u današnjim političkim, terorističkim akcijama bilo ne samo ekstremnih terorističkih akcija, kakvih ima u životu svih naroda širom svijeta, nego da je bilo i provokacija.

Hrvatska nacionalna težnja ima svoje povijesne korijene*

❍ ***Franjo Tuđmane, mi ćemo razgovarati kasnije o Vašoj privatnoj situaciji, a sada ćemo početi s prvim pitanjem. Mislite li Vi kao Hrvat da u Jugoslaviji postoji nekakva marisdikcija o Hrvatskoj koja je izašla iz II. svjetskog rata, jer se na Zapadu, i ne samo na Zapadu, misli samo na hrvatske ustaše – znači fašiste. Mislite li da postoji marisdikcija koja ide kroz historiju? Jeste li me razumjeli?***

– Vaše pitanje mi nije baš sasvim jasno. Ako je riječ da na Zapadu prevladava nekakvo mišljenje o pretezanju hrvatskog ustaštva kao hrvatskog separatizma iz Drugoga svjetskog rata, onda treba spomenuti dvije stvari. Prvo, ustaštvo kao hrvatski separatizam bilo je rezultat neriješenog hrvatskog pitanja u Kraljevini Jugoslaviji. To ustaštvo se našlo i na strani fašizma u Drugom svjetskom ratu, jer je jedino u fašističkim silama našlo oslonac za svoje separatističke ciljeve. Međutim, pogrešno je mišljenje da je većina hrvatskog naroda zbog toga bila fašistička. Štoviše, ne samo da to nije istina, nego je povijesna istina da je u Hrvatskoj narodnooslobodilački partizanski pokret bio ne manje nego čak više razvijen nego u drugim republikama, baš zato što hrvatski narod nije htio povratak na staru hegemonističku Jugoslaviju, a ustaška NDH je dijelila sudbinu fašističke Italije i fašističke Njemačke, pa prema tome hrvatski je narod u narodnooslobodilačkom Titovom pokretu tražio izlaz za osiguranje svoje budućnosti u jednoj novoj Jugoslaviji, ravnopravnoj Jugoslaviji u kojoj bi Hrvatska bila slobodna republika u federativnom zajedništvu s drugim republikama, Srbijom, Slovenijom,

* Razgovor za francuski radio »France-Internationale« 21. svibnja 1980. obavio Michael Barthelemy. Preuzeto: Franjo Tuđman, *Usuđbene povjestice*, Zagreb, 1995., 366–371.

Makedonijom, kako je to komunistički program, Titov program bio u ratu.

○ ***Znači, kada pričamo o nacionalizmu, nije ovdje u Hrvatskoj jači nacionalizam nego u Srbiji, ili u Vojvodini ili u Bosni?***

– Možda bi se moglo i tako kazati, ali ne bi se moglo čak poreći da je u Hrvatskoj nacionalni osjećaj, odnosno težnja za ravnopravnošću i jača nego u drugim republikama osim, recimo, u Srbiji gdje se taj nacionalni osjećaj razvio čak do jedne težnje u bivšoj Jugoslaviji za hegemonijom, a u današnjoj Jugoslaviji u stanovitim krugovima za vodećom ulogom. A u Hrvatskoj ta nacionalna težnja za potpunom ravnopravnošću ima svoje povijesne korijene. Naime, kao što znate, Hrvatska je u Austro-Ugarskoj imala i sačuvala svoj nacionalni individualitet. Hrvatska je od nestanka srednjovjekovne hrvatske države za sve vrijeme do g. 1918. imala stanovitu nacionalnu autonomiju i ona u Jugoslaviji nije htjela manje, nego više nacionalnih sloboda. I zbog toga je došlo, da se hrvatska politika već u bivšoj Jugoslaviji, u početku dvadesetih godina, izrazila u programu ili konfederacija sa Srbijom i drugima ili razlaz. To je zapravo ono što stvara ta povijesna podloga, zapravo, ono što stvara hrvatsko pitanje oštrijim i u bivšoj Jugoslaviji pa i danas, jer taj hrvatski narod sa svojom povijesnom tradicijom ima težnju da ostvari svoja nacionalna prava i slobodu u većoj mjeri nego drugi jugoslavenski narodi koji su istom u Drugom svjetskom ratu ili poslije Drugoga svjetskog rata u jugoslavenskoj federaciji došli do prava na nacionalni jezik, na nacionalnu zastavu, na nacionalni život.

○ ***Znači da ovaj režim i ova vlast, koji su tu četrdeset godina, nisu uspjeli ili uniformirati ovu Jugoslaviju ili dati svakoj republici i svakom narodu svoj identitet?***

– Ovaj režim programski nije ni išao za uniformiranjem.

○ ***U početku je bio?***

– Ne. Taj režim, taj jugoslavenski federativni sustav je proizašao iz NOP-a, a sam Tito je još u toku rata kazao, da bi NOB

bila laž i obmana ako ne bi donijela nacionalnu slobodu svakom jugoslavenskom narodu. Zbog toga je na zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu i proklamirana jugoslavenska zajednica na potpuno ravnopravnim osnovama. Govorilo se o Federalnoj Državi Hrvatskoj u okviru jugoslavenske zajednice. Prema tome, taj program s kojim je KPJ izašla u ratu bio je program nacionalne suverenosti svih jugoslavenskih naroda u okviru zajednice. Medutim, poslije rata su djelovale dvije tendencije. Jedna je tendencija koja se očituje u svakoj višenacionalnoj državi, a to je da postupno različitim metodama dolazi do pozicije vladajuće nacije, a drugo je, s druge strane, i na to ste vi vjerojatno i mislili, to uniformiranje koje je dolazilo kroz režim komunističke vladavine komunističke stranke. Tu je komunistička stranka Jugoslavije u početku po ugledu na Sovjetski Savez itd. također dala prednost osiguranju komunističke vlasti, jednopartijskog sustava i ostvarenju socijalističkog društva, zapostavljajući nacionalno pitanje u svom početnom razvoju. Medutim, ubrzo se pokazalo, ne samo zbog sukoba sa Staljinom, i nakon sukoba sa Staljinom, nego i zbog narastanja unutrašnjih problema, da se nacionalno pitanje ne smije zapostavljati i da se nacionalnom pitanju ne smije davati samo formalni oblik, pa se postupno i u jugoslavenskoj praksi i u pravnoj izgradnji jugoslavenske federacije išlo na davanje sve većeg prava pojedinim republikama, pojedinim narodima. No, jedno je načelno postavljanje, programsko i ustavno postavljanje toga pitanja, a drugo je praksa. U praksi su postojali, i još uvijek postoje, problemi odnosa između jugoslavenskih naroda, odnosa koji žive na svim područjima, možda bi bilo najbolje reći da u Jugoslaviji postoje svi oni problemi odnosa među narodima koji postoje recimo u stvaranju Europske zajednice.

○ ***A sada kada je Tito umro, kada je umro arbitar koji je napravio Jugoslaviju, je li danas situacija drukčija? Ipak je on bio nekakav povezivač između svih vas. Kad je sada umro, što će biti Jugoslavija?***

– Tito je bio povijesna ličnost, on je taj ugled stekao i kao vođa partizanskog pokreta i kao stvaralac te federativne Jugoslavije, osobito svojim otporom Staljinu, a zatim svojom ulo-

gom u stvaranju nesvrstanog pokreta. Sve mu je to stvaralo i mogućnost da se u Jugoslaviji, u jugoslavenskom životu i među jugoslavenskim narodima postavlja kao autoritarni arbitar, koji svojim autoritetom može rješavati sve suprotnosti koje su se javljale u životu između pojedinih republika itd.

Njegovim nestankom, takve ličnosti više nema, prema tome tu će nužno dolaziti u prvi red pitanje funkcioniranja toga federativnog sustava. Taj federativni sustav je još za Titovog života s tim kolektivnim rukovodstvom, delegatskim sustavom poprimio neke konfederativne elemente, naime, elemente koji nalažu sporazumijevanje među pojedinim republikama. Međutim, problemi postoje, problemi su oni isti koji su doveli do smjenjivanja hrvatskoga političkog i državnog rukovodstva potkraj 1971. godine. Ti isti problemi manje-više, a neki čak u većoj i oštrijoj mjeri žive i danas, i prema tome, pitanje budućnosti Jugoslavije i njezine stabilizacije ovisit će o tome u kojoj će mjeri biti izgrađeni elementi usuglašavanja i davanja suverenih prava pojedinim narodima i osiguranja njihove suglasnosti u rješavanju svih problema. To je Kardelj za vrijeme Titovog života izrazio u formi postojanja različitih pluralizama samoupravnih socijalističkih interesa. Prema tome, taj pluralizam različitih interesa pojedinih republika je priznat, ali još nisu izgrađeni elementi političkog izraza tog rješavanja u dovoljnoj mjeri, rješavanja tih različitih interesa. Prema tome, u tom smislu je problem da se u životu realizira rješavanje svih onih problema koji su životno važni za Hrvatsku, hrvatski narod pa i druge narode itd. i hoće li se naći putevi i način da se oni u okviru zajednice usklade.

❍ ***Za Vas, znači, u praksi nemaju Srbi i Hrvati ista prava? Ili nije ista situacija za oba naroda?***

– Na ovako postavljeno pitanje teško je dati jednostavan odgovor. Ustavno i politički oni imaju ista prava. Međutim, po logici rješavanja problema u višenacionalnoj državnoj zajednici dolazi do pozicije vladajuće nacije, na ovom ili onom području. Prema tome, i službeni državni organi postavljaju, recimo, da odnos zastupljenosti Hrvatske, pa i nekih drugih naroda, u jugoslavenskoj vojsci nije onakav kakav bi trebao biti. Ili čak nacionalni razmjer Srba i Hrvata u Hrvatskoj nije onakav kakav je odnos stanovništva. Ili recimo u hrvatskoj politici itd. Prema tome, to ima svoju povijesnu podlogu i stanovitu zakonitost koja se stvara u svakoj višenacionalnoj državnoj zajednici koju bi ta jugoslavenska federacija svojim političkim i pravnim intencijama htjela riješiti, ali što do sada još nije uspjela potpuno na zadovoljavajući način.

❍ ***Dobro. Sada mi je vrpca pri kraju i još ćemo pet minuta govoriti o Vašoj situaciji, jer je to vrlo važno. Kada bi to čovjek na Zapadu čuo, to ne bi razumio. Zašto?***

– Možete mi još postaviti pitanje kako riješiti taj problem unutrašnjih odnosa Jugoslavije i za što se Jugoslavija zauzima u trećem svijetu. Pitanje vanjske politike.

❍ ***Ne razumijem što hoćete reći. Razumijem, ali ne znam. Zašto?***

– Naime, problem je za jednog stranca, kako to da postoji nacionalni problem u Jugoslaviji, kada se Jugoslavija u svijetu zauzima za svaki nacionalni oslobodilački pokret.

❍ ***Franjo Tuđmane, da Vam postavim ovo pitanje. Kako je to moguće da se Jugoslavija bori u svijetu za svaku nacionalnost, recimo palestinsku ili drugu, i da postoji i da može postojati nacionalno pitanje u Jugoslaviji?***

– Problem je u tome što svaka višenacionalna zajednica ima unutrašnje svoje probleme, i kad bi se u Jugoslaviji, u kojoj su stvorene programske stanovite pretpostavke za rješavanje nacionalnog pitanja i u praksi ima dosta toga realiziranog, kad bi se sve ono za što se Jugoslavija zauzima u odnosima među nesvrstanim zemljama, u odnosima u međunarodnoj zajednici, kad bi se to realiziralo i u samoj Jugoslaviji, onda bi problema bilo manje, uvijek bi ih bilo, ali bi ih bilo daleko manje nego što ih je sada. Prema tome, sam život po sebi u višenacionalnoj zajednici nameće stanovite probleme. Uvijek ih je u povijesti do sada postojalo, a jednostranačka, jednopartijska vlast komunističke stranke, koja sama po sebi ne daje dovoljno prostora za demo-

kratsko sagledavanje i rješavanje tih problema, također sputava normalno rješavanje tih problema, pa zbog toga i oni ljudi u samom komunističkom pokretu, u samom socijalističkom pokretu, koji imaju nešto drukčije mišljenje i koji traže neka drukčija rješenja od momentano službenih, nađu se izvan društvenog života, političkog života, proskribirani itd.

Prema tome, nacionalni problemi u Jugoslaviji su pitanje demokratskih sloboda za izražavanje tih socijalističkih pluralizama samoupravnih interesa, kako se to službeno naziva, i za oživotvorenje onih prava za koje se jugoslavensko vodstvo inače zauzima na međunarodnom području. Opet bih Vas htio podsjetiti da je problem veoma sličan, ako ne gotovo istovjetan, za izgradnju odnosa među jugoslavenskim narodima, kao što je problem izgradnje Europske zajednice, jer se radi o različitim narodima, s različitom povijesnom podlogom, s različitom kulturom, ekonomskom razinom razvitka itd. Prema tome, treba imati na umu da mi danas uopće živimo u svijetu kad svijet treba riješiti dva pitanja. Jedno je pitanje nacionalne suverenosti i velikih i malih naroda, pa čak i najmanjih, a drugo je pitanje integracije, ali integracije ne na nekoj nadnacionalnoj i univerzalističkoj osnovi koja bi vodila ukidanju nacionalnih individualiteta, nego integracije koja će se zasnivati na priznanju nacionalne suverenosti, nacionalnih sloboda.

❍ ***Sada da Vam postavim jedno vrlo naivno pitanje. Kako je to moguće – vidi se kad čujem što Vi kažete o nacionalizmu i o ovim pitanjima, da nemate nikakve veze sa ustašama – kako je to moguće ipak ste u opoziciji, da čovjek ne može ni govoriti u Jugoslaviji o ovim stvarima, da ste izgubili i posao i mnoga druga prava?***

– Aha, to proizlazi iz (Barthelemy ubacuje primjedbu da je to naivno pitanje)... Da, naivno, koje za mene pojedinca i velik dio hrvatskih revolucionara i intelektualaca nije nimalo naivno. To proizlazi, naš položaj proizlazi upravo iz stanja hrvatskoga nacionalnog pitanja u toj i takvoj jugoslavenskoj zajednici s jedne strane i s druge strane iz problema uopće ljudskih i političkih sloboda u socijalističkom komunističkom društvu. I prema tome,

to što smo se ja kao hrvatski revolucionar i intelektualac i niz drugih istaknutih hrvatskih revolucionara i intelektualaca našli u takvom položaju da se ne mogu javno boriti za svoja mišljenja u okviru socijalističkog društva, to je rezultat pomanjkanja tih osnovnih premisa za slobodno razmatranje svih problema i, s druge strane, stanovite osjetljivosti jugoslavenskog režima na hrvatsko pitanje, pa se svako postavljanje problema s kojima živi, koje osjeća hrvatski narod, ne samo na svojim ledima, nego i u svojoj nacionalnoj psihi itd., svako se takvo postavljanje odmah generalizira kao nacionalizam, separatizam, pa čak i ustaštvo, pa se onda i hrvatski revolucionari povezuju s nekakvim profašističkim elementima itd., što je potpuno besmisleno itd., umjesto da se traži načina za jedno demokratsko pronalaženje rješenja u okviru socijalističkog poretka. Danas je svijet došao do toga da traži ljudska prava, demokratske slobode na svim područjima, danas su i najvažnije komunističke stranke na Zapadu prihvatile politički pluralizam kao jedini mogući način suživota u današnjem svijetu. Prema tome, taj problem je živ i na jugoslavenskom tlu, gdje se prema hrvatskom pitanju kristaliziraju te unutrašnje proturječnosti i gdje je režim najosjetljiviji na svako očitovanje posebnih hrvatskih interesa i zahtijeva da se gorući životni problemi hrvatskog naroda riješe na jedan ispravan i pravičan način, na način kako se to – kao što ste kazali i sami, jugoslavenska politika zauzima u međunarodnom životu.

Nema zamjene višestranačkom sustavu*

○ ***Što se, zapravo, događa s Hrvatskom demokratskom zajednicom?***

– Što bi se događalo? Nije mi jasno na što ciljate takvim pitanjem. Naišla je na velik odjek, postoji za nju veliko zanimanje. A s druge strane, mnogima očito nije po volji njezina pojava, jamačno zbog njezinih programskih osnova, pa je zato napadaju ili bi je najradije spriječili. Neki su je već i pokopali, zaboravljajući da njezin život ne ovisi od njihove birokratske, dogmatske ili poslušničke volje.

○ ***Razmišlja li se o njezinom eventualnom ponovnom oživljavanju?***

– Zašto ponovnom oživljavanju? Ona nije zamrla. Nakon inicijalnog skupa, na kojem se, kao što znate, okupilo više ljudi nego na svima drugim zajedno, proširili smo Inicijativni odbor, ili kako ga mi zovemo krug. Naši predstavnici, četveročlana delegacija HDZ-a (predvođena akademikom prof. dr. Brozovićem), vodila je razgovore s članovima Predsjedništva Socijalističkog saveza Hrvatske i Zagreba. Mogli bismo reći: na prijateljski, radni i otvoren način. Suglasili su se da se razgovori nastave kad dopunimo svoje programske osnove i pripremimo statut.

To što nas nisu pozvali na svoju tribinu o pluralizmu – očito je znak diskriminacije, a i toga da se njezini organizatori još nisu pomirili s idejom demokracije...

Ovih dana (3. travnja) održali smo radni sastanak inicijativnog kruga, bilo je prisutno 56 ljudi, od akademika, književnika

* *Mladina*, 8. travnja 1989. Preuzeto: *Hrvatska demokratska zajednica*. Bilten za članstvo, br. 1, Zagreb, lipanj 1989., 100–104.

i sveučilišnih profesora do inženjera, predstavnika sela i studenata. Dogovorili smo se o daljem radu...

○ ***Nije li se, možda, u prigodi osnivanja HDZ-a radilo o svojevrsnoj taktičkoj grješci? Nije li trebalo očekivati ovako represivnu reakciju hrvatskih političkih struktura?***

– O kakvoj taktičkoj grješci? Širok krug ljudi ocijenio je da je potreba da se nakon jugoslavenske i socijal-liberalne inicijative čuje i glas kakvim je progovorio HDZ. Ispravnost tog koraka potvrđuje odjek na koji je HDZ naišao. Dočekani smo s naslovima: Hrvatska je progovorila, prekinula šutnju...

Očitovana represija već se pokazala kontraproduktivnom. Baš zbog nje javljaju nam se novi ljudi. Jedan akademik izjavio je Brozoviću i meni: nisam pripadao nikad nijednoj organizaciji, ali sad se priključujem vama, ovi napadi najbolji su dokaz o potrebi pokretanja HDZ-a; drugi nazivaju i govore: kako si to neki zamišljaju da je samo u Hrvatskoj moguće zabranjivati slobodnu i pravu riječ...

○ ***Bi li se na Hrvatsku demokratsku zajednicu gledalo benevolentnije da Vi niste jedan od njezinih čelnika?***

– Vjerojatno, jer valjda računaju da onda ne bi bila to, i ne bi imala takav odjek.

○ ***Mislite li da HDZ može prerasti u stanovitu kušnju hrvatskog pluralizma? Može li ono što se događa s HDZ-om na bilo koji način utjecati na sudbinu druga dva novoosnovana hrvatska politička udruženja?***

– Ne da može prerasti! Ona jest probni kamen afirmacije pluralizma, ili točnije, mogućnosti demokratskog gibanja na hrvatskom tlu.

○ ***Kako komentirate ponašanje UJDI-ja i HSLS-a à propos napada na Hrvatsku demokratsku zajednicu?***

– Bilo nam je, dakako, osobito drago kad smo čuli da predstavnici obiju skupina (Puhovski i Goldstein) zauzimaju javno demokratsko gledište protiv diskriminacije HDZ-a. Uostalom, kakav bi to pluralizam i kakva demokracija bila da se drugim

skupinama dopusti djelatnost, a nama ne, unatoč tomu što se u programskim osnovama dosljedno i odlučno zauzimamo za demokratska načela i glede ljudskih prava i međunacionalnih odnosa.

○ ***Gdje je izvorište logike po kome se Slavku Goldsteinu i Branku Horvatu možda može dopustiti pravo na političko organiziranje, ali se zato to pravo Franji Tuđmanu a priori oduzima?***

– Odgovor na to pitanje morate potražiti na drugoj adresi. Posredni odgovor možete naći u mojim dosadašnjim, a i budućim knjigama, odnosno povijesnim razmatranjima. A u njima pozivam na javnu raspravu o spornim pitanjima, koju, međutim, nikad nitko nije prihvatio, ali je nekima polazilo za rukom da upriliče čak i sudske progone, što nekima i danas služi kao izlika, kad se već revidiraju politički procesi od Pešte do Moskve...

○ ***Postoje li, zapravo, bilo kakve realne šanse da se u Hrvatskoj uspostavi politički pluralizam?***

– Mogućnosti za ostvarenje političkog pluralizma u Hrvatskoj danas su jamačno manje negoli u Sloveniji, ali one će ovisiti o općem kretanju u Jugoslaviji, pa i u socijalističkim zemljama, a i o razvitku međunarodnih prilika.

A budući da iz sveopće krize u kojoj se nalazimo nema izlaza bez demokratske preobrazbe, to sam – unatoč svemu – optimist i glede Hrvatske.

○ ***Koje snage najviše blokiraju uspostavljanje pluralizma; s druge strane, što ga može potaknuti?***

– Blokiraju ga dogmatsko-birokratske i hegemonističko-unitarističke snage, a potaknuti ga može kako opće demokratsko gibanje, naročito mladeži, tako i antidogmatska, civilizacijska stremljenja naprednih ljudi u Savezu komunista i drugih službenih struktura.

○ ***U kakvim se, po Vašem mišljenju, formalnim okvirima treba odvijati takav pluralizam?***

– U današnjim našim prilikama, a da bi se izbjeglo zaoštravanje krize, mislim da je najpogodniji put pretvaranjem

Socijalističkog saveza u pučku ili narodnu frontu; da on, osloboden isključivo tutorstva SK, prestane biti puka partijska transmisija, te da zaista postane demokratska tribina različitih idejnih opredjeljenja...

○ ***Jeste li za višestranački sustav?***

Višestranački sustav može biti također loš. Ali kao povjesnik znam da čovječanstvo do sada još nije našlo bolju zamjenu. Mi smo pokušali sa samoupravljanjem, ali i ta se dobra ideja pokazala nemoćnom pred jednopartijskom monopolističkom vlašću, koja je, kao i svuda drugdje, sputavala sve više i više stvaralaštvo i inicijativu ljudi, odvodeći društvo u sve dublju krizu...

○ ***Zašto ste rekli da HDZ ne treba postati stranka?***

– Na to sam pitanje već odgovorio. Zbog procjene da u danim povijesno-društvenim okolnostima u SFRJ preobraženi Socijalistički savez može biti demokratska protuteža vladajućem Savezu komunista u smislu kontrole vlasti i idejno-političkog, tj. programskog natjecanja...

○ ***Nije li to pomalo konzervativno, pa i dogmatsko gledište?***

– Apstraktno gledano, moglo bi se tako reći. No, valja imati na umu i onu da je politika umijeće mogućega...

○ ***Postoji li bilo kakav miran način na prelazak prema institucionaliziranom političkom pluralizmu?***

– O tome sam upravo govorio maloprije.

○ ***Je li '71. u Hrvatskoj težila takvom pluralizmu?***

– Ne takvom. Ali '71., ili točnije »hrvatsko proljeće« 1966.–1971., bila je reformski socijalistički pokret u smislu tadašnjeg euro-komunizma; znači, antidogmatski i samoupravno-demokratski pokret, u biti reformski pokret kakav se javljao do tada i kasnije u svim socijalističkim zemljama: u Kini (»neka cvjeta sto cvjetova«), u Madarskoj, Čeho-Slovačkoj, danas Gorbačovljeva »perestrojka«...

○ ***Postoje li, po Vašim procjenama, stvarne intencije među hrvatskim političkim strukturama, koje bi težile dokidanju partijskog monopola?***

– Ima znakova da ima takvih tendencija, dotično, ljudi koji su svjesni da nema drugog izlaza iz krize. No, do sada je uvijek bilo više takvih koji su samo na riječima bili za reforme, a na djelu za održanje svojih birokratskih pozicija što je i bilo uzrok neuspjeha svih reformi.

○ ***Možete li govoriti o nositeljima tih intencija?***

– Ne bih se upuštao u to. Ali vjerujem da će antidogmatske, demokratske tendencije jačati, slično onima u Sloveniji.

○ ***Što sve opterećuje Hrvatsku u njezinoj šutnji, neodređenosti, neodlučnosti? Je li to strah od Miloševićeve Srbije?***

– Prije svega, Hrvatska još uvijek osjeća posljedice obračuna s tobožnjom kontrarevolucijom, kako je od dogmatskih i hegemonističkih struja ožigosan reformski pokret 1971. godine.

Bojazan od povampirenja neohegemonističkih, antiavnojevskih tendencija svakako tu igra neku ulogu, premda su s druge strane upravo one potakle osovljavanje hrvatske politike i njezin izlazak iz šutnje.

○ ***Može li takva neodlučnost – neki bi rekli taktičnost – obraniti Hrvatsku?***

– Nikakva neodlučnost i iz nje proizlazeća taktičnost ne može nikad ništa obraniti.

○ ***Je li Hrvatska u stvarnoj opasnosti od Miloševićevih pučista?***

– Ovo je pitanje grubo, pa možda i ne posve ispravno postavljeno. No, u odgovoru na njegovu bit, rekao bih da nije. I to iz tri razloga. Prvo, ne dijeli sve srpsko pučanstvo u Hrvatskoj »pučistička« gledišta, jer je većina svjesna da bi to ugrozilo sam njegov položaj; drugo, ono je i razmjerno malobrojno (po popisu iz g. 1981. 11,55%) da bi moglo izvesti prevrat poput onog u Vojvodini, i treće, što je najvažnije, tko bi pametan mogao očekivati da bi u takvu slučaju hrvatski narod pasivno promatrao kako se ruši njegova federalna državnost...

○ ***Možemo li, u tom svjetlu, prokomentirati događaje u Kninu?***

– I na njih se odnosi što sam rekao u prvom dijelu prethodnog odgovora.

❍ ***Mislite li da su oni organizirani izvan Hrvatske?***

– Prema onome što smo čitali kako se to odigravalo u Vojvodini i Crnoj Gori, moglo bi se pretpostaviti i to.

❍ ***Kako biste prokomentirali oštre reakcije nekih lokalnih rukovodstava u Hrvatskoj na ponašanje hrvatskog sindikata u vezi s rudarskim štrajkom?***

– Ne samo sindikalnog vodstva. Bili su to očito pokušaji diskreditiranja, pa čak i poziva na smjenjivanje hrvatskih političkih vodstava, ali su ti pokušaji, međutim, ostali osamljeni.

❍ ***Ukoliko Hrvatska padne pod Miloševićev utjecaj, je li i Slovenija u opasnosti?***

– Ne pretpostavljam takvu mogućnost. A onaj tko je može zamisliti, svakako onda mora vidjeti ne manju opasnost za Sloveniju.

❍ ***Radi li se o reinkarnaciji versailleske Jugoslavije?***

– Svi znaci govore da se jedva dočekalo odlazak Tita s povijesne scene da bi se obračunalo s avnojskim federalizmom i, kako neki govore, »brijunskom« Jugoslavijom. Jamačno, neounitarističke osnove postale su realna prijetnja. Uvjeren sam da je povratak na versaillesku Jugoslaviju nemoguć.

❍ ***Što se, u tom slučaju, uopće događa s Hrvatskom i Slovenijom?***

– Pošto isključujem takav slučaj, onda držim da će Hrvatska i Slovenija biti kadre obraniti svoj ustavni položaj.

❍ ***Ima li takva reinkarnacija bilo kakvu perspektivu, ili se radi o putu u »rumunjizaciju«?***

– Velikosrpski hegemonizam nije bio kadar održati versaillesku unitarističku Jugoslaviju ni s pomoću šestojanuarske diktature, kad nije bilo federalnih republika. Kako se uopće može pretpostaviti da bi danas bila moguća njezina obnova?!

Put u »rumunjizaciju« također nije moguć, iako bi neki očito i njime pošli. Nije moguć, jer je SFRJ najprije po svom geopolitičkom položaju nešto drugo od Rumunjske, drugo, jer su unutrašnji odnosi drugačiji, i treće, jer se na ovom području

očituje na drugi način opći razvitak u Europi i u svijetu u smislu međunarodne integracije i demokratizacije.

❍ ***Gdje je podrijetlo – mislimo na poslijeratnu jugoslavensku povijest – tendencija sklonih staroj, velikosrpskoj Jugoslaviji?***

– Povijesno gledano, srpska se politička misao nikad nije srasla, pa ni pomirila s idejom federalizma.

❍ ***Što je, najkraće rečeno, zapravo srušilo '71. u Hrvatskoj?***

– Tadašnji odnos snaga u SFRJ, koji je bio stubokom drukčiji i koji je omogućio pretegu dogmatskog birokratizma. Treba se podsjetiti: g. 1971. su se i slovenski čimbenici priklonili zahtjevu o potrebi slamanja tobožnje kontrarevolucije u Hrvatskoj, a kad se ovih godina potegao takav zahtjev u odnosu na Sloveniju, Hrvatska je bila na njezinoj strani: i šutnjom i poluglasnoćom.

❍ ***Takve tendencije, strah Partije od stvarne demokratizacije ili ekstremizam u samom pokretu?***

– Ekstremizam je bio od sporednog značenja, bilo ga je dakako manje nego u sadašnjim zbivanjima izvan Hrvatske (čak i kad se uzmu provokacije). Od presudnog značenja bio je otpor dogmatsko-birokratskih snaga demokratizaciji, a hegemonističkih snaga raščišćavanju računa federacije.

❍ ***Ne ponavlja li se sada, donekle, slična matrica, samo s obrnutim predznakom? Naime, umjesto da podržava pluralizam, hrvatskoj je Partiji »draže« »smirivanje« Miloševića represijom prema pluralizmu.***

– Onoliko koliko u pitanju ima točnosti, sadržan je i odgovor.

❍ ***Ukoliko bi se pluralizam dopustio, koja politička usmjerenja mogu imati šansu u Hrvatskoj?***

– Ona što smo ih izložili u nacrtu programskih osnova HDZ-a!

❍ ***Bi li se možda moglo govoriti o oživljavanju nekih tradicionalnih političkih pokreta u moderniziranom izdanju?***

– Što se tiče HDZ-a ne. Ne težimo oživljavanju, pa niti moderniziranju tradicionalnih političkih pokreta, već želimo dati

prilog sintezi hrvatske politike na osnovi ukupnoga iskustva. A uvjereni smo da samo takva hrvatska politika može biti osnovom i igrati pozitivnu ulogu u izgradnji jugoslavenske sinteze, ili točnije, biti pretpostavkom za stabilno rješenje odnosa u SFRJ. Uostalom, tko nije spoznao da su čak i one ideje, stranke i ličnosti, koje su značile povijesni odgovor na izazove svoga vremena, redovito zakazivale na izazove drugog vremena, taj je malo naučio u školi povijesti. Nove prilike traže nove ideje...

❍ ***Još jednom: što se uopće može učiniti da se otvori prostor za slobodnu cirkulaciju političkih ideja u Hrvatskoj?***

– Monopolistička vlast i birokracija nikad ne odustaju dragovoljno od svoje dominacije. Sloboda i prava ne dobivaju se na tanjuru, njih treba izvojštiti demokratskim putem, slijedeći opća civilizacijska kretanja u suvremenom svijetu.

❍ ***Je li među najopasnijim protivnicima pluralizma i hrvatska policija?***

– Policija je uvijek bila i ostaje instrument određene, tj. vladajuće politike. Uvjeren sam da i u njezinim redovima ima razlika u idejnim pogledima, kao i u SK, ili Socijalističkom savezu, ili u društvu uopće.

❍ ***Jesu li represivne akcije policijski inspirirane?***

– Odgovor bi trebalo potražiti negdje drugdje. Vjerojatno dijelom, ali odgovornost je na politici.

❍ ***Može li se, u tom kontekstu, govoriti o stanovitom sukobu progresivnije hrvatske politike i hrvatske policije?***

– Iz onog, što sam već rekao, proizlazi da pretpostavljam slična strujanja u svim sastavnicama vladajućih struktura, iako su neke po naravi svog posla konzervativnije, a druge bi morale biti naprednije, što ovisi i o konkretnom personalnom sastavu.

❍ ***Je li taj sukob zapravo latentan?***

– Latentan je sukob između dogmatskih i samoupravno-demokratskih struja, danas bismo mogli reći, između onih što prihvaćaju nužnost pluralizma i onih što ga odbacuju ili bi ga htjeli učiniti svojim instrumentom.

❍ ***Možete li govoriti o konkretnim primjerima?***

– Ne! A ne bi bilo uputno i kad bih za to imao uvjerljivih primjera.

❍ ***I na kraju, možda glavno pitanje: ima li Hrvatska, u ovakvoj Jugoslaviji, priliku za uspostavljanje pluralističkog društva?***

– U ovakvoj, ovog trenutka još ne! Ali obrazložio sam zašto sam uvjeren ne samo u nužnost, nego i u neizbježnost postupnog oživotvorenja demokratskog pluralističkog društva. Ne može ni Hrvatska, kao ni cijela Jugoslavija, ostati izdvojeni, izolirani otok u suvremenom civiliziranom svijetu, u kojemu istovremeno s posvemašnjim integracijskim (tehnološko-kulturno-informatičkim) prožimanjem dolazi do sve veće obveznosti poštivanja općih ljudskih prava, ali također i do sve veće afirmacije i individualizacije nacionalnih bića, tj. do priznavanja prava samobitnih naroda na njihovu samosvojnost i suverenost u odlučivanju, među inim i o tome pod kojim uvjetima i u kakvu poretku žele graditi svoj suživot u zajednici s drugim narodima.

❍ ***Jesu li sve ove karte, koje kruže novinama, samo vicevi?***

– I vicevi se stvaraju i pričaju radi iznošenja bilo neugodnih istina, bilo golicavih poželjnosti. A sve ovo kartarenje ima daleko ozbiljniju pozadinu i mnogostruku višeznačnost.

Program prekrajanja Jugoslavije zacrtala je Pašićeva politika*

○ ***Oni koji Vas zajedno s Vukom Draškovićem i dr. Dimitrijem Rupelom nabijaju na kolac, smatraju Vas ocem Velike Hrvatske koja je suprotnost Velike Srbije. Možete li objasniti pojam Velika Hrvatska s kojom ste – kako kažu Vaši kritičari – uskrsnuli staro ustaštvo?***

– Radi se o školskom primjeru zamjene teza, što se možda najjasnije izražava u općim napadima s istoka na Sloveniju da se radi o najdogmatskijem teritoriju u državi i uz Albaniju posljednjem uporištu staljinizma u Europi, iako je istina upravo drugačija. U trenutku, kada su se prilike u SFRJ tako jako zaoštrile da je Srbija objavila prekid svih odnosa sa Slovenijom, jer se ona tobože po svaku cijenu želi odvojiti od Jugoslavije, po našem mišljenju to nije bio samo pritisak na Sloveniju, već smo u pozadini vidjeli namjere velikosrpskog ekspanzionizma za rušenje Hrvatske. Dakle, sada nakon višegodišnjeg strahovanja drugih od, u stranom tisku objavljene, zemljopisne karte Velike Srbije u Jugoslaviji i izvan nje, s gotovo jedinstvenim granicama Velike Srbije do granica Slovenije, po kojoj bi od Hrvatske ostalo samo nešto malo oko Zagreba, kada se i u općim promjenama u Europi postavilo pitanje ne samo opstanka Jugoslavije već i novih uređenja u Europi, Hrvatska demokratska zajednica izdala je svoj proglas. To je bilo 29. studenog prošle godine.

U tom smo proglasu rekli da se mi u HDZ-u ne možemo pomiriti s takvim napadima na Hrvatsku. U okolnostima kada su do kraja bili srušeni temelji avnojevske Jugoslavije mi smo postavili pitanje povijesnih i prirodnih granica Hrvatske pri čemu

* *Delo*, 3. veljače 1990. Razgovor vodio Peter Potočnik. Prijevod: Profikon.

naši zahtjevi nisu išli u smjeru promjena sadašnjih granica kao što nam se predbacuje. Usporedba s velikosrpskim apetitima ne može se održati. Dobro znamo da je BiH također republika hrvatskog naroda koji treba zaštititi pred asimilacijom kakvu nameću Vuk Drašković, dr. Vojislav Šešelj i drugi.

Čitatelje treba podsjetiti na činjenicu da je sadašnji velikosrpski program prekrajanja Jugoslavije zacrtala Pašićeva politika, po kojoj bi se iskoristili rezultati Prvoga svjetskog rata za »konačno rješenje hrvatskog pitanja«, tako da bi takoreći sve do Zagreba bio srpski teritorij, a odavde do sjevernih granica slovenski. U takvim prilikama smo prosudili da iz povijesne nužnosti hrvatski narod ne može više primati najniže udarce i pomiriti se sa zamisli Velike Srbije na račun naroda kojem pripadam.

❍ ***Na jednoj strani tvrdite da uopće ne pokrećete pitanje sadašnjih republičkih granica, a na drugoj strani naglašavate da se povijesne i nacionalne granice Hrvatske ne mogu sabiti na sadašnje granice SR Hrvatske. Vjerujem da se Vaši zahtjevi ne mogu usporedivati s velikosrpskim, ali se, premalo objašnjeni i argumentirani, mogu razumjeti kao da je u pozadini promjena granica posebno na račun BiH?***

– Osiguravanje interesa hrvatskog naroda izvan Hrvatske u Jugoslaviji, gdje živi više od polovice mojega naroda, ipak ne znači promjenu sadašnjih granica. Ako ste čitali neke članke muslimanskih intelektualaca u reviji »Danas«, mogli ste spoznati kome zapravo po jeziku pripadaju. Pitanje je zašto se zadnjih desetljeća nakon rata iselilo više od 100.000 Hrvata katolika i muslimana, međutim nitko se od službenih predstavnika Hrvatske i BiH nije niti javio protiv takva raseljavanja. O tome sam govorio u nedavnom intervjuu za sarajevski časopis »Naši dani«. Rekao sam da su muslimani vjerska i kulturna posebnost, iako je paradoks posebne vrste da se u nekom marksističkom okruženju religija proglašava za naciju. Problem povijesnih i prirodnih granica povezan je s geopolitičkim okruženjem ukupnog prostora koji se proteže od rimskih vremena do današnjih dana. Nije

slučajnost da se je na jugoslavenskom tlu Rimsko Carstvo razdijelilo, da je ovdje došlo do podjele kršćanstva na zapadno i istočno...

❍ ***I do nepomirljivog neprijateljstva koje je bilo za neko vrijeme odstranjeno sa NOB-om i poslijeratnim razvojem. Ne čini li Vam se da ga pojačavate ili bar potičete nejasnim dokazivanjem da su muslimani Hrvati?***

– To ste Vi rekli, međutim ja sam veoma jasno rekao da se religija ne može izjednačavati s nacijom, da su muslimani vjerska i kulturna posebnost i što neki muslimanski intelektualci govore kome pripadaju. Svaki čovjek valjda ima pravo da se po vlastitoj savjesti odluči, što je i kome zapravo pripada. Treba reći da je HDZ sa svojim programom već od prvog predstavljanja nakon osnivanja stranke pod neprekidnom vatrom i strelicama iz oružja hegemonista i unitarista izvan Hrvatske i iz dogmatske artiljerije iz hrvatske okoline. Prvi nam spočitavaju da obnavljamo nekakvu ustašku organizaciju, drugi nas proglašavaju za opasne nacionaliste. I jedni i drugi zaboravljaju bitno, da je, naime, Titov partizanski pokret mogao pobijediti jedino zato što je borba za stvaranje nove Jugoslavije išla usporedo s osiguravanjem jednakopravnosti svih naroda, s njihovim pravom do samoodredenja i odcjepljenja. A što kada se to ubrzo zaboravilo, pa se svaki normalni nacionalni osjećaj izjednačavao s nacionalizmom.

Mi zapravo nastavljamo temeljno poslanstvo NOB-a koju sam prije spomenuo. Spoznali smo i zapisali u program HDZ-a, da kriza u SFRJ nije samo kriza jednostranačkog sustava, već kriza međunacionalnih odnosa koja se iz dana u dan produbljuje usprkos pokušajima SKJ-a koji je ostao partija lenjinističkog tipa. Kao takvom ne uspijeva mu razrješavati međunacionalne suprotnosti koje je zamaglio ideološkim floskulama i neuspješnim nastojanjem da će ideologijom riješiti nacionalne probleme.

❍ ***Izgleda da Vam napadi više koriste nego štete. Službena politika smatra HDZ kao najozbiljnijeg takmaca na proljetnim skupštinskim izborima. Tako ste postali vođa hrvatske opozicije, iako to u drugim opozicijskim strankama ne priznaju. Zašto?***

– Razumljivo je da se manji broj ljudi zbog neprestanih diskvalifikacija i prijetnji prestrašio, no većina se nije, i možda je istina da smo upravo zbog toga već okupili 150.000 članova među kojima je 30.000 pripadnika HDZ-a u inozemstvu. Hrvatska opozicija me kao vodu ne priznaje upravo zbog toga što smo sa svojim programom pridobili većinu javnog mnijenja, naš je program na razini europskog i slovenskog demokratskog pokreta. Pri tome mi dopustite da izrazim svoje uvjerenje po kojem je slovenski demokratski pokret – od komunista do opozicije – na europskoj razini, dok se međutim u Hrvatskoj još danas osjećaju posljedice sloma Hrvatskog proljeća 1971. godine. Tako su se u Hrvatskoj namnožile opozicijske stranke koje su u dosta slučajeva ispod razine službene politike bilo zbog unitarističke bilo zbog utopističke bolesti. Mi želimo biti središnja hrvatska stranka koja je svoj program utemeljila na Starčevićevom povijesnom državnom pravu, na Radićevom demokratskom republikanizmu i na hrvatskoj ljevici, na onim njezinim potezima koji izražavaju borbu za socijalno društvo i za nacionalna prava hrvatskog naroda.

Zato nije slučajno da smo ovih dana dobili prostore za jednu od naših temeljnih organizacija u partijskoj zgradi neke općine na sjeveru Hrvatske. Ime neću reći za javnost da ljude zaštitimo od pogroma dogmatika, neostaljinista. Već sada imamo u svojim redovima delegate Sabora, nekadašnje partijske sekretare i predsjednike općina iz vremena Hrvatskog proljeća, neke sadašnje niže dužnosnike Socijalističkog saveza.

○ ***I tako idete na skupštinske izbore u uvjerenju da ćete pobijediti?***

– Svakako, u okolnostima kad nas neprestano obasipaju staljinističkim psovkama, da smo čak i fašisti, ustaše, vragovi i drugi izrodi. Teško je prognozirati hoće li izbori biti zaista jednakopravni za sve, slobodni i tajni. Ni mi nismo zadovoljni novim tekstom izbornog zakona koji zapravo onemogućava da i manje stranke dođu u parlament. Uz to, zadržali su sva dosadašnja skupštinska i saborska vijeća. U uvjerenju da ćemo pobijediti i

potom raspisati nove parlamentarne izbore, koji bi bili jednakopravni za sve, spremni smo stupiti i u koaliciju s onim oporbenim strankama koje imaju program sličan našemu. To je priznavanje općih ljudskih prava koja su nedjeljiva sa suverenošću hrvatskog naroda. Povijest je dokazala da su hrvatski, slovenski, srpski i drugi narodi na našim tlima samostalni narodi koji mogu međusobno urediti odnose samo preko konfederativne Jugoslavije tako da svaki ima pravo na samoodređenje i odcjepljenje.

○ ***Jeste li zbog toga već nekoliko puta poslali čestitku u CK SK Slovenije, a posljednju nakon rascjepa na 14. izvanrednom kongresu SKJ? Zašto je niste poslali i Slobodanu Miloševiću koji je svojom politikom pridonio demokratskom buđenju Hrvatske, BiH, Makedonije, a i Slovenije?***

– Istina je da je Milošević dosta učinio za demokratske pomake u državi. Mogu reći da je došlo do otrežnjenja i posljednjih budala u državi. Međutim, to je samo jedna strana medalje. Drugu stranu predstavlja tzv. antibirokratska, neostaljinistička revolucija u jedinstvenoj Srbiji i Crnoj Gori, kosovska tragedija koja izaziva građanski rat, ekonomska blokada Slovenije, neprestane prijetnje obračuna sa slovenskim vođama itd. U svojoj posljednjoj knjizi »Bespuća« zapisao sam da su se na našim prostorima namnožile tolike iracionalnosti da je zadnji trenutak za otvoren razgovor pametnih ljudi u Jugoslaviji da se dogovorimo kako naprijed u našoj državi, jer suprotnosti se više ne mogu produbljivati. Naša čestitka slovenskom društveno-političkom vodstvu i slovenskom narodu odnosi se na činjenicu da vi Slovenci dajete primjer kako treba čuvati vlastitu suverenost.

○ ***Iako djelujete u svih 114 općina Hrvatske i priznati ste među hrvatskim iseljenicima u inozemstvu gdje je po nekim tvrdnjama najmanje trećina hrvatskog naroda, još niste registrirani. Slično je i s dioničkim društvom »Domovina« koje osnivate već od travnja prošle godine. U Saboru su prije nekoliko dana rekli da uopće nema prepreka za registraciju oporbenih stranaka?***

– Osam dana nakon osnivačke skupštine, 25. lipnja, poslali smo prijavu za registraciju SUP-u, a do danas nismo dobili od-

govarajući odgovor. Već u travnju prošle godine 70 dioničara pokušalo je osnovati društvo koje ste u svojem pitanju naveli, koje će pokušati na gospodarskom i kulturnom polju potaknuti privatno poduzetništvo s kapitalom domaćih ljudi i iseljenika, oblikovati agenciju za razvoj, osnovati neovisni tjednik itd., a kako se čini, tek ovih dana ćemo jedva dobiti dozvolu za njegovu registraciju. Na terenu je mnogo dogmatskih klinova, jer svaka demokratska promjena stavlja pod upitnik sudbinu ljudi u upravnim i drugim službama koji su relativno dobro živjeli bez obzira na rezultate svoga rada. U Saboru mogu govoriti da nema prepreka za registraciju oporbenih stranaka, međutim HDZ i drugi još uvijek djeluju nelegalno.

❍ ***Unatoč tome čuje se da za kraj ovog mjeseca pripremate nekakav svehrvatski kongres pomirenja s ljudima iz domovine i inozemstva?***

– Može se tako reći. Svrha tog kongresa, koji će biti 24. i 25. veljače u Zagrebu, jest u tome da su program HDZ-a takoreći prihvatili svi politički pokreti među iseljenicima, i mnogi među njima spremni su čak raspustiti svoje političke organizacije i nakon toga djelovati samo u skladu s našim pravilima. Potom, radi se o kongresu pomirenja jer gotovo ne postoji veće mjesto na zemaljskoj kugli gdje ne bismo imali svoje temeljne organizacije HDZ-a. General Franco je nekada izjavio da su se španjolski komunisti kao i falangisti borili za Španjolsku. To je bio početak španjolskog pomirenja, i danas vidimo kako je ta država napredovala ne samo na demokratskom području već i u gospodarstvu i drugim djelatnostima. Ako želimo napredak, onda je već došlo vrijeme da takoreći zajednički pokopamo mrtve bez obzira na kojoj strani je tko poginuo i da nakon toga zajednički gradimo demokraciju koja je u nezaustavljivom pohodu.

Kroz konfederalizam do suverenosti Hrvatske*

❍ ***Kojem se segmentu pučanstva u Hrvatskoj obraća Vaša Zajednica?***

– HDZ se obraća svim slojevima hrvatskoga pučanstva. Sigurno Vam je poznato da, nažalost, hrvatski narod ima više od milijun svoga pučanstva u iseljeništvu. To je dijelom bio rezultat ekonomskih i političkih prilika prije Prvoga svjetskog rata, a pogotovu nakon Drugoga svjetskog rata. Po svom programu, HDZ je naišao na odjek u svim slojevima i u svim naraštajima hrvatskog pučanstva. Imamo već više od 360.000 članova širom domovine, ali i u svijetu. U svim europskim zemljama gdje ima Hrvata na takozvanom privremenom radu ili pak u dalekoj Australiji i Americi.

❍ ***Kako ste se Vi kao general JNA priklonili borbi za nacionalna pitanja?***

– Kad spominjete moj generalski čin, onda treba reći da sam ja postao general zato što sam kao mladić otišao u partizane, kao Hrvat za socijalističku utopiju, ali i za suverenu Hrvatsku. Iz vojske sam otišao na vlastiti zahtjev godine 1961. da bi se posvetio učenju mladih. Za vrijeme vojne službe, a pogotovu kasnije, dolazio sam u sukob s unitarističkim, hegemonističkim tendencijama i na kraju sam definitivno raskinuo s tim i takvim jednostranačkim sustavom. Prema tome, od g. 1967., pa g. 1972., g. 1981. do 1984. neprekidno sam bio ne samo politički, nego i sudski proganjan.

❍ ***Koje su Vam optužbe bile?***

– Optužbe su bile u okviru progona za suzbijanje Hrvatskog proljeća od g. 1966.–1971. Najprije sam 1967. bio izbačen iz SK

* RFI, 27.–28. veljače 1990., tonski zapis. Razgovarala Sandra Kržić.

i sa svih poslova i dužnosti, sve to praktički u najzrelijim godinama života. Ostao sam bez ikakva posla, bio sam profesor na Fakultetu političkih nauka, i onda ništa. God. 1972. bio je staljinistički obračun s tadašnjim »hrvatskim proljećem«. To je bio jedan demokratski reformistički socijalistički pokret, kakvih je bilo prije i poslije u klicama, ono što se zbiva danas. To je bilo tada osuđeno kao kontrarevolucija. Bio sam zatvoren i stavljen pred sud i osuđen za veleizdaju. Da nije bilo Tita, koji je znao moju borbu protiv hegemonizma i moje zasluge, htjeli su me osuditi na petnaest godina robije, međutim, osudili su me na samo dvije godine robije.

Od g. 1972. do 1980. bio sam, mogu reći, u kućnom zatočeništvu i nisam imao mogućnosti ni putovati u inozemstvo, niti objaviti ijednu riječ u vlastitoj domovini, da bi me onda, čim je Tito umro, osudili na tri godine zatvora i na pet godina zabrane javne djelatnosti. Takvi progoni su trajali sve do g. 1987., kada sam opet dobio putovnicu i mogao putovati u svijet u posjet hrvatskom iseljeništvu.

○ ***Iseljeništvo financira rad stranke?***

– Nitko nas ne financira. Rad stranke omogućavaju članovi HDZ-a, kako u inozemstvu, tako i u zemlji.

○ ***Govori se da ste Vi u Hrvatskoj ono što je Vuk Drašković u Srbiji?***

– Iako Vaše pitanje nije primjereno, ipak ću odgovoriti. Tako nešto može kazati samo netko tko uopće ne pozna jugoslavenske, a posebno hrvatsko-srpske prilike. Vuk Drašković je samo jedan od eksponenata velikosrpskog ekspanzionizma, a HDZ, sa mnom na čelu, jest hrvatska demokratska organizacija koja, ne posežući ni za kakvim hrvatskim ekspanzionizmom, stoji na braniku vitalnih životnih interesa hrvatskoga naroda, koji je jedan od najstarijih europskih naroda, a danas ga ugrožavaju planovi ostvarenja Velike Srbije, koja bi, po ovom programu, trebala obuhvatiti tri četvrtine hrvatskih zemalja.

○ ***Mislite li da hrvatske granice ovakve kakve jesu trebaju ostati neprijeporne ili imate neku drugu ideju o hrvatskim granicama?***

– Nasuprot tim planovima o Velikoj Srbiji, koja bi trebala obuhvatiti tri četvrtine hrvatskih zemalja, zajedničke granice Velike Srbije sa Slovenijom na Kupi, što je zapravo davnašnji plan da je sve srpsko do Zagreba, a od Zagreba jugoslavensko, nasuprot tim i takvim planovima, mi smo u svom prošlogodišnjem proglasu od 29. studenoga podsjetili da, nasuprot planovima Velike Srbije, postoje povijesne granice Hrvatske.

○ ***Na koji način namjeravate to ostvariti?***

– To mislimo ostvariti demokratskom borbom i parlamentarnim putem da se odnosi u Jugoslaviji ostvaruju na konfederativnim osnovama, a ako bi to došlo u pitanje, onda ćemo tražiti da se narod Bosne i Hercegovine referendumom izjasni kome će se prikloniti.

○ ***Kako ocjenjujete izborni sustav koji će Vam omogućiti demokratske izbore u Hrvatskoj?***

– Ta kriza jugoslavenskoga društva nije samo kriza jednopartijskog sustava, nego je kriza međunacionalnih odnosa, a u tom pogledu, kao što vidimo, što se tiče izbora u Jugoslaviji, još nema ni izdaleka jedinstvenih pogleda. Beograd se potpuno razlikuje od Slovenije, pa i od Zagreba. Ali, takav izborni zakon kakav je sada u razmatranju, nas još uvijek ne zadovoljava. Ne zadovoljava prije svega zbog strukture. Osim toga, pitanje je hoće li ti izbori stvarno biti slobodni. Hoće li oni moći zaista izražavati volju pučanstva, to ćemo tek vidjeti. Oporbene snage još nemaju pristupa javnim medijima, radio-televiziji, novinstvu itd.

○ ***Hoće li doći do koalicijskoga bloka oporbe?***

– Do koalicijskoga bloka može doći samo između pojedinih oporbenih stranaka. U oporbama ima i te kako različitih pogleda, osobito na hrvatskom tlu, gdje oporbenih skupina ima više nego igdje. Mi možemo surađivati samo s onima koje imaju za cilj obranu prava hrvatskoga naroda na suverenitet i na samoodređenje.

❍ *Srbi su u Hrvatskoj organizirali stranku?*

– Koliko znam, Srbi su u Hrvatskoj organizirali dvije-tri stranke. Bit demokracije i jest u tome da postoje političke razlike, prema tome, i politički sukobi. U Hrvatskoj glavna srpska stranka nekada je bila Pribićevićeva Samostalna demokratska stranka, i tako dugo dok je ona stajala od g. 1918. do 1925. godine na izričito unitarističkim pozicijama, dotle je između te i takve srpske stranke i glavnih hrvatskih stranaka, naročito Radićeve Republikanske seljačke stranke, bilo ne samo nesuglasica, nego i sukoba.

Međutim, onda kada su srpski prvaci u Hrvatskoj, i naročito Pribićević, došli do saznanja da je unitarizam nemoguć na hrvatskom tlu, da se unitarizmom može postići samo veći jaz između Hrvata i Srba u Hrvatskoj, uopće između Hrvatske i Srbije, tada je Pribićević došao do zaključka da je nužna suradnja s glavnom hrvatskom strankom, pa je godine 1927. stvorena i koalicija između Radićeve i Pribićevićeve stranke. Tako nešto mora doći i sada i u budućnosti, da Srbi koji žive u Hrvatskoj nužno moraju shvatiti da je potrebna suradnja s glavnim demokratskim hrvatskim strankama, kao što je HDZ.

❍ *Na koji način će se organizirati glasovanje naših radnika na privremenom radu u inozemstvu?*

– To pitanje nije do sada pravno još riješeno. Mi smo postavili zahtjeve da se to omogući.

❍ *Što mislite o ekonomskom programu Ante Markovića?*

– Mi pozdravljamo Markovićev program odlučne orijentacije na tržišnu privredu. To također znači i prihvaćanje nužnosti pluralističke demokracije, parlamentarnog sustava. A u vezi s tim i ozakonjenje jednoga pravnog višestranačkog sustava, ali smo odlučno protiv tendencija centralizacije koju Marković želi unijeti i kroz neke ustavne promjene koje u sebi sadrže čak smanjenje suverenosti koje uživaju republike i pokrajine po Ustavu iz 1974. godine. U tom pogledu stojimo odlučno na braniku ustavnih načela iz 1974. godine, jer ne samo da ti mali

elementi konfederalizma nisu dovoljni, već ih treba razviti kako bi se osigurala u svakom pogledu suverenost Hrvatske i svakog naroda na gospodarskom području, a ne samo u smislu davanja općih demokratskih prava.

❍ *Imate li u Parizu podružnicu?*

– Da, HDZ ima svoj ogranak i u Parizu i u drugim gradovima Francuske. U Francuskoj ima manji broj hrvatskih iseljenika. Hrvatska ima u svijetu 30.000 fakultetski obrazovanih ljudi, više od 1000 univerzitetskih profesora širom svijeta. To je jedna nesreća. Ti su ljudi iz političkih razloga bili prisiljeni napustiti zemlju. Oni su vezani s Europom, a Europa, EEZ se ne stvara kao neka nadnacionalna zajednica, nego kao zajednica naroda, kao zajednica domovina. Prema tome, taj i takav odljev hrvatskoga pučanstva na svoj način nije normalan ni za Europu. Europski narodi, njemački i francuski narodi, s pravom se bune protiv useljavanja u neograničenom broju pučanstva s Balkana i Afrike.

Ako Europa hoće biti stabilna, ona mora biti zaista zajednica slobodnih, suverenih naroda. Ona mora čuvati samobitnost, individualnost subjekata, nacionalnih subjekata na europskom tlu.

❍ *Na koji način mislite da može doći do razumijevanja između dva naroda, koji se u ovom času najviše ne trpe, Srba i Hrvata?*

– Samo na taj način da srpsko javno, političko, intelektualno mnijenje jednom dođe do spoznaje da je hrvatski narod jedan od najstarijih povijesnih naroda Europe i da ima isto tako pravo na nacionalnu samobitnost, na nacionalnu suverenost kao i srpski narod. Prema tome, već je vrijeme da pravi predstavnici hrvatskog i srpskog naroda sjednu za nekakav okrugli stol i da se sporazumiju na koji način mogu živjeti u okviru jugoslavenske države, ili ako ne mogu živjeti, a sve što se zbilo od ujedinjenja g. 1918. pa do sada, govori neprestano o hrvatsko-srpskim sukobima, da se raziđu kao civilizirani narodi.

Hrvati nikada nisu imali dovoljno nacionalnih prava, a Srbi su ih imali previše. Srbi se nikako ne mogu pomiriti s fede-

ralizmom kakva je bila Titova, avnojska Jugoslavija, nego su je porušili pokrajinama. A Hrvati i Slovenci se ne mogu pomiriti s time, jer kao narodi imaju pravo na svoju suverenost, pravo na samoopredjeljenje do odcjepljenja, što je zapisano i u odlukama AVNOJ-a. To je bio jedini uvjet da se Jugoslavija može obnoviti. Treba podsjetiti da Hrvati i Srbi kao narodi nikada nisu živjeli zajedno, ali do g. 1918. nikada nisu ni međusobno ratovali. Od ujedinjenja do danas, međutim, stalno su u sukobu.

Srpski predstavnici su usred beogradskog parlamenta ubili vođu hrvatskog naroda Radića i njegove drugove. To je bio izraz jedne nepomirljivosti između hrvatskih i srpskih pogleda u jugoslavenskoj državi. Nakon toga su hrvatski emigranti ubili srpskog kralja Aleksandra u Marseilleu kada je stradao i francuski ministar Barthou. U okviru Drugoga svjetskog rata, kada se Jugoslavija raspala, za desetak dana izbila je ta dugo kumulirana mržnja i došlo je do bratoubilačkog rata između četničkog i ustaškog pokreta. Tito je uspijevao sve to neutralizirati, spriječiti taj bratoubilački i vjerski rat i pretvoriti ga u partizanski rat. On je tako izvojevao pobjedu na načelima priznanja prava naroda na potpunu ravnopravnost. Nakon Titova odlaska s političke scene, srpska javnost je ustala protiv takve avnojske Jugoslavije. Hrvatski i slovenski narod ustao je u obranu prava na suverenost, kada takvu suverenost stječu i nepovijesni narodi Azije i Afrike.

Mi se ne možemo pomiriti s gubitkom svoga nacionalnog identiteta ili odustati od onih prava na suverenost i na samoodlučivanje koje je danas u svijetu priznato svim narodima.

❍ ***Imate li prijatelje Srbe?***

– Ja sam odlukom revolucionarnog poretka živio u Beogradu od g. 1945. do 1961. godine. Poznavao sam velik broj srpskih intelektualaca. Nažalost, od toga je jako malo ostalo.

❍ ***Čitate li srpske pisce?***

– Malo.

Pozivamo sve društveno-političke čimbenike na suradnju za dobrobit hrvatskog naroda*

❍ ***Vjerojatno je najistaknutiji primjer hrvatske ljevice Andrija Hebrang, kojeg ste na posljednjim predizbornim mitinzima HDZ-a često spominjali. Je li zbog uspostave nekakve ravnoteže u pokretu da bi prema unutra a i prema van otupili desnicu?***

– Dirnuli ste u drugu posebnost HDZ-a, a to je njegova širina, zahvaćanje sveg hrvatskog stanovništva koje je u sadašnjosti usmjereno u proces demokratske obnove, pri čemu – bar privremeno – zapostavljamo neke druge vidike koji u normalnom političkom životu igraju bitnu ulogu pri oblikovanju unutrašnje slike pojedinih stranaka.

Zato smo od samog početka htjeli, i kao što vidite uspjelo nam je, predstavljati što šire interese ljudskih masa da bi sporove različitih društvenih skupina ublažili i prenijeli ih u vrijeme nakon izborne pobjede. Druge oporbene stranke, koje su bile osnovane kasnije, glede toga su jasnije jer predstavljaju određeni društveni sloj više ili manje jednako mislećih ili proizlaze iz određenog prostora, regije. Razumljivo je da se zbog širine u HDZ-u pojavljuju i neke nazadnjačke posebnosti jer glede stupnja u društvenom, gospodarskom i kulturnom razvoju u Hrvatskoj nije moguće ne vidjeti određene slojeve tradicionalnog i konzervativnog usmjerenja. To je svakako posljedica prilika izvan HDZ-a, a ne njegova unutrašnja slika. HDZ se nikada neće prilagođavati konzervativnim silama, već stvara i stvarat će takvu fizionomiju svojeg pokreta da bi mogao te sile udružiti i

* *Delo*, 28. travnja 1990. Razgovarao Peter Potočnik. Prijevod: Profikon.

podići na viši stupanj modernog izraza. Pri tome bitnu ulogu ima revitalizacija, rehabilitacija i novo svjetlo što pada na hrvatsku ljevicu, koja je u zadnjem ratu pretrpjela nepopravljivu štetu s likvidacijom njezinih nositelja. Paradigma tih stradalnika je Andrija Hebrang, izraz hrvatske ljevice koja je od dvadesetih godina do tragične smrti 44 hrvatska marksista 1941. godine dosljedno branila ostvarenje slobodne socijalističke Hrvatske, svakako u duhu lenjinističkog načela o pravu naroda na samoodređenje. To je bilo i raspoloženje hrvatskog naroda, hrvatskom partizanskom pokretu davala je unutrašnju moć i privlačnost upravo zamisao o slobodnoj Hrvatskoj....

❍ ***Odlučivanje o sudbini Hrvatske, o kojoj su hrvatski glasači davanjem glasova za kandidate HDZ-a sami odlučivali, kao što je pisalo na vašoj središnjoj izbornoj paroli – Odlučimo sami o sudbini Hrvatske – zvuči paradoksalno, ali je istinito, da upravo to izaziva ozbiljne sumnje u izbornu pobjedu HDZ-a u svjetskom tisku?***

– Mislim da je glavni uzrok nepoznavanje povijesnih činjenica. U hrvatskoj nacionalnoj misli, već u prošlom stoljeću sa Starčevićem je bila odbačena zamisao Velike Hrvatske, to je zamisao širenja hrvatstva na slovenski i srpski narod, dok je u jugoslavenstvu hrvatstvo tražilo svoje samoodređenje na konfederalnim temeljima i samo je zbog nužnosti pokleklo pred federalizmom. U hrvatskom nacionalnom biću federacija je prihvaćena na avnojevskim načelima, iako kao nepotpuni oblik ostvarivanja prava na samoodredivanje i ostvarivanje državnosti hrvatskog naroda. Od nastanka Jugoslavije, u hrvatsko-srpskim odnosima nastalo je takvo povijesno ozračje da u stvari imamo u svim dijelovima hrvatskog nacionalnog bića ugraden obrambeni mehanizam protiv srpskog hegemonizma, a na drugoj strani srpsko nacionalno biće ima ugraden obrambeni mehanizam protiv hrvatskog nacionalizma i separatizma. Bitna razlika je u tome, da se pred srpskim hegemonizmom i jugoslavenskim integralizmom osjeća ugrožen svaki nacionalno osviješćen Hrvat, dok se od hrvatskog nacionalizma, koji uvijek izjednačuju sa separa-

tizmom, ne osjeća ugroženo srpsko nacionalno biće, već samo njegov dio u Hrvatskoj, iako mu pripisuju ugrožavanje ukupne državne zajednice. Iako je hrvatski nacionalni pokret sa svojim federalizmom uvijek nekakav zaštitnik, oslonac nesrpskim narodima u Jugoslaviji, oni te činjenice nisu uvijek bili svjesni i više puta su se postavljali na stranu hegemonističkog centralizma koji im je za takvu poslušnost »darovao« neka prava na račun glavnog protivnika.

❍ ***Ali s motrišta nepristranog promatrača izgleda, kao što pokazuje rezultat vrućeg predizbornog događanja, da ste stari politički monizam zamijenili novim političkim monizmom, jer se glasači nisu odlučivali za stranke, već su birali između HDZ-a i nekadašnje partije.***

– U HDZ-u nismo izmislili hrvatski izborni zakon, već smo upozoravali da on predstavlja opasnost za propast manjih stranaka. Bez jake, zaista pluralističke oporbe niti stranka na vlasti ne osjeća se najbolje. No u hrvatskom slučaju uistinu se radi o monizmu jer će SKH – SDP u Saboru biti najjača oporbena stranka. Ujedno sam već i u uvodnom dijelu razgovora naglasio da je HDZ složenica različitih političkih sastavnica koji do sada nisu pokazivali veliki raspon polariziranih stanovišta. U prijelomnom povijesnom trenutku HDZ je zapravo preuzeo ulogu centra na političkoj sceni Hrvatske, slično kao što ima udružena slovenska oporba Demos.

❍ ***Ali u usporedbi sa Slovenijom, oštra izborna kampanja u Hrvatskoj sadržavala je dosta niskih udaraca, promijenila se u vruće mitinge koji su i po pratećem folkloru bili slični srpskim mitinzima. Je li se nakon toga obrambeni hrvatski nacionalizam, kako ga nazivate, preobrazio u agresivni?***

– Nikako, svako javno predstavljanje imalo je isključivo obrambenu ulogu. Bili ste na Petrovoj gori gdje je zagrijano mnoštvo ljudi zahtijevalo moju smrt, pogledali ste filmske snimke pokušaja atentata na mene u Benkovcu, mogli ste čitati ili vidjeti na televiziji neprekidne prijetnje velikosrpskog hegemonizma, po kojem su gotovo sve naše jadranske luke bile srpske, a Velika

Srbija bi se rasprostirala sve do Zagreba itd. Je li totalitarni populizam, kao što su nam predbacivali dogmatici službene politike kao i neki iz oporbe, ako smo se na primjer 29. studenog prošle godine u svojem proglasu odlučno oduprli velikosrpskim apetitima za hrvatskim teritorijem, zemljopisnoj karti Velike Srbije, velikosrpskim napadima na Sloveniju i nekoliko puta javno izrazili potporu slovenskom društveno-političkom vodstvu koje je dalo primjer kako treba čuvati vlastitu suverenost?

Na našim skupovima nismo nikoga vrijedali, srpskim galamdžijama nismo samo pružali ruku pomirenja, kao što se može vidjeti na video-kaseti koja prikazuje događaje na osnivačkoj skupštini HDZ-a u Benkovcu, već i potpunu jednakopravnost, miran i siguran život u novom demokratskom društvu. HDZ može biti trn u peti samo onim čimbenicima kojima su demokratske promjene samo na jeziku.

○ ***Paradigma Vaše izjave, koja negira upravo rečeno, je ona o 6,5 urednika (od sedam) na Zagrebačkoj televiziji, koji su predstavnici srpskog naroda. Mnogi je, nakon Vašeg objašnjenja na tiskovnoj konferenciji, nakon prvog kruga izbora, uzimaju kao ozbiljno upozorenje predstavnicima drugih naroda koji su na bilo kakvim važnijim položajima u Vas da se pripreme na odlazak?***

– Namjera navođenja ovog slučaja bila je dokazati da su Srbi u Hrvatskoj u mnogim službama i djelatnostima u privilegiranom položaju u usporedbi s Hrvatima, a unatoč tome govore i pišu i nedavno su na mitinzima upozoravali na svoju »nesreću« – tako je nedavno blebetao Dobrica Ćosić u američkom Kongresu. HDZ neće postavljati ljude niti u novinstvu a niti u drugim službama. Istina je da ćemo osnovati vlastitu tiskovnu agenciju jer postojećim izvještavanjem nismo zadovoljni. I čim će televizija Zagreb postati državna, svojom će uredničkom politikom biti odgovorna Saboru u kojem će HDZ imati apsolutnu većinu.

○ ***Po zadnjim podacima Republičke izborne komisije bilo je u prvom krugu skupštinskih izbora za sva tri vijeća Sabora izabrano 116 zastupnika, a među njima 89 zastupnika sa liste HDZ-a. U drugom krugu trebat će izabrati još 240 zastupnika, a Vi ste uvjereni o izbornoj pobjedi već prije odlučujućeg kruga glasovanja?***

– Da, jer u pravilu naši kandidati vode na glasačkim mjestima gdje će se izbori ponoviti. Rekao sam čak da se treba bojati brojčano preslabe oporbe u novom hrvatskom parlamentu, što znači premale parlamentarne kontrole rada vladajuće stranke, koja će po našem izbornom zakonu moći samostalno sastaviti kako vladu tako i predsjedništvo hrvatske države. Bez obzira na konačan ishod izbora već sada pozivamo sve društveno-političke čimbenike na suradnju za dobrobit hrvatskog naroda i svih drugih stanovnika u novoj, demokratskoj, slobodnoj i samostalnoj državi.

○ ***U jednom od prijašnjih odgovora naglasili ste avnojevsku federaciju, koja je bila i izraz povijesnih težnji hrvatskog naroda. Vaš izborni program dopušta najviše konfederativno uređenje u državi, koje među hrvatskim strankama odbijaju samo komunisti i socijalisti. Kakva će zapravo biti Tuđmanova Hrvatska u Jugoslaviji?***

– Izvorna avnojevska načela su svakako konfederalna jer sadrže zamisao o pravu naroda na samoodređenje i odcjepljenje, na vlastitu slobodu i samostalnost, suverenost, državnost i ničim ne ugrožavaju jednakopravnost drugih naroda. Zato smo i u svoj program zapisali da su takve poruke AVNOJ-a temelj za postojanje Jugoslavije. No, te se poruke već od samog početka na ovaj ili onaj način krše, zaboravljaju ili ih pokušavaju promijeniti. Zato sam već u knjizi »Velike ideje i mali narodi«, koja je izišla u Zagrebu prije 21 godinu, naznačio, a u knjizi »Bespuća« (1989.) podrobnije obradio, da je jedina mogućnost za zajednički život u našoj višenacionalnoj zajednici konfederativno uređenje države. Konfederacija nije samo potrebna, već je i moguća, tako da svaka konfederalna jedinica ispunjava potrebne uvjete za to, a to su nacionalna posebnost, povijesno-politička, etnička i kulturna posebnost, a isto tako i teritorijalno-gospodarska sposobnost za samostalan razvoj naroda. Radi se o povijesnim iskustvima koja odbacuju rješavanje međunacionalnih odnosa silom, ali isto tako i odgađanje razrješavanja krize. Sastavni smo dio svijeta

koji je od Skandinavije do Sredozemlja došao do spoznaje da je svaki pokušaj sprečavanja nacionalne suverenosti povijesnih naroda poguban oblik tiranije u suvremenom svijetu. Ugrožavanje nesmetanog razvoja pojedinih naroda ugrožava i sam međunarodni poredak.

Usporedno s oblikovanjem novoga hrvatskog ustava koji bi trebao odrediti promijenjene okolnosti i uvesti demokratsko uređenje po uzoru na razvijena zapadnoeuropska demokratska društva, morat ćemo mi kao legitimno izabrani predstavnici jugoslavenskih naroda sjesti za stol te mirno i pametno promisliti o uzrocima dosadašnjeg povijesnog događanja, potvrditi nacionalnu samobitnost hrvatskog, srpskog i drugih jugoslavenskih naroda kakva se oblikovala kroz povijesni razvoj, priznati svakome od njih pravo na samoodređenje i državnost, dakle neokrnjenu suverenost pri odlučivanju o vlastitoj sudbini i ugovorno urediti međusobna sporna pitanja. Svi dosadašnji pokušaji drugačijeg rješavanja hrvatsko-srpskih odnosa kao temeljnog kamena odnosa u SFRJ nisu uspjeli.

❍ ***Slično tako ste zapisali i u zajedničkoj izjavi »slovenskih i hrvatskih demokrata« 6. travnja u Otočcu koju je sastavio dr. France Bučar, kandidat Demosa za predsjednika slovenskog parlamenta. Možete li povući neke paralele između Demosa i HDZ-a?***

– Teško, jer dobro poznajemo i od samog početka surađujemo jedino sa Slovenskim demokratskim savezom. France Tomšič je prisustvovao našoj osnivačkoj skupštini, a dr. Dimitrije Rupel našem općem saboru 24. i 25. veljače u zagrebačkoj Koncertnoj dvorani »Vatroslav Lisinski«. Već i prije, pri prvom predstavljanju osnova našeg programa u Društvu književnika Hrvatske 28. veljače prošle godine, sudjelovali su slovenski demokrati, a govorio je i dr. Bučar. Kao što je Miloševićeva Srbija sa svojim mitinzima ili antibirokratskom revolucijom, kako je se naziva, na svoj način jako utjecala na početak i razvoj našega nacionalnoobrambenog pokreta u okviru HDZ-a, tako su nam na drugoj strani utirale put slovenska demokratska iskustva, koja su na nas djelovala kao uzor. U temeljnim točkama između

SDZ-a i HDZ-a nema bitnih razlika, one obuhvaćaju samo posebnosti Slovenije na jednoj, odnosno Hrvatske na drugoj strani. Među njima je bitna sljedeća razlika: slovensku suverenost i samobitnost je u borbama s Beogradom štitila slovenska službena politika, također i uz našu svestranu pomoć, i zbog toga su sve stranke mogle svoju izbornu kampanju provesti na visokoj razini bez potresnih niskih udaraca – dok se je HDZ morao nemilosrdno boriti da bi uz zakulisne igre s lijeve i desne strane, odozgo i odozdo, ipak prevladao razum. Svakako da nas je to još jače učvrstilo u uvjerenju da prije izbora dođemo do svakog čovjeka, upoznamo ga s našim programom i u njemu probudimo nacionalnu svijest, koja je nakon uništenja Hrvatskog proljeća 1971. godine gotovo dvadeset godina zabranjena tema.

❍ ***Politički tajnik HDZ-a Neven Jurica je već dan nakon prvog kruga izbora izjavio da ćete Vi preuzeti vodstvo Predsjedništva Hrvatske. Kako će HDZ odlučivati o kadrovskim promjenama u republičkoj Vladi i Predsjedništvu Republike?***

– O mojoj kandidaturi za predsjednika hrvatskog Predsjedništva još je preuranjeno govoriti, jer će to biti zadaća Sabora. Osim toga, izbori još nisu gotovi i zbog toga još nema smisla ići u javnost s imenima mandatara za novu vladu, ministre i članove Predsjedništva. U svakom slučaju nova će vlada biti sastavljena od uglednih ljudi, imat ćemo ministarstvo vanjskih poslova i slično. Kako se držimo jednog od glavnih pravila djelovanja HDZ-a, naime da smo matica svih demokratskih ljudi u Hrvatskoj, vlada će biti sastavljena i od predstavnika drugih demokratskih stranaka.

❍ ***Blistava pobjeda HDZ-a na izborima na jednoj strani izaziva oduševljenje, a na drugoj strani strah pred razdobljem neprijateljstva u međunacionalnim odnosima. Znači li Vaša izborna pobjeda i pogoršanje položaja srpskog naroda, Židova i drugih naroda u Hrvatskoj?***

– Nikome nisam prijetio u govorima pred narodnim masama, istina je da su se u mnogim javnim glasilima upravo natjecali tko će više izokrenuti neku izrečenu riječ. Sličan peh je

pratio i druge govornike, iako treba reći da su neke riječi, u teškoj predizbornoj borbi, pod pritiskom u Hrvatskoj i u Jugoslaviji, izrečene nedovoljno precizno, jasno bile pregrube. Sijanje bilo kakvog neprijateljstva u suprotnosti je s temeljnim porukama HDZ-a, jer kao opći demokratski pokret, koji je prerastao u stranku, svim ljudima nudimo jednakopravnost, mir i blagostanje bez obzira na njihovu nacionalnu, vjersku, rasnu ili ideološku pripadnost. Zato i nije slučajno da su u nekim srpskim selima svi glasači dali svoje glasove kandidatima HDZ-a i da u HDZ-u djeluju i Srbi i pripadnici drugih naroda.

○ ***U intervjuu za bonski »Die Welt« rekli ste da iz Hrvatske već od 1918. godine odlazi više od 8 posto narodnog proizvoda, što je dvostruko toliko koliko je bilo koja kolonijalna sila uzimala svojim kolonijama!***

– O takvim i sličnim primjerima često je na predizbornim skupovima govorio naš ekonomist dr. Šime Đodan, a ja sam to upotrijebio kao argument koji jasno nije jedini, te da su jedino rješenje za zajednički život u državi čisti računi u konfederaciji. Naravno, naš koncept konfederacije obuhvaća i preuređenje vojske, koju u budućnosti ne bi više mogle činiti narodnosno miješane jedinice. Hrvatski momci bi u budućnosti služili vojsku kod kuće i zapovijedalo bi im se na hrvatskom jeziku. Konfederativno uređenje države predvida i reorganizaciju vojske. Zajednička armija i obrana bi morali biti organizirani slično kao u državama sjevernoatlanskog pakta.

○ ***Govorite kao da se Jugoslavija već raspala?***

– Ne, već naznačujem teme koje će morati postati predmetom razgovora u Jugoslaviji. Mislim da slično razmišljaju i u Sloveniji, gdje su isto tako spremni razgovarati o svim pitanjima s bilo kime tko je sposoban za dijalog.

Hrvatska će biti suverena*

○ ***Kako to da je Vaša stranka tako premoćno pobijedila na ovim izborima?***

– Zato što smo znali odgovoriti na pitanja i nade hrvatskoga naroda. Ljudi su glasovali za našu stranku, za naš program, a ne za osobe na listama drugih stranaka, premda su neke od njih bile doista vrlo poznate.

○ ***Kaže se da su ljudi glasovali za HDZ zato što u Vama vide hrvatskog Miloševića?***

– Možda, no postoji razlika između Miloševića i mene. On je srpski ekspanzionist, a ja branim Hrvatsku od njega.

○ ***Na prvoj tiskovnoj konferenciji nakon izbora kritizirali ste talijanske novinare. Zašto?***

– Nažalost moram reći da se nastavlja određena tradicionalna politika kojom se Rim nastoji nagoditi s Beogradom protiv hrvatskih interesa. To se vidjelo u godinama između dva rata, a sada se to vidi u intervjuu Dobrice Ćosića u kojem on tvrdi da jadranska obala od Albanije do Rijeke pripada Srbiji, a ne kaže ništa o Istri, prepuštajući je time implicitno Talijanima. Po napisima nekih talijanskih listova može se zamijetiti da u Italiji još ima određenih teritorijalnih aspiracija na Istru. Budući da HDZ govori o suverenitetu i obrani hrvatskoga naroda, neki su talijanski listovi pisali da mi nastojimo obnoviti ustašku državu. Ta bi tvrdnja na prvi pogled mogla iznenaditi, ali u biti Italija nastavlja imperijalističku politiku prema našoj obali. Stoga se traži sporazum s našim suparnicima, srpskim hegemonistima.

---

* *Il Manifesto*, 10. svibnja 1990. Razgovor vodio Silvio Tomašević. Prijevod: Janko Paravić.

○ ***Kako onda ocjenjujete Radnu zajednicu »Alpe-Jadran« u kojoj se nalazi i Hrvatska i za koju Beograd kaže da je ostavština staroga Austro-Ugarskog Carstva?***

– Ja sam govorio o nekim tendencijama u Italiji: one postoje već stoljećima i još se nisu smirile. Na primjer, nakon Prvoga svjetskog rata Italija je dobila Rijeku, jer se pregovaralo s Beogradom, a ne sa Zagrebom. Od sada će se hrvatska politika voditi u Zagrebu. Hrvatska će biti suverena. Ako se uspijemo sporazumjeti s ostalim republikama o suživotu u nekakvoj konfederaciji, sporazumjet ćemo se, u suprotnom ćemo sami otići u Europu.

○ ***Govorite o državi hrvatskoga naroda; kako će biti tretirane manjine?***

– Manjine u Hrvatskoj imat će sva građanska i politička prava, kao u svim demokratskim zemljama. Prema tome, i talijanska manjina.

○ ***Rekli ste da je Republika Bosna i Hercegovina geopolitički vezana s Hrvatskom i da će trebati donijeti odluku o unutrašnjim jugoslavenskim granicama. Mnogi se boje da bi razgovor o granicama mogao završiti sukobom?***

– Mi smatramo da Hrvatska i Bosna i Hercegovina, po samoj prirodi stvari, gospodarski itd., čine dio jednog jedinog skupa i da ne mogu biti jedna bez druge. Bosna i Hercegovina osnovana je umjetnim putem, a i zbog osmanlijske invazije iz Azije u srednjem vijeku. No, zna se gdje je išla granica između Zapadnog i Istočnoga Rimskog Carstva, zna se gdje je bila granica kršćanskog svijeta: napokon, zna se da se u tijeku Drugoga svjetskog rata govorilo o podjeli Jugoslavije popola, tj. duž onih istih graničnih crta prema kojima su Hrvatska i Bosna i Hercegovina uvijek na zapadu, a Srbija na istoku. Danas neki govore da je Bosna i Hercegovina vezana s Hrvatskom kao što je Istočna Njemačka vezana sa Zapadnom. Pučanstvo Bosne i Hercegovine morat će referendumom odlučiti o svojoj sudbini.

Hrvatska će se pridružiti Europi i bez Jugoslavije*

○ ***Vaša je stranka trijumfirala na izborima. Što ste obećali narodu?***

– Naš program zagovara nacionalni suverenitet, ljudska prava, te parlamentarnu demokraciju kao i u svim drugim državama slobodnoga zapadnog svijeta. To je ono što smo obećali i što ćemo nastojati postići.

○ ***Jedno od Vaših najvažnijih izbornih obećanja bila je nezavisnost Hrvatske. Hoće li za godinu dana Jugoslavija još postojati kao država?***

– Možda, pod jednim uvjetom, tj. da se suglasimo o konfederaciji – sa Srbijom, Slovenijom i ostalima.

○ ***Što ako se ne suglasite?***

– Tada će se Hrvatska pridružiti Europi sama – čak i bez Jugoslavije.

○ ***Želi li se Hrvatska pridružiti i EZ-u?***

– Da, to je naš cilj.

○ ***Kako će jugoslavenska vlada i armija reagirati na tu želju za nezavisnošću?***

– Armija se ne smije miješati u naše unutrašnje političke poslove. Vlada nema nikakve pravne ovlasti nad suverenitetom pojedinih republika. Izbori su utrli put prema nezavisnoj Hrvatskoj. Usprkos tome, nastojat ćemo se sporazumjeti s jugoslavenskom vladom.

---

* *Kurier*, 10. svibnja 1990. Razgovor vodila Sibylle Hamann. Prijevod: Janko Paravić.

❍ ***Kako će se Hrvatska promijeniti pod Vašim predsjedništvom?***

– Promicat ćemo svoje reforme sve dok Hrvatska ne postane dio slobodnog zapadnog svijeta. To će zahtijevati temeljne promjene, kao što je uvođenje tržišnog gospodarstva.

❍ ***Nekoliko ste puta postavili pravo na Republiku Bosnu i Hercegovinu koja ima miješano stanovništvo, Muslimane, Srbe i Hrvate. Bi li to moglo dovesti do oružanog sukoba?***

– Hrvatska i Bosna čine geografsku i političku cjelinu, i u tijeku povijesti su u većini tvorile zajedničku državu. Narod u Bosni trebao bi glasovanjem odlučiti što hoće. Neće biti nikakvoga pritiska s naše strane.

❍ ***Vaši su Vas suparnici optužili za radikalni nacionalizam i usporedili s političarima poput Le Pena.***

– Usporedba je apsolutno smiješna i nepoštena. Mi smo demokratska stranka – baš kao Vaša Narodna stranka, na primjer.

AVNOJ je konfederalni čin*

❍ ***Vašu ste pobjedu označavali kao pobjedu demokracije u Hrvatskoj. Koji će biti Vaši prvi koraci nakon preuzimanja vlasti u smjeru praktične realizacije programskih smjernica?***

– Prvi koraci na polju političkog života bit će uspostavljanje svih demokratskih sloboda po uzoru na parlamentarne demokracije slobodnog zapadnog svijeta. Nećemo provoditi samo stranački program, već ćemo voditi politiku za rješavanje svih životnih pitanja naroda u Hrvatskoj. Premda možemo sastaviti isključivo jednostranačku vladu, to nećemo učiniti. Bit ćemo vlada svih građana Hrvatske. Pružili smo ruku srpskom stanovništvu i svima ostalima. Na taj način naša vlada neće biti niti jednonacionalna. Mi nudimo da jedan od potpredsjednika vlade bude srpske nacionalnosti. Stvorit ćemo uvjete za normalni život svima u Hrvatskoj. Računamo i na podršku iseljene Hrvatske. Tražit ćemo najprikladnija rješenja i u vrhovima vlasti i dolje s ljudima koji se moraju uhvatiti u koštac s teškim životnim problemima. A stanje u Hrvatskoj, od plodne Slavonije do otočkih krajeva, je zapanjujuće.

Smatramo da su stvoreni uvjeti da hrvatski narod u svakom pogledu osigura i svoju samostalnost i svoju suverenost, kao i bolji život, više nego ikada do sada. Ali, ako hoćemo postati demokratska zemlja po uzoru na slobodni zapadni svijet, to ne znači da ćemo se jednostavno vezati za Zapadnu Europu i Ameriku. Mi smo svjesni svoga geopolitičkog položaja i činjenice da postoji i Istočna Europa. Razvijat ćemo normalne odnose s dvjema interesnim sferama, i dalje održavajući zasebnost. Nećemo biti ničija klijentela, već ćemo voditi samostalnu poli-

* *Nova Makedonija*, 26. svibnja 1990. Razgovarali Ljube Profilovski i Milena Tanjga. Prijevod: Profikon.

tiku, koja je u interesu hrvatskog naroda i Jugoslavije, a sukladna međunarodnim odnosima.

❍ ***Dio se Vaših izbornih programskih smjernica kosi s postojećim Ustavom SFRJ. Hoćete li po svaku cijenu pokušati ostvariti ono što ste obećali građanima Hrvatske u predizbornoj kampanji?***

– Ako se to odnosi na parlamentarnu demokraciju i slobodu, o tome su izglasani zakoni, a dio toga je sadržan i u dodacima i izmjenama Ustava koji omogućuju ovu demokraciju i višestranačke izbore. Prema tome, ne vidim gdje su ustavne smetnje tomu, ali niti ostvarenju naših programskih smjernica.

Osim toga, živimo u svijetu u kojem se ruši dosadašnji jednostranački i socijalistički model, odnosno on se već srušio u svim istočnoeuropskim zemljama, pa se, prema tome, ne trebamo slijepo pridržavati onih ustavnih i zakonskih smjernica koje još uvijek uvažavaju jednostranački model, koji je srušen pred našim očima, a tamo gdje se to nije dopuštalo demokratskim putem, došlo je do nemilih krvavih događaja, kao što je to bio slučaj u Rumunjskoj. Prema tome, mi smo za pravnu državu, za poštivanje ustavnog poretka, ali i za što bezbolniji i demokratskiji izlaz iz kriznog stanja u kojem se nalazi Jugoslavija. Ono što smo obećali građanima Hrvatske nije protuustavno i mi ćemo se boriti da to ostvarimo.

❍ ***Najavili ste da ćete odmah nakon preuzimanja vlasti pristupiti promjeni Ustava Hrvatske i aktivno sudjelovati u promjenama Ustava SFRJ. Za kakvu ćete se Jugoslaviju zalagati?***

– Odmah ćemo pristupiti promjeni Ustava Hrvatske, a u svezi toga i, jasno, u tom smislu borit ćemo se i za izradu novog jugoslavenskog Ustava. Na osnovi ukupnih iskustava, od 1918. godine pa dalje, osobito od jednopartijskog modela 1945. godine do danas, smatramo da se odnosi među narodima Jugoslavije mogu zasnivati samo na konfederativnim osnovama, odnosno na ugovornim odnosima kao savez država.

❍ ***Zar to ne bi dovelo do raspada ove, kako je neki zovu, druge Jugoslavije?***

– Naprotiv, to je u biti stvaranja nove Jugoslavije. U osnovama i temeljnim načelima AVNOJ-a sadržano je baš to načelo – pravo naroda Jugoslavije na samoodredenje do odcjepljenja, na dragovoljno udruživanje. Jugoslavija nije nakon Drugoga svjetskog rata obnovljena ni na kakvim centralističkim i unitarističkim osnovama, već baš na zajednički izraženoj želji u revoluciji – za zajedničkim životom svih naroda od Slovenije do Makedonije. Takva je Jugoslavija osnova AVNOJ-a, zamišljena kao zajednica ravnopravnih naroda, kao savez naroda, kao savez republika i država, a ne kao centralistička i unitaristička država.

❍ ***Međutim, u Vašim zalaganjima i zalaganjima HDZ-a, vrlo je dominantno to drugo načelo – do odcjepljenja. Na prošlogodišnjim predavanjima u zapadnom Berlinu čak ste se zalagali za samostalnu hrvatsku državu. Dok se Europa objedinjuje, a dva se ratna bloka međusobno približavaju, ovo zalaganje nalikuje na vraćanje povijesti unazad. A Europa nas, zasigurno, neće primiti razjedinjene.***

– Prvo, glede drugog načela zbog kojeg nas često okrivljuju za separatizam. Onaj tko prihvaća načela AVNOJ-a, i ne samo avnojska, već i načela suvremenog svijeta – da svaki narod ima pravo na svoju opstojnost, na samoodredenje, ne može se okriviti za separatizam. Po kojim osnovama i iz čega se izvlači da smo separatisti? Prema tome, to je proturječje. Dakle, onaj tko formalno priznaje pravo na samoodredenje, a govori o separatizmu, znači da u biti ne priznaje pravo na samoodredenje. Ove aluzije i napadi na HDZ za separatizam nisu slučajni. Oni dolaze iz onih dijelova Jugoslavije koji se ne mogu pomiriti s opstojnošću hrvatskog nacionalnog bića, niti šire, ostalih nacionalnih bića, a na svoj način se boje i svoga nacionalnog bića.

Prema tome, postoje posebne nacionalne posebnosti – slovenska, hrvatska, srpska, makedonska, itd., i postoji njihovo pravo na samoodredenje, ali i odgovornost za međusobno dogovaranje, za zajednička uredenja njihovih odnosa. Glede ulaska u Europu – da vidimo, molim Vas lijepo, ne postoji Europa na nekakvim nadnacionalnim osnovama, već se Europa isključivo stvara na konfederativnim osnovama, na priznavanju samostal-

nosti svakog naroda. A u Jugoslaviji postoje takve razlike među narodima kao i u Europi. I Jugoslavija je Europa u malom. I baš se na tim osnovama može temeljiti primjer kako se odnosi mogu i trebaju urediti.

○ ***Pobjeda HDZ-a u nekim dijelovima Jugoslavije dočekana je sa strahom. Smatra se da bi ostvarenje Vašeg programa u praksi bilo kobno za teritorijalni integritet Jugoslavije. Koliko je ovaj strah opravdan?***

– Nekoliko smo puta do sada rekli da HDZ nije postavio pitanje prekrojavanja avnojevske Jugoslavije. Ona je na neki način prekrojena. Kada su se postavljali planovi stvaranja Velike Srbije u okvirima Jugoslavije i izvan Jugoslavije, mi smo rekli da hrvatski narod ne živi samo u granicama SR Hrvatske. Pripisuju nam se teritorijalne pretenzije prema Bosni i Hercegovini, sa svrhom da se obezvrijedi demokratski izbor naše stranke, zatim da smo proustaška, nacionalistička stranka i slično. Zna se odakle pušu ti vjetrovi. Ali, mi ne bismo prihvatili nikakvu ponudu za podjelu Bosne i Hercegovine, da ona dolazi bilo od kuda. HDZ je ukazivao da je dobar dio Muslimana dio hrvatskog nacionalnog tijela, i to nam se zamjera.

○ ***Prisutan je određeni strah od dogovora o novoj demarkacijskoj podjeli Jugoslavije, između buduće hrvatske vlade i Srbije, u izvjesnoj mjeri i u pojedinim krugovima Makedonije. Postoje, na primjer, i postavke da Slobodan Milošević to nije mogao učiniti s komunistima u Hrvatskoj, ali da će se s Vama lako sporazumjeti. Ima li osnova za ovakve pretpostavke?***

– Ako makedonski narod postoji, a on postoji i opstoji stoljećima, onda makedonski narod ima pravo sam rješavati o svojoj sudbini. Nitko je drugi ne može odredivati. To smo rekli i za narod u Bosni i Hercegovini.

○ ***Kako gledate na novija previranja na Balkanu, usko povezana s Makedonijom?***

– Makedonski je narod povijesno suočen s grčkim, bugarskim i sa srpskim imperijalizmom. U najnovije vrijeme i s albanskim nacionalizmom i separatizmom. Prema tome, makedonski

se narod uistinu nalazi u osjetljivom i neizvjesnom položaju. Iz tih je razloga razumljivo da je jako osjetljiv na sva pitanja koja neki pokreću glede njegove sudbine.

○ ***Odnosi između Makedonije i Hrvatske, te kroz povijest između Makedonaca i Hrvata, tradicionalno su bili dobri. U Zagrebu je tiskan prvi zbornik makedonskih narodnih pjesama i prva zbirka pjesama na makedonskom jeziku. U Makedoniji se o tome govori s pijetetom. Hoće li nova vlada HDZ-a nastaviti njegovati dobre odnose?***

– U samoj je biti ove demokratske Hrvatske upravo to – njegovanje tih tradicija. Ja sam na jednom povijesnom savjetovanju u Ohridu opsežno pričao o tim vezama izmedu hrvatskog i makedonskoga nacionalnog pokreta u početku XX. stoljeća. Ja i sada, kao povjesničar, mogu opsežno govoriti o postojanju kontinuiranih vrlo bliskih kulturnih i političkih veza. Nema nikakvih razloga za smanjenje tih veza, već, naprotiv, za učvršćivanje istih. Mi ćemo prihvatiti suradnju i s onom strankom koju makedonski narod izabere na sljedećim parlamentarnim izborima u ovoj Republici.

○ ***Vaše izjave glede nepriznavanja Fonda za pomoć nedovoljno razvijenim republikama naišle su na negativne reakcije. Nudite li odgovarajuću zamjenu ili neko drugo rješenje?***

– Morate shvatiti da je Hrvatska, i zbog tog izdvajanja za nerazvijene i zbog svih ostalih mjera koje je provodila savezna vlada, gospodarski osiromašena, demografski ugrožena. Gospodarski je osiromašena do te mjere da su njezini industrijski kapaciteti 80% amortizirani, a jedna je trećina hrvatskog pučanstva razbacana u svijetu. Molim Vas lijepo, jedna četvrtina Zagreba nema priključak na vodu i kanalizaciju. Zar to nije nerazvijenost? Mi u Jugoslaviji imamo i ovakve paradoksalne stvari – u njezinim istočnim dijelovima, u Srbiji, i pored zabrane SIV-a, plaće su se povećavale i do 40%, a u Hrvatskoj ne. Prema tome, mi želimo okončati takvo stanje.

Prema nekim ozbiljnim analizama, i to stručnjaka priznatih od Ujedinjenih naroda, a ne hrvatskih nacionalista, iz Hrvatske

se godišnje izvlačilo više od 8% nacionalnog dohotka. To nijedna kolonijalna sila nije izvlačila iz svojih kolonija. To nisu prazne riječi. I zbog toga HDZ želi riješiti te probleme hrvatskog naroda. U tim okvirima sigurno će pokazati i solidarnost s ostalim narodima Jugoslavije. Ali ne da se na račun toga dovodi u pitanje opstanak hrvatskog naroda. Mi bismo prihvatili ostvarenje zajedničkih programa koji bi došli iz ostalih republika.

❍ ***Ovakve postavke kakve nam Vi danas iznosite prisutne su i u Makedoniji, koja je posljednjih 45 godina služila kao sirovinsko područje Jugoslavije iz kojeg se također dobar dio stanovništva rasprsnuo po svijetu. Slične se postavke mogu čuti i u Srbiji, koja traži srpske tvornice, pa i u ostalim republikama.***

– Pa, molim lijepo, mi ne želimo nešto drugo, već razjasniti te stvari, vidjeti što je što, tko gubi, tko dobiva. Znači, kako bi narod rekao: čist račun – duga ljubav. Želimo savez država u kojem ćemo moći reći: to nam je zajednički interes, a to ne. Prema tome, trebamo stvoriti takve okolnosti da se ne možemo međusobno okrivljavati. Ja vjerujem da Makedonija može živjeti samostalno, da sama može rješavati svoje probleme, međusobnom suradnjom, razumije se, s ostalim jugoslavenskim republikama i sa svijetom, isto kao što to može svaki narod i država u Europi i u svijetu. Isto se odnosi i na Hrvatsku, Srbiju. Stvorimo jednom uvjete za međusobno uvažavanje, a ne okrivljavanje.

❍ ***Govor Borisava Jovića u tijeku njegove inauguracije za predsjednika Predsjedništva SFRJ izazvao je burne reakcije. Kako Vi ocjenjujete pojedina upozorenja u njegovu govoru?***

– HDZ i ja osobno, već smo dali ocjenu za to. Ponovit ću da se iz onoga što je dr. Jović rekao može predvidjeti najava uvođenja izvanrednih mjera u Sloveniji i Hrvatskoj. Ali prema Ustavu SFRJ to nije moguće, a niti postoje snage za provođenje tih mjera.

❍ ***Analizirajući Vašu raniju aktivnost, često ste ukazivali da su u mnogim organima SR Hrvatske rukovodeće osobe srpske nacionalnosti. Osobito u SUP-u. Pripisuje Vam se da je i nemire na Maksimiru inscenirao HDZ kako bi promijenio kadrove u toj ustanovi.***

– Za Maksimir je već rečeno da je to sraman čin koji će negativno utjecati na demokratske procese u Hrvatskoj, premda je poznato da su tučnjavu započeli navijači »Crvene zvezde«. Preuzimanjem vlasti i ulaskom HDZ-a u Hrvatski sabor, nastojat ćemo stvoriti najnormalnije uvjete za odvijanje djelatnosti na svim područjima. A to znači da nije normalno ako na jednom području ima tri, četiri, pet ili tko zna koliko puta više osoblja srpske nacionalnosti nego što ih ima u sastavu stanovništva Hrvatske. Nije samo u interesu hrvatskog naroda osjećati se suvereno u svojoj državi, već je to u interesu i srpskog stanovništva – ne izazivati nezadovoljstvo hrvatskog naroda i povrh svega ne stvarati mržnju.

❍ ***U tom kontekstu, Vi često naglašavate događaj iz 1972. godine, kada su Vas uhitili zbog nacionalizma, i to sedmorica inspektora SUP-a, svi srpske nacionalnosti.***

– Da, ja ne okrivljujem njih, već politiku koja je do toga dovela. To je, dakle, nenormalno, to stvara stanje u kojem Hrvat ne može postati policajac u Hrvatskoj, već mora ići u SR Njemačku, Kanadu ili Australiju kako bi zaradio za život. Takva politika rada nezadovoljstvo i mržnju među narodima, u ovom slučaju među Hrvatima i Srbima. To je nenormalno stanje koje mi želimo demokratskim putem svesti na ono što je normalno u svakoj demokratskoj zemlji. Ne želimo dopustiti da suverenitet hrvatskog naroda u Hrvatskoj ustavnim poretkom bude drugačije reguliran od suvereniteta makedonskog naroda u Makedoniji, srpskog u Srbiji i sl. A rekli smo da ćemo osigurati ne samo građanska, već i nacionalna prava srpskog, talijanskog, mađarskog i svih ostalih naroda koji žive u Hrvatskoj.

❍ ***Planirate li druge kadrovske promjene u državnim i javnim ustanovama?***

– Slušajte, pitat ću Vas – zašto se provode izbori u svijetu? Zbog promjene vlasti. Pa, molim Vas lijepo. Nova vlast u svim demokratskim zemljama postavlja nove ljude u značajnim državnim i javnim ustanovama. Mi ćemo to nastojati riješiti demokratski, bez osvetničkih mjera. Ali oni, koji su u jednopartij-

skom sustavu dugo držali vlast i koji su u ime vlasti obavljali kadrovske promjene, ali i čistke i progone ljudi, sada u ime demokracije zahtijevaju da i dalje ostanu članovima i rukovodećim kadrovima najviših državnih ustanova.

O Dva ste puta osuđivani zbog nacionalizma, a zbog toga Vam je oduzet i čin general-majora JNA. Smatrate li da Vam je to bila smetnja u tijeku izbora ili da je to, naprotiv, utjecalo na Vašu popularnost?

– Prvo, meni nije oduzet čin sudskom presudom. To je učinjeno nekim armijskim upravnim mjerama. Drugo, moja je djelatnost poznata, ja iza sebe imam dosta publikacija i djela. Zbog toga su progoni, koje sam doživljavao od isključenja iz SKJ 1967. godine, uhićenja 1972., do uhićenja 1982. godine, bili zbog zastupanja i hrvatskih i demokratskih stanovišta, pa je jasno da je to bila pretpostavka da je HDZ imao takav program i utjecaj i da je izvojevao tako uvjerljivu pobjedu. I oni koji jednostrano gledaju na tu izbornu pobjedu, i u nas i u inozemstvu, priznaju da je to jedna od najuvjerljivijih pobjeda demokratskih stranaka u jednostranačkim sustavima.

O Prije izbora ste surađivali s predstavnicima hrvatske emigracije. Priča se da su oni ponijeli glavni financijski teret HDZ-a u tijeku izbora. Znači li to da ste se opredijelili za nacionalno pomirenje Hrvata.

– Surađivali smo s hrvatskim iseljenicima, a ne s političkom emigracijom. Prema programu HDZ-a, članovi mogu biti samo oni koji nisu pripadnici drugih političkih udruga. Mi smo zauzeli *stanovište za nacionalno pomirenje Hrvata, za nadilaženje povijesnih patnji i odgovornosti nametnute hrvatskom narodu. Slično je to i s makedonskim narodom. Financijski su teret HDZ-a ponijeli njegovi članovi.*

O Postoji li nada da će se smiriti val pretjeranoga nacionalnog radikalizma i u Hrvatskoj, i u ostalim dijelovima Jugoslavije?

– Mi, s naše strane, radimo sve za to i vjerujemo u pobjedu razuma.

O Kako gledate na nedavne međunacionalne ispade u Hrvatskoj?

– To što se događa u Benkovcu i u drugim dijelovima Hrvatske je užasno. Međutim, ne treba se svaki napad gledati iz političkog i nacionalnog gledišta. HDZ nema ništa zajedničko s političkim terorom i nasiljem, i mi ćemo progoniti te osobe. Mi smo jučer, na primjer, dobili kartu s granicama NDH, to je očigledna provokacija ili nerazboritost jednog fanatika.

O Sadašnji su hrvatski predstavnici u federalnim tijelima članovi druge stranke. Hoćete li poduzeti korake da ih se smijeni, osobito najviše dužnosnike, na primjer predsjednika Savezne vlade, Antu Markovića, i dopredsjednika Predsjedništva SFRJ, Stipu Šuvara?

– Predsjednik SIV-a, gospodin Ante Marković, premda izabran od Skupštine SFRJ, na svoj se način mora ponašati kao predstavnik Hrvatske, jer će biti suočen sa stanovištima delegacije Hrvatske u Saveznoj skupštini. Glede gospodina Šuvara, to pitanje nećemo postaviti u Saboru Hrvatske, barem ne sada, jer imamo druge važne poslove, a njegov će položaj ovisiti o njegovu stanovištu prema našem Hrvatskom saboru.

O Često Vas uspoređuju sa Slobodanom Miloševićem, po karizmatičnosti, zalaganju za nacionalne interese i suverenitet Republike. Računate li na suradnju sa srpskim predsjednikom i nadilaženje nekih trenutačnih nesuglasica?

– Glede drugih republika, ono što sam rekao za Makedoniju, vrijedi i za sve ostale. Nije na nama u Hrvatskoj da određujemo tko će biti predstavnik neke republike. Mi ćemo razgovarati s onim tko će biti legitimni predstavnik određene republike. U tom kontekstu ne vidim smetnju za razgovor s Miloševićem.

Želimo suverenost*

❍ ***Gospodine predsjedniče, tek što ste dospjeli na vlast, a već želite proširiti svoj teritorij. Rekli ste da je Republika Bosna i Hercegovina umjetna tvorevina koju je stvorio Tito, te da bi ona zapravo trebala pripasti Hrvatskoj.***

– Vaše je tumačenje suviše jednostrano. Bosansko pitanje mi smo postavili tek nakon što su izašli na vidjelo planovi Beograda za stvaranjem Velike Srbije. I to bilo u okviru jugoslavenske federacije ili izvan nje. Pri tome nije riječ o pitanju granica, nego o činjenici da u Bosni žive i Hrvati.

❍ ***No, mora Vam biti jasno da svaki pokušaj nasilnog ispravljanja granica vodi u građanski rat poput ovoga današnjeg na Kosovu.***

– To se ne može usporedivati. Mi se zalažemo za to da pučanstvo Bosne i Hercegovine samo odluči o tome kamo pripada.

❍ ***Što bi se dogodilo ukoliko bi rezultati takvog referenduma bili protiv Hrvatske?***

– Ukoliko dođe do pokušaja stvaranja Velike Srbije ili ukoliko se raspadne Jugoslavija, ustrajat ćemo na ponovnom uspostavljanju prirodnih i povijesnih granica Hrvatske i nećemo se pomiriti s ovim neprirodnim, apsurdnim granicama.

❍ ***Mnogo je granica u Europi koje su apsurdne i povijesno neutemeljene. Ta zar je jugoslavenski državotvorac Tito imao bolje rješenje od toga da ovaj balkanski mozaik, koji čine toliki narodi, udruži u jednu državu?***

– Tito je pokušao stvoriti državu na osnovi ravnopravnosti svih naroda. To je ujedno bilo i jedino pozitivno što je proizašlo iz antifašističkoga partizanskog pokreta.

---

* *Der Spiegel*, 18. lipnja 1990. Prijevod: Profikon.

No pogledajte zemljovid. Nije potrebno biti povjesničar da bi se uvidjelo kako Bosna i Hrvatska predstavljaju geopolitičku cjelinu. One pripadaju jedna drugoj, ovise jedna o drugoj kako u gospodarskom smislu, tako i po infrastrukturi.

○ *Vi se, poput susjedne Slovenije, zalažete za preustroj jugoslavenske federacije u konfederaciju. Što od toga očekujete?*

– Da ćemo je ostvariti.

○ *A kada?*

– Što brže to bude moguće. S gledišta Njemačke, problem federacije odnosno konfederacije teško je shvatiti. Federacija je idealna za jednonacionalnu državu.

U nas se gotovo svaka republika odlikuje specifičnom kulturnom i civilizacijskom tradicijom. Usmjerene su ili zapadnom ili bizantinskom kulturnom krugu. Ukloniti te suprotnosti nije uspjelo čak niti jednoj monolitnoj organizaciji poput Komunističke partije. Odnosi između naroda danas su puno složeniji negoli su to bili odnosi g. 1918., kada je osnovana Jugoslavija, ili oni 1945. godine. Stoga je jedini mogući spas u konfederaciji.

○ *Međutim, za takvu izmjenu Ustava potrebna je suglasnost svih republika. Kako bi Vam uspjelo u to uvjeriti Srbiju s njezinom centralističkom koncepcijom?*

– Varate se. Titova Jugoslavija počivala je na načelu samoopredjeljenja svih naroda. Tako je do danas zapisano na samom početku saveznog Ustava. A to pravo ne pridržava federacija, nego narodi.

○ *A Vi vjerujete da i Srbija tako gleda na to?*

– U tome je temeljno neslaganje između mišljenja Srbije i stanovišta većine drugih republika. Zato Srbija za Tita danas nema ni jedne lijepe riječi, zato srpski fanatici posthumno još jednom ubijaju mrtvog Tita, upravo zato što je Ustavom utemeljio pravo naroda na samoopredjeljenje.

○ *Ali da biste proglasili konfederaciju, potrebna Vam je većina.*

– U Hrvatskoj da. Što ostale republike o tome misle, potpuno mi je svejedno.

○ *Mislite li da je Vaša odluka dovoljna?*

– Odluka Hrvatskog sabora je dovoljna.

○ *Hrvatska i Slovenija, dakle, jednostavno objave da su od sutra konfederacija i gotova stvar. Ta nije to samo tako.*

– Upravo će tako biti. Ili će se postići novi sporazumi između pojedinih republika, ili je Jugoslaviji otkucala zadnja ura.

○ *Vaš sunarodnjak, jugoslavenski premijer Ante Marković, najavio je da će se sa strankom vlastite vlade kandidirati na jugoslavenskim saveznim izborima. Držite li ga protivnikom ili suborcem?*

– Oboje. Mi smo za Markovića, kada je riječ o slobodnom tržišnom gospodarstvu, demokraciji, pravnoj državi i otvorenim odnosima s čitavim svijetom. No odlučno ćemo se suprotstaviti svakom obliku centralizacije koju pokuša nametnuti Marković. I u predratnoj smo Jugoslaviji imali slobodno tržišno gospodarstvo i parlamentarnu demokraciju. Unatoč tome, hrvatski je narod bio potlačen. Tome je sada došao kraj! Želimo suverenost.

○ *Bilo je za očekivati da Srbiju, a prije svega njezinog predsjednika Slobodana Miloševića neće oduševiti Vaša izborna pobjeda. Međutim, sada je novi jugoslavenski predsjednik Borisav Jović – i sam Srbin i Miloševićev bliski prijatelj – izbore u Hrvatskoj i Sloveniji proglasio neustavnima.*

– Kasnije je od toga morao odstupiti. U međuvremenu je javno priznao rezultate naših izbora.

○ *No on je zatražio i da se »hitno poduzmu mjere u cilju zaštite pravne države«, u slučaju potrebe i uz pomoć vojske. Što Vi očekujete?*

– Njegova su gledišta uznemirujuća, proturječna i neodrživa. Apsurdno je prijetiti vojnom intervencijom. Takvi planovi danas ne mogu impresionirati ni na Kosovu, a kamoli u Hrvatskoj ili Sloveniji.

❍ ***Unatoč tome, savezna je vojska od Hrvatske i Slovenije zatražila povrat oružja Teritorijalne obrane, koja je pod zapovjedništvom republičkih vlasti.***

– Neka slobodno dođu po njega.

❍ ***Iz SAD-a pristižu vijesti da je velik dio hrvatskog iseljeništva razočaran Vašom iznenadnom političkom pomirljivošću, te da ne želi više financijski podupirati Vašu stranku.***

– O tome nisam ništa čuo. Za ovim je istim stolom prošli tjedan sjedila veća skupina naših iseljenika, od običnih seljaka do superbogatih biznismena. Oni su mi obećali da će u potpunosti podržati novu hrvatsku vlast.

❍ ***Vaša je, dakle, želja, uspostaviti tijesnu suradnju s dijasporom?***

– Za demokratsku Hrvatsku više neće postojati politička emigracija. Naravno, pri tome ne mislim na teroriste. Nažalost, danas jedna trećina Hrvata živi u inozemstvu. Mi ćemo im omogućiti povratak, bez obzira na to je li riječ o političkim ili ekonomskim emigrantima. Hrvatskoj je njihovo iskustvo dragocjeno.

❍ ***A što ćete s ustašama? Velik dio bivših hrvatskih fašista također živi na Zapadu.***

– Ta je generacija gotovo u potpunosti nestala s povijesne scene. Njemačka je ratovala s Francuskom, Amerikom i Sovjetskim Savezom, pa ipak, između tih zemalja već godinama vladaju normalni odnosi i demokratska suradnja.

❍ ***Sve su spomenute zemlje, koliko je to bilo moguće, tragale za počiniteljima ratnih zločina ili zločina protiv čovječanstva, uhitile ih i osudile!***

– To je, kao što je poznato u cijelom svijetu, bio slučaj i u nas. Ali zašto se hrvatski čovjek, koji je u Drugom svjetskom ratu podlegao određenim utjecajima i okolnostima, pa se za vrijeme rata ili kasnije ponovno našao u nekom dijelu svijeta, ne bi smio vratiti u svoju domovinu? Ima naših sunarodnjaka kojima je desetljećima bio zabranjen povratak u domovinu. Mi

ćemo ih sve primiti, ukoliko se ne bave kriminalnim ili terorističkim radnjama.

❍ ***Gospodine predsjedniče, Vi ste se već jednom u životu našli na krivoj strani i to ste morali skupo platiti. Na osnovi čega ste toliko sigurni da ovaj put činite pravu stvar?***

– Na krivoj sam se strani zatekao kao vrlo mlad čovjek. Pristupio sam komunističkom pokretu kako bih se revolucionarnim putem borio za slobodnu Hrvatsku. Danas znam da postoje bolji putevi. Polažem nadu u nacionalnu demokratsku svijest Hrvatske.

Savez suverenih republika*

○ ***Hrvatska je, baš kao što je to prethodno učinila i Slovenija, proglasila suverenitet. Situacija na Kosovu se zaoštrava. Je li uopće moguće voditi zajedničku jugoslavensku politiku?***

– Zajednička jugoslavenska politika kao nekad više nije moguća, no možda je moguća neka vrsta zajedničkoga sporazumnog dogovora oko načina suživota jugoslavenskih naroda. Mi u Hrvatskoj tragamo za demokratskim dijalogom s drugima, nastojimo iznaći rješenja i nov način suživota. Načelno se u tome s nama slažu i ostale nacionalne zajednice Jugoslavije.

○ ***Ovisi li sudbina Jugoslavije o daljim političkim koracima Hrvatske?***

– Ni u kom slučaju. Ona ovisi o ponašanju i odlukama drugih, osobito Srbije. Mi smo spremni predložiti način i uvjete pod kojima bismo mogli ostati zajedno u toj državi.

○ ***Srbi u Hrvatskoj – po popisu g. 1981. 11,55 posto pučanstva – pored političke zahtijevaju i teritorijalnu autonomiju. Kako ćete riješiti etničke probleme?***

– Otkako je nastupila nova demokratska vlada u Hrvatskoj, proglasili smo pravo Hrvata na suverenost, no istovremeno smo izričito naglasili da srpskom pučanstvu u Hrvatskoj jamčimo sva građanska i nacionalna prava.

○ ***Teritorijalnu autonomiju nećete dopustiti?***

– Ne može biti govora o teritorijalnoj autonomiji. To nećemo dopustiti.

○ ***Priznajete li državnu suverenost Republike Bosne i Hercegovine i bošnjački pokret?***

---

* *Die Tageszeitung*, 28. srpnja 1990. Prijevod: Profikon.

– Sve dok postoje sadašnje jugoslavenske granice i Ustav, mi priznajemo i granice Bosne i Hercegovine. U slučaju da nastupe promjene, mi smo rekli da jedino pučanstvo koje tamo živi demokratskim putem odlučuje o vlastitoj sudbini. Bosna i Hercegovina, međutim, po gospodarskim i prometnim odnosima više pripada Zapadu.

❍ ***Smatrate li realnom zamisao o konfederativnoj Jugoslaviji?***

– Jugoslavija je zamisliva jedino kao savez suverenih republika po uzoru na Europsku zajednicu, koja je upravo u nastajanju.

❍ ***Hrvatska će 25. srpnja usvojiti ustavne izmjene kakve je već usvojila Slovenija.***

– U političkim i gospodarskim pitanjima mi se u velikoj mjeri slažemo sa Slovenijom. Dana 25. srpnja briše se riječ »socijalistička«, a sa zastave se uklanja peterokraka zvijezda. Provest će se i brojna preustrojavanja političkog aparata da bi se postigao veći stupanj političke i gospodarske samostalnosti.

❍ ***Albanci na Kosovu zahtijevaju priznanje, status naroda, a povrh toga i teritorijalnu autonomiju...***

– Po sadašnjem bi im se Ustavu to trebalo priznati (...) Naravno, podržavam takve težnje albanskog pučanstva na Kosovu na osnovi prava naroda na samoopredjeljenje (...).

❍ ***Gospodarskim mjerama jugoslavenskog premijera Ante Markovića zauzdana je inflacija, no unatoč tome iz Hrvatske dolaze kritike na račun njegove gospodarske politike.***

– Markoviću je uspjelo zaustaviti inflaciju. Te i druge mjere Markovićeve vlade zaslužuju podršku sve dok podupiru dosljedno uvođenje tržišnog gospodarstva. Naravno, preduvjet za takve mjere jest pluralističko demokratsko društvo, a upravo se u tome krije proturječje. Mi smo protiv svih Markovićevih sankcija koje označavaju centralizaciju, bilo u financijskom, bilo u političkom smislu.

❍ ***Kojim mjerama namjeravate riješiti probleme koji su posljedica 45-godišnjega pogrešnog gospodarenja realsocijalizma?***

– U prvom je redu potrebno osigurati gospodarsku samostalnost Hrvatske; zatim uvesti paket mjera koji će nas u najkraćem mogućem roku izvesti iz realsocijalističkog gospodarstva i omogućiti nam uspostavu društvenog sustava po uzoru na slobodan zapadni svijet. Konkretno, to znači: priznanje i poticanje malog poduzetništva, uvođenje dionica.

❍ ***Očekujete li da će brzo nakon toga uslijediti primanje Hrvatske u EZ?***

– To je, naravno, naša želja, ali za to je, što je razvidno, potrebno ispuniti različite uvjete.

❍ ***Koje političke posljedice ima otkriće poslijeratnih masovnih grobnica poput Jazovke?***

– Za mene osobno i za novu hrvatsku vladu time se potvrđuje da je nužna konačna uspostava mira. Naša je izborna pobjeda rezultat odgovarajućeg političkog programa: mi smo izričito naglasili da nastojimo da hrvatski narod dobije zadovoljštinu u mentalnom smislu. Ono što se dogodilo s Hrvatima u Drugomu svjetskom ratu posljedica je općepovijesnih okolnosti (...) Mi zastupamo jasno stanovište prema svojim raznim zločinima: s obje je zaraćene strane bilo idealista i onih drugih. U Hrvatskoj su se Hrvati pod različitim zastavama borili za slobodu zemlje. To je uvidio čak i general Franco, pa je prije 30 godina zajednički pokopao žrtve fašizma i komunizma. Jedino takva zadovoljština može omogućiti demokratsko društvo u kojem više neće biti neprijateljskih strana. U nas takav mir još nije zaključen – to otežava put u demokraciju. (...) Ja tvrdim da Hrvati nisu počinili veće ratne zločine nego drugi. Hrvatski narod nema manje, nego više žrtava rata od Srba. (...) Trebalo bi podignuti spomenik svim žrtvama rata i konačno osvijestiti se da su sve to bile posljedice povijesne situacije u kojoj su se nalazili Hrvati i Srbi, kao, uostalom, i svi europski narodi. Razdoblje Drugoga svjetskog rata bilo je vrijeme u kojem su se sukobile dvije ideologije koje su prevladavale u XX. stoljeću, i to prije svega na području Jugoslavije, koja se trenutačno nalazi pred raspadom. Dakle, moramo pogledati istini u oči i na osnovi tih

gorkih iskustava izgraditi demokratsko društvo da bismo spriječili daljnju nesreću i nove tragedije.

❍ ***Je li takva »zadovoljština« potrebna i između Njemačke i Istočne Europe?***

– U Europi je takva zadovoljština već postignuta. Nekoć neprijateljske države sada su ne samo saveznici, nego i prijatelji. Dakle, zašto se takav proces ne bi odvio i s Istočnom Europom? Mi smo ga, zapravo, proveli i u Hrvatskoj. Oni koji sada traže grobnice da bi time raspirivali mržnju očito su protivnici povijesnog napretka i demokratskih promjena. Mislim da je većina hrvatskog naroda prihvatila ideju mira; vidim da takva volja postoji i u dijelovima srpskog naroda koji uviđaju potrebu mirnog suživota i priznaju novu demokratsku vladu (...)

❍ ***Bi li bila »zadovoljština« kada bi se Hrvati i Srbi međusobno poklonili pred svojim grobnicama?***

– Naravno! Jedino bi to bilo pravedno!

Hoćemo konfederaciju po uzoru na Europsku zajednicu*

❍ ***Zagreb više nije »socijalistički«, odbacio je ćirilicu i ponovno uveo privatno vlasništvo. Potpora saveznom predsjedniku Markoviću. Ne nazire se blisko rješenje suprotnosti sa Srbijom?***

– Jugoslavija kao takva više ne postoji. Dapače, nema je otkako je umro Tito, prije deset godina... Jugoslavija će ubuduće biti onakva kako se dogovorimo. Prema nama Hrvatima, mogla bi postojati samo na konfederalnoj osnovi. Konkretnije, slično Europskoj zajednici.

❍ ***Prema tome, ni balkanski Libanon, žrtva naoružanih frakcija, niti podunavska Švicarska o kojoj neki sanjaju.***

– Libanon je drukčiji slučaj, s vjerskim borbama i vanjskim miješanjem. U Jugoslaviji se suprotstavljaju nacionalne individualnosti, narodi s povijesnim i civilizacijskim razlikama.

❍ ***Zato što je granica Austro-Ugarske Monarhije odvajala Hrvatsku od Srbije?***

– Mnogo stoljeća prije, ovdje se podijelilo i Rimsko Carstvo, a i kršćanstvo se rascijepilo na istočno i zapadno. A i Churchill i Staljin su ovdje povukli crtu podjele kontinenta na osnovi fifty-fifty. Jugoslavija je Europa u malom, s Istokom i Zapadom, Sjeverom i Jugom, mala, ali s izrazitim razlikama.

❍ ***U tom slučaju, savezni predsjednik Ante Marković mogao bi biti ono što je Delors za Europsku zajednicu?***

– Svakako. Marković igra pozitivnu ulogu zbog svoje gospodarske orijentacije koja pogoduje tržištu, kao i zbog svoje političke orijentacije koja predvida demokraciju i višestranačje. Me-

* *Corriere della sera*, 2. kolovoza 1990. Razgovarao Alessio Altichieri. Prijevod: Janko Paravić.

dutim, njegov su program do sada prihvatile Slovenija i Hrvatska, ne druge jugoslavenske republike.

❍ ***Ipak, već se posvuda govori o slobodnim izborima.***

– Situacija će se tada poboljšati. Uvjeren sam da će se u Bosni i Makedoniji glasovati do kraja 1990. godine. A u Srbiji? Ako Milošević misli da će moći pobijediti, sazvat će i on izbore.

❍ ***No, Milošević Vam je čestitao na izboru?***

– Trenutno se ne sjećam nikakvih telegrama. Susretao sam se s Miloševićem na sastancima saveznog Predsjedništva, priznao je moju legitimnost, vidjeli smo se na nekoliko ručkova u Beogradu. Pozdravljamo se. Službena srdačnost, rekao bih. Imali smo izravne razgovore sa Slovencima, Bosancima, Makedoncima. Izrazili smo želju da se susretnemo i s drugima. Vidite, htio bih reći Miloševiću da mi ne želimo izvoziti demokraciju, već samo razgovarati o budućnosti Jugoslavije.

❍ ***Sporazum između različitih?***

– Dopustite mi da govorim kao povjesničar više negoli kao predsjednik. Ako pluralizam i pobijedi u Srbiji, ne bi bilo promjene u odnosu prema nama Hrvatima. Znate li zašto? Zato što i oni koji se protive Miloševiću dijele njegova mišljenja o Kosovu, o Hrvatskoj, o Sloveniji. Dapače, stanovište demokratske oporbe još je ekstremnije. Zato nam ne može biti dovoljan Marković sa svojim, da ga tako nazovemo, demokratskim integralizmom. Osim toga, s obzirom na to da i Milošević prihvaća zamisao da se ništa ne može nametnuti silom, ostaje nam samo sporazum. Zatim, ako se to pokaže nemogućim, svaki je narod slobodan.

❍ ***Trn u oku, Rašković?***

– Nažalost, ne djeluje za svoj račun. Meni govori kako cijeni moje prijedloge, ali da je nemoćan zbog srpskog naroda kojemu pripada. Politički nije ozbiljan. Postoji dojam da se Srbi u Hrvatskoj žele potaknuti na pobunu kako bi se oborila naša demokracija i opravdala, kao na Kosovu, vojna intervencija u Hrvatskoj i Sloveniji. Međutim, u Srbu, kamo su autobusima doveli

toliko ljudi izvana, iz Vojvodine i Bosne, bila su samo petorica srpskih zastupnika iz Hrvatske. Vidi se da su ostala dvadesetorica bili razumniji.

❍ ***Ide se, dakle, prema uniji Hrvatske i Slovenije?***

– U svakom slučaju, kad bi se to učinilo, bila bi to konfederacija. A pridružila bi joj se, geopolitičkom logikom, i Bosna. No, to je zasada samo zamisao.

Srbe u nas nitko ne tlači*

❍ ***Kakvo je po Vašem mišljenju danas stanovište JNA?***

– Vojska je od samog početka nagovijestila da nije na strani nove hrvatske demokratske vlasti. Ona na svojim vojarnama i nadalje ističe jugoslavenske zastave, crvene zastave Komunističke partije, te staru zastavu Hrvatske s crvenom zvijezdom, umjesto nove hrvatske zastave oslobođene svih ideoloških oznaka, s hrvatskim povijesnim grbom. To jasno pokazuje kakvo je stanovište vojske.

No, s druge strane vidljivo je i to, da osim ratnog zrakoplovstva, koje je onemogućilo naše policijske helikoptere, te osim nekolicine časnika, koji su se, kao pojedinci, pridružili srpskom pokretu, vojska kao cjelina nije poduprla ustanak Srba.

❍ ***Kakve ćete korake poduzeti protiv Srba u Kninu?***

– Bilo nam je u prvom redu stalo da izbjegnemo krvoproliće i građanski rat. To bi poslužilo kao izgovor za vojnu intervenciju i slamanje demokratskog gibanja ne samo u Hrvatskoj, već i u drugim dijelovima Jugoslavije. Da je došlo do prolijevanja krvi, bio bi ugrožen i ugovor koji pripremamo za uređenje odnosa između Republike Hrvatske i drugih republika.

Sada očekujem da Savezna vlada, kao i državno predsjedništvo u tom pitanju pruže potporu legalnoj hrvatskoj vlasti. Ostane li ta pučistička skupina u redovima srpske manjine bez pomoći izvana, hrvatska vlada lakše će sredstvima pravne države vratiti red.

O nekoj teritorijalnoj autonomiji Srba u Hrvatskoj ne može biti ni govora. Nitko zapravo i ne zna što oni zapravo hoće, hoće li političku, teritorijalnu ili pak kulturnu autonomiju.

---

* *Die Welt*, 1. i 2. rujna 1990., tonski zapis. Razgovarao Carl Gustav Ströhm.

❍ ***Oni pak tvrde da su Srbi u Hrvatskoj ugroženi.***

– Naprosto nije istina da su nakon stupanja na snagu ustavnih amandmana Srbima u Hrvatskoj uskraćena ikakva prava. Nikakva im prava nisu ni ograničena. Želim naglasiti: naša su vrata svakome otvorena, i to ne samo izvjestiteljima stranih glasila. Pripravni smo u svako doba primiti poslanstva Europskog parlamenta, europske Helsinške komisije ili pak Ujedinjenih naroda, da bi se sami osvjedočili o demokratskom postupanju hrvatske vlasti, kao i o tomu da u Hrvatskoj nema nikakve diskriminacije ili čak ugnjetavanja Srba.

U hrvatskom parlamentu ima 27 izabranih srpskih zastupnika, od kojih samo četvorica pripadaju radikalnom srpskom stanovištu, pa ipak mi smo toj skupinici ponudili mjesto potpredsjednika. Rekli smo im: jamčimo vam sva prava i tražim da nam kažete što biste još htjeli. Umjesto toga oni su organizirali nekakav udar, i to nedvojbeno prema scenariju pripravljenom izvan Hrvatske. Znamo da iza njega, nažalost, stoje vodstvo Srpske pravoslavne crkve i srbijansko političko vodstvo u Beogradu. To je bila ta zavjera.

❍ ***Ako je to točno – koji im je bio cilj?***

– Cilj im je destabilizacija demokratske Hrvatske i potkapanje hrvatskog suvereniteta. Oni hoće da sve ostane kao prije, kad su Srbi u Hrvatskoj bili povlašteni, kad je u hrvatskoj vladi sjedilo 40% Srba, a u redarstvu 60%. Ti ljudi žele ili centralističku Jugoslaviju ili pak Veliku Srbiju, a za to moraju najprije osporiti demokratsku hrvatsku vlast, nakon čega pada i demokratska vlast u Sloveniji, čime bi se spriječila preobrazba Jugoslavije u konfederaciju demokratskih država. Mi smo u Hrvatskoj, jednako kao i Slovenci, uvjereni da Jugoslavija može postojati samo kao savez država, a nipošto na dosadašnjoj neodređenoj osnovi, koja omogućuje stalno miješanje Srbije ili pak vojske, u hrvatske stvari. Osim toga, svojim su akcijama htjeli odvratiti pozornost sa stanja na Kosovu.

❍ ***Vidite li uopće među Srbima kakvih sugovornika za sporazum?***

– Čujemo da ima liberalnih, demokratskih srpskih intelektualaca okrenutih prema Europi. Međutim, mi ih ne vidimo na političkoj pozornici. A oni koji na pluralističkoj pozornici u Srbiji najdjelatnije i najglasnije nastupaju još su radikalniji velikosrbi negoli sadašnje srpsko komunističko vodstvo. Za nas u Hrvatskoj je važno da mi imamo svoju hrvatsku politiku, zasnovanu na demokratskim načelima. Ono što se zbiva u Srbiji, nas ne zanima toliko. Mi ćemo razgovarati s bilo kojim predstavnikom Srbije.

Kao povjesnik bih dodao: Srbi se očito vraćaju svom tradicionalnom političkom ponašanju – prema nesrpskim narodima provode velikosrpsku politiku.

❍ ***Je li u takvim okolnostima uopće još ostvarljiva neka jugoslavenska konfederacija – ne radi li se ipak samo o tlapnji?***

– U Vašemu pitanju mogao bi već biti i sadržaj odgovora. Mi, demokratsko vodstvo Hrvatske, učinit ćemo u svakom slučaju sve, da dođe do odluke o tome je li takav savez država moguć ili ne.

Moramo naći vlastiti put prema Europi*

○ ***Kako vidite budućnost Jugoslavije?***

– Mi u Hrvatskoj, zajedno sa Slovenijom, a uskoro i sa Bosnom i Hercegovinom, pristaše smo konfederacije. Vodeći računa o našemu povijesnom iskustvu, ne vidimo drugog rješenja za zemlju nego savez suverenih država okupljenih poput onih u okviru Europske zajednice. Hrvati i Slovenci s jedne strane, a s druge Srbi, ne pripadaju dvjema različitim kulturama. Razlika ne leži u narodima nego u povijesnoj pozadini. Oni pripadaju dvjema potpuno različitim civilizacijama.

○ ***Ali, između g. 1918. i 1941. godine postojala je, ipak, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevina Jugoslavija?***

– Točno, ali prije 1918. godine Hrvati i Srbi nisu nikada zajedno živjeli u okviru iste države u tijeku 1300 godina duge povijesti! A nakon g. 1918. razlike su se samo pojačavale. A ono što nazivamo »drugom Jugoslavijom«, onu zajednicu koju je ostvario Tito, s jednopartijskim sustavom, ni ona nije uspjela približiti narode. Ona ih je, dapače, još više razdvojila.

○ ***Kako predviđate stvaranje te konfederacije, koja »de facto« već postoji?***

– Pregovori u okviru kolektivnog predsjedništva zemlje i predsjedništava republika već su održani i pokušavamo naći zajedničko rješenje. Demokratski. Nema drugog rješenja osim demokratskog rješenja.

○ ***U proljeće su u Sloveniji i Hrvatskoj održani slobodni izbori. Oni su raspisani i u drugim republikama. Nasuprot tome, Srbija***

---

* *Le Monde*, 2. listopada 1990. Razgovarao Alain Debove. Prijevod: Anica Djamić.

Slobodana Miloševića je dugo oklijevala prije nego je u toj republici raspisala izbore za prosinac...

– Čini se da će se u Srbiji također zbiti neke demokratske promjene, ali to neće izmijeniti odnose između srpske nacije i drugih nesrpskih naroda. Jer, demokratske stranke, koje sada nastaju u Beogradu, također su istinski nacionalističke i sanjaju, možda i više nego komunisti, o Velikoj Srbiji i o jedinstvenoj Jugoslaviji u kojoj će dominirati Srbija!

❍ ***Jugoslavija se, što je to više moguće, želi približiti Zajedničkom tržištu, ona kuca na vrata Vijeća Europe. Glavna smetnja čini se da je pitanje Kosova, autonomne pokrajine u kojoj živi 90% ljudi albanskog podrijetla i koju Srbija nastoji zadržati pod svojom upravom po svaku cijenu. Po Vašem mišljenju, predstavlja li Kosovo jugoslavenski ili srpski problem?***

– Dok Jugoslavija postoji takva kakva jest, to će biti jugoslavenski problem. Ali, mi u Hrvatskoj smatramo, kao i u Sloveniji, da Kosovu treba vratiti autonomiju koju su stekli u Titovu federalnom sustavu. Ali, Srbija je prešla preko Titovog federalizma i podvukla crtu ispod te autonomije. Time je to postao srpski problem. Mi tu ne možemo ništa. Mi Hrvati moramo pronaći rješenja za našu vlastitu demokraciju i pronaći vlastiti put prema Europi. Srpska politika na Kosovu je iracionalna i sadrži opasnosti. Naše je uvjerenje da se pitanje ne može riješiti na taj način. Na Kosovu živi 92% ljudi albanskog podrijetla! Uloga armije?

❍ ***Vaša stranka, Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), trijumfalno je pobijedila na prvim slobodnim izborima, koji su se održali u Hrvatskoj u svibnju. Je li Vas iznenadio takav uspjeh?***

– Ne. Bio sam u njega uvjeren, iako smo imali ozbiljne protivnike: komuniste i druge demokratske pokrete koji su bili protiv nas. Nažalost, oni nisu ponudili program koji bi odgovarao težnjama Hrvatske i njezinog naroda. A što se tiče političkih sloboda, Hrvatska i Slovenija su danas prave demokratske države. Svi politički zatvorenici su oslobođeni. Ljudi albanskog podrijetla, suđeni i osuđeni na Kosovu, ali zatvoreni u Hrvatskoj,

pušteni su na slobodu. Nema više političke emigracije i pokušavamo stvoriti »duhovno« jedinstvo. Problem je što na području Hrvatske živi po popisu iz g. 1981. 11,55% Srba. Oni pokušavaju razraditi scenarij sa svrhom da razore demokraciju koju smo stvorili. Mi smo ovdje priznali sva nacionalna i ljudska prava, ali tu su dogmatski velikosrbi. Mali dio njih sluša Beograd. Oni pokušavaju izazvati nerede i intervenciju jugoslavenske armije. Do sada smo ih uspjeli zadržati.

❍ ***Kakvu ulogu danas igra Jugoslavenska narodna armija?***

– Vojni »establišment« je uvijek vjeran Titovom programu i federalizmu. Oni su uglavnom komunisti, a veći dio njih uz to i Srbi. A oni su se, naravno, uvijek opirali demokratskim promjenama u Sloveniji i Hrvatskoj. Njima se to nije svidalo, jer su ... komunisti i Srbi. Službeno, međutim, jugoslavenska armija se nije opredijelila protiv demokratizacije, ona nije željela zaustaviti proces. (...) Ubuduće, jugoslavenska armija će se morati prilagoditi demokratskim promjenama i političkoj realnosti.

❍ ***Kada ste prestali biti komunist?***

– U sebi, prije 40 godina. U stvarnosti, 1967. godine, kada me Partija isključila iz svojih redova i onemogućila zapošljavanje u Jugoslaviji. Ako ste komunist u starijoj dobi, to znači da zapravo i nemate glave! Pristupio sam komunističkoj, marksističkoj partiji mlad i bio sam uvjeren da ću stvoriti raj na zemlji i slobodnu Hrvatsku. Tito je pobijedio u Drugom svjetskom ratu, upravo zato što je isticao da se bori za jednakost Hrvatske i pravo naroda na samoodređenje. Svi znaju nastavak... Završio sam dva puta u zatvoru zbog svojih djela: 1972., zatim od 1982. do 1984. godine. Između 1971. i 1987. nisam smio javno govoriti u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Niti riječi. Ostao sam bez putovnice. Nisam mogao otići u inozemstvo.

❍ ***Čini se da se Srbija postupno približava ideji konfederacije, ali za uzvrat traži ponovno ispitivanje granica jugoslavenskih republika. Slažete li se s time?***

– Postoje dvije verzije. Srbi žele ili centraliziranu Jugoslaviju pod srpskom dominacijom, ili (ako to nije moguće) Veliku Srbiju koja bi obuhvaćala veliki dio sadašnje Hrvatske. Mi na to odgovaramo: ako se granice mijenjaju, trebalo bi voditi računa o prirodnim i povijesnim granicama Jugoslavije. Najveći dio Hrvata su katolici i mnogi od njih danas žive u Bosni i Hercegovini. Pogledajte na kartu i vidjet ćete geopolitičko značenje Hrvatske.

❍ ***Ali, nije li opasno dovoditi u pitanje granice u tako nemirnoj regiji kao što je Balkan?***

– Ne nužno. Vjerujem da usprkos svemu u današnjem svijetu i uz demokratizaciju kakvu smo upoznali u Europi postoji mogućnost da se jugoslavenski problem mirno riješi, kao i hrvatski i srpsko-hrvatski problemi. Srbi prijete da će uništiti našu demokraciju, da će izazvati građanski rat i intervenciju jugoslavenske armije, ali oni u tome neće uspjeti.

❍ ***Je li komunistički sustav u Jugoslaviji definitivno pokopan?***

– Da, on je mrtav, ali Srbija ostaje republika koja održava jednopartijski sustav. Jedina je razlika u tome što se komunisti sada nazivaju socijalistima.

❍ ***Je li Jugoslavija također mrtva?***

– Sadašnji model federalne Jugoslavije je propao. Potpuno. Treba sada znati je li moguće postići dogovor demokratski, da bi se nastavilo živjeti zajedno u konfederaciji. Slovenija i Hrvatska to žele, a Bosna bi nam se trebala uskoro pridružiti. Ja sam donekle optimist, ali rješenje mora neizostavno biti pronađeno u mjesecima koji dolaze, jer je ekonomska kriza duboka.

Jugoslavija može opstati samo kao konfederacija*

❍ ***Gospodine predsjedniče, prije tjedan dana u posljednjem je trenutku uspješno spriječen atentat na Vas. Je li Vas strah?***

– Ne. Ja znam da je u ovoj zemlji ubijanje hrvatskih parlamentaraca gotovo dio mentaliteta. Sjetite se, na primjer, hrvatskog političara Stjepana Radića koji je ubijen g. 1928. Pa neki krugovi danas pokušavaju uprljati i ugled pokojnog Tita, zato što je bio Hrvat i što je htio izgraditi federaciju koja se zasniva na ravnopravnosti svih republika. Ta je ubilačka duhovna klima stvorila i jednog Gavrila Principa koji je g. 1914. ubio austrijskog prijestolonasljednika. To, osim toga, nije prvi pokušaj atentata na mene. Mi smo od dvije europske države dobili obavijest da su na putu atentatori koji terorističkim činom žele riješiti državne probleme.

❍ ***Bivši srpski političari Vam predbacuju nacionalizam. Je li ponovno podizanje spomenika bana Jelačića u Zagrebu nacionalistička gesta?***

– Taj je čin od velikog značenja za nas Hrvate. Mi time želimo pokazati da smo obračunali s antidemokratskom politikom uperenom protiv Hrvatske. Mi želimo obnovu svih pozitivnih tradicija hrvatske povijesti, kako bismo na toj osnovi učvrstili našu demokraciju i održali korak sa slobodnim zapadnim svijetom. Srbijanska predbacivanja dokazuju da oni ne mogu prihvatiti hrvatsku demokraciju. Za njih je sve što ne odgovara velikosrpskim planovima fašizam.

---

* *Der Standard*, 25./26. listopada 1990. Razgovarao Samo Kobenter. Prijevod: Profikon.

❍ *U inozemstvu se, po pitanju opasnosti od građanskog rata, iz Hrvatske i Slovenije neprestano čuju umirujuće riječi. Kako se u to uklapa mobilizacija hrvatskih pričuvnika?*

– Mi smo uvijek tvrdili da u svakom slučaju želimo spriječiti građanski rat. Ali oni koji povlače konce u komunističkom jednostranačkom sustavu u Jugoslaviji očigledno žele rat. Mi smo u svakom slučaju pokazali da smo odlučni braniti se i, bude li potrebno, mobilizirati čitav narod u obranu slobode i demokracije. Mobilizacija je Srbiji pokazala da mi ne ostajemo na riječima, da nećemo kapitulirati – ali i da se ne damo provocirati.

❍ *Plan Hrvatske i Slovenije o konfederaciji Srbija je odbila. Koje su pojedinosti utjecale na tu odluku?*

– Srbima načelno smeta bilo kakva vrsta suverenosti federativnih republika, a posebno u slučaju Hrvatske i Slovenije. Oni žele stvoriti Jugoslaviju koja će biti više centralistička i unitaristička nego do sada. Drugim riječima: oni žele neograničenu prevlast Srba, čak žele izgurati Slovence iz Jugoslavije kako bi se lakše okomili na Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu. Tamo se hladno računa sa srpskom manjinom. Istovremeno se tvrdi da je hrvatski državni sustav, zasnovan na demokraciji, fašistički.

❍ *Dakle, Srbija sprječava i sam pokušaj daljeg učvršćivanja demokracije u Hrvatskoj?*

– Točno. Pa oni su nas napali i kada smo se mi decidirano izjasnili za konfederaciju svih republika. Dakle, za zajedničku jugoslavensku državu koja ipak ne stavlja u pitanje samostalnost Hrvatske. Pa do jučer su u Hrvatskoj na svim ključnim položajima sjedili Srbi. U Hrvatskoj, u odnosu na ukupno pučanstvo, živi devet do dvanaest posto Srba. Međutim, do 60 posto vodećih državnih položaja zauzimaju Srbi.

❍ *Iako Srbija odbija konfederaciju, i u Srba se primjećuje težnja k suverenosti. Kako se slažu ta dva stanovišta?*

– Upravo je to iracionalna srpska politika. To sve ima svoje mjesto: nepoštivanje ljudskih prava u samoj Srbiji, ograničavanje bilo kakve autonomije dva milijuna Albanaca, a u Hrvatskoj

se manje od dvanaest posto Srba ponaša, gotovo bih rekao, kao »vladajući narod«. To je sasvim iracionalno.

❍ *Nailazi li proces demokratizacije, koji su uvele Hrvatska i Slovenija na podršku u inozemstvu?*

– Da. Podržavaju nas Sjedinjene Američke Države, jer naša nastojanja nikad sama po sebi nisu nosila opasnost od građanskog rata. Mi nikada nismo rekli da želimo razbiti Jugoslaviju. Svaki narod teži suverenosti i samostalnosti. Mi želimo postići taj položaj u Jugoslaviji na konfederalnoj osnovi, ako je moguće po uzoru na EZ. U svakom slučaju više nećemo dopuštati politiku koja bi, kao dosada, ugrožavala gospodarsko i demografsko postojanje Hrvatske. Sjetite se samo da je posljednjih desetljeća jedna trećina našeg stanovništva bila prisiljena emigrirati.

❍ *Kako u tom kontekstu ocjenjujete politiku austrijskog saveznog kancelara koji se ipak drži prilično suzdržano?*

– Savezni kancelar Vranitzky je izrazito suzdržan. Možda je ta suzdržanost pretjerana, budući da ipak treba uzeti u obzir da Jugoslavija bez demokratske reorganizacije nikada neće izaći iz krize i ne može biti jamcem mira na ovom prostoru. Sličnu su grješku napravile Velika Britanija i Francuska sa svojom versailleskom politikom nakon rata. Jugoslavija može opstati samo kao konfederacija. Međutim, kada govorimo o Srbiji i Hrvatskoj, govorimo o dva različita svijeta – između ostalog i prije svega u kulturnom smislu.

A što se tiče pružanja podrške našim idejama, tu se europske države, za razliku od SAD-a, drže suzdržano. Bilo bi vrijeme da nam pruže otvoreniju podršku. Ali mi načelno imamo razumijevanja za politiku bečke vlade. Sasvim je jasno da oni sve svoje odnose održavaju preko institucija u Beogradu.

❍ *Sa Stipom Mesićem je u beogradsko državno Predsjedništvo ušao i jedan Hrvat koji će, po načelu rotacije, u proljeće postati predsjednikom državnog Predsjedništva. Hoće li on postati predsjednikom Jugoslavije ili predsjednikom labave konfederacije?*

– To ćemo vidjeti.

❍ ***Slažete li se s tezom da je potrebno samo pričekati demokratske izbore u svim republikama. Nakon toga će se jugoslavenska federacija ionako sama od sebe raspasti...***

– Ne, to nije točno. Demokratski izbori u republikama značit će samo kraj komunističkog jednostranačkog sustava i mogućnost demokratskog dijaloga među svim republikama. To stvara preduvjete za dogovor o mogućnosti zajedničkog života u Jugoslaviji ili otvara demokratski dijalog o drugim mogućnostima.

Hrvatski narod neće kapitulirati*

❍ ***Gospodine predsjedniče, u Hrvatskoj postoji već prije pola godine slobodno izabrana vlada i demokracija. Vi ste se sučelili s poteškoćama izazvanim od srpske manjine u području oko Knina. Ima li, po Vašem mišljenju, još mogućnosti mirnog rješenja toga problema?***

– Imamo dokaza da su oni koji su se s oružjem pojavili u okolici Knina većim dijelom bili ubačeni iz drugih krajeva Jugoslavije, iz Bosne, Crne Gore, iz Srbije. To je sastavni dio scenarija za izazivanjem krvoprolića, kako bi se učinila neizbježnom intervencija Armije protiv novih demokratskih vlada u Hrvatskoj i Sloveniji. Ali mi ne možemo pristati na taj scenarij građanskog rata i intervenciju Armije. Vjerujemo da ćemo uspjeti u okviru općeg razvoja u Jugoslaviji pridobiti savezna tijela i Armiju za demokraciju, a u Kninu opet uvesti red.

❍ ***Zadržimo se načas pri tom srpsko-hrvatskom sukobu. Vi kažete da je proteklih desetljeća gotovo 12% Srba u Hrvatskoj činilo 60% sastava vodećih tijela i ustanova. Koliko je to sada u personalnom pogledu promijenjeno? Na primjer, u policiji?***

– Mi mijenjamo, mi želimo mijenjati, ali smo si postavili zadaću da to ne činimo odjednom, jer to je faktično stanje, a ima još osjetljivih službi kao financijske, diplomatske i tako dalje.

❍ ***Vaša mlada demokracija u Hrvatskoj izgleda da još nije postojana. Imate li kao predsjednik Republike osjećaj da dobivate sa Zapada premalo pomoći? Mislim pritom poglavito na Vama susjedne zemlje Austriju i Italiju.***

– Da, držim da bi susjedne zemlje u političkom smislu trebale dati odlučniju potporu. Pogotovo pri rješavanju gospodar-

* Za Austrijsku radio-televiziju ORF razgovor vodio Friedrich Oster 5. studenog 1990. Prijevod: Zvonimir Milas.

skih problema. Europi mora biti jasno, napose susjednim zemljama, da u ovom dijelu svijeta mir ne može biti s nestabilnom Jugoslavijom ili s Jugoslavijom koja bi na ovaj ili onaj način bila centralistički ili staljinistički organizirana. To nema budućnosti.

❍ ***Bilo je već u predizbornoj kampanji, ali i sada prijetnji atentatom na Vas. Uzimate li to za ozbiljno?***

– Nažalost, moram to uzimati ozbiljno. Dobili smo upozorenja, iz susjednih zemalja, ne samo iz Vaše zemlje, da je ubačeno nekoliko skupina terorista. Vrlo je interesantno da one stoje u vezi s međunarodnim terorizmom. Postoje indicije, i mi ne isključujemo mogućnost atentata, ali se ne bojimo, jer obavljamo našu dužnost, povijesnu i ljudsku. Mi imamo povjerenje naroda. Znamo da smo ostvarili političke slobode, i da u gospodarstvu imamo velike probleme. Taj komunistički sustav, neutralno vlasništvo prenijeti na slobodno tržište, u slobodnom svijetu, to je na gospodarskom polju vrlo složeno.

❍ ***Uza sve krizne scenarije i bojazni, koji vladaju Jugoslavijom, koliko će to dugo, po Vašem mišljenju, opstojati?***

– Ova Jugoslavija se sada u neku ruku nalazi u prijelaznom razdoblju. Titove Jugoslavije zapravo više nema. Interesantno je sljedeće: dok mi u Hrvatskoj i Sloveniji nastojimo razviti titoistički koncept federacije, koji sadrži neke elemente konfederacije, oni u Beogradu žele se vratiti na centralizam. Ne znam uočava li se dobro, ali u beogradskoj politici postoji tendencija da se Slovenija potjera iz Jugoslavije, kako bi Beograd mogao lakše izaći na kraj s Hrvatskom. Jugoslavija se nalazi u razdoblju koje ne može dugo potrajati. Sljedećih mjeseci mora se pronaći rješenje. Je li zajednički državni savez u osnovici dalje moguć? Jasno je da će stvarno razrješenje nešto dulje potrajati, no do proljeća je rješenje zamislivo.

❍ ***Vi ste rekli prilikom slavlja bana Jelačića 16. listopada da hrvatski narod neće nikada kapitulirati. To je u srpskim krugovima shvaćeno kao dalji poziv na građanski rat. Kako reagirate na tu kritiku?***

– Vidite, kada sam to kazao, imao sam za to mnogo razloga. Mi smo znali da postoji jaka veza između bivših dogmatskih komunističkih elemenata i nekih dogmatskih činitelja čak u (saveznoj) Armiji. Bilo je planova da se nakon ustanka u Kninu, i u drugim dijelovima zemlje naseljenima Srbima, pripremi oružana pobuna širih razmjera, kao i intervencija Armije. Nisam rekao od vodstva Armije, nego od nekih dijelova u vodstvu Armije. U tom sam smislu odlučno ukazao da sadašnje hrvatsko vodstvo i cijeli hrvatski narod neće kapitulirati.

❍ ***Vjerujete li da će poslije izbora u Srbiji, Crnoj Gori, Makedoniji i Bosni slobodni izbori u tim republikama donijeti demokraciju, ili nisu li tu nacionalne napetosti toliko velike, da se više treba pribojavati zaoštravanja razvoja?***

– Ne, to neće dovesti do daljeg međunacionalnog zaoštravanja, jer je kriza već tu. Konačno, ne može se ni zamisliti teža kriza od ove koju danas imamo. Premda se u Vašem pitanju nalazi dio istine. Poslije izbora u Srbiji vjerojatno će se odnos između Srbije i drugih republika promijeniti, jer danas se u Srbiji natječu vladajuća Miloševićeva stranka i oporbene stranke, tko će imati žešći pristup hrvatskom pitanju.

❍ ***Srpska strana, to jest Miloševićevi krugovi, kažu da i Hrvatska ima hegemonijalna potraživanja u Bosni, da biste Vi postavili teritorijalne zahtjeve.***

– Ne, mi smo za uvažavanje granica Bosne. Mi smo se odlučili za to, da narod Bosne i Hercegovine sâm ima pravo odlučivati o svojoj sudbini.

❍ ***U Hrvatskoj se javljaju kritike na Vaš stil vodstva, poglavito iz redova bivših vlastodržaca, koji Vam predbacuju autoritativno držanje, stanovit kult vođe.***

– Pokazalo se u međuvremenu da su nas naši protivnici gurali u desno, ali ja sam već u predizbornoj trci rekao da smo mi u političkom životu Hrvatske stranka sredine i da, gledano s našeg stanovišta, neće biti stranke lijevo i desno od nas. To se uistinu i dogodilo. Ali, mi smo izvojevali toliku pobjedu, da nam

s komunističke strane predbacuju kako u Hrvatskom saboru dominira samo jedna stranka. U Hrvatskom saboru sjede mnogi zastupnici drugih stranaka, i to izabranih po izbornom zakonu koji su napravili komunisti.

Izlaz iz ustavne krize moguć jedino na osnovi novoga povijesnog dogovora i na konfederalnom konceptu*

❍ ***Gospodine predsjedniče, prošlo je pet mjeseci otkad ste na čelu hrvatske države. Molim Vas da date ocjenu ili presjek tog perioda.***

– Pet mjeseci je veoma kratak rok kad je riječ o državi. Ali, s obzirom na to da je potpitanje zapravo uspostava nove demokratske vlasti u Hrvatskoj, osjećaj nekoliko desetljeća jednostranačja, onda mogu reći da mi u Hrvatskoj možemo biti zadovoljni uspostavom demokratskog poretka. Hrvatska je danas uvrštena medu najslobodnije zemlje svijeta, što se političkih sloboda tiče. I u tom pogledu mislim da su oni gradani koji nam pišu izražavajući uvjerenje da smo na svoj način učinili čuda u koja nitko nije vjerovao – u pravu. To je jasno, jer pred nama su problemi gospodarske prirode. I kad ćemo imati mjesece i godine i desetljeća pred sobom, kao i sve druge socijalističke zemlje koje izlaze iz jednostranačkog sumračja.

❍ ***U predizbornoj kampanji obećavana je tržišna privreda, reprivatizacija itd. Prije nekoliko dana obznanjena je uredba o moratoriju, odnosno zabrani prodaje društvene imovine, pa je istodobno najveća jugoslavenska kompanija INA proglašena državnom firmom.***

– INA je proglašena javnim dobrom. Prema tome dobila je državnog vlasnika. Da se zna tko je gazda. Ne radi se o zapljeni, nego o nadzoru nad društvenom imovinom, jer smo za sve vri-

* TV *Jutel*, 9. studenog 1990. Preuzeto: *Večernji list*, 9. studenog 1990.

jeme i prije uspostave demokratske vlasti, a osobito u ovom prijelaznom razdoblju bili suočeni s pojavama grabeži. Naši socijalistički direktori od uspostave »Genexa« i sličnih institucija u socijalizmu, u Jugoslaviji, u Hrvatskoj, u svim socijalističkim zemljama, znali su se veoma dobro koristiti tim »ničijim« društvenim vlasništvom i uspostavljati kojekakva privatna poduzeća, a takvim smo pojavama mi sada u Hrvatskoj htjeli stati na kraj. Željeli smo osigurati racionalno raspolaganje tom imovinom, da bi se spriječio grabež.

❍ ***Može li se u ovom trenutku govoriti o nekim konkretnim rješenjima kojima bi se u Hrvatskoj reguliralo pitanje reprivatizacije?***

– Pa, mi smo na pragu Markovićeve reforme, ali smatramo da je nedostatna; uostalom, ni u jednoj socijalističkoj zemlji neko rješenje koje bi vodilo izravnije iz tog veoma zakučastog problema nije još pronadeno, ali ćemo neke organizacijske i kadrovske promjene ovih dana izvršiti i u Vladi i u organizaciji i Gospodarske komore, nekih agencija koje će biti djelotvornije i svrsishodnije u rješavanju tog pitanja.

❍ ***Pitanje koje se ovih dana nameće, posebno iz područja Kninske krajine, jest tzv. ekonomska blokada ovog područja. Među ostalim, s tim se dovodi u vezu i učestalo miniranje pružnih smjerova koji vode u taj kraj ili kroz taj kraj.***

– Da, taj problem je još uvijek aktualan, no vjerojatno ste i Vi kao i jugoslavenska javnost upoznati da izvori te balvan-revolucije nisu u Kninu, nego da je to scenarij importiran u Knin. Mi imamo dokaze kako su i ljudi plaćeni i u dinarima i u devizama da bi bili naoružani i da bi pravili metež. Da bi pokušali izazvati proturiječje. Imamo dokaza. Prvi takav slučaj bio je onaj atentat u Benkovcu. Taj atentator je trebao biti žrtvovan. Da bi ga Hrvati, revoltirani njegovim pokušajem, ubili e da bi se izazvalo krvoproliće. Drugi pokušaj bio je aranžiranje sukoba oko crkvice Svetog Spasa, da dođe do sukoba, da bi se onda to pretvorilo u metež. Htjeli su da dode do krvoprolića, da bi izazvali eventualno i vojnu intervenciju – da bi doveli u pitanje legitimno

izabranu demokratsku vlast u Hrvatskoj, a prema tome utjecali i na dalju preobrazbu u ostalim republikama. Ili pak u najmanju ruku da bi ovakvom organizacijom pokušali postići u Kninu – a htjeli su to prenijeti na druga mjesta gdje ima srpskog pučanstva – da bi utjecali na konačnu raspravu o uredenju novih odnosa u jugoslavenskoj zajednici. U tu klopku nismo upali i nećemo, a riješit ćemo taj problem.

❍ ***Međutim, predsjednik Srpske demokratske stranke u Kninu akademik Jovan Rašković izjavio nam je da će već ovih dana svi Srbi u Hrvatskoj biti pozvani na plebiscit o formiranju tzv. krajinske države u Hrvatskoj, a dijelom i u BiH.***

– Vidite, takvih neodgovornih izjava bilo je s njegove strane i prije toga. Vi ste iz Sarajeva pa vjerojatno bolje znate o formiranju Srpskog nacionalnog vijeća u BiH: sve je to sastavni dio šireg scenarija i, ako je sadašnje Predsjedništvo BiH imalo razloga da procijeni da se radi o neustavnom aktu i pravno neosnovanom, onda što da kažem na takvu jednu izjavu što se tiče Knina i priključenja Knina toj »krajinskoj državi«, koja bi trebala obuhvatiti i dio Bosne i Hercegovine – to je nacrt stvaranja Velike Srbije. Hrvatska će znati obraniti svoj ustavni poredak i teritorijalni integritet.

❍ ***Vjerojatno je u kontekstu te iste ideje o »krajinskoj državi« i nedavno potpisani ugovor o osnivanju nacionalne televizije u Kninu. Kakvo je Vaše stanovište o tome?***

– Ako netko ima sredstava da osnuje svoju televiziju, neka je osnuje, taj problem ćemo razmatrati u okviru općeg zakona o radiodifuznoj službi. U svakom slučaju ta televizija neće moći biti televizija nekakve posebne srpske države na teritoriju Hrvatske.

❍ ***Jedan od konkretnih povoda za izljeve nezadovoljstva srpskog stanovništva u Kninu i Kninskoj krajini bili su amandmani na Ustav Hrvatske. Ovih dana je u optjecaju i ideja da se u novi ustav ugradi i tzv. suverenitet građanina umjesto sadašnje odrednice da je Hrvatska država hrvatskog naroda.***

– Mi smo u Hrvatskoj imali takvu situaciju da se o demokraciji trebalo učiti, pa je jedan nacrt Ustava dat u javnost prije nego što je o njemu prodiskutirano. Zapravo, nema u tome nikakve tajnosti; ali i u tom su nacrtu bila kao i u dosadašnjem Ustavu zajamčena sva građanska i nacionalna prava i srpskog pučanstva kao i svakog drugog. U Ustavu koji pripremamo idemo korak dalje, pa ćemo u preambuli kazati da je Republika Hrvatska oživotvorenje tisućgodišnje državotvornosti hrvatskog naroda. Hrvatski narod je jedan od najstarijih povijesnih državnih naroda u Europi koji je sačuvao svoju državnost kroz cijelu povijest. To ćemo dakle staviti u preambulu, onda ćemo temeljnim odredbama kazati da je Hrvatska država suverenih građana. Prema tome, u tom pogledu ćemo se poistovjetiti s najsuvremenijim ustavima svijeta.

○ ***Ima se ipak dojam da je novi hrvatski Ustav ključni problem za srpsko stanovništvo na području Hrvatske. Uostalom, izmjene i dopune hrvatskog Ustava bile su direktan povod za referendum o autonomiji u kninskom kraju?***

– Sve to što se zbilo s balvan-pobunom, s tim terorističkim akcijama, nema nikakve veze ni s Ustavom ni s bilo kakvim postupkom hrvatske vlasti ili hrvatske Vlade. Ja sam osobno razgovarao s gospodinom Raškovićem, kao predstavnikom najekstremnije srpske stranke, zbog toga što je on bio upravo takav predstavnik ekstremnog srpskog gledišta, zbog toga što sam znao da on Srbe komuniste koji su izabrani u Hrvatski sabor na listi SKH-SDP ne priznaje kao prave predstavnike. Iako je takvih Srba 24, a u Raškovićevoj stranci ih ima svega 5, ipak smo kazali, evo, nudimo vam i mjesto u Saboru i predlažemo vam da kažete, iznesete sve zahtjeve koje imate. Dajemo vam sve slobode koje dosad niste imali i za političko i kulturno organiziranje, i dajemo vam sva prava koja se mogu zamisliti bilo gdje u svijetu u pogledu građanskih i nacionalnih prava. Umjesto toga oni su apstinirali od Sabora, prešli na organiziranje meteža. Prema tome, stvar nije u bilo kakvom postupku hrvatske vlasti, stvar je u velikosrpskim četničkim pogledima koji se ne mogu pomiriti

ni sa kakvom Hrvatskom, pogledima koji svako hrvatstvo smatraju ustaštvom, fašizmom itd. Odnosno, riječ je o tome da se ova ustavna kriza i državno-politička kriza Jugoslavije, koja se razvijala poslije odlaska Tita s povijesne scene, želi iskoristiti za stvaranje Velike Srbije ili pak centralističke unitarističke Jugoslavije. I to s jasno izraženom koncepcijom ne samo da se dopusti da se Slovenija izdvoji iz Jugoslavije, nego čak da se Slovenija istjera iz nje, da bi se onda s velikosrpskim konceptom moglo obrušiti na Hrvatsku i, jasno, BiH.

○ ***Uz Sloveniju, Republika Hrvatska je otišla najdalje u pripremi tzv. pravila konfederalnih ugovora, odnosno klauzula konfederalnog ugovora. Možete li u najkraćem reći dokle se tu stiglo i kakve su sličnosti ili razlike kojih ima između koncepcije koju zastupa Slovenija u odnosu na Hrvatsku?***

– Mi smo u biti potpuno suglasni s užim vodstvom, najodgovornijim ljudima Republike Slovenije oko konfederalnog koncepta. Suglasni smo da je izlaz iz državno-političke, iz ustavne krize moguć jedino na osnovi novoga povijesnog dogovora i na konfederalnom konceptu, da je zajednica moguća jedino kao savez ravnopravnih republika po uzoru na Europsku zajednicu. Mogao bih reći – ako je posrijedi to shvaćanje konfederalnog nacrta u Slovenaca – da su oni malo odlučniji o nešto striktnijem osiguranju i samostalnosti na svim područjima, dok smo mi za to – a imamo i posebnih razloga, jer Slovenci žive samo u Sloveniji, a Hrvata ima i u BiH i u Srbiji, pa trebamo voditi računa i o tom momentu – da naš konfederalni nacrt bude prihvatljiv i za druge. To su razlike u nijansama, u biti ipak nema razlike.

○ ***S raznim argumentima i raznim povodima govori se o jastrebovima i ekstremnoj desnici u vrhovništvu Republike Hrvatske. Neki govore i o nekom skorom raspletu, odnosno čišćenju u vrhovništvu Hrvatske na čijem ste Vi čelu. Možemo li iz prve ruke dobiti odgovor na ovo pitanje?***

– Pa, ja ne bih rekao da će biti nekakvog razlaza. Mi smo i dosad potiskivali neke ekstremne primitivne pojave u vladajućoj stranci, a to ćemo činiti i ubuduće, pa ako bude trebalo, i elimi-

niranjem. No, neće to izazvati nikakve političke poremećaje. Imali smo i slučaj Perinovića u BiH, ali to nije, što se tiče Hrvatske demokratske zajednice u cjelini, pa ni u BiH, dovelo ni do kakvog poremećaja. Imali smo promjena u vladi, imat ćemo ih i ovih dana, ali na liniji traženja ispravnijeg rješenja i usmjeravanja politike u onom smislu kao što sam rekao prije izbora.

HDZ je u BiH samostalna politička organizacija, ali na svoj način i sastavni dio HDZ-a u cjelini kao organizacije hrvatskoga naroda u domovini i iseljeništvu. A što se tiče Perinovića, nisam ga ja smijenio, smjenu je tražilo članstvo BiH. Ja sam ga sam dugo vremena branio, jer moram priznati da mi se predstavio na dobar način, pa sam vjerovao da ga ljudi krivo sude. Ali ispalo je da se pokazao u pogrešnom svjetlu, da je kasnije vodio politiku koja nije bila u skladu s dobrim odnosima BiH i Hrvatske i interesima hrvatskog naroda u BiH.

○ ***Već otprilike mjesec dana kruže različite brojke o smijenjenim privrednicima, uglednim radnicima, znanstvenicima itd. – od 300 do 3000. Možete li o tome reći svoj sud? Što je istina o toj velikoj smjeni kadrova u Hrvatskoj?***

– Da su smjene velike, to prvi put čujem, osobito ove velike brojke. Mislim da smo u Hrvatskoj smijenili manje nego bilo koji režim nakon pobjede u bilo kojoj demokratskoj zemlji u cjelini. Nikakvog revanšizma i nikakve smjene samo zbog političke podobnosti nije bilo ni u jednoj službi, čak ni u najdelikatnijim službama. Stanovitih je promjena, jasno, moralo biti. Moralo ih je biti kad je riječ o sredstvima javnog priopćavanja; nismo valjda mogli ostaviti sve one koji su desetljećima bili sredstvo jednostranačke, i to ne samo da tako kažem službouljudne, nego koji su bili ideologijski nosioci jednostranačja, komunističkog dogmatizma itd. Pogledajte Hrvatsku televiziju, pa ćete još uvijek naći većinu tih ljudi koji su bili članovi Saveza komunista. U unutrašnjim poslovima gdje smo imali takav nacionalni sastav koji ni izdaleka nije odgovarao nacionalnom sustavu Republike Hrvatske kad je riječ o kninskom slučaju, kojem ste s pravom posvetili mnoga pitanja. Mi imamo u Hrvatskoj, po popisu iz

g. 1981., 11,55% srpskog pučanstva. A imali su 30, 40, 50, 60 i 70 posto u nekim institucijama najvažniji položaj. Veoma je zanimljivo da takvi prigovori dolaze iz redova onih oporbenih diletanata i egzibicionista koji su sami bili provodnici jednostranačke podobnosti i jednostranačkog ne samo jednoumlja nego i strahovlašća.

○ ***Vi dakle tvrdite da u ovim smjenjivanjima kadrova ni govora nema o nekoj novoj moralno-političkoj podobnosti. Prije petnaestak dana objavljen je podatak o enormno visokim zaradama ljudi u novoj vlasti u Hrvatskoj?***

– Takve prigovore stavljaju ljudi kojima smo pobjedom demokracije u Hrvatskoj omogućili da slobodno govore što hoće, pa i besmislice i neodgovornosti. To govore ljudi iz onih redova koji su me otjerali u mirovinu, ostavili me bez svakog posla kad sam imao 45 godina, daleke 1967. godine, kad neki od vas još nisu bili rođeni. Generalske mirovine nikad nisam imao. Mi ćemo se u Hrvatskoj ozbiljno uhvatiti u koštac – dijelom sam već odgovorio na ono pitanje o grabeži – sa svim oblicima korupcije. Smatramo da naši ljudi mogu svojim rukama i mozgom osigurati sebi dobar život.

○ ***Samo ste nekoliko puta spomenuli scenariste iz Srbije i Beograda. Je li u posljednje vrijeme dolazilo do osobnih kontakata i razgovora sa Slobodanom Miloševićem i jesu li skoro u planu takvi razgovori?***

– Ja sam i prije izbora kazao da nije naše u Hrvatskoj da određujemo tko će biti predstavnik Srbije. Kazao sam da sam spreman na razgovor sa svakim legalnim srpskim predstavnikom; ako je to danas Slobodan Milošević, onda s njime, ako to sutra bude netko drugi, sa svakim tko će predstavljati Srbiju i srpski narod. Ako to budu ljudi izabrani na slobodnim izborima to bolje. I s tog gledišta i u mene i u hrvatskoj politici ništa se ne mijenja. Bilo je nekih napisa i provokacija, o nekim tajnim razgovorima itd. Ja sam se s gospodinom Miloševićem sreo na sjednici Predsjedništva Jugoslavije. Sjedili smo za okruglim stolom i razgovarali za vrijeme pauze u prisutnosti drugih, i za ručkom.

To su mi svi kontakti. Mogu kazati da smo mi iz Hrvatske, mislim na novo vodstvo, svim republikama uputili poziv, pa i Republici Srbiji, na međurepubličke razgovore. Međutim, nije bilo odziva na takav poziv. Spremni smo razgovarati sa svima koji budu izabrani na slobodnim izborima.

❍ *Kakav je Vaš stav prema YUTELU?*

– On se već vidi po tome što sudjelujem u Vašoj emisiji. Što se tiče nas u političkom vrhu, nemamo ništa protiv da se emitira na HTV. Želio bih da budete objektivni, da budete most boljem razumijevanju.

Teški dani za Hrvatsku*

❍ ***Gospodine predsjedniče, neki političari u Vašoj zemlji i izvan nje drže da se o Jugoslaviji može prije govoriti u zemljopisnom smislu nego državno-političkom. Kakvo mišljenje zastupate glede perspektive SFRJ?***

– Danas više nema te ideološki jedinstvene Jugoslavije kakva je bila u vrijeme svojega stvaranja ili u Titovo vrijeme.

Iskustvo našega doba, primjerice, naše Hrvatske i susjedne Slovenije, pokazuje da je zajednički suživot naroda SFRJ moguć tek na osnovi konfederacije, saveza ravnopravnih republika.

Stvar nije samo u povijesnoj različitosti nacionalnih osobenosti, nego i u tome što narodi naše države pripadaju različitim kulturnim sferama. Zato je prijeko potrebno izraditi novi povijesni dogovor o budućem državnom ustrojstvu Jugoslavije.

❍ ***Uspon nacionalne samosvijesti u posljednje se vrijeme osjeća ne samo u SFRJ, nego i u mnogim drugim zemljama Europe, pa i na drugim kontinentima. Što je uzrok tome, po Vašem mišljenju?***

– Radi se o tome da se svijet sve više integrira, postaje jedinstven, i u tehnološkom, i tehničkom, komunikacijskom smislu, praktički u svemu što se tiče prirodnog razvitka uljudbe.

Međutim, u pitanjima nacionalne samosvijesti svijet se naprotiv osjetno individualizira. Narodi teže ravnopravnosti, k slobodi samoizražavanja. To je značajno za mnoga područja. Pogledajte što se događa u ČSFR-u, u odnosima između Čeha i Slovaka, ili u SSSR-u – od baltičkih do kavkaskih republika. Svakako da se ni budući odnosi, recimo, između Rusije i Ukrajine neće razvijati na starim osnovama. Moraju se potražiti nova

* *Politique internationale*, Pariz, 21. studenog 1990. Razgovarali Andrej Baturin i Aleksandr Kuranov. Prijevod: Profikon.

rješenja, uzimajući pritom nešto iz iskustva demokratskoga pokreta u cijelom svijetu.

❍ ***Vodstvo Vaše republike, zajedno sa slovenskim kolegama, ponudilo je projekt konfederalnoga ustrojstva Jugoslavije. Može li se o njemu govoriti kao o ozbiljnom koraku naprijed prema zacrtanom cilju?***

– Sudeći po svemu, taj nacrt čeka teška sudbina. S jedne strane, nacrt ujedinjuje puno zastupnika konfederacije, a s druge, on će biti sigurno dočekan na nož od onih koji zastupaju federalistička stanovišta.

Najbolji izlaz iz tog položaja vidim u pregovorima između obiju strana, u kojima bismo zajednički tražili rješenje prvobitnih problema.

❍ ***U početku jeseni je nastalo vrlo teško stanje u onim područjima Hrvatske gdje živi srpsko stanovništvo. Danas je nastupilo razdoblje razmjernoga mira. Kako gledate na razvoj budućega stanja?***

– Postojeći problem će se rješavati samo demokratskim načinom. Mi priznajemo sva građanska i etnička prava Srbima koji žive u Hrvatskoj. Međutim, ni o kakvoj teritorijalnoj autonomiji ne može biti govora.

❍ ***Koliko je, po Vašem mišljenju, autoritarna i utjecajna zakonodavna i izvršna vlast u Hrvatskoj? Teškoća mnogih istočnoeuropskih zemalja leži u tome što su se ljudi razočarali u stare vlasti, pa čak i u nove, budući da mnogi životni problemi nisu riješeni, a gomilaju se i novi.***

– Vidite, mi danas proživljavamo jednako zamašne revolucionarne promjene, kao Rusija, primjerice, 1917. godine ili Jugoslavija poslije titovske socijalističke Jugoslavije. Samo se danas događaju upravo suprotstavljeni procesi. Ako smo onda rušili kapitalistički sustav i građansku demokraciju, to se danas odlučno nastojimo vratiti građanskoj demokraciji i svijetu slobodnoga gospodarstva, slobodnoga tržišta.

Socijalistički je sustav pretrpio potpunu propast. Današnje su promjene toliko velike da ih se može nazvati epohalnima.

Ipak, naravno, ima ljudi koji se svim snagama drže starog sustava, štite ga, ne vjerujući u promjene, u novu vlast.

No, bila bi naivna iluzija očekivati miran i sretan razvoj započetih procesa. Mi proživljavamo danas prijelazno razdoblje, pritom i u zakonodavnom području, u kojemu negdašnji zakoni gube snagu i smisao, iako imaju velik broj simpatizera, a novi uglavnom nisu još izrađeni.

Na primjer, nastalo je paradoksalno stanje da se u sastavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nalaze dvije republike, Slovenija i Hrvatska, koje više nisu socijalističke ni po nazivu, ni po duhu u njima započetih promjena. Zapravo, izlazi da u jednoj zemlji postoje dva društvena sustava.

Uostalom, ako pozornije pogledamo, i mi u Hrvatskoj imamo sve značajke obaju sustava: ostatke bivšega, izgrađenoga na načelima društvenog vlasništva i samoupravljanja, te novog koji se mora izgrađivati, primjerice na području gospodarstva, još puno godina.

❍ ***Kako se dogodilo, gospodine predsjedniče, da se Vi, nekadašnji djelatni sudionik izgradnje socijalizma u Jugoslaviji, danas toliko energično zauzimate za njegovo uništenje?***

– U svoje vrijeme, u mladim godinama, prišao sam komunističkom pokretu iz dvaju razloga. Prvo, vjerovao sam u stvaranje raja na zemlji pomoću komunističke doktrine. A drugo, nadao sam se da revolucionarni put vodi do slobodne, suverene Hrvatske.

Nažalost, život je vrlo zorno pokazao koliko su moje nade bile utopija. Obećani se raj ubrzo pretvorio u pakao. A ideja samoodređenja naroda, s kojom je Tito dočekao kraj Drugoga svjetskog rata, poslije naše revolucije tijesno se isprepletala s jednopartijskim sustavom i dovela početkom pedesetih godina do sudara i s doktrinom i sa zbiljom. Sve sam to podrobno opisao u svojim knjigama.

Sad je nastupilo doba epohalnih promjena, kada padaju stari društveni sustavi, politički režimi, državna ustrojstva. Po mome mišljenju, i Sovjetskom Savezu bi više odgovarala načela konfe-

derativnog sustava, koja su u stanju osigurati raznolikost suradnje različitih republika.

Cijeli svijet danas pozorno prati reformne napore Mihaila Gorbačova: hoće li izdržati? Davno sam već izjavio, kao povjesničar, da je Gorbačov danas nalik Petru I., koji je raskinuo feudalne okove Rusije da bi zemlja mogla poći ukorak s prosvijećenom Europom.

Gorbačov danas lomi okove staljinizma. I ako mu čak ne dopuste dovršiti započeto, u što ja ne vjerujem, ipak će se ti procesi nastaviti, kao što su i oni nakon Hruščova, bez obzira na tužna zbivanja iz razdoblja zastoja. To se sve ne zbiva po inerciji vremena, nego po zakonima društvenoga razvitka.

Jugoslavija ne može opstati*

❍ ***Doktore Tuđmane, kako Vi vidite budućnost Jugoslavije?***

– Ne postoji niti najmanja mogućnost da Jugoslavija opstane u sadašnjem obliku. Zemlja proživljava trenutke korjenitih i dubokih promjena, pa možemo tvrditi da Jugoslavija, onakva kakvom ju je stvorio Tito u poslijeratnom razdoblju, više ne postoji. Iz tog se razloga traže novi povijesni dogovori medu jugoslavenskim narodima, odnosno, nova rješenja u procesu stvaranja europske zajednice. Jugoslavija može opstati samo kao zajednica samostalnih država po uzoru na Europsku zajednicu.

❍ ***Promjene o kojima govorite mogu biti bolne, a može se dogoditi da taj proces zadobije i traumatične posljedice?***

– Još uvijek vjerujem da će se ovaj proces završiti na relativno miran način, premda dogmatske pansrpske struje potiču čak i terorističke akcije. Suočavamo se s jednom politikom koja teži, ni manje ni više, protjerivanju Slovenije iz Jugoslavije kako bi olakšala nastup srpskog ekspanzionizma u Hrvatskoj i u ostalim jugoslavenskim područjima. Ipak, srpski ekspanzionizam ni do sada nije bio tako jak da bi mogao nadjačati demokratske i nacionalne snage nesrpskih naroda, pa vjerujem da, s obzirom na sadašnje stanje u Europi, apsolutno ne postoje mogućnosti za ostvarenje takvih težnji.

❍ ***Kako gledate na komunističku oporbu u Hrvatskoj?***

– U samoj Hrvatskoj nemamo nikakvih poteškoća u komuniciranju s oporbom. Uspostavili smo demokratsku vlast a komunistička stranka raspolaže s približno 26 posto mjesta u republičkom parlamentu te može djelovati uz najveće slobode. Ozbiljnih problema imamo isključivo sa starim komunističkim

* *La voce del popolo*, 1. prosinca 1990. Preuzeto: *Vjesnik*, 1. prosinca 1990.

kadrovima koji su ostali u upravnim ustanovama te u privredi; oni se teško prilagođavaju demokratskim promjenama, a isto tako teško mijenjaju svoj način razmišljanja. Središnji problem predstavljaju za nas i moguće namjere obnovljene Komunističke partije Jugoslavije koja može računati na podršku Armije. U Hrvatskoj nemaju mnogo pristaša, osim u jednom malom dijelu srpskog naroda, točnije u onim dogmatskim frakcijama koje su izgubile vlast dolaskom demokracije. Ipak, morate znati da se obnavljanje Komunističke partije Jugoslavije može protumačiti i kao politička platforma za vojnu intervenciju protiv demokracije. Vojno zapovjedništvo izraziło je svoju spremnost prihvatiti demokratske promjene, ali moramo također znati da u vojnim redovima još uvijek postoje dogmatske struje.

Ovo se može shvatiti i iz činjenice da u Armiji još uvijek postoji komunistička organizacija koja se nije raspala i koja je sklopila čvrste veze s obnovljenim komunistima u Srbiji. Ipak, smatram da su demokratske promjene u Hrvatskoj, u Sloveniji, u Bosni i Hercegovini, a vjerujem da će se isto desiti i u Makedoniji, tako dalekosežne, da će ove dogmatske komunističke struje u vojsci biti spriječene u svojim namjerama.

○ ***Zar ne mislite da isto tako veliku opasnost može predstavljati i nacionalizam? Postoje oni koji tvrde da HDZ ima jedno revanšističko jezgro, nacionalističkog, pa čak i fašističkog ustroja, koje vuče korijene iz Drugoga svjetskog rata. Ne mislite li da upravo nacionalizam može predstavljati pravu podvodnu minu za Vašu zemlju?***

– Oni koji su u HDZ-u vidjeli ili još vide jedno proustaško ili profašističko jezgro u stvari su oni koji se ne mogu pomiriti s postojanjem, a kamoli sa suverenošću hrvatskog naroda. I prije samih izbora naglašavao sam da je HDZ stranka centra, te da će demokracija pobijediti u Hrvatskoj zahvaljujući demokratskom programu, zasnovanom na najpozitivnijim stečevinama hrvatske povijesti, koje je u potpunom suglasju s demokratskim strujanjima u Europi; iz ovog je razloga, nova, demokratska Republika Hrvatska dobro primljena kako u Europi tako i u

Americi. U politici nove hrvatske vlasti ne postoji niti najmanji trag revanšizma, kao niti bilo kakav oblik avanturizma glede međunarodnog poretka. Što se pak tiče opasnosti od nacionalizma, odgovor Vam mogu dati ne samo kao predsjednik stranke koja je na vlasti i kao predsjednik Hrvatske, već i kao povjesničar. O problemu nacionalizma pisao sam u svojim knjigama »Velike ideje i mali narodi«, objavljenoj 1970. godine, »Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi«, objavljenoj 1980. godine, kasnije prevedenoj na engleski i na njemački jezik, kao i u svojoj najnovijoj knjizi »Bespuća povijesne zbiljnosti«. Točnije, vjerujem da će upravo povijest potvrditi da su nacionalni pokreti bili onaj odlučujući čimbenik u rušenju komunističkog totalitarizma u središnjoj i u istočnoj Europi. Da nije bilo pokreta nacionalnog otpora u Poljskoj, Češko-Slovačkoj, Mađarskoj i Jugoslaviji, još bi uvijek živjeli u krutom bloku, obilježenom staljinističkim pečatom. Demokratski, nacionalni pokreti bili su pokretačka snaga koja je prouzročila rušenje socijalističkog bloka u Europi. Međutim, mogu naglasiti da nacionalizam kao takav može predstavljati opasnost za demokratske pokrete. U ime nacionalizma, povijest nas tome uči, povučeni su najplemenitiji potezi, ali su počinjeni i najokrutniji zločini. U Jugoslaviji, točnije u Srbiji, možemo primijetiti nazočnost pansrpskog nacionalizma s ekspanzionističkim namjerama, koji sprečava demokratske struje služeći se jednopartijskim sustavom u kojem se prišlo obnovi već propale Komunističke partije Jugoslavije. Srpski je nacionalizam utoliko štetan jer želi drugim, nesrpskim narodima, nametnuti svoju hegemoniju. Ne smatram, međutim, opasnim hrvatski, slovenski ili makedonski nacionalizam, budući da oni jedino žele očuvati svoj identitet, svoj suverenitet i ravnopravnost u odnosu na druge narode. Isto tako proizlazi da je i poljski nacionalizam pozitivan, jer je uspio obuzdati sovjetski hegemonizam, kao i onaj baltičkih i kavkaskih naroda, odnosno njihovi napori da se suprotstave hegemoniji Moskve. Živimo u svijetu koji teži cjelovitijoj integraciji na svim područjima, od gospodarstva do tehnologije i kulture, ali koji, istovremeno, stremi i nacionalnoj individualizaciji. I EZ se oblikuje kao zajednica jedna-

kopravnih naroda, pa ipak se mora suočiti s problemima regionalne naravi, posebno tamo gdje se poistovjećuje s etničkim osobitostima naroda. U ovakvim se težnjama u praksi odražava opća povijest. Svi veliki imperiji, koji su željeli ugnjetavati, asimilirati ili čak razoriti ove nacionalne osobitosti, propali su, nestali, dočim su narodi opstali i traže bolje načine suživota uz puno uvažavanje međusobnih razlika. U svjetlu europskih integracijskih procesa, podržavam one struje koje podupiru nužnost poštivanja nacionalnog identiteta svih naroda, ali moram otvoreno izraziti svoje neslaganje s onima koji nastoje stvoriti jedinstvenu europsku zajednicu, bez nacionalnih osobitosti.

○ *Što mislite, dr. Tuđmane, o položaju talijanske manjine u Hrvatskoj?*

– Talijani se u Hrvatskoj nemaju čega bojati. Uz puno uvažavanje temeljnih načela demokracije talijanska manjina, kao i svi ostali nehrvatski narodi koji žive u Hrvatskoj, ima pravo izražavati svoj nacionalni identitet. Ne postoji razlog za strah a niti potreba da trpimo hipoteke iz prošlosti. Ukoliko su u određenim razdobljima i postojali procesi kroatizacije talijanskog pučanstva, ne smijemo isto tako zaboraviti i procese talijanizacije u dvadesetogodišnjem razdoblju fašizma. Ako je razvoj Hrvatske usmjeren Europi, mi ne smijemo dopustiti ugrožavanje interesa naroda koji žive u Hrvatskoj, zanemarivati njihov nacionalni identitet.

Srbi žele uspostaviti Veliku Srbiju*

○ ***Gospodine predsjedniče, Federacija iz Titova doba više ne postoji. Uništila ju je prije svega Srbija koja je s totalitarnim režimom u rukama komunista poništila autonomiju Kosova i Vojvodine, te stvorila kruti centralistički sustav u cijeloj Jugoslaviji. Prema tome, koji Vas model nadahnjuje?***

– Hrvatska i Slovenija predlažu konfederaciju samostalnih država vezanih samo suradnjom. Samo se na taj način može ukloniti sablast raspada, a Jugoslavija bi na taj način stekla istu samostalnost kao i druge europske zemlje, prema primjeru Europske zajednice.

○ ***Međutim, Srbija ostaje na održanju federalnog sustava tvrdeći da bi konfederalna struktura bila previše nestabilna. Što mislite o tome?***

– Srbi bi htjeli uspostaviti Veliku Srbiju. To je njihov jedini i pravi cilj. Miloševićev ortodoksni neokomunizam svodi se upravo na pokušaj održavanja jednopartijskog totalitarizma kojim bi zadržao kontrolu nad drugim narodima. S toga gledišta Srbija i Crna Gora u velikoj mjeri nalikuju na Rumunjsku i Bugarsku. Jugoslavenski Sjever (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Makedonija) slijedi put Zapada, dok je Jug u zakašnjenju u odnosu na Sjever i Istočnu Europu.

○ ***A kako mislite riješiti gorući problem manjine u Hrvatskoj? Miloševića optužuju da je organizirao pravu pravcatu pobunu u Hrvatskoj radi destabilizacije nove vlasti. Kako na to odgovarate?***

– Srpska manjina predstavlja po popisu iz g. 1981. samo 11,55% cijelog stanovništva Hrvatske, a kad se riješe problemi

* *Corriere del Ticino*, 6. prosinca 1990. Razgovarala Monica Puffi. Prijevod: Janko Paravić.

između Hrvatske i Srbije, otklonit će se i ta opasnost od građanskog rata. Priznajemo Srbima sva građanska i nacionalna prava, ali centralistički elementi u Srbiji iskorištavaju ovu situaciju kako bi nametnuli svoju politiku i potaknuli terorističke akcije u Hrvatskoj.

○ ***Kako prosuđujete pokušaj predsjednika Savezne vlade Ante Markovića da osnuje višenacionalnu stranku koja bi ponovno lansirala jedinstvo saveznog tipa prema Titovom modelu i na demokratskim osnovama?***

– Tito je bio veliki čovjek koji je pripadao Drugomu svjetskom ratu, dok je Marković manager zapadnoeuropskog tipa koji je postavio osnove pluralističke demokracije i slobodnog tržišta. To je, za nas, njegova pozitivna uloga. Međutim, nije uspio na planu integracije. To se pokazalo prilikom nedavnih izbora u Bosni i Hercegovini, gdje je dobio samo 5–6% glasova za razliku od predviđenih 30%. U biti ne prihvaćamo njegovu centralističku koncepciju ni na gospodarskom ni na upravnom planu, kao ni s povijesnog i kulturnog gledišta.

○ ***Kakvi će, po Vama, biti rezultati nedjeljnih izbora u Srbiji?***

– Kao što sam Vam već rekao, komunisti tako čvrsto drže moć da će je braniti po svaku cijenu. Ja vjerujem u nacionalne stranke, ali se one neće afirmirati kao u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji, upravo zato što neće imati mogućnosti da se potpuno izraze.

Smoći ćemo dovoljno razuma i snage za iznalaženje pravednih rješenja*

○ ***Situacija u Jugoslaviji krajnje je napeta. Iznenadan porast napetosti povezan je prije svega s ulogom vojske koja se sada očito želi priključiti raspravi oko budućnosti zemlje. Kakva je, po Vašem mišljenju, uloga vojske?***

– Vojska pokušava ponovno oživjeti Komunističku partiju i obraniti komunistički društveni poredak. Taj je poredak već slomljen. Ali problem nije samo u vojsci kao takvoj – vojno se vodstvo zalaže za velikosrpsku politiku. Vodstvo se, doduše, službeno izjašnjava za hrvatski suverenitet, ali očito je da u vojsci postoje velika razmimoilaženja u mišljenjima. Sljedeći je problem ustroj zapovjedništva, časnici i dočasnici su pretežito srpske nacionalnosti. Povrh toga, taj kadar potječe prije svega iz bivše Komunističke partije.

○ ***Sve se češće može čuti da vojska gotovo više i nema utjecaja, budući da su vojnici pripadnici različitih nacionalnosti. Hrvatski vojnik zacijelo nikada ne bi pucao na Hrvate.***

– Razlog tome što vojska još nije intervenirala, iako su mnogi to željeli, s jedne je strane odlučnost novih, demokratskih hrvatskih vlasti da se obrane. S druge strane, nesrpski dio vojske ne bi se odazvao upitnim zapovijedima.

○ ***Do sada su Slovenija i Hrvatska zajedno kročile putem demokratizacije. Obje su republike među prvima počele razmatrati moguće odcjepljenje. Sada je Srbija signalizirala Slovencima da će***

* *Tagesanzeiger*, 5. veljače 1991. Razgovor vodio Peter Fürst. Prijevod: Profikon.

prihvatiti odcjepljenje Slovenije. Hoće li se Hrvatska uskoro naći u izolaciji ako izgubi svoga najvjernijeg partnera?

– Da, bilo je čak pokušaja istiskivanja Slovenije iz Jugoslavije. Ako bi se to dogodilo, morali bismo preispitati situaciju, a možda i donijeti odluku o napuštanju Jugoslavije. Osim što moramo misliti na svoje sunarodnjake u drugim republikama, također moramo ostaviti otvorenima puteve koji će nam omogućiti zaštitu interesa i budućnosti Republike i čitavoga hrvatskog naroda.

❍ ***Čini se da je Savezna vlada na čelu s Antom Markovićem praktički bespomoćna u tom pitanju. Izgleda da Vaša riječ i riječ Vašeg najvećeg protivnika, srpskog predsjednika Slobodana Miloševića, imaju puno veću težinu kad je riječ o budućnosti zemlje.***

– Markovićeva vlada do sada je odigrala pozitivnu ulogu u gospodarskoj i političkoj demokratizaciji zemlje. To nastoji činiti i danas, ali neprekidno je izložena napadima dogmatskih i komunističkih snaga. Srbija je ne samo potkopala autoritet Savezne vlade, nego i spriječila provedbu usvojenih mjera, počevši od ukidanja autonomije Kosova i Vojvodine pa sve do posljednjeg pljačkaškog pohoda na monetarni sustav, prilikom kojeg je Srbija potkraj prošle godine prisvojila dvije milijarde švicarskih franaka.

❍ ***Srbi se u Hrvatskoj žale da se krše njihova prava, stoga su proglasili autonomiju srpskih područja u Hrvatskoj, a pri provedbi te autonomije već posežu za oružjem. Kakva su prava Srba u Hrvatskoj?***

– Otkako je u Hrvatskoj nastupila demokracija, Srbima smo priznali ne samo građanska, nego i sva nacionalna prava. Pod utjecajem komunističke i srpske ekspanzionističke politike, jedan je dio Srba u Hrvatskoj pristao sudjelovati u ilegalnim i terorističkim akcijama. Cilj je tih akcija vjerojatno da se izazovu krvavi sukobi, koji bi iziskivali intervenciju vojske. Te smo provokativne planove prozreli i do sada još nismo iskoristili pravo na njihovo slamanje.

❍ ***Čini se da su Srbija i Hrvatska, glavni akteri u sukobu, čvrsto zauzele svoje pozicije. Koliko se uopće prostora za pregovore može očekivati na razgovorima koji bi se trebali nastaviti 8. veljače?***

– Srpska politika načelno se odlikuje ekspanzionističkim težnjama. Ili se zauzima za Veliku Srbiju, pri čemu bi trebalo prisvojiti velike dijelove drugih republika, ili priželjkuje centralističku Jugoslaviju kojom bi dominirali Srbi. Zapad si ne može priuštiti da njegove vlastite tekovine, demokracija i slobodno tržišno gospodarstvo, u Jugoslaviji dožive poraz. Mi ćemo, pak, sa svoje strane smoći dovoljno razuma i snage za iznalaženje pravednih rješenja.

Hrvatski je zahtjev za državnim suverenitetom opravdan*

❍ ***Imate li osjećaj da Slovenija svojim istupom iz jugoslavenske federacije ostavlja Hrvatsku na cjedilu?***

– Republika Slovenija ima suvereno pravo sama odlučiti hoće li i kada ostvariti potpunu samostalnost. Slovenski narod i slovensko vodstvo vode se, što je potpuno razumljivo, vlastitim interesima, koji se dijelom razlikuju od hrvatskih. To je potpuno logično i legitimno.

❍ ***Po čemu se razlikuju slovenski i hrvatski interesi?***

– Naš je interes iznalaženje formule suradnje i sigurnosti u okviru saveza suverenih država nešto izrazitiji nego slovenski, budući da velik dio Hrvata živi u Bosni i Hercegovini, kao i u drugim republikama, a isto tako i zbog geopolitičkog položaja Republike Hrvatske.

❍ ***Postoje li, po Vašem mišljenju, realni izgledi da i Hrvatska ostvari nezavisnost?***

– Ako Slovenija donese takvu odluku, više ne možemo govoriti o Jugoslaviji kao o državnoj zajednici. U tom će slučaju Hrvatska vjerojatno donijeti odluku o vlastitoj državnoj suverenosti.

❍ ***Kakvi su, po Vašoj procjeni, izgledi Titove Jugoslavije?***

– Titova Jugoslavija zapravo više ne postoji. Povijesne spoznaje pokazuju da nije moguće osnivanje Jugoslavije kao demokratske državne zajednice. U okviru građanskih demokracija između dva svjetska rata, godine 1929., velikosrpski hegemonisti

* *General Anzeiger*, 20. veljače 1991. Razgovor vodio Herbert Leiner. Prijevod: Profikon.

i jugoslavenski unitaristi tražili su rješenje u proglašavanju diktature. Nakon Drugoga svjetskog rata povijest se ponovila. Jugoslavija je osnovana na komunističkoj doktrini internacionalizma, ali uz pravo naroda na ravnopravnost i samoodređenje.

❍ *Ali ta doktrina nije bila dovoljno čvrsta?*

– U trenutku kada su svi ti fiktivni integracijski mehanizmi iščeznuli, došlo je do spontane i neizbježne dezintegracije. Kako prije, tako i poslije Tita Jugoslavija se pokazala nesposobnom da bude demokratska državna zajednica. Razlike među narodima država koje čine današnju Jugoslaviju nisu samo etničke, vjerske i gospodarske, nego i civilizacijske, one se odražavaju i u različitim svjetonazorima.

❍ *Mislite li da bi nakon mogućeg odcjepljenja Slovenije i Hrvatske Srbija mogla pripojiti Republiku Bosnu?*

– Prema scenariju, nastalom u velikosrpskim krugovima, nastoji se ponovno uspostaviti unitarističku i neokomunističku Jugoslaviju pod srpskom prevlašću. Ako to ne uspije, uz podršku prokomunističkih dijelova vojske i militantnog dijela srpskih manjina u drugim republikama, pokušat će se proglasiti Veliku Srbiju. U tom će se slučaju vjerojatno pokušati pripojiti čitavu Bosnu i Hercegovinu, iako Srbi u njoj čine manje od trećine ukupnog stanovništva.

❍ *A Republika Makedonija?*

– Velikosrpske pretenzije prema Makedoniji još su manje opravdane: one se zasnivaju isključivo na tradiciji srpskog ekspanzionizma, po kojoj se Makedoniju jednostavno smatra »južnom Srbijom«. Lako je zamislivo da bi zagovornici srpskog ekspanzionizma mogli pokušat pripojiti i Makedoniju. Jedino što bi time postigli bio bi krvavi građanski rat na čitavom području.

❍ *Smatrate li da bi Hrvatska mogla opstati kao nezavisna država?*

– Politički stereotip na kojem naročito ustrajava stara komunistička vlast glasi: »Ni jedna jugoslavenska republika ne može opstati bez Jugoslavije«. U ime tog stereotipa hrvatske se

intelektualce, kao i jednostavne ljude, koji su bili uvjereni da bi Hrvatska kako u gospodarskom tako i u političkom smislu mogla živjeti sretnije i bolje bez Jugoslavije, proganjalo i tjeralo u zatvore. Povijesni argumenti govore u prilog takvom gledištu.

❍ *Čime?*

– Do 1918. godine jugoslavenski su narodi više tisuća godina živjeli u različitim državama, a pri tome valja podsjetiti da su ratni sukobi među njima bili prije iznimka, a ni u kom slučaju pravilo.

❍ *Je li povijest dovoljan argument?*

– U međunarodnim je razmjerima lako dokazati da je hrvatski zahtjev za državnim suverenitetom opravdan. U Europi postoji više državica koje su po svojoj veličini slične Hrvatskoj, Sloveniji ili Srbiji. Današnja je Republika Hrvatska veća od Albanije, Belgije, Danske, Nizozemske ili Švicarske.

❍ *Hrvatska se vlada žali na ponašanje srpskih »dobrovoljačkih skupina« u okolici Knina. Je li ona nešto poduzela kako bi stala na kraj aktivnostima Srba koje podsjećaju na građanski rat?*

– Problem kninskog terorizma rješavat će se prije svega političkim sredstvima, od kojih je najvažnije rješavanje jugoslavenske krize, i to u okviru dogovora Hrvatske i Srbije o međusobnom priznavanju suverenosti i postojećih granica, kao i o recipročnim pravima nacionalnih manjina. Terorizam u Kninu nastao je i potiče se izvan Hrvatske.

❍ *A srpski građani?*

– Većina Srba u Hrvatskoj, koji se smatraju lojalnim građanima Republike Hrvatske, također se protivi tom terorizmu. Više smo puta jamčili da hrvatski Srbi mogu sami odrediti oblik i sadržaj kulturne autonomije, koju smo spremni prihvatiti.

❍ *Krizne sjednice vodećih jugoslavenskih političara u Beogradu do sada nisu polučile rezultata. Smatrate li da ima smisla i dalje sudjelovati na tim sastancima?*

– Točno je da dosadašnji pregovori s jugoslavenskim Saveznim predsjedništvom nisu donijele bitnijeg napretka u smislu

demokratskog razumijevanja. Uzrok za opstrukciju tih razgovora jest oktroiranje zajedničkih odluka odnosno vojni pritisak.

○ *Zašto ste djelomično bojkotirali susrete?*

– Na predzadnju sjednicu u Beogradu nismo otišli zato što smo željeli dokazati da ne pristajemo na razgovore koji se vode pod pritiskom. Mi nismo načelno protiv spontanih demonstracija, nego protiv huškačkih okupljanja kojima su već rušena politička vodstva. Osim toga, protivimo se atmosferi linča.

○ *Što pod time mislite?*

– Hrvatski se narod dobro sjeća godine 1928., kada je u jugoslavenskoj Skupštini u Beogradu ubijeno hrvatsko političko vodstvo. Ali mi smo svakako za nastavak dijaloga i pregovora te zahtijevamo da se oni odvijaju u drugim republikama.

○ *Savezna vlada očito polazi od pretpostavke da je jugoslavenska država još uvijek nepovrediva. Biste li u svojim težnjama k nezavisnosti poželjeli više njemačke pomoći?*

– Siguran sam da će njemačka Savezna vlada sada u okviru svoje vanjske politike naći više vremena i uvidjeti da je nužno da i ona izrazi vlastito mišljenje o pitanjima važnim za stabilizaciju mira u Europi. Očekujem da će u njemačkoj politici sve više prevladavati mišljenje da sadašnja Jugoslavija zbog krize koju prolazi nije čimbenik sigurnosti i mira u ovom dijelu Europe.

○ *A kako bi ona to mogla postati?*

– Jedino temeljito preustrojavanje u savez suverenih država ili čak mirna podjela na samostalne države može stvoriti preduvjete za mir i time otvoriti mogućnosti raznih oblika suradnje među narodima i državama Europske zajednice.

○ *Nailazite li u Europi još uvijek na otpor takvom procesu?*

– U našoj borbi za demokratske promjene imamo dojam da u Njemačkoj, kao i u čitavoj Europi, vrlo sporo dozrijeva spoznaja da Titova Jugoslavija, koja je svojedobno odigrala pozitivnu ulogu u razbijanju staljinističkog bloka, više ne postoji, te da se u međuvremenu pokazalo da su samoupravljanje i nesvrstanost bili iluzije.

Nemamo drugog izlaza nego pretvoriti Jugoslaviju u savez suverenih država*

○ *Kakvim vidite scenarij budućeg razvoja zbivanja u Jugoslaviji i Hrvatskoj?*

– Ponajprije, treba poći od toga da je opća kriza u Jugoslaviji izbila ne samo zbog propasti socijalističkoga sustava, nego i kao rezultat zaoštravanja unutrašnjih gospodarskih i međunacionalnih odnosa. Pri tome se očituju mnoge sličnosti sa zbivanjima u višenacionalnom Sovjetskom Savezu. Ipak, ima jedna bitna razlika: posve drukčiju ulogu ima Rusija u okvirima SSSR-a negoli Srbija u Jugoslaviji.

Hrvatska, kao i Slovenija koja zastupa slična stajališta te Makedonija koja nas podupire, u prvom redu se zauzima za traženje rješenja ustavne krize u međunacionalnim odnosima, oslanjajući se na opće povijesno iskustvo. Mi nemamo drugog izlaza nego pretvoriti zemlju u savez suverenih država. Ako se to ne dogodi, izazvat ćemo raspad Jugoslavije.

○ *Kolika je, po Vašem mišljenju, vjerojatnost građanskog rata u Jugoslaviji?*

– Ratom nas plaše oni dogmatici i unitaristi koji ustaju protiv demokratskih promjena u želji da ih zaustave opasnim prijetnjama. Ja mislim da ćemo ih uspjeti izbjegavati kao i toliko puta dosad. To je izgledno, prije svega, zato što su ti dogmati, koji su već obnovili rad Komunističke partije u Armiji i oko nje, ipak odviše malobrojni da bi se odlučili na takvo djelovanje. U Hrvatskoj oni ne čine ni jedan postotak, a ne mislim da ih u drugim republikama ima više.

* *Moskovskie novosti*, 17. ožujka 1991. Prijevod: Profikon.

Mnogo veća opasnost prijeti od same Armije. Međutim, i među vojnicima je puno onih koji shvaćaju da su društvu nužne demokratske promjene. A osim toga, Armija nije jedinstvena u svom časničkome sastavu, pa iako njegovu većinu čine Srbi, među časnicima je i puno predstavnika drugih nacionalnosti, koji zastupaju interese svojih naroda. Gotovo da nema Hrvata koji ne bi bio za demokraciju ili koji ne bi branio slobodu Hrvatske, zajedno sa Slovencima i Makedoncima. Računajući na našu odlučnost da branimo slobodu, demokraciju i stvarno stanje u Armiji, teško možemo zamisliti njezino upletanje. A činjenica da uživamo potporu demokratskih zemalja Europe i Amerike, prema mome mišljenju, također je prepreka vojnoj intervenciji, a to znači i gradanskom ratu.

❍ ***Kako ocjenjujete ulogu Jugoslavenske narodne armije u sadašnjim okolnostima?***

– Danas JNA, nažalost, predstavlja čimbenik destabilizacije što je sve, kako sam već istaknuo, vezano za djelatnost Komunističke partije u Armiji, kojoj je glavni cilj obnoviti dogmatski socijalizam. Jugoslavenski se komunisti, a to su većinom Srbi, oslanjaju na Sovjetski Savez kao socijalističku državu, koja posjeduje nuklearno oružje, i u propast demokratskih promjena u Poljskoj, Češko-Slovačkoj, Mađarskoj, Jugoslaviji, a i u samom Sovjetskom Savezu dogmatski je socijalizam doveo ljude do ruba provalije. To također znači da dio časničkoga kadra otvoreno izjavljuje da imaju snagu obraniti socijalizam u Jugoslaviji i vratiti socijalistički sustav. Oni opravdavaju intervenciju sovjetske armije u baltičkim državama, kao što bi htjeli opravdati i vojnu intervenciju protiv demokracije u Hrvatskoj.

Građanski bi rat bio rat protiv naše demokracije*

❍ ***Postoji li trenutno u Jugoslaviji rizik od građanskog rata?***

– Jedan sam od rijetkih koji tvrdim da su upravo oni, koji se suprotstavljaju političkom i demokratskom rješenju krize, ti koji nas nastoje uplašiti mašući avetima građanskog rata. To ionako ne bi bio građanski rat, već rat protiv demokratske Hrvatske.

❍ ***Je li nakon dogovora kolektivnog jugoslavenskog Predsjedništva rizik vojne intervencije udaljen?***

– Ne, ne do kraja. Armija je uvijek spremna i služi interesima politike koja se ne slaže s težnjama Hrvatske i Slovenije. Pokreti Armije nas uznemiruju, ali nemaju budućnosti. Cijeli narod je spontano zaustavio stotinjak tenkova u Hercegovini i na zapadu Bosne. (...) Vojna intervencija samo bi otežala situaciju i ubrzala raspad Jugoslavije i same Armije, ako bi ona pokušala započeti borbe.

❍ ***Je li ovo odlučujući period za budućnost zemlje?***

– Apsolutno. Kriza je došla do svog vrhunca. Djelovanje velikosrpskih elemenata i četničkih terorista u Hrvatskoj usmjereno je na otežavanje situacije, izazivanje građanskog rata, te uplitanjem Armije uvesti izvanredno stanje, kako bi Hrvat Stipe Mesić bio spriječen u skladu s uobičajenim načelom godišnje rotacije zamijeniti Srbijanca Borisava Jovića na čelu jugoslavenske države. Ta je politika propala i pojačala krizu, ali nas u isto vrijeme približava rješenju koje moramo ostvariti u skladu s odlukom Slovenije i Hrvatske da brane svoj suverenitet.

---

* *Le Monde*, 11. svibnja 1991. Razgovor vodila Florence Hartmann. Prijevod: Anica Djamić.

❍ ***Mislite li da će Hrvatska biti spašena ako gospodin Mesić naposljetku zamijeni gospodina Jovića 15. svibnja?***

– Tada, u stvari, mogućnost da vojska bude protiv demokracije u Hrvatskoj i Jugoslaviji bit će osjetno smanjena.

❍ ***Je li Hrvatska predmetom zavjere?***

– Da, to se dobro vidi iz izjava, ne samo četnika, nego i srpskih voda. Oni žele prognati Slovence iz Jugoslavije, da bi se kasnije mogla napasti Hrvatska, kako bi je se, po riječima gospodina Šešelja pripojilo. Jasno je da će ta zavjera propasti zahvaljujući pripremljenosti hrvatskih vlasti i odlučnosti hrvatskog naroda. Ne zaboravimo, također, da velikosrpska politika i ostaci bivšeg komunističkog režima nisu dovoljno moćni da nametnu svoju volju, čak ni silom, jer će Jugoslavenska armija, koja nije jedinstvena, biti nedjelotvorna.

❍ ***Kako izići iz aktualnog »ćorsokaka«?***

– Beograd će biti prisiljen prihvatiti savez suverenih država, ili će se jugoslavenske republike odvojiti.

❍ ***Bilo je navodno provokacija sa strane srpskih ekstremista, ali možete li navesti također i hrvatske ekstremiste?***

– Do sada, smo ih, u cjelini uzevši, uspjeli obuzdati. Ekstremistički elementi postoje svuda u svijetu. Ali, ako uspijemo izvesti promjene i demokratski riješiti krizu, lako ćemo izgladiti te probleme. Danas je važno da u Hrvatskoj od ubojstva 12 hrvatskih policajaca u Borovu Selu veliki broj Srba koji žive u našoj republici osuđuju ekstremističku politiku Srba i pokazuju se lojalnima hrvatskoj vlasti. To je vrlo pozitivan čimbenik koji pokazuje da srpski ekstremizam u Hrvatskoj ne uživa potporu većine Srba u našoj republici.

❍ ***Kakvi su Vaši odnosi sa srpskim predsjednikom? Jeste li spremni na ponovne razgovore tête-à-tête?***

– Nakon nedavnih incidenata i terorističkih akcija, koje su bile upravljene protiv hrvatskih vlasti, nastavit ćemo dijalog samo ako nam Srbi podastru korisne prijedloge. Uvijek smo prihvaćali dijalog u svrhu ostvarivanja demokratskog rješenja. Susrećem se s gospodinom Miloševićem jer on predstavlja Srbiju. No, žalosno je da se četničke ekstremističke grupe ubacuju u Hrvatsku i da jedan srpski ministar dolazi u našu zemlju u pratnji gospodina Vojislava Šešelja. Postoji veza između srpskih vlasti i ekstremističke politike; cilj je po svaku cijenu srušiti demokraciju u Hrvatskoj i ponovno dovesti u pitanje cjelovitost naše zemlje. Zbog toga smo prihvatili dijalog kako bismo im dokazali da je to obična ludost koja samo produbljuje jaz i otežava krizu. Sporazum koji je 9. svibnja potpisalo Savezno predsjedništvo svjedoči možda o određenom popuštanju i pokazuje da će Srbi na kraju biti prisiljeni uspostaviti dijalog i potražiti rješenje koje odgovara svima.

❍ ***Kakav je rezultat neposrednih pregovora između predsjednikâ šest republika o budućnosti Jugoslavije?***

– Oni nisu doveli do stvarnog rješenja, ali nisu niti bili beskorisni. Činjenica da smo se susreli omogućila je da izmijenimo stanovišta i da se upoznamo sa stanovištima drugih. Dijalogom smo pokušali ukloniti hegemonističke pretenzije nekih političkih srpskih krugova. Šesti susret, sljedeće nedjelje u Sarajevu, trebao bi nam dopustiti da pronađemo moguće puteve rješenja.

❍ ***Dana 19. svibnja u Hrvatskoj će se održati referendum. Neki Vam zamjeraju što postavljena pitanja ne omogućuju im da se izjasne za odcjepljenje Hrvatske.***

– Da. To su neki hrvatski ekstremni nacionalisti, oni koji ne vide da u politici treba reagirati s mjerom. Mislim da će većina Hrvata glasovati za suverenu i autonomnu Hrvatsku, da bi se ujedinili s drugim republikama – samo ako je to moguće i da nisu na to obvezani. Uostalom, dajemo mogućnost Srbima iz Hrvatske, koji predstavljaju po popisu iz g. 1981. 11,55% populacije, da u suradnji sa Srbijom, i ako ona to želi, prihvate pravila koja jamče njihova građanska i demokratska prava. Izbor je, slijedom toga, dovoljno širok da bi odgovarao Hrvatima koji žele suverenost i autonomiju i za Srbe kao i za sve druge građane Hrvatske.

○ ***Jeste li spremni učiniti ustupke?***

– Mi smo ih već učinili, budući da se zalažemo za savez država u okviru Jugoslavije. Prihvatili smo dogovor, jer ne tražimo referendum o nezavisnosti Hrvatske, kako su to učinili Slovenci u svojoj republici.

Hrvatska i Slovenija su za nove međurepubličke odnose*

○ ***Kakve su Vaše namjere glede budućih odnosa s ostalim balkanskim državama u dvjema mogućim varijantama – Hrvatska kao članica »nove« Jugoslavije (federacije suverenih država); Hrvatska kao eventualno zasebna država?***

– Hrvatska i Slovenija imaju opće poglede, odnosno svoj federalni projekt. Razmišlja se o stvaranju saveza suverenih država te o očuvanju Jugoslavije, s novim oblikom međurepubličkih odnosa. Ali Hrvatska i Slovenija, kako smo izjavili još pri podnošenju projekta, zalažu se i za mogućnost ulaska i drugih država u taj savez. Jer, integracija nas vodi u Europu – to je jasno, pa bi bilo dobro kad bi se realizirala tako da uključuje i jugoistočni dio kontinenta, odnosno balkanske zemlje. I pri ostvarivanju slične integracije, suradnja Bugarske bi bila dobrodošla s obzirom na to da bi ujedinjenje bilo s iluzijom »jugoslavenskog bratstva i jedinstva«, a tu smo ideju očigledno prerasli. Stoga bismo mi pozdravili suradnju s Bugarskom, a i s ostalim susjednim državama u stvaranju sličnog ujedinjenja u regionalni savez na putu k ujedinjenoj Europi.

○ ***U nas ste poznati kao bivši disident. Sada ste na čelu demokratske Hrvatske. Što mislite o bugarskim demokratima, ako se uzme u obzir da smo mi, kao što znate, još uvijek »na sredini puta«?***

– Slažem se da smo »na pola puta«, ali taj naš put, koji smo napola prošli, obilježen je malo većom demokratizacijom društva. Stoga, ako si mogu dopustiti to reći (ako se uzme u obzir ono što se postiglo u Bugarskoj), poželio bih demokraciju Bu-

* *Demokracija*, Sofija, 24. svibnja 1991. Razgovor vodili Ljubomir Gorinov i Svetlana Bahčevanova. Prijevod: Profikon.

garskoj, a svim onim partijama i grupama, koje se bore za pobjedu demokracije u Vašoj zemlji – da se to dogodi što je moguće prije i što je moguće uspješnije. To govorim zato što se ipak, s našeg stanovišta i općenito sa stanovišta Europe, i dalje sudaramo s činjenicom da je u ovom dijelu Europe izlaz iz prijašnjeg stanja usporen. A ima i dodatnih poteškoća koje se već smanjuju u zapadnom dijelu Jugoslavije. Na primjer, u Srbiji i Crnoj Gori komunisti su, preimenovani u socijaliste, dobili izbore. Tamo očito i dalje postoje problemi oko realizacije demokratizacije. Kao i u Rumunjskoj. A i sami ste rekli da su demokratske snage u Bugarskoj još uvijek u oporbi...

Zato bismo željeli da proces demokratizacije u Bugarskoj brzo završi. To naglašavam imajući u vidu tradicionalno dobre odnose izmedu Bugarske i Hrvatske.

Jugoslavija više ne postoji*

❍ ***Je li mir sada moguć?***

– Moguć je ako se Jugoslavenska armija napokon povuče u vojarne.

❍ ***Hoće li Armija slušati novog predsjednika?***

– Nema drugog izbora. Neki će pripadnici Armije to spremno prihvatiti. Nažalost, oni su u manjini. Medutim, tu su i komunistički pobornici tvrde linije; oni će morati paziti jer nas sada gleda cijeli svijet.

❍ ***Hoće li srpski pobunjenici u Hrvatskoj mirovati?***

– Oni su problem, iako im je broj malen. Opasnost će nestati kad pronademo opće rješenje.

❍ ***Hoće li se Jugoslavija još više raspasti?***

– Jugoslavija više ne postoji. Raspala se već davno.

❍ ***Što će se dogoditi u sljedeća tri mjeseca?***

– Naš je cilj učvrstiti demokratsku vlast u Hrvatskoj protiv svih nastojanja da se ponovno uspostavi komunistički socijalizam i centralistička hegemonija. Ponudit ćemo razgovore s predstavnicima drugih republika da bismo stvorili (kon)federaciju suverenih država ili se mirno rastali.

❍ ***Vjerujete li da će predsjednik Mesić, Hrvat, dovesti zemlju na siguran put?***

– Mesićev zadatak nije lagan. Medutim, činjenica da je sada predsjednik Hrvat može pridonijeti mirnom rješenju sukoba – bez rata, te uz potporu EZ-a, KESS-a i medunarodne zajednice.

❍ ***Može li nezavisna Hrvatska uopće opstati?***

---

* *Bild*, Hamburg, 2. srpnja 1991. Razgovarao Eberhard Laib. Prijevod: Janko Paravić.

– Zašto ne! Hrvatski je narod jedan od najstarijih europskih naroda. Stari smo više od tisuću godina. Hrvatska je plodna zemlja s marljivim ljudima. To dokazuju i mnoge tisuće hrvatskih gastarbajtera u Njemačkoj. S novim demokratskim vlastima razvit će se sve sposobnosti hrvatskog naroda. Nećemo samo preživjeti, postat ćemo također jedna od zemalja koje žive u blagostanju.

Srbija će konačno morat prihvatiti političko rješenje*

○ ***Gospodine predsjedniče, novosti s poprišta bitaka u Hrvatskoj svakoga tjedna postaju sve strašnije. EZ je prošlog vikenda (3./4. kolovoza) odustao od posredničkih nastojanja. S obzirom na sadašnju situaciju, smatrate li da još ima mogućnosti za mirno rješenje u sukobu između Hrvatske i Srbije?***

– Uvjeren sam da će Srbija, usprkos svojoj ekspanzionističkoj politici, konačno morat prihvatiti političko rješenje, jer je suočena s odlučnom hrvatskom obranom i opredjeljenjem EZ-a. S time u vezi, htio bih posebno naglasiti ulogu Njemačke. Međutim, ne znam koliko će nas ljudskih života to stajati.

○ ***Hrvatska koncepcija obrane nije do sada bila vrlo uspješna.***

– Mi smo zapravo imali obrambenu strategiju, ali nismo imali prilike naoružati svoje snage. Postrojbe hrvatske Teritorijalne obrane razoružane su prije slobodnih i demokratskih izbora. To nije bio slučaj u Sloveniji i Srbiji.

○ ***Jugoslavenska savezna armija sve više intervenira u borbi srpskih gerilaca protiv hrvatske policije i hrvatske nacionalne garde – na strani Srba. Kad ćete otvoreno objaviti rat Armiji?***

– To je nastavak Vašeg prvog pitanja. Nismo imali dovoljno oružanih snaga i htjeli smo izbjeći otvoreni sukob s Armijom zbog visokog broja žrtava kakav bi takav sukob mogao izazvati. Osim toga, sukob s Armijom neizbježno bi potaknuo intenzivnije opredjeljenje srpske manjine. Znamo da je većina Jugoslavenske narodne armije protiv hrvatskih demokratskih vlasti. No, ima pripadnika Armije koji bi prihvatili političko rješenje. Stoga

* *Süddeutsche Zeitung*, 7. kolovoza 1991. Razgovarao Peter Sartorius. Prijevod: Janko Paravić.

nastojimo spriječiti opći rat. Međutim, ako se cijela Armija otvoreno okrene protiv takve Hrvatske, pozvat ćemo hrvatski narod na borbu protiv Armije. U tom se slučaju nadamo potpori Europe i cijeloga svijeta.

❍ *To ste u osnovi i učinili svojim pozivom u govoru što ste ga prošloga tjedna održali u Saboru. Iako niste podrobnije objasnili što ste mislili kad ste spomenuli mobilizaciju.*

– Mobilizacija je bila najavljena za područja sukoba u mjeri koju nam dopušta naše naoružanje.

❍ *Međutim, Hrvatska nema postrojbi Teritorijalne obrane poput onih koje su u prošlosti uspostavljene u drugim jugoslavenskim republikama. Upravo ste izjavili da su te oružane snage razoružane. U Sloveniji su postrojbe nalik na miliciju ostale cjelovite i pokazale su se odlučnim oružjem protiv Armije. Zašto to nije bilo moguće u Hrvatskoj?*

– To je oduvijek bila strategija srpske politike i Jugoslavenske narodne armije. Cilj je te strategije dopustiti Sloveniji da se odcijepi i pokoriti Hrvatsku. Zato su razoružane postrojbe Teritorijalne obrane. Sada, kada je Srbija shvatila da ne može pokoriti cijelu Hrvatsku, zadovoljava se amputacijom dijelova Hrvatske i njihovim pripajanjem Velikoj Srbiji.

❍ *Bi li Hrvatska bila voljna prihvatiti nekakav teritorijalni kompromis radi osiguranja mira?*

– Ne, nismo voljni ustupiti ni najmanji komad zemlje Srbiji. Ova područja nisu nikada bila dio Srbije. Imamo, po ovogodišnjem popisu, 12,2% Srba u Hrvatskoj, ali oni ne žive svi na jednom području. Primjer Knina također pokazuje da se ne može ustupati teritorij. To je nemoguće zbog geopolitičke situacije, jer bi u tom slučaju sjeverna Hrvatska bila odvojena od južne Hrvatske, od svoga južnog obalnog područja.

❍ *Gospodine Tuđmane, od prošlog vikenda vladate s novom vladom koja uključuje ministre iz svih stranaka. Očekujete li da će ova ratna vlada upravljati djelotvornije od prošle vlade?*

– Da, apsolutno. Sastav vlade odražava – i formalno – jedinstvo cijeloga hrvatskog naroda. No, ne bih je nazvao ratnom

vladom. To je vlada stručnjaka i demokratskog jedinstva, mlada i dinamičnija vlada koja će moći bolje rješavati probleme s kojima smo suočeni.

❍ *Hoće li Europa još uvijek moći dati odlučan prinos rješenju tih problema poslije svih diplomatskih neuspjeha? Kako vidite ulogu EZ-a?*

– EZ igra izuzetno važnu ulogu i što se tiče potpore demokratskom razvitku i što se tiče pomoći u traganju za izlazom iz jugoslavenske krize. Općenito govoreći, europska nastojanja osujetila su srpske pokušaje da riješe sukob oružjem. Cijenimo i sadašnje europsko opredjeljenje i uvjereni smo da su te aktivnosti imale određeno djelovanje usprkos neuspjehu u Beogradu (gdje je trojka EZ-a odustala od pregovaračkih nastojanja – op. ur.) U Beogradu se pokušava spriječiti internacionalizacija problema. Uvjereni smo da je, poslije neuspjeha misije EZ-a, bit problema sada postala poznata javnosti i da je sada mnogo jasnija. Nadam se da će EZ nastaviti sa svojim nastojanjima. S time u vezi htio bih izraziti veliko zadovoljstvo zbog uloge Njemačke, osobito uloge kancelara Kohla i ministra vanjskih poslova Genschera. Tijekom sljedećih nekoliko dana pokušat ćemo također pokrenuti krizni mehanizam KESS-a u kojemu Genscher igra vodeću ulogu. Samo međunarodna potpora i akcija Europe ili Ujedinjenih naroda – možda i mirovna konferencija ili mirotvorne snage – mogu pomoći da se riješi sukob i spriječi najgore, otvoreni rat.

❍ *Tko bi sudjelovao na mirovnoj konferenciji?*

– U svakom slučaju, predstavnici EZ-a. Europa mora biti zainteresirana za mir u ovom geopolitički vrlo važnom području između Srednje i Jugoistočne Europe i Bliskog istoka.

❍ *Kada će Hrvatska početi provoditi svoju nezavisnost u djelo? Provedba je trenutno suspendirana slijedom Brijunskog moratorija.*

– Sada se okrećemo svijetu i očekujemo priznanje svoje nezavisnosti. Svaki korak u tom smjeru onemogućio bi širenje rata u praktičnom i diplomatskom smislu. Kad moratorij istekne, učinit ćemo sve što možemo kako bismo postojeće probleme

riješili na miran i demokratski način. To znači da ćemo se odcijepiti, ili pak organizirati konfederaciju država između nezavisnih zemalja, Hrvatske, Slovenije i drugih zainteresiranih republika. Međutim, s obzirom na agresivne korake Srbije, malo je nade da će to biti moguće. Jedina će opcija vjerojatno biti odcjepljenje.

❍ ***Gospodine Tuđmane, dopustite mi još jedno, posljednje pitanje. Tijekom rata bili ste partizanski zapovjednik. Hoće li Vaša zemlja morati voditi još jedan partizanski rat u bliskoj budućnosti?***

– Partizanski je rat već započeo u Hrvatskoj. Protiv Hrvatske vodi se prljavi rat. Međutim, ako se pronađe političko rješenje, i ako želja Srbije za Velikom Srbijom na štetu Hrvatske nestane, nestat će i ovaj rat. Na kraju ovog intervjua, dopustite mi da izrazim sućut obitelji Egona Scotlanda i izrazim duboko žaljenje zbog pogibije jednog njemačkog novinara na hrvatskom teritoriju.

Međunarodno priznanje Hrvatske spriječilo bi širenje rata*

❍ ***Što bi međunarodna zajednica državâ mogla učiniti kako bi se okončalo krvoproliće u Hrvatskoj?***

– Mislim da bi najdjelotvornije sredstvo bilo priznanje Hrvatske i Slovenije, jer bi to internacionaliziralo oružani sukob i prisililo Srbiju da sjedne za pregovarački stol. To bi omogućilo i mirovnu konferenciju pod pokroviteljstvom EZ-a, KESS-a ili Ujedinjenih naroda. Mislim da bi što skorije priznanje Hrvatske služilo miru, a i spriječilo bi širenje rata.

❍ ***Vidite li nekakvu promjenu u stavu svjetskog javnog mišljenja, osobito europskih država, prema Hrvatskoj i Sloveniji?***

– Da. Mogu sa zadovoljstvom konstatirati da je to ne samo snažno utjecalo na javno mišljenje u Hrvatskoj, nego se napokon u Beogradu počelo govoriti o potrebi prekida vatre.

Tako je, na primjer, beogradski list »Politika« objavio intervju s Dobricom Ćosićem, kojega s pravom smatraju jednim od stvaralaca tog velikosrpskog programa, u kojem on također tvrdi da treba težiti mirnom rješenju.

Prema tome, važne su promjene izražene u stavu EZ-a u cjelini, osobito otvoreno protivljenje Austrije i Njemačke agresiji, a važna je i promjena francuskog stanovišta.

Sve je to vrlo važno. Mislim da to znači potporu za nas, da bi takvo stanovište EZ-a, pa i Sjedinjenih Država, tj., zajednički napori – moglo ipak spriječiti najgore. Nadam se da se Sovjetski Savez neće tome opirati, te da će se moći spriječiti opasnost da

* Austrijska televizija ORF, 8. kolovoza 1991. Razgovarao Paul Lendvai. Prijevod: Janko Paravić.

se rat, koji je izbio u ovom dijelu, proširi i na druge dijelove Europe.

❍ ***Predsjedniče Tuđmane, vidite li danas još uvijek izlaz za Hrvatsku u ovoj dramatičnoj situaciji?***

– Moramo pronaći rješenje i izlaz. Usprkos svim ranijim neuspjesima, još se nadam da ćemo moći izbjeći opći rat. Mislim da će srpske snage biti prisiljene prihvatiti pregovore radi pronalaženja mirnog rješenja jugoslavenske krize zato što su, na kraju krajeva, suočene ne samo s odlučnošću hrvatskoga naroda, već i s potporom cijelog EZ-a Hrvatskoj.

❍ ***Mislite li da je položaj Hrvatske i Vaš osobni položaj sada ojačao ovom velikom koalicijom, Vladom nacionalnog jedinstva?***

– Svakako. Već je pobjeda demokracije na prvim slobodnim izborima u Hrvatskoj bila vrlo uvjerljiva, možda čak uvjerljivija nego u mnogim bivšim socijalističkim državama, također zbog stvaranja Vlade demokratskog jedinstva u kojoj su i srpski predstavnici. Danas sam primio predstavnike Srpske narodne stranke koji također žele sudjelovati u vladi. Sve je to znak da demokracija u Hrvatskoj uživa čvrstu potporu, da je hrvatski narod jednodušan i da se svi hrvatski građani u osnovi slažu s otporom srpskoj agresiji kojoj je cilj stvaranje Velike Srbije.

❍ ***Niste li i ranije mogli prihvatiti Srbe u svoju vladu i pokazati više susretljivosti prema srpskoj etničkoj skupini u Hrvatskoj?***

– Učinili smo sve kako bismo dobili predstavnike Srba. Imamo srpske predstavnike na komunističkoj listi u izborima za Hrvatski sabor. Ponudili smo sudjelovanje u vladi predstavnicima Srpske radikalne stranke, tj., ponudili smo gospodinu Raškoviću mjesto potpredsjednika iako je imao samo četiri mjesta u Saboru. No, on je to odbio, očito u suglasnosti s onima koji u Beogradu zagovaraju Veliku Srbiju. Prema tome, učinili smo sve da dobijemo i srpske predstavnike. Međutim, prevladali su krugovi koji su težili angažmanu ekstremnog dijela srpskog stanovništva Hrvatske u planovima za stvaranje Velike Srbije.

❍ ***Kako danas ocjenjujete situaciju u područjima koja nastanjuju većinom Srbi? Je li hrvatsko vodstvo, jeste li Vi – dopustite mi da upotrijebim patetičan izraz – izgubili duše Srba ili još uvijek ima nade da se pridobiju neki Srbi?***

– Mislim da je čak posrijedi veći dio. Danas sam posjetio skupinu izbjeglica u kojoj je bilo i Srba, srpskih ljudi, srpskih majki. Predstavnici Srpske narodne stranke samo su rekli da je većina srpskih građana zapravo sklona priznanju suvereniteta Republike Hrvatske, ali da su izloženi teroru ekstremnih četničkih elemenata i vođa koji zastupaju zamisao o odcjepljenju – ljudi koji su ovamo dovedeni iz Srbije. Ipak, oni se nadaju da će riješiti pitanje, koje ste postavili, zajedno s nama, tj. da će se veći dio Srba moći pridobiti za mirni suživot u Hrvatskoj.

❍ ***Međutim, kaže se da je poslije tih napada iz Srbije došlo i do određene polarizacije u političkim krugovima, te da se na Vas čini pritisak zato što dajete previše ustupaka?***

– Da, razumljivo je da su zvjerstva koja je Hrvatska morala pretrpjeti u tijeku napada tih četničkih postrojbi izazvala opravdano ogorčenje u hrvatskom narodu, što je također bilo teško spriječiti – mislim na napade koje je izvršila Srbija uz potporu jugoslavenske armije u kojima su uništena cijela hrvatska sela, pa je hrvatsko stanovništvo moralo potražiti spas u bijegu.

Naravno, u svakodnevnom političkom životu u Hrvatskoj došli su do izražaja i oni ekstremni krugovi koji su smatrali da bi trebalo prihvatiti rat, da se srpsko pitanje mora riješiti ratom i da se tom planu treba oduprijeti svim sredstvima, čak i općim ratom ako Srbija želi stvoriti Veliku Srbiju, što ja i većina hrvatskih političkih snaga nismo prihvatili – jednostavno zato da spriječimo teške gubitke i zato što se nadamo da ćemo uspjeti postići mirno rješenje uz potporu Europe.

❍ ***Posljednje pitanje: Vjerujete li da još ima vremena za međunarodnu zajednicu i za pritisak na – da se tako izrazim – agitatore u Beogradu?***

– Da. No, trebalo bi djelovati vrlo brzo. Uvjeren sam da bi trebalo što prije provesti odluke kriznog mehanizma Helsinške

konferencije i zahtijevati da Vijeće sigurnosti raspravi jugoslavensku krizu. Mislim da bi trebalo težiti ne samo mirovnoj konferenciji za rješenje jugoslavenske krize, već i slanju mirotvornih snaga, o čemu bi odluku mogli donijeti EZ ili Vijeće sigurnosti.

KESS mora nastaviti sa svojom diplomatskom aktivnošću u Jugoslaviji*

❍ ***Europska se diplomacija pokazala nesposobnom u rješavanju jugoslavenske krize. Što očekujete od KESS-a?***

– Za nas je vrlo važno da je pokrenut krizni mehanizam KESS-a. Međutim, prema odredbama Helsinške konvencije SSSR može blokirati sve u KESS-u. Srpska vlada Slobodana Miloševića očito u Moskvi uživa potporu dogmatskih snaga koje se nadaju da će ponovno uspostaviti vlast Komunističke partije u svojoj zemlji. Zato KESS mora nastaviti sa svojom diplomatskom aktivnošću u Jugoslaviji.

❍ ***A što je s Francuskom?***

– Pariz bi trebao igrati veću ulogu u Jugoslaviji, primjenjujući politički pritisak na Srbiju s kojom Francuska ima povijesne veze. Nadalje, zadovoljava nas francuski prijedlog o pozivanju Zapadnoeuropske unije na slanje vojnih interventnih snaga u Jugoslaviju. To bi moglo okončati sukob pod uvjetom da se te snage rasporede duž granice između Hrvatske i Srbije s jedne strane, te Srbije i Bosne i Hercegovine s druge.

❍ ***Mislite li da sadašnji prekid vatre može potrajati?***

– Srbija je prihvatila primirje zahvaljujući pritisku KESS-a, ali je situacija još nestabilna. Jugoslavenska savezna armija organizira se i jača svoje položaje u Slavoniji, te u Srbiji i Bosni i Hercegovini. Svi su znaci da Armija planira opsežnu ofenzivu protiv Hrvatske.

---

* *Le Figaro*, 10./11. kolovoza 1991. Razgovarao Vladimir Ivanov. Prijevod: Janko Paravić.

○ *Što Vi tražite?*

– Hitno nam je potrebno međunarodno priznanje. Samo internacionalizacija krize može potisnuti Srbiju i prisiliti je da sjedne za pregovarački stol. Ono što sada doživljavamo jest podmukli prljavi rat. Srpski su četnici s potporom savezne armije počinili užasne zločine. To je odvratan rat...

○ *Bi li pad komunističke vlade u Srbiji promijenio situaciju?*

– Da, ali ne mnogo. Sve srpske političke stranke u svojim platformama spominju pojam Velike Srbije koji se temelji na memorandumu što ga je izradila Srpska akademija nauka i umetnosti 1987. godine. Hrvatska je izložena napadu Srbije koja nastoji proširiti svoj teritorij. U Srbiji, čini se, postoji konsenzus izmedu vlade, oporbe i savezne armije da se napusti Slovenija i mobilizira protiv Hrvatske. Nakon povlačenja saveznih postrojbi iz Slovenije vojska se usredotočila na naš teritorij.

○ *Mislite li da Jugoslavija još ima budućnost?*

– Predložili smo otvaranje rasprave o stvaranju zajednice suverenih država. Što smo primili za uzvrat? Rat ... Međunarodno priznanje prisililo bi Srbiju na otvaranje razgovora o Jugoslaviji.

○ *A dugoročni izgledi?*

– Ono što ova zemlja zapravo treba jest međunarodna mirovna konferencija koja će prelaziti okvir Hrvatske i Srbije. Slični problemi postoje u Bosni i Hercegovini i Makedoniji. Hrvatski je narod spreman za borbu svim mogućim sredstvima da bi osigurao svoj opstanak.

Hrvatska će braniti svoju cjelovitost*

○ ***Nakon prekida vatre, što ga je proglasilo Predsjedništvo SFRJ, dijelovi hrvatskog teritorija još su pod vlašću Srba. Hoće li Srbi ikada dobrovoljno vratiti te teritorije?***

– Ako Srbija prihvati suverenitet Republike Hrvatske, moći će postići i to da srpski teroristi odustanu od svojih planova, pa ćemo ostvariti mirno rješenje. Međutim, Srbija će biti spremna na to samo ako je se prisili prihvatiti politički razvoj u Jugoslaviji i Europi.

○ ***Što će se dogoditi ako to Srbija ne učini?***

– Tada će Hrvatska braniti svoju cjelovitost i voditi rat, čak i pod sadašnjim uvjetima koji su tako nepovoljni za Hrvatsku.

○ ***Predsjednik Stipe Mesić pozvao je EZ i KESS da rade intenzivnije negoli do sada na miru u Jugoslaviji. Jeste li i Vi razočarani nastojanjima EZ-a?***

– Ne. U prošlosti je bilo pitanja i dvojbi u nekim zemljama EZ-a, ali sada je posvuda prevladalo mišljenje da smo suočeni s agresijom Srbije. Dodatni angažman EZ-a mogao bi pomoći da se zaustavi rat.

○ ***Možete li zamisliti i primjenu inozemnih mirotvornih snaga?***

– Da, ali samo tako da te postrojbe nadziru granice izmedu Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine, te sprečavaju dalji upad terorista iz Srbije na naš teritorij.

○ ***Što očekujete od Njemačke?***

– Hrvatska se javnost već dugo pita zašto je Njemačka bila tako suzdržana u krizi. Međutim, Njemačka je u najnovije vrijeme usvojila vrlo jasno stanovište.

* *Der Spiegel*, 12. kolovoza 1991. Prijevod: Janko Paravić.

○ ***Bi li Europa mogla zaustaviti ekspanzionizam Srbije?***

– To bi prije svega bio zadatak jugoslavenskih naroda. Hrvati, Slovenci i Makedonci već su se obranili od tog nagona za ekspanzijom. Međutim, s obzirom na to da Srbi imaju vlast nad saveznom armijom, potrebna nam je pomoć Europe kako bismo obuzdali taj ekspanzionizam i vandalizam Srba. Obrana slobode Hrvatske tiče se cijele Europe.

○ ***Ne samo iz Srbije, već i iz zapadnih zemalja, čuje se kritika da se šire sljedbenici starog fašističkog, ustaškog režima.***

– Ne. Srpska propaganda neumorno tvrdi da se Srbi, koji žive u Hrvatskoj, moraju braniti od brutalnog ustaškog režima. To je besmislica. Uspjeli smo uspostaviti intelektualno jedinstvo Hrvata. Ekstremistički elementi koji su bliski ustaškoj ideologiji nemaju pristupa vlasti.

○ ***Mnogo glasova u Zagrebu zahtijeva prekid svih kontakata sa Srbima?***

– Htio bih se i dalje truditi da riješim krizu mirnim putem, razgovorima, i spriječim totalni rat s brojnim nepotrebnim žrtvama.

○ ***Je li Hrvatska spremna za takav rat?***

– Nemamo dovoljno oružja. Međutim, ako treba braniti nezavisnost, narod će se braniti od tenkova golim šakama.

○ ***To bi bilo samoubojstvo.***

– Ne. Naravno, totalni bi rat uzrokovao mnogo žrtava, ali bismo na kraju pobijedili.

○ ***Primili ste dio hrvatske oporbe u svoju vladu nakon navodnog puča protiv Vas u Vašoj stranci. Što je stajalo iza toga?***

– U pitanju nije bio toliko puč koliko scenarij velikosrpske politike. Cilj je bio pridobiti jastrebove u državnoj stranci u Zagrebu i hrvatsku oporbu na zbacivanje legitimne vlade, usporedo s napadom Armije. Međutim, gospoda su bijedno propala.

○ ***Nije li bilo bolje mnogo prije ponuditi opsežnu autonomiju Srbima koji žive u Hrvatskoj?***

– To smo upravo i pokušali učiniti. Također smo ekstremnim Srbima predložili razgovore. No, oni su to odbacili jer su primili suprotne naloge iz Beograda. Mi jamčimo svim Srbima koji su voljni surađivati s nama – a takvi su u većini – sva kulturna i građanska prava i lokalnu autonomiju.

○ ***Je li to premalo, prekasno?***

– Što znači premalo? Ne možemo im dati više. U kriznim područjima, od Knina do Slavonije, živi 25% Srba u Hrvatskoj. Većina živi u gradovima. Prema tome, rješenje nije u ponudi teritorijalne autonomije. Ustupanje hrvatskog teritorija ne dolazi u pitanje iz povijesnih i geopolitičkih razloga.

○ ***Smatrate li pristup Sloveniji – pod motom »Krovenija« – mogućim?***

– Ne. Ne želimo stvarati novu utopijsku državu. Možda će se stvoriti (kon)federacija između suverene Hrvatske i suverene Slovenije po uzoru na EZ – ali ništa više.

Jugoslavija je apsolutno neodrživa zajednica naroda*

○ ***Gospodine predsjedniče, što možete reći o aktualnom vojnom trenutku?***

– Kao što znate, Srbi su odbili prihvatiti deklaraciju EZ-a i memorandum o prekidu vatre. Kada su ga naposljetku morali potpisati, učinili su to, kako kažu, »izloženi jakim pritiscima, odnosno prisiljeni«. Danas je jasno da nisu namjeravali održati potpisane obveze, da su namjeravali nastaviti agresiju protiv Hrvatske.

U ovom se trenutku čovjek pita je li ovo, što čine već tri dana, reakcija bijesa zato što su morali prihvatiti primirje. Ako ne prekinu s vojnim djelovanjem, očito je da ćemo i mi i EZ morati izvesti odgovarajuće zaključke.

○ ***Može li se pretpostaviti i vojni odgovor hrvatske strane?***

– Da, u smislu općeg obrambenog rata sa sudjelovanjem cijelog naroda, ne obazirući se na to da je ovaj narod slabo naoružan.

○ ***U Europi i na Zapadu javljaju se mnogi prigovori što se tiče sposobnosti Europske zajednice i drugih političkih struktura da djelotvornim instrumentima reagiraju na nove realnosti, na nove krize koje su izbile u Europi poslije pada komunističkih sustava. Slažete li se s tim kritikama?***

– Da, Europska zajednica i Paneuropska konferencija neodlučne su što se tiče našeg slučaja, jer je Europa konzervativna, pristaša legitimizma, te nastoji sačuvati sadašnji poredak Jugoslavije, misleći da tako štiti mir na kontinentu. Pokazalo se

* *Corriere della sera*, 5. rujna 1991. Razgovor vodio Eros Bičić. Prijevod: Janko Paravić.

suprotno. Naime, vidjelo se da je povijesno govoreći Jugoslavija apsolutno neodrživa zajednica naroda, ne samo zato što su posrijedi međusobno različiti narodi, već i zato što pripadaju različitim civilizacijama. Jugoslavija nije slučajno dogovorima na Jalti podijeljena na dva dijela.

Prema tome, trebalo je vremena da Europa shvati tu stvarnost i da se počne angažirati radi rješavanja kriznih žarišta. Do sada je učinila prve korake, ali će mislim morati poduzeti i druge, jer ovo nije samo problem hrvatskog naroda koji se mora uhvatiti u koštac s pokušajem okupacije svog teritorija, koji nikada nije bio srpski.

Zašto bi, uostalom, trebao i biti? Možda zato što su po nedavnom popisu 12,2% stanovništva Hrvatske Srbi, čiji su preci došli u Hrvatsku prije tri stoljeća bježeći od Turaka? Posrijedi je borba Hrvatske ne samo za svoj teritorij, za slobodu i demokraciju, već i protiv pokušaja ponovnog uvođenja komunističkog režima. Ti političari koji podržavaju ideju Velike Srbije, ti dogmatski vojni krugovi bili su neposredno povezani s pučistima u SSSR-u. Stoga sam uvjeren da Europa neće ostati skrštenih ruku.

❍ ***Predsjedniče, mislite li da bi moglo doći do novog vala prognanika i prema susjednim zemljama?***

– Prognanika sada ima 150.000. Njihov bi se broj mogao povećati na zabrinjavajući način u slučaju općeg rata.

❍ ***Kad završi rat, u Hrvatskoj će se vjerojatno iskazivati mnogo više pažnje pravima manjina kao i regionalnim osobenostima. Kako u tom okviru vidite položaj Istre i talijanske manjine koja u njoj živi?***

– To je zapisano u našem Ustavu i drugim zakonima koje smo odobrili ovih mjeseci. Sada mogu jasno potvrditi da ćemo svim manjinama i regijama dati maksimum koji postoji u zapadnim demokracijama, pa i više. Nadalje, spremni smo prihvatiti i strane promatrače koji će moći provjeriti provedbu tih odluka.

Imamo snage da se obranimo*

❍ ***Gospodine Tuđmane, danas u svijetu nema suglasja o tome što se događa u Jugoslaviji. Kako Vi ocjenjujete uzroke sukoba u zemlji te današnje stanje i ono što će uslijediti?***

– Još prije odlaska Josipa Broza Tita s političke scene u Srbiji su narasle ekspanzionističke snage koje nikad nisu pristale na titovsku koncepciju federacije i primjenu marksističkog načela o pravu naroda na samoodređenje. I zato su se odlučili na rušenje Ustava, koji je utemeljio bivši predsjednik 1974. godine, i stvaranje Velike Srbije. Pri tome su se te snage ujedinile u savez s dogmatskim komunističkim snagama – ponajprije iz redova Armije – koje uvijek nastupaju protiv reforma.

Drugim riječima, demokratske promjene nisu zadovoljavale mnoge ljude ni u Jugoslaviji, ni u Srbiji. I ono što se dogodilo u Sloveniji i Hrvatskoj – a ovdje su na vlast došle upravo napredne snage – oni su shvatili kao nekakvu privremenu pobjedu kontrarevolucije. Nepomirljivost dvaju najudaljenijih stanovišta o mnogim pitanjima izgradnje društva i države, među kojima i nacionalno pitanje, dovela je najprije do prijepora, zatim do sukoba i napokon do rata.

Vi jednako dobro znate kakav žestok otpor pruža naša vojska njihovoj armiji. I ja sam uvjeren da ćemo izdržati, zahvaljujući odlučnosti hrvatskoga naroda, njegovoj želji da po svaku cijenu zaštiti svoju zemlju. Ta se odlučnost potvrđuje i time što je Jugoslavenska narodna armija kao takva zapravo prestala postojati. Na našu su stranu prešli svi generali i admirali hrvatske nacionalnosti, kao pretežan dio časničkoga kadra. U posljednje smo vrijeme zauzeli približno 80 vojnih objekata. Odupirući se

* *Komsomolska pravda*, Moskva, 9. listopada 1991. Razgovor vodili: S. Grizunov, V. Gervev i E. Savišev. Prijevod: Profikon.

golim rukama protiv ogromne tehnike kojom je raspolagala Armija, mi danas već imamo zamalo sto tenkova, topova, oklopnih transportera.

❍ *Neki promatrači drže da je sukob u Jugoslaviji izbio nakon dolaska na vlast Hrvatske demokratske zajednice, koju Vi vodite.*

– Doista, i jest tako. Ali naša stranka je pobijedila u časnoj utakmici, na izborima u kojima su sudjelovale 33 druge stranke, uključivo i tadašnja vladajuća komunistička. Narod je privukao naš nacionalni program. Mi smo u nj ugradili težnje ne samo mladeži, nego smo se sa štovanjem ponijeli i prema onima koji su živjeli u poratnoj Hrvatskoj, koji su je gradili, podizali, ratovali za njezinu slobodu. U hrvatskom vrhovništvu danas ima puno ljudi iz redova antifašističkog pokreta u vrijeme Drugoga svjetskog rata. I, vjerujte mi, teško mi je slušati kad se današnja Hrvatska okrivljuje za profašističke, ustaške nazore.

❍ *Danas mnogi političari, znanstvenici, stručnjaci iz Jugoslavije razmatraju problem podjele zemlje. Kako to ostvariti u zbilji bez poraznih posljedica?*

– Mi živimo u doba integracija. Ali i nacionalne individualizacije. To je zakonito. Europa i cijeli svijet se integriraju, a ipak zemlje poput maloga Liechtensteina, Danske, Belgije i drugih, u svim tim integracijama ostaju nacionalnim subjektima.

Približan model smo mi predlagali za Jugoslaviju. Ali započeo je rat. Ovih dana sam u razgovoru sa Slobodanom Miloševićem i generalom Veljkom Kadijevićem kazao: »Ako bi se sad zaustavio rat protiv Hrvatske, još uvijek ne bi bilo kasno za gospodarski savez suverene Hrvatske, Srbije te drugih republika, koji bi mogao uspostaviti odnose i u drugim područjima života. Ali ako se rat nastavi, to će biti nemoguće«.

Odvajanje republika, podjela zajedničke imovine i dugova, više nije tako velika teškoća. Glavno je kako društveno vlasništvo, koje se danas drži ničijim, privatizirati a da pritom ne strada privreda. To je teško postići, ali je nužno.

❍ *Zamislimo da je Hrvatska ostvarila željeni suverenitet i nezavisnost. Što će biti s drugim narodima koji u njoj žive; mislimo pritom ponajprije na Srbe?*

– U Hrvatskoj ima po zadnjem popisu pučanstva 12,2% srpskog stanovništva. Oni su i ranije imali vrlo velika prava i mogućnosti. Zauzimali su mnoga važna mjesta u policijskom i financijskom sustavu te u diplomaciji. Naš je prilaz rješenju problema sa srpskom manjinom bio vrlo oprezan. U Ustav smo ugradili sva građanska prava, donijeli posebnu deklaraciju u kojoj smo jamčili prava, kulturnu autonomiju, mjesnu samoupravu i čak razmjerno sudjelovanje u sustavu vlasti.

Kad pak govore da je sukob izbio u prvom redu između hrvatskih vlasti i srpskoga naroda, mora se imati na umu da je upravo srpski narod kanio osvojiti hrvatski teritorij i uključiti ga u Veliku Srbiju. Mi smo se sukobili s jednim iracionalnim srpskim programom: teritorije koji nikada nisu bili srpske htjeli su nekako priključiti sebi.

❍ *I nakon višekratnih sporazuma o primirju ljudi nastavljaju ginuti. Stječe se dojam da ni Predsjedništvo, ni republička vodstva, nemaju vlasti nad nekim postrojbama, i s hrvatske, i sa srpske strane.*

– U nekoj mjeri ste u pravu. Da, Predsjedništvo Jugoslavije ne funkcionira kao kolektivno vladajuće tijelo zato što se nalazi u mat-poziciji. Tamo je velika većina ljudi koji zastupaju srpska stanovišta. Slovenija dotle ne pokazuje zanimanje za ono što se događa u zemlji. I ta činjenica, da je Mesić postao prijelazni predsjednik Predsjedništva, ništa ne znači. On je bespomoćan. Predsjedništvo ne funkcionira. I nema nikakvoga utjecaja na JNA. Meni se čini, kad general Kadijević iskreno stavi svoj potpis na novi sporazum o primirju, da na njega silno počne djelovati okolina.

❍ *Cijeli svijet sa zebnjom prati zbivanja u Jugoslaviji. I to upravo stoga što ondje niče prijetnja novoga velikog rata. Je li on moguć?*

– Tim se pitanjem sigurno bave svi ozbiljni ljudi. I posve je očito da ima onih koji, dajući priliku velikom ratu i čak ga priželjkujući za svoje sebične ciljeve, potiču konfrontaciju Njemačke i Francuske ili nekakav puč u našoj zemlji. Ali Europa je toliko zrela, i teško da će to dopustiti.

Međutim, rat na Balkanu je vrlo moguć. Osim u Hrvatskoj, zapaljivo je stanje i u Makedoniji i na Kosovu. Ne zaboravite ni na Bosnu i Hercegovinu. Republika je već podijeljena, i ondje gdje je srpska većina čini se sve da stanovništvo ustane protiv Hrvatske. Ali pokušaj stvaranja »male« Jugoslavije na račun naših teritorija unaprijed je neuspio. O tome sam već govorio i htio bih i ponoviti: imamo odlučnosti i snage da se obranimo.

Hrvatski će se narod do kraja boriti da očuva svoju demokraciju*

❍ ***Gospodine predsjedniče, došli ste na vlast 1990. godine nakon slobodnih izbora. Danas, osamnaest mjeseci kasnije, Hrvatska se nalazi u izuzetno teškoj situaciji. Ima li još uvijek nade da će Vaša država opstati?***

– Građani i političke snage u Hrvatskoj su pokazali veliku zrelost: nakon izborne pobjede Hrvatske demokratske zajednice, komunistički sustav je uklonjen na miran i dostojanstven način. No, nikada nismo vjerovali da će osnovni problem Jugoslavije – nestanak boljševičke federacije podčinjene političkoj i vojnoj dominaciji Srba – biti riješen bez sukoba. Naime, bili smo začuđeni – a i svijet zajedno s nama – brutalnošću i upornošću s kojom su se velikosrpski krugovi i najdogmatičniji elementi Armije trudili da očuvaju moć kojoj je suđeno nestati. U svijetu, koji je sve više međuzavisan na znanstvenom, tehnološkom i kulturnom planu, osvajanje teritorija silom pokazuje se, posebno u Europi, zastarjelim. Zbog toga sam čvrsto uvjeren, usprkos nerazmjeru u odnosu vojnih snaga, da će se hrvatski narod do kraja boriti da očuva svoju demokraciju. Naša sloboda ovisi samo o jednoj stvari: cijeni koju smo spremni platiti da bismo je zadobili.

❍ ***Koji su pravi uzroci tragedije koju Hrvatska proživljava već nekoliko mjeseci?***

– Dramatični događaji koji se upravo odvijaju u Hrvatskoj imaju korijen prvenstveno u velikosrpstvu, izraženom već u prošlom stoljeću, a učvršćenom unitarnom komunističkom ideo-

* *Politique internationale*, Pariz, studeni 1991. Razgovor vodio Henrik Heger. Prijevod: Anica Djamić.

logijom. Ideologijom koja, usprkos održavanju demokratskih izbora, nadživljava samu sebe u dvije republike bivše jugoslavenske federacije: Srbiji i Crnoj Gori. Prva javna manifestacija velikosrpstva datira iz g. 1844., kada je ministar unutrašnjih poslova samostalne kneževine Srbije Ilija Garašanin predstavio svoj poznati politički program »Načertanije« kojim daje osnove slavenskoj politici. Srbija je, po tom planu, nakon što će biti oslobođena otomanske vlasti, trebala postati središtem svih južnoslavenskih naroda. S tim su ciljem u susjedne krajeve bile razaslane osobe od povjerenja koje su proširile ideju o stvaranju velike srpske države. Ta je država trebala obuhvaćati, osim Srbije, posebno hrvatske krajeve, na kojima se, u tijeku otomanskog razdoblja, naselio velik broj iseljenih Srba. Već u prošlom stoljeću velikosrpstvo je bilo propagirano od strane četnika, dobrovoljnih trupa koje su se borile protiv otomanske vlasti, a koje su se brzo pročule po strahotama koje su činile prema nesrpskom stanovništvu. No, loši učinci velikosrpstva ne prestaju Prvim svjetskim ratom, koji je započeo ubojstvom nadvojvode Franje Ferdinanda. Nakon stvaranja Jugoslavije, g. 1918., nesrpski narodi – a među njima i Hrvati – nastavili su trpjeti pritiske svoga moćnog susjeda. Ubojstvo hrvatskog političkog vođe Stjepana Radića 1928. godine, za vrijeme zasjedanja jugoslavenskog Parlamenta u Beogradu, bilo je vrhunac toga organiziranog terora.

Ovaj povijesni prikaz je možda i poduži, no vjerujem da je nužan kako bi se zaista razumjela sadašnja kriza. Teret komunizma ne objašnjava sve. Prisustvujemo, ustvari, sudaru dviju civilizacija. A granica koja ih dijeli odgovara baš granici koja je nekada dijelila Istočno Rimsko Carstvo od Zapadnog, tradicionalno pravoslavne krajeve od tradicionalno katoličkih.

❍ ***Vjerujete li da je politika drugačija od Vaše mogla spriječiti izbijanje sukoba?***

– U očima srpske politike, svaka hrvatska vlast, koja drži i najmanji dio vlasti, smatrana je »fašistoidnom«: da je čak i netko drugi pobijedio na izborima, pretpostavljam da nema sumnje da

bi uživao isti tretman. Nestanak Jugoslavije ne počinje od pobjede Hrvatske demokratske zajednice u Hrvatskoj. On je započeo mnogo ranije, u vremenu kada su Srbi odlučili razoriti Titovo naslijeđe, ukidajući najprije autonomiju Kosova i Vojvodine, započinjući neprijateljstva prema Slovencima, Hrvatima, Makedoncima i Muslimanima. Naposljetku, činjenica što se svi nesrpski narodi žele odvojiti od Srbije, govori o srpskoj politici više nego ijedan dugačak govor!

Da ponovim, ono što se od prije nekog vremena događa u Hrvatskoj, nije uzrokovano diskriminacijom ljudi ili etničkih skupina, već nepomirljivom kontradikcijom između demokracije i velikosrpskog ekspanzionizma. Ekspanzionizam, ohrabren od srpskih vlasti, po unaprijed razrađenom scenariju, nadugačko izloženom u »Memorandumu« Srpske akademije nauka i umetnosti objavljenom prije nekoliko godina. Cilj tog pokreta, za koji su sva sredstva dobra i opravdana, jest stvoriti Veliku Srbiju, tj. okupiti sve Srbe u zajedničkoj državi.

❍ ***Može li Hrvatska računati na zakonito postojanje na međunarodnom planu?***

– U okviru integrirane Europe, oslobođene utjecaja blokova, politička i državna emancipacija naroda jest neizbježna, pa tako i na Balkanu. To je ključ novoga europskog poretka. Po mom mišljenju, jugoslavenska kriza može biti riješena samo ukupnom internacionalizacijom. Usprkos događajima, Republika Hrvatska je već realnost i ostaje otvoreno jedino pitanje njezinoga formalnog priznanja. Da bi se ubrzao taj razvitak, hrvatske vlasti pojačavaju kontakte sa stranim vladama i međunarodnim institucijama. Komunistički režim Srbije je, nasuprot tome, gotovo posve izoliran. Brutalnost agresije čije smo mi žrtve, zločini počinjeni protiv civilnog pučanstva, daju nam značajnu potporu kako u međunarodnom javnom mnijenju tako i pri humanitarnim i karitativnim organizacijama ili u uvaženih osoba... Hrvati iz dijaspore, raspršeni svuda po svijetu, pokazuju bezrezervnu solidarnost prema nama. Hrvati su se, više od drugih naroda Jugoslavije, bili prisiljeni iseljavati; ali vrlo čvrste

veze koje smo sačuvali s našom emigracijom danas predstavljaju značajnu prednost.

❍ ***Budući da postoji tendencija da se stvaraju široki sustavi višenacionalne solidarnosti, koji će bolje odgovoriti na izazove sutrašnjice, ne mislite li da je ovo, što u slučaju Hrvatske može izgledati kao hod unatrag, hodanje u 'kontra smjeru' povijesti?***

– Niti govora! Dezintegracija boljševičkog saveza i europska politička integracija lice su i naličje istog procesa. Hrvati i svi stari narodi Europe žele se uključiti u Zajednicu, čuvajući svoj kulturni i politički identitet, kao i način vlastitog razvitka. Istina je da se svijet želi ujediniti na funkcionalnom i civilizacijskom planu, ali se individualizira na nacionalnom planu. Kako bi se jednomu europskom narodu moglo ne priznati pravo na nacionalnu državu dok je to pravo priznavano narodima Trećeg svijeta nakon raspada kolonijalnog sustava? I neka nam se ne govori o veličini: postoji u Europi velik broj zemalja koje su kako svojom površinom, tako i brojem stanovnika mnogo manje od Hrvatske!

❍ ***Hoće li neovisna Hrvatska biti gospodarski čvrsta?***

– Prije rata Hrvatska je sudjelovala u jugoslavenskoj blagajni sa 85% prihoda od turizma, pribavljala je više od 50% deviza i sudjelovala s oko 25% u izvozu jugoslavenskih proizvoda, većinom prema zapadnom tržištu. Na svjetskom planu zauzimala je četvrto mjesto u brodogradnji. Bila je dovoljna samoj sebi u prehrambenim i naftnim proizvodima. U usporedbi s drugim jugoslavenskim republikama koje su, osim možda Slovenije, zasnivale svoj razvitak na teškoj industriji i vojnom sektoru, Hrvatska zasigurno, zbog gospodarske strukture, ima bolje mogućnosti prilagodbe liberalnom sustavu. Imamo vrlo dinamičan privatni sektor, kako u industriji tako i u poljoprivredi ili tercijalnim aktivnostima. Naša je tehnologija pretežno zapadnog podrijetla. K tome, mnogi iseljeni Hrvati stekli su u inozemstvu dragocjeno iskustvo, a brojni su i oni koji su spremni ulagati u svoju domovinu. U cijelom svijetu Hrvati su poznati po svom poduzetničkom duhu i vrlo cijenjeni zbog svojih stručnih kva-

liteta. O tome svjedoči i visoka razina razvitka koju smo dosegli, usprkos komunističkom režimu i izrabljivanju koje smo trpjeli.

❍ ***Kakvim političkim i pravnim uređenjem želite »obdariti« Republiku Hrvatsku?***

– Pravo naroda na samoodređenje trebalo bi nam biti priznato od sviju – što u konkretnom slučaju znači pravo na vlastitu hrvatsku državu. Hrvatska mora postati punopravnim međunarodnim subjektom, članicom OUN-a. Dakle, samo će ona sama moći potpuno slobodno odlučiti hoće li prenijeti dio svoje suverenosti na moguću jugoslavensku konfederaciju ili Europsku zajednicu.

❍ ***Iako je situacija na terenu takva da se predviđanja o budućnosti čine nepouzdanima, pokušajmo pretkazati budućnost: u kojim uvjetima će Hrvatska moći jednoga dana pristupiti Europskoj zajednici?***

– Radi se o složenom pitanju, koje ovisi, s jedne strane, o globalnoj strategiji dvanaestorice u pitanju primitka novih članova i konačnom uređenju brojnih unutrašnjih problema u Zajednici. Taj će proces zahtijevati, dakle, određeno vrijeme, i ne samo za Hrvatsku. Možemo zamisliti različite modele organizacije u koncentričnim krugovima, svaki krug će odgovarati stupnju različite integracije. Bilo kako bilo, svojim geopolitičkim položajem, svojom poviješću i ekonomskim vezama koje je vežu uz srednju i zapadnu Europu, Hrvatska će morati naći svoje mjesto u samom srcu integrirane Europe.

❍ ***Kako vidite sami sebe u odnosu na »jugoslavensku ideju«? Mislite li da takva ideja još ima smisla?***

– Želio bih ovdje podsjetiti da je »jugoslavenstvo«, zamišljeno kao unija jednakih i suverenih naroda, hrvatska ideja. Već g. 1866. biskup Josip Juraj Strossmayer, glasoviti mecena, osnovao je u Zagrebu Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti, prvu znanstvenu instituciju te vrste, namijenjenu zbližavanju južnoslavenskih naroda na jezičnom i kulturnom planu. Ta se unija južnih Slavena trebala protezati sve do Bugarske. Tito koji je, kao što znate, i sam bio Hrvat, uspio je okupiti u antifašističkoj

fronti – u kojoj su Hrvati platili najveći danak ljudskim životima – sve narode Jugoslavije oko programa koji je jamčio jednakost njihovih prava. Srbi su se uvijek suprotstavljali Titovom federalizmu, koji je, ustvari, bio konfederalizam. Ali, morali su pričekati njegovu smrt da bi smogli snage da unište njegovo djelo. Zloupotreba jugoslavenske ideje sa strane srpskog hegemonizma u prvoj, a zatim i u drugoj Jugoslaviji, učinila je u budućnosti nemogućim stvaranje treće Jugoslavije. Uopće se ne može govoriti o »kulturi«, niti o »narodu« jugoslavenskom, jer su se svi pokušaji da se utjelovi pokazali jalovima i suprotnima vitalnim interesima nesrpskih naroda.

❍ ***Pretpostavimo da Hrvatska postane neovisna i suverena država, koju će priznati međunarodna zajednica: kakvi će biti njezini odnosi s drugim jugoslavenskim republikama iz bivše jugoslavenske federacije?***

– Jasno je da nećemo sa svakom od zemalja stvorenih na području bivše Jugoslavije održavati istovrsne odnose. Odnosno, to nikada nije niti bio slučaj. Bitno je da se zadrži međuzavisna razina u području prometa, gospodarstva, kulture, religije itd. A to pretpostavlja, s jedne i druge strane, uspostavljanje dobrosusjedskih odnosa, nemiješanje u unutrašnje poslove, poštivanje prava nacionalnih manjina, otvaranje granica i slobodnu razmjenu roba. Te bi države trebale sudjelovati u budućemu europskom sustavu kolektivne sigurnosti, koji će jamčiti mir i stabilnost u ovom dijelu Europe.

❍ ***Bi li taj novi sustav kolektivne sigurnosti, koji spominjete, mogao biti ostvaren u okviru NATO-a?***

– To je jedna od mogućnosti. Ali, ako ne bude tako, NATO će morati ustupiti mjesto jednom drugom subjektu, sposobnom da osigura obranu malih zemalja, kao što je naša.

❍ ***Prvi svjetski rat je započeo, to je poznato, pitanjem Bosne i Hercegovine, koju su istovremeno svojatali i Hrvati i Srbi. Postoji li još uvijek spor oko toga pitanja?***

– Prošlost Bosne i Hercegovine je neodvojiva od prošlosti Hrvata, čija je prisutnost u tim krajevima potvrđena već od sedmog

stoljeća. Sve do petnaestog stoljeća najveći dio Bosne bio je usko povezan s preostalim dijelom Hrvatske. Povijesno, ona se veže uz civilizaciju Zapadne Europe, iako su sada Muslimani u većini. I na gospodarskom planu, dvije su republike usko vezane. Godine 1914. Srbija je gurnula svijet u rat da bi zadovoljila svoje ekspanzionističke težnje. Godine 1991. rat ponovno prijeti da će se proširiti kontinentom. Ponavljam: mi smo skloni održanju svih vanjskih i unutrašnjih granica bivše Jugoslavije, uključivši i one Bosne i Hercegovine.

❍ ***Kojim se europskim zemljama osjećate najbližima?***

– Nova se Europa ne gradi na povlasticama, nego na zajedničkim interesima, na zajedničkom duhu i demokraciji. Spremni smo se upustiti u svaku suradnju koja se zasniva na tim načelima. Bilo bi, ipak, logično da naši glavni partneri budu naši bliski suradnici: Austrija, Njemačka, Italija i Madarska. A to nas neće spriječiti da nastavimo s izvrsnim odnosima s Francuskom, pa bilo to i zbog kulturnih razloga, a i sa Sjedinjenim Američkim Državama, gdje živi značajna zajednica Hrvata.

❍ ***Hoće li borba Hrvatske za svoju nezavisnost utjecati i na druge male europske narode, koji bi je, ponukani njezinim primjerom, mogli slijediti?***

– Po mojem mišljenju, priznanje Hrvatske i Slovenije od strane čitave međunarodne zajednice pitanje je vremena. Mi potpuno razumijemo strahovanja Zapada prema povećanju broja malih država. Ali to je neizbježan proces, a gušeći ga, samo ćemo povećati rizik od novog sukoba. Jugoslavija je najbolji primjer za to; i samo će njezina »skandinavizacija« omogućiti da se osigura mir i napredak na cijelom kontinentu.

Međunarodno priznanje Hrvatske zaustavit će sadašnji rat*

❍ ***Gospodine predsjedniče, jeste li očekivali da će put do neovisnosti biti tako težak i krvav?***

– Što se tiče narodnopravnog priznanja, jesam. Ali nisam mogao niti slutiti da će srpski imperijalisti voditi tako strašan rat protiv nas.

❍ ***Zbog čega, po Vašem mišljenju, još mnoge europske države oklijevaju priznati Hrvatsku?***

– Zato što su pod utjecajem Sjedinjenih Američkih Država. A iz Beograda dolazi prigovor da Njemačka priznanjem Hrvatske pokazuje da ponovno želi postati najveća sila u Europi. Zato Srbi i medu europskim državama nalaze saveznike, jer su i oni protiv jake Njemačke.

❍ ***Promatrači EZ-a upozorili su na opasnost od priznanja, s argumentom da bi se tako mogao zaoštriti sukob...***

– Mislim da će priznanje zaustaviti rat. Posebno kada, ako se ispuni naša želja, dodu mirovne postrojbe. Samo se tako može zaustaviti agresija nadmoćne jugoslavenske armije.

❍ ***Bi li bolje naoružana Hrvatska mogla sama odrediti ishod rata?***

– Da, svi Hrvati žele braniti vlastitu slobodu, dok srpski vojnici više nemaju morala.

❍ ***Kritičari Vam predbacuju da ste Srbe u Hrvatskoj prebrzo proglasili manjinom. Upotreba starih simbola – na primjer, uzorak šahovnice na nacionalnoj zastavi, koji su koristili i fašistički ustaše, potpirio je novu mržnju.***

---

* *Stern*, 23. prosinca 1991. Razgovor vodio Gabriel Grüner. Prijevod: Profikon.

– Mi s manjinama nemamo nikakvih problema. Niti s Česima, niti sa Židovima, niti s Madarima. Samo sa Srbima, jer je komunistički režim u Beogradu, kojim dominiraju Srbi, tlačio našu zemlju i naš narod. U policiji je bilo pedeset do sedamdeset posto Srba, isto toliko u svim važnijim službama i funkcijama, na televiziji i na radiju. Oni su posvuda imali riječ. Mi smo samo tražili ravnopravnost za hrvatski narod.

❍ ***Jeste li računali s tako jakim otporom srpske manjine?***

– Ne. Razgovarali smo s najvažnijim zastupnicima Srba. Željeli smo demokratski riješiti probleme te im dati kulturnu autonomiju i samoupravu u općinama. Mislili smo da će se nakon slobodnih izbora sve srediti. Ali oni su odjednom izabrali rat. Velikosrpski su imperijalisti sasvim otvoreno zagovarali pad naše demokratske vlasti.

❍ ***Strane su zemlje sa čuđenjem promatrale kako se fašističkim HOS hrvatskim postrojbama dopušta da nesmetano operiraju.***

– Oni su se u početku rata kao dragovoljci javili za borbu protiv Armije i srpskih ekstremista. Kasnije nismo mogli u potpunosti provesti njihovo uvrštavanje u svoje redovite postrojbe. Oni su željeli kompromitirati našu demokraciju i srušiti demokratsku vlast. Tada je uhićen i njihov vođa Dobroslav Paraga.

❍ ***Imate li sada HOS-ove borce pod kontrolom? Oni se očito još uvijek bore i posjeduju vlastito oružje...***

– ...To nije točno. HOS-ovi su ljudi, a ima ih najviše 350, a ne kako se često tvrdi 10 000 ili 15 000, danas ili u zatvoru ili su pripadnici Zbora narodne garde.

❍ ***Hoćete li Srbima u Hrvatskoj pružiti ruku pomirenja i posjetiti ih na njihovim područjima?***

– Da, naravno. Kao povjesničar znam da je trajni mir moguć samo na putu pomirenja.

❍ ***Hrvatska je privreda jako pogođena ratom. Je li Hrvatska uopće u stanju privredno opstati bez trgovine sa Srbijom?***

– Apsolutno. Mi se nadamo da će brojni Hrvati koji žive u inozemstvu investirati novac i vratiti se. Izgradit ćemo novu Hrvatsku.

❍ ***A Srbija?***

– Srbija pripada jednom sasvim drugom svijetu, jednoj sasvim drugoj civilizaciji. Između Srba i nas postoji granica. Na jednoj je strani Zapad, na drugoj Istok. Na jednoj su strani pravoslavne crkve Istoka, na drugoj Rimokatolička crkva Zapada.

Prestankom rata u Hrvatskoj kriza seli u Bosnu*

○ ***Predsjedniče, jeste li već mislili na suverenu Hrvatsku kad ste izabrani?***

– Da. Ne bih se kandidirao za takvu povijesnu zadaću da to nisam zamišljao.

○ ***Ali, tako naglo?***

– Ne, mislio sam da će put biti dulji. Međutim, upravo je rat ubrzao priznanje, iako sam se nadao da ću ga izbjeći i poduzeo sve da ga izbjegnem.

○ ***No, hoće li ovo zaustaviti sukob ili će ga proširiti na susjedne republike, npr. na Bosnu?***

– Apsolutno smatram da će priznanje okončati rat u Hrvatskoj. Razumije se, kriza se seli u Bosnu. No, bit će korisna međunarodna intervencija, uključujući priznanje Hrvatske.

○ ***Što će više utjecati na budućnost Hrvatske, rat ili priznanje?***

– I jedno i drugo, jer je to nerazdvojno: zahvaljujući mnogim ljudskim žrtvama, stigli smo nešto brže do priznanja koje nas uključuje u međunarodnu zajednicu. Tako ćemo moći obnoviti Hrvatsku, koja je tako razorena da će joj trebati nekakav Marshallov plan. Na taj će način moći što prije iskoristiti svoje konkurentne prednosti: Hrvatska je geopolitički i srednjoeuropska i sredozemna zemlja.

○ ***A koliko će vremena trebati, s druge strane, za psihološko i moralno ozdravljenje?***

---

* *Corriere della sera*, 15. siječnja 1992. Razgovor vodio Alessio Altichieri. Prijevod: Janko Paravić.

– Prvo je pitanje odnos izmedu Hrvata i Srba u Hrvatskoj, kao i izmedu Hrvatske i Srbije. Rat je nanio duboke rane: morat ćemo uložiti goleme napore kako bismo ponovno ostvarili dobrosusjedske odnose. No, rat je i objedinio demokratske snage, proširio je pokret hrvatskoga preporoda. Hrvatska će napredovati na osnovi te probuđene svijesti, toga poleta. Iskoristit ćemo zla rata u materijalnoj, a i u demografskoj obnovi.

❍ ***Što biste danas, kao predsjednik suverene Hrvatske, poručili srpskom predsjedniku Slobodanu Miloševiću?***

– I Vama želim da postanete predsjednikom nezavisne i suverene Srbije, kako bi Hrvatska i Srbija stvorile osnove za medusobno priznanje.

❍ ***Francesco Cossiga dolazi u posjet kao prvi šef države u nezavisnoj Hrvatskoj od doba kralja Tomislava. Kakvim ćete ga riječima dočekati?***

– Obično ne pripremam pozdrave. No, Vaše me pitanje potiče da sada o tome počnem razmišljati. U svakom slučaju, dočekat ćemo ga otvorenih ruku, uzbuđeno.

❍ ***Što znači brzo priznanje Vatikana?***

– Ono ima golemu važnost, jer je papa Wojtyla danas prva moralna snaga svijeta i potiče druge da slijede njegov primjer. Time se otvara i povijesna stranica u odnosima izmedu Svete Stolice i našega naroda, s mogućnošću, s naše strane, da udovoljimo zahtjevu hrvatskih katolika glede posjeta Ivana Pavla II.

U Hrvatskoj su zagarantirana ljudska prava svim etničkim manjinama*

❍ ***Dobra večer, gospodine predsjedniče!***

– Dobra večer Španjolskoj. Drago mi je da se mogu obratiti gledateljima španjolske televizije. Jer, i Hrvatska je, kao i Španjolska, i sredozemna i katolička zemlja. Očito je da imamo mnogo zajedničkog u duhovnom, pa znači i u političkom životu.

❍ ***Ove su noći doprle novosti da je u Hrvatskoj bio pokušaj izvođenja državnog udara. Je li to istina?***

– Odakle Vam te vijesti? Takve vijesti do mene nisu doprle, a, čini mi se, ni do jednoga ozbiljnog hrvatskog čovjeka.

❍ ***U prvom redu bih Vas molio da mi objasnite otpor samozvanih vođa »Krajine« na pristanak dolaska i ulaska plavih kaciga u tu zonu.***

– Pa, samozvani vode odupiru se dolasku mirovnih snaga zbog toga što su oni bili organizatori terorističke pobune protiv hrvatske vlasti. Ti teroristički vođe organizirali su barbarski zločinački rat, počinili su zločine ne samo prema hrvatskim vlastima negoli prema civilnom hrvatskom pučanstvu, najbarbarskije zločine u ovom stoljeću. Zbog toga se očito odupiru dolasku mirovnih snaga, jer to znači ne samo njihov silazak s političke scene nego i odgovornost za počinjena nedjela.

❍ ***Prošlog petka ste se sastali s lordom Carringtonom. Što mislite kako će se nakon tog posjeta razvijati odnosi Republike Hrvatske prema Europskoj zajednici?***

* Španjolska TV, 9. veljače 1992., tonski zapis.

– Pa, Europska zajednica će nastaviti konferenciju o Jugoslaviji koja sada zapravo ima zadaću da dovrši problem sukcesije, razdruživanja te bivše nesretne Jugoslavije.

○ *Savezna Republika Njemačka imala je veliku ulogu u priznavanju nezavisnosti Republike Hrvatske. Kako objašnjavate gledišta te ulogu Savezne Republike Njemačke u procesu nezavisnosti?*

– Da, Savezna Republika Njemačka imala je veliku ulogu u priznavanju samostalnosti i nezavisnosti Hrvatske, ali rekao bih, ne veću nego što je imala i Sveta Stolica, a Njemačka je imala takvu ulogu zbog toga što je i sama ostvarila u posljednje vrijeme ujedinjenje Njemačke na osnovama prava naroda na samoodredenje, pa je i zbog toga sama imala više razumijevanja za pravo hrvatskog naroda na samoodredenje. Osim toga, njemačka javnost je inače upoznatija s hrvatskom poviješću nego neke druge europske i ostale zemlje. Ima još jedan veliki razlog. Nažalost, više od trećine hrvatskog pučanstva nalazi se izvan svoje domovine, a u tom okviru oko polovice, oko pola milijuna hrvatskih ljudi radi u Njemačkoj, a više milijuna njemačkih ljudi dolazilo je u Hrvatsku na Jadran, u okviru turističke razmjene. Sve je to utjecalo na veće razumijevanje i njemačke demokratske, pa i službene, javnosti o hrvatskom problemu i zbog toga je Njemačka imala tako istaknutu ulogu u priznanju samostalnosti i nezavisnosti Republike Hrvatske.

○ *U ovom momentu ima podosta članova internacionalnih brigada koje su u formacijama Hrvatske vojske. Kakvu budućnost proričete baš tim članovima?*

– Prije svega, nije točno da postoje neke internacionalne brigade u sastavu Hrvatske vojske. Ni za jednu internacionalnu brigadu nisam čuo niti je ima u sastavu Hrvatske vojske. Ima pojedinaca, demokratskih ljudi iz mnogih zemalja, ali samo kao pojedinaca koji su se uključili u borbu za obranu demokracije i neovisnosti Hrvatske. Kakva je budućnost njihova? Oni su se kao dobrovoljci uključili i kao dobrovoljci će se, kad završi rat, vjerojatno vratiti u svoje domovine ili će, ako su zavoljeli Hrvatsku, ostati u njoj kao u svojoj novoj domovini.

○ *Iz raznih strana svijeta su nam doprle vijesti da se u okviru takvih ljudi nalaze i plaćenici iz redova tzv. ultradesničarskih organizacija. Je li to uopće točno?*

– Ne znam odakle Vam upravo takve vijesti. Takvih ljudi gotovo i nema, odnosno ako ih ima to su veoma rijetki pojedinci. I u tom smislu mi nismo poduzimali nikakvu mobilizaciju, nikakvih dobrovoljaca, osobito ne ultradesničarskih. Primili smo neke ljude koji su došli, kao što su rekli, iz svojih demokratskih pobuda u obranu demokracije protiv pokušaja restauracije komunizma u Hrvatskoj, pa prema tome i u ostalim zemljama istočne Europe koje su se izbavile komunističkog pakla.

○ *Prije par dana ste razmijenili ambasadore s Republikom Slovenijom. Što mislite kada bi moglo doći do uspostave priznanja između Hrvatske i drugih republika s područja bivše Jugoslavije?*

– Pa, čim te druge republike priznaju Hrvatsku, mi ćemo biti spremni da i njih priznamo, da uspostavimo normalne diplomatske odnose. Vjerojatno ćemo ovih dana priznati, razmijeniti note o međusobnom priznanju s Makedonijom.

○ *Nakon rata treba početi raditi na obnovi razrušene zemlje. Na koji način i s čime bi se započela ta obnova?*

– Da, zaista nas očekuju velike zadaće u obnovi razorene i opustošene zemlje, u povratku stotina tisuća prognanih hrvatskih ljudi, građana Hrvatske, s njihovih ne samo ognjišta, nego i razrušenih domova, pa i razrušenih čitavih naselja, čitavih gradova. Razumije se, trebat će mobilizacija svih izvora i domovinske i iseljene Hrvatske, trebat će međunarodna pomoć. Mi očekujemo da ćemo je imati. Ne sumnjamo da će hrvatski narod u tom smislu, kao i u obrambenom ratu, pokazati punu svijest, solidarnost sa svim tim krajevima koji su bili pod udarom i očekujemo, kao što rekoh, pomoć stranog svijeta i strane investicije, jer Hrvatska želi biti demokratska zemlja, zemlja slobodnog tržišta, otvorena prema čitavom svijetu.

○ *Gospodine predsjedniče, što mislite kad će biti izbori u Hrvatskoj?*

– Veoma brzo, čim okončamo rat, čim okupatorska jugoslavenska vojska napusti hrvatski teritorij stvorit će se uvjeti za provedbu izbora po našem novom Ustavu i po obvezi koju imamo na osnovi tog ustava. Mislim da će to biti još prije ovog ljeta.

❍ ***Kad ste spomenuli Ustav, jeste li planirali prilagoditi Vaš mladi ustav novonastalim promjenama i dopuniti ga u budućnosti?***

– Kojim novonastalim promjenama? Naš Ustav je jedan od najdemokratskijih ustava u Europi, pa i u svijetu. Mi smo samo u svezi s ratom koji nam je nametnut donijeli Ustavni zakon kojim jamčimo ono što smo inače u Ustavu ukratko jamčili, kojim jamčimo Srbima i drugim etničkim zajednicama i nacionalnim manjinama sva građanska, ljudska i nacionalna prava u Hrvatskoj. Nema nikakve potrebe za bilo kakvu promjenu Ustava u bilo kom smislu.

❍ ***Gospodine Tuđmane, analitičar našega internacionalnog programa rado bi Vam također uputio jedno pitanje. Nedavno je bilo primijećeno od strane Arbitražne komisije da su neke od garancija koje su bile u Ustavu Republike Hrvatske nedovoljne da garantiraju ljudska prava etničkim manjinama u Hrvatskoj, sad se na tome dosta promijenilo. Što Vi mislite kako se mogu najbrže i najkraće izraziti te garancije o etničkim manjinama koje žive u Republici Hrvatskoj?***

– Mi smo donijeli 4. prosinca prošle godine poseban Ustavni zakon kojim smo zajamčili ta prava. Kazali smo da smo spremni zajamčiti sve ono što se uopće na tom području može zajamčiti, ali isto tako očekujem da se i u drugim državama, koje nastaju na tlu bivše Jugoslavije, zajamče takva prava, jer i velik broj Hrvata živi izvan Hrvatske, u Srbiji žive osim Hrvata i Mađari i Albanci na Kosovu. Prema tome, očekujemo da i druge republike donesu slične zakone, slična jamstva, i u tom okviru smo spremni da i dalje razmotrimo svoje zakonske odredbe, ali isto tako tražimo punu recipročnost u jamčenju takvih prava i za Hrvatsku i za druge manjine u drugim državama. Mislim da je ono što je Hrvatska donijela na razini ne samo europskoj nego i

svjetskoj – zajamčili smo sve ono što međunarodne konvencije predviđaju i za čim se teži u demokratskom svijetu.

❍ ***Gospodine predsjedniče, što mislite o tome, zašto se Sjedinjene Američke Države odupiru priznanju Hrvatske, sasvim suprotno od odluke Europe?***

– To pitanje trebali biste uputiti predstavnicima američke Vlade, ali ja se ipak nadam da će Vlada Sjedinjenih Američkih Država slijediti Europsku zajednicu, jer je uostalom ta Vlada kazala da političko rješenje prepušta Europskoj zajednici i da će nakon priznanja Europske zajednice to isto učiniti američka Vlada. Ja očekujem da će ovih dana uslijediti priznanje od strane Rusije, a da će i Vlada Sjedinjenih Američkih Država to isto učiniti jer bi bilo veoma čudno da izostane bez obzira na to što je američka Vlada dugo ustrajala na tome da se očuva u bilo kojem obliku cjelovitost Jugoslavije. Mislim da će politika američke Vlade shvatiti i priznati realnu stvarnost i da će na osnovi svojih demokratskih opredjeljenja priznati i samostalnost, neovisnost Hrvatske, pa i drugih država koje nastaju na tlu Jugoslavije.

❍ ***Gospodine predsjedniče, u Španjolskoj je bilo objavljeno da ste vi autor nekih knjiga koje su po nekima bile okvalificirane kao nacističke. Na neki način se, gospodine predsjedniče, pokušalo Hrvatskoj ponovno dati obilježja koja bi je relacionirala s fašizmom. Molimo da nam pojasnite ovaj fenomen.***

– Pa, takve teze su širili iz velikosrpskih krugova, iz svih onih krugova koji su protiv svakog hrvatstva, a pripisivati meni profašističke ili nacističke osobine je zaista više negoli glupost. Ja sam bio sudionik četverogodišnjega antifašističkog rata u Hrvatskoj, rata u kome je hrvatski narod dao veći prilog na strani antifašističkih sila, demokratske koalicije, negoli bilo koji drugi narod na tlu bivše Jugoslavije. Što se tiče mojih povijesnih radova, neka ih uzmu u ruke i neka ih čitaju. Ja sam promišljao nad sudbinom i hrvatskog naroda, pa i židovskog naroda i drugih europskih naroda u povijesnom i u filozofskom smislu na osnovi svoga humanističkog i demokratskog opredjeljenja. I tu

nema nikakvih dvojbi, već su to napadi iz redova onih koji se suprotstavljaju svakom hrvatstvu pa, znači, mogu proglasiti nacistom ili ustašom ili fašistom čak i mene, evo, koji sam bio, kao što rekoh, aktivni sudionik antifašističkog rata, kome je brat poginuo u antifašističkom ratu, kome su oca ubili komunisti itd. Prema tome, kad mogu govoriti o meni tako, onda nije za čudo da čitav hrvatski narod proglašavaju genocidnim, proustaškim itd., baš zato što su htjeli spriječiti najprije njegovo osamostaljenje, a zatim i međunarodno priznanje.

Dopustite da u svezi s tim kažem da sam i prije dvadeset i prije petnaest godina, pišući u svojim knjigama o »Velikim idejama i malim narodima« i o »Nacionalnom pitanju u suvremenoj Europi«, predvidio stvaranje Sjedinjenih Država Europe, ono što se zbiva danas. Da dodam nešto što ne zna dijelom niti hrvatska, pa ni druga javnost, da sam svoj rukopis o »Nacionalnom pitanju u Europi«, u doba kada sam bio pod udarom komunističkog režima, prenio jednom svom prijatelju ilegalno u Španjolsku, osobno. Evo, vidite u tom smislu sam na neki način i vezan za Vašu zemlju.

Granice se neće mijenjati*

○ ***Koliko će, po Vašem mišljenju, vremena biti potrebno da Hrvatska ponovno preuzme vlast nad okupiranim teritorijima?***

– To će se dogoditi postupno. Kada stignu plave kacige, vojska će malo-pomalo napuštati teritorije, a neregularna će milicija biti razoružana. A granice se neće mijenjati. Tako je predviđeno Vanceovim planom koji smo mi bezuvjetno prihvatili. Vjerujem da će Armija otići do ljeta.

○ ***Prema tome, nema nikakvih tajnih sporazuma sa Srbijom, prema kojima bi se teritorijalni gubici Hrvatske kompenzirali pripajanjem teritorijâ Bosne i Hercegovine.***

– Nema nikakvog tajnog sporazuma, nikakve »kompenzacije«. Sastao sam se s vodom bosanskih Srba Koljevićem radi pronalaženja mirnog rješenja tolikih problema te republike. I u svojoj posljednjoj knjizi napisao sam da se na ovom nesretnom balkanskom prostoru mora pronaći sporazum kako bi se izbjegla mržnja, rat.

○ ***No, mir u Bosni doista je ugrožen. Slažete li se s referendumom o nezavisnosti, koji je htio predsjednik Izetbegović, ili ste skloni »kantonizaciji«, koja predviđa stvaranje tri etničke države – muslimanske, srpske i hrvatske?***

– Prije godinu i pol predložili smo za bivšu Jugoslaviju savez suverenih država, a Izetbegović je odbacio taj prijedlog. Mislim da je u sadašnjoj situaciji zahtjev bosanskih Hrvata za »kantonizacijom« utemeljen, osobito pošto su se Srbi praktički odvojili od ostatka republike.

* *Il Messaggero*, 16. veljače 1992. Razgovor vodio Guido Alferi. Prijevod: Janko Paravić.

❍ *Ne zabrinjavaju li Vas separatističke tendencije Hrvata zapadne Hercegovine, koji bi htjeli pripajanje Hrvatskoj, stvarajući time još jedan element destabilizacije?*

– Preporučili smo tom dijelu hrvatskog naroda da ne donosi ishitrene odluke kako se ne bi povećala napetost. No, logično je da su se oni organizirali kako bi obranili svoju opstojnost u slučaju srpsko-muslimanskog sporazuma koji bi smjerao zadržavanju Bosne u nekakvoj mini-Jugoslaviji.

❍ *U tolikim europskim zemljama govori se mnogo o opasnostima za demokraciju u Hrvatskoj, čak i o povratku na fašizam. Govori se i o razmetanju simbolima i ultranacionalističkim obredima. Je li ta uznemirenost opravdana?*

– To su teze kojima se razmeću neprijatelji nezavisnosti Hrvatske. Ovdje nema više nacionalističkih simbola negoli u drugim zemljama, u Italiji ili Sjedinjenim Državama. Što se tiče desnih ekstremista, onih iz HOS-a, malobrojni su i njihov politički utjecaj ne postoji. Govorilo se o 20–30 tisuća naoružanih osoba, dok ih zapravo ima nekoliko stotina.

❍ *Prema tome, izbori će se održati uskoro?*

– Izbori će se održati čim završe borbe, kada sva Armija ode. Mislim do srpnja, kolovoza. Tada će Hrvatska ponovno odlučno krenuti putem demokracije.

❍ *Hoće li se razviti politički i gospodarski odnosi između Hrvatske i Italije?*

– Naravno. Naše zemlje spajaju snažne povijesne i kulturne veze. Bilo je svakako i kriznih trenutaka, što je često slučaj među susjednim zemljama. No, sada sam uvjeren da se mogu ukloniti sve zapreke koje su ometale dobrosusjedske odnose, te izgraditi novi odnosi, novi oblici suradnje. Doista smo cijenili napore De Michelisa, Andreottija i predsjednika Cossige, prvoga stranog državnog poglavara koji je posjetio napokon nezavisnu Hrvatsku.

Nismo napravili niti jednu pogrešku*

❍ *Gospodine predsjedniče, upravo Vam je ruski generalni konzul izručio povelju o priznanju iz Moskve. Kada očekujete njegova kolegu iz SAD-a?*

– Nakon što je 45 država priznalo Hrvatsku možemo očekivati da će to uskoro učiniti i SAD. Nadam se za dva ili tri tjedna. Ali, ne bi se smjeli igrati proroka.

❍ *Dolaskom postrojbi UN-a nastaje šansa za mir. Pokušavate li Vi novim inicijativama unaprijed odrediti status okupiranih područja Srbima?*

– Ključno je da, dolaskom mirovnih postrojbi UN-a, jugoslavenska savezna armija napusti teritorij cijele Hrvatske te da se povuče s okupiranih područja. A s njom i ilegalne postrojbe koje je naoružala jugoslavenska armija – četnici, »bijeli orlovi« ili kako se već sve zovu.

❍ *Vi ste, međutim, izjavili da su tehnička pitanja još otvorena, npr. koja bi valuta tamo trebala vrijediti?*

– Na tim područjima može biti jedino hrvatska valuta, to je hrvatski teritorij. Već se od prvih pregovora s EZ-om radilo samo o tome da hrvatska Vlada zajamči srpskoj manjini građanska i nacionalna prava.

❍ *U Vanceovom planu, međutim, stoji da se do rješenja pregovora treba održati status quo. Za sada Zagreb nema vlast nad tim područjima.*

– Po Vanceovom planu savezna vojska i milicija trebaju se povući, a oni su tamošnja vlast. Točno je da se uspostavlja lo-

* *Der Standard*, 19. veljače 1992. Razgovor vodili Erhard Stacke i Zdzislaw Piotr Gwozdz. Prijevod: Profikon.

kalna uprava koja proporcionalno odgovara udjelu pojedinih skupina stanovništva. Ali pravni poredak je hrvatski.

❍ ***Vi ste izjavili da se potpuna zaštita manjina ima u potpunosti ostvariti tek kada i Hrvati u drugim republika dobiju zajamčena prava manjine.***

– Mi smo već sada Srbima u Hrvatskoj zajamčili sva građanska i nacionalna prava našim Ustavnim zakonom. Ukoliko bi još bilo problema, mi smo spremni pozabaviti se njima. Ali očekujemo da se ta prava ostvare i u drugim državama koje nastaju na području bivše Jugoslavije. Stručnjaci iz EZ-a su nam rekli da je hrvatski Zakon o zaštiti prava manjina bolji od sličnih zakona u Zapadnoj Europi. Dalje uredbe treba donositi istovremeno.

❍ ***Gledajući unazad, mislite li da je Hrvatska u početku sukoba sa srpskom manjinom činila pogreške?***

– Ne. Nismo učinili niti jednu pogrešku. Mi smo i ekstremnim zastupnicima Srba ponudili sudjelovanje u Vladi i Parlamentu. Srpska je politika, međutim, htjela izazvati nemire te je među ekstremistima našla ljude koji su organizirali ustanak protiv Hrvatske. To nije bila stvar svih Srba u Hrvatskoj, tu su sudjelovali samo pojedinačni subjekti. I nije se tu radilo samo o velikosrpskoj politici. To je bilo povezano s komunističkom jugoslavenskom armijom. Ona je htjela srušiti demokratsku hrvatsku Vladu i vratiti komunistički socijalizam. Ne znam je li Vam poznato da područja koja su još pod okupacijom jugoslavenske armije čine 26% hrvatskog teritorija. A na tim područjima živi samo 34% hrvatskih Srba. U Hrvatskoj je po zadnjem popisu, iz g. 1991., živjelo 12,16% Srba, ukupno 581.663. To pokazuje da je problem stvoren umjetno.

❍ ***Američka skupina »Helsinki Watch« napisala Vam je pismo u kojem se radilo o povredama ljudskih prava, deportacijama i smaknućima koje su činile hrvatske oružane snage.***

– Primio sam to pismo. Ali kako znate, Helsinški je odbor prije izvještavao o zločinima koje su na hrvatskom tlu činile savezna vojska i četnici. To je bio barbarski rat, najveći je broj žrtava među hrvatskim civilima. Uništena su naselja, sela i čitavi

gradovi. U toj je situaciji u pojedinačnim slučajevima dolazilo do odmazde, koju hrvatska Vlada, međutim, nikad nije odobravala. Vlada je ustanovila mjere kojima se ti ljudi pozivaju na odgovornost, tako da se tako nešto nikada ne ponovi.

❍ ***Neke su osobe iz hrvatskog javnog života rekle stvari koje nisu baš u skladu s tim.***

– Danas sam primio pismo koje je Dobroslav Paraga napisao američkom Kongresu i u kojem tvrdi da se u Hrvatskoj čine protuzakonita djela. A upravo su pripadnici njegovih postrojbi bili ti koji su činili zločine. Oni su bili van kontrole hrvatske Vlade. Htjeli su kompromitirati demokratsku vladu.

❍ ***U Osijeku vođa obrane Branimir Glavaš zahtijeva kažnjavanje svih koji su se izvukli iz obrane grada. Za člana Ministarstva unutarnjih poslova, Tomislava Merčepa, kaže se da drži privatnu policiju. Admiral Letica kao vojnik daje izjave o političkim stanovištima. Imate li načina suzbiti to?***

– Da, imamo. Naložili smo Državnom odvjetništvu i Ministarstvu unutarnjih poslova da odlučno djeluju protiv svake nezakonitosti. Treba spriječiti anarhiju i stvoriti pravnu državu u Hrvatskoj. A što je to Letica izjavio?

❍ ***Da će Hrvatska u krajnjem slučaju okupirana područja osloboditi silom.***

– Pa, slušajte! Ukoliko se dolaskom plavih kaciga jugoslavenska armija i naoružane skupine četnika ne povuku, ukoliko se ne razoružaju skupine četnika, tada je jasno da Hrvatskoj neće preostati ništa drugo do osloboditi okupirana područja svim raspoloživim sredstvima te ponovno uspostaviti hrvatski pravni poredak. U duhu onoga što je rekla Europska zajednica: Granice se ne smiju mijenjati silom.

❍ ***Samo se materijalne ratne štete procjenjuju na više od dvadeset milijardi američkih dolara. Što Vlada poduzima u smislu sanacije privrede?***

– Otkako smo stari komunistički sustav zamijenili demokratskom Vladom, mnogo smo toga postigli. Uspjelo nam je

obraniti našu zemlju i izgraditi veliku vojsku. Usprkos razaranjima, gospodarski položaj Hrvatske nije lošiji od onog Srbije, Slovenije, Poljske ili Češko-Slovačke. To je bilo moguće jer je pučanstvo u zemlji bilo jedinstveno, a pomogli su nam i hrvatski iseljenici, kao i demokratska javnost posvuda u svijetu. S krajem rata očekujemo opći napredak.

❍ ***Hrvatskoj se, kao i Austriji, u inozemstvu predbacuje olako ophođenje s problematičnom prošlošću. Sada škole i ulice dobivaju imena po političarima iz stare Nezavisne Države Hrvatske (NDH) kao što je Mile Budak. Zar to kritičari još ne raspiruju?***

– Protivnici hrvatske neovisnosti učinili su sve što je bilo moguće kako bi kompromitirali našu demokratsku Vladu, kao da ona nastavlja politiku iz vremena Drugoga svjetskog rata. Ali činjenica je da su Hrvati i za vrijeme Drugoga svjetskog rata željeli vlastitu državu, kao što je i činjenica da je Nezavisna Država Hrvatska osnovana u okviru Hitlerova novog poretka u Europi i da je politika Ante Pavelića bila profašistička. Ali, Hrvati zbog toga nisu nikakav profašistički, narodoubilački narod. U tijeku Drugoga svjetskog rata hrvatski je narod pretrpio veće žrtve nego srpski. A antifašistički je otpor u Hrvatskoj, usprkos uspostavi NDH, bio jači nego u bilo kojem drugom dijelu Jugoslavije. Pretvara je tvrditi da su Hrvati u ratu bili fašistički usmjereni, a predbacivati današnjoj demokratskoj Vladi nastavak tradicija Pavelićevog režima jest laž.

❍ ***Vi ste Edgaru Bronfmanu iz Svjetskog židovskog kongresa napisali u jednom pismu da Hrvati nisu antisemiti. Jeste li dobili odgovor?***

– Ne sjećam se je li došao odgovor. To ide preko šefa Vlade. Mogu samo reći da imamo dobre odnose s brojnim židovskim organizacijama. I tamo ima pojedinaca koji su pod utjecajem srpske propagande. Pritom postoji njemački dokument iz 1942. godine u kojem piše da je »židovsko pitanje u Jugoslaviji riješeno samo na području Srbije«, dok je u Hrvatskoj Židove štitilo pučanstvo, Crkva, pa čak i pripadnici kvislinškog režima.

❍ ***Kako je došlo do toga da su pojedini odlomci iz Vaših povijesnih knjiga digli veliku prašinu?***

– Citati se uvijek mogu proizvoljno izvaditi iz konteksta. Ako želite, možete i iz Svetog pisma izvući zaključak da je dragi Bog zapravo vrag. Pa poznate su metode netočnog citiranja. Vaše posljednje pitanje?

❍ ***Obećali ste nove izbore, čim bude uspostavljen mir. Kada će se birati?***

– Do ljeta.

❍ ***A kad će pristići mirovne postrojbe UN-a?***

– Očekujemo ih u sljedeća dva do tri tjedna.

Hrvati u BiH neće unitaristično rješenje*

❍ ***Dolaskom plavih kaciga nastaje sasvim nova situacija. Gospodine Tuđmane, može li se reći da je time i rat definitivno završen?***

– Pa, može. Zbog toga što je Srbija sa Crnom Gorom i ostacima jugokomunističke armije nakon poraza u Hrvatskoj i međunarodne izolacije prisiljena odustati od daljeg vođenja rata. Srbija i ostaci bivše jugokomunističke armije sad više ne bi bili u ratu samo s Hrvatskom, nego sa cijelim svijetom. Zbog toga možemo reći da je na tlu Hrvatske rat okončan. No, težište krize prenosi se u BiH.

❍ ***U javnosti je dolazak plavih kaciga naišao na različita tumačenja – od otvorene potpore do isto tako otvorene sumnje. Što konkretno donose mirovne snage i Hrvatskoj i hrvatskom pučanstvu u cjelini, naravno, gledano trenutačno i dugoročno?***

– Razumije se da na prvi pogled ima razloga da se ljudi pitaju nije li to možda neka zamka što se tiče hrvatskoga suvereniteta. Pritom se gleda na najbliži primjer Cipra, gdje su mirovne snage dovele do njegove podjele. Međutim, naš je slučaj sasvim drukčiji. Mirovne snage u Hrvatskoj angažiraju se na osnovama odluke EZ-a i Vijeća sigurnosti, tj. bitnih međunarodnih čimbenika, zbog čega smo i pristali da dođu. Osnovno je da ne može biti nikakvih promjena granica. Ne može biti promjena granica silom, što znači – može biti promjena granica samo onda kad se sve strane o tome sporazume. Što se tiče Hrvatske, ne dolaze uopće u pitanje nikakve promjene granica, jer to što su Srbi tražili, što su željeli osvojiti, nikada Srbiji pripadalo nije niti hoće. Srba je bilo u Hrvatskoj s pripadnicima Armije 12 posto, a

* *Herceg-Bosna*, 28. ožujka 1992. Razgovor vodio Pejo Gašparević.

odlaskom Armije ta brojka je pala ispod 10 posto – ovaj rat još je smanjio taj broj. Prema tomu, Srbima će biti zajamčena nacionalna, građanska prava, i to je ono što međunarodna zajednica od nas traži. Taj odnos treba shvatiti sa stanovišta da ne može biti promjena granica, a sva pitanja unutar granica treba rješavati na osnovi međunarodnih konvencija o građanskim i etničkim pravima manjina. To proizlazi ne samo iz situacije u Jugoslaviji, nego uopće u svijetu, prije svega na euroazijskom kontinentu bivšeg Sovjetskog Saveza gdje su Rusi, zbog svoje imperijalističke politike, tako izmiješani od Ukrajine, baltičkih zemalja do srednjoazijskih zemalja da bi, kad bi svijet dopustio promjene granica, nastao opći ratni kaos. Tamo se nalazi nuklearno naoružanje i zbog toga je stanovište međunarodnih čimbenika da ne može biti govora o nasilnom mijenjanju granica. Stoga angažiranje mirovnih snaga u Hrvatskoj može poslužiti samo da se s teritorija Hrvatske isključe okupacijske trupe jugoslavenske vojske, da se razoružaju četnički i drugi teritorijalni odredi, koje su srpski imperijalisti i jugovojska naoružali, te da se uspostave normalni uvjeti za život. S tog stanovišta angažiranje mirovnih snaga u Hrvatskoj znači okončanje rata u Hrvatskoj, znači put prema uspostavljanju ustavnopravnog poretka na teritoriju Hrvatske.

○ ***Hrvatska, kao i ukupno hrvatsko pučanstvo prošli su trnovit put od izlaska iz federativne Jugoslavije do osamostaljivanja. Međutim, sve se učestalije čuju glasovi o uspostavljanju novih, pa i političkih, aranžmana između nekadašnjih republika bivše Jugoslavije. Ovakve ideje nailaze i na izvjesne simpatije u nekim međunarodnim diplomatskim krugovima. Ne krije li se pod firmom »novih aranžmana« zamka – restauracija Jugoslavije, odnosno, nije li to možda put iz Jugoslavije u Jugoslaviju?***

– Svakako, mnogi međunarodni čimbenici bili su zainteresirani za održanje Jugoslavije po svaku cijenu. Takoreći nismo imali prijatelja i saveznika koji bi podupirali naše nastojanje za osamostaljenje i neovisnu i međunarodno priznatu Hrvatsku. Pa ipak smo to postigli na osnovi odlučnosti, političke i demokratske odluke hrvatskoga naroda na izborima i na referendumu. Postigli smo to i obranom, uspješnim otporom agresiji jugoslavenske vojske, Srbije, Crne Gore, pa i bosanskog dijela onih srpskih područja koja su isto tako bila uključena u rat protiv Hrvatske. Nitko ni u najvišim vojnim međunarodnim krugovima NATO-a nije vjerovao da ćemo se mi održati, ali smo se održali zbog svoje principijelne politike, uskladivanja svojih nacionalnih interesa sa međunarodnim. Mi smo nuđali savez suverenih država kao izlaz iz krize na tlu bivše i nesretne Jugoslavije, ali to drugi nisu prihvatili, pa se svijet uvjerio da treba priznati Hrvatsku. Prema tomu, ostvarili smo na svoj način u ove dvije godine nešto što nitko nije mogao predvidjeti. I sada postoje pokušaji, nakon što je Hrvatska priznata, da se stvori određena alijansa ovdje, ima i nekih tendencija za povratak Jugoslavije. Ali, ipak ne! Svijet je shvatio da je Jugoslavija mrtva, zbog toga što su tu bili narodi koji pripadaju različitim civilizacijama. Međutim, treba shvatiti i taj svijet koji bi htio mir i u ovom dijelu jugoistočne Europe, nesretnom Balkanu, pa zbog toga upućuje i na potrebu suradnje između država koje nastaju na tlu bivše Jugoslavije. Osim toga, postoje i drugi razlozi u svjetskim geopolitičkim razmatranjima i odnosima. Bez obzira na to što su Sjedinjene Američke Države glavna svjetska velesila, ostat će Rusija, bez obzira na to kako se tamo prilike budu razvijale, velesila. Europska zajednica se stvara ne samo kao ekonomska sila i velesila. Europa će postati takav čimbenik koji će i u vojnom pogledu sve više utjecati na svijet. Osim toga, ta je Europa baš na primjeru jugoslavenske krize, te Hrvatske i Slovenije kazala svoju riječ, i to prije svega posredstvom i ulogom njemačke Vlade. To također govori da mnogi žele na ovom prostoru zadržati svoj utjecaj i ne samo zbog očuvanja mira, nego i zbog političkog utjecaja nasuprot tim međunarodnim čimbenicima koji se očituju, kao što sam rekao, u Europi i Rusiji. Prema tomu, svi ti međunarodni čimbenici zainteresirani su za učvršćenje svog utjecaja s jedne strane, a s druge strane i za očuvanje mira. Svijetu se ne ide u neki rat, jer svjetski se rat danas više ne može ograničiti

kao nekad samo na težnju neke sile da nametne svoju imperijalističku volju, nego prijeti izazivanjem nuklearne katastrofe. Prema tomu, ipak se radi o definitivnom raspadu Jugoslavije, a da se na njezinu tlu između država koje nastaju uspostave što prije normalni međudržavni odnosi – promet, trgovina... I mi smo u Hrvatskoj govorili da smo isto tako zainteresirani za takve odnose, zbog toga što znamo da neprijateljstva ne mogu trajati vječno, jer znamo da se na trajnom neprijateljstvu ne može ništa graditi, jer znamo da su i gospodarski interesi i Hrvatske i drugih država da međusobno surađuju. Uostalom, pogledajte, najveći neprijatelji u Drugom svjetskom ratu postali su najveći saveznici.

○ ***Ovaj sastanak u Beču, što su organizirale Narodna stranka i Socijaldemokratska stranka Austrije, pokušaj je nekakvog uspostavljanja regionalne zajednice. Međutim, može li se uopće sa Srbijom razgovarati normalno dok ne odustane od svojih memorandumskih težnji?***

– Ti razgovori mogu potaknuti proces u Srbiji da ona bude prisiljena i na kraju privoljena da shvati da su te memorandumske težnje nešto što je neostvarivo. Iako, razumije se, u svim tim razgovorima (u Trstu ili Veneciji i Beču kriju se i kojekakve ambicije nekih vanjskih čimbenika, bilo političkih, bilo ekonomskih).

○ ***Ima li se u vidu da je Hrvatsku već priznalo pedesetak zemalja i da će to, po svoj prilici, uskoro učiniti i SAD, onda je jasno da je Hrvatskoj kao državi zadana i nova međunarodna zadaća. Kako Vi definirate međunarodnu aktivnost Hrvatske u tim okolnostima?***

– Hrvatska je zbog svog geopolitičkog položaja na svoju sreću i nesreću bila uvijek interesantna mnogim međunarodnim silnicama. Hrvatska je i sredozemna i srednjoeuropska zemlja, a dijelom je zahvaćena i tim balkanskim kompleksom. Hrvatska ima dovoljno iskustva i čini se da smo to dokazali u ove dvije godine, da smo znali za taj svoj položaj zainteresirati međunarodne čimbenike, da smo znali uskladiti interese mnogih stranih sa svojim vlastitim interesima. I znamo sasvim sigurno kakvi

su interesi i kakvi su ciljevi mnogih drugih. Znamo da su se iza bratstva-jedinstva krile kojekakve imperijalne težnje prema Hrvatskoj. Znat ćemo u budućnosti geopolitički položaj Hrvatske iskoristiti za što bržu integraciju Hrvatske u europske integracijske procese, iako nemamo nikakvih iluzija da će ta integracija biti savršeni uzorak. Sasvim je izvjesno, na temelju ukupnoga dosadašnjeg povijesnog iskustva, da s tom integracijom neće nestati sve osobitosti i proturječnosti u samoj Europi kao i u cijelom svijetu. I u Europskoj zajednici postoji i Engleska, i Italija, i Njemačka... pa prema tomu postojat će i Hrvatska, i Slovenija, i Danska, i Austrija.

○ ***Iz ovoga što ste rekli, gospodine Tuđmane, logično se nameće pitanje vezano za konferenciju o Jugoslaviji kao i za konferencije o BiH. Kakva je Vaša ocjena najnovijeg briselskog dokumenta o Jugoslaviji i kako gledate na konferenciju o BiH?***

– Međunarodna konferencija u Haagu, a sada u Bruxellesu, jasno je – nezamjenjiva je, upravo zbog toga da bi se što prije izišlo iz ratnog stanja i da bi se što prije došlo do denominacije Jugoslavije u formalnom smislu iz međunarodnog života. Bitno je da je međunarodna zajednica priznala da se jugoslavenska kriza mora riješiti u okviru europske konferencije. Bitno je to da se pošlo od osnove priznanja prava naroda na samoodređenje, od principa nemijenjanja granica silom, od toga da se u okviru tih granica moraju osigurati građanska i nacionalna prava etničkih zajednica i manjina. Na toj osnovi tražit će se rješenje jugo-krize. Već se došlo do razdoblja kad se više ne razmatra je li moguć opstanak Jugoslavije ili ne – nego se razgovara samo o ovome što ste prije pitali – kakvi su mogući ekonomski odnosi. Razgovara se već o sukcesiji, o pravu nasljeđivanja, o diobenim bilancama. Problem Bosne i Hercegovine složeniji je i zamršeniji. Ja sam svim međunarodnim čimbenicima još i prije rata u Hrvatskoj, a i za vrijeme rata, ukazivao na to da je težište udara i jugokomunističke armije i srpskog imperijalizma na Hrvatsku s pokušajem slamanja demokratske Hrvatske, da bi potom mogli ovladati čitavim prostorom Jugoslavije, odnosno bez Slovenije.

Ali sam isto tako kazao da će se nakon sloma tog pokušaja u Hrvatskoj težište prenijeti u BiH, jer sama BiH je na svoj način uzorak bivše Jugoslavije. Sadašnji pregovori, koji se vode između predstavnika triju naroda u BiH na čelu s europskim predstavnicima, dali su određene rezultate, ali još uvijek ne i zadovoljavajuće. No, mislim da će, zbog tih općih prilika koje su nastale raspadom Jugoslavije i slomom jugokomunističke armije i srpskog imperijalizma u Hrvatskoj, svi čimbenici u BiH ipak biti privoljeni na sporazum, na rješenje koje će barem privremeno značiti uklanjanje ratne pogibelji, koja bi na tlu BiH bila još poraznija negoli na tlu Hrvatske.

❍ ***Kad smo već kod BiH, ne možemo ne spomenuti neke Vaše izjave o možebitnoj podjeli BiH, barem kako su interpretirane u tisku, koje su svojedobno naišle na burne reakcije. Možete li nam, gospodine Tuđmane, reći kakvo bi, po Vašem mišljenju, unutrašnje ustrojstvo Bosne i Hercegovine bilo najsretnije rješenje za sva tri naroda, a posebice za Hrvate?***

– Mi smo u Hrvatskoj od samog početka kazali da zbog geopolitičkog položaja, geopolitičkog jedinstva Hrvatske i Bosne i Hercegovine, zbog povijesne povezanosti – da Hrvatska ne može biti nezainteresirana za sudbinu hrvatskoga naroda u BiH. I kazali smo uvijek, i ponavljamo, da smo za samostalnost i suverenost BiH. Uostalom, to smo predlagali. Čak, štoviše, među nama postoji uvjerenje da su BiH i Makedonija, u ono vrijeme kad smo mi predlagali, prihvatile savez suverenih država, znači prije nego što je započeo rat protiv Slovenije i Hrvatske, da smo vjerojatno mogli izbjeći rat protiv Hrvatske. Ali smo isto tako kazali – ako bi netko doveo u pitanje Bosnu i Hercegovinu, ako se srpski dijelovi izdvajaju, ili ako netko nakon što se Jugoslavija raspala želi Bosnu i Hercegovinu vratiti u Srboslaviju, da onda, jasno, hrvatski narod ne može pristati na to, jer je hrvatski element za sve vrijeme trajanja Jugoslavije, i monarhističke i socijalističke, bio pod stalnim pritiskom i slabljenjem. Prema tomu, normalno je da hrvatski narod ne može pristati na politiku koja bi ga vratila u bilo kom obliku u tu Srboslaviju. U svezi s time mi

smo za to da se u BiH zasnuju takvi međunacionalni odnosi, kakve smo nekad predlagali, da bi se mogla riješiti jugoslavenska kriza. Znači, na potpunoj ravnopravnosti i suverenosti sva tri konstitutivna naroda u BiH.

❍ ***HDZ BiH je po treći put dobio novog predsjednika. S obzirom na to da je HDZ BiH zamišljen kao dio svehrvatskog pokreta u liku HDZ što bi, po Vašem mišljenju, bila prioritetna zadaća HDZ-a BiH?***

– Neki su htjeli predimenzionirati taj problem vodstva u BiH. Kao što ste rekli, HDZ BiH sastavni je dio jednog HDZ-a u hrvatskom nacionalnom biću u domovini i svijetu – a nažalost iz BiH, možda čak i u većoj mjeri nego iz drugih krajeva Hrvatske, ima ljudi raseljenih diljem zemaljske kugle. Ne bih govorio »treći put«, jer ona epizoda s Perinovićem početna je epizoda u kojoj se veoma brzo pokazalo da je to čovjek koji se bio nametnuo, ali da nije odgovarao potrebama hrvatskoga naroda. I Ključić je bio u početku v.d. s obzirom na mogućnost oblikovanja stranačkog života u BiH. Gospodin Ključić je doista odigrao pozitivnu ulogu u izbornom razdoblju u afirmaciji HDZ-a i hrvatskoga nacionalnog bića u BiH, ali je očito u kasnijem veoma delikatnom razdoblju, u veoma zamršenim okolnostima, kada je trebalo s jedne strane voditi, svakako, i bosanskohercegovačku politiku, ali isto tako voditi i politiku Hrvata u BiH u skladu s onim što se zbivalo u Hrvatskoj i uopće u skladu s međunarodnim okolnostima, moglo bi se reći da gospodin Ključić, za razliku od onog prvog razdoblja, u tom razdoblju nije ni izdaleka pokazao umješnosti koja je bila potrebna i da se, kao što su mnogi govorili, u tom razdoblju hrvatska politika jednim dijelom bila izgubila i podredila nekim drugim. Iz nekih sarajevskih redova čule su se ocjene da je Hrvatska sama kriva što je došlo do rata u Hrvatskoj. Sve to skupa našlo se na sastanku vodstva HDZ-a u Širokom Brijegu gdje je gospodin Ključić dao ostavku, a sve to upućivalo je na potrebu traženja rješenja u vodstvu HDZ-a koje će biti primjereno sadašnjim zahtjevima i potrebama. Sa zadovoljstvom mogu reći da je ta smjena izvršena bezbolno. Oni koji

su pregovarali umjesto Kljuića i u okviru BiH i EZ-a ispunili su zadaću na veoma zadovoljavajući način. I gospodin Ljubić je imao zadaću da u rješavanju bosanskohercegovačke krize razgovara i s muslimanskim i sa srpskim vodstvom. Mislim da u tome, prije nego što je dao ostavku, nije bilo dovoljno aktivnosti niti dovoljno širine i shvaćanja povijesnih okolnosti u kojima se sve to skupa zbiva. Mate Boban, Iko Stanić i Vlado Šantić obavili su, kao što rekoh, tu zadaću na sasvim zadovoljavajući način. Meni je gospodin Vance, nakon razgovora koje je imao s predstavnicima sva tri naroda u BiH, kazao da su hrvatski predstavnici na veoma inteligentan i razborit način sudjelovali u tim razgovorima. I on je, doduše, osjetio neke razlike među njima jer je u jednim razgovorima sudjelovao i Ljubić. Što se tiče sadašnje smjene, pomalo je nerazumljivo zašto gospodin Ljubić nije došao na ovaj sastanak, zašto je pokušao sazvati poseban sastanak, zašto se pokušao, nakon što je dao ostavku, vratiti na čelo stranke, iako na osnovi razgovora, na osnovi stanja, nije bilo u interesu HDZ-a u cjelini da dolazi do raskola. Uostalom, gospodin Ljubić je član državnog Predsjedništva, a to je odgovoran posao, čak je normalno da na čelu HDZ-a kao stranke bude netko drugi. Ima mjesta i posla i za njega i za druge, i čini mi se da je izbor profesora dr. Milenka Brkića veoma uspješno rješenje koje mora zadovoljiti svakog dobronamjernika. Kad je riječ o politici, u svakoj stranci ima i ljevice i desnice, umjerenijih i radikalnijih gledanja. Mislim da je gospodin Brkić rješenje koje može djelovati koheziono u odnosu na različita gledišta, a u interesu hrvatskoga nacionalnog bića BiH i u cjelini.

❍ ***Kako Vi kao predsjednik Republike Hrvatske ocjenjujete ukupnu politiku službenog Sarajeva?***

– Službena politika Sarajeva bila je odveć neodređena. Mislim da je bilo stanovite opravdanosti za suzdržljivo držanje službene politike, ali ipak ne takve koje je dovelo do toga da su službeni predstavnici BiH izjavljivali kako ih se ne tiče rat u Hrvatskoj, ili su izjavljivali da smo mi sami krivi, ne uvidajući da se radilo o borbi demokracije i komunizma i o pokušaju na-

metanja velikosrpske hegemonije Hrvatskoj, a onda s tim i čitavoj Jugoslaviji. Prema tome, nije bilo dovoljno određenosti, štoviše, bilo je iluzija da ta i takva jugoslavenska armija, s kojom smo bili suočeni već od samog početka uspostave demokratskog poretka, može odigrati pozitivnu ulogu. Mi smo ukazivali na to da ne postoji potpuna istovjetnost između te jugoslavenske komunističke armije, koja je u sebi imala titoističkih i avnojevskih elemenata, i velikosrpske imperijalističke politike, čak i sa svim onim više ili manje četničkim elementima. Znači da ne postoji potpuna istovjetnost, ali da postoji sve veće poistovjećivanje. Mislim da sarajevska politika nije pravilno ocijenila te zamršene odnose u nas i te tendencije jedne i druge politike. Pokušalo se politikom održanja Jugoslavije, čak je prijedlog Izetbegovića i Gligorova u nekim elementima bio kompromisan i ispod razine Ustava iz 1974. godine. To nije bilo prihvatljivo ni za Hrvatsku ni za Sloveniju, a onda je i Makedonija pošla određenijim putem.

❍ ***Gospodine Tuđmane, za kraj razgovora ostavili smo jedno praktično pitanje. Naime, ideja o dvojnom državljanstvu među Hrvatima iz BiH primljena je, uglavnom, sa simpatijama. Hoće li to ostati samo na ideji ili će se, pak, ozakoniti?***

– Ja sam tu ideju iznio i mislim da bi to bilo rješenje za održanje BiH kao samostalne države, a s druge strane to bi značilo mogućnost povezivanja hrvatskoga nacionalnog bića sa svojom matičnom domovinom. To ne bi bio jedini takav slučaj u svijetu. Hrvatima bi to omogućilo osjećaj da pripadaju zajedničkom hrvatskom biću, a s druge strane, oni bi bili u sastavu takve BiH koja bi im osiguravala ravnopravnost i suverenost na njihovu tlu. I u tom pogledu mislim da bi trebalo shvatiti da Hrvati u BiH ne mogu prihvatiti nikakvo unitarističko rješenje iz Sarajeva, kakva su preporučivali nekad iz Beograda za čitavu Jugoslaviju. Iz te činjenice treba izvući iskustva, ne zavaravati se da neka polurješenja mogu biti trajna, nego naprotiv mogu biti uzrokom novih teškoća, pa prema tomu treba i na tlu BiH prosuditi ukupno iskustvo koje smo mi imali.

Rat u Bosni mogao se izbjeći*

❍ ***U nekim nedavnim političkim komentarima Hrvatsku se optužuje da želi podijeliti Bosnu i Hercegovinu u dosluhu sa Srbima. Je li to točno?***

– Definitivno nije. Činimo sve što možemo kako bismo pomogli da se dođe do rješenja koje će očuvati teritorijalnu cjelovitost doista slobodne i neovisne Bosne i Hercegovine. Otkako su se središnje bosanske vlasti počele raspadati, Hrvati u Bosni nastoje – čak i pod ozbiljnim vojnim pritiskom i suočeni s prijetnjom fizičkog uništenja – pronaći realno i međunarodno prihvatljivo rješenje koje bi zadržalo cjelovitost zemlje.

❍ ***Na što time mislite?***

– Pa, kao što znate, u početku ove godine Europska zajednica zadužila je veleposlanika Cutileira da okupi glavne strane – Muslimane, Hrvate i Srbe – i nastoji postići nekakav kompromis. Osobito su Muslimani i Srbi imali potpuno suprotne poglede na budućnost.

Srbi su ne samo otvoreno izjavili da će se odvojiti, već su aktivno krenuli sadašnjim putem kojim su doveli do 60% teritorija Republike pod svoju vlast u početku ove godine.

S druge strane, Muslimani su htjeli unitarnu Bosnu i zanosili su se zabludama da bi im bivša Jugoslavenska narodna armija mogla naposljetku pomoći u postizanju toga cilja.

❍ ***Je li se situacija pogoršala poslije referenduma o nezavisnosti?***

– Da, situacija se znatno pogoršala kada su srpske paravojne snage prešle međunarodno priznatu bosansku granicu i kada se

---

* *Croatia Monitor*, 17. svibnja 1992. Prijevod: Janko Paravić.

bivša jugoslavenska armija svrstala na njihovu stranu. Pokolji i razaranje koji su uslijedili poslije agresije potaknuli su golem val izbjeglica i u velikoj su mjeri destabilizirali ono što je u Bosni ostalo pod kontrolom središnje vlasti. Mi u Hrvatskoj primili smo više od četvrt milijuna izbjeglica.

❍ ***Ali, što su »bosanski« Hrvati nastojali postići u svom tom previranju?***

– Hrvati su žarko željeli pronaći kompromis izmedu želje Srba da se potpuno izdvoje iz Bosne i ustrajanja Muslimana na unitarnoj državi koja se nije zasnivala na stvarnosti, osobito s obzirom na postupke Srba. Prema formuli koja je predložena i koju su naposljetku prihvatile sve tri strane i predsjedavajući Konferencije Europske zajednice, ambasador Cutileiro, tri konstitutivna naroda Bosne i Hercegovine trebala su dobiti vlastite kantone u okviru priznatih granica te republike.

❍ ***Prema tome, Hrvati su pridonijeli sklapanju kompromisa koji Europska zajednica smatra jedinom nadom za Bosnu i Hercegovinu?***

– Svakako. A s obzirom na situaciju i veličinu problema, to nije bilo ni loše rješenje.

U današnjem broju sarajevskog lista »Oslobođenje« ambasador Cutileiro priznaje da se rat u Bosni i Hercegovini mogao izbjeći da je bosanski muslimanski predsjednik Izetbegović pokazao više zanimanja za prijedlog kantonizacije, te da je srpski čelnik Karadžić bio strpljiviji i pričekao početak kantonizacije i crtanje karata pod pokroviteljstvom Europske zajednice. Premda je istaknuo da nije nikada smatrao kantonizaciju idealnim rješenjem, naglasio je da je ona »svakako daleko bolja od onoga što imate danas«.

❍ ***Ipak, to kao da se nije dojmilo nekih utjecajnih krugova u inozemstvu?***

– Pa, znate, često je lakše davati savjete kad ne morate snositi posljedice. Tragični primjeri ratovanja u Hrvatskoj i Bosni i

Hercegovini u tijeku proteklih devet mjeseci pokazuju da u ovom dijelu svijeta dobre zamisli i visoke principe treba poduprijeti vojnom snagom. Nažalost, ni jedna od strana koje nude dobre savjete nije smatrala da bi bilo umjesno i nama ponuditi takvu potporu.

Srbi moraju napustiti ideju o Velikoj Srbiji*

❍ ***Europski posrednik lord Carrington, pozvao Vas je u Strasbourg da prisustvujete Summitu o krizi u kojem će sudjelovati i srpski predsjednik Slobodan Milošević, te bosanski ministar vanjskih poslova.***

– Održali smo više sastanaka te vrste. Ali ovaj je poseban, jer se odvija nakon što su stupile na snagu sankcije OUN-a, nakon sličnih odluka koje je donijela Europska ekonomska zajednica, nakon sastanaka između Busha i Jeljcina. A i u času u kojem lebdi prijetnja strane vojne intervencije. Mislim da je lord Carrington još uvijek u potrazi za političkim rješenjem. Radi se o putu koji je meni najdraži, jer znam da će, čim rat bude završen, trebati sjesti za zajednički stol. Ali, ako je za zaustavljanje sukoba potrebna vojna intervencija, tada zagovaram vojnu intervenciju.

❍ ***Vjerujete li uistinu da bi Zapadnjaci mogli odlučit poslati svoje vojnike u Bosnu i Hercegovinu?***

– Europa bi se trebala odlučiti da uspostavi mehanizam intervencije. Danas u slučaju Jugoslavije, a sutra za druge slučajeve. Po mom mišljenju, takva vrsta akcije mogla bi se osmisliti u okviru EEZ-a, NATO-a ili KESS-a. A ono što nedostaje nisu vojna sredstva, već politička volja da se ona upotrijebe.

❍ ***Zamjerate li Europi da je ostala pasivna?***

– Treba priznati da je Europska zajednica znala zadržati jedinstveno stanovište prema jugoslavenskoj krizi. Srpska imperijalistička politika oslanjala se na neslaganje između Francuske i Njemačke. Ali ono se nije ostvarilo. Milošević je također računao

* *Le Figaro*, 25. lipnja 1992. Razgovor vodio Charles Lambroschini. Prijevod: Anica Djamić.

s razdorom u Ujedinjenim narodima između Sjedinjenih Američkih Država i Rusije. Moskva bi se povezala sa Srbima na osnovi veza slavenske i pravoslavne solidarnosti. I opet neuspjeh. Ali, Beograd slijedi istu politiku. To objašnjava neučinkovitost međunarodnih sankcija. Vanjska vojna intervencija ostaje, dakle, potpuno vjerojatnom hipotezom kao jedini način da se sukob zaustavi.

○ *Na što konkretno mislite? Na zračne napade NATO zrakoplova za uništenje srpskih topovskih postrojbi koje bombardiraju Sarajevo s okolnih brežuljaka?*

– Zašto se ograničiti jedino na tu opciju? Ima i drugih. Blokada zračnog prostora savezničkim zrakoplovima i blokada teritorijalnih voda NATO mornaricom bili bi vrlo učinkoviti.

○ *Lord Carrington je zabrinut za posljedice sporazuma koji ste upravo zaključili s predsjednikom Izetbegovićem, kojim se predviđa ne samo politička i diplomatska, nego i vojna suradnja, između Hrvatske i Bosne. On strahuje da bi to potaklo Srbe da započnu totalni rat koji bi završio uključivanjem krajeva koji do sada nisu bili uključeni, a možda i ponovnim ratom na hrvatskom teritoriju.*

– Lord Carrington ne treba biti zabrinut. Ne radi se o vojnom savezu. Naš je prioritet suradnja između Hrvata i Muslimana koja omogućuje da se odgovori na agresiju protiv Bosne i Hercegovine. Želimo osigurati opstanak države koja se sastoji od tri naroda. U tom smislu, međunarodna zajednica nam može pomoći na dva načina. Ponajprije, prisiljavajući Srbe da odustanu od svoje politike, agresije i pripajanja. Zatim, prisiljavajući muslimansko vodstvo iz Bosne da prihvati ideju da je kantonalna državna organizacija jedina mogućnost opstanka za Bosnu i Hercegovinu.

○ *Namjeravate li poslati Hrvatsku vojsku da se bori u Bosni?*

– Kad bi Hrvatima iz Bosne prijetilo istrebljenje i kad se ne bi mogli sami obraniti, jasno je da bi Hrvatska morala učiniti nešto da im pomogne. Geostrateške veze između dviju Republika su tako uske, njihova gospodarstva toliko isprepletena da bi, ako bi rat potrajao, Hrvatska morala intervenirati.

○ *Glavni tajnik OUN-a Boutros Boutros-Ghali je, čini se, uvjeren da se hrvatske jedinice već bore u Bosni.*

– Radi se o dobrovoljcima koji na odorama nose znakovlje policije. Tako npr. one iz pokreta HVO. U Bosni i Hercegovini nema službenih hrvatskih snaga. To su borci koje su ljudi iz OUN-a mogli vidjeti da su Hrvati iz Bosne koji su došli pomoći Hrvatskoj u času srpske agresije i koji su se vratili svojim kućama kako bi branili svoje obitelji i svoje domove.

○ *Neki Muslimani iz Bosne Vas optužuju da ste željeli pripojiti hrvatske dijelove njihove Republike.*

– Oni se varaju. Kada je predsjednik Izetbegović govorio o stvaranju jedinstvene muslimanske države u Bosni, hrvatski narod te Republike suočio se sa dvostrukom prijetnjom. S jedne strane Srbi, s druge Muslimani. Hrvati iz Bosne su željeli proglasiti svoju povezanost s Hrvatskom. Mi smo upotrijebili sav svoj utjecaj da do toga ne dođe. Želio sam biti dosljedan načelima Europske zajednice i Ujedinjenih naroda koji zabranjuju promjenu granica silom. Iz tog razloga Hrvatska je priznala suverenost Bosne i Hercegovine.

○ *Što mislite o Slobodanu Miloševiću? Je li on ludi sangvinik ili strateg koji dosljedno provodi svoju logiku?*

– Slobodan Milošević je samo na terenu ostvario srpsku ekspanzionističku politiku koja je bila definirana već 1986. Memorandumom Akademije nauka iz Beograda. Jedan od tvoraca toga teksta, prof. Dobrica Ćosić, je uostalom, predsjednik nove »Jugoslavije«, koju je Milošević ostvario udružujući Srbiju i Crnu Goru. Po toj strategiji, Srbi su to trebali samo dobiti Titovom smrću. Zbog njega je Srbija izgubila svoju dominantnu poziciju u Jugoslaviji. Trebalo je, dakle, izbrisati tu nepravdu povijesti na način da svi Srbi mogu živjeti u jednoj državi.

○ *Ako je Srbija agresor, kako objašnjavate da je mogla uvjeriti brojne zemlje, posebno Francusku, da je ona žrtva?*

– To je rezultat povijesnih okolnosti. Već u Prvom svjetskom ratu, Srbija i Francuska su bile na istoj strani. Hrvatska se

našla u neprijateljskim redovima, budući da je tada bila pod kontrolom Austro-Ugarske. Uvjeti u kojima je Hrvatska prošla posljednji svjetski rat dodatno su otežali taj odnos. Prvi put nakon devet stoljeća Hrvatska je tada bila priznata kao država u okviru novoga europskog poretka kako ga je zamislio Hitler. Propaganda iz Beograda neprestano inzistira na tom podatku. No, sigurno je, a Milošević to kao da zaboravlja, da se Hrvatska također borila protiv fašizma i protiv nacističkih okupatora. On je na Hrvatsku prilijepio ružnu etiketu zemlje koja je surađivala s Hitlerom. No i ja sâm, izabrani predsjednik demokratske Hrvatske, pristupio sam antifašističkom pokretu u dobi od 17 godina. Četiri godine sam se borio protiv Hitlera.

❍ ***Ante Pavelić, poglavar ustaške države za vrijeme Drugoga svjetskog rata, imao je ipak brojne partizane u svom narodu?***

– To je bila kvislinška vlada. Ako se iz hrvatske povijesti za vrijeme rata zapamti da je postojala samo Pavelićeva vlada, to je isto kao da se kaže da se Francuska u vremenu od g. 1940. do 1945. svela jedino na osobu maršala Pétaina. Prešućujući tako generala De Gaullea i sve Francuze koji su, zajedno s njim, vodili borbu protiv Hitlera. A ono što Milošević i te kako pazi da ne bi rekao, to je realnost koja je potpuno drugačija. Antifašistička borba bila je znatno razgranatija u Hrvatskoj nego u Srbiji. Winston Churchill je i sam rekao da je u borbi s antifašistima Tito mogao računati s Hrvatima, ali ne i sa Srbima.

❍ ***Činjenica je da ste podnijeli dokaze svojim srpskim protivnicima, posebno u Vašoj knjizi »Bespuća povijesne zbiljnosti« gdje, u svezi s palestinskim pitanjem, kvalificirate izraelsku državu kao »judeonacističku«.***

– Bio sam metom promišljenog postupka dezinformacije. Moja knjiga broji više od 600 stranica. No, Beograd je preveo samo desetak i distribuirao ih širom svijeta. Moji su protivnici lagali. Namjestili su falsifikat. Bio sam i ostajem antifašist. Ja sam odlučni zagovornik demokracije. Cijeli moj život to potvrđuje. Kao što sam Vam i rekao, četiri godine sam se borio protiv nacističkog okupatora. Mojeg su brata ubili fašisti. Mojeg oca i

pomajku ubili su komunisti. Borio sam se protiv oba totalitarizma.

❍ ***A postoji, također, ta kratka rečenica koju ste izgovorili za vrijeme predsjedničke kampanje u proljeće g. 1990.: »Na sreću moja žena nije ni Srpkinja ni Židovka«.***

– Ova je rečenica bila izvučena iz svog konteksta. To su gluposti. Židovske prijatelje koje sam imao, imam još uvijek.

❍ ***Također vas kritiziraju zbog Vašega autoritarnog ponašanja. Novine danas tvrde da su bile zabranjene jer niste podnosili da novinari osporavaju Vašu politiku.***

– Niti ja osobno, niti Vlada nisu spriječili izlaženje lista »Danas«. On je prestao izlaziti, jer je imao financijskih poteškoća. To je samo zbog toga što su se vremena izmijenila. Više ne postoji, kao ranije, komunistički režim koji bi ih novčano pomagao.

❍ ***Ako je Hrvatska demokratska, kako to da ste zatvorili Dobroslava Paragu? To je vođa stranke krajnje desnice, ali njegov govor nije bio više nacionalistički od onog koji ste sami održali za vrijeme predizborne kampanje 1990. godine.***

– On je bio okrivljen i postupak prema njemu još je u tijeku. Dobroslav Paraga je pokušao organizirati neregularni vojni ustroj. On je pojačao provokaciju. Pokušao je uskrsnuti kriptofašističke tendencije. Pokažite mi jednu demokratsku zemlju koja dozvoljava stvaranje neregularne vojske.

❍ ***Prošlog prosinca iznijeli ste pred Sabor nacrt Zakona o zaštiti manjina u Hrvatskoj. Da ste ovaj zakon dali na glasovanje šest mjeseci ranije, ne mislite li da biste spriječili oružanu intervenciju Srba. Ili barem, da biste izbili Beogradu iz ruku alibi koji opravdava njihovu intervenciju?***

– Sve ono što piše u tom Zakonu o manjinama već je postojalo u Ustavu. Taj zakon je zapravo samo formalan odgovor na traženje Europske ekonomske zajednice da diplomatski prizna Hrvatsku. Istina je da su Srbi željeli stvoriti Veliku Srbiju. U tom su cilju čak željeli svrgnuti hrvatsku Vladu. Ali u tome nisu uspjeli. Tako su onda osvojili Hrvatsku. Ono što je Beograd htio,

bilo je održanje bivšeg sustava u kojem je 12,16% Srba, koliko ih po popisu pučanstva iz g. 1991. ima u Hrvatskoj, zauzimalo većinu odgovornih mjesta. Srpski vode su očekivali da će biti priznati kao prema izrazu Hitlerovom »Herrenvolk«, povlašteni narod.

○ *Ali što je na to reklo šesto tisuća Srba u Hrvatskoj?*

– Dio njih se dao izmanipulirati. Posebno na selima, mnogo manje u gradovima. Naša demokratska vlada ponudila im je sudjelovanje u vlasti. Takvu smo ponudu dali čak i najekstremnijim srpskim vođama. I sada ima Srba u hrvatskoj policiji, a i srpski suci zasjedaju u vijećima Vrhovnog suda u Zagrebu. Jedan od naših ministara, Živko Juzbašić, je Srbin. Kao i zamjenik ministra zdravstva. Jedan Srbin je na čelu administrativnog okruga zaduženog za probleme s manjinama. Srbi su svuda u administraciji. No, oni više ne zauzimaju 60%, nego samo 6% mjesta.

○ *U zoni, u kojoj su se snage Ujedinjenih naroda prepriječile između vas i Srba, žalite se da Srbi iskorištavaju primirje da bi hrvatska mjesta ispraznili od njihova stanovništva. No, Srbi vas optužuju da činite isto.*

– Idite na lice mjesta i provjerite sami. Vidjet ćete da je više od trista tisuća Hrvata bilo istjerano sa svojih posjeda. Poslije Srba iz Hrvatske čitava su mjesta bila očišćena. Pokažite mi i jedan zločin koji je bio počinjen u Srbiji sa strane Hrvata.

○ *Želite li reći da samo Srbi pribjegavaju »etničkom« čišćenju područja koja zauzimaju?*

– Ovaj je rat bio Hrvatskoj nametnut. Kada naša vojska uspije osloboditi hrvatska sela, normalno je da će srpsko stanovništvo biti prisiljeno odatle otići. Ali, mi smo pripravni poštivati međunarodne konvencije o ratnom pravu. I u tom smo području pripravni prihvatiti međunarodni nadzor.

○ *Ima li srpska oporba ozbiljnu priliku da svrgne predsjednika Miloševića?*

– Već dvije godine to ponavljam svim stranim promatračima. Između Hrvata i Srba ne postoji samo razlika u nacional-

nom identitetu. Radi se o civilizacijama koje ih dijele. Bili rojalisti, socijalisti ili liberali, Srbi će se nastaviti međusobno ubijati. Bio Slobodan Milošević svrgnut ili ne, uspio ili ne uspio, ništa ne upućuje na to da će biti autentičnih demokratskih snaga za nastavak. Uvijek će se raditi o demokraciji na balkanski način. Pravi je problem jednostavniji: Srbi moraju napustiti svoju ideju o Velikoj Srbiji, skrojenoj na uštrb drugih naroda.

S Miloševićem sam razgovarao o načinu rješavanja bosanske krize*

❍ ***Vaš novi petogodišnji mandat počinje u vrijeme kada je trećina Vaše zemlje okupirana, inflacija hita po stopi od 15% na mjesec, a imate više od 600.000 izbjeglica iz susjedne Bosne. Kako ćete i kada moći vratiti svoju zemlju u normalno stanje?***

– Nije točno da je trećina zemlje okupirana. Riječ je o 26% teritorija i 12,16% ukupnog stanovništva. Taj dio nije okupiran već je, zapravo, pod kontrolom mirovnih snaga. Doista smo suočeni s problemima, ali su ova hrvatska vlast i hrvatski narod u cjelini dokazali svoju zrelost. Dokazali su je na prvim izborima kad su zbacili i zamijenili komunistički sustav novim sustavom.

❍ ***Kako možete reći da je Hrvatska dobila rat s obzirom na svoje teritorijalne gubitke u korist Srbije?***

– Dobili smo ovaj rat za Hrvatsku zato što je cijela Hrvatska bila prije pod okupacijom jugokomunističke srpske armije. Imali smo ovdje više od 80.000 jugoslavenskih, srpskih vojnika – stotine tenkova, topova, zrakoplova, te njihovu mornaricu na Jadranu.

❍ ***Čini se da je rat u Hrvatskoj prestao, ali u Bosni i dalje bjesni. Biste li savjetovali vanjsku vojnu intervenciju u Bosni?***

– Da. U Bosni i Hercegovini suočeni smo s nastavkom ekspanzionističke i imperijalističke politike Srbije. Muslimansko se vodstvo nije pripremilo na otpor protiv agresije srpske armije. Ta je agresija prije svega ugrozila hrvatsko katoličko stanovništvo u Bosni i Hercegovini, a sada su Muslimani vrlo ugroženi. Medunarodna zajednica suočena je s još jednim problemom: kako skloniti muslimansko vodstvo na prihvaćanje organizacije Bosne i Hercegovine kao zajednice tri konstitutivna naroda.

---

* *Newsweek*, 17. kolovoza 1992. Prijevod: Janko Paravić.

❍ ***Zašto kažete da je muslimansko vodstvo odgovorno za ono što se dogodilo? Nisu li oni podređeni – i po oružju i brojčano?***

– Kad su Hrvatska i Slovenija – još g. 1990. i u početku 1991. godine – predložile konfederalnu uniju kako bi se spriječio rat, Muslimani nisu podržali to rješenje.

❍ ***Javljaju se stalno izvještaji kako ste se – na nizu sastanaka koje ste imali sa srpskim predsjednikom Slobodanom Miloševićem 1991. godine – suglasili da međusobno podijelite Bosnu i Hercegovinu.***

– Doista sam razgovarao s Miloševićem, ali sam razgovarao i s bosanskim predsjednikom Alijom Izetbegovićem, prije rata. Bio sam svjestan činjenice, ne samo kao predsjednik Hrvatske već i kao povjesničar, da će se jugoslavenska kriza naposljetku usredotočiti na Bosnu i Hercegovinu. Nisam s Miloševićem razgovarao ni o kakvoj podjeli Bosne, već o načinu rješavanja bosanske krize.

Po mom mišljenju, političko rješenje može uslijediti samo u dva smjera. Prvi je zadržavanje Bosne i Hercegovine kao nezavisne države, ali organizirane na konfederalnoj ili kantonalnoj osnovi. Cilj Srbije bio je pripajanje Srbima naseljenih dijelova Bosne i Hercegovine Srbiji, dok se hrvatsko stanovništvo osjećalo ugroženim ne samo zbog agresivne srpske politike, nego i zbog muslimanske želje da uspostave unitarnu islamsku državu.

S druge strane, Srbima naseljena područja mogla bi se pripojiti Srbiji, a područja naseljena Hrvatima Hrvatskoj. Time bi se osiguralo stvaranje male muslimanske ili islamske države u srednjoj Bosni. To bi zadovoljilo Srbe i Hrvate, kao i Muslimane. Naravno, time bi se dokrajčile sve pretenzije na stvaranje veće islamske države u srcu Europe. To je bio predmet naših otvorenih razgovora i s Miloševićem i s Izetbegovićem kako bi se spriječilo ono čemu smo sada svjedoci – sukob i rat.

❍ ***Da se vratimo na zamisao o vojnoj intervenciji. Kakav bi oblik ona morala poprimiti?***

– Kriza u bivšoj Jugoslaviji očito je pokazala da Europa nema nikakav mehanizam za interveniranje u kriznim područjima.

Upravo zato trebalo bi uspostaviti takav mehanizam. On bi se mogao zasnivati na NATO-u ili na Zapadnoeuropskoj uniji, što bi po mom uvjerenju bila najbolja zamisao. Nadalje, Vijeće sigurnosti UN-a trebalo bi pokazati više spremnosti za razmještanje ne samo snaga za održavanje mira (*peacekeeping*) već i snaga za postizanje mira (*peacemaking*). Ne vjerujem da je to tehnički problem. Problem je u različitim gledištima glavnih europskih zemalja. Postoje razlike u mišljenju između Francuske i Velike Britanije, Njemačke i Italije. Kad bi Europa i Sjedinjene Države imale zamisao o postizanju pravog političkog rješenja, uvjeren sam da bi imale i zamisao za vojno rješenje.

❍ ***Kako će dugo trajati ovaj rat?***

– Rat za Hrvatsku uglavnom je završen. Što se tiče Bosne i Hercegovine, Europa i Sjedinjene Države samo promatraju nastavak tog užasnog istrebljenja, ali to ne može trajati dugo. Naravno, svaki dodatni dan ili tjedan znače dodatni užas kakav je teško zamisliti danas, potkraj XX. stoljeća. No, očekujemo da će međunarodna zajednica pronaći sredstva i zaustaviti srpsku imperijalističku agresiju, završiti rat i prisiliti Muslimane da sjednu za pregovarački stol, kako bi se došlo do političkog rješenja.

Ne može se govoriti ni o kakvom nasilnom mijenjanju granica*

○ ***Kako ocjenjujete rezultate Londonske konferencije?***

– Smatram da je Konferencija bila uspješnija od ostalih jer je na njoj oštro osudena srpska agresija i odobreno načelo nepovredivosti granica nasilnim putem. Srbiji i Crnoj Gori izričito je rečeno da njihova nova zajednica, tzv. Savezna Republika Jugoslavija, ne može automatski naslijediti bivšu Jugoslaviju, te da mora zadovoljiti, kako bi je svijet priznao, sve potrebne uvjete, kao što su to već učinile ostale republike bivše Jugoslavije. Jasno je rečeno da će međunarodna zajednica pribjeći drugim sredstvima ako se ne zaustavi agresija na Bosnu i Hercegovinu. Na istoj konferenciji predstavnici Srbije i Crne Gore prihvatili su dokument o načinima rješenja krize, a srpski predstavnik Bosne i Hercegovine obvezao se staviti svoju tešku artiljeriju pod kontrolu mirovnih snaga.

Sada je imperativ prisiliti Srbiju da poštuje Vanceov plan u Hrvatskoj i, što se tiče Bosne i Hercegovine, prekine neprijateljske operacije, jer će inače, ako se agresija ne zaustavi, međunarodna zajednica morati pribjeći posljednjem koraku – vojnoj intervenciji.

○ ***Što mislite o granicama država bivše Jugoslavije: bi li trebale ostati nepromijenjene ili će doći do nekih promjena?***

– Dobro su poznata načela europskog poretka sankcionirana završnim dokumentom KESS-a. Prema tome, ne može se govoriti ni o kakvom nasilnom mijenjanju granica; međutim, treba uložiti sve snage kako bi se došlo do pravednog rješenja razgovorima i pregovorima. Za pronalaženje parlamentarnog rješenja za sve sukobe i za prekid vatre postoje, osobito nakon

* *Mondo economico*, 12. rujna 1992. Razgovor vodio Guido Puletti. Prijevod: Janko Paravić.

rezolucije Vijeća sigurnosti, svi politički preduvjeti, a sada imamo i ženevske pregovore kao konkretan oblik u traženju primjerenih rješenja.

❍ ***Kako namjeravate riješiti problem područja kao što su Slavonija ili dubrovačko područje u kojima se još bore savezna vojska i srpske postrojbe?***

– U Slavoniji nema borbi, ali srpske snage, koje se nalaze s druge strane granice, u Bosni i Hercegovini, napadaju teškim topništvom područja duž rijeke Save. Što se tiče povlačenja okupacijske srpsko-crnogorske vojske s teritorija južno od Dubrovnika, ne bi smjelo više biti iznenađenja. Prema Vanceovu planu, ta se vojska već trebala povući. Hrvatska je pristala da neće razmještati oružje na Prevlaci, pa stoga nema više isprika ni za kakvo otezanje. Sada očekujemo da se što prije povuku.

❍ ***Kakvu pomoć očekujete od drugih zemalja za rješenje problema izbjeglica? Koje zemlje pomažu Hrvatskoj u tom smislu?***

– Hrvatska je suočena s velikim valom izbjeglica koji se još nije zaustavio. Na našem teritoriju ima oko 700.000 prognanika i izbjeglica, u Bosni i Hercegovini više od 400.000, dok se 80.000 hrvatskih prognanika nalazi u raznim europskim zemljama. U tom smislu očekujemo od drugih zemalja da zbrinu dio izbjeglica iz Bosne i Hercegovine i pomognu Hrvatskoj hranom, lijekovima, odjećom kao i novcem. Taj problem postaje posebno aktualan s obzirom na to da su jesen i zima pred vratima.

❍ ***Kako Hrvatska gleda na pitanje Bosne i Hercegovine?***

– Hrvatsko stanovište prema susjednoj Bosni i Hercegovini dobro je poznato. Mi smo je odmah priznali, nakon što je to učinila Europska zajednica, kao državu koju tvore tri konstitutivna naroda. Uvijek smo se zalagali za to da se svi sukobi u toj republici riješe na miran način. U međuvremenu smo pomogli hrvatskom narodu u toj republici u njegovim naporima da održi slobodu i građanska i nacionalna prava na svom povijesnom teritoriju, tj. da se obrani od agresije Velike Srbije. Svojim junačkim otporom hrvatski narod u Bosni i Hercegovini uspio je praktički obraniti cijelu zemlju.

Svjetski sukob može se izbjeći samo odlučnošću*

❍ ***Hoće li Srbi odbiti mirovni plan iz Ženeve?***

– Oni su prisiljeni ustuknuti. Europa, Ujedinjeni narodi, a posebno Sjedinjene Države dovoljno su oklijevali u pogledu politike koju treba voditi. Sada moraju usvojiti jasnu liniju. Srbi su napali Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, zato što su mislili da međunarodna zajednica neće reagirati. Njihova agresija je poprimila do sada, pa čak i u vrijeme Drugoga svjetskog rata, neviđene razmjere.

❍ ***Scenarij je poznat: Prihvaća se mirovni plan, koji potom baza odbija. Ne dobivaju li bosanski Srbi na vremenu?***

– Naravno. No, danas Srbi moraju praviti ustupke. Već su bili prisiljeni povući se iz dubrovačkog područja. Rat u Bosni i Hercegovini je uvelike mobilizirao međunarodnu zajednicu. Postoji opasnost da ona sada bude uvučena u međunarodni sukob.

Ruski dobrovoljci se bore na strani Srba. Četiri ruska generala nedavno su se vidjela na srpsko-crnogorskoj televiziji. Na drugoj strani Muslimani, iako su do kraja potučeni, žele nastaviti rat po svaku cijenu, ali u obliku svetoga islamskog rata. U njihovim redovima ima dobrovoljaca mudžahedina iz islamskih zemalja, poput Irana i Pakistana. Predsjednik Izetbegović računa na potporu tih zemalja. A taj sukob između islamskog svijeta i Zapada predstavlja opasnost za svijet. Europa i Sjedinjene Američke Države moraju poduzeti vrlo čvrste mjere kako bi nametnule rješenje sukoba.

---

* *Le Figaro*, 18. siječnja 1993. razgovarali Franz-Olivier Giesbert i Xavier Gautier. Prijevod: Anica Djamić.

○ *Je li ostvariva intervencija u Bosni?*

– Bilo bi dovoljno 140 vojnih zrakoplova da se bombardiraju vojni ciljevi kao što je to bilo učinjeno u Iraku.

○ *Ali u toj zemlji postoji gerila...*

– Točno se zna gdje se nalaze srpske vojarne, srpske rakete i srpski aerodromi. Bio bi dovoljan jedan napad na te vojne ciljeve. Bilo bi još učinkovitije napasti tu vrstu ciljeva u Srbiji, ali i tvornice vojnoga naoružanja, gdje se proizvode rakete. Jugokomunistička armija raspolaže sa znatnom opremom, ali moral tih vojnika je osrednji. Kako inače objasniti da su mogli biti pobijeđeni u Hrvatskoj i Bosni.

○ *Kako to mislite pobijeđeni?*

– Da, protiv vrlo slabo naoružanih naroda Srbi nisu odnijeli prave vojne uspjehe.

○ *Zauzimate li se za podizanje embarga za bošnjačku stranu?*

– Ono što ne prihvaćam jest podizanje embarga koji sada leži na Bosni i Hrvatskoj. Naime, treba misliti i na Hrvatsku, a da, zatim, međunarodna zajednica ne učini ništa. Samo podizanje embarga na oružje s Bosne izazvalo bi nastavak rata ne samo za nekoliko mjeseci, nego i za nekoliko godina.

○ *Kakvo rješenje predlažete?*

– Morate me shvatiti: Zauzimam se za podizanje embarga s oružja, ali u slučaju da je međunarodna zajednica odlučila intervenirati. Ako međunarodne zajednice ne stave jedan izrazito jasan ultimatum Srbiji, agresija će se nastaviti.

○ ***Prihvatili ste mirovni plan iz Ženeve (koji potvrđuje teritorijalnu cjelovitost Bosne i predviđa njezinu ponovnu podjelu na deset autonomnih provincija). Je li Bosna nacija?***

– Ja ne smatram Bosnu nacijom. Kad bi to bio slučaj, ne bi prihvatio plan, jer bih znao da nije realan. Tim planom predviđa se da Bosna ostane konfederalna država koju čine tri konstitutivna naroda. Ako se Jugoslavija nije mogla održati kao federacija, što mislite kako bi se Bosna mogla održati na toj istoj osnovi, naročito nakon ovakva rata?

○ ***Ako ovaj plan bude prihvaćen, čini se logičnim da određen broj regija u Bosni na kraju budu pripojen Srbiji ili Hrvatskoj?***

– Pogledajte geografske karte, i vidjet ćete da je Hrvatska povijesno i politički zainteresirana za regiju..., ali na kratak rok, važno je zaustaviti rat i izbjeći širenje sukoba prema svjetskom ratu. Upravo je u Sarajevu bila zapaljena baklja Prvoga svjetskog rata. I treba spriječiti da se to ne dogodi drugi put.

○ *Po kojem scenariju?*

– Dobrovoljci interveniraju s jedne ili druge strane, uživajući pomoć jedne ili druge zemlje. Sandžak eksplodira, zatim Kosovo i Makedonija, uz zauzetost Albanije, Bugarske, Grčke ili Turske.

○ *A Rusije?*

– Oni koji upadaju s ruske strane ne dolaze iz službenih sredina, nego iz bivših boljševičkih krugova, carskih i ruskopravoslavnih. Proširenje rata na Balkanu dalo bi im nadu da će uzrokovati promjene u samoj Rusiji.

○ ***U svojoj borbi protiv Srbije, osjećate li se solidarni s Muslimanima?***

– Da...

○ *Ali?*

– Kad su Srbi napali Hrvate (iz Hercegovine), Hrvati su se mogli organizirati zahvaljujući pomoći Hrvatske. Oni su posebno branili hrvatske krajeve u Bosni i Hercegovini. Danas im prijete muslimanske težnje koje idu za uspostavljanjem muslimanske države.

○ *Osjećate li Vi tu prijetnju?*

– Hrvatski narod na terenu je osjeća. Kada su se Srbi odvojili od Bosne, Hrvati iz Hercegovine su željeli učiniti isto i priključiti se Hrvatskoj. Mi u Zagrebu preporučili smo im da podupru referendum za neovisnu Bosnu. Mi smo priznali Bosnu. Mi smo poslali u Sarajevo jednoga stranog veleposlanika i prihvatili pola milijuna izbjeglica, od kojih 80% Muslimana. Danas su islamske muslimanske težnje za islamizacijom izazvale sukob.

❍ *Je li Bosna fundamentalistička?*

– Bosanci nisu fundamentalisti kao što su to Šiiti. Ali oni zagovaraju Bosnu koja bi bila laička i islamska država s muslimanskom većinom.

❍ *Kojim elementima to potvrđujete?*

– Ima gotovo oko tisuću mudžahedina koji dolaze iz Pakistana, Irana, Sudana ili Libije. Sve te zemlje pomažu Bosnu dajući joj financijsku pomoć i pomoć u naoružanju. Mi smo presreli iranske zrakoplove koji su, pod krinkom jedne humanitarne organizacije, pokušali izručiti oružje u Bosnu.

❍ *Hoćete li nastojati vratiti trećinu Hrvatske koju su okupirali Srbi?*

– U slučaju nastavka rata, mi ćemo taj problem vjerojatno morati riješiti oružjem, ali ako se zaustavi rat u Bosni, tada će postojati politička osnova da bi se našlo rješenje problemu hrvatskih okupiranih područja.

Kada njihov mandat završi, u travnju sljedeće godine, hoćete li zatražiti odlazak »plavih kaciga« iz »Krajine«, te srpke enklave u Hrvatskoj?

– Ako Vanceov plan, koji predvida razoružanje srpskih paravojnih postrojbi, povratak hrvatskih prognanika i povratak te regije Zagrebu, ne stupi na snagu, mi više nećemo trpjeti takvu situaciju...

❍ *Hoćete li ta područja ponovno zaposjesti silom?*

Bude li potrebno, da. Mi ne bismo željeli ponovno započeti rat u Hrvatskoj i želimo da se on zaustavi u Bosni. Ali nismo spremni prihvatiti okupaciju hrvatskih područja na neodređeno vrijeme. Hrvatska je priznata u svojim međunarodnim granicama. Mi, dakle, imamo pravo sebe braniti.

❍ *Raspolažete li dovoljno moćnom vojskom?*

– Da.

❍ *Zahvaljujući njemačkoj pomoći?*

– Njemačka je pomoć daleko manje značajna od francuske. Ona je čak i nikakva.

❍ *Poznate su veze Hrvatske i Njemačke...*

– Morali smo ustrojiti i opremiti našu vojsku svim mogućim i zamislivim sredstvima. I u tom naporu Hrvati su naišli na malo razumijevanja s njemačke strane. Velika je pogreška misliti da je Hrvatska vezana uz Njemačku. Povijesne su okolnosti jedno, kulturne sličnosti približavaju nas svemu onome što se događa u Francuskoj, na političkoj i intelektualnoj razini.

❍ *Je li uistinu vrijedilo stvoriti nezavisnost Hrvatske?*

– Podsjećam Vas da sam predlagao konfederalno uređenje zemlje, kako bi se riješila jugoslavenska kriza. Nadahnjujem se upravo primjerom Francuske i primjerom Njemačke koje su vodile četiri rata u jednom stoljeću, da bih predložio normalizaciju odnosa među narodima bivše Jugoslavije. Sve dok se ne postigne ta normalizacija, neće biti mira u regiji.

❍ *Nedavno ste u Ženevi potpisali sporazum s predsjednikom »male Jugoslavije«, s gospodinom Ćosićem. Biste li ponovno uspostavili diplomatske odnose s Beogradom?*

– U jednom smislu, da. Ali taj je proces bio zaustavljen ratom u Bosni i problemima s kojima se susreo gospodin Panić u Beogradu.

❍ *Je li predvidiva konfederacija sa Srbima?*

– Ne znam što će se dogoditi u dalekoj budućnosti. Ali vjerujem da je normalna suradnja među suverenim državama potpuno moguća. Prije petnaest godina napisao sam da bi se Europa trebala sastojati od suverenih država spremnih da se dobrovoljno odreknu svoje suverenosti.

❍ *Je li ime Jugoslavija prikladno za buduću konfederaciju?*

– Oh ne, nikako ne.

Oslobađamo vlastitu zemlju*

❍ ***Gospodine predsjedniče, žele li Hrvati osporiti pravo Srba na ulogu balkanskog bauka?***

– Zašto mi renomirani list poput Vašeg postavlja ovakvo početno pitanje?

❍ ***Vijeće sigurnosti UN-a osudilo Vas je zbog Vaše vojne ofenzive...***

– Ne, to nije točno.

❍ ***Vijeće sigurnosti jednoglasno je osudilo oružani napad u Dalmaciji. Prvi put Hrvatska nije označena žrtvom u jugoslavenskom sukobu, već je žigosana kao izazivač nereda.***

– Molim, ostanite precizni. U Rezoluciji 802 Vijeće sigurnosti osudilo je u prvom redu Srbiju, izričito utvrdivši da srpske dobrovoljačke postrojbe u okupiranom hrvatskom području odbijaju predati oružje te da potkopavaju ženevski mirovni plan. Nakon toga slijedi kritika hrvatske obrane. Mi smo izveli samo jednu akciju, na koju imamo pravo. Oslobodili smo hrvatski teritorij, dakle našu vlastitu zemlju, da bismo mogli popraviti most, koji je za nas od životne važnosti, i ponovno upotrebljavati dalmatinsku obalnu cestu i zadarsku zračnu luku.

❍ ***Potpuno razumijemo da ne možete prihvatiti srpska osvajanja. Hrvatske izbjeglice ne mogu se vratiti u svoja zavičajna sela. No, godinu dana tolerirali ste takvo stanje. Zašto upravo sada ova vojna akcija?***

– Znate li koliko smo dugo pregovarali? Na naš cilj neprekidno smo upozoravali sve strane: Srbe, UN, plave kacige na licu mjesta. Uporno smo naglašavali: Hrvatskoj je potreban taj obal-

* *Der Spiegel*, 1. veljače 1993. Razgovarali Ihlau i Rolanda Schleicher. Preuzeto: *Slobodna Dalmacija*, 3. veljače 1993.

ni prometni put. Nakon što sve to nije urodilo plodom, odlučili smo se za akciju...

❍ *... izazvavši novu eskalaciju nasilja.*

– Jako me čudi što Njemačka pokazuje manje razumijevanja za naš postupak od ostalih europskih država.

❍ *Kojih, na primjer?*

– Engleska i Francuska u potpunosti razumiju našu želju da oslobodimo našu zemlju od neprijateljskih skupina. One su uvidjele da na kraju nismo imali drugog izbora.

❍ *Zar ste izgubili nadu u diplomatsko rješenje balkanskog sukoba, te sada i sami želite uporabom sile proizvoditi nove činjenice?*

– Hrvatska je bila iznimno strpljiva. Čekali smo, uzdali se u diplomaciju, željeli mirnim putem riješiti srpsko pitanje u Hrvatskoj, usvojiti odgovarajuće zakone. Druga strana dala nam je svoj verbalni pristanak, ali nas je nakon toga vukla za nos.

❍ *Tvrdite da ste postigli cilj svoje akcije ograničenog dometa. No, Srbi uzvraćaju protunapadom.*

– Srbi će morati prihvatiti poraz ili će ih pretrpjeti još nekoliko.

❍ *No, sukobi između Hrvata i Muslimana u Bosni natovarili su Vam na vrat i problem Muslimana?*

– Da, nažalost. No, bosanski predsjednik Alija Izetbegović i voda bosanskih Hrvata Mate Boban zajedno su sve pozvali na mir. Postrojbe moraju prekinuti sukobe koji slabe njihove snage i zajedno krenuti u borbu protiv srpskog agresora.

❍ *Pojedine akcije razumljive su iz vojnog aspekta, ali nerazumljive iz političkog. Svojom politikom mogli biste ugroziti cijeli ženevski mirovni proces. Je li to bila Vaša namjera?*

– U određenoj mjeri prihvaćam taj rizik. No, Hrvatska nije odgovorna što je došlo do toga.

❍ *Svijet je do sada Srbiju smatrao glavnim krivcem za sukob na Balkanu. Vi sada pružate Srbima priliku da ustvrde da ni Hrvati nisu puno bolji.*

– Svaki pronicljiv čovjek zna da ta usporedba nije točna. Mi Hrvati samo oslobađamo svoju vlastitu zemlju – mi nikoga ne napadamo. To ne smijete zaboraviti. Okupirana hrvatska područja nikada nisu bila srpska. Tko prisvaja pravo da optužuje Hrvatsku, budući da se mi pozivamo na pravo na samoobranu?

❍ *Ne bi li, prema Vašoj logici, automatski trebali uslijediti novi vojni udari – primjerice u istočnoj Slavoniji, koju su također okupirali Srbi? Mandat plavih kaciga stacioniranih na tom području istječe u ožujku. Namjeravate li ga produžiti?*

– O tome moramo još pregovarati. Ispune li plave kacige svoje obveze iz sporazuma – razoružavanje srpskih jedinica i povratak hrvatskih prognanika ...

❍ *No, Vi ne vjerujete ozbiljno da će se to dogoditi.*

– Ako se ne dogodi, mi nećemo produžiti mandat UN-a, već ćemo provesti vlastite akcije. U svakom slučaju Hrvatska će poduzeti određene korake da zaštiti svoj teritorij kao cjelinu.

❍ *Dakle, ženevski posrednici Cyrus Vance i David Owen mogu prekinuti svoj rad.*

– Možda samo napraviti predah.

❍ *Kako će se u međuvremenu razvijati situacija u Bosni? Podupirete li podjelu na deset autonomnih regija, podjelu između hrvatske, srpske i muslimanske strane, ili smatrate da bi zemlju trebali međusobno podijeliti Hrvati i Srbi?*

– Dakle, molim vas, Hrvatska je bila prva zemlja koja je priznala Bosnu i Hercegovinu i poslala svog veleposlanika u Sarajevo. Bosna može preživjeti kao država samo ako sva tri naroda kao konstitutivni elementi imaju jednako pravo na sudjelovanje u odlučivanju. Broj provincija pritom nije od prvorazredne važnosti.

❍ *Vi ste sami već prije godinu dana zapadnim diplomatima izjavili da Bosna nije položila ispit kao država. Srpski vođa Karadžić govori o umjetnoj državi koju srpska strana neće prihvatiti. Sve to upućuje na zaključak o tajnom dogovoru Zagreba i Beograda, kojemu je cilj podjela Bosne.*

– Zagreb i Beograd nisu sklopili nikakve tajne sporazume o tome. Posrijedi su bili samo razgovori kojima je cilj bilo sprečavanje rata. Kao što znamo, oni nisu urodili plodom. Srpski napad na Hrvatsku pokazao je da nema nikakvih tajnih sporazuma. Zahvaljujući isključivo našoj pomoći Bosna nije postala dio Velike Srbije.

❍ ***Vi, dakle, i dalje priznajete Muslimanima status samostalne nacije, iako pojedini Hrvati i Srbi u Muslimanima vide potomke vlastitog naroda, koji su pod osmanlijskom vladavinom podvrgnuti islamizaciji?***

– Valja pritom izdvojiti bitnu razliku: činjenica je da se veliki dio Muslimana smatra samostalnom nacijom, no pojedini Muslimani smatraju se Hrvatima, odnosno Srbima. Pogled na kartu svijeta pokazuje da nigdje na svijetu ne postoji narod Muslimana. Bosna je jedinstven primjer. No, to trebaju utvrditi stručnjaci.

❍ ***Francuzi su u Jadran poslali jednu skupinu ratnih brodova. Njemačka vlada – Njemačka se vrlo rano založila za suverenu Hrvatsku – zaprepaštena je Vašim vojnim potezom. Jeste li bili u kontaktu s Bonnom?***

– Da.

❍ ***Kakva je bila reakcija, jesu li Vas kudili?***

– Dakle, molim Vas, kako bi Bonn mogao kuditi hrvatskog predsjednika?

❍ ***Rusi su se također ponovno uključili u zbivanja na Balkanu, poduprijevši svoga tradicionalnog saveznika Srbiju. Moskva Vam je uputila upozorenje i zaprijetila sankcijama.***

– Ni to nije točno. Rusija tek nije željela da Hrvatska odustane od potrage za mirovnim rješenjem.

❍ ***Boris Jeljcin još rado upotrebljava pojam »Jugoslavija«.***

– Mnogi to čine. Pojedini političari, čak i u Njemačkoj, dugo su vjerovali da je Jugoslavija najbolje rješenje za ovaj prostor. Pojedini su zaboravljali da je na ovom prostoru izbio Prvi svjetski rat, da su se tijekom povijesti na njemu križale najrazličitije

sfere moći i utjecaja, te da je ovdje bilo sjecište zapadne Europe, Rusije i istočnih panslavističkih ideja.

❍ ***Hrvati, dakle, kao bedem koji razdvaja sile?***

– Ne bih upotrijebio taj izraz, iako mi nije promaknuo prizvuk koji su imale Vaše riječi. Zagreb nikada nije bio dio Osmanlijskog Carstva; Budimpešta, primjerice, jest. Hrvatska je danas moderna demokratska država kakvu ćete danas teško naći u istočnoj Europi.

❍ ***Promatrač ne može steći takav dojam budući da vidi kako šikanirate oporbu i intelektualce.***

– Kako, molim? Dragi prijatelji, vi ste zaslijepljeni – nasjedate neokomunističkoj, jugounitarističkoj propagandi. Pokažite mi zemlju u jugoistočnoj Europi u kojoj intelektualci imaju veće pravo na sudjelovanje u odlučivanju nego u Hrvatskoj. Ne zaboravite: bili smo u ratu, nismo imali prijatelje u Europi, a ipak smo stvorili modernu Hrvatsku.

❍ ***Znači li to da su neke od Vaših autoritarnih mjera u prvom redu posljedica ratne situacije?***

– O čemu Vi to govorite? Koji je element mog demokratskog stila upravljanja autoritaran?

❍ ***Uravnilovka u medijima.***

– To je previše. Ne zaboravite da su u Hrvatskoj u protekle dvije godine dva puta održani demokratski izbori.

❍ ***Izbori su održani i u Beogradu. Srpski predsjednik Milošević dva je puta pristupio procesu potvrde svoje demokratske legitimacije.***

– Vjerojatno ste svjesni da bih sada mogao prekinuti razgovor? No, nisam onakva osoba kakva Vi mislite da jesam.

❍ ***Hvala. Što će se sada dogoditi sa Srbima u područjima koja su Hrvati ponovno osvojili – moraju li oni otići?***

– Svi građani Hrvatske – Hrvati i Srbi – imaju ista prava. Mi poštujemo sva međunarodna zajamčena prava manjina. No, onaj tko teži za Velikom Srbijom ne može živjeti u Hrvatskoj.

❍ ***Jedan od oblika bestijalnih povreda ljudskih prava u sukobima na Balkanu su i masovna silovanja. Optužbe su u prvom redu***

usmjerene na adresu Srba. U međuvremenu, Amnesty International optužio je za taj zločin i Hrvate i Muslimane. Što činite da biste spriječili takve zločine?

– Prisjetite se samo kroz kakve su sve patnje prošli ljudi u Hrvatskoj i Bosni, što je razorio srpski agresor, kako su protjerane stotine tisuća ljudi, a deseci tisuća izgubili živote. Moguće je da se pritom u pojedinaca javila želja za osvetom. No, ona je protivna politici Hrvatske i nije nastupila kao masovna pojava što dokazuje da je hrvatski narod sačuvao svoje ljudsko dostojanstvo.

❍ *Je li Balkan na putu da postane novi Libanon u kojem se svi bore protiv svih i prisvajaju sve do čega mogu doći?*

– Ne. Ne treba pretjerivati. Oduvijek sam smatrao da je budućnost balkanskih država proces skandinavizacije.

❍ *To je zaista iznenađujuća prognoza.*

– Možda zvuči nevjerojatno, ali balkanske države uspostavit će jednog dana odnos kakav već imaju skandinavske države. Čak i nekadašnji zakleti neprijatelji Njemačka i Francuska danas su bliski suradnici. Usprkos svem zlu, koje je srpska politika nanijela hrvatskom narodu, to ne isključuje mogućnost sličnog prijateljstva u budućnosti.

Hrvatski narod suprotstavio se zauzimanju cijele Hrvatske i njezinu potpunom uništenju*

❍ *U »Globusovoj« anketi navodi se da se »teško može Tuđmana pribrojiti hrvatskim rodoljubima«. Što Vi na to kažete, gospodine predsjedniče? Držite li sebe rodoljubom?*

– »Globusovu« anketu nisam vidio. Ali sebe držim rodoljubom. Da nije bilo ruskog rodoljublja, običnih ruskih seljaka, Rusija ne bi preživjela 1812. godinu. Da nije bilo ruskog rodoljublja, rodoljublja i drugih naroda u borbi protiv Hitlera – što bi se tada dogodilo? Rodoljublje držim vrijednom pojavom u životu, osjećajima ljudi i naroda. Druga je stvar kad se ono pretvara u šovinizam, imperijalizam.

❍ *Ne čini li Vam se, međutim, da ta »Globusova« anketa govori o neugodnim stvarima za Vaš narod? Zapravo o tome da se u Hrvatskoj, koju svjetska zajednica jednoznačno drži žrtvom srpske agresije, pojavljuje nacionalizam. Taj osjećaj da su žrtve u jednom, prema mojem shvaćanju, nejednoznačnom sukobu, rađa agresivnost, a posebno u Hrvata bliskih političkih krugova?*

– Za vrijeme naših zadnjih općih izbora u našoj Republici, u kojima je sudjelovalo više od 30 stranaka, nacionalistički elementi desnog usmjerenja dobili su manje glasova nego u bilo kojoj europskoj državi. To se dogodilo upravo zbog toga što je po sebi snažna Hrvatska demokratska zajednica pod mojim vodstvom ujedinila sve pozitivno, počevši od desnih struja pa sve do lijevih. Na taj način mi ne dopuštamo nikakvih pojava nacio-

* *Komsomolska pravda*, Moskva, 2. travnja 1993. Razgovarao E. Kaladina. Preuzeto: *Slobodna Dalmacija*, 6. travnja 1993.

nalizma ekstremnog karaktera. Naravno, ne treba poricati da ima stanovitog nacionalizma, kao, uostalom, i drugdje. No, on nema značajniju ulogu.

○ *A kako je u Hrvatskoj, koja s pravom traži da se njezini državljani vrate u napuštene domove, s pravima nehrvatskog stanovništva? Poznato je da su k vama dolazili stručnjaci iz raznih nevladinih organizacija i njihove ocjene nisu bile tako utješne. Eto, Europski građanski forum je u svom nedavnom izvještaju naveo slučajeve masovnog iseljavanja osoba koje su 1. siječnja bile proglašene strancima, iako su u Republici živjeli od 15 do 50 godina. Mnogim stanovnicima nehrvatske nacionalnosti bez objašnjenja se odbija dati državljanstvo. A to znači da više nemaju pravo glasa, ne mogu stupiti u brak, gube pravo na vlasništvo i čak ne mogu dignuti svoju uštedevinu iz banke ...*

– Takve neovisne stručnjake jedva da se može nazvati neovisnima. Oni k nama dolaze s predrasudama, slušaju bivše komuniste koji su nas bacali u zatvor, a sad koriste trenutak da u lažnom svjetlu prikažu stanje u Hrvatskoj.

Kako se može prevladati agresiju u Hrvatskoj kada je više od 350 gradova i naseljenih mjesta te oko 800 crkava i kulturnih spomenika razrušeno, a oko 300 tisuća Hrvata postalo prognanicima i izbjeglicama. Mi radimo na tome i učinit ćemo sve što se može za poštivanje građanskih prava u Hrvatskoj, razvitak demokracije i slobode. S prestankom sukoba sa Srbima u Hrvatskoj i normalizacijom odnosa s njima, mi ćemo i to, bez sumnje, uspjeti postići.

○ *Gospodine predsjedniče, naveli ste gorku statistiku, pretegobnu za Vaš narod, a meni se, međutim, čini da taj prljavi rat još nije završio. Sada, kad pogledate unatrag, držite li da su bile opravdane sve te žrtve, ta visoka cijena koja je plaćena za neovisnost? Nije li se mogao pronaći drugi put – kompromisni put?*

– Neumjesno je usporediti jugoslavenske događaje s onim što se zbiva u bivšem SSSR-u i sadašnjoj Ruskoj Federaciji. Bit je u tome da je ruski narod snagom svoje mnogobrojnosti bio i ostaje čimbenikom s odlučujućim utjecajem na procese u bivšem

SSSR-u i današnjoj Rusiji. U nestaloj pak Jugoslaviji odnosi među narodima su postali takvi da Srbi nisu mogli nametnuti Hrvatima potpunu hegemoniju, a ni, obrnuto, Hrvati Srbima.

U političkom se smislu Jugoslavija raspala još za vrijeme Drugoga svjetskog rata. Razlog za to je bilo nezadovoljstvo svojim položajem svih naroda koji su u njoj živjeli. Tito je uspio osnovati Jugoslaviju na načelima marksističkog internacionalizma. On je pokušao riješiti problem međunacionalnih odnosa na osnovi ravnopravnosti. Kada je Tito umro, u Srbiji su na vrh došle centralističko-voluntarističke struje u nakani stvoriti autoritarni, velikosrpski režim.

Mi smo predložili rješenje nastale krize pomoću prijelaza jugoslavenske federacije u konfederativni savez jugoslavenskih naroda. Beograd se tomu usprotivio. Počela je agresija komunističke JNA sa ciljem obnove komunizma, osvajanja hrvatskih teritorija na kojima je živjela srpska nacionalna manjina. Hrvatski narod, štiteći svoju slobodu, demokraciju i neovisnost, suprotstavio se, spriječivši tako obnovu komunizma, zauzimanje cijele Hrvatske i njezino potpuno uništenje, kao što se sada događa s Bosnom i Hercegovinom.

○ *Na koji bi način, po Vašem mišljenju, Rusija mogla pomoći u mirovnom procesu na Balkanu?*

– Meni se čini da bi Rusija mogla odigrati značajnu ulogu, postati posrednikom između Hrvatske i Srbije. Budući da je Srbija pravoslavna država, Rusija ima ondje tradicionalno velik utjecaj. Odnosi između Rusije i Srbije su bili pokidani u razdoblju komunističke izgradnje, jer marksizam i komunizam nisu priznavali pravoslavlju prvenstvo. Ipak su ostale ruske tradicionalne veze i utjecaj Rusije. Srbijanska politika računa na zainteresiranost Rusije i njezin utjecaj na Balkanu. Nažalost, upravo je na to bila usmjerena srpska imperijalistička politika 1991. godine. Njezini su se nositelji solidarizirali s Jazovom i drugim generalima, koji su organizirali urotu protiv Gorbačova. Sada ti isti ljudi potiču Srbiju na produžetak rata. Bliska im je ideja stvaranja Velike Srbije.

Ja vjerujem u Rusiju. Vjerujem da će ruski narod naći izlaz iz krize na napredan demokratski način. Svojedobno se Petar I. zauzeo da Rusija slomi feudalne okove i krene putem razvitka. Vjerujem da će se slično i sada dogoditi Vašoj zemlji. Na osnovi demokratskih promjena ona će ponovno postati velikom i priznatom državom u svijetu. U tom smislu Rusija će moći utjecati na rješavanje krize na teritoriju bivše Jugoslavije i uvođenje mira na Balkanu.

❍ *Hrvatska sredstva masovnog informiranja u posljednje vrijeme vode pravi napad na ruski bataljun u sastavu mirovnih snaga UN-a. Optužuju ga za sve smrtne grijehe, od pomoći Srbima oružjem do nedoličnog ponašanja. Koliko je meni poznato, te su optužbe, blago rečeno, neosnovane. Međutim, što ih je izazvalo? Nije li to što je nakon nedavnog napada Hrvatske u »Srpskoj krajini« Rusija donekle korigirala svoje stanovište prema jugoslavenskom sukobu i čak razmatrala pitanje uvođenja sankcija protiv Hrvatske?*

– Priopćenja o tome da Rusija traži uvođenje sankcija nisu mogla biti pozitivno prihvaćena u našem društvu. Rat se vodi u Hrvatskoj, protiv Hrvatske i na teritoriju Hrvatske, koji nikad nije pripadao Srbiji. Eto zašto smo pozitivno ocijenili odluku ruske Vlade da na kraju ne inzistira na sankcijama.

❍ *Ne bismo htjeli završiti s mračnim tonovima .... Ipak, što Vi mislite, gospodine predsjedniče, o dosta proširenoj hipotezi da će, dođu li na vlast u Rusiji reakcionarne snage, početak Trećeg svjetskog rata bili neizbježan?*

– Ne slažem se s tim mišljenjem. Svjetska zajednica ne može dopustiti izbijanje novog rata. Nuklearno oružje nema samo Rusija. A njegova bi upotreba neizbježno dovela do uništenja civilizacije. Ja sam optimist i uvjeren sam da će razum pobijediti.

Pobunu Srba ne bismo imali u Hrvatskoj da nije podržavana iz Beograda*

❍ *Ženevski kontakti između Vas, gospodine predsjedniče, i predsjednika Jugoslavije i Srbije održani su u znaku optimizma. Što se u međuvremenu dogodilo?*

– Složili smo se da treba prekinuti rat i da normalizacija bude preduvjet za opće razmišljanje o tome kako postići mir u ovom dijelu Europe i Balkana. Dogovorili smo se da ekstreme i u jednom i u drugom narodu treba smiriti, da će oni morati odložiti oružje i da treba dopustiti dobrovoljno preseljavanje stanovništva. Čak smo se složili da osnujemo jedan međudržavni odbor, ali sve je to bilo u okviru Panićeve vlade. Što se desilo? Nastavljena je agresija Srbije u Bosni i Hercegovini, a i – budimo realni – protiv Hrvatske. Mi ne bismo imali pobunu Srba u Hrvatskoj da ona nije bila podržavana iz Beograda oružjem i drugom opskrbom, dobrovoljcima šešeljevskim i arkanovskim, čak i mobiliziranim ljudima. Oni su iz Ženeve ponijeli naš nacrt za normalizaciju odnosa i mi smo očekivali njihove protuprijedloge. Mi smo spremni na razgovore, ali čekamo na inicijativu iz Beograda.

❍ *Kako vidite rješenje problema u »Krajini«?*

– Mi zahtijevamo da Srbi priznaju hrvatsku državu, a nudimo im sva građanska prava kao i prava etničke zajednice na najvišim europskim i svjetskim standardima. U suglasnosti s Europskom konferencijom o bivšoj Jugoslaviji, u suglasnosti s Ba-

* *Vreme*, Beograd, 19. travnja 1993. Razgovarao Leon Davičo. Preuzeto: *Vreme*, 19. travnja 1993.

dinterovom komisijom, donijeli smo ustavni zakon u kojem se kaže da tamo gdje su Srbi imali većinu, u kotaru Knin i Glina, oni imaju potpunu samoupravu. Neka polože oružje, neka priznaju suverenu Hrvatsku, neka izaberu svoju vlast – mi i sada imamo u Saboru i u Vladi Srbe, imamo ih i u Vrhovnom i u Ustavnom sudu – i neka uđu u Županijski dom.

❍ ***Kako ocjenjujete sadašnji trenutak Bosne i Hercegovine?***

– Još prije nego što je došlo do ovog užasnog rata, kako u Hrvatskoj tako i u BiH, ja sam, želeći spriječiti to zlo, otvoreno razgovarao i s Miloševićem i s Izetbegovićem, u četiri oka i zajedno, u Splitu. Rekao sam da za opstanak BiH nema drugog rješenja nego konfederalnog, prihvatljivog za sva tri naroda koji moraju biti konstitutivni. Nisu imali sluha za to.

U razgovorima s najvišim stranim državnicima, ne samo u okviru europske, odnosno svjetske Konferencije o bivšoj Jugoslaviji, rekao sam da postoje dva problema. Jedan, da srpska agresija treba biti zaustavljena. U početku, ona je težila pripajanju čitave BiH Velikoj Srbiji, a zatim prisvajanju velikih teritorija. Drugi, privoljeti Muslimane da, isto tako, pristanu na razgovore i politička rješenja prihvatljiva za ostale. Tu smo i danas, s tim što se postavlja pitanje je li još postoji mogućnost da se, poslije sveg užasa koji se tamo zbio, organizira suživot ta tri naroda.

❍ ***Hrvatsku vlast kritiziraju i predstavnici međunarodne zajednice kao što je gospodin Mazowiecky. Kažu da Srbi teško dolaze do domovnice. Uostalom, gospodin Čičak je u jednom intervjuu u belgijskom listu rekao da Hrvatska na svoj način vrši etničko čišćenje ...***

– Dragi gospodine! Agresija, prvo jugokomunističke armije a zatim četničkih elemenata protiv hrvatske vlasti izvršena je na hrvatskom teritoriju i dovela je do proganjanja trista tisuća hrvatskih ljudi i do totalnog razaranja četvrtine hrvatskog područja. U Drugom svjetskom ratu, koji znamo kakav je bio, a bio je užasan, potpuno su razorena samo dva hrvatska naselja – Boričevac i Španovica, dok ih je u ovom ratu 350 potpuno razoreno. Osam stotina crkava i kulturnih spomenika također.

Prema tome, u tim i takvim okolnostima, jasno je da je bilo teško obuzdati gnjev hrvatskih ljudi, i ne samo njihov, jer su se u tim krajevima koji su sada pod UNPA zonama našli i Mađari, Česi, Slovaci, svi. Jasno da je bilo teško smiriti ljude, mada smo sa svoje strane sve učinili da spriječimo akte pojedinačnih kršenja normi pravne države i nasilja. No, mi smo zauzeli stanovišta da svi Srbi, koji po općim zakonima imaju pravo na državljanstvo, moraju dobiti i putovnicu i domovnicu, da se obitelji ne smiju razdvajati. Jest, u takvoj općoj atmosferi dolazilo je i do odlaska Srba (mada ne u mjeri o kojoj se priča), kao i do tih nemilih događaja gdje su ljudi, koji su izgubili nekog člana obitelji ili bili prognani, počeli rušiti srpske vikendice. Te pojave mi smo nastojali spriječiti; to ćemo i dalje činiti u naporima da stvorimo pravnu državu. A što se tiče izjava kao što je ova Čičkova koju ste spomenuli, tako govore ljudi koji se, ili nisu pomirili s idejom o suverenoj Hrvatskoj, ili nisu za demokratski poredak koji je u Hrvatskoj stvoren kroz tri, pa i četiri slobodna izbora, ljudi koji bi htjeli nekakvu drugu vlast ili sebe na vlasti.

❍ ***Hrvatska se optužuje da nema slobodu tiska. Posljednji primjer je »Slobodna Dalmacija« sa svojim novim upravnim odborom.***

– Imamo nekoliko listova u privatnim rukama. A tko piše da u Hrvatskoj nema slobode tiska? Pišu u hrvatskim novinama oni koji su bili glavni predstavnici propalog komunističkog poretka. Oni koriste demokraciju da bi o tome pisali. Ne mislim da je ta sloboda tiska idealna, jer je i sloboda rezultat objektivnih okolnosti. Na osnovi stabilnosti demokratskog poretka, oni mogu pisati, mogu čak i predsjednika Republike ismijavati u satiričkim kazalištima, mogu se praktički povezivati kako žele. Mislim da je teško naći primjer da je u bilo kojoj zemlji u ratnim uvjetima bilo toliko slobode tiska kao u Hrvatskoj.

❍ ***Kako reagirate na inicijative da se u Zagrebu ukine Trg žrtava fašizma, da se nekoj ulici da ime Mile Budaka, koji je možda bio književnik, ali koji je u povijest ušao kao rasist?***

– Prije svega, samostalnu Hrvatsku mogli smo stvoriti samo pomirenjem Hrvata. Nisu sve ustaše u NDH bili fašisti, nisu svi

počinili zločine, kao, i sa srpskog stanovišta, nisu svi četnici bili fašisti i počinioci zločina. Povijesne su okolnosti te koje su dovele do podjele hrvatskog naroda na partizane i domobrane i ustaše, a na drugoj strani, srpskog naroda na partizane i četnike. I jedni i drugi imali su i svojih pozitivnih ideja, ne samo zločine. Mi smo u Hrvatskoj pošli putem pomirenja na demokratskim osnovama. U tome smo, u cjelini, uspjeli. S jednim demokratskim programom uspjeli smo svesti ekstremističke struje na margine. Kad se očekivalo da će HSP i ti koji se pozivaju na NDH i ustaške simbole dobiti 15% do 20%, oni su dobili 5 do 6% glasova. Hrvatski preobražaj poslije izlaska iz jugoslavenskog socijalizma zaista je na demokratskim osnovama. Ne samo da sam osobno protiv toga da se Budaku da ta ulica, već sam, kad je pitanje došlo do mene, izričito rekao da se to obustavi. U Saboru sam izjavio da se demokratska Hrvatska ne može graditi na simbolima Drugoga svjetskog rata i fašizma.

Srpski agresori nastavljaju s planom stvaranja Velike Srbije*

❍ ***Pad Srebrenice često se spominje u vijestima i privlači svjetsku pažnju posljednjih nekoliko dana. Uz vojnu važnost, koja je politička važnost pada Srebrenice?***

– Mislim da Srebrenica nije potpuno pala, da ima Muslimana koji odbijaju predati oružje. Ono što je bitno u vezi s padom Srebrenice jest činjenica da srpski agresori nastavljaju s ostvarenjem svog plana o stvaranju Velike Srbije, s etničkim čišćenjem, usprkos sve većem angažmanu međunarodne zajednice.

❍ ***Što bi po Vašem mišljenju međunarodna zajednica trebala činiti? Predložili ste nekakvu vojnu intervenciju.***

– Da, zaista je krajnje vrijeme da međunarodna zajednica poduzme odlučne korake. Prije dvije godine, zapadni diplomati, i europski i američki, učinili su veliku pogrešku kada su rekli da neće biti vojne intervencije. To je ohrabrilo srpske imperijaliste i agresore da se upuste u događaje s kojima smo bili suočeni u agresiji protiv Hrvatske, a sada i u Bosni.

Sada smo dospjeli do točke u kojoj je, uvjeren sam, vojna intervencija međunarodne zajednice nužno potrebna. No, kad govorimo o međunarodnoj zajednici i vojnoj intervenciji, to mogu biti samo NATO i Sjedinjene Države.

Po mom mišljenju, bili bi dovoljni zračni udari protiv ključnih strateških i operativnih ciljeva, te ukidanje embarga na oružje nametnuto Bosni i Hrvatskoj kako bi se Muslimani i Hrvati tada mogli oduprijeti daljoj agresiji na terenu. To bi vjerojatno stvorilo uvjete za razmještaj snaga UN-a na terenu.

* CNN, Intervju u okviru emisije »Međunarodni sat«, 20. travnja 1993., tonski zapis. Razgovor vodio Frank Sesno. Prijevod: Janko Paravić.

❍ ***Dok je svijet usredotočen na situaciju u Bosni u kojoj su borbe osobito strašne, mir postignut u Hrvatskoj posredovanjem UN-a doista je vrlo krhak. U stvari, Cedric Thornberry, predstavnik UN-a, upozorio je na »krajinski rat« – kako ga on naziva – u Hrvatskoj. Koliko je Hrvatska blizu rata?***

– Mislim da srpski ekstremisti i agresori provociraju u Hrvatskoj, i to je povezano s ratom u Bosni. Čini se da im je sada glavna težnja ponovno uvući Hrvatsku u rat.

No, očito, mislim da će se problem »krajina« riješiti u kombinaciji s Bosnom. Ako uspijemo suzbiti agresiju u Bosni, bit će riješen problem takozvanih »krajina« u Hrvatskoj.

❍ ***U okviru tog paketa, kako ga ja shvaćam, obvezali ste se da ćete se povući s dijela teritorija što ste ga osvojili pod uvjetom da srpske snage predaju teško naoružanje promatračima UN-a. Što se događa s time u vezi? Vrijedi li obveza i dalje? Je li propisno data na znanje?***

– Hoćemo mirno rješenje i spremni smo povući svoje snage na početne položaje ako se istodobno provede Vanceov plan – tj. ako se razoružaju srpske paravojne postrojbe i ako se teško oružje doista stavi pod nadzor mirovnih snaga UN-a.

Bosna i Hercegovina može opstati samo kao zajednica triju konstitutivnih naroda*

❍ ***Bili ste nedavno u Hercegovini u želji da utječete na prekid sukoba Muslimana i Hrvata. Kako je uopće došlo do iznenadnih uzajamnih napada dosadašnjih saveznika?***

– Između bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata vlada duboko nepovjerenje. Nedostaje razumijevanje potrebe za suradnjom.

❍ ***Koji je razlog tom nepovjerenju?***

– Hrvati u Bosni i Hercegovini strahuju da je jedini cilj Muslimana islamska Bosna. Osim toga, treba napomenuti da je oko sto tisuća Muslimana iz istočne Bosne, koju su osvojili Srbi, prebjeglo na područja koja bi po Vance-Owenovu planu trebala postati pokrajine broj osam i deset. Izbjeglice su potpuno promijenile demografsku sliku tih područja naseljenih većinom hrvatskim stanovništvom, mijenjajući odnos u korist Muslimana. I Muslimani su tu započeli nasilne akcije protiv hrvatskog stanovništva u nakani da zauzmu područje od Mostara, Konjica i Jablanice do Travnika, koje bi po Vance-Owenovu planu trebalo postati hrvatska pokrajina. Muslimani vjerojatno ne računaju da će vratiti pokrajine koje su osvojili Srbi.

❍ ***No, to vjerojatno ipak nisu svi razlozi?***

– Ekstremista, naravno, ima na obje strane. U Muslimana postoje primjerice »mudžahedinske« snage. One žele po svaku cijenu izazvati i produljiti rat. Pojedinci na hrvatskoj strani sma-

* *Die Welt*, 24. svibnja 1993. Razgovarao Carl Gustav Ströhm. Prijevod preuzet od »Hine«.

traju da se takvoj politici treba suprotstaviti silom. Dok je svijet užasnuto pratio posljedice srpskog pohoda na Srebrenicu, izbila su neprijateljstva između Muslimana i Hrvata. Bila je to dobrodošla prilika za izgovor da nisu krivi samo Srbi već i Hrvati, te da stoga vojna intervencija u Bosni nije potrebna.

❍ *Ali, kako tumačite promjene u muslimanskom bloku?*

– Postoje mnogi dokazi da u muslimanskom vodstvu sjede nekadašnji članovi KOS-a koji su planski ubačeni u to tijelo. Oni su sklopili primirje sa srpskim generalom Mladićem. Nakon toga, tisuće muslimanskih vojnika povučene su s muslimansko-srpskih bojišta i pokrenute u akciju protiv Hrvata.

❍ *No, u redovima bosansko-hercegovačkih Hrvata također su uočene neugodne pojave ...*

– Da. Britanska televizija prikazala je slike postrojbe koja navodno pripada Hrvatskom vijeću obrane, a nosi oznake ustaškog i Hitlerova režima. Bila je to provokacija čiji je cilj kompromitacija Hrvatske.

❍ *Koliko je velik Vaš utjecaj na bosanske Hrvate?*

– Taj je sukob u prvom redu problem Muslimana i Hrvata u Bosni i Hercegovini. Republika Hrvatska ima stanovit utjecaj, jer je i Hrvatima i Muslimanima pomagala u borbi protiv srpske agresije. Tamošnje hrvatsko stanovništvo poslušalo je našu sugestiju da na referendumu glasuje za nezavisnost Bosne. Doduše, treba ukloniti jednu zabludu: na područjima na kojima je izbio sukob nije bilo postrojba vojske Republike Hrvatske. Pozvao sam lorda Owena, gospodina Stoltenberga i gospodina Petersena da zajedno na licu mjesta prekinemo sukob. Rezultat te inicijative bila je konferencija koja nije održana u Mostaru, jer su tamo još trajale borbe, već u Međugorju. Ruski ministar vanjskih poslova Kozirjev doputovao je sa mnom u Split. Prihvatio sam njegov prijedlog o kontroli granica – i to ne samo granica između Srbije i Bosne, već u cjelini koja uključuje međunarodnu kontrolu granica između Srbije i Hrvatske i između Hrvatske i Bosne.

❍ *Kakav su sporazum Hrvati i Muslimani postigli u Međugorju?*

– Hrvatska je strana još jednom potvrdila da prihvaća mirovni plan. Hrvati su izjavili da su spremni smjesta pustiti na slobodu sve zarobljene Muslimane – što Muslimani dosad nisu učinili sa svojim hrvatskim zarobljenicima. Hrvatsko i muslimansko izaslanstvo smjesta su mogli posjetiti dijelove grada Mostara koji su pod hrvatskim nadzorom, ali nisu pušteni u dijelove pod muslimanskom kontrolom.

❍ *Što ste rekli svom bosanskom kolegi Izetbegoviću?*

– Njemu i ostalim muslimanskim predstavnicima rekao sam sljedeće, a lord Owen izjavio je isto na samoj konferenciji: ako nije moguć sporazum i suradnja između Muslimana i Hrvata, kako netko može još govoriti o opstanku Bosne i Hercegovine? Pod tim pritiskom, Muslimani su također pristali na prekid neprijateljstava i na Vance-Owenov plan. Vidjet ćemo što će se dogoditi. Ne prihvate li Muslimani prijedloge o ravnopravnoj zastupljenosti predstavnika naroda na različitim mjestima u vladi, bit će to samoubilačka politika.

❍ ***Na Vašu adresu uporno stižu predbacivanja da se zalažete za podjelu Bosne te da ste u tajnim dogovorima sa Srbima tu podjelu već proveli u djelo. Je li to istina?***

– Ta je obmana vrlo raširena. Istina je da sam se prije početka rata sastao i s Miloševićem i s Izetbegovićem. Bilo mi je već tada jasno da će se čitava kriza bivše Jugoslavije usredotočiti na Bosnu te da je potrebno spriječiti rat, koji je kasnije tamo poprimio takve barbarske oblike genocida – gore nego u ratu u Hrvatskoj. Tu nema nikakvih tajni. Već sam tada naglasio: ako je Jugoslavija mogla opstati samo kao konfederativni savez, Bosna i Hercegovina može postojati samo kao zajednica triju konstitutivnih naroda.

❍ *Kako su reagirali Vaši sugovornici?*

– Gospodin Izetbegović ocijenio je da bi konfederativno uređenje vodilo raspadu Bosne. Moja ocjena bila je potpuno suprotna. Nakon iskustava ovog rata još sam čvršće uvjeren da

Bosna i Hercegovina može postojati samo na konfederativnim temeljima – kao zajednica triju naroda i pod nadzorom UN-a. Doduše, valja također postaviti pitanje zašto su Europa i SAD dopustili da srpska agresija u Bosni poprimi tako barbarsku dimenziju i zašto Srbija i danas, pod teretom pooštrenih sankcija i pod prijetnjom vojnom intervencijom, nastavlja tu agresiju?

○ ***Možete li dati odgovor na to pitanje?***

– S jedne strane, Zapad vjerojatno ne želi islamsku državu u Bosni. S druge strane, Zapad je vrlo obziran prema Srbiji jer strahuje da bi oštrijim držanjem izazvao određene snage u Rusiji – bilo da je riječ o boljševičkim ili o konzervativno-pravoslavnim snagama. U Bosni na srpskoj se strani bore ruski, a na muslimanskoj islamski dobrovoljci.

○ ***Kako danas ocjenjujete političko stanovište muslimanskog vodstva Bosne?***

– U njemu danas, nažalost, ne jača umjereni utjecaj Turske, nego utjecaj radikalnih struja iz ostalih islamskih država koje žele rat.

○ ***Na Zapadu je prošireno mišljenje da su u Jugoslaviji svi narodi zajedno živjeli u miru – sve dok nije došao nacionalizam i sve pokvario.***

– Zapad neprekidno pokazuje da ne razumije situaciju na ovom prostoru. Bivša Jugoslavija bila je umjetna tvorevina i sastojala se od naroda koji su utjelovljivali različite nenacionalne individualnosti, ali i pripadali različitim civilizacijama. Stara Jugoslavija raspala se bez ikakva otpora već g. 1941. zbog nacionalnih suprotnosti. Tito je kao Hrvat razumio nacionalni problem. Svojim internacionalističkim, marksističkim svjetonazorom pokušao je svim narodima ponuditi ravnopravnost. Takvom politikom navukao je na svoju glavu neprijateljstvo Srbije. Već u Drugom svjetskom ratu Tito nije imao uspjeha u Srbiji. Churchill je tada utvrdio da su u Hrvatskoj bili aktivni partizani a u Srbiji četnici. Nakon Titova odlaska s pozornice, Beogradom je zavladao antititoizam. Srbi su Jugoslaviju željeli pretvoriti u centralističku Veliku Srbiju. Srpska politika oduvijek je pod pojmom Jugoslavija podrazumijevala samo Veliku Srbiju. Sve to izazvalo je opći otpor ostalih naroda. Sve predodžbe Zapada o mogućoj obnovi nekakve Jugoslavije potpuno su nerealne. Nije se raspala samo višenacionalna Jugoslavija, već i višenacionalna Češko-Slovačka. No, tamo je taj proces protekao u miru budući da su oba naroda pripadala istoj civilizaciji.

○ ***Zašto su među svim narodima koji žive na tom području upravo brojčano ne pretjerano jaki Srbi – njih 12 milijuna – razvili tu volju za moći i te ratničke kvalitete?***

– Ne slažem se s Vašim mišljenjem o njihovim ratničkim kvalitetama. Za vrijeme priprema za rat protiv Jugoslavije, njemački je glavni stožer računao na jak otpor na osnovi tih srpskih vojničkih tradicija. No, činjenica je da Nijemci i Talijani g. 1941. nisu naišli na spomena vrijedan otpor. I sada se pokazalo: Srbija je pod svojom kontrolom imala cijelu jugokomunističku vojsku. Bila je to jedna od najjačih vojski Europe. Iako je jugoslavenska armija raspolagala najmodernijom ratnom tehnikom, koja je uključivala 1500 tenkova, rakete i teško topništvo, nije mogla slomiti Hrvatsku. Usprkos nadmoći, Srbi su i u Bosni uspjeli osvojiti samo područja na kojima Muslimani nisu bili spremni za obranu. Na područjima, na kojima su se Hrvati pripremili za obranu, Srbi nisu imali uspjeha. Jedan od ključnih ciljeva srpske strane bilo je pomicanje srpske granice do rijeke Neretve, te osvajanje Mostara i Dubrovnika. Ni to im nije uspjelo usprkos slabijem naoružanju Hrvata. Predodžba o srpskim ratnicima koji nemaju premca zapravo je mit.

○ ***U čemu, dakle, leži tajna srpske dinamike?***

– Srbi poput rijetko kojeg naroda slijede iracionalnu, nacionalističku, imperijalističku ideologiju. Oni su zamislili da svi Srbi moraju živjeti u jednoj državi. Na osnovi te ideologije krenuli su u rat protiv Hrvatske i protiv Bosne. Smatrali su nezamislivim da će nakon raspada Jugoslavije Srbi u Hrvatskoj i u Bosni morati živjeti izvan vlastite države. Pritom valja napomenuti još jedan faktor: njihov nepomirljiv odnos prema Muslimanima.

Neposredno prije izbijanja rata, vodstvo bosanskih Muslimana pregovaralo je s Beogradom u nakani da Bosnu zajedno sa Srbijom uključi u zajedničku državu. Na taj način svi Muslimani na tom prostoru – od Kosova preko Sandžaka do Makedonije – također bi bili ujedinjeni u jednoj državi. To bi za Muslimane stvorilo optimalne uvjete s obzirom na njihovu sklonost povećanju nataliteta. Srbi su odbacili tu ideju zbog povijesno nepomirljiva odnosa prema Muslimanima i krenuli su u rat da eliminiraju Muslimane.

❍ ***Jesu li Muslimani nakon tih iskustava promijenili svoje stanovište?***

– Nakon početka rata i srpskog genocida i etničkog čišćenja te nakon poraza Srbije u ratu s Hrvatskom, muslimansko vodstvo počelo je mijenjati svoje stanovište: željelo je, uzdajući se, među ostalim, i u moć islamskih zemalja, definitivno riješiti srpsko pitanje u Bosni ratom do krajnjih konzekvencija.

❍ ***A Srbi?***

– Osim nepomirljiva odnosa prema Muslimanima, Srbi su obilježeni još jednim kompleksom: smatraju da na svim prostorima na kojima žive moraju biti konstitutivan narod. Čak i na područjima, na kojima su u manjini, nisu spremni pomiriti se s ulogom manjine. Dakle, čak iako broj Srba u Hrvatskoj po zadnjem popisu, iz g. 1991., iznosi 12,16% ukupnog stanovništva Hrvatske, oni žele biti državotvorni narod. Istodobno nisu spremni priznati jednaka prava ostalim narodima u Srbiji – primjerice Mađarima u Vojvodini ili Albancima na Kosovu.

❍ ***Kako namjeravate riješiti problem srpske manjine u Hrvatskoj?***

– Srpska manjina u Hrvatskoj nije jedinstvena. U njezinim redovima ima oko deset posto ekstremista, koji su prihvatili velikosrpsku ideologiju. Većina tih Srba je prevarena. Rečeno im je da nova hrvatska vlada priprema pogrom – istodobno, zločini ustaša u Drugom svjetskom ratu deseterostruko su uveličani. Stekli smo dojam da čak i u vodstvu tih Srba jača spoznaja da su se našli u slijepoj ulici beznadnosti. Stvorili smo sve pret-

postavke za rješenje tog problema lokalnom samoupravom, koja bi trebala biti dodijeljena srpskoj manjini. No, nijedna država ne može tolerirati oružani ustanak na svom teritoriju. Hrvatska područja pod srpskom okupacijom nikada nisu bila dio srpske države.

❍ ***Ali zašto su Hrvati optuženi čak i za agresiju nakon Masleničkog mosta i pokušaja povrata dijela teritorija koji su osvojili Srbi?***

– Mirovne snage UN-a došle su u Hrvatsku nakon sporazuma koji je sklopljen s Hrvatskom i s tadašnjom Jugoslavijom. Snage UN-a omogućile su odlazak jugoslavenske armije iz Hrvatske. No, spomenuta jugoslavenska armija predala je svoje oružje lokalnim srpskim dobrovoljcima na tim područjima. Na taj način naoružani Srbi spriječili su realizaciju Vanceovog plana mirovnih snaga za Hrvatsku. Budući da snage UN-a nisu imale pravo da u slučaju potrebe svoju zadaću izvrše i oružanim sredstvima, bile su prisiljene pasivno promatrati kako jugoslavenska armija topove, tenkove i ostalo oružje predaje lokalnim Srbima.

❍ ***U povodu posjeta Zagrebu, njemački ministar vanjskih poslova Kinkel izjavio je da Vas je pozvao da u Mostaru »stvari dovedete u red«, te da će u protivnom Hrvatska snositi odgovarajuće posljedice.***

– Ako je zaista to izjavio pred novinarima, riječ je o jednostranu prikazu. Hrvatska kao država i ja kao predsjednik, naravno, imamo utjecaja na hrvatsko stanovništvo u Bosni i Hercegovini. No, to ni u kom slučaju ne znači da upravljamo tamošnjim zbivanjima. Tamošnji sukobi u prvom su redu problem bosansko-hercegovačkih naroda. Ponudio sam svoje usluge i rekao da ću pokušati utjecati na tamošnje Hrvate. Oni imaju pravo zastupati svoje interese, ali svojim akcijama ne smiju dovesti u pitanje interese hrvatske države. No, Muslimanima sam također kazao da ne mogu očekivati da će Hrvati propuštati pošiljke oružja koje će oni nakon toga uperiti protiv hrvatskog stanovništva.

❍ ***Neki krugovi na Zapadu zahtijevali su proširenje sankcija usmjerenih protiv Srbije i na Hrvatsku.***

– Nijedan ozbiljan političar nije mogao iznijeti takav prijedlog. Takav potez služio bi samo prikrivanju politike EZ-a, SAD-a i UN-a, koji ne znaju što učiniti s tim »bosanskim loncem«. Hrvati u Hrvatskoj i Hrvati u Bosni nisu krenuli u osvajanje tudih teritorija – oni su samo branili područja na kojima žive.

❍ ***Zašto Hrvati u odnosu prema Zapadu imaju veće poteškoće od ostalih postkomunističkih naroda?***

– Ne samo srpska propaganda, već i određene snage na Zapadu koje žele obnoviti bivšu Jugoslaviju predbacuju Hrvatima da su glavni krivci za raspad Jugoslavije. Ne treba zaboraviti ni hipoteku Drugoga svjetskog rata i tadašnje hrvatske države pod Pavelićevim vodstvom. No, istina je da je u Drugom svjetskom ratu u Hrvatskoj postojao daleko snažniji antifašistički pokret nego u Srbiji i u ostalim zemljama. Razmotrim li stanovište jednog dijela njemačkih medija prema Hrvatskoj, ne mogu se oteti dojmu da je njemačka strana opterećena kompleksom Trećeg Reicha.

❍ ***Koliko bi dugo rat u Bosni mogao potrajati?***

– Smatram da bi već ova godina mogla donijeti odluku. Srbija je tako iscrpljena da ne može podupirati rat ni u Bosni ni u Hrvatskoj. Stoga mora doći do političkog rješenja. Doduše, kompromitirani su i Europa i UN i SAD, pa i Rusija.

Srbima u Hrvatskoj zajamčena sva građanska i etnička prava*

❍ ***Gospodine predsjedniče, 30. svibnja Hrvatska je obilježila Dan državnosti. U vezi s time, kako ocjenjujete trenutačno društveno-političko stanje u zemlji koja slavi treću obljetnicu nezavisnosti?***

– Tri godine nije veliko razdoblje u životu jednoga naroda, ali mi smo za to vrijeme učinili u Hrvatskoj puno toga čime se možemo dičiti. Stvorili smo samostalnu državu koju je priznala međunarodna zajednica, uspostavili demokratski poredak, najstabilniji među bivšim komunističkim zemljama Europe. Naravno, našu državu su pogodile mnoge teškoće, od kojih bih istaknuo dvije. Prva se tiče hrvatskih teritorija koje je ranije zaposjela Jugoslavenska narodna armija, zatim Srbi, a danas su pod zaštitom mirovnih snaga UN-a. Mi moramo što prije vratiti te teritorije, jer se njihov gubitak nepovoljno odražava na sve sfere života: gospodarsku, političku, transportnu, turističku itd. Mi se zauzimamo za političko rješenje tih sukoba. Ako se to ne dogodi, onda će Hrvatska kao suverena država iskoristiti sva sredstva za uspostavu ustavnog poretka na teritorijima koje je međunarodna zajednica priznala kao neosporno hrvatske.

Drugi je problem – rat u Bosni i Hercegovini. Hrvatska je životno zainteresirana za rješenje sukoba u toj bivšoj jugoslavenskoj republici, budući da bosanska kriza nepovoljno utječe i na njezin geostrateški položaj. Osim toga, ondje živi značajan dio hrvatskoga naroda. Zato je Hrvatska pružila pomoć i Hrvatima i Muslimanima u zaštiti od srpske agresije. Mi smo se od po-

* *Nezavisimaja Gazeta*, Moskva, 2. lipnja 1993. Razgovarali: Aleksandr Slabinko, Sergej Grizunov i Andrej Baturin. Prijevod: Profikon.

četka zauzimali za prekid rata i traženje političkih rješenja koja bi zadovoljila sva tri naroda: Muslimane, Hrvate i Srbe. Nažalost, još smo daleko od potpunog rješenja sukoba. Ipak, držimo da je Vance-Owenov mirovni plan, koji će vjerojatno doživjeti izmjene, biti osnova za prekid rata. To je iznimno važno, budući da će uslijediti i političko rješenje sukoba.

❍ ***A kako se rješavaju problemi srpskoga stanovništva koje živi u Hrvatskoj?***

– Nema drugoga rješenja nego jamčiti Srbima u Hrvatskoj sva građanska i etnička prava, dajući im autonomiju u područjima gdje čine većinu. Ni o čemu drugome ne može biti ni riječi zato što ti teritoriji nikada nisu pripadali nikakvoj srpskoj državi. Prije nekoliko stotina godina Srbi su naselili te zemlje u kojima su činili manjinu. Iako su u komunističkoj Jugoslaviji bili u položaju vladajućeg naroda, demokratska im Hrvatska jamči građanska i etnička prava u skladu s međunarodnim konvencijama.

❍ ***Je li, po Vašem mišljenju, moguća normalizacija odnosa između Zagreba i Beograda?***

– Taj je problem daleko zamršeniji od prethodnoga. Mi se zauzimamo za normalizaciju odnosa s Jugoslavijom, odnosno sa Srbijom i Crnom Gorom, na osnovi uzajamnoga priznanja državnoga suvereniteta. To bi bila pretpostavka za uspostavu stabilnoga međunarodnog poretka u tom dijelu jugoistočne Europe i Balkana. Teško bi bez toga bilo govoriti o normalizaciji općega stanja u cjelini. U Bosni i Hercegovini se sukobljavaju interesi i sfere utjecaja, a ne treba zaboravljati da ondje nije slučajno izbio Prvi svjetski rat. Zato je nužno naći načina za rješavanje bosanske krize, zaustaviti one snage koje raspiruju sukob izmedu islama i kršćanstva. Na taj način, normalizacija hrvatsko-srpskih odnosa jest jedan od osnovnih problema od čijeg rješenja ovisi razvitak naših zemalja, kao i mira u regiji.

❍ ***Kako ocjenjujete ulogu Rusije u rješenju balkanske krize u cjelini?***

– Sa zadovoljstvom mogu reći da ruska diplomacija igra iznimno pozitivnu ulogu. Glavna je činjenica da Rusija utječe na sve sukobljene strane u smislu rješenja krize političkim sredstvima. Ja mislim da bi stanje na teritoriju bivše Jugoslavije bilo puno zamršenije bez takve pozitivne uloge Rusije. Napori Rusije u traženju političkih rješenja krize mogu se samo pozdraviti. Sa svoje strane mi činimo sve za uspostavu što boljih odnosa s Rusijom.

Bosna i Hercegovina može jedino opstati kao konfederalna zajednica*

Željela bih Vam postaviti tri pitanja – prvo, Bosna, drugo, »Krajina« u Hrvatskoj, a treće, međunarodna zajednica. U Ženevi pregovarate o konfederalnom uređenju Bosne i Hercegovine zasnovanom na tri etničke države, a to se često shvaća kao podjela Bosne. Možete li objasniti o čemu se točno radi?

– Nije se mogla održati Jugoslavija kao višenacionalna zajednica baš zbog toga što su je htjeli nakon Tita graditi i na jačanju centralizma, na nekakvim unitarističkim osnovama. Tko može zamisliti da bi se Bosna i Hercegovina, u kojoj su suprotnosti još veće, i nakon ovakvog rata koji je nametnula jugokomunistička armija najprije, a zatim Srbija, da bi se nakon takve agresije, nakon takva rata mogla Bosna i Hercegovina održati kao unitarna država.

Titova Jugoslavija je bila federalističko-konfederalistička, a nakon Tita su je htjeli pretvoriti u centraliziranu i u većoj mjeri unitarnu državu i nije se mogla održati.

To je bio uzrok njezine propasti. Jedina mogućnost da Bosna i Hercegovina opstane kao samostalna država jest njezina konfederalizacija, što po mome ne znači stvaranje čisto etničkih država iako su Srbi izvršili etničko čišćenje a sada ih provode Muslimani, ali jedina mogućnost da ta država opstane jest kao konfederalna zajednica.

Jedna Švicarska usred Europe, sastavljena od nacionalnosti koje pripadaju istoj civilizaciji, nije mogla opstati drugačije nego kao konfederacija. U Bosni i Hercegovini žive narodi koji pripadaju trima različitim civilizacijama.

---

* *Libération*, 22. srpnja 1993., tonski zapis. Razgovarala novinarka Veronique Soule.

❍ ***Međutim, na Zapadu se često pomišlja da je konfederalizacija samo zapravo prikrivanje podjele Bosne.***

– Maločas sam spomenuo primjer Švicarske. Konfederacija se može održati ako je postavljena na zdravim osnovama, ako ima preduvjete da opstane. Ako nema, neće opstati. Prema tome, to je odgovor. Ali u svakom slučaju Bosna i Hercegovina ni u kom slučaju na drugačiji način ne može opstati, naročito nakon ovoga užasnog barbarskog rata i etničkog čišćenja koje su provodili najprije Srbi u svojoj agresiji, a sada je provode Muslimani protiv hrvatskog pučanstva.

❍ ***Zar iskreno vjerujete, smatrate da ti narodi još uvijek nakon svega ovoga mogu živjeti zajedno?***

– U jednom konfederalnom savezu da, drugačije ne. Ja gledam i na slučaj Bosne i Hercegovine kao na slučaj svjetskog kretanja u suvremenom povijesnom razdoblju. Svijet se danas civilizacijski integrira, ali se nacionalno individualizira. Raspale su se u Europi i posljednje višenacionalne države, ne samo Jugoslavija, nego i Češko-Slovačka, potpuno demokratska zemlja, raspao se višenacionalni Sovjetski Savez.

S druge strane imamo stvaranje Europske zajednice, ali ne na unitarističkim osnovama, nego na osnovama zajedničkih interesa kao zajednice suverenih naroda. Slučaj Bosne i Hercegovine je u tom okviru, ali i jasno specifičan i veoma zamršen. Bosna i Hercegovina nikada nije postojala kao potpuno samostalna država. Uvijek je Bosna i Hercegovina bila u sastavu bilo Osmanlijskog Carstva, bilo u sastavu ili pod protektoratom Habsburške Monarhije ili u sastavu Jugoslavije. Prema tome, u današnjem obujmu može opstati kao zajednica tri konstitutivna naroda, ako nađe, znači, takvo rješenje koje bi pomirilo njihove interese.

Ukoliko ne nađe političko rješenje na konfederalnim osnovama, koje bi prihvatila sva tri naroda, onda, razumije se, nema ni perspektive, jer će se stvoriti tri zasebne države ili pripojiti matičnim zemljama.

❍ ***Željela sam upravo to reći, čak ako se i stvori konfederacija triju naroda, tri države, čini se logičnim da će se Srbi željeti pridružiti Srbiji, a Hrvati Hrvatskoj, to je isto jedna od kritika koja Vam se često upućuje.***

– Ta kritika ne može ići na moj račun, na račun Hrvatske. Ja osobno, i Hrvatska je bila ta koji smo preporučili Hrvatima da idu na referendum za samostalnu Bosnu i da traže rješenje u okviru Bosne. Sa stanovišta Hrvatske, Hrvatska je životno zainteresirana zbog geopolitičkih i strateških razloga kakva će biti sudbina Bosne. Sa stanovišta Hrvatske, bila su dva problema – kako suzbiti srpsku agresiju i kako privoljeti Muslimane na to da Bosna može opstati samo kao zajednica tri konstitutivna naroda, a ne kao nekakva unitarna, jedinstvena, građanska država. Nikada toga nije bilo niti može biti.

Nije naročito pametno i politički mudro sporiti se oko naziva konfederacije. Primjer Švicarske može biti uzor, kako izići iz tog naziva u pozitivnom smislu – no, ja sam osobno predlagao i na konferenciji i drugdje druga rješenja jedne složene države. Podsjetio sam i na to da postoje, recimo, na primjeru Amerike, Sjedinjene Američke Države, ili pak Ujedinjeni Arapski Emirati, gdje su ujedinjena državna područja naroda iste civilizacije, a u Bosni je to sasvim drugo. U Bosni su narodi koji pripadaju različitim civilizacijama i od kojih su Srbi i Hrvati oslonjeni s jedne strane na svoje matične zemlje i koji su suočeni s težnjama Muslimana, gdje imamo slučaj nepoznat u svijetu da je muslimanska religija proglašena posebnim narodom i da su onda na tim osnovama, i to sada u novije doba, prije dva i pol desetljeća, konkretno g. 1968., da se onda na osnovi toga razvila ideja da bi čitavu Bosnu i Hercegovinu trebalo stvoriti islamskom zemljom, islamskom državom. Pričali su mi neki ljudi koji su poznavali ljude iz kruga jednoga takvog francuskog državnika kao što je bio De Gaulle, da je on, kada je čuo da su u Bosni i Hercegovini muslimani proglašeni posebnim narodom, u svom krugu stavio na dnevni red raspravu o tome, da to može biti ponovno ugrožavanje Europe od islamskog svijeta.

Čak je i jedan Homeini kazao na tu temu stvaranja od muslimanske vjere poseban narod i to samo u Bosni, a ne i za muslimane na Kosovu i u Makedoniji, da muslimanstvo i islam nisu i ne mogu biti posebna narodnost, nego da je to religija.

Kada sam govorio u Ujedinjenim narodima u prigodi primanja Hrvatske u svjetsku organizaciju u središtu Ujedinjenih naroda, dobio sam pitanje od ljudi, koji su u središtu svjetske politike, od ljudi koje treba uvažavati s obzirom na njihov položaj i iskustva: Kako to da su Muslimani u Bosni proglašeni posebnim narodom kada bi po općim pogledima oni u Bosni mogli biti ili Hrvati ili Srbi islamske vjere.

Nedavno je ambasador Turske u Hrvatskoj u jednom intervjuu, razmatrajući taj zamršeni problem Bosne i Hercegovine, kazao da je Tito u svom općem nastojanju da riješi nacionalne suprotnosti u Jugoslaviji učinio grješku što je dopustio da se muslimani proglase posebnim narodom.

❍ ***Željela bih postaviti jedno pitanje radi razjašnjenja – dakle, stanovište Hrvatske je konfederacija triju država, ako to bude moguće, a ako ne, u tom slučaju podjela. Smatrate li da je gospodin Izetbegović na putu da bi mogao to prihvatiti?***

– Pitanje morate uputiti njemu, Izetbegoviću. Ja sam od njega čuo i izjave da prihvaća i ne prihvaća. On veoma često mijenja svoja mišljenja.

❍ ***Jedan od problema koji se postavljaju u vezi s konfederacijom u Bosni i Hercegovini je koji bi teritorij pripao Muslimanima. Pitanje je je li Hrvatska spremna učiniti pritisak na Hrvate u Bosni i Hercegovini da eventualno vrate jedan dio teritorija za tu muslimansku državu, konfederaciji koja bi bila prihvatljiva?***

– Možemo u stanovitom smislu utjecati na Hrvate u Bosni i Hercegovini da traže da budu kooperativni u pronalaženju političkog rješenja. Ali, mi ne možemo Hrvatima u Bosni i Hercegovini nametati svoju volju u tom smislu da ih prisilimo da odustanu od područja koja stoljećima nastanjuju i koja su obranili i od srpske agresije, a sada i od muslimanskog ugrožavanja.

❍ ***Mislite li time da će u trenutku podjele bosansko-hercegovačkog teritorija na tri države Hrvati smatrati da nemaju ni jednog komadića teritorija koji bi mogli vratiti Muslimanima.***

– Ja ne želim ulaziti nešto više u taj problem. Vance-Owenova konferencija se bavila tim problemom, i Vi znate kakve su oni prijedloge o podjeli na provincije donijeli, i to nakon dugotrajna praktičnog istraživanja. Tada su bile predvidene kao hrvatske provincije: mostarska, travnička i posavska, a taj njihov prijedlog se zasnivao i zapravo uvelike poklapao s onim rješenjem koje je g. 1939. i u hrvatsko-srpskom sporazumu doneseno između predstavnika Hrvatske Mačeka i srpskog predstavnika kneza Pavla i Cvetkovića u Beogradu o uključenju u Banovinu Hrvatsku onih područja koja su čisto ili pretežito bila nastanjena hrvatskim pučanstvom.

Po ovom rješenju i Vance-Owenovu prijedlogu jedan dio Hrvata bi ostao u područjima u središnjoj Bosni koja su predviđena kao muslimanske provincije, a jedan dio Muslimana u hrvatskim i sada bi to bile republike, ali po ustavnim načelima to bi svima trebalo zajamčiti puna građanska i etnička prava na osnovama recipročnosti.

❍ ***Kada smo dotakli tu temu, možete li mi objasniti što se zapravo događa između Hrvata i Muslimana – jučer su bili saveznici, danas su postali neprijatelji i na terenu se bore?***

– Savezništvo između Muslimana i Hrvata stvoreno je na srpskoj agresiji, a zapravo se može kazati da su Hrvati bili ti koji su svojim otporom spriječili da čitava Bosna i Hercegovina ne bude uključena u Veliku Srbiju, jer Muslimani u početku nisu bili uopće spremni za otpor srpskoj agresiji i jugokomunističkoj agresiji, nego su nastojali sporazumjeti se sa Srbima, kao što je to ovih dana i Ganić otvoreno izjavio.

Sada, kada su Muslimani izgubili 60,65% teritorija, koje su zauzeli Srbi, i očistili s tog teritorija Muslimane, Muslimani su se, vjerojatno misleći da ne mogu vratiti te teritorije, svom silom obrušili na one koji su bili predviđeni kao hrvatske provincije, želeći da osvoje što više teritorija ili pak da tu ubuduće zasnuju svoju islamsku državu.

❍ *Za Vas, znači, krivica je na Muslimanima, Muslimani napadaju, veća je krivica na Muslimanima nego na Hrvatima.*

– Jer su započeli rat protiv Hrvata, oni su započeli s jedne strane navalu na ona područja, koja su bila predviđena kao hrvatske provincije. I s druge strane, ugrožavaju Hrvate, protjeruju Hrvate iz središnje Bosne u onim područjima, koja su bila predviđena kao muslimanske provincije.

Rezultati, najprije srpske agresije, bili su ti da je iz područja, koje su Srbi osvojili prognano više od dvjesta tisuća Hrvata. A sada u ovoj muslimanskoj ofenzivi prognano je već više od četrdeset tisuća Hrvata, a ugroženo je tom muslimanskom ofenzivom, pozivaju i na džihad – sveti rat protiv Hrvata, oko sto tisuća Hrvata.

❍ *Postoji još nešto što se u svijetu ne razumije baš dobro, a stječe se dojam da je sklopljen nekakav protuprirodni savez između Srba i Hrvata. U Ženevi ste razgovarali s protivnikom Miloševićem. Kako je moguće da se sada sklapaju savezi, kad su vas Srbi prije samo godinu dana napadali. Možete li mi to objasniti?*

– Prije svega, nije sklopljen nikakav savez. A drugo, taj svijet, ta Europa, ta Amerika, ta Svjetska organizacija nisu učinili ništa da suzbiju tu i takvu srpsku agresiju kakve smo bili svjedoci, s barbarskim razaranjem i etničkim čišćenjem hrvatskih državnih i etničkih prostora.

I u takvoj situaciji, da bismo izašli iz rata, Hrvatskoj je u interesu ne samo normalizirati odnose sa Srbijom, nego postići mirno rješenje i u Bosni i Hercegovini, gdje živi veliki dio hrvatskog naroda, a i zato što je Hrvatska zbog geopolitičkog položaja, dovoljno je baciti pogled na zemljopisnu kartu, zainteresirana kakvo će konačno rješenje Bosne i Hercegovine biti, a i zbog toga da bismo stvorili pretpostavke za rješenje UNPA zona u Hrvatskoj.

Zbog toga, budući da smo prepušteni sami sebi, idemo na traženje političkog rješenja za normalizaciju odnosa sa Srbijom. I tu je jedna od bitnih razlika u položaju između politike muslimanskog vodstva Bosne i Hercegovine i hrvatskog vodstva. Muslimansko je vodstvo orijentirano na rat, bez obzira na to koliko bi taj rat trajao i koliko žrtava zahtijevao. A hrvatska je politika orijentirana na mir, ne samo zbog hrvatskih interesa, nego i zbog interesa Europe i svijeta. Jer, ako bi se rat nastavio, tamo bi moglo doći do sukoba islamskog svijeta i kršćanstva. Na strani Muslimana već postoje, govorilo se o dvije, tri tisuće, posljednji put u Ženevi gospodin Milošević je iznio, i čule su se čak prosudbe, da ima od pet do šest tisuća mudžahedina iz islamskih zemalja.

S druge strane, poznato je također da na srpskoj strani ima dobrovoljaca iz bivšeg Sovjetskog Saveza, današnje Rusije, plaćenih za sitne novce, i to kako boljševičkih iz komunističkih redova, onih koji su ostali bez posla u današnjoj demokratizaciji Rusije i bivšeg prostora Sovjetskog Saveza, tako i iz pravoslavnih redova. Prema tome, tu može doći i do sukoba između ne samo islamskog i kršćanskog svijeta, nego i do sukoba i između Istočne i Zapadne Europe, pravoslavnog i katoličkog svijeta. Ne treba zaboraviti da je u Sarajevu 1914. godine zapaljena iskra Prvoga svjetskog rata. Prema tome, svijet mora biti zainteresiran da se taj rat u Bosni i Hercegovini što prije zaustavi.

❍ *Spomenuli ste usput »krajine« – to je upravo jedno od pitanja koje sam Vam željela postaviti – dokle je Hrvatska spremna ići, što je sve, i koje je sve ustupke spremna učiniti da bi riješila problem »krajina« i da bi uspostavila suverenitet na tim prostorima.*

– Mi smo i posebnim Ustavnim zakonom, koji je napravljen prema sugestijama europske Konferencije o bivšoj Jugoslaviji, i po mišljenju takva uvažena stručnjaka kao što je gospodin Badinter, donijeli poseban Ustavni zakon kojim jamčimo građanska i nacionalna prava svim etničkim zajednicama i nacionalnim manjinama, a napravili smo ga u prvom redu zbog Srba, jer s drugim nacionalnim manjinama nemamo nikakvih problema.

U skladu s tim našim ustavno-zakonskim načelima, mi jamčimo Srbima u dva kotara, gdje imaju većinu, u Kninu i u Glini, potpunu lokalnu autonomiju. I sva druga prava na najvišoj razini međunarodnih konvencija.

❍ ***No, biste li bili spremni, na primjer, u hrvatskom Ustavu, koji u onom dijelu koji definira hrvatsku državu kao državu hrvatskog naroda, promijeniti taj paragraf, i gdje bi onda stajalo da je Hrvatska država građana.***

– Hrvatski Ustav je pravljen po načelima, po uzoru najdemokratskijih ustava svijeta. I nema nikakva razloga da bude drukčije zasnovan nego što su zasnovani drugi ustavi u svijetu ili, pak, ustavi drugih država koje su nastale na tlu bivše Jugoslavije.

❍ ***Ako se u Ženevi ne postigne nikakav napredak, ako Ujedinjeni narodi na terenu isto tako ne uspiju riješiti problem, je li Hrvatska spremna silom ponovno uspostaviti svoj suverenitet?***

– Mislim da ćemo u okolnostima u kojima se sada nalazi Hrvatska, s obzirom na međunarodno priznanje njezina teritorijalnog integriteta i s obzirom na to da srpsko vodstvo izjavljuje a i ne može imati nikakvog prava na teritorij Hrvatske, jer taj teritorij u kojem sada ti Srbi u Kninu, u toj svojoj kninskoj krajini žive – nikada nije bio u sastavu Srbije. Mislim da ćemo to uspjeti riješiti na politički način, postupnim rješavanjem prometnih, gospodarskih problema, pitanja uspostave dalekovoda, naftovoda – za što je zainteresirana ne samo Hrvatska, nego i srednja Europa, pa i Srbija – željezničkog prometa i cestovnih veza, za što je zainteresirana i Grčka zbog povezivanja s Europom.

Prema tome, mislim da ćemo to uspjeti riješiti na politički način. Razumije se, ukoliko ne bismo mogli, onda nam ne preostaje drugo nego vlastitom oružanom snagom osloboditi svoj državni teritorij.

Poznato Vam je da se nigdje u svijetu nije dogodilo, a neće se niti u Hrvatskoj dopustiti da jedna nacionalna manjina, od kakvih 8%, ima pravo na odcjepljenje. Tu bi onda došlo do rušenja svih prava, čitava međunarodnog poretka, jer u svim državama svijeta ima nacionalnih manjina. Prema tome, problem je u osiguranju, u jamčenju njihovih građanskih i etničkih prava, a ne u dopuštenju opće anarhije razbijanja državnih organizama.

Ja se nadam da će u Beogradu prevladati razbor i da će on prestati pomagati srpske ekstremiste u Kninu, jer se na problem srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj ne može gledati drugim očima nego što se gleda na problem Albanaca na Kosovu, Mađara i Hrvata u Vojvodini. To je ono što će morati djelovati u tom smislu da se rješenje postigne političkim načinom.

❍ ***Kada ste rekli, svim sredstvima, podrazumijevate li i vojnim putem?***

– Pa, razumije se, ako bi trebalo, kao krajnje, i to.

❍ ***A smatrate li da je gospodin Milošević spreman napustiti »Krajinu«?***

– Prije svega, gospodin Milošević je potpisao izjavu da želi da se nađu politička rješenja za sva pitanja u cjelini u hrvatsko-srpskim odnosima. To znači da se podrazumijeva i takvo rješenje za kninske Srbe u Hrvatskoj. Uostalom, ne treba izgubiti iz vida da u toj kninskoj »krajini« živi jedva polovica svih Srba u Hrvatskoj. I ti ekstremni Srbi postaju sve teži problem i za samu Srbiju, jedan sve teži kamen na vratu jedne realne politike. A teroriziraju i samo srpsko pučanstvo, koje živi u bijedi u tim UNPA područjima i koje u većini također želi normalizaciju.

❍ ***Još samo posljednje pitanje, jer je već kasno: Što je najvažnije što predbacujete međunarodnoj zajednici i Francuskoj?***

– Međunarodnoj zajednici zamjeram što nije našla djelotvornih rješenja da zaustavi agresiju i rat u Bosni i Hercegovini. To je, prema tome, i zamjerka Francuskoj. Iako mi u Hrvatskoj možemo biti zadovoljni tim što je francuska javnost, koja je tradicionalno, zbog odnosa još od Prvoga svjetskog rata, nekako bila na strani Srbije, a zbog nepoznavanja ili zbog pogrešne obaviještenosti, što se događalo na tlu bivše Jugoslavije, u Srbiji, i u Hrvatskoj, i u Drugom svjetskom ratu, da je ta i takva francuska javnost danas bolje obaviještena i da ima velik broj istaknutih francuskih ljudi, pa i u francuskoj službenoj politici, ima sve više razumijevanja i pozitivnog djelovanja u odnosu na rješavanje krize u bivšoj Jugoslaviji.

Dopustite da to objasnim, – i u Francuskoj, kao i u nekim drugim zapadnim zemljama, obično se misli da je Hrvatska imala samo kvislinšku vladu na strani Njemačke i Italije, imala je to, imala, ali imala u tom smislu kao što je i Francuska imala Pétaina. A antifašistički pokret bio je u Hrvatskoj razvijeniji negoli u bilo kojoj drugoj zemlji bivše Jugoslavije.

Treba se podsjetiti da je i sam Tito, na čelu tog antifašističkog pokreta te komunističke partije, koja je vodila taj pokret i te socijalističke revolucije, bio Hrvat i da je jedan takav državnik, kao što je bio Churchill, u Drugom svjetskom ratu kazao da je Hrvatska partizanska, da Tito kontrolira velik dio njezina područja, a da naprotiv u Srbiji nema antifašističkog pokreta, da su tamo četnici. I istina je, znači, da je Hrvatska u Drugom svjetskom ratu bila više na strani one Francuske, koju je predstavljao De Gaulle, negoli Srbija ili neke druge zemlje.

U tom smislu mislim da baš u ovo vrijeme stvaranje demokratske Hrvatske i borbe za uspostavu demokratske vlasti na čitavom njezinom teritoriju ima danas u Francuskoj više spoznaje o Hrvatskoj nego što je to ranije bilo, pa možemo biti zadovoljni takvim smjerom razvitka.

Ali, razumije se, još uvijek imamo razloga da zahtijevamo više razumijevanja za opravdane težnje hrvatskog naroda da, kao jedan od najstarijih europskih naroda, ima pravo na svoju samostalnost, na svoju suverenost, s tim da se Hrvatska izjašnjava za normalizaciju svojih odnosa, za suradnju i sa svim zemljama na tlu bivše Jugoslavije, a, razumije se, i s Europom.

Muslimani skloni ratu, Srbi kompromisu*

❍ ***Kako ocjenjujete rezultate ženevskih pregovora?***

– Razgovori su bili važni i zanimljivi budući da je Europska zajednica prvi put zauzela zajedničko stanovište glede krize na prostoru bivše Jugoslavije. To stanovište, s obzirom na hrvatske interese, posve nas zadovoljava, jer je Europa potvrdila suverenitet i cjelovitost teritorija Hrvatske. Također sam vrlo zadovoljan odgovorom na hrvatsku mirovnu inicijativu za smirivanje krize u bivšoj Jugoslaviji od Europskoga saveza, Rusije i UN-a.

Dotle su vođa bosanskih Muslimana Alija Izetbegović i srpski predsjednik Slobodan Milošević oštro osudili politiku Europe i međunarodne zajednice. Izetbegović ih je optužio da su Bosnu i Muslimane prepustili srpskoj agresiji, a Milošević je tvrdio kako su Srbiji nametnute neopravdane sankcije koje ugrožavaju život milijuna ljudi.

Tako su nastala dva stanovišta, s jedne strane, muslimansko, usmjereno prema ratu, a drugo, srpsko – sklono kompromisu, ali još nedovoljno. Miloševićev se nastup na Ženevskoj konferenciji može ocijeniti kao svojevrsni predizborni govor pred srpske izbore 19. prosinca.

❍ ***Postoji li opasnost raspada Hrvatske s obzirom na zakazane predsjedničke i parlamentarne izbore u »Srpskoj krajini«? Ondje, kao što je poznato, odbijaju priznati službeni Zagreb.***

– Ne, ja ne mislim tako. Provedbu takvih izbora na dijelu hrvatskoga teritorija pod nadzorom UN-a ocjenjujem kao ekstremističku politiku onih Srba koji i dalje žele pripojiti te krajeve

* *Moskovskie novosti*, 8. prosinca 1993. Preuzeto: *Vjesnik*, 10. prosinca 1993.

zacrtanoj Velikoj Srbiji, iako nikada nisu bili u sastavu Srbije. I Europa i Ujedinjeni narodi priznaju cjelovitost Hrvatske, a ista smo jamstva dobili od mnogih zemalja, među kojima i od Rusije. U hrvatskom bi interesu bilo, kao i u interesu Srba u tom području, da pobijede oni koji se zauzimaju za političko rješenje sukoba. To bi ubrzalo rasplet sukoba u Hrvatskoj i poduprlo normalizaciju odnosa između Hrvatske i Srbije.

❍ ***Imate li razloga kritizirati vanjsku politiku Ruske Federacije u jugoslavenskoj krizi?***

– Rusko je vodstvo odigralo u cjelini pozitivnu ulogu, iako ostaju primjedbe zbog povremenih jednostranih stanovišta Rusije, poglavito glede prijedloga za skidanje sankcija protiv Srbije. Rusija bi se trebala uvjeriti da su te mjere djelotvorno sredstvo međunarodne zajednice za rješenje krize u Bosni i na područjima u Hrvatskoj pod nadzorom UN-a.

❍ ***Rezultat rata i stanje u »Krajini«, koja zauzima oko četvrtine Hrvatske, utječu na gospodarsko stanje u zemlji. Međutim, u posljednje se vrijeme mogu uočiti neki znaci ozdravljenja financijskog i gospodarskog stanja u zemlji. Kako na to gledate?***

– Gospodarstvo je uvijek povezano s politikom. Kad smo uspostavljali demokratski poredak u Hrvatskoj na osnovi samostalnosti, naš je cilj bio nacionalno-demokratski preporod Hrvatske. U tome smo posve uspjeli. U Hrvatskoj su triput boravili međunarodni stručnjaci financijskih organizacija i ostali zadivljeni rezultatima napora za suzbijanje inflacije. Još u početku jeseni inflacija se penjala na 30–38% mjesečno, a danas iznosi samo 14%. Pritom nije došlo ni do pada proizvodnje ni do socijalnih nemira. Više je razloga za to. Jedan je taj da Hrvatska ima velik broj radnika u inozemstvu, a drugi – da su mnoga poduzeća upravo teški uvjeti natjerali na samoinicijativu. Čak smo uspjeli povećati izvoz.

Hrvatski je narod pokazao rijetku sposobnost žrtvovati se za ideale*

❍ ***Lijepo je, gospodine predsjedniče, što ste prihvatili razgovarati s nama i što nas dočekujete na ruskom jeziku. Otkuda takva sklonost ruskoj kulturi?***

– Mali hrvatski narod je oduvijek osjećao bliskost s velikim ruskim narodom tražeći od njega zaštitu. To nije bila trenutačna sklonost ni probitačni zahtjev – to je bilo stoljetno iskustvo potvrđeno političkom djelatnošću od vremena Jurja Križanića u XVII. stoljeću do naših dana. U Hrvatskoj se uvijek osjećao utjecaj ruske književnosti, Tolstoja, i Gorkog, i Šolohova, ovdje se slušala ruska glazba – Čajkovski, Musorgski, Glinka. Ruse i Hrvate je ujedinjavala općeslavenska zamisao, i ne samo to. Svojevrsnu je pozitivnu ulogu odigralo i komunističko internacionalno učenje koje nas je zbližilo. Uostalom, povijest se uči na paradoksima. U međuratnom je razdoblju Kominterna, nadahnuta od Moskve, stala na stranu hrvatskog naroda koji se borio protiv srpskoga hegemonizma u jugoslavenskom kraljevstvu i priznala nam pravo na nezavisnost i samostalan politički razvoj. Tada je kremaljsko vodstvo držalo da su Jugoslaviju, kao »tamnicu naroda«, stvorili imperijalisti radi protuteže SSSR-u. Istina, nakon socijalističke revolucije u Jugoslaviji te su ocjene promijenjene. Ne zaboravite da je Hrvatska 1917. prihvatila izbjegle bjelogardejce iz Rusije. Jedna iseljenica, ruska ljepotica Irina Aleksandrovna, poznata po svom prijateljstvu s hrvatskim književnikom Miroslavom Krležom, nedavno je poslala pismo mojoj supruzi Ankici. Ta žena u poodmaklim godinama, koja odavno živi u Švicarskoj, izrazila je želju zamijeniti svoju staru jugo-

* *Rossija*, Moskva, 8.–14. prosinca 1993. Preuzeto: *Večernji list*, 11. prosinca 1993.

slavensku putovnicu za novu, hrvatsku. Eto još jedne potvrde kako je život prepun najnevjerojatnijih zapleta.

Kada se po završetku Drugoga svjetskog rata u našoj zemlji odigrala revolucija, na njezinu se čelu ipak našao Hrvat – Josip Broz Tito. I u tom razdoblju nisu slabile veze između naših naroda, nego su jačale.

U svojim sam se mladim godinama osjećao marksistom, ali sam oduvijek, da se slikovito izrazim, više volio Jesenjina nego Majakovskog, i lirika mi je bila bliža od revolucionarnoga zanosa. I cijeli svoj život pratio sam put kojim korača Rusija. U socijalističkom sam razdoblju čitao Solženjicina, Ahmatovu, Bulgakova, znao sam mnoge ruske umjetnike koji su izbjegli iz SSSR-a. Uvjeren sam da će Vaša zemlja u svim uvjetima ostati velesilom, i u politici i kulturi. Upravo me je ta okolnost poticala da čitam na ruskom i o Rusiji. Uspostava demokratskoga poretka u Hrvatskoj i u Ruskoj Federaciji stvara sve uvjete da se odnosi između naših zemalja ispune novim sadržajem.

❍ ***Nije li nastala prijetnja odnosima između Rusa i Hrvata zbog događaja glede raspada Jugoslavije?***

– Ja držim da Rusija u cjelini igra pozitivnu ulogu u balkanskoj krizi. To se tiče i cijele bivše Jugoslavije i onih teritorija gdje su izbili najoštriji međunacionalni sukobi – u Bosni i Hercegovini. Istodobno mi Moskvi upućujemo i opravdane prigovore: oni se tiču onih trenutaka u mirovnom procesu kada je Vaše vodstvo neopravdano prihvaćalo jednostrana stanovišta. Uostalom, postoji za to objašnjenje. Prije puno godina sreo sam u Zagrebu sovjetsko znanstveno izaslanstvo i jedan je Vaš akademik uzviknuo u času iskrenosti: »Vi Hrvati ste tako dobar narod, ali, k vragu, zašto niste pravoslavci«? Eto, Srbija je pravoslavna država, u njoj se osjeća određena povijesna i religiozna težnja prema Rusiji. Svejedno što su Hrvati većinom katolici, zar to može smetati razvoju odnosa između naših zemalja?

Želim istaknuti da su za nas neobično važni dobri odnosi s Vašom zemljom – i u politici, i u gospodarstvu. U Rusiji, na njezinim golemim prostorima, veliki su izgledi za našu industriju.

Vi imate prirodna bogatstva koja su potrebna svakoj zemlji, posebno naftu i plin. Hrvatske su građevinske tvrtke u vas dobro poznate – od Krasnodarskoga kraja do Novosibirska. Dobro se drže na ruskom tržištu naša prehrambena i tekstilna industrija. Mislim da je Hrvatska privlačna i zbog svoje jadranske obale. Ne samo zato što su Dubrovnik i Rijeka bliže, a odmor jeftiniji nego u španjolskim, talijanskim ili francuskim ljetovalištima. Mi smo vrlo zainteresirani da ruska poduzeća kupe cijele hotele na našoj obali.

❍ ***Gospodine predsjedniče, nedavno ste se vratili iz Ženeve s mirovnih pregovora. Kako ocjenjujete njihov ishod?***

– Zadovoljan sam da su se stanovišta Europske zajednice i Hrvatske o tome da treba djelovati samo političkim sredstvima stvarno poklopila. Predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović i predsjednik Srbije Slobodan Milošević osuđivali su međunarodnu zajednicu: prvi drži njezinu politiku izdajom muslimanskih interesa, drugi se zauzima za hitno skidanje gospodarskih sankcija. Muslimani su kao i ranije spremni na nastavak rata, Srbi su zauzeli nešto konstruktivnije stanovište (iako je ta konstruktivnost zapravo štetna). Miloševićev je govor jako podsjećao na predizborne govore i bio je upućen domaćem slušateljstvu njegove zemlje.

❍ ***Postoji li, po Vašemu mišljenju, opasnost gubljenja teritorijalne cjelovitosti Hrvatske? U srpskim »krajinama« su za 12. prosinca raspisani izbori...***

– Ne, nema takve opasnosti. I sami sudionici ženevskih pregovora, pa i Vaša zemlja, potvrdili su spremnost jamčiti nepovredivost hrvatskih granica. Mislim da je u interesu i »krajinskih« Srba da poslije prosinačkih izbora dođu na vlast realni političari, skloni dijalogu sa Zagrebom.

❍ ***Rat je napustio Hrvatsku, a posljedice se osjećaju u gospodarstvu zemlje. Kako se provodi gospodarska reforma?***

– Vrlo dobro. Kao prvo, hrvatski je narod pokazao rijetku sposobnost žrtvovati se za ideale nezavisnosti, a drugo, teško je stanje natjeralo mnoga poduzeća na samoinicijativu. Postigli

smo stabilizaciju, gotovo zaustavili inflaciju (u studenome su cijene porasle samo 1,4%). Sada je gospodarsko stanje u Hrvatskoj bolje nego u drugim bivšim socijalisitičkim zemljama, osim jedino Češke. Posebno se pokazalo jedinstvo našega političkog vodstva, Vlada, koju je sastavila vladajuća Hrvatska demokratska zajednica, dosljedno provodi koncepciju.

○ ***Gospodine predsjedniče, razgovarali smo o najbitnijim događajima gledano današnjim očima. Ali, zna se da će im budući povjesničari udijeliti tek nekoliko odlomaka u udžbenicima naših potomaka. Dopustite mi da Vas upitam, ne kao političara nego kao znanstvenika, što bi povjesničar dr. Tuđman napisao o Tuđmanu, predsjedniku Hrvatske?***

– Sigurno bi povjesničar Tuđman napisao da je predsjednik Tuđman bio čovjek koji se zauzimao za prihvatljiv socijalni poredak za sve građane svoje zemlje. Koji je u mladosti prihvatio socijalistički svjetonazor jer je obećavao stvaranje raja na zemlji, a tlačenom hrvatskom narodu davao pravo na samoodredenje i borbu za nezavisnost revolucionarnim putem. Ali, kada se uvjerio da je taj svjetonazor doveo do žalosnih posljedica, ponovno se opredijelio, ali za demokratski sustav.

Kao povjesničar, dr. Tuđman je ponekad predviđao da ćemo živjeti u doba kada će se razne zemlje zbližiti, a pojavit će se i nacionalna individualizacija. Stvorit će se uvjeti za uspostavu demokracije na osnovi prava svih naroda, uključujući i male narode. Dokaz za to su moje knjige »Rat protiv rata« iz g. 1957., »Velike ideje i mali narodi« iz šezdesetih godina, zatim ne tako davno knjiga »Nacionalno pitanje u Europi«. Kao znanstvenik predvidio sam raspad mnogonacionalnih država i stvaranje saveza naroda. Kada sam to pisao, u SSSR-u je vladala teza o nastanku nove međunarodne zajednice – sovjetskog naroda, što je za mene bilo tlapnjom. Napokon, u jednom od svojih zadnjih radova, u »Bespućima«, zauzimao sam se za nužnu normalizaciju odnosa između Hrvatske i Srbije, snaga koje su povijesno suprotstavljene. Mogli su se dogovoriti vječni protivnici u Skandinaviji, našli su zajednički jezik Francuska i Njemačka! Povjesničari će vjerojatno napisati da je Tuđman imao osoban pogled na povijesni razvoj, imao je odlučnosti da brani svoje zamisli ne bojeći se pritisaka. Kao državnik, on je poduzimao korake koji su odgovarali interesima hrvatskoga naroda i interesima mira.

○ ***Nastavimo taj mali povijesni izlet. Što biste preporučili mladima Hrvatske, što biste poželjeli svojim unucima?***

– Jedan od mojih unuka je sudjelovao u Domovinskom ratu 1991.–1992. godine. Četrdesetih godina ja sam se četiri godine borio protiv fašista. Želim da se više ni jedan mali Hrvat ne mora prihvatiti oružja.

Muslimani žele preuzeti područja nastanjena Hrvatima*

❍ ***Gospodine predsjedniče, rezultat mirovnih pregovora vrlo je loš. Zašto ishod nije bio bolji?***

– Čovjek bi se mogao suglasiti s Vašom ocjenom da rezultat ne zadovoljava, a moglo bi se pretpostaviti i da hrvatska delegacija nije zadovoljna rezultatom. No, mislim da je sastanak u određenom smislu bio uspješan, jer je pomogao da se razjasne mnoga važna pitanja. U svakom slučaju, važno je da ljudi znaju kako je hrvatska politika dosljedna, ne samo s obzirom na kraj neprijateljstava, već i s obzirom na sve napore usmjerene na suradnju i prijateljstvo Muslimana i Hrvata.

❍ ***Gospodine predsjedniče, sa svim dužnim poštovanjem, cijeli se svijet nada miru, jer svi pretpostavljamo da više neće biti novca niti oružja. Odakle dobivate oružje?***

– Naravno, muslimanska strana ima neke tvornice oružja i streljiva, a mora se reći da su oni u određenoj mjeri stekli određenu prednost iskoristivši humanitarne konvoje za uvoz ratne opreme visoke tehnologije. U svim ratovima na svijetu uvijek postoje prilike za stjecanje pristupa oružju. Osim i izvan toga, srpska strana prodaje oružje, po vrlo visokim cijenama, svim stranama uključenima u rat. A oni posve sigurno imaju velike količine oružja.

❍ ***Gospodine predsjedniče, vjerojatno ćete me smatrati vrlo naivnom ako Vas upitam zašto se Bosanci i Hrvati ne združe i bore zajedno protiv glavnog agresora Srba?***

---

* Berlin N-TV, 11. siječnja 1994., tonski zapis. Ragovarala Beate Müller-Blattau. Prijevod: Janko Paravić.

– U početku su Hrvati i Muslimani ne samo pristali jedni uz druge, već su Hrvati u Bosni i u Hercegovini branili Bosnu i Hercegovinu protiv srpskog agresora uz pomoć Republike Hrvatske, u doba kada to Muslimani nisu mogli. Da nije bilo tako, cijela bi Bosna i Hercegovina bila pala u ruke srpskom agresoru. Međutim, kasnije se dogovor između Hrvata i Muslimana raspao, jer su tada Srbi bili osvojili dvije trećine Bosne i Hercegovine, pa su se Muslimani, znajući da ne mogu vratiti zemlju, okrenuli protiv Hrvata. U tome je skup problema. Čak su se i jučerašnji i prekjučerašnji razgovori bavili tim skupom problema. Zato vjerojatno i nije postignut sporazum – točnije govoreći, upravo zbog muslimanskog zahtjeva da preuzmu područja nastanjena Hrvatima.

❍ ***Ima glasina, gospodine predsjedniče, da ste se sastali s Miloševićem i prije rata, g. 1991., kako biste već tada razgovarali o podjeli Bosne i Hercegovine. Je li to točno, gospodine predsjedniče?***

– Da, to je točno. Stvarno sam se sastao s Miloševićem. Nakon sastanka predložio sam da bismo se Milošević i ja trebali sastati i s Izetbegovićem, jer su to tri najvažnije osobe za sudbinu Bosne i Hercegovine. Sastali smo se u Splitu. Tada je glavna tema bilo sprečavanje mogućeg rata u Bosni i Hercegovini. I u Splitu smo zastupali ista gledišta i stanovišta koja smo iznijeli u samom početku u Petersbergu.

Nova granica trebala bi biti razgraničenje civilizacijskih svjetova*

❍ ***Smatrate li Vi, gospodine predsjedniče, hoće li taj referendum, zaista o kojem je prvi put jučer bilo riječi, biti stavljen na dnevni red, hoće li se provesti, budući da se Srbi eventualno još uvijek nisu izjasnili hoće li se pridružiti federaciji ili neće?***

– Razumije se da će ovisiti o tome kako će se riješiti problem Srba u Bosni i Hercegovini, ali čini se da je između Europe, odnosno glavnih država u Europskoj zajednici, to znači između Francuske, Njemačke, Engleske i Sjedinjenih Američkih Država, postignut načelni sporazum o tome, da je vjerojatno opstanak Srba u Bosni i Hercegovini teško zamisliv i da je to jedan od razloga zašto su predstavnici upravo tih država koje sam naveo inzistirali da Hrvatska ide po svaku cijenu na sporazum s Muslimanima. Znači, da bi se stvorili takvi uvjeti da se ne dopusti stvaranje posebne islamske države u Bosni i da se, prema tome, vezanjem na Hrvatsku bosanski Muslimani usmjere na zapadnu demokraciju, na zapadnu civilizaciju. Ako gledamo da će se u tom okviru tražiti rješenje za Srbe, onda će vjerojatno do referenduma o konfederaciji doći. No, posebno je i bitno pitanje da je razgraničenje i odlazak Srba iz takve Bosne i Hercegovine, u granicama kakve su danas nastale iz sadašnjeg rata, teško zamislivo. Ja sam sa svoje strane, ne samo kao predsjednik Hrvatske, nego kao povjesničar koji se profesionalno odavno bavi tim problemima, vrlo dobro uočio da je to tlo

* Razgovor s francuskim novinarima 8. ožujka 1994. u Predsjedničkim dvorima, tonski zapis. Razgovor vodili: Gilles Martinet, Michèle Cotta i Jacques Amabric.

trajna razdjelnica izmedu svjetova i civilizacija, od raspada Rimskog Carstva na Istočno i Zapadno, od podjele kršćanstva na pravoslavno i katoličko do Jaltskog sporazuma i sporazuma Churchill-Staljin o podjeli interesne sfere, do neuspješnog Titova pokušaja da to premosti, do sadašnjeg raspada bivše Jugoslavije i rata koji smo doživjeli. Prema tome, trebalo bi sada naći takvo razgraničenje koje bi stvorilo pretpostavke za stvaranje jednoga novog međunarodnog poretka na jugoistoku Europe i Balkana. To nije samo problem razgraničenja između Srbije i Hrvatske, između Srba i Hrvata i Muslimana, nego je to problem razgraničenja i između Istoka i Zapada. Bez obzira na to kako se prilike u Rusiji razvijale, je li u Rusiji Petar Veliki, Ivan Grozni, Staljin ili Jeljcin, jer ako možemo Ivana Groznoga i Staljina usporediti, onda možemo Petra Velikog i Jeljcina. Prema tome, bez obzira tko u Rusiji vlada Rusija će ostati euroazijska sila sa stalnom tendencijom da preko pravoslavlja vlada tom istočnom zonom i da kroz pravoslavlje izađe na Sredozemno more. Prema tome, trebalo bi u rješavanju te krize u Bosni i Hercegovini voditi računa i o tome kako, kad smo već bili sudionici i kad smo preživjeli sve strahote, kako bi sada, kad su Europa i Amerika konačno odlučile naći rješenje i kad Amerikanci pri tome razgovaraju s Rusijom, trebalo tu granicu, koja je dosad bila na Drini, vjerojatno uspostaviti tako da opet bude jedna normalna granica za razgraničenje tih svjetova.

Kao što rekoh, ja sam sa svoje strane tim glavnim međunarodnim čimbenicima i dao prijedlog za koji su svi oni kazali da je veoma interesantan i da ima strateško opravdanje, ali treba imati i vizije i odlučnosti da se provede nešto što bi bilo od koristi za Europu.

❍ ***Smatrate li da su u okviru te nove moguće podjele Muslimani ipak zajedno s Vama, da spadaju u Vaš svijet i mislite li da će se ta federacija na kojoj se sada počelo raditi moći održati, je li ona stvarna i održiva? Rekli ste da mislite kako će federacija s Bosnom i Hercegovinom biti veoma važan i bitan element koji će spriječiti Bosnu da prijeđe na drugu stranu koja zapravo nije Zapad, što znači***

da ste Vi zapravo jamac da se neće dogoditi da Bosna prijeđe u jedan tabor, dok Izetbegović ne propušta niti jednu priliku da ponovi kako je on pristaša toga da Bosna bude višenacionalna država.

– Gospodin Izetbegović je čovjek koji bi po svaku cijenu želio u BiH uspostaviti islamsku zemlju. On pri tome govori da je za islamsku građansku državu, ali je pisao u svojoj »Islamskoj deklaraciji«, a nedavno je i izjavio, da je njihova zadaća stvoriti zemlju u kojoj će vladati islamski zakoni, sviđalo se to kome ili ne. Da bi Vam Izetbegovićevo stanovište bilo jasno, on je napisao da je Turska bila svjetska velesila dok se držala islamskih zakona. Međutim, kada ju je Atatürk europeizirao, postala je trećerazredna država kakvih ima stotinu, a kad je bio u Ankari, nije položio vijenac na Atatürkov grob. Prema tome, gospodin Izetbegović je smatrao da Muslimani u Bosni već imaju polovičnu, po njegovu mišljenju i natpolovičnu većinu, i da prema tome imaju pravo da izgrade svoju zemlju na islamskim načelima. Pri tome je poricao da od te zemlje želi učiniti fundamentalističku bazu u Europi. Toliko o idejnim Izetbegovićevim polazištima. No, Izetbegović kao političar je čovjek koji se povija prema okolnostima i nalazi se između ekstremno-fundamentalističkih elemenata u Bosni i prozapadnih elemenata, pa ako bismo to pokušali konkretnije kazati, znači, između onih koje s jedne strane personificira Ganić, a s druge Silajdžić. I prema tome, mi smo suočeni s postojanjem gotovo milijun i devetsto tisuća Muslimana u Bosni i Hercegovini, koji su svoju religiju uz glupost bivših komunista pretvorili u naciju, nazivali se kao nacija, Muslimani, a onda su i sami uvidjeli da to nije pametno, pa se sada nazivaju Bošnjaci. I sasvim je sigurno da je veći dio muslimanskog vodstva iz Bosne htio stvoriti državu u kojoj bi Muslimani imali hegemoniju. Sasvim je sigurno da su one islamske fundamentalističke zemlje, a Vi ih znate, ima ih četiri-pet u svijetu koje su htjele u Bosni naći utočište za stvaranje islamske države usred Europe kao bazu za svoj islamski ekspanzionizam i terorizam. Ali je isto tako istina da je i u muslimanskom vodstvu i puku postojala također jedna racionalnija grupa koja je bila za vezu s Hrvatima iz Zapada.

Mislim da se moramo kao Europljani suglasiti i s time da je ta Europa, Vaša, moja, američka Europa, dopustila takvu užasnu agresiju Srbije, samo zato što nije htjela dopustiti stvaranje islamske države usred Europe, s etničkim čišćenjem. I sada odgovor na pitanje ima li ta hrvatsko-muslimanska federacija smisla i budućnosti. Smisla ima utoliko što zaista treba sve učiniti da se ne dopusti stvaranje nekakvog islamsko-fundamentalističkog polazišta, baze u Europi, i utoliko se slažu i interesi Hrvatske i Europe i Zapada. Prihvaćanjem takva stanovišta, Hrvatska na prvi pogled ima neke koristi, jer znači da u konfederaciji Hrvatska ima utjecaja barem na polovicu bosanskog teritorija. U tom okviru stvaraju se i uvjeti za opstanak Hrvata na čitavom teritoriju Bosne, jer će Hrvati u Bosni, i Hrvatska u cjelini, stajati pred zadaćom kako da ne budu ugroženi od muslimanske demografske ekspanzije, s obzirom na to da su Muslimani od stvaranja zajedničke jugoslavenske države od 31% evo porasli na 45%, a Izetbegović govori već i o 50%. U isto vrijeme Srbi su spali od 43% na 31%, a Hrvati od 24% na 17%. Prema tome, taj problem postoji i postojat će, a, razumije se, nije samo hrvatski, nego i europski. Kakvi su izgledi za moguću suradnju i za to da Hrvati budu kadri biti jamstvo da Muslimani uđu u europski krug. Ta zadaća neće biti laka, jer i sada neki muslimanski prvaci, vjerski i politički, Cerić i drugi, otvoreno propovijedaju da bi Muslimani u Bosni trebali imati najmanje dvije žene i svaka po petero djece, a vjerski i politički pravci su u njih jedinstveni, u istom su civilizacijskom i svakom drugom svijetu.

Prema tome, to je veoma složena zadaća, i uloga koju nam nameće ta Europa i Zapad nije nimalo laka za nas. Ali, istina je s druge strane da su Muslimani genetski, jezično, najvećim dijelom, 80–85%, prije nego što su islamizirani osmanlijskom invazijom Europe, bili Hrvati. I istina je također da imamo i danas i u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini jedan manji broj Muslimana koji se osjećaju Hrvatima muslimanske vjere.

Prema tome, osim geopolitičkih razloga za tu hrvatsko-muslimansku federaciju ima i stanovite osnove vjerovati u njezin uspjeh, u povijesne zadaće koje nam daje.

O Jeste li, gospodine predsjedniče, od Sjedinjenih Američkih Država dobili jamstvo da ćete od Srba dobiti pristanak da se »Krajina« vrati u Hrvatsku? Kakvo će biti Vaše stanovište ako Srbi u Bosni zatraže referendum ili bilo što drugo, nije važno, nakon što su odbili ući u tu federaciju i da zatraže da se pripoje Srbiji. Kakvo će tada biti Vaše stanovište?

– Odgovor na prvo pitanje. I državni tajnik Christopher u razgovoru s našim ministrom vanjskih poslova i potpredsjednik Gore i predsjednik Clinton u osobnom razgovoru sa mnom izjavili su, kao i predstavnici Vaše zemlje i drugih europskih zemalja, da će nam dati punu podršku da se hrvatski teritorij pod zaštitom mirovnih snaga, što je samo sinonim za srpsku okupaciju, vrati u ustavno-pravni poredak Hrvatske. To nam izjavljuje i Vaša zemlja i druge zemlje, Europska unija u cjelini, uključujući i Rusiju. Ja Vas mogu obavijestiti da je predstavnik Rusije u Ženevi predlagao Miloševiću, Srbiji, da odmah prizna Hrvatsku u njezinim granicama. Prema tome, u tom pogledu postoje rezolucije Vijeća sigurnosti, ta područja nikada nisu bila sastavni dio Srbije, nego samo Hrvatske, i taj teritorij očito spada u interesnu sferu i Europe i Zapada. Prema tome, mi se nadamo da ćemo uz takvu međunarodnu podršku, gdje je izričito rečeno da se sankcije protiv Srbije ne mogu skidati dok se ne riješi to pitanje, sigurno vratiti te teritorije na miran način u Hrvatsku. Odnosno, budući da u politici ne treba nikada biti naivan i potpuno siguran, – znači da ćemo ukoliko bismo morali to oružanim putem vraćati, imati razumijevanje i na svojoj strani i Europe i Amerike.

Vaše drugo pitanje, ukoliko Srbi, za što su uostalom već donijeli odluku, to jest da se izdvajaju iz sadašnje Bosne i Hercegovine, pa prema tome i buduće muslimansko-hrvatske federacije, mi u Hrvatskoj ne bismo trebali ništa imati protiv, ali bismo bili za to da svijet tada učini razgraničenje koje bi, evo, odgovaralo i strateškim interesima i uspostavi novog međunarodnog poretka u ovom dijelu svijeta, i toj vječitoj podjeli civilizacije od antičkih vremena do danas.

❍ ***Gospodine predsjedniče, kada mislite da ćete moći službeno i definitivno najaviti uspostavu odnosa između Zagreba i Beograda, odnosno između Hrvatske i Srbije, i što očekujete od toga, od te uspostave odnosa?***

– Bez normalizacije odnosa između Srbije i Hrvatske, kao dvaju glavnih naroda u ovom dijelu, ne može biti perspektive, stabilnosti ni međunarodnog poretka i mira. Prema tome, to ostaje hrvatska politika. I gospodin Milošević se u razgovorima, koje smo vodili u okviru Ženevske konferencije, suglasio s mojom tezom da su to interesi obaju naroda i da je nakon svega što su ta dva naroda proživjela, nakon međusobnih suprotnosti, sukoba, Drugoga svjetskog rata i sada tog pokušaja Srbije da i Hrvatskoj nametne ideju Velike Srbije, nastupio krajnji čas i povijesni trenutak da se normaliziraju odnosi između Hrvatske i Srbije.

Ja sam još prije petnaestak godina pisao o tome kako jednom mora doći do skandinavizacije Balkana, na osnovi međusobnog priznanja. Kao što znate, skandinavske su se zemlje međusobno borile za međusobnu hegemoniju, Švedska, Danska, Norveška, Finska. Prema tome, otkako je to prekinuto u početku ovoga stoljeća, Skandinavski je poluotok primjer stabilnosti poretka i demokracije i mogućnosti života manjina u drugim državama. Vjerujem da mora doći do toga i na ovom tlu. I prema tome, a bez obzira na to što je sada aktualno muslimansko pitanje, ipak su glavni problem odnosi između Hrvatske i Srbije, i neka mi bude dopuštena jedna usporedba. Kao što nije bio moguć mir u Europi i stvaranje Europske unije bez uspostave prijateljstva između Njemačke i Francuske, usprkos svim ratovima koje su vodile u prošlom i u ovom stoljeću, tako je evo potrebno da uspostavimo ne samo normalizaciju, nego i dobrosusjedske odnose između Srbije i Hrvatske, kako bismo došli do mira u jugoistočnoj Europi i na Balkanu. Gospodin Milošević se izjašnjava u prilog jednom takvom rješenju. Međutim, kaže da ne može to odjednom obznaniti, da treba postupno »kninsku krajinu« in-

korporirati u hrvatski državni teritorij otvaranjem prometnica, trgovinom, itd. Ja prihvaćam i takav put, ali pri tome isto tako ne možemo se suglasiti da Beograd i nadalje nastavlja zapravo s okupacijom, jer nastavlja pomagati pobunjenike i oružjem i uvođenjem jedinstvene monetarne unije. Prema tome, treba Beograd uvjeriti da mu nema druge, da ne može izići iz ove međunarodne izolacije i ekonomskog kolapsa, koji je doživio, nego da prihvati prestanak okupacije dijelova Hrvatske i rješenje u Bosni koje će biti prihvatljivo ne samo za Hrvate i Muslimane, nego i za zapadni svijet. Pritom, čini mi se, da na Beograd može veliku ulogu, veliki utjecaj, imati upravo Vaša zemlja, Francuska, baš zbog toga što je Beograd uvijek računao, osim na prijateljstvo Rusije, boljševičke ili pravoslavne, i na tradicionalno prijateljstvo s Francuskom.

Ja sa zadovoljstvom mogu istaći da je u posljednje vrijeme u držanju i francuske javnosti i službenih francuskih krugova došlo do puno veće objektivnosti u shvaćanju stvarnih problema na tlu bivše Jugoslavije nego prije.

❍ ***Gospodine predsjedniče, nemate li možda osjećaj da su Francuska, Europska unija, posebno Francuska i Engleska, odbačene malo na stranu u odnosu na Ameriku, koja se tu u posljednje vrijeme više angažirala.***

– Očito da se moramo suglasiti da je to činjenica, ali to je Europa i zaslužila, jer je bila neodlučna. Što se mene tiče, ja sam prije Washingtonskih razgovora poslao svog ministra vanjskih poslova i u Bonn, a htio je doći i u Pariz, ali ministar Juppé ga nije mogao primiti prije Washingtona, nego poslije. Poslao sam ga i u Bonn, i u Pariz, i u Rim, i u London.

Prema tome, iako nismo mogli zajedno izbjeći to da Sjedinjene Američke Države, kao glavna svjetska velesila, odigraju glavnu ulogu, svjestan sam da je to naš europski problem, pa prije svega i zbog toga nastojim politiku Hrvatske usuglasiti s tim. I u tom sam smislu politiku Hrvatske želio i želim usuglasiti s europskim državama, prije svega u tom smislu, što će reći da, bez obzira na stvaranje Europske unije, budimo realisti, i u toj

Europskoj uniji i Francuska i Njemačka će imati, imale su, i morat će imati i nadalje glavnu riječ.

❍ ***Gospodine predsjedniče, kakvo je Vaše mišljenje, odnosno kakav je Vaš osjećaj u odnosu na ovo novo stanovište Rusije? Godine 1948. Tito se zaista hrabro odupro Staljinu, i svojom politikom neangažiranosti ipak uspio nekako sačuvati jugoslavensku federaciju od utjecaja Rusije, a danas vidimo da se Rusi ponovno pojavljuju upravo u srcu, u središtu problema. Po Vašem sudu, ne postoji li možda opasnost da se ponovi hladni rat tamo gdje je potpuno trebao zaista prestati i nestati. Mislite li da će Rusi podržavati Srbe u ovakvom njihovom krutom stanovištu ili će ipak igrati igru, sporazumjeti se s Amerikancima i izigravati posrednike?***

– Vidite, trebamo poći od činjenice da se Jugoslavija u Drugom svjetskom ratu, suočena s hitlerovskom agresijom raspala, prije svega politički, a da zapravo nije bilo nikakva rata. Tito je uspio obnoviti Jugoslaviju na ideji potpune ravnopravnosti svih naroda u Jugoslaviji, znači, Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca, i bez toga ne možemo razumjeti taj problem. Srbi nikada nisu prihvatili taj Titov pokušaj da od Jugoslavije stvori jednu federalnu, konfederalnu državu koja bi jamčila ravnopravnost svim narodima. Tito je bio Hrvat, to znate, komunist, Hrvat, a kada je nestao s povijesne pozornice, Srbi su pokušali iz čitave Jugoslavije stvoriti Veliku Srbiju, ili pak bez Slovenije. Tito je uspio pružiti otpor Staljinu, a to znači Rusiji i čitavom bloku, zato što je zastupao pravo na nezavisnost svakog naroda u Jugoslaviji, ali i Jugoslavije prema Rusiji. I u tom je smislu imao podršku u cjelini u Jugoslaviji, premda je ipak bilo otpora toj njegovoj politici u Srbiji i u Crnoj Gori, gdje su tamošnji pravoslavni narodi tradicionalno vezani za Rusiju, dok je u Hrvatskoj i Sloveniji otpalo desetak tih vodećih komunista, a u Srbiji i Crnoj Gori stotine i tisuće. Prema tome, Rusija je na svoj način uvijek prisutna u srpskom dijelu i želi, kao što sam na početku kazao, zadržati taj utjecaj te se opet pokazuje nešto što je povijesno prisutno. Rusija nije nikada tako slaba da ne bi mogla pokazati svoju snagu prema drugima, ali ni tako jaka da bi mogla nametnuti svoju volju i Europi i Americi. Rusija je očito sada

svijet malo iznenadila time što se i u unutrašnjim previranjima i u krizi na tlu bivše Jugoslavije pojavila dosta agresivno. No, mislim da će ipak tu doći do nekog sporazuma između Sjedinjenih Američkih Država, koje će u tome imati podršku i Europe i Rusije. Mislim, također, da je Rusija, kao što sam spomenuo, ipak pokazala veliku dozu i demokratskog, pa i racionalnog držanja, kada se postavila tako da bi Srbi morali pristati, evo, i u Hrvatskoj i u Bosni na političko rješenje. Zbog toga vjerujem da ne mora doći do obnove hladnog rata, druge su prilike da se to ipak završi kompromisom, rješenjem, jer Srbija ipak ne može ići u situaciju u kojoj se našla međunarodno izolirana, ekonomski i s Rusijom koja neće biti spremna započeti svjetski rat zbog Srbije.

Prema tome, kao što vidite, ja sam nepopravljivi optimist, iako nas povijest često demantira, ali to je jedini način za održanje i opstojnosti i kakvog-takvog humanističkog kretanja u svijetu, takav kakav jest.

❍ ***Još samo nešto, koje ste vrijeme fiksirali za raspisivanje referenduma i eventualno proglašenje federacije?***

– To ovisi o rješavanju upravo toga srpskog pitanja u Bosni i Hercegovini. Čini se da ćemo taj sporazum privesti kraju, jer pregovori u Beču teku, Amerikanci to dosta uspješno vode, doveli su i stručnjake koji primaju prijedloge jedne i druge strane, tako da će, čini se, taj ugovor biti potpisan u Washingtonu ne 15., jer je Izetbegović zbog Ramazana spriječen, nego 17. ožujka. Prema tome, nakon toga taj problem ovisit će o daljem razvitku zbivanja.

No, dopustite mi da na kraju našega današnjeg razgovora još nešto kažem. Iz Europe, pa i iz Vaše zemlje, sa Zapada, često su dolazile kritičke primjedbe na demokraciju u Hrvatskoj. Međutim, kad sudite o prilikama u Hrvatskoj, ja Vas molim, imajte na umu da se demokracija u Hrvatskoj razvija u prilikama sloma komunističkog socijalizma, sloma jugoslavenske državne zajednice, agresije na Hrvatsku i ustanka hrvatskih Srba protiv te i takve nove demokratske promjene i da smo usprkos takvim okolnostima u nepune četiri godine tri puta proveli, prvi put u

našoj povijesti, demokratske izbore na kojima je sudjelovalo tridesetak od šezdesetak stranaka, koliko ih ima. Predsjedničke izbore, na kojima je sudjelovalo osam kandidata, izbore na koje nije moglo staviti nikakvu primjedbu ni najkritičnije oko iz Francuske, Europske zajednice ili Amerike. I da su u toj uspostavi parlamentarnog demokratskog poretka ekstremne i lijeve i desne političke struje u Hrvatskoj bačene potpuno na marginu političkog zbivanja, i da u Hrvatskoj usprkos tim okolnostima i nadalje imamo stabilan demokratski poredak, za razliku od nekih bivših socijalističkih zemalja, od Baltičkih, preko Poljske do Bugarske, gdje se komunisti i staljinističkih boja jednim dijelom vraćaju na vlast, ili pojavljuju ponovno na političkoj sceni. Da smo usprkos svemu što sam kazao, i na gospodarskom području uspjeli čak zbrinuti više od pola milijuna prognanika, trista tisuća prognanika iz okupiranih hrvatskih područja, i isto toliko izbjeglica iz Bosne, i da humanitarna pomoć iz Europe i svijeta, premda važna, ni izdaleka nije bila dovoljna, i da smo i u gospodarskom smislu uspjeli sva ta zla, sve te teškoće proživjeti, a da nije bilo gotovo nikakvih nestašica roba u Hrvatskoj, da smo uspjeli suzbiti inflaciju, koja je još prije pola godine bila 25% do 38% mjesečno, da smo je uspjeli potpuno oboriti, da smo spremni za uvođenje konvertibilne nove nacionalne valute, bez izravne međunarodne financijske pomoći. I mnogi ekonomisti iz svijeta su se pitali kako je to u Hrvatskoj bilo moguće, jer dolaze do zaključka, da je u Hrvatskoj čak i u gospodarskom smislu situacija bolja negoli u bilo kojoj drugoj socijalističkoj zemlji, osim Češke. A bilo je moguće zato, i po sudu tih ekonomista, ne samo naših, što smo uspostavili demokratski stabilni poredak. Što smo imali vladu i državno-političko vodstvo, koje je znalo što hoće.

Neka mi bude dopušteno da kažem, da smo sa svime time i sa zadaćom, koju nam u stvaranju ovoga novog poretka nameće svijet i Francuska, zaslužili, rekao bih, ipak nešto više razumijevanja, a i konkretne financijske pomoći radi obnove razorenih područja Hrvatske i onoga čemu težimo da bi Hrvatska postala u svakom pogledu zemlja slobodnog tržišta i zapadne demokracije.

Politička sloga Muslimana i Hrvata u Bosni i Hercegovini povijesna je nužnost*

Gospodine predsjedniče, bilo je puno prenošenja Vaših izjava, često izvlačenih iz konteksta od stranih agencija itd., pa vjerujte u Sarajevu vlada veliko zanimanje za odgovore na pitanja koja ću Vam pokušati postaviti, osobito pred Vaš najavljeni posjet Sarajevu. Iako je prije dvije godine Republika Hrvatska priznala Republiku Bosnu i Hercegovinu, a treba podsjetiti da je Republika Hrvatska bila prva koja je to učinila 7. travnja 1992. i iste godine imenovan je i ambasador pet, šest mjeseci kasnije, Vi idete tek sada u Sarajevo, dakle dvije godine nakon priznanja. U međuvremenu predsjednik Izetbegović je često boravio u Hrvatskoj. Zašto do Vašeg posjeta dolazi tek sada, ja bih rekla relativno kasno?

– Ja bih se upitao zašto Vi takvo pitanje postavljate. To što je gospodin Izetbegović dolazio često u Zagreb bilo je zbog toga što je Hrvatska bila, da tako kažem, oslonac i Vladi Bosne i Hercegovine i uopće Bosni i Hercegovini u njezinoj borbi za opstojnost. Hrvatska joj je u cjelini pružila ne samo gostoprimstvo. Ne samo uvijek kada je gospodin Izetbegović trebao ići na Zapad, kada je dolazio na razgovore u Zagreb, nego je Hrvatska bila ona koja je omogućila da se u Hrvatskoj dade mogućnost da se Bosna i Hercegovina organizira za obranu od agresora. A u tim i takvim okolnostima u kakvima se nalazila Bosna i Hercegovina nije me ni gospodin Izetbegović pozvao u Bosnu i Hercegovinu niti sam u takvim okolnostima mogao doći. Čak i ovaj

* Televizija Bosne i Hercegovine, 16. travnja 1994., tonski zapis. Razgovarala novinarka Nada Al-Issa.

posjet, datum koji je već bio određen, dolazi u pitanje kada će se moći ostvariti, mislim kojeg dana, s obzirom na prilike koje se tamo nalaze. Prema tome, to su razlozi zašto tek sada odlazim u Bosnu i Hercegovinu. Ja sam prihvatio nakon Washingtonskih sporazuma poziv gospodina Izetbegovića i rado ću doći, ali znači Vaše pitanje ima svoje obrazloženje u toj situaciji.

❍ ***Pozivajući Vas u posjet predsjednik Izetbegović je naglasio da Republika Hrvatska i Republika Bosna i Hercegovina imaju puno zajedničkih pitanja, odnosno pitanja koja treba zajednički razmotriti. Po Vama, koja su to pitanja?***

– Pa, prije svega, pitanja oživotvorenja Washingtonskih sporazuma, sporazuma o federaciji hrvatskog i bošnjačko-muslimanskog naroda u okviru Bosne i Hercegovine, a onda isto tako i pitanja o stvaranju konfederacije između federalne Bosne i Hercegovine i Hrvatske. To su bitna pitanja koja su od životne važnosti i za federaciju Bosne i Hercegovine i za Hrvatsku.

❍ ***Znači, to će biti sada u središtu pozornosti Vaših razgovora kad dođete u Sarajevo ovih dana?***

– Svakako.

❍ ***Washingtonski sporazum hrvatska vladajuća stranka i Vi osobno, barem se to tako u Sarajevu shvaća, i ne samo u Sarajevu, tumačite kao kontinuitet svoje politike. Međutim, moram Vas podsjetiti, opet sa sarajevske točke gledišta, da se u Bosni i Hercegovini često ističe kako je predsjednik Izetbegović Vama osobno predlagao na jednoj od ženevskih konferencija nešto slično, ili gotovo isto što je sada potpisano u Washingtonu. Moram Vas pitati direktno, zašto tada u Ženevi niste prihvatili te prijedloge za koje se u Sarajevu tvrdi da su isti, a sada ste ih u Washingtonu potpisali?***

– Zato što to nisu bili isti prijedlozi, a da se u Washingtonskim sporazumima ogleda kontinuitet hrvatske politike prema Bosni i Hercegovini dopustite da Vas i javnost u Bosni i Hercegovini podsjetim na neke činjenice.

Hrvatska politika i ja osobno bili smo za to da se ostvari Cutileirov prijedlog, ne samo Cutileirov prijedlog, nego smo i mi sudjelovali u pronalaženju takvoga jednog prijedloga o kantonalnom uređenju Bosne i Hercegovine da bi se na taj način riješila ratna kriza u Bosni i Hercegovini.

Hrvatska politika i ja osobno bili smo za to da se nađe rješenje za ratnu i političku krizu u Bosni i Hercegovini i na Vance-Owenovom prijedlogu o provincijalnom uređenju Bosne i Hercegovine.

Kada je sve to padalo u vodu i kada su se nasuprot izdvajanju tzv. Srpske Republike u Bosni, javljale ideje o tome da se i Muslimani organiziraju kao posebna republika, posebna država u okviru programa kakav je nastao u okviru i Europske konferencije o bivšoj Jugoslaviji u Bosni, pa i u okviru stvarnosti koja se razvijala u Bosni i Hercegovini, u okviru takve ideje o stvaranju unije republika Bosne i Hercegovine, u muslimanskom se vodstvu stvarala ideja da je bolje da i Muslimani ostvare svoju republiku, svoju posebnu državu. Prema tome, u tom smislu u otporu agresiji protiv Srbije, u takvom traženju rješenja krize u Bosni i Hercegovini, stvarala se i Hrvatska Republika Herceg-Bosna. U tom okviru gospodin Izetbegović je dao prijedlog da se ide na uniju između Republike Srpske i jedinstvene republike muslimansko-hrvatske, a to je nešto sasvim drugo negoli sadašnji sporazum o federaciji bošnjačko-muslimanskoj i hrvatskoj. A, nasuprot tome, ja sam bio taj koji je predložio konfederaciju između Bosne i Hercegovine i Hrvatske, a najužu suradnju između Hrvatske Republike Herceg-Bosne i Muslimanske Republike. Prema tome, i s tim prijedlogom izašao sam i na berlinskom sastanku, na tom su se prijedlogu Europa, Njemačka i svijet uvjerili da je hrvatska politika u kontinuitetu bila za takvo rješenje koje bi bilo prihvatljivo i za bošnjačko-muslimanski narod i za hrvatski narod i koje bi davalo perspektive za rješavanje krize u Bosni i Hercegovini. Prema tome, to je nešto sasvim drugo nego što je bio taj prijedlog koji ste Vi spomenuli. No, bitno je da smo došli do sporazuma u Washingtonu o stvaranju bošnjačko-muslimanske i hrvatske federacije i konfederacije s Hrvatskom.

❍ ***Gospodine predsjedniče, molim Vas, ako možete još jednom konkretno, čini se da o tome nikada nije dovoljno riječi. Koje su sada konkretne problematične točke, najproblematičnije u odnosima Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine?***

– Slušajte, prije svega treba riješiti neka materijalna pitanja. Kao što znadete, Hrvatska je zbrinula nekoliko stotina tisuća izbjeglica iz Bosne i Hercegovine, od kojih je možda i više od polovice bilo Muslimana, ne samo Hrvata. Hrvatska je znači imala goleme materijalne izdatke i na zbrinjavanju tih izbjeglica, za školovanja njihove djece, za liječenje ranjenika iz Bosne i Hercegovine. Prema tome, treba riješiti i ta materijalna pitanja.

No, usudio bih se reći da su to, makar koliko važna, ipak sporedna pitanja u odnosu na ono da treba stvoriti pretpostavke zaista za to da bi se oživotvorila federacija Bosne i Hercegovine i da bi se pronašli najbolji mogući načini konfederalnih odnosa između Bosne i Hercegovine i Hrvatske, na gospodarskom, kulturnom i ukupnim područjima jednog zajedničkog suživota u traženju novoga međunarodnog poretka na tlu bivše Jugoslavije i u ovom dijelu jugoistočne Europe.

❍ ***Spomenuli ste, gospodine predsjedniče, federaciju. Ona je u načelu barem na papiru dogovorena. Kada se može očekivati tako nešto i o konfederaciji Hrvatske i Bosne i Hercegovine?***

– Onog momenta kada se ostvari ta federacija u Bosni i Hercegovini i kad se postigne političko rješenje krize u Bosni i Hercegovini u cjelini.

❍ ***Gospodine predsjedniče, moram se unaprijed ispričati na direktnosti, ali molim Vas da mi odgovorite na jedno pitanje. Naime, u Sarajevu se često izjave Vaših suradnika, pa i Vaše, ponekad shvaćaju kao miješanje u unutrašnje stvari Bosne i Hercegovine. Prvenstveno se to odnosi na Vaše naglašavanje na brigu za sunarodnjake u susjednoj državi. Ponekad se eto iz sarajevske perspektive i bosansko-hercegovačke čini da je to miješanje u unutrašnje stvari. Stoga Vas pitam, je li sada, poslije Washingtona, mi u Bosni i Hercegovini možemo očekivati da će eto i to biti u mjeri dopuštenog?***

– A je li miješanje u unutrašnje stvari Bosne i Hercegovine to što sam rekao da je Hrvatska omogućila Bosni i Hercegovini, sarajevskoj vladi obranu, organiziranje obrane pomoću Hrvatske? Je li miješanje to što smo primili nekoliko stotina tisuća izbjeglica iz Bosne i Hercegovine? Je li miješanje to što smo mi morali dati pomoć hrvatskom narodu da bi se obranio od srpske agresije, jer da nije bilo te pomoći u ono vrijeme kada Muslimani još nisu bili spremni na obranu jer nisu vjerovali da će doći do napada jugokomunističke armije i Srbije i Crne Gore na Bosnu, a naši Hrvati u Bosni i Hercegovini bili su spremni upravo zato što su znali o čemu je riječ i što su imali pomoć Hrvatske da se obrani. I još nešto, s područja Bosne i Hercegovine, s tog područja Bosne i Hercegovine, koja, znači, nije u početku bila spremna za obranu od jugokomunističke i srpsko-crnogorske agresije, s tog područja bila su ugrožena hrvatska područja, ne samo izravno od Dubrovnika, negoli, znači, čitava južna Hrvatska je bila ugrožena, a osobito napadi na područje istočno od Neretve na Dubrovnik. Prema tome, mi smo se morali umiješati da bismo obranili Republiku Hrvatsku, a isto tako da bismo dali pomoć hrvatskom narodu koji je bio genocidno ugrožen, kao što je kasnije bio i muslimanski narod.

Prema tome, ne radi se o miješanju, nego se radi o krizi bivše Jugoslavije, o raspadu Jugoslavije, radilo se o tome hoće li čitava Bosna i Hercegovina potpasti u sastav Velike Srbije, i u tom okviru vodili smo razgovore i s gospodinom Izetbegovićem i s drugim muslimanskim prvacima. I vjerojatno znadete da smo u nizu tih razgovora, koje smo imali 12. srpnja 1992., potpisali sporazum u kome je bilo rečeno da u traženju zajedničkih napora protiv srpske agresije treba ići na suradnju, pa i na vojnu suradnju u pograničnim područjima. Ako je već riječ o tome, i kad ste već tako postavili pitanje, onda ću podsjetiti da smo mi u Hrvatskoj predlagali čak tada i izravni vojni savez. Međutim, od strane sarajevske vlade nije bio prihvaćen opći vojni savez, nego je samo bila suradnja u pograničnim područjima. Prema tome, riječ je o tome, a ne o miješanju u unutrašnje probleme BiH, o

pomoći Bosni i Hercegovini od Hrvatske, ne samo hrvatskom narodu u otporu srpskoj agresiji u Bosni i Hercegovini, nego i Muslimanima da se organiziraju u obrani protiv srpske agresije i da se na taj način stvore uvjeti za očuvanje Bosne i Hercegovine.

❍ ***Dopustite, ali baš stvaranje – kako mi to u Bosni i Hercegovini kažemo – tzv. Herceg-Bosne, u Vladi i Predsjedništvu u Sarajevu shvaćeno je također kao namjera dijeljenja Bosne. Kako to komentirate?***

– Vaše pitanje se opet nastavlja, odnosno polazi s pogrešnih osnova. Ja sam Vam maločas objasnio da smo mi bili i za kantonalno i provincijalno uređenje Bosne i Hercegovine. Ali kada je to padalo u vodu s obzirom na ono što se zbivalo na tlu Bosne i Hercegovine u ratu, kad takvi prijedlozi nisu nailazili na prihvaćanje sve tri strane u Bosni i Hercegovini, onda se razumije da smo mi nasuprot, znači toj težnji Srba, da se izdvoje kao posebna republika i nasuprot, kao što sam kazao, znatnom opredjeljenju muslimanskog vodstva da idu na stvaranje svoje republike, svoje samostalne muslimanske države, jasno je da su Hrvati morali ići na stvaranje svoje republike Herceg-Bosne. Hrvatska Republika Herceg-Bosna je nastala u otporu srpskoj agresiji i, da nije bilo tog otpora, vjerojatno, kao što sam rekao, čitava bi Bosna i Hercegovina pala u sastav Velike Srbije.

Prema tome, to nije bio rezultat hrvatskog opredjeljenja za izdvajanje Herceg-Bosne. Reći ću Vam jednu istinu, dvije istine. Mi smo potpisali 14. rujna 1993. u Ženevi sporazum s gospodinom Izetbegovićem, s istim muslimanskim vodstvom javni sporazum o suradnji Hrvatske Republike Herceg-Bosne i Muslimanske Republike u okviru unije. Ali smo potpisali i tajni sporazum, koji sada više ne mora biti tajni s obzirom na to kako su se prilike razvile, o konfederaciji tih republika s Hrvatskom. Međutim, 16. rujna, dva dana iza toga, muslimansko vodstvo je potpisalo sporazum sa Srbima u kome se predviđao zapravo raspad Bosne i Hercegovine, razlaz, jer se je u tom sporazumu kazalo, ukoliko dođe do razlaza unije, da se prava sadašnje Bosne i Hercegovine, prava njezinog članstva u Ujedinjenim narodima

prenose na Muslimansku Republiku. Prema tome, ne može se, i nije opravdano, nema nikakvih povijesnih i političkih razloga da se hrvatskom narodu u Bosni i Hercegovini i hrvatskoj politici pripisuje da je Hrvatska išla od početka na podjelu Bosne i Hercegovine.

Hrvatskoj nije bila u interesu podjela. Čak ću vam kazati još nešto, meni je od strane veoma odgovornih i najodgovornijih ljudi iz muslimanskog vodstva rečeno, možete proglasiti pripojenje Hrvatske Republike Herceg-Bosne Hrvatskoj s tim da srednja Bosna ostane u okviru Muslimanske Republike. Ja to nisam prihvatio, jer sam vodio računa i o hrvatskom narodu izvan Hrvatske Republike Herceg-Bosne, ono što je bilo tada pod izravnom kontrolom, i jer sam smatrao da postoje dublji zajednički interesi, i zbog strateških razloga, negoli što bi to bilo samo pripajanje zapadne Hercegovine, što je bilo predloženo.

Prema tome, u Vašim pitanjima, od prvog pa do sada, ima jednog nerazumijevanja i jednostranog obavješćivanja i bosansko-muslimanske javnosti o tome kakva je hrvatska politika bila od prvih početaka krize pa do dana današnjega. Ta je hrvatska politika vodila do toga što smo postigli. Da nismo imali Hrvatske Republike Herceg-Bosne koja je vodila računa i o drugima, u vodstvu Hrvatske Republike Herceg-Bosne nisu bili samo Hercegovci, nego su bili predstavnici i srednje Bosne i Bosanske Posavine, ne bismo sačuvali ta područja, ne bi bio moguć opstanak Bosne i Hercegovine i ne bismo imali sada sporazuma o bošnjačko-muslimanskoj i hrvatskoj federaciji i o konfederaciji s Hrvatskom.

To su osnove koje treba imati u vidu i na toj politici dalje graditi, a ne na jednostranim i pogrešnim interpretacijama hrvatske politike.

❍ ***Po Vama, kakve su doista perspektive da se Washingtonski sporazum oživotvori u potpunosti?***

– Mislim da su perspektive dobre, zbog toga što su se u Washingtonskom sporazumu uskladili bošnjačko-muslimanski i hrvatski interesi u Bosni i Hercegovini i ti bošnjačko-musliman-

sko-hrvatski interesi s interesima države Hrvatske. Štoviše, ti interesi su se uskladili i s interesima zapadnog svijeta koji nije htio dopustiti ostvarenje velikosrpskih planova o uključivanju Bosne i Hercegovine u Veliku Srbiju, ali isto tako nije htio dopustiti, kakvih je tendencija bilo ekstremno, fundamentalističkih, mudžahedinskih o stvaranju neke islamske države u Bosni, u Europi. Prema tome, s ovakvim sporazumom o federaciji bošnjačko-muslimanskoj i hrvatskoj i o konfederaciji s Hrvatskom poklopili su se interesi hrvatsko-muslimanski s interesima zapadnog svijeta da se tu stvore pretpostavke za jedan demokratski poredak, za vezivanje Bosne i Hercegovine za zapadnu civilizaciju nasuprot težnjama da se stvori Velika Srbija ili nasuprot nekim ekstremističkim shvaćanjima da bi se mogla ostvariti i fundamentalistička islamska država.

I u tome su jamstva za oživotvorenje toga sporazuma.

○ ***Gospodine predsjedniče, nakon Ženeve, kada ste Vi i predsjednik Izetbegović potpisali jedan od ženevskih sporazuma, onda su tada još ministar Silajdžić i ministar Granić dobili, da tako kažem, radne zadatke za oživotvorenje toga sporazuma. Nakon Washingtonskog sporazuma ima li takvih opet konkretnih zadataka, je li se nešto planira da se doista realizira?***

– Pa, za Boga miloga, realizira se svakodnevno od tih sporazuma pa nadalje. Pušteni su zatočenici, vode se pregovori o tome kako da se organizira federalna vlast u Bosni i Hercegovini, prave se planovi kako i na kojim osnovama da se uspostavi ta konfederacija. Prema tome, jasno da je to pitanje ozbiljnih ljudi koji se bave ozbiljnom politikom, a ne politikanstvom i koji dovode unaprijed u sumnju taj sporazum, nemajući u vidu ove strateške elemente o kojima sam govorio. Jer problem rješenja krize u Bosni i Hercegovini nije samo hrvatsko-muslimanski, pa ni hrvatsko-muslimansko-srpski, nego je i problem istočnog i zapadnog svijeta.

○ ***Gledajući iz sadašnje perspektive, a nakon svih ovih zala koja smo svi zajedno prošli, što biste i biste li uopće nešto mijenjali iz sadašnje perspektive u svojoj politici prema Bosni i Hercegovini?***

– Na to Vaše pitanje dao sam odgovor kroz odgovore na sva prethodna pitanja.

Prema tome, ništa ne bih mijenjao, nego bih želio da u bošnjačko-muslimanskoj politici prevladaju one ideje o nužnosti bošnjačko-muslimanskog i hrvatskog savezništva, da se eliminiraju oni koji su tvrdili čak da je pogrešno što su Muslimani išli u savez i u pregovaranje s Hrvatima, da dođu do izražaja one tradicije bošnjačko-muslimanskih prvaka, i političkih i kulturnih, koji su se zauzimali za to da su Muslimani povijesno vezani s hrvatskim narodom svojim podrijetlom, svojim jezikom.

Trebam li Vas podsjetiti možda na Safet-bega Bašagića koji je čak, ne znam hoću li sada napamet znat citirati, ali koji je čak predvidio ono o čemu sam maločas govorio, da je to pitanje ne samo hrvatsko-muslimansko, nego i Istoka i Zapada, koji je čini mi se u jednom stihu rekao, ako se dobro sjećam,

»Jer hrvatskog jezika šum
Može da goji,
Može da spoji
Istok i Zapad, pjesmu i um.«

Prema tome, da dođu do izražaja takvi ljudi koji će gajiti to što je gajio ne samo Safet-beg Bašagić, nego i mnogi istaknuti muslimanski, politički i kulturni prvaci, od kojih sam ja mnoge i znao, posebno volio Maka Dizdara itd. Ali isto tako medu Hrvatima oni ljudi koji su isto tako kao fra Grga Martić i pjevali i govorili o tome da je u interesu i Bošnjaka Muslimana i Hrvata to zajedništvo, za koje je isto tako, ako se dobro sjećam, fra Grga Martić rekao: »Teško domu bez ljubavi bratske ko i Bosni bez zemlje Hrvatske«.

Prema tome, živjela je ta ideja o nužnosti i zbog podrijetla, zbog povezanosti usprkos svemu što se desilo izmedu Muslimana i Hrvata u povijesti, da je zbog te podjele koja postoji izmedu Istoka i Zapada, zbog geopolitičke povezanosti nužna ta federacija do koje smo došli sada u Bosni i Hercegovini, i ta ideja o konfederaciji. A da bi se ona ostvarila, potrebno je da se

i Muslimani i Hrvati u Bosni i Hercegovini priviknu na to da je to povijesna nužnost i da je to potreba sadašnjega svijeta i da znaju u tom smislu upravljati i da znaju prevladati sve natruhe koje su suprotne, koje su dijelom došle do izražaja i u ovom intervjuu.

○ ***Gospodine predsjedniče, ja Vam se zahvaljujem i samo još na kraju Vas molim, na jednoj od svojih tiskovnih mjesečnih konferencija rekli ste da ćete s radošću u Sarajevo. Je li još i sada tako mislite?***

– Da, ne samo s radošću, negoli s osjećajem da time ispunjavam onu politiku koju sam vodio od samog početka i onu politiku za koju su se, kao što sam kazao, zauzimali dalekovidni ljudi, i hrvatski i muslimanski.

Ja sam osobno poznavao, kao što rekoh, i hrvatske političare koji su igrali ne samo važnu ulogu u političkom životu Bosne i Hercegovine, recimo dr. Barišu Smoljana ili dr. Juraja Šuteja, nego i u hrvatskoj politici uopće, ali isto tako i muslimanske političare i kulturne radnike. Prema tome, moj posjet Sarajevu, Bosni i Hercegovini bit će nastavak upravo tih i takvih tendencija o svijesti da bez rješavanja naše budućnosti u tom okviru kakav je predviden Washingtonskim sporazumom, ne bi bilo mirnog suživota na ovom tlu jugoistočne Europe i bez toga ne bi bio moguć novi međunarodni poredak, ne samo na tlu bivše Jugoslavije, nego i mir u ovom dijelu Europe. Znači, s tim osjećajem povijesne nužnosti, oživotvorenja takvoga jednog sporazuma kakav jest i takvoga jednog suživota kakav je predviđen Washingtonskim sporazumima, odlazim u Sarajevo s nadom da će taj moj posjet pridonijeti upravo oživotvorenju i ozbiljenju tih ideja. Prema tome, i što skorijem izlasku iz ne samo političke nego i ratne krize u kojoj se sada nalazimo i kojom je zaokupljen čitav svijet, a čitav svijet i traži od nas da to učinimo.

Hrvatska je nastojala izbjeći sukob*

○ ***Gospodine predsjedniče, molim Vas da objasnite događaje oko slanja hrvatske policije u Knin 17. kolovoza 1990.?***

– Uspostavivši demokratsku vlast u Hrvatskoj bili smo svjesni činjenice da smo suočeni s jednom velikosrpskom idejom, s velikosrpskim programom o pretvaranju Jugoslavije, bivše Titove federacije, u jednu centralističku Jugoslaviju, zapravo Veliku Srbiju, ili pak u pokušaj izdvajanja srpskih područja iz Hrvatske.

Zbog toga sam ja osobno i hrvatska vlast poduzeli sve da bismo Srbe u Hrvatskoj uvjerili da demokratska hrvatska vlast želi osigurati suživot hrvatskog naroda i Srba u Hrvatskoj. Zato sam i pozvao profesora Raškovića, kao vodu radikalne Srpske nacionalne stranke, na razgovor i kazao mu: »Budući da vi, radikalni nacionalistički Srbi, smatrate da srpski komunisti, koji su bili predstavljeni u Saboru, ne predstavljaju prave interese srpskog naroda u Hrvatskoj, izvolite kazati koji su Vaši prijedlozi da bismo ostvarili na demokratskim osnovama suživot većinskog hrvatskog naroda i Srba u Hrvatskoj kao manjine«.

Imao sam nekoliko razgovora s Raškovićem i sveli su se na to da je Rašković kazao: »Predsjedniče, suglasan sam s Vama, i složio bih se s onim što Vi predlažete, ali, molim Vas, što ja mogu, kad je taj moj narod – lud narod.« Postoji stenografski zapisnik o tome.

Prema tome, hrvatska vlast je sa svoje strane činila sve da zaista uspostavi ne samo demokratski dijalog, nego i ustavno-pravni poredak, pa i demokratske odnose, takve da se Srbima u nacionalnom smislu pruže i one mogućnosti koje pod komunističkim režimom nisu imali.

* BBC, 23. listopada 1994. Preuzeto: *Obzor*, 20. svibnja 1996., 27. svibnja 1996., 3. lipnja 1996., 10. lipnja 1996.

Naime, Srbi su u Hrvatskoj, bez obzira na to što su činili po popisu iz g. 1991. svega 11,55% pučanstva, uključujući i Jugoslavensku narodnu armiju, bili vladajuća nacija. Oni su imali vodeće pozicije u Komunističkoj partiji, u vlasti, u policiji, u financijama, svuda, ali su ih imali kao tobože internacionalisti, Jugoslaveni, a ne kao predstavnici srpskog nacionalnog bića.

Dakle, mi smo željeli Srbima omogućiti da budu građani Hrvatske kao Srbi, i da na tim osnovama imaju sva građanska i etnička prava.

Međutim, došlo je do toga da su 17. kolovoza 1990. preuzeli vlast u Kninu.

Mi nismo imali nikakve odluke 10. nego 17. kolovoza – na vijest da je Martić, koji je do tada bio u hrvatskoj policiji, razoružao Hrvate, pripadnike policije u Kninu i da je u gradu preuzeo vlast u ime Srba. Ja sam tada bio u Splitu i naredio sam nekim ljudima u Ministarstvu unutarnjih poslova da sa specijalnim odredom uđu u Knin i da razoružaju Martića.

Međutim, to iz nekih razloga nisu učinili, misleći da će oni – bili su u pitanju Boljkovac i Perica Jurič – pregovorima riješiti to pitanje. Tako je nastala srpska pobuna u Kninu. Jasno, ne samo potaknuta tom velikosrpskom idejom, nego i izravno podržana od Jugoslavenske armije. U Kninu je bilo zapovjedništvo jednog korpusa jugoslavenske vojske, dakle, imali su potporu Jugoslavenske narodne armije i zato su se i usudili učiniti to.

❍ ***Jeste li znali za zadaću Milana Babića, organiziranje skupova?***

– Ne, nisam to znao, ali sam znao da postoji jedno opće jedinstvo, jedna programska orijentacija za pretvaranje Jugoslavije u Veliku Srbiju i da su na toj crti imali potporu većeg dijela sastava Jugoslavenske narodne armije.

❍ ***Opišite, kakvo Vam je izvješće tada dao gospodin Jurič?***

– Kada naše policijske snage nisu ušle normalnom cestom do Knina, mi smo ih onda pokušali uputiti helikopterima. Međutim, tu je Jugoslavenska narodna armija intervenirala, spriječila odlazak naših policijskih snaga helikopterima, što je bio jasan znak da se ona miješa u unutrašnje poslove Hrvatske, da se zapravo angažira, zajedno s pobunjenim Srbima, na rušenju demokratske vlasti u Hrvatskoj.

Na sastanku u Beogradu, razumije se, oni su tu tvrdnju odbili, ispričavajući se da vojska nije dala nikakav nalog za sprečavanje hrvatskih helikoptera, nego da je to bilo zbog tehničkih razloga, oko dozvole prelijetanja itd. No, nama je bilo jasno o čemu je riječ.

❍ ***Zašto niste odlučili poslati policiju?***

– Bili smo suočeni s jednim unaprijed određenim programom kako da se, oslanjajući se na Jugoslavensku narodnu armiju, podigne pobuna protiv demokratske vlasti. U toj situaciji mi nismo imali nikakve praktične moći da tu pobunu odmah skršimo, jer je policija u Hrvatskoj bila najvećim dijelom srpska, dakle, bili su to Martićevi prijatelji. I u tom smislu mi nismo mogli spriječiti takve skupove kakve je organizirao Babić, skupove koji su izravno pozivali srpstvo u Hrvatskoj na pobunu, jer nismo imali snage i jer smo znali da je čitava Jugoslavenska narodna armija na strani tog plana o pobuni Srba u Hrvatskoj.

I zbog toga smo uz političku osudu takvih koraka išli za tim da postupno mijenjamo situaciju, prije svega, u hrvatskoj policiji. U hrvatskoj policiji bilo je tada oko 60 posto Srba, a u delikatnijim službama čak 70 i 80 posto.

S jedne smo strane koristili takve ljude koji su bili prije u policiji, bivše komuniste i bivše policajce, kao što su Boljkovac i Manolić. Pokušali smo njihovom djelatnošću utjecati na to da spriječimo oružani ustanak Srba i da im damo znati da smo zaista za političko rješenje. S druge strane, i njihovo smo iskustvo i naš program stvaranja novih policijskih, redarstvenih snaga u Hrvatskoj usmjerili na to da se što prije osposobimo za to da obranimo demokratski izabranu hrvatsku vlast.

❍ ***Kada je Babić rekao: »Rat!«, jeste li mislili da je Hrvatska već u građanskom ratu?***

– Ne, nisam još mislio i nismo bili zapravo još u ratu. Osim toga, nama tada i nije bilo u interesu, iako smo znali da je u pitanju sukob, ne samo sa srpskom, nego i s jugoslavenskom vojskom, da objavimo da smo u otvorenom sukobu s jugoslavenskom vojskom, jer bi to moglo unositi demoralizaciju u hrvatski narod, i dati poticaj još otvorenijem nastupu Srba, ne samo u Kninu, nego u čitavoj Hrvatskoj.

Moja politička logika išla je u tom smislu da se utječe na jugoslavensku armiju da se ne poistovjeti s Miloševićevom velikosrpskom i uopće velikosrpskom politikom.

I u tom pogledu bio sam svjestan da postoje stanovite razlike u okviru jugoslavenske vojske. Jugoslavenska je armija već bila, u cjelini uzevši, srpska po sastavu. Bila je i ideološki pripremljena za jedan antidemokratski jugoslavenski »kurs«.

Ali, nije još u cjelini bila za velikosrpsku politiku. Kadijević, i krug oko njega, još je uvijek stajao na pozicijama Titove federacije. Čak i kad su prihvaćali srpsku tezu da treba dopustiti Slovencima da odu iz Jugoslavije, a iz ostalog dijela, Hrvatsku svakako zadržati. To je još uvijek bila u Kadijevićevim očima jedna politika koja bi sačuvala jugoslavensku federaciju u onom obliku kako je on to meni otvoreno iznosio: »Evo, Slovenci ne spadaju u taj krug, ali još je uvijek moguća federacija između Hrvata, Srba, Bosanaca i Makedonaca«.

Sukladno tome, ja sam i svjesno igrao na to da se našom politikom pokuša produbiti taj jaz između očite velikosrpske politike, pretvaranja Jugoslavije u Veliku Srbiju i tog ostatka titoističkog shvaćanja jugoslavenske federacije. Zbog toga nam nije bilo u interesu da objavimo da smo u ratu, već ne samo s hrvatskim Srbima, nego i s Jugoslavenskom narodnom armijom.

○ ***Kako i kada ste odlučili poslati Boljkovca i Špegelja da počnu nabavljati oružje za Hrvatsku?***

– U toj i takvoj situaciji, kada je bilo očito da je hrvatska demokratska vlast suočena sa srpskom pobunom, s osloncem na jugoslavensku armiju, nama je bilo jasno da se hrvatska demokratska vlast neće moći održati ako ne stvori vlastite oružane snage. Prije svega policiju, a zatim i vojsku na svoj način.

Pritom je Hrvatska bila u veoma nepovoljnom položaju zbog toga što je Teritorijalna obrana Hrvatske bila razoružana. A Teritorijalna obrana Hrvatske bila je sastavni dio jugoslavenske, Titove federacije. Uostalom, ja sam bio jedan od onih koji je stvarao tu koncepciju općenarodne obrane. Svaka republika, svaki narod je trebao imati svoju teritorijalnu obranu, trebao je biti naoružan protiv pokušaja da mu se nametne – u Jugoslaviji je to mogla biti samo – velikosrpska hegemonija. No, Teritorijalna obrana Hrvatske bila je razoružana.

Prema tome, Hrvatska je imala samo policiju. Mi smo naslijedili tu policiju, koja je bila, kao što rekoh, 60% po svom sastavu srpska.

S jedne strane smo morali što prije mijenjati sastav policije, učiniti je oruđem hrvatske, a ne srpske policije, a s druge strane trebali smo se dovijati što i kako učiniti u onom ustavnom poretku po kojem smo još bili u sastavu i pod odredbama jugoslavenskog Ustava. Vrlo dobro sam znao da je Jugoslavija čimbenik međunarodnog poretka, pa da prema tome moramo voditi takvu politiku, da se i pred svijetom ne dovedemo u situaciju da se pomisli kako bi Hrvatska rušila Jugoslaviju, da nas taj isti svijet osudi, jer želi sačuvati međunarodni poredak i mir u tom dijelu.

Moja je politika bila da se jugoslavenska kriza, koja je nastala odlaskom Tita i sada slomom komunističkog poretka, uvođenjem pluralističke demokracije, riješi na konfederalnim osnovama. Prema tome, nismo željeli da u Jugoslaviji dođe do rata, nego da se uspostave novi odnosi na crti onoga što je i Tito želio, uvođenjem nekih konfederalnih elemenata u jugoslavenski Ustav.

Zbog tih okolnosti bili smo obvezani i jugoslavenskim Ustavom i međunarodnim okolnostima. Nismo mogli odmah prići stvaranju posebne vojske, nego sam se dovinuo i kazao – možemo u okviru Ministarstva unutarnjih poslova, gdje je to dopuštao i hrvatski i jugoslavenski Ustav, stvoriti Zbor narodne garde. I na taj način je u Hrvatskoj počelo stvaranje oružane sile,

koja će se kasnije u otvorenoj agresiji jugoslavenske vojske pretvoriti u Hrvatsku vojsku.

❍ ***Predsjedništvo je dalo rok od 10 dana za dobrovoljno razoružavanje.***

– Opet smo, da tako kažem, stvar postavili politički i kazali da smo mi protiv stvaranja paravojnih, ilegalnih vojnih formacija, jer su nas optuživali da stvaramo čak i hadezeovske vojne formacije. Prema tome, mi smo kazali da ćemo paravojne formacije, tamo gdje ih ima, čak i razoružati, ali da Hrvatska ima pravo stvarati svoje redarstvene snage u okviru Ministarstva narodne obrane.

Bila je to situacija kada su i jedna i druga strana znale o čemu je riječ. Ali tada je još jugoslavenska vojska bila ta koja je, rekao bih, tog trenutka, u siječnju 1991., bila podijeljena između te svoje jugoslavenske titoističke ideje o jugoslavenskoj federaciji i velikosrpskog programa. Na toj sam crti uspio da se Jugoslavenska narodna armija tada ne angažira izravno protiv hrvatske demokratske vlasti.

❍ ***General Špegelj g. 1991. predstavio je svoj plan opkoljavanja vojarni...***

– Bilo je to već prije, potkraj 1990. godine. Ja sam svome političkom i vojnom vodstvu dao zadaću da mi pripreme plan kako da skršimo tu Martićevu pobunu u Kninu. Dakle, ono, na što smo imali pravo po hrvatskom Ustavu, jugoslavenskom Ustavu, pa i po međunarodnom pravu.

Međutim, umjesto plana kako skršiti pobunu kninskih odmetnika, general Špegelj je iznio program napada na sve garnizone Jugoslavenske narodne armije u Hrvatskoj. Prije svega, bio sam iznenaden kada je iznio taj plan, jer je to bilo suprotno zahtjevu koji sam postavio, a bilo mi je jasno da bi to bilo političko samoubojstvo demokratske Hrvatske, jer mi tada nismo imali nikakve mogućnosti da razoružamo jugoslavensku vojsku. Nismo, dakle, imali mogućnosti da skršimo pobunu u Kninu. Da smo prihvatili taj plan, bili bismo osuđeni od svijeta kao

odmetnici, tj. kao oni koji žele rušiti ustavni poredak. I zbog toga sam taj plan odbacio. I događaji su se onda odvijali onako kako su se odvijali.

Neki ljudi, razumije se, još i danas ne vide o čemu je bilo riječi. Taj plan mi je tada izgledao, koliko nerealnim i avanturističkim s političkog gledišta, toliko sam čak dvojio da nam ga netko ne želi podmetnuti, jer u to vrijeme je u Zagrebu još bilo zapovjedništvo jugoslavenske vojske. Nadalje, u to je vrijeme Hrvatska bila prekrivena mrežom KOS-a itd. Dvojio sam tko je zapravo inicirao takav plan kao provokaciju. Ali, u svakom slučaju odlučno sam ga odbacio.

Slično je bilo kasnije za vrijeme rata u Sloveniji, kad je također bilo prijedloga od generala Špegelja, a i od nekih drugih, da iskoristimo taj trenutak napada jugoslavenske armije na Sloveniju, da napadnemo jugoslavensku armiju na isti način kao što je bilo prije predviđeno.

Tada sam to odbio iz dva razloga.

Prvo, znao sam da je to samo fiktivan rat, da Slovenci već imaju dozvolu da odu iz Jugoslavije i da se jugoslavenska armija uopće u cjelini nije angažirala protiv Slovenije. Bio je to sukob koji je na svoj način inscenirao Ante Marković kao predsjednik savezne vlade, koji je htio zadržati Sloveniju u Jugoslaviji. A nasuprot tome, srpski dio jugoslavenskog vrha, uključujući i jugoslavensku vojsku, već je bio dopustio Slovencima da idu, čak do te mjere da je jedan od njih kazao Slovencima: »Idite, bre, što pre«, da bi se mogli onda obračunati s Hrvatskom i učvrstiti svoju vlast nad Hrvatskom.

U toj situaciji isto sam tako ocijenio: kada bismo sada stupili u rat, kad su Srbija i jugoslavenska armija već odlučile Sloveniju otpustiti, sve bi se snage obrušile na Hrvatsku i opet bi to iskoristile za obaranje demokratske vlasti u Hrvatskoj. Bitni međunarodni čimbenici, uključujući u Europi ne samo Francusku i Englesku, nego i Njemačku, do Amerike, Rusije, svi su bili za održanje Jugoslavije, a protiv samostalne Hrvatske.

Bio bi to samoubojstveni čin. Zbog toga sam to odbacio. Bez obzira na to što je i u javnosti bilo dosta popularno razmišljanje – zašto mi, kad su Slovenci u ratu, to ne iskoristimo.

Slovenci su bili u takvom ratu da su čak Kadijević i jugoslavenski Generalštab naredili zrakoplovstvu, a i drugima, da se ne angažiraju u Sloveniji, da se taj tzv. granični rat u Sloveniji završi što prije na način na koji se i završio.

❍ ***Predsjednik Kučan kazao je kako je s Vama telefonski razgovarao. Možete li nam opisati taj razgovor.***

– Detalja se ne sjećam, ali moji razgovori, naročito s Kučanom i uopće s predstavnicima slovenskog vodstva, pa dijelovi razgovora s Drnovšekom kao slovenskim predstavnikom u jugoslavenskom Predsjedništvu, bili su upravo o tome da pokušamo usuglašavati naše zahtjeve prema Beogradu i prema toj velikosrpskoj politici, a s druge strane, kako bih mu objasnio da se Hrvatska ne smije dovesti nekim ishitrenim koracima u situaciju da ona bude poražena, a da Slovenija može otići.

Na toj crti su moji razgovori. Uspjesi u tome da se kasnije čak usuglasimo da Slovenija ne proglasi osamostaljenje prije negoli i Hrvatska, nego da tu idemo u isto vrijeme, imali su nekih rezultata i nailazili su na Kučanovo razumijevanje.

❍ ***Opišite nam svoj odlazak u Beograd, unatoč savjetima da ne idete, i poziv Miloševića i Predsjedništva.***

– To su bili dani kada je srpsko vodstvo izvršilo takav pritisak na Kadijevića, na vodstvo jugoslavenske armije, da se jugoslavenska armija mora direktno angažirati protiv hrvatske demokratske vlasti, za obaranje hrvatske demokratske vlasti, s obrazloženjem – da se Hrvatska naoružava, kako u Hrvatskoj prevladava čisti separatizam, pa prema tome »treba spriječiti daljnje naoružavanje Hrvatske iz Mađarske«. Tako su govorili – razoružati »paravojne hrvatske formacije«.

U tom i takvom momentu ja sam odlučio da idem dalje na Predsjedništvo, da se u okviru ustavnih mogućnosti oduprem vojnom angažiranju. Jer Predsjedništvo je vrhovni zapovjednik jugoslavenske vojske, pa prema tome, samo Predsjedništvo može donijeti odluku o angažiranju jugoslavenske vojske. Trebalo je postići to da Predsjedništvo spriječi angažiranje jugoslavenske vojske, a s druge strane trebalo je utjecati i na razgovore s Kadijevićem i na razgovore s Miloševićem da se pokuša izbjeći rat. U razgovorima s Kadijevićem i tada, i kasnije, ukazivao sam na to da je njegova odgovornost, kao pripadnika Titovog antifašističkog pokreta, Titove vojske koja je stvarana kao vojska svih naroda Jugoslavije i trebala bi biti jamstvo ravnopravnosti svih naroda Jugoslavije, da se ta vojska ne pretvori u orude velikosrpske politike.

Kadijević je kao poluhrvat, polusrbin i zaista jedan Titov general bio sklon uvažavati takve argumente. Čak je uvjeravao da jugoslavenska armija pruža otpor velikosrpskoj politici o stvaranju Velike Srbije, da je ona za federalne odnose, za opstanak Jugoslavije na osnovama Titove federacije. Ali ja sam Kadijevića uvjeravao u to da je to njegova ideja i da on ima oko sebe samo manji broj ljudi koji zastupaju takvu jednu ideju opstanka titoističke federacije, a da nasuprot tome jugoslavenska armija po sastavu i po ideologiji postaje sve više orude velikosrpske politike. Da je, znači, njegova odgovornost da se ne pretvori sasvim u instrument nametanja srpske hegemonije.

To je djelovalo utoliko što sam s takvom politikom u Predsjedništvu i u odnosu na Kadijevića uspio da tada ne dođe do vojne intervencije jugoslavenske armije. U toj vojnoj intervenciji Hrvatska bi bila poražena, jer mi tada nismo imali ni redarstvenih, ni vojnih snaga koje bi se djelotvorno mogle suprotstaviti.

U razgovoru s Miloševićem ja sam od početka, od tih dana pa do danas ukazivao na to da nema nikakve mogućnosti da bi Srbija mogla nametnuti ponovno hegemoniju Hrvatima. Milošević i Srbi su govorili kako oni odbacuju da je u Titovoj Jugoslaviji bila srpska hegemonija.

Sa svoje strane sam kazao kako je vrijeme da iz jugoslavenske ideje i tog srpsko-hrvatskog nadmetanja izvučemo zaključke.

Ja sam se suglasio s njime (Miloševićem – op. red.) da je u stanovitom smislu jugoslavenska ideja mogla biti iritantna za Srbiju, jer je na svoj način ili potiskivala ili umanjivala srpsku državnu ideju i da su nositelji jugoslavenske ideje, Hrvati koji su bili nositelji te jugoslavenske ideje, imali iluzije da će oni kao naprednija snaga u kulturnom smislu, industrijskom itd., vladati Jugoslavijom.

Prema tome, Hrvati to nisu uspjeli, a Srbi su onda uzeli jugoslavensku ideju kao svoje orude i nametnuli čak Šestosiječanjsku diktaturu, srpsku hegemoniju, prije svega nad Hrvatskom, a i nad drugim nesrpskim narodima.

Osim toga, za vrijeme Titovog socijalističkog poretka, Tito je zaista, kao Hrvat, sa Slovencima, pa čak i s Makedoncima i Muslimanima, ograničavao te srpske aspiracije i Srbi nisu bili glavni na vrhu u toj federaciji, ali su u praksi kao brojniji narod zapravo imali vlast od Hrvatske do Bosne itd.

Dakle, ja sam Miloševiću, Joviću i drugima s kojima sam dolazio u doticaj kazao – vrijeme je da izvučemo zaključke.

Hrvati nisu s tom jugoslavenskom idejom uspjeli u tome da ta ideologija potisne hrvatske, srpske, slovenske i druge nacionalne osjećaje i da se stvori jedna jugoslavenska nacija. Održale su se nacije i, prema tome, treba biti realan, ta je ideja kao mogućnost stvaranja jugoslavenske jedinstvene nacije doživjela neuspjeh. Doživjela je neuspjeh isto tako i srpska ideja o stvaranju Velike Srbije od Jugoslavije. A isto tako je doživjela neuspjeh i velikohrvatska ideja koja je došla do izražaja u vrijeme NDH, da se na prostoru čitave NDH, znači do Drine i Bosne i Hercegovine, negira srpstvo. To je izazvalo rat u okviru Drugoga svjetskog rata koji je pogrešno prikazivan. Ratne prilike u okviru Drugoga svjetskog rata na tlu bivše Jugoslavije bile su zaista veoma komplicirane. To je bio i međusobni hrvatsko-srpski rat, ali je to bio i rat protiv okupatora i u tom su ratu žrtve hrvatskog i srpskog naroda bile podjednake, čak i u postocima, prema objektivnim istraživanjima.

Taj rat je dokazao da je borba tih dvaju nacionalnih subjekata ovdje bila veoma krvava, veoma žilava, ali da ni jedan ni drugi nisu izišli kao pobjednici. Nisu uspjeli nametnuti svoju vlast. Tito je pokušao federacijom riješiti te odnose pa nije uspio. Poslije Tita oživjela je s jedne strane ta velikosrpska ideja da se Jugoslavija centralizira, a s druge strane separatističke ideje u Hrvatskoj, Sloveniji i Makedoniji.

Dakle, ja sam i u tim razgovorima iznosio ono što sam pisao i desetak godina prije, kako je vrijeme da dođe do skandinavizacije Balkana. Što to znači? Postoje zasebni narodi: hrvatski, srpski, slovenski itd. Potrebno je da se oni međusobno priznaju, da se stvore nacionalne države koje će međusobno suradivati kao što je to slučaj sa skandinavskim zemljama koje su se međusobno borile (Švedska, Finska, Norveška, Danska itd.), pa su se potkraj prošlog i početkom ovog stoljeća razjedinile, osamostalile i danas je taj Skandinavski poluotok upravo uzor demokratskih, ravnopravnih međudržavnih odnosa i demokratskih prava naroda.

U tom sam smislu Miloševiću i kasnije Ćosiću dokazivao, i oni su se suglasili kako je krajnji trenutak da između hrvatskog i srpskog naroda dođe do normalizacije na temelju međusobnog priznanja, kako bi se spriječio rat i kako bi se stvorili uvjeti za novi demokratski poredak. I Milošević i Ćosić suglasili su se s time, čak je Milošević bio u tom smislu širi od Ćosića. Naime, Milošević se suglasio da se Hrvatska ne može pomiriti s tim da Knin bude oduzet iz Hrvatske iz strateških razloga itd. Ćosić je ostao na pozicijama, »ako ste i vi imali pravo na samoopredelenje«, kako oni kažu, »imaju i Srbi u Hrvatskoj«. Ja sam im tumačio da pravo na samoodredenje imaju narodi, a ne nacionalne manjine. Srbi su u Hrvatskoj nacionalna manjina. To nikada nije bio sastavni dio Srbije. Prema tome, Srbi u Hrvatskoj ne mogu imati pravo na samoodredenje.

Druga je stvar u Bosni, u Bosni su sva tri naroda, Srbi, Hrvati i Muslimani konstitutivni, jer Bosna kao takva nije bila nikada nacionalna država jednog naroda, ona je nastala osmanlijskim

osvajanjem i održala se pod Habsburškom Monarhijom. Bosne i Hercegovine nije bilo u stvaranju zajedničke države 1918. godine između dva svjetska rata. Komunisti su je obnovili kako bi umanjili nacionalne suprotnosti Srba i Hrvata, a zapravo su ih povećali. Osim toga, još je na prijedlog Slovenca Kardelja došlo i do proglašenja Muslimana posebnom nacijom, što je problem još više zaoštrilo i zamrsilo.

Prema tome, Milošević je bio prihvatio tu ideju kako treba ići za normalizacijom odnosa između Hrvatske i Srbije. Pri tome je od prvih dana pa nadalje govorio – doduše, ima u toj politici bizantinizma – da se načelno suglašavaju, a u praksi bi željeli stvoriti Veliku Srbiju. Ali, ipak mislim da je od samog početka u Miloševićevu pristupu u stanovitoj mjeri bila prisutna i ta spoznaja o nužnosti hrvatsko-srpskog sporazuma radi budućeg međunarodnog poretka u ovom dijelu svijeta.

Kad ste otišli u Beograd, jugoslavenska armija bila je spremna krenuti na Hrvatsku. Neki su upozoravali »Tuđmana će zatvoriti«, bilo je i riječi da će Vas ubiti ako odete u Beograd.

– Da, bilo je. U zraku je bilo to da je jugoslavenska armija spremna i da je pripremljena odluka u Beogradu, a ovdje da je jugoslavenska armija spremna obrušiti se na hrvatsku vlast. Prema tome, ako sada predsjednik Republike Hrvatske ide u Beograd, jasno je da će ga zatvoriti, da će doživjeti sudbinu kao Radić g. 1928., itd. Međutim, ljudi su me i sa suzama u očima, iz prijateljskog kruga i drugi, uvjeravali baš u Parlamentu, da ne idem. Međutim, ja sam bio svjestan, ako ne idem, onda će vjerojatno i samo Predsjedništvo donijeti i potvrditi tu odluku o angažiranju jugoslavenske armije, i Kadijević će, pod pritiskom i srpskim i srpskog dijela jugoslavenske vojske, zaista poći u obračun. Bio sam svjestan toga trenutka da je u interesu Hrvatske, hrvatske demokracije, hrvatske slobode, da idem u Beograd, bez obzira na to što će se dogoditi. Čak sam smatrao, intimno u sebi, ukoliko bi me ubili, to bi pred svijetom upravo bio dokaz toga da idu protiv hrvatske slobode, protiv hrvatske demokracije. Prema tome, otišao sam u interesu Hrvatske.

Drnovšek i Tupurkovski kažu da ste s Kadijevićem postigli kompromis. Jeste li se nasamo sastali?

– Da, ja sam imao razgovore s Kadijevićem u vili jugoslavenske armije u ovom smislu, kao što sam govorio. Ukazivao sam na sve te povijesne okolnosti i zbog njegove nacionalne podvojenosti – njemu je majka Hrvatica, njemu je žena Hrvatica, njemu se kćerka udala za Hrvata. Prema tome, unuk mu je, kaže, Hrvat. Ali on nije mogao zamisliti takav razvitak odnosa, kakav sam ja sa svojom idejom skandinavizacije zastupao. Bio je za odlazak Slovenaca i mene je uvjeravao da se ja suglasim da Slovenci odu, a da Hrvati ostanu u toj jugoslavenskoj zajednici. Ja sam njega uvjeravao kako je nemoguće da se Hrvati pomire s time da Slovenci odu, a da oni ostanu, negoli zastupam da trebamo sve učiniti da ne dođe do rata, a da postignemo konfederalno uređenje. A konfederacija bi s hrvatskog stanovišta bila isto prihvatljiva zbog toga što bi na taj način Hrvatska u okviru Jugoslavije doživjela svoj suverenitet i kasnije, s konfederalnih osnova, mogla donositi onakve odluke kakve bi bile u interesu hrvatskog naroda.

Prema tome, na tom sastanku zaista je taj kompromis da se jugoslavenska armija ne angažira postignut, jer sam mu kazao da Predsjedništvo Jugoslavije – jer ovo su još bili i hrvatski i slovenski i makedonski predstavnici – ne može dati takvu suglasnost. Da bi, prema tome, na njemu osobno bila odgovornost za krvoproliće u Hrvatskoj, za obaranje hrvatske vlasti, itd. To je očito utjecalo i on je već tada doživljavao teške (lomove – op. red.) unutarnje psihološke itd., i čak mislim da je to poticalo i neke elemente njegove bolesti. No, u to vrijeme je, znači, odigrao pozitivnu ulogu. Kadijević je jedan od onih ljudi koji je u toj jugoslavenskoj krizi doživio i osobnu tragiku, s obzirom i na svoje podrijetlo, na svoje obiteljsko stanje i s obzirom na svoje ideje.

O čemu se razgovaralo u Karađorđevu?

– Svi razgovori u Karađorđevu odvijali su se zapravo na ovoj osnovi o kojoj sam govorio, na razjašnjavanju i povijesnih okolnosti i stvaranja zajedničke države, razjašnjavanju stanja s Tito-

vom federacijom i posttitovskim razdobljem i na objašnjavanju toga, kako ja razumijem da Srbi žele vratiti svoju punu državnost koja im je bila i potisnuta za vrijeme titoizma, ali da isto tako moraju shvatiti da nema nikakvog izgleda da se Hrvati pomire s nekim podređenim položajem u nekoj zajedničkoj državi.

Prema tome, na toj su se crti odvijali razgovori i, jasno, bitno je bilo pitanje Bosne i Hercegovine. Moje gledište je bilo tada u razgovoru s Miloševićem – Bosna i Hercegovina ne može potpasti pod Srbiju, jer je to protiv interesa hrvatskog naroda, jer bi Hrvatska bila ugrožena, čitava južna Hrvatska, dalmatinska Hrvatska, od Splita pa do Dubrovnika i, prema tome, Hrvati se ne mogu suglasiti da čitava Bosna i Hercegovina potpadne pod Srbiju.

Prema tome, kakvo je rješenje? Rješenje je ono što sam ja predlagao za čitavu Jugoslaviju – da se Bosna i Hercegovina organizira kao konfederacija triju naroda, da bi sva tri naroda bila zadovoljna.

Drugo rješenje je da se ide na podjelu, onakvu podjelu kakva je započeta s hrvatsko-srpskim sporazumom 1939. godine, kada su se predstavnici hrvatskog i srpskog naroda dogovorili o stvaranju Banovine Hrvatske (Banovine Hrvatske – vjerojatno imate predodžbu u kojoj je obuhvaćena, ne samo zapadna Hercegovina, nego i Stolac i srednja Bosna do Travnika i Bosanska Posavina). A o drugom dijelu Bosne i Hercegovine nastavili su se razgovori, razgovori koje je prekinuo Drugi svjetski rat. O drugom dijelu Bosne i Hercegovine tada se predmnijevalo ili autonomija ili podjela. To je došlo nakon dvadeset godina zajedničkog života u bivšoj Jugoslaviji. U tim razgovorima sudjelovali su politički predstavnici hrvatskog i srpskog naroda, samo su avanturisti pučem 27. ožujka 1941. sve skupa doveli u pitanje i Jugoslaviju uključili u Drugi svjetski rat.

Prema tome, sa stanovišta sprečavanja rata i definitivnog rješavanja jugoslavenske krize objektivno u Bosni i Hercegovini treba tražiti izlaz ili u konfederaciji, ili u takvoj podjeli koja bi zadovoljila sve subjekte na tom području. To isto ja sam ponovio

i tražio sam sastanke. Ne znam koliko je vremena prošlo nakon sastanka u Karađorđevu, Milošević, Izetbegović i ja sastali smo se u Splitu. To isto ja sam zastupao za stolom u razgovoru s njima dvojicom, i nisam, znači, podnio nekakav prijedlog o podjeli Bosne i Hercegovine, a govorio sam – ako želimo spriječiti rat koji bi u Bosni i Hercegovini imao katastrofalne posljedice, onda su to dva moguća rješenja, rješenja za koja moraju biti zainteresirani Europa i svijet. Jer objektivno tu se ne radi samo o razgraničenju između Hrvata i Srba, tu su i Muslimani ubačeni kao treći civilizacijski element, moramo voditi računa da je na tom području došlo do raspada jednog Rimskog Carstva na Istočno i Zapadno, zatim, kršćanstva na istočno i zapadno, da se sučeljavaju, znači, dva svijeta Istočne i Zapadne Europe, plus osmanlijskom invazijom ubačeni taj islamski element, te da objektivno postoji opasnost sukoba, ne više samo izazivanja ratnog sukoba kao g. 1914. Prvoga svjetskog rata, nego i civilizacijskog sukoba. I zbog toga sam apelirao na to da se pristupi krajnje razborito, kako to jest zamršeni slučaj, ali da će ga morati jednom riješiti ovdje sukobljeni narodi, ali i Europa i svijet. Nažalost, takav moj pristup nije urodio plodom do dana današnjega, a pokazuje se da je bio jedino realan.

O ***Vi i Milošević razgovarali ste oko zemljovida, o BiH, o Kninu...***

– Ne, u tom razgovoru Milošević je pokušao obnoviti ideju – ako su Hrvati imali pravo na samoodređenje, stvoriti samostalnu državu, da onda i kninski Srbi imaju pravo na samoodređenje, tj. priključiti se Srbiji. Tada sam ja ponovio argumente da su kninski Srbi u Hrvatskoj manjina, a manjine nigdje u svijetu nemaju to pravo. Čak se i jedan predsjednik Mitterrand složio sa mnom da Srbi u Hrvatskoj ne mogu imati pravo na samoodređenje, kao ni manjine drugdje. Osim toga, Milošević se, kada sam mu rekao – evo, pogledajte kartu, kako bi Hrvatska mogla pristati na to da se Knin izdvoji iz Hrvatske, kada on dijeli sjevernu Hrvatsku od južne, dalmatinske Hrvatske – s tim tada suglasio i kazao: »Objektivno je to tako«. Onda o tomu da ima onih koji se neće

suglasiti, da ima Srba u Hrvatskoj koji se neće suglasiti sa samostalnom Hrvatskom, ali ima i Hrvata u Srbiji, od Kosova do Beograda i Vojvodine...

Od tada pa nadalje u našim je razgovorima kao humani, demokratski motiv bilo prihvaćeno da u takvim slučajevima treba omogućiti dobrovoljno preseljenje pojedinaca. Znači, ne kao što je sada bilo slučajeva da bježe, pa napuštaju svoje, bilo Srbi iz Hrvatske, bilo Hrvati iz Srbije, nego da im treba omogućiti sva prava da to preseljenje učine s čuvanjem svoje imovine itd.

❍ ***Kako ste razgovarali oko zemljovida BiH?***

– Ne, mi nismo razgovarali tada u Karađorđevu, i nikada, o nekakvim posebnim zemljovidima u okviru rješenja krize u Bosni. Što se nas tiče, mi smo – i ja osobno – prihvaćali Cutileirov plan o kantonalnom uređenju BiH. Zatim Vanceov plan o provincijalnom uređenju i na kraju Vance-Owenov, odnosno Stoltenbergov plan o uniji triju republika. Prema tome, mi smo bili za takvo rješenje koje bi spriječilo rat, i koje bi stvorilo odnose, ali na realnim osnovama, da se ne dopusti bilo srpska, bilo muslimanska hegemonija u Bosni, jer Bosna je u Titovo doba, za sve vrijeme opstanka, bila ili pod srpskom ili pod muslimanskom hegemonijom. Prema tome, trebalo je naći rješenje takvo da se isključi mogućnost bilo čije majorizacije i hegemonije.

❍ ***Jeste li pričali o Kninu, pa zatim o zemljovidu Bosne?***

– Ne sjećam se detalja o čemu smo govorili, ali u svakom slučaju nikada s moga stanovišta nismo povezivali te probleme, pa, moram priznati, nije na tome ustrajao ni Milošević. I Milošević je onda prihvatio tezu, prihvaćajući ideju nužnosti normalizacije hrvatsko-srpskih odnosa, kako je potrebno da se ta kninska pobuna i srpsko pitanje u Hrvatskoj riješi postupno, stvaranjem povjerenja, otvaranjem prometnica, zatim i jednim takvim političkim rješenjem, koje bi bilo prihvatljivo za Srbe u Hrvatskoj. To je ponavljao. Druga je stvar što je usprkos takvom ponavljanju i dalje zapravo davao potporu i opskrbljivao srpske

pobunjenike, od Knina do Vukovara i Baranje, i naoružanjem i vojskom i praktički dopuštao, ako ne i sam direktno inicirao, srpsku okupaciju tih područja i njihovu integraciju sa Srbijom.

❍ ***Šestoga lipnja 1991. Milošević i Kučan razgovaraju u Beogradu. Slovenija može ići i Kučan kaže da priznaje pravo svih Srba da žive u jednoj državi.***

– Razumije se da je takva jedna izjava, čak i od jednog veoma razboritog Kučana, značila izravnu potporu srpskim aspiracijama na hrvatska područja. I danas, ja osobno i uopće mi u Hrvatskoj, bili smo vrlo nezadovoljni, ali u isto vrijeme ja sam znao da je to zapravo nastavak srpsko-slovenske politike nasuprot Hrvatske. Naime, od samog početka bivše Jugoslavije g. 1918. pa naovamo, Srbi su Slovencima uvijek davali stanovite ustupke, koncesije, kako bi ih zadovoljili, a kako bi mogli učvršćivati svoju vlast nad Hrvatskom. Tako i ta izjava, što su Srbi dopuštali Slovencima da odu, Slovenci su sa svoje strane davali potporu tomu da Srbi imaju pravo živjeti u jednoj državi, što je značilo, isto tako, pritisak na Hrvatsku da ostane u Jugoslaviji, da bi Srbi živjeli u jednoj državi, ili pak pristanak Slovenaca da Srbi osvoje ono što su htjeli. A tu su imali vrlo velike planove, od onih maksimalističkih zahtjeva – Virovitica, Karlovac, Karlobag – do onoga što su kasnije okupirali s pomoću jugoslavenske armije. Razumije se, bili smo vrlo nezadovoljni takvom politikom, ali je ona bila dokaz nastavka te slovensko-srpske politike sporazumijevanja na račun Hrvatske.

❍ ***Sudbina Vukovara simbol je borbe za neovisnost...***

– Borba za Vukovar postala je simbol zbog toga što smo na tlu Vukovara pružili maksimalan otpor koji smo tada mogli. Jasno je bilo da Hrvatska, s onim snagama s kojima je tada raspolagala, ne može održati Vukovar. Ali, braneći Vukovar, mi smo branili Vinkovce i Osijek. Da su Srbi uspjeli laganije i brže osvojiti Vukovar, onda je pitanje bismo li mogli obraniti i Vinkovce i Osijek, što bi onda za Hrvatsku, za hrvatski narod toga kraja, i uopće za Hrvatsku u cjelini, bilo znatno nepovoljnije.

Zbog toga smo angažirali sve tada raspoložive snage kako bismo branili Vukovar i zbog toga je Vukovar zaista i postao grobnica srpskih tenkova, a Srbija i jugoslavenska vojska morale su angažirati na vukovarskom bojištu i svoje najelitnije motorizirane i tenkovske snage uključujući i gardijsku diviziju. Na tlu Vukovara odvijale su se borbe u kojima je bio uključen hrvatski narod iz čitave Hrvatske, tamo su odlazili ljudi iz Međimurja, Zagorja, Istre i Like, i trudili smo se u onim okolnostima nabaviti oružje, a jasno, morali smo ga nabavljati u potpuno nepovoljnim uvjetima. Tamo su odlazili ljudi (i ministri) noću s malim gotovo diverzantskim postrojbama. Tako da je Vukovar postao simbolom zbog toga što je sam hrvatski narod u Vukovaru bio spreman pružiti otpor do posljednjega, i što smo angažirali čitavu Hrvatsku koliko smo tada mogli, kao što rekoh – da spriječimo okupaciju većeg dijela Hrvatske. U tome smo i uspjeli. Bilo je čak i iznenađujuće da smo imali takav uspjeh, jer je, razumije se, u hrvatskim redovima bilo onih koji ne samo da nisu imali povjerenja da ćemo uspjeti, nego je i mreža vojno-obavještajne službe na tlu Hrvatske bila veoma, veoma raširena. I mi smo se često susretali, da tako kažem, ako ne s otvorenom sabotažom pojedinih naših koraka i mjera, a ono s otežavanjem svega onoga što smo poduzimali u toj obrani.

❍ ***U tijeku borbe u listopadu 1991. sreli ste se s Dedakovićem?***

– Ne sjećam se sada detalja, ali u svakom slučaju na Dedakovićeva i neka druga izvješća – da ne mogu (oni! – op. pr.) pružiti pomoć već opsjednutom Vukovaru, jer je opkoljen – ja sam na osnovi svog ratnog iskustva iz Drugoga svjetskog rata ponavljao, činio ih odgovornim, da po svaku cijenu pruže pomoć opkoljenim borcima u Vukovaru, jer sam rekao, gdje može proći i jedan čovjek, tamo mogu proći i trojica, a gdje mogu proći trojica, tamo ih može proći trideset. I prema tome, moguće je, i tražio sam da po svaku cijenu dopreme pomoć Vukovaru, onoliko koliko se to može, i u naoružanju, i u lijekovima, itd. U tom sam smislu s njime tada vodio razgovor.

Kasnije se pokazalo da bi u tom pogledu bilo razloga da smo i te kako bili nezadovoljni vođenjem naših operacija na tom području. Objektivno, mi nismo mogli spasiti Vukovar s obzirom na nadmoć jugoslavenske armije koja je tamo angažirala sve svoje snage, pa i najelitnije, i oklopne i zračne, ali mogli smo možda dati djelotvorniju pomoć i, možda, izvući jednim dijelom pučanstvo koje je kasnije stradalo.

❍ ***Zašto ste se složili s Vanceovim planom?***

– Pa, s Vanceovim planom mi smo, znači, došli do obustave rata u Hrvatskoj, a nastavak rata u Hrvatskoj značio bi razaranje ostalih hrvatskih gradova, ne toliko samo osvajanje negoli razaranje. Onako kako su razaranju bili izloženi Vinkovci, Osijek, Zagreb, Split, Šibenik, Zadar itd. Prema tome, htjeli smo spriječiti razaranje, htjeli smo postići mir, i onda ići na političko rješenje u onom smislu kao što sam govorio i pridobivati međunarodnu zajednicu za opravdane hrvatske zahtjeve.

❍ ***Rat u BiH. Srpnja 1992. godine potpisali ste s Izetbegovićem sporazum o suradnji?***

– Da, čak smo hrvatska strana i ja osobno predlagali vojni sporazum, međutim, Izetbegović nije bio za to. Izetbegović je od samoga početka vodio jednu politiku koja je bila, moram reći, uvjetovana ne samo njegovim osobnim pristupom, nego i objektivnim položajem Muslimana u Bosni. Već prije toga, Izetbegović mi je kazao kako on ne razumije zašto dopuštam zaoštravanje odnosa s jugoslavenskom armijom, kad će on jugoslavensku armiju pozvati da ga brani od eventualnih velikosrpskih pretenzija. Na to sam mu ja kazao kako su to iluzije, da jugoslavenska armija, unatoč tome što se još poziva na jugoslavensku ideju, postaje instrument velikosrpske politike. Ali, Izetbegović je imao ideju, čak je u okviru razgovora koje smo vodili 1990. godine u Predsjedništvu u Beogradu na naš zahtjev o konfederaciji, a kada je već bilo jasno da Slovenci imaju pristanak na odlazak, otvoreno kazao: »Pa, u redu«, kaže, »neka Slovenci odu, neka Hrvatska ima neka konfederalna prava, a neka se

Bosna«, bila je riječ o tzv. asimetričnoj federaciji, »veže više na Srbiju«.

Prema tome, Izetbegović je bio u ime muslimanskog vodstva orijentiran na to da neće doći do rata s jugoslavenskom armijom, sa Srbijom, jer su Muslimani i htjeli sporazum sa Srbima. Zašto? Zato što bi onda bosanski Muslimani bili u jednoj državi sa sandžačkim i kosovskim, oslonjeni i na zapadnu Makedoniju, pa evo, i na Albaniju, prema tome – jedna muslimanska aglomeracija koja bi bila respektabilna za sve druge. Ali to je i razlog zašto Srbi nisu prihvatili prijedloge ni Zulfikarpašića ni Filipovića, ni Izetbegovića, nego su ušli u rat.

I tada, kada je već započeo rat, Izetbegović još uvijek nije vjerovao da će on poprimiti takve dimenzije, i nije prihvatio vojni savez, vjerojatno se nadajući da će doći do takve nekakve orijentacije i do nekakvog sporazuma s drugom stranom. I to je ono što je veoma otežavalo hrvatski položaj. Hrvatska je s jedne strane morala pružiti pomoć Hrvatima u Bosni i Hercegovini protiv srpske agresije, da bi se Hrvati tamo održali, da ne bi čitava Bosna pala u srpske ruke, već sam objasnio zašto. I Hrvati su se zaista organizirali i uz pomoć Hrvatske pružili otpor srpskoj agresiji, a zatim su bili u položaju da se brane i od nastojanja Muslimana da stvore muslimansku državu, da prodru preko Mostara do mora itd.

U ovom slučaju Izetbegović je, u tim razgovorima koje Vi spominjete, samo pristao na suradnju u graničnim područjima, misleći tu prije svega na Bosansku posavinu, gdje je bio zainteresiran da Hrvati sprečavaju taj srpski koridor. To je opet za Hrvatsku predstavljalo i te kako teške probleme jer je Srbija sa svoje strane i s jugoslavenskom vojskom imala takvu tehničku nadmoć da je mogla osigurati taj koridor, a onda zbog hrvatskog angažiranja bombardirati sve gradove, ne samo od Slavonskog Broda do Županje, negoli i do Đakova, i unutrašnjost Hrvatske.

○ ***Listopad 1992. godine. Pad Bosanskog Broda. Izetbegović je bio u Zagrebu, o čemu ste u vezi s Brodom razgovarali?***

– Ja se zaista detalja ne sjećam, ali postoje zapisnici o čemu smo mi tada razgovarali. Kada ste već spomenuli Bosanski Brod, onda je tu veoma zanimljiva s povijesnog i političkog, pa i međunarodnog gledišta ova činjenica: kao što sam maloprije spomenuo, hrvatsko angažiranje u Bosni na strani Hrvata i Muslimana bilo je prisutno, ali trpjeli smo gubitke. Mi nismo mogli spriječiti taj srpski koridor, a Srbi su nam nanosili gubitke i imali smo takvu situaciju u Hrvatskoj da smo mi iz Hrvatske morali tamo upućivati pomoć u obranu hrvatskog stanovništva u Bosanskoj posavini, a Muslimani i Hrvati iz Bosne su bježali u Hrvatsku. Vojnog sporazuma nismo imali, ratno stanje nije bilo objavljeno. Prema tome, hrvatski vojnici su se počeli pitati: zašto nas šaljete u Bosnu, počeli su čak i dezertirati. U toj i takvoj situaciji, ja sam naredio da ne šaljemo hrvatske postrojbe u unutrašnjost Bosne, sve tamo do Dervente, Doboja, nego da se ograničimo na obranu hrvatskih područja od Orašja do Bosanskog Broda, da ne napustimo Bosanski Brod, da imamo mogućnosti da Bosanski Brod branimo.

Međutim, tu je nasuprot mojemu naređenju, stjecajem okolnosti do danas još sasvim nerazjašnjenih, došlo do toga da su hrvatske postrojbe, u onoj situaciji kakva je bila, napustile Bosanski Brod, porušen je most na Savi, i to u dane kada smo bili uspjeli diplomatskom akcijom postići sporazum da se srpske snage, jugoslavenska armija, povuku s Konavala i Prevlake.

Prema tome, zaključujem: prije sam rekao da je jugoslavenska vojska imala svoju mrežu na tlu čitave Hrvatske, i tog momenta je izgledalo kao da je Tuđman napustio Bosanski Brod i da je to bila nekakva trgovina za Konavle, za Prevlaku, što, jasno, nije bila istina. Ono smo postigli zato što smo obranili Dubrovnik, čak i Stolac, istočnu obalu Neretve, znači jednom ratnom akcijom i diplomatsko-političkim pregovorima. A ovdje se trebalo održati i o tome nikakvih razgovora nije bilo sa Srbima, nego je to bila naša prosudba da se ne možemo angažirati u unutrašnjosti Bosne, ali da zadržimo obranu Bosanskog Broda. Međutim, o stjecaju okolnosti, za koje još nemam punu sliku tko

je i kako je došlo do toga da bude napušten Bosanski Brod, a da tada, kada je jedna od hrvatskih postrojbi Brod napustila, srpskih postrojbi nije ni bilo u blizini.

❍ ***Izetbegović kaže da Vam je telefonirao iz Slavonskog Broda i tražio razgovor.***

– Da, ne znam te detalje, ali mislim, za mene je bitan bio taj političko-strateški problem, da s jedne strane on nije želio otvoren vojni savez, a s druge strane je želio angažiranje hrvatskih snaga na način koji je bio i kompromitantan, jer je tada i u okviru ne samo srpskih, nego i nekih muslimanskih izjava bilo rečeno da je i Hrvatska agresor u Bosni i Hercegovini.

❍ ***Jeste li bili iznenađeni događajima u Brodu?***

– Da, jasno.

❍ ***U srpnju Galbraith Vam predaje prvi demarš o Bobanu u Hercegovini.***

– Nije to bio samo Galbraith, i iz nekih drugih prijateljskih krugova dolazile su mi primjedbe da je Mate Boban zapreka muslimansko-hrvatskoj suradnji, pa čak i uzrok sukoba. Ja sam svima njima govorio da to nije točno. Mate Boban je čovjek kojeg ja nisam poznavao i koji je izrastao iz otpora srpskoj agresiji i koji je bio prihvaćen od naroda u zapadnoj Hercegovini i u srednjoj Bosni, baš zato što je organizirao, jasno uz našu pomoć, otpor srpskoj agresiji. U tom otporu srpskoj agresiji mi smo uspjeli odbaciti Srbe čak od istočne obale Neretve, koju su oni htjeli. Karadžić i danas govori da je njihov cilj istočna obala Neretve.

Prema tome, iz otpora srpskoj agresiji izrastao je Bobanov autoritet. Međutim, kasnije je, u okviru Međunarodne konferencije o Jugoslaviji, došlo do onog prijedloga, Owenova, o rješavanju bosanske krize na osnovama unije triju republika. Tog momenta, kada je u međunarodnim krugovima došlo do tog stadija, Muslimani su se orijentirali na to da ta njihova republika u okviru unije bude što veća i da apsolutno ima izlaz na more. Štoviše, oni su se orijentirali na to da je bolje da ne budu u

okviru unije, da ne bude unija sastavljena od tri republike, nego da je bolje za njih da oni imaju samostalnu muslimansku republiku, da se hrvatski dio priključi Hrvatskoj, a srpski Srbiji. Na to su pristali, što se vidi iz sporazuma koji je Izetbegović potpisao sa Srbima. Orijentiravši se na to, Muslimani su pošli na osvajanje, ali i u tome su svoje prste imali Srbi, kojima je odgovaralo da dođe do sukoba između Muslimana i Hrvata. Muslimani su pošli na osvajanje srednje Bosne, Travnika, Novog Travnika, Busovače, Kiseljaka, Kreševa, na osvajanje Mostara i prodor do mora. To su bili uzroci hrvatsko-muslimanskog sukoba nakon hrvatsko-srpskog, a ne toliko osobne grješke Mate Bobana, ili druge grješke. Nepovjerenje na jednoj i na drugoj strani je postojalo, čak i za vrijeme zajedničke borbe protiv Srba bilo je tog nepovjerenja, ali je u cjelini uzevši, rekao bih, subjektivnih uzroka bilo 70% na muslimanskoj, a 30% na hrvatskoj strani. Ali objektivni razlog je bio, znači, orijentacija Muslimana na svoju državu, gdje su potpisali sporazum sa Srbima da se toj muslimanskoj državi dade pravo da ona bude nasljednica članstva Bosne i Hercegovine u Ujedinjenim narodima.

Prema tome, to je bio uzrok sukoba, a zahtjev za to da je Boban smetnja, pa i uzrok sukoba, došao je ne samo od strane koju ste Vi spomenuli, nego i iz nekih drugih utjecajnih redova. Kako bih dokazao da se tu zapravo radilo o jednom nepoznavanju pravih uzroka i nepovjerenju prema hrvatskoj politici, pristao sam na to da utječem na hrvatsko vodstvo u Herceg-Bosni kako bi Boban odstupio, i da se time s hrvatske strane dâ prilog hrvatsko-muslimanskoj suradnji. Naime, meni je bilo jasno da zapadni svijet, Europa, Amerika, s jedne strane ne žele dopustiti stvaranje islamske države u Bosni i Hercegovini, islamske države u kojoj bi došli do izražaja i fundamentalistički elementi, meni je bilo jasno da to čak ne želi ni većina islamskih zemalja koje imaju prozapadnu orijentaciju. Ali i da to fundamentalistički ekstremni elementi žele i u Bosni i u islamskom svijetu.

Prema tome, s jedne strane, bilo mi je jasno da zapadni svijet ne želi islamsku državu – zato je taj zapadni svijet dopustio

takvu srpsku agresiju koja je poprimila barbarske oblike i genocidnu politiku, itd. Ali, isto tako mi je bilo jasno da zapadni svijet ne želi civilizacijski sukob s Muslimanima, sukob koji bi poprimio civilizacijske razmjere, znači treba spriječiti da na tlu Bosne dođe do civilizacijskog sukoba između zapadne i islamske civilizacije, i zbog toga nam je zapadni svijet preporučivao sporazum s Muslimanima. Taj sporazum se tog momenta, poklapao i sa strateškim interesima Hrvatske. On je osiguravao da se Hrvati održe u čitavoj Bosni i Hercegovini tamo gdje jesu. Osiguravao je dakle i strateške interese hrvatske države u geopolitičkom smislu. Zbog toga smo mi učinili taj korak da dođe do smjene na čelu hrvatskog vodstva, kako bismo onda omogućili, evo, Washingtonske sporazume.

❍ ***Predsjednik Izetbegović je lordu Owenu za ručkom 19. srpnja 1994. u Ženevi prvi predlagao Federaciju.***

– Izetbegović nije prvi predlagao, mi smo bili ti koji smo predlagali, a njega navodili na to da prihvati. Uostalom, u Ženevi smo potpisali i javni sporazum o federaciji i tajni sporazum o hrvatsko-muslimanskoj konfederaciji, ali je on drugog dana potpisao sporazum sa Srbima o tome kako se slaže da se Srbi priključe Srbiji. Prema tome, on je čovjek koji se ponašao u različitim okolnostima prema svojim momentalnim prosudbama. Ne znam imate li to pitanje, ali što se tiče muslimansko-hrvatskih odnosa i američkog razumijevanja svijeta (jer se Amerika dobrim dijelom oslanja i na prosudbe Njemačke koja je bila bliže), mislim da je bio od bitnog značenja moj sastanak s Izetbegovićem, odnosno muslimanske i hrvatske delegacije u Bonnu, odnosno na Petersbergu. Tada smo mi izišli s konkretnim prijedlogom o toj federaciji, o konfederaciji kakva će kasnije biti u Washingtonskom sporazumu, i tada su se najviši njemački krugovi uvjerili da nije na hrvatskoj strani razlog što je došlo do sukoba i što nema sporazuma, jer je tada Izetbegović, nasuprot prijedlozima koje sam mu ja iznio, rekao kako se načelno slaže, da bi onda u intimnom krugu kazao, kako može pristati na taj razgovor kad njegova vojska osvoji Novi Travnik, Busovaču itd.,

kada osvoji ta područja u srednjoj Bosni. A izravno mi je govorio: ako hoćete, Vi možete priključiti Hrvatskoj zapadnu Hercegovinu.

Prema tome, već i prije toga, on je bio orijentiran na to da ta hrvatska područja u srednjoj Bosni osvoji i priključi muslimanskoj republici. Ja sam mu tada rekao za takve planove koji su vojno bili pripremljeni i koje je on na svoj način u tim razgovorima i otvoreno zastupao čak obrazlažući da mora osvojiti Vitez zbog toga što u Vitezu postoji tvornica streljiva i da im je to nužno potrebno za dalji rat, i tvornicu naoružanja u Vitezu ne možete osvojiti jer je Hrvati drže u rukama. Sve kad biste i uspjeli osvojiti Vitez, Busovaču, Kiseljak i tako dalje, tvornicu ne biste dobili jer bi ona odletjela u zrak, a ako biste uspjeli osvojiti ta područja, tada bi došlo novih 70–80.000 Hrvata izbjeglica u Hrvatsku, ali bi i definitivno bile pokopane sve mogućnosti za hrvatsko-muslimansku suradnju.

U tim i takvim okolnostima, u tim razgovorima i Nijemci su se, koji su do tada kritički gledali i bili gotovo uvijek na muslimanskoj strani, misleći da su Hrvati krivi, uvjerili da smo mi do tada i tada predlagali rješenja koja bi bila podjednako u interesu i Hrvata i Muslimana i Zapadne Europe. Tada je došlo do tog prijeloma da se na problem krize u Bosni i Hercegovini počelo realnije gledati, i to je onda vodilo postupno do Washingtonskih sporazuma koje je hrvatska strana iz onih razloga o kojima sam prije govorio prihvatila, jer su odgovarali i njezinim i interesima zapadne civilizacije. Muslimansko vodstvo prišlo im je s rezervom, zapravo do te mjere da je i danas situacija takva da se u praksi ne provode, da su Hrvati prisiljavani na iseljavanje iz onih područja gdje muslimanska armija ima vlast, do toga da sam ja u Glavnoj skupštini Ujedinjenih naroda prošlog mjeseca govorio o tome da su Hrvati zainteresirani za oživotvorenje Federacije i Konfederacije, ali da Izetbegović ni jednom riječju nije čak spomenuo ni Washingtonske sporazume, ni Federaciju, što je očito znak kako tko gleda na tu situaciju.

Naime, u muslimanskog vodstva odveć ima jedne irealne prosudbe, kao nekada u Srba, da bi im produžetak rata omogućio da se obračunaju sa Srbima, da oslobode Bosnu od Srba, a poslije toga isto tako i da im ne treba sporazum s Hrvatima, nego da protegnu svoju vlast. Ne govorim da je to ostalo u Izetbegovića, ali jest u jednog dijela muslimanskog vodstva i to se očituje u njihovim glasilima koje tiskaju od Europe, kroz Ljubljanu, čak i do Zagreba, koja u tom smislu govore.

❍ *Je li Vas Kadijević pitao nešto zauzvrat?*

– Razumije se, u razgovorima koje sam vodio s Kadijevićem, on je ponavljao srpske teze kako su Srbi u Hrvatskoj ugroženi i da demokratska Hrvatska znači za Srbe obnavljanje ustaške NDH, i da Hrvatska ne želi ništa drugo nego separaciju. Nasuprot tome, ja sam mu iznosio pitanje: kako mogu biti Srbi u Hrvatskoj ugroženi od hrvatske vlasti, kad smo im mi nudali, ne samo predstavnicima srpskim komunistima, koji su bili predstavljeni u Hrvatskom saboru, nego smo i oporbenoj radikalnoj Raškovićevoj srpskoj stranci predlagali da iznese svoj program i da zaista želimo hrvatsko-srpski sporazum kao što je bila hrvatsko-srpska koalicija ranije. Osim toga, da se ne radi ni o kakvoj obnovi ustaške NDH, jer na kraju, na čelu hrvatske države je Tuđman, koji je sudionik antifašističkog rata, a osim toga program HDZ-a upravo je uspio u tome što je objedinio hrvatski narod od hrvatske državotvorne desnice, ne nikakve proustaške desnice, nego državotvorne desnice, do hrvatske ljevice, u kojoj su bili sudionici antifašističkog pokreta, pa prema tome istaknuti komunisti i suborci Titova antifašističkog partizanskog pokreta.

Na kraju, rekao sam mu kako Hrvatska nije po svaku cijenu za separaciju od Jugoslavije, nego, naprotiv, predlaže da se ta kriza riješi na konfederalnim osnovama, a podsjetio sam Kadijevića, koji je uvažavao jednog generala Gošnjaka, Hrvata koji je bio državni sekretar obrane u Beogradu (znao sam da je uvažavao i njega i Tita), podsjetio sam ga i na to da su i takvi ljudi kao što su Gošnjak i sam Tito na kraju svoga životnog puta smatrali da se Jugoslavija može održati samo kao konfederacija.

Prema tome, to su bila s moje strane uvjeravanja kako ja želim zajamčiti sva ljudska i etnička prava Srbima i da ne želim po svaku cijenu postaviti zahtjev da Hrvatska izađe ako Hrvatska može ostvariti svoj suverenitet, svoju slobodu u okviru jednog konfederalnog uređenja.

❍ *Jeste li zaista mislili da će Hrvatska dobiti neovisnost od Jugoslavije?*

– Slušajte, ja bih bio za to. U svakom slučaju već u programu koji sam stvorio s HDZ-om tražio sam slobodu i pun suverenitet Hrvatske, ali sam smatrao kako se u okviru konfederacije može ostvariti (ukoliko bi to bila stvarna, realna konfederacija) da Hrvatska ima pravo na sve atribute koji bi joj to jamčili.

❍ *Uputili ste posebne postrojbe MUP-a za Pakrac. Zašto je to bilo važno?*

– Srbi su započeli ne samo osvajati hrvatske zemlje kako bi ih priključili Srbiji, nego su započeli i s etničkim čišćenjem hrvatskog pučanstva. Nasuprot takvoj jednoj užasnoj politici, da se čisti hrvatsko pučanstvo na hrvatskom teritoriju koji nikad nije bio sastavni dio Srbije, jasno je da smo poduzeli korake da to spriječimo tamo gdje smo mogli. Nismo drugdje mogli s obzirom na angažiranost jugoslavenske vojske. Tu u zapadnoj Slavoniji, to smo dijelom mogli. Prema tome, išli smo za tim – dati Srbima do znanja da ne mogu provoditi svoje planove onako kako su htjeli. I u tom smislu spriječeno je da se i čitava zapadna Slavonija očisti od hrvatskog pučanstva onako kako su čistili istočnu Slavoniju, Baranju i kninsko područje.

❍ *Komentirajte operacije u području Pakraca i Međunarodni sud za ratne zločine...*

– Pripadnici naših postrojbi su učinili uspješno u tom smislu, znači, što su protjerali te srpske teroriste, ekstremiste, ali u svakom slučaju ja ne mogu dati svoju suglasnost na sve postupke koji su u toj ratnoj operaciji primijenjeni, ali ću Vas podsjetiti da nema toga rata gdje nije došlo do narušavanja čak i ratnog prava, da nema te zemlje, od slučaja američkog rata, od postupka

prema Japancima, ili u Vijetnamu, do engleskoga u Falklandima, a ovaj se rat vodio na hrvatskom tlu za porobljivanje ne samo hrvatskih područja, koja nikada nisu bila srpska, nego čak i za protjerivanje hrvatskih ljudi.

Prema tome, sve to skupa što se zbivalo treba gledati u tim okolnostima, a Hrvatska je bila od samoga početka za to, i danas jesmo, da se osnuje sud za progon ratnih zločina, jer tu imamo pokušaj porobljivanja hrvatskih područja, *prisajedinjenja* Velikoj Srbiji, protjerivanja. Imali smo 390.000 hrvatskih ljudi prognanih iz tih područja koja su okupirali jugoslavenska armija i naoružani srpski pobunjenici.

❍ ***Što možete reći o Pakracu g. 1991.?***

– Pakrac je u Hrvatskoj, a Pakrac se htjelo porobiti, učiniti onim što je Knin dolje i što je Vukovar tamo, itd.

❍ ***Kongres u dvorani »Lisinski«. Zašto je važan I. sabor HDZ-a?***

– Pa, vidite, ja sam u svom životu mnogo puta morao donositi odluke koje su bile od sudbonosnog značenja za mene osobno, za moju obitelj, u kasnijim, pa znači i u ovom slučaju, kao što Vi postavljate, ne samo za tu novu demokratsku stranku – Hrvatsku demokratsku zajednicu, nego i za Hrvatsku. Ta odluka da se održi kongres, Prvi sabor Hrvatske demokratske zajednice u Zagrebu, bila je jedna od najsudbonosnijih, čak i kad ih gledam u odnosu na sve ovo što sam kasnije morao odlučiti kao državni poglavar.

Zašto? Zato što je to bilo vrijeme kad su meni osobno još branili čak i javne nastupe u Hrvatskoj. To je bilo vrijeme, da Vas podsjetim, kad su g. 1989. i najprogresivniji komunisti, reformisti u Hrvatskoj zabranjivali tiskanje mojih znanstvenih djela. Kad sam ponudio izdavačkim kućama u Zagrebu rukopis »Bespuća«, tada je najprogresivniji član tog reformističkog komunističkog vodstva direktorici Nakladnog zavoda Matice hrvatske Mariji Peakić kazao da može zatvoriti dućan, da će ostati bez posla 160 ljudi ako tiska Tuđmanovo djelo 1989. godine. To je bilo vrijeme kad su ljudi još u Hrvatskoj kažnjavani i zatvarani

zbog zastave. Prema tome, to je bilo vrijeme (kako bih objasnio što je bilo u veljači 1990.) da se čak i nakon pobjede na izborima, prije nego što smo uspostavili vlast u Saboru 30. svibnja, 1990. očekivalo da ćemo i ja i moje uže vodstvo biti hapšeni, jer je to bio pritisak Beograda, jugoslavenske vojske i jednim dijelom jugokomunističkih pripadnika vlasti u Hrvatskoj, pa i u samom Savezu komunista Hrvatske.

Znači, u tim i takvim okolnostima sazvati Sabor Hrvatske demokratske zajednice, na koji će doći pripadnici hrvatskog iseljeništva, a čitavo hrvatsko iseljeništvo za sve vrijeme socijalističkog poretka bilo je žigosano kao ustaško, kao fašističko, bez obzira što su oni živjeli u jednoj demokratskoj Americi, ili Kanadi, ili u Švedskoj, sve su to za komunističke vlasti, za javnost bili ustaše, fašisti itd.

Znači, dovesti ljude izvana i pozvati domovinsku Hrvatsku da se okupe na jednom velikom zboru bilo je do te mjere riskantno da su neki ljudi, koji su kasnije bili i u mom užem vodstvu, pričekali do podneva da vide hoćemo li biti hapšeni na tom Prvom saboru ili ne. Zbog toga je to bio jedan prijelomni moment u mom životu u smislu donošenja odluke, a prosudio sam jednostavno na osnovi vlastitih prosuđivanja unutrašnjih i međunarodnih okolnosti da nas neće, da postoji mogućnost, ali da nas neće smjeti hapsiti. Prema tome, i to se pokazalo ispravnim, a u to vrijeme je trebalo osigurati ne putovnice, nego vize, da ti ljudi mogu doći... Tada su ljudi kao Manolić, Boljkovac, pa i Mesić.., sjećam se da je i Mesić išao u Ministarstvo unutarnjih poslova da Milas dobije vizu za povratak, za dolazak na taj Sabor.

Znači, tada je ipak bilo i nekih ljudi u okviru Ministarstva unutarnjih poslova u kojih je došlo do izražaja da su ipak Hrvati i da se situacija mijenja. Na osnovi opće prosudbe i unutrašnjih i međunarodnih okolnosti išao sam na to. Da nije bilo takvog zbora, vjerojatno ne bi bilo ni pobjede. Znao sam iz svoga povijesnog promišljanja, filozofskog promišljanja povijesti (to sam uostalom u knjizi »Rat protiv rata« i napisao), da se velika djela

i u individualnom stvaralaštvu, a osobito u društvenom, pa i u ratnoj povijesti, stvaraju upravo na rubu mogućeg i nemogućeg. Prema tome, upravo ta prosudba je važna kako bi se ostvarilo ono što izgleda za većinu ljudi nenormalno, a da se isto tako u individualnom životu, pa i u nacionalnom životu može ostvariti samo na osnovi s jedne strane racionalnih, ali i odlučnih prosudbi i ako se angažira volja da se to ostvari.

To je, uostalom, razlog zašto netko, pojedinac, neki pokret, stranka, pa čak i narod uspijevaju ili ne uspijevaju, postižu ovakve ili onakve rezultate.

❍ ***U siječnju 1994. Redman je rekao Graniću kako mora doći do novog pristupa.***

– Mislim da je, kao što sam spomenuo, na međunarodnoj sceni došlo do zaokreta u smislu shvaćanja istine o hrvatskim mirotvornim nastojanjima, mislim da je poslije našeg razgovora u Bonnu, Njemačka u tom smislu odigrala pozitivnu ulogu kao onda i Amerika. Tko je na koga utjecao, to je druga stvar. Gospodin Redman se pojavio zaista kao diplomat i s posebnim ovlaštenjima predsjednika Clintona, ali kao poseban i vješt diplomat koji je znao što hoće i koji je znao prosuditi, usmjeriti rješavanje stvari.

❍ ***Granić kaže da ste tražili Bobana da podnese ostavku, zašto?***

– Pa mislim da sam većim dijelom objasnio zašto – zato što to nije bio zahtjev samo jedne strane, i to naklone. Hrvatska je imala, kao što znate, sve do g. 1991. vrlo malo prijatelja za svoju samostalnost, i još je potkraj g. 1991., u vrijeme bitke za Vukovar, donesena odluka u Ujedinjenim narodima o embargu na uvoz oružja za Hrvatsku. Prema tome, jugoslavenska armija je bila naoružana, Hrvatska razoružana. To je bio očiti znak da svijet ne želi samostalnu Hrvatsku. Osim borbe za Vukovar, tada je izvršen i zračni napad na Banske dvore da bi se Hrvatsku obezglavilo. Stjecajem okolnosti ostao sam živ, ali dva generalna konzulata u Zagrebu znala su da će biti bombardirani Banski dvori i neki su tada napustili Zagreb. Prema tome, ta i takva Hrvatska, koja nije imala prijatelja za samostalnost, morala

se grčevito i s krajnjom razboritošću boriti za to da stekne prijatelje u svijetu, a stekli smo ih, znači, time što smo u rješavanju te jugoslavenske krize zaista pokazali krajnju fleksibilnost da bi se došlo do političkog rješenja, da se spriječi proširenje daljeg rata. I u tom smislu sam, znači, prihvatio sugestiju tih prijatelja, malobrojnih prijatelja iz svijeta, koji su držali da, evo, Muslimani apsolutno smatraju Bobana neprihvatljivim, da je on uzrok, a onda sam ja gospodinu Bobanu rekao ono što sam Vama objasnio. Ostaju njegove zasluge za organiziranje obrane od srpske agresije i za organiziranje obrane od muslimanske ofenzive onda kada su se Muslimani orijentirali na stvaranje muslimanske države. Ali u interesu mira, u interesu jačanja hrvatskih pozicija u Bosni i Hercegovini, u svijetu, bilo je potrebno da odstupi i da se onda s novim vodstvom pokaže tko vodi kakvu politiku i tko je u svojim ocjenama toga što se zbilo na pravom putu, a tko na pogrešnom.

❍ ***Kako je došlo do odluke slanja policajaca u Borovo Selo?***

– Tada su to bili počeci srpske pobune koja je direktno ugrožavala hrvatske ljude, čak i hrvatske ljude u sastavu policije. Prema tome, pokušali smo to spriječiti još u početku, kad još nismo imali jasnu predodžbu dimenzija tog pripremljenog plana. Zbog toga je tamo upućena jedna policijska skupina. No, to su detalji o kojima tada nisam ja donosio odluke. Ja sam donosio političke odluke.

Mislili smo da će možda ta jugoslavenska armija, pod čijim se okriljem sve to skupa događalo, da će baš zbog toga što je bilo i tih kadijevićevskih utjecaja, da će ona biti ta koja će spriječiti takvo barbarstvo kakvo se događalo od Knina, Škabrnje, do Borovog Sela i svega onoga što se zbivalo. Međutim, pokazala se točnom moja prosudba, koju sam Kadijeviću i iznio, da ta jugoslavenska armija zapravo postaje ne samo fasada, nego i oruđe velikosrpske politike.

❍ ***Kako ste reagirali na Borovo Selo?***

– To su pojedinosti koje, mislim, ne dolaze u ovo povijesno prosuđivanje u kojem ja želim sudjelovati.

○ ***Sedmog listopada 1991. napad na Banske dvore, bili ste s Markovićem, Mesićem...***

– Prema onome što smo kasnije saznali, taj je napad na Banske dvore bio dugo pripreman, tako da taj potpukovnik koji je izvršio napad (u jednom avionu imali su vježbe u Vojvodini)... znali su točno u minute moj raspored: kad sam na ručku, kamo idem, prema tome, da sam do tog vremena na ručku, da poslije toga idem u jednu sobu za odmaranje. I napad je bio tako organiziran da budu razorene te dvije sobe, blagovaonica i ta soba gdje sam trebao biti na odmoru.

Međutim, to je sada posebna zasluga gospodina Markovića, on je svojim iznenadnim dolaskom toga dana u Banske dvore poremetio taj moj ritam, brže sam završio ručak i nisam otišao u sobu za odmor, nego sam se vratio u svoj ured, u svoju svakodnevnu radnu sobu, i tu smo imali sastanak kada je bilo bombardiranje. No, bio je dat znak za zračnu uzbunu i većina ljudi je otišla u sklonište u Banskim dvorima, tako da nije bilo ljudskih žrtava. Samo je jedan čovjek bio ozlijeđen, a ja po običaju nisam želio otići za vrijeme uzbune u sklonište, pa je tako i Marković ostao sa mnom. Znači, dok su blagovaonica i ta soba bile potpuno razorene, što je dokumentirano i televizijskim snimkama, u mojoj su sobi pali samo lusteri. Od tog bombardiranja pomaknuo se čak i željezni ormar – »kasa«, ali smo ostali čitavi. Poginuo je na tuškanačkom ulazu u sklonište jedan čovjek. Poslije tog bombardiranja nismo znali hoće li se ono nastaviti, pa smo otišli u sklonište.

Sve u svemu, ima slučajnosti, a ima i Božjeg prsta u povijesnim zbivanjima.

Nestanak SFRJ bio je povijesno neizbježan*

○ ***Gospodine predsjedniče, koje je Vaše iskustvo i znanje sada značajnije za Vas kao šefa države, vojničko, bivšeg borca i generala, ili znanstveno, ispitivanje povijesti bivše Jugoslavije, i kako Vam to sada pomaže u toj kompliciranoj zaraćenoj situaciji?***

– Pa, moram priznati da je pitanje zanimljivo, ali ne bih rekao da se moje iskustvo može dijeliti na vojničko ili znanstveno. Riječ je o životnom iskustvu. S jedne strane, roden sam i odgojen u obitelji, koja je s obzirom na okolnosti u kojima se nalazila Hrvatska dvadesetih godina bila iskustvo od prvih dana moga rođenja i života. Od desete godine pamtim aktivno sudjelovanje svog oca u političkom životu i za vrijeme šestosiječanjske diktature, kao dijete me koristi obitelj, recimo, za prenošenje letaka. Prema tome, time sam htio reći da nosim životno iskustvo, a zatim povijesno i filozofsko promišljanje povijesti ne samo bivše Jugoslavije, nego prije svega hrvatskog naroda i svjetske povijesti, na što je nadošlo, razumije se, ratno iskustvo i iz Drugoga svjetskog rata, pa, ako želite, i vojničko iskustvo u smislu proučavanja i vojne povijesti. Prema tome, to ukupno životno, povijesno i povijesno-filozofsko promišljanje pridonijelo je oblikovanju mene kao čovjeka, kao državnika, i od odlučne je važnosti za mene kao čovjeka koji sam osnivao Hrvatsku demokratsku zajednicu, koja je ponijela glavni teret u uspostavi demokratskog poretka i samostalne Hrvatske, pa i u vođenju državnih poslova.

○ ***Je li se raspad bivše Jugoslavije morao odvijati na tako dramatičan način, kakve su bile osnovne grješke koje su dovele do današnje situacije?***

---

* *Slovo*, Warszawa, 18.–20. studenog 1994., tonski zapis.

– Raspad bivše Jugoslavije bio je povijesno neizbježan, jer se bivša Jugoslavija sastojala od naroda koji su bili ne samo različite nacionalne individualnosti, nego su i pripadali različitim civilizacijama, ali taj raspad mogao se odviti na drugi način, recimo na način kako se to zbilo sa Češkom i Slovačkom, da je bilo više razboritosti za nužnost povijesnog kretanja u srpskim redovima. Ja osobno, pa i neki ljudi iz Slovenije, predlagali smo konfederalni način rješavanja krize, znači pretvaranje bivše Titove socijalističke federacije u jedan konfederalni savez država koje su činile bivšu Jugoslaviju, i međusobno priznavanje prava na nacionalnu državnu individualnost između svih tih naroda. Međutim, srpsko vodstvo i političko vodstvo Srba, bez obzira na to kojim stranačkim, ideologijskim strujama i strankama pripadali, nisu prihvatili, nego su dočekali odlazak Tita s povijesne scene kao mogućnost vraćanja Jugoslavije na unitarističko-centralističke osnove. U tom smislu su Srbi dopuštali jedino odlazak Slovenije iz Jugoslavije, a ostalo su htjeli pretvoriti u još centralističkiju Jugoslaviju i zbog toga se nisu suglasili sa osamostaljivanjem ostalih naroda. Tako je došlo do svega ovog što se zbilo, do pokušaja stvaranja Velike Srbije na račun Hrvatske, Bosne i Hercegovine, pa ni od Makedonije se nisu sasvim odrekli sve do današnjeg dana. To je razlog zbog čega smo doživjeli jedan od barbarskih ratova od 90-te praktički pa do dana današnjeg.

○ ***Kako vidite današnje stanje kao predsjednik države, vojnik, povjesničar?***

– Kao predsjednik Hrvatske mogao bih kazati da smo hrvatsku samostalnost i državnost uspostavili na tradicijama koje je Hrvatska imala od VII. do XII. stoljeća kao samostalni međunarodni subjekt. Zatim se ta hrvatska nacionalna i državna samobitnost održala i u tijeku povijesti u okviru, najprije u personalnoj uniji s ugarskim kraljevima, a zatim u okviru Habsburške Monarhije, ali, evo, pa i u okviru Titove federacije, jer i Titov federalni sustav je imao neke elemente konfederalnosti, pa nam je omogućio da i sa ustavno-pravnog gledišta postavimo

sada u ovim godinama, od osamdeset devete do devedesete, da postavimo zahtjeve za konfederaciju, pa i samostalnost.

Prema tome, te elemente hrvatske nacionalne državne samobitnosti iskoristili smo da bismo od devedesete do danas uspostavili samostalnu, suverenu demokratsku Hrvatsku, da na osnovi čvrstog, stabilnog, demokratskog poretka u njoj, zrelosti hrvatskog naroda izvojujemo mjesto Hrvatske u suvremenom svijetu. Međunarodni položaj Hrvatske sada je veoma stabilan, moglo bi se reći da Hrvatska ima dobre prijateljske odnose s najbitnijim čimbenicima današnjega svijeta, s glavnom svjetskom velesilom Sjedinjenim Američkim Državama na jednom kraju, ali i s Kinom, koja je nedvojbeno također svjetska velesila, na drugom kraju. Imamo dobre odnose s Europskom unijom, s glavnim i s većinom država u okviru Europske unije čak i prijateljske, zatim nakon potpisivanja Washingtonskih sporazuma o stvaranju hrvatsko-muslimanske federacije u Bosni i Hercegovini i konfederacije s Hrvatskom, imamo dobre odnose i s islamskim zemljama, pa su također uspostavljeni dosta svestrani odnosi na gospodarskom, kulturnom i športskom području s Izraelom.

I s tim dijelom svijeta također Hrvatska ima dobre odnose. Prema tome, međunarodni položaj Hrvatske je, gotovo bih mogao reći, izvanredan. Na unutrašnjem području glavno je pitanje oslobađanje još četvrtine hrvatskog područja koje je ostalo pod okupacijom najprije jugokomunističke armije, a zatim Srbije. Sada je pod zaštitom mirovnih snaga. To je glavni problem Hrvatske, ali i za taj problem imamo potporu međunarodne javnosti, svih međunarodnih čimbenika (čak i uključivo Rusiju), da taj teritorij pripada Hrvatskoj i da Hrvatska ima pravo na njega. Prema tome, predstoji nam da uz pomoć međunarodne zajednice riješimo taj glavni naš problem u oslobađanju četvrtine hrvatskog okupiranog područja. Ukoliko to ne bi išlo na miran način, Hrvatska danas raspolaže i sredstvima i vojnim snagama, da bi mogla prići oslobađanju svojih teritorija i svim raspoloživim sredstvima.

No, Hrvatska je zadobila povjerenje svijeta jednom principijelnom politikom, miroljubivom politikom, ali i danas ima razumijevanja za odlučno postavljanje pitanja za oslobadanje tih područja.

Prema tome, to su bitna pitanja po kojima bih i kao predsjednik i kao državnik zaključio da je u hrvatskoj povijesti nastupio jedan prijelomni trenutak, da je hrvatski narod, koji je jedan od najstarijih europskih naroda, koji od dolaska na ovo područje u VII. stoljeću iz Bijele Hrvatske, područja iza Karpata, područja Krakova, na Jadran, između Drave, Dunava i mora, da je taj i takav hrvatski narod koji se unatoč povijesnim nedaćama, unatoč imperijalističkim presezanjima, da se s jedne strane od moćnih susjeda, sa sjevera od Mađara i Nijemaca, s juga od Talijana, zatim od Turaka i u novijoj povijesti od Srba, da se taj hrvatski narod održao i bio zreo da u današnjim prijelaznim trenucima izbori svoju samostalnost. To je bitno za budućnost hrvatskog naroda. Štoviše, ta i takva hrvatska država je postala međunarodno, ne samo priznata, nego i potreban čimbenik za uspostavu novog međunarodnog poretka na tlu jugoistočne Europe i susjednog Balkana, na tlu, prije svega bivše Jugoslavije. Riječ je o novom prestrukturiranju međunarodnog poretka na tom veoma uzburkanom geopolitičkom području na kojem se raspalo nekada Zapadno Rimsko Carstvo na Istočno i Zapadno, raspalo se kršćanstvo na istočno i zapadno, katoličko i pravoslavno, i na kome je turskom invazijom unesen i taj element još jedne civilizacije, muslimanske, islamske, i gdje se na taj način stvorila objektivno jedna veoma zamršena situacija u Bosni i Hercegovini.

U tim i takvim okolnostima pojava samostalne Hrvatske države je od veoma velike važnosti. To je golem povijesni uspjeh hrvatskog naroda. Od hrvatskog naroda, koji je bio prisiljen da živi pod nepovoljnim okolnostima u vlastitoj domovini do te mjere da je gotovo toliko koliko ga ima u domovini isti broj raseljen širom svijeta na sve kontinente.

Kao povjesničar morao bih reći da se to zbilo u razdoblju sloma komunističkog totalitarizma, ali i u jednom prijelaznom

razdoblju kada su isto tako doživjele slom gotovo sve višenacionalne državne tvorbe, kao što se vidi u Europi. Raspala se ne samo Jugoslavija, raspao se višenacionalni Sovjetski Savez, pa čak i jedna višenacionalna, ili dvonacionalna, jer ima osim Čeha i Slovaka i Mađara u njima, prema tome, jedna višenacionalna Češko-Slovačka se raspala. Prema tome, to je dokaz da je u svom povijesnom kretanju ljudsko društvo u Europi došlo do stupnja kada smo svjedoci jedne svestrane civilizacijske integracije koja podrazumijeva prije svega i tehničku, kulturnu, prometnu itd., ali uz tu civilizacijsku integraciju svijet doživljava nacionalnu individualizaciju. Suvremeno čovječanstvo, evo, postaje zajednica, sve više zajednica slobodnih naroda i slobodnih država, i pred čovječanstvom jest zadaća kako da nakon slamanja totalitarnih ideologija i totalitarnih režima, nakon obuzdavanja imperijalističkih prohtjeva velikih sila, kako da se stvori međunarodni poredak koji će onemogućiti i imperijalizme pod navodnicima ili bez navodnika i malih država, povampirenje nacionalizama u šovinizam i u ekspanzionizam. Sve to skupa na crti je naprednog, progresivnog kretanja, i međunarodni poredak, kao što smo svjedoci u Europi i u svijetu, gradi se, znači, na zajedništvu sve većeg broja slobodnih i suverenih naroda i država, i na integraciji takvih slobodnih, suverenih naroda.

❍ ***Kako u tom kontekstu ocjenjujete posjet pape Ivana Pavla II.?***

– Posjet pape Ivana Pavla II. za svaku je zemlju od posebnog značenja, a za posjet Hrvatskoj je i od iznimnog povijesnog značenja zbog toga što je hrvatski narod u borbi za svoj opstanak bio u velikoj mjeri poistovjećen s Katoličkom crkvom. Bio je suočen s presezanjima u ranijoj povijesti i pojavama protestantizma kada je on zavladao Europom. Sigurno nije bilo slučajno što taj protestantizam nije dobio širega zamaha baš zato što je u srednjem vijeku bio oruđe jednog pokušaja odnarođivanja hrvatskog naroda. Zatim je hrvatski narod bio izložen turskoj invaziji kojom je došla pod osmanlijsku okupaciju čitava Bosna i znatan dio Hrvatske. Hrvatski je narod bio suočen također s vjerskim odnarođivanjem – u Bosni je bilo 80% katolika prije

dolaska Turaka, ostalo su bili patareni – bosanski »dobri krstjani«, a danas ih je kroz povijest, i nakon islamizacije, ostalo svega, doduše nakon Prvoga svjetskog rata, 24%, zatim su spali čak i na 22% i napokon je hrvatski narod bio suočen i s Pravoslavnom, Srpskom pravoslavnom crkvom, također kao s elementom strane srpske hegemonije i odnarođivanjem Hrvata.

Prema tome, hrvatski je narod u okrilju Katoličke crkve većim dijelom mogao sačuvati svoju nacionalnu kulturnu opstojnost i zbog toga je hrvatski narod više vezan negoli mnogi drugi europski narodi za svoju Crkvu. Gotovo bih se usudio reći da u Europi, uz poljski i irski narod, hrvatski narod ima najdublje spone s Katoličkom crkvom. Od posebnog je interesa i od posebne važnosti uočiti da je u Hrvatskoj u okviru Katoličke crkve, koja je imala svoj jedinstven liturgijski jezik, latinski jezik, da je Hrvatskoj bilo dopušteno da se služi svojim nacionalnim jezikom u liturgijskoj službi. I taj i takav hrvatski narod je, razumije se, stoljećima i osobito posljednjih desetljeća želio doživjeti posjet Svetog Oca, ali to nije bilo moguće, evo, sve do uspostave samostalne i demokratske Hrvatske, to nije bilo moguće i dok Hrvatska, gotovo u cjelini, ne bude oslobođena, dok se i svijet i Sveti Otac ne uvjere da Hrvatska ima stabilan demokratski poredak, i posjet Svetog Oca Pape dokazao je s jedne strane zrelost hrvatskog naroda koji ga je dočekao u milijunskom mnoštvu, a isto tako i stabilnost hrvatske države, njezine uprave, jer nije bilo ama baš nikakvog incidenta, nego je prošlo sve u savršenom redu i u organizaciji dolaska takvog mnoštva iz čitave Hrvatske. Hrvatski narod i na svim susretima sa Svetim Ocem dokazao je svoju vjersku i nacionalnu ne samo pripadnost, nego duboku zrelost.

Pri tome nije slučajno što je Sveti Otac Poljak, nije slučajno već iz toga što spomenuh u odgovoru, čini se, u odgovoru na prvo pitanje, što su Hrvati, što im je prapostojbina bila u području, dijelom, iza Karpata, dijelom u području današnjeg Krakova, i to je davalo tom posjetu još jednu, da tako kažem, posebno dragu značajku. Ali, bilo bi pogrešno kad ne bismo vidjeli da je posjet Svetog Oca došao kao rezultat ukupnih promjena

koje su se zbile u tom dijelu jugoistočne Europe, na području gdje je hrvatski narod u obrani svoje nacionalne opstojnosti, u obrani katoličke vjere stekao već u srednjem vijeku, u obrani od osmanlijske najezde, naziv naroda koji je predziđe kršćanstva – Antemurale Christianitatis. Prema tome, taj posjet je došao kao rezultat spoznaje Svete Stolice, Vatikana s njegovom dvotisućgodišnjom poviješću i najduljim diplomatskim iskustvom, spoznaje važnosti te i takve Hrvatske i u današnjem svijetu. Taj je posjet, znači, učvrstio međunarodni ugled Hrvatske ne samo u katoličkom svijetu, nego u svijetu uopće, taj posjet je samom hrvatskom narodu isto tako još učvrstio povjerenje u vlastitost puta i kao priznanje svega onoga što je u današnjem svijetu ostvario.

Kako gledate na današnje odnose Poljske i Hrvatske, što bi se tu po Vašoj procjeni moglo ili trebalo učiniti?

– Odnosi između Hrvatske i Poljske mogu biti daleko širi nego što su danas. Uvijek je bilo dobrih odnosa na kulturnom području, prevođeni su i poljski pisci na hrvatski, a i hrvatski na poljski. Bilo je i nekih drugih kulturnih i trgovinskih odnosa, ali oni nisu bili (stjecajem nekih okolnosti) onakvi kakvi su mogli i kakvi trebaju biti danas između demokratske Poljske i demokratske Hrvatske, između dvaju naroda koji su oba bili izloženi stranim presezanjima i ugrožavanju od stranih imperijalizama. Neka posjet Ivana Pavla II. posluži kao dokaz upravo tome da postoje mnogi razlozi i mnogi uvjeti za razvitak svestranih odnosa između današnje Poljske i Hrvatske.

Otkazom UNPROFOR-u ubrzat ćemo mirnu reintegraciju*

○ ***Gospodine predsjedniče, Vi ste otkazali gostoprimstvo UNPROFOR-u. Brinete li se ipak da će biti rata, velikog rata?***

– Neće. Velikog rata izmedu Hrvatske i Srbije ili Jugoslavije zbog toga neće biti!

○ ***Zašto, na osnovi čega zasnivate odgovor?***

– Zato što je Srbija u takvom položaju i u međunarodnoj izolaciji te je u teškom ekonomskom položaju. Osim toga tu je i sama spoznaja da nisu mogli oboriti Hrvatsku, da je nisu mogli prisiliti da odstupi od svojih područja. Srbija je već javno dala do znanja da ne računa na hrvatske teritorije.

○ ***Zašto onda ne prizna Hrvatsku?***

– Priznat će, i to uskoro!

○ ***Ako je Srbija tako slaba, kako kažete, onda postoji mogućnost da Vi počnete rat? Vi kažete da je javno mnijenje, Sabor, na Vašoj strani, možemo silom vratiti dio »Krajine«, kažete.***

– Pa, kada bi trebalo, to bismo i učinili. Ali ja sam uvjeren da ćemo upravo otkazom mandata UNPROFOR-u ubrzati mirnu reintegraciju. I baš zato, što kninski Srbi, pa i Beograd, znaju da bismo mi bili kadri to i vojnički učiniti, i da imamo na svojoj strani, ne samo javno mnijenje, nego i službeni, čitav svijet.

○ ***Vjerujem da bi onda zapadni svijet, kao i gospodin Kinkel rekli da idete krivim putem!?***

– Da, a zapadni svijet, znači, može prihvatiti da Jeljcin i Rusija obračunavaju sa Čečenijom, a u Hrvatskoj bi bili drugi kriteriji?

---

* *Der Spiegel*, 20. siječnja 1995. Prijevod: Ž. P.

○ *Ali, ako bi ipak došlo do razdora?*

– Sam predsjednik Francuske Republike, kada sam razgovarao s njim, je rekao: pa jasno da nacionalnim manjinama treba osigurati etnička građanska prava, ali nemaju nikakvo pravo na separaciju, na odcjepljenje.

Prema tome, tu je javno mnijenje, svjetsko, i službeno apsolutno na strani Hrvatske. Mi smo.... uvjereni da će doći do mirne reintegracije.

○ *Vi računate da nemate posla u tom slučaju sa Srbima iz Bosne i s Miloševićem, oni bi odustali pomoći Srbima iz »Krajine«?*

– Srbija i Jugoslavija sasvim sigurno. Kako bi se Srbi iz Bosne ponašali, drugo je pitanje. Vojne operacije u BiH su pokazale napredovanje HVO-a. Praktički, Hrvatska je vojska došla iza leđa Kninu, je li tako? Prema tome, i u tom pogledu je situacija veoma povoljna.

○ *Dobili ste kritike i od Njemačke zbog otkaza UNPROFOR-u. Je li to definitivan otkaz, ili postoji ipak neka mogućnost da se produži taj dogovor?*

– Definitivan, otkaz je definitivan! Hrvatska želi suradivati i s Njemačkom i s drugim prijateljima i međunarodnim čimbenicima, ali Hrvatska vodi svoju samostalnu politiku.

○ *Vidite, Srbi su htjeli da ruski plavci dođu, Izetbegović hoće da Turska pomaže, što ako bi Nijemci došli i pomagali? Bi li se Vaša odluka promijenila?*

– Ako mislite na UNPROFOR u Hrvatskoj ne, ne bih je promijenio, jer nam nikakav UNPROFOR više ne treba. Spremni smo razgovarati s Ujedinjenim narodima i s Europskom unijom o tome – na koji način oni mogu pomoći mirnoj reintegraciji. Možda neki promatrači na granici, ili tako nešto, ali UNPROFOR, pa niti njemački, ne.

○ *Ali UNPROFOR ne smeta?!*

– UNPROFOR smeta! Dopustite mi da ja, kao predsjednik Hrvatske, bolje znam smeta li ili ne. UNPROFOR je imao zadaću održati mir, a ne nametnuti mir Srbima. Srbi su spriječili da UNPROFOR provede svoju zadaću. Srbi su spriječili ra-

zoružanje srpskih paravojnih formacija, Srbi su spriječili kontrolu granica, povrat prognanika. Vidite, pod nadzorom UNPROFOR-a prognano je pored 390.000 prognanika i izbjeglica još daljih 12.000 hrvatskih ljudi, a 600 ih je pobijeno. Prema tome, UNPROFOR smeta i u tom smislu što su Srbi iskoristili njihovu zaštitu za učvršćenje svoje okupacije. Njegova prisutnost sprečava hrvatske vojne akcije, ako bi zatrebalo.

○ *Kako bi izgledalo Vaše rješenje za Srbe iz »Krajine«? Autonomija?*

– Ako pročitate hrvatski Ustavni zakon, vidjet ćete da Srbima jamčimo sva građanska prava u čitavoj Hrvatskoj. U ona dva kotara gdje su imali prije rata većinu, Glina i Knin, i lokalnu autonomiju.

○ *Imate problema s Muslimanima. Konfederacija baš ne ide kako treba. Čitamo da je čak 35.000 Hrvata iseljeno nakon dogovora! Je li u pitanju nepovjerenje ili islam?*

– U pitanju je nerazumijevanje, nepovjerenje, težnja jednim dijelom muslimanskog vodstva da iz Federacije ili iz čitave Bosne stvori jednu republiku, kako oni kažu – građansku. Budući da su Muslimani u većini, ta republika bi se trebala zasnovati i biti u skladu s islamskim svjetonazorom. Hrvati su u BiH uz pomoć Hrvatske obranili hrvatska područja, najprije od srpske agresije, a zatim i od pokušaja jednog dijela muslimanskog vodstva da stvori muslimansku državu na račun hrvatskih područja. Pa muslimanska je bila želja za osvajanjem čitavog Mostara i probijanja do mora, Neuma itd.

○ *Oprostite, Vi ste napali, odnosno hrvatski vojnici su napali muslimanske snage, Mostar ...*

– Nije točno da su Hrvati napali muslimanske snage, nego je točno da su Hrvati branili prodor Muslimana prema moru, koji su htjeli osvojiti neretvansku dolinu, i po svaku cijenu izaći na more. Vidite, za Hrvate u BiH je bila prihvatljiva ideja rješenja, koja su se radila u okviru Europske konferencije. Bilo da se radi o rješenjima na kantonalnoj osnovi, prijedlog Cutileiro, pa do prijedloga za uniju triju republika. Ali, u tom okviru unija triju

republika, Muslimani su željeli osvojiti srednju Bosnu, područje Novog Travnika, Viteza, Busovače, Kiseljaka i isto tako se probiti do mora. To je bio razlog da je došlo do sukoba između Hrvata i Muslimana. Hrvati u BiH su prihvatili sve sporazume, uz preporuku Hrvatske, od Washingtonskih sporazuma do Federacije i Konfederacije s Hrvatskom. Sama Federacija, na osnovi ukupnoga hrvatskog povijesnog iskustva, ne bi bila dovoljno jamstvo da se Hrvati u BiH mogu održati, te je za to potrebna Konfederacija.

❍ ***Kakav je Vaš položaj, ako Srbi dobiju 64%, a bosanska strana se radikalizira? Bi li Vam bilo lakše dogovarati se sa Srbima? Kakvo je Vaše stanovište u vezi s Kontaktnom skupinom?***

– Problem je svijeta da nađe rješenje kako da privoli Srbe i Muslimane da se taj prijedlog Kontaktne skupine ostvari. I to nije problem samo razgraničenja između Srba i Muslimana i Hrvata, nego je to problem razgraničenja civilizacija, od rimskog doba do onoga što se zbilo u Drugom svjetskom ratu, razgovora Churchill-Staljin, također o Jugoslaviji, o fifty-fifty, suprotnosti velikih sila, suprotnosti civilizacija.

❍ ***Je li potpuno isključen savez, u Bosni, između Srba i Hrvata?***

– Bilo je stalnog pokušaja pregovaranja između Muslimana i Srba. Muslimani su željeli ostati u okviru Jugoslavije, jer onda su bosanski Muslimani zajedno sa sandžačkim Muslimanima, s Kosovom, sa zapadnom Makedonijom, Albanijom. To s njihova stanovišta znači da budu u jednoj državi gdje čine gotovo većinu. I to je problem svijeta. Europa nije jedinstvena. Rusi s jedne strane, s druge strane Amerikanci, a između »bosanski lonac« koji ključa. Postavlja se pitanje: Zašto je ta naša, vaša Europa i zapadni svijet, trpjela takvu srpsku agresiju, genocidnu agresiju? Očito se zapadni svijet bojao stvaranja takve jedne islamske države usred Europe. Preporučili su Hrvatima federaciju, kako bi spriječili sukob civilizacija na tlu Bosne između zapadne – kršćanske civilizacije i islamske civilizacije.

❍ ***Jako ste pesimistički objasnili situaciju. Prije ste, u razgovoru, rekli da ipak vidite budućnost, skandinavizaciju Balkana.***

– Upravo to. To sam rekao i prije dvadeset godina. To sam i napisao i na tome gradim svoju odluku o otkazu UNPROFOR-u, na nužnosti. To znači i rješenje te bosanske krize, ali i nužnost normalizacije hrvatsko-srpskih odnosa. Bez normalizacije hrvatsko-srpskih odnosa nema mira u ovom dijelu jugoistočne Europe. Za to je primjer Skandinavija, gdje je došlo do normalizacije i do međusobnog priznanja skandinavskih zemalja. Tako dugo dok nije došlo do normalizacije odnosa između Njemačke i Francuske, nije bilo mira u Europi, i nije moguća nikakva unija Europe, je li tako? Povijesna je nužnost normalizacija hrvatsko-srpskih odnosa, i kao dva naroda, glavna na ovom području, da bi se mogle stvoriti pretpostavke za novi međunarodni poredak. I upravo je to povijesni zahtjev, i jer su toga dijelom svjesni i u Beogradu, i zbog toga što ne mogu ostvariti svoje imperijalističke velikosrpske ciljeve. Zbog toga je, evo, na dnevnom redu, normalizacija tih odnosa, pa moguće otkazati UNPROFOR-u, i postići to.

❍ ***Imate li crveni telefon za Miloševića?***

– Ne, ja nemam crveni telefon! Ali, kao što znate, ima gospode u Europi zaduženih za bivšu Jugoslaviju, kao što su supredsjedatelji Međunarodne konferencije o Jugoslaviji, koji putuju neprestano između Ženeve, Londona, Pariza, Beograda, Zagreba itd. Pa, prema tome, očito je da se sve to odvija u određenim okolnostima, a ne u zrakopraznom prostoru.

❍ ***Znači da je godina 1995. godina mira i priznanja obiju zemalja, Hrvatske i Srbije? Što je s Bosnom?***

– Da. Što se tiče Bosne nešto je složenije, zato što u Bosni može dugo trajati. To je problem glavnih europskih čimbenika i svijeta. Predlagao sam već prije godinu i dvije, da ti čimbenici sjednu i održe neku vrstu Berlinskog kongresa kako bi riješili bosansku situaciju, uzimajući u obzir sva iskustva koja smo stekli od Berlinskog kongresa do danas.

Page ID:208121

Page could not be found or file type not supported.

File Path:http://ecourt/cases/showImage.asp?page_id=208121

pravak naftovoda, i ovih dana, možda već i sutra, ili kroz nekoliko dana, treba biti otvoren naftovod, što je od velikoga gospodarskog značenja, ne samo za Hrvatsku, naftovod od Krka do Siska, negoli i prema Madarskoj, Austriji, Slovačkoj, Češkoj, i odmah poslije već postoji sporazum, da se nakon što stručnjaci pregledaju i završe pregled mogućnosti uspostave željezničkog prometa Zagreb–Vinkovci–Beograd, da se ide na ispitivanje i na otvaranje pruge Zagreb–Split, kroz Knin. Prema tome, upravo u ovom razdoblju nakon naše odluke su ubrzani ti dogovori, i praktično usvojeni. Sa svoje strane, Hrvatska je dala te generatore i dala je i omogućuje da se otvaraju i benzinske pumpne stanice u tom dijelu, kao što i u drugom dijelu.

❍ ***Prema tome, razlog je očito ubrzanje diplomatskog procesa...***

– Ne diplomatskog, političkog.

❍ ***Oprostite, imate pravo.***

– Diplomatski se odnosi rješavaju između dviju zemalja.

❍ ***Vi, znači, želite ubrzati politički proces reintegracije.***

– Za mirno političko rješenje, za prometno povezivanje, gospodarsko povezivanje, za povratak prognanika.

Znači, Hrvatska je i Beogradu i kninskim Srbima dala znati da ona po svaku cijenu, zaista, želi mirno političko rješenje, ali, ako ne bi došlo do njega, jasno, Hrvatska je dala onda na taj način znati da kao suverena država i međunarodno priznata u svojim granicama ima pravo, ako bi ekstremisti sprečavali taj proces, da bi onda bila ona spremna da kao svaka suverena država upotrijebi sva potrebna sredstva da to postigne. Ali, kao što već ovo pokazuje, mi smo zaista uvjereni da je to put mirnog rješenja. Zapravo, dragi gospodine, srpska okupacija tih područja i politika Beograda u održavanju takva stanja, koje je težilo, zapravo, koje je htjelo da ta područja pripoji Velikoj Srbiji, proizlazila je iz korištenja neodlučnosti mirovnih snaga, UNPROFOR-a i nejedinstva međunarodnih čimbenika. Nije bila jedinstvena Europa, u okviru Europe nisu bile jedinstvene glavne sile, niti Sjedinjene Američke Države s Europom, s Rusijom.

Prema tome, povezano s problemom Bosne, i Hrvatskoj su bile vezane ruke, znači, s takvim UNPROFOR-om koji je bio nedjelotvoran. Prema tome, htjeli smo sada da, ocjenjujući opću situaciju i položaj Srbije, međunarodnu izolaciju, ekonomski položaj, težak ekonomski položaj i takve odnose koji su nastali, da Hrvatska može djelotvornije i sama utjecati na rješavanje. Da još dodamo, zapravo prisutnost UNPROFOR-a bila je fasada iza koje se provodila okupacija i prisjedinjavanje tih područja Srbiji. Srpska Vlada, jugoslavenska Vlada i Milošević sâm, izjavljivali su na konferencijama o bivšoj Jugoslaviji kako oni nemaju teritorijalnih pretenzija. Prema tome, mi im kažemo: izvolite, gospodo, priznati Hrvatsku, i finiš, i to je preduvjet da se uspostave normalni odnosi između Hrvatske i Srbije kao pretpostavka za okončanje rata, zato da bi se ubrzali i mirovni proces, pronalaženje mira u Bosni, i da bi se stvorile pretpostavke za novi međunarodni poredak na tlu bivše Jugoslavije. Vi vjerojatno znate, u Zagrebu je nakon sporazuma o uspostavi Ureda u Zagrebu i Beogradu, u posjetu bio jugoslavensko-srpski ministar, a naš ministar nije vratio posjet Beogradu baš zbog toga što do sada nije bilo došlo do ostvarenja toga mirovnog procesa otvaranja prometnica. Bilo je rečeno da će naš ministar otići u Beograd onda kada se otvori cesta i pruga između Zagreba i Beograda. Do toga dosad nije došlo, i prema tome naš ministar nije uzvratio posjet. Sada se stvaraju uvjeti, i postoji dogovor da naš ministar vanjskih poslova Granić vrati posjet Beogradu i da se tom zgodom razgovara o priznanju, međusobnom priznanju, odnosno o priznanju Hrvatske od strane Beograda u njezinim međunarodno priznatim granicama.

❍ ***Možete li mi otprilike reći kada će doći do tog posjeta? Sljedećeg mjeseca?***

– Sredinom sljedećeg mjeseca. Prema tome, mi smo donijeli tu odluku o prestanku mandata UNPROFOR-a na osnovi prosudbe opće situacije, na osnovi zahtjeva hrvatske javnosti, mi imamo više od četvrt milijuna prognanika, koji su čak postavljali meni zahtjeve da na osnovi odluke Hrvatskog sabora, otkažem

sa 10. siječnjom. Međutim, razumijevajući probleme oko odlaska, i da ne bismo kompliciral, prema tome, ja sam u pismu glavnom tajniku Ujedinjenih naroda stavio zahtjev o završetku mandata, 31. ožujka, plus 3 mjeseca za odlazak, itd. Prema tome, donijeli smo tu odluku na osnovi prosudbe da to neće značiti rat, i neće biti rata između Hrvatske i Srbije zbog toga, nego, naprotiv, da će to potaknuti brže rješavanje, na miran način, problema okupiranih područja. Mi se čak nadamo da neće biti, evo, kao što to promet autocestom dokazuje, da neće biti takvih incidentnih situacija, ni sporadičnih, ni mjestimičnih svakodnevnih žrtava i sukoba, kao što se to zbiva, recimo, nakon sporazuma između Izraela i Palestinaca. Vjerujemo da se zbog toga što i u Srbiji, osobito među pučanstvom na okupiranim područjima, sazrijeva ideja kako im je u interesu da dođe do normalizacije odnosa, može proslijediti s mirnim rješavanjem, da možemo izbjeći čak incidentne situacije. Razumije se da ne možemo isključiti da u pojedinim područjima ne dođe do toga, baš kao što to ukazuju ti drugi slučajevi koje sam spomenuo između Izraela i Palestinaca. Vjerujemo, dakle, a imamo i dokaze, s obzirom na to kako se stvari odvijaju, da će to ubrzati mirno rješenje.

Prema tome, znali smo da takva naša odluka znači stanovit rizik, i mi u tom smislu uzimamo u obzir i zabrinutost međunarodnih čimbenika i iz Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjenih naroda, ali smo ipak uvjereni da situaciju možemo držati u rukama u smislu kao što sam govorio i da time zapravo ubrzavamo mirno rješenje okupiranih područja u Hrvatskoj i pridonosimo bržem okončanju krize u Bosni i Hercegovini.

❍ ***Kako će ta odluka pridonijeti rješenju krize u Bosni?***

– Samo normalizacija, glavni problem uspostave novoga međunarodnog poretka na tlu bivše Jugoslavije, normalizacija hrvatsko-srpskih odnosa pridonijet će rješavanju krize u Bosni i Hercegovini.

❍ ***To je glavna crta?***

– Da. Budući da imamo sporazum o Federaciji hrvatsko-muslimanskoj i Konfederaciji s Hrvatskom, znači treba postići i normalizaciju odnosa između Hrvatske i Srbije. U tom smislu se približavamo i općem rješenju krize u Bosni i Hercegovini. Uostalom, upravo angažiranje Srba iz okupiranih područja u Bihaću upućuje na to da takvo rješenje može biti prilog, evo, okončanju krize u Bosni.

Na kraju, jer moramo završiti, što se Hrvatske tiče ne može doći do produženja mandata UNPROFOR-a, ali je Hrvatska spremna razmotriti s međunarodnim čimbenicima dalju prisutnost međunarodne zajednice u osiguranju mirnog rješenja. Recimo, da pronađemo mogućnost da neki međunarodni promatrači, možda čak iz mirovnih snaga, vrše kontrolu granica između Hrvatske, Srbije, Jugoslavije i Bosne, možda, sukladno Rezoluciji 769 Vijeća sigurnosti, što bi bilo i u korist, recimo, razrješavanja krize u Bosni i u tom smislu da ne mogu više ovi ekstremisti dobivati potporu od ekstremističkih krugova i iz Jugoslavije. Ili, pak, da ti međunarodni čimbenici u neku ruku budu i promatrači toga da se uzme pod kontrolu naoružanje srpskih paravojnih formacija, a isto tako, mi smo spremni i na to da međunarodni promatrači vide da smo mi spremni, da je Hrvatska spremna jamčiti Srbima lokalnu samoupravu u ova dva kotara, gdje su imali prije rata većinu, i opća građanska i etnička prava, kulturna prava Srbima u Hrvatskoj, u cjelini.

❍ ***Kada je postignut taj principijelni dogovor između hrvatske Vlade i jugoslavenskih Srba o posjetu gospodina Granića Beogradu?***

– O tome je već bilo govora. Ali sada je to dogovoreno posredstvom supredsjedatelja lorda Owena i Stoltenberga prije odlaska, ali je utvrđeno nakon odluke.

❍ ***Znači da je u međuvremenu došlo do izravnih kontakata između hrvatske Vlade i jugoslavenskih Srba, o modalitetima Granićeva posjeta?***

– Izravni, lord Owen i Stoltenberg, kao što znate, putuju između Zagreba i Beograda, Ženeve, itd., a imamo i svoje predstavnike u Beogradu i Zagrebu. Znači, upravo nakon odluke

utvrđeno je da će ministar uzvratiti posjet i da će se tom prigodom raspravljati o uspostavi predstavništava na rang veleposlanstava i o modalitetima priznanja.

❍ ***Posljednje pitanje, o američkoj politici. Galbraith i neki drugi američki dužnosnici pokušavaju razraditi novi mandat za UN ili za nekakav međunarodni ustroj. Kako na to reagirate? Mislite li da je to nepotrebno ili to pozdravljate?***

– Mi ćemo pozdraviti svaki prijedlog koji služi mirnoj reintegraciji okupiranih područja. Riječ je o tzv. Planu Z-4, kojim mi, u početku, prvim nacrtom nismo bili zadovoljni, koji nam i nije bio predstavljen, nego je izašao u novinama, a nakon toga mi smo dali svoje protuprijedloge, ali ćemo prihvatiti, znači, svaku inicijativu, svaki prijedlog, koji želi pridonijeti mirnom rješenju, mirnoj reintegraciji okupiranih poručja.

❍ ***Kažu li dužnosnici UNPROFOR-a da će izbiti novi rat zato što se jednostavno boje da će izgubiti svoj posao?***

– Da, da.

❍ ***Slažem se s Vama. Hvala lijepa!***

– Treba čak znati da je UNPROFOR, sa svojim UNHCR-om, zapravo podržavao otpor tih ekstremista mirnom rješenju, jer dobiva od njih pomoć, uključujući čak i naftu.

Želimo ubrzati mirno rješenje okupiranih područja Hrvatske*

❍ ***Prošlog tjedna u Kopenhagenu ste objavili sporazum kojim ćete dopustiti da UN ostane u Vašoj zemlji. Zašto ste promijenili mišljenje nakon što ste rekli da UN treba otići koncem ožujka?***

– Znate, svi su se bojali rata, i to je bio razlog zašto je Hrvatska promijenila mišljenje. Ali, dogovorili smo se o novim snagama, ali ne UNPROFOR-a.

❍ ***Na koliko biste snaga pristali? UN i neki dužnosnici kažu...***

– Po prilici pet tisuća, ali moglo bi biti šest ili maksimum sedam tisuća.

❍ ***Biste li pristali na osam ili deset tisuća?***

– Ne, šest ili sedam tisuća je dovoljno.

❍ ***Kolika je opasnost od izbijanja rata sada?***

– Mi nismo vjerovali da će biti rata. Međunarodna zajednica se bojala, ali ne ja i Hrvatska. Procijenili smo da završetkom mandata UNPROFOR-a neće biti rata. Jednostavno smo htjeli ubrzati mirno rješenje okupiranih područja Hrvatske.

❍ ***Hoćete reći da je to bio manevar?***

– Nije to bio manevar. Bila je to odluka da se ubrza mirno rješenje okupirana područja. To je točno u praksi.

❍ ***Promatrači koji bi trebali nadgledati granicu? Nije li to bio dio Vanceova plana? Što je pošlo po krivu?***

– Vanceov plan nije proveden zbog otpora pobunjenih Srba. Mi, međutim, nismo predložili promatrače na granice, nego samo snage UN-a sa zadatkom da kontroliraju granice.

* CNN, 18. ožujka 1995. Preuzeto: Hrvatski radio IPP.

○ ***Jeste li optimist u mišljenju da će ti promatrači, te UN snage biti u stanju obaviti taj posao?***

– Jesam, jer su beogradski šefovi hrvatskih Srba sad spremni pregovarati, a i medu hrvatskim Srbima većina je za mirno rješenje.

○ ***Hrvatski Srbi rekli su da će prihvatiti promatrače, ali ne postrojbe. Što će se dogoditi ako to spriječe, blokiraju to?***

– Hrvatski Srbi nisu jedinstveni. Najvažniji ljudi kao Mikelić prihvaćaju taj prijedlog, ekstremist Martić ne prihvaća. Mi mislimo da to može profunkcionirati.

○ ***Kad je riječ o gospodinu Miloševiću, SAD, Kontaktna skupina, svi vjeruju da će se on pridružiti tom prijedlogu i pomoći u mirnom procesu. Mislite li da je njihova vjera opravdana, da će on pomoći da hrvatski Srbi surađuju i da im neće krijumčariti pomoć?***

– Vjerujem, jer mislim da gospodin Milošević shvaća da hrvatski Srbi moraju prihvatiti mirno rješenje.

○ ***Gospodine predsjedniče, biste li još štogod htjeli reći našim gledateljima?***

– Ja osobno i Hrvatska zainteresirani smo za dobre odnose sa Sjedinjenim Američkim Državama i spremni smo učiniti sve da sa Sjedinjenim Američkim Državama i Ujedinjenim narodima pridonesemo mirnom rješenju na tome području.

Hrvatska stvara osnove za uspostavu novoga međunarodnog poretka*

○ ***Prije svega želim Vam zahvaliti, gospodine predsjedniče, što ste pristali danas da nas primite i da počnemo govoriti o najaktualnijim stvarima, a to je Vaš jučerašnji sastanak s predstavnicima Amerike. Mene posebno interesira kako Vi prihvaćate, kako Vi primate američke najnovije prijedloge?***

– Hvala i Vama! Drago mi je da mogu razgovarati za gledatelje francuske televizije. Što se tiče američkih prijedloga, ja pozdravljam inicijativu američkog predsjednika to više što je ona, koliko su mi kazali, usuglašena i s glavnim čimbenicima Europske unije, pa i Rusije, pa pretpostavljam, znači, da i predsjednik Francuske u tom smislu ima svog udjela. U svakom slučaju, za očekivati je da će i u toj američkoj inicijativi Francuska imati svoju riječ. Pozdravljam tu inicijativu zbog toga što znači da prvi put dolazi do veće suglasnosti međunarodnih čimbenika u traženju okončanja krize na tlu bivše Jugoslavije.

○ ***Vrlo je interesantno to što ste rekli, upravo s tim u svezi sam Vam htio postaviti pitanje – postoji li po Vašem mišljenju vjerojatnost da u nekom kraćem roku, odnosno kratkoročno, ipak dođe do nekog sporazuma i da dođe do mirovnog sporazuma između svih strana, i Srba, i Muslimana, i Hrvata?***

– Nisam prevelik optimist da bi moglo doći do sporazuma između svih strana u sukobu, a prije svega je tu riječ između srpskog vodstva i bošnjačko-muslimanskog. Jer, kao što je poznato, Hrvati su se već i prije zauzimali i prihvaćali međunarodne prijedloge za okončanje krize. Međutim, važnost ove sadašnje inicijative predsjednika Clintona, a i predsjednik Ministarskog

* Francuska televizija FR-2, 19. kolovoza 1995., tonski zapis. Razgovarao Thierry Thiller.

vijeća Europe, gospodin Solana, nam je kazao da ti prijedlozi dolaze u skladu i s Europskom unijom, vidim u tome što bi trebalo doći do sastanka na vrhu pet plus tri, i što bi provedbu rješenja trebao preuzeti NATO. To je ono novo što ohrabruje i što upućuje na to da bismo konačno trebali doći do nekog rješenja, do rješenja koje bi, možda s autoriteta najvećih europskih i svjetskih sila, uz potporu, uz angažiranje NATO-a umjesto nedjelotvornog UNPROFOR-a, trebalo nametnuti onoj strani koja ne bi prihvatila takvo rješenje.

– Nisam siguran jeste li mi preveli – da će možda jedna od strana, to su znači u tom slučaju Srbi i Muslimani, kojima bi možda trebalo nametnuti to rješenje.

(Prevoditeljica: Da, oprostite, točno, imate pravo.)

○ ***Upravo ste spomenuli vjerojatan skori sastanak pet plus tri. Zna li se možda već otprilike datum kada bi se taj sastanak mogao održati?***

– Po onome što je gospodin Hoolbroke kazao, to bi trebalo biti već u roku od mjesec dana, možda već u početku idućeg mjeseca.

○ ***Da, to je zaista da forma bude sasvim zadovoljena. No, da ostanemo na ovoj diplomatskoj razini, jer to je ipak najinteresantnije. Vi ste se kao hrvatski predsjednik spremni susresti s Milošević em?***

– Jesam. Smatram da normalizacija hrvatsko-srpskih odnosa jest jedna od bitnih pretpostavki za stvaranje novoga međunarodnog poretka u ovom dijelu svijeta.

○ ***Da porazgovorimo sada nešto, da uđemo malo u detalje u svezi s ovim američkim prijedlogom. Izgleda da su Amerikanci uvjereni da zapravo do mira može doći isključivo uz podjelu Bosne, i to na dvije cjeline – na zapadu cjelina koja bi se priključila Hrvatskoj, a na istoku Srbiji. Što vi mislite o tome?***

– U biti jest riječ o mogućnosti takva oslanjanja tih nacionalnih identiteta, međutim, Amerikanci ističu svoju zainteresiranost da Bosna i Hercegovina kao međunarodno priznata država ostane takva kao članica Ujedinjenih naroda, s tim da se, znači,

Bošnjačko-hrvatskoj Federaciji omogući oslon na Hrvatsku, a srpskoj jedinici sa Srbijom. To je, čini se, jedina mogućnost za rješenje krize do koje su došli svi međunarodni čimbenici ove godine, evo, četiri godine, zapravo pet godina krize na tlu bivše Jugoslavije, a četiri godine izravnog pregovaranja o krizi u Bosni i Hercegovini. Takvo rješenje zadovoljilo bi vjerojatno sve strane u sukobu u Bosni i Hercegovini, a bilo bi na crti i šireg strategijskog razgraničenja u smislu sfera utjecaja koje se javljaju ovdje između Istočne i Zapadne Europe od antičkih vremena pa do dana današnjega.

○ ***Može li se onda reći da je to zapravo shema koju Vi preferirate, shema s kojom biste se Vi suočili?***

– Ni ja, ni svi oni drugi čimbenici koji su se ozbiljno bavili tom krizom ne vide drugog rješenja.

○ ***Znate da se u ovom trenutku jako mnogo govori i u Francuskoj i u Engleskoj o budućem ustrojstvu, budućoj podjeli Bosne koju ste Vi, navodno, zaista kažem, govorim u kondicionalu, koju ste Vi navodno svojedobno izložili u Londonu. Ako bi to bilo istina, mislim, ako bi do toga došlo, do podjele u Bosni – koje mjesto biste Vi rezervirali Muslimanima, koje mjesto Vi vidite za Muslimane?***

– Vidite, prije svega ja nisam izložio u Londonu nikakvu ideju, pa ni crtu podjele Bosne. Veoma je zanimljivo da se i za kraljevskim stolom mogu naći ljudi koji zlorabe razgovore o ozbiljnim temama, a u tom razgovoru ja sam samo podsjetio da je u okviru NATO-a 1993. godine iz Bruxellesa izašla jedna karta gdje je povučena crta podjele interesnih sfera između Istočne Europe i Zapadne Europe, koja ide kroz sredinu Bosne, i da bi vjerojatno rješenje podjele, u okviru bosanske unije, između srpskog dijela i federalnog dijela bošnjačko-hrvatskog trebalo tražiti u okviru te crte, a sve ostalo je onda jedna špekulacija, i pokušaj kompromitiranja zapravo tog rješenja, da su ti prijedlozi moji, a ne iz tih međunarodnih krugova koji zapravo nuđaju, kao što smo kazali maločas, rješenje u okviru unije Bosne i Hercegovine na ta dva dijela.

No, dužan sam još odgovoru na Vaše pitanje dodati – u okviru traženja izlaza iz krize na tlu bivše Jugoslavije, Muslimani

su u početku pokušavali ostvariti sporazum sa Srbima. Ali Srbi taj sporazum nisu prihvatili, nisu prihvaćali bosanske Muslimane u svoje krilo, vjerojatno zbog toga što u Srbiji već ionako imaju velik broj muslimanskog življa u Sandžaku i na Kosovu. A onda je došlo do takvog prijedloga zapadnoga svijeta što smo mi Hrvati prihvatili, koji je rezultirao Washingtonskim sporazumom, gdje je došlo do ideje i do programa stvaranja muslimansko-hrvatske federacije s konfederalnim osloncem na Hrvatsku, što samo po sebi onda u svim tim međunarodnim prijedlozima, do ovoga američkog sada, predstavlja kako bi se u okviru Unije Bosne i Hercegovine srpski dio mogao isto tako osloniti na Srbiju, odnosno Jugoslaviju.

U razgovoru za tim kraljevskim stolom ja sam toga gospodina na njegovo interesiranje htio samo podsjetiti na tu kartu koja je g. 1993. u Europi izašla u Bruxellesu iz kruga NATO-a, i bio bih Vam veoma zahvalan da je donesete precizno, jer se vidi gdje je, znači, razgraničenje između Istočne i Zapadne Europe, između sfere utjecaja Rusije, bez obzira na to je li u Rusiji vladao Ivan Grozni, Petar Veliki, Staljin, ili Jeljcin – uvijek ostaje ta sfera gdje Rusija želi ostvariti utjecaj preko pravoslavnih zemalja i Zapadne Europe, zapadnoga svijeta. Ja sam, znači, podsjetio na tu razdiobu da bi onda gospoda zlorabila i falsificirala, pa onda od londonskog »Timesa« do »Spiegela« prenosila jednu falcificiranu crtu kako sam ja tobože čak pristao da istočnom dijelu pripadne istočna Slavonija i Baranja, što je potpuni nonsens i krivotvorenje u providne političke svrhe. Bio bih veoma zainteresiran da donesete to. Pripisujući meni ono do čega su zapravo došli i u takvim ozbiljnim sredinama kao što je Bruxelles, sa sklopom i NATO-a i Europske unije, i sada prijedloga s kojim američka delegacija obilazi glavne svjetske gradove.

❍ ***Samo zbog veće preciznosti, molim Vas lijepo, tu crvenu crtu tada je netko povukao u Europskoj uniji?***

– To je karta koja je proizašla tako, s tom crtom iz Bruxellesa, imate tumačenje na francuskom jeziku.

❍ ***Bismo li je možda mogli dobiti?***

– Možete, kopiju, da.

❍ ***Može u boji, ako je moguće, u boji.***

– Da, u boji, da. U boji ćete je dobiti, da.

❍ ***Budući da nam ne preostaje više puno vremena, pustimo za sada ovaj američki plan, ali ostanimo na diplomatskoj razini. S obzirom na svu diplomatsku aktivnost, a pogotovo diplomatsku aktivnost vrlo intenzivnu posljednjih tjedana, nama se čini zapravo da Europa nije uspjela, da je Europa zapravo jedan veliki promašaj.***

– Europa nije bila jedinstvena, nažalost. A nije bilo jedinstva ni između Europe i Amerike, i Rusije, razumije se. No, kao što rekoh u početku, ipak prvi put sada u ovoj američkoj inicijativi imamo pokušaj objedinjavanja i europskih i ruskih i američkih pogleda.

❍ ***No, u očekivanju mira, rat se nažalost još nastavlja. I možemo konstatirati zapravo da se nastavlja ofenziva Hrvatskog vijeća obrane u zapadnom dijelu Bosne, mislim pritom na Drvar, nadam se da ga dobro izgovaram. I možete li mi reći zapravo koji su ciljevi hrvatske strane u tome?***

– Prije svega, treba poći od toga da se hrvatski narod u Bosni organizirao u ono vrijeme kad Muslimani još nisu bili spremni za to, u početku protiv jugokomunističke agresije, a zatim protiv srpsko-crnogorske agresije, i stvorio tamo Hrvatsko vijeće obrane, oslobodio i obranio najveći dio onih područja u kojima žive Hrvati. A zatim je došlo i do sporazuma o vojnoj suradnji između vodstva Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Mi smo pružali potporu i Hrvatskom vijeću obrane i Armiji Bosne i Hercegovine, i zbog toga da se skrši srpska agresija, a i zbog toga što je to od strateškog interesa za Hrvatsku. Da nismo imali one uspjehe koje smo imali u Bosni, od Kupresa, Glamoča, Grahova – ne bismo mogli tako uspješno i tako brzo završiti operaciju »Bljesak«, oslobađanje okupiranih područja Hrvatske.

Kao što rekoh, znači, ne samo zbog pomoći da se održi hrvatski narod u Bosni i Hercegovini nego zbog strateških interesa hrvatske države, s obzirom na to da su izdvajanjem Bosne i

Hercegovine nastale takve granice koje su veoma nepovoljne, iz strateških razloga, za Hrvatsku. Možda će Vam biti interesantno da su gradovi kao što su Jajce i Bihać u povijesti bili gradovi hrvatskih kraljeva.

○ *Jedan detalj – možete li mi reći koliko je spremna Hrvatska vojska i dokle je ona spremna ići, naravno uz pomoć svojih sadašnjih vojnih saveznika – možda razbiti obruč oko Sarajeva ili možda ići čak i do Banje Luke?*

– Razumije se, ukoliko ne bi bilo postignuto političko rješenje, znači sporazum, ali ja se ipak nadam da će u ovoj inicijativi i u okviru ovog sastanka pet plus tri doći do političkog rješenja – ako to ne bi bilo moguće, onda će Hrvatska biti prije svega zainteresirana da do kraja oslobodi još preostali dio okupiranog hrvatskog teritorija, to je istočna Slavonija i Baranja. Ali, isto tako Hrvatska bi sa snagom kojom raspolaže bila kadra pružiti pomoć Hrvatskom vijeću obrane i Bosanskoj armiji u oslobađanju područja koje drže Srbi u svojim rukama, i u tom pogledu, razumije se, Hrvatska bi bila opet zainteresirana za to da prije svega dođe do zaštite dubrovačkog područja koje je ugroženo, a Vi znate što Dubrovnik znači u okviru Hrvatske kao najjužniji grad, povijesni grad, i zbog turizma i tih strateških razloga. Ali, isto tako, Hrvatska bi veoma djelotvorno mogla pomoći hrvatskim i bosanskim snagama u zapadnom dijelu, kao što ste Vi kazali – u smjeru Banje Luke. No, ja se ipak nadam, i sa svoje strane Hrvatska će sve učiniti da dođemo do političkog rješenja.

No, upravo zbog snage Hrvatske, smatram da u sadašnjim uvjetima, uz ovakva angažiranja međunarodne zajednice, može doći do okončanja rata i do političkog rješenja.

○ *Evo, jedno kratko pitanje na koje možete vrlo kratko odgovoriti. To je u svezi s jednom viješću koja je noćas bila objavljena, a to je povlačenje UNPROFOR-a iz Goražda. Mene interesira – što Vi osobno mislite o tome, što za Vas to simbolizira, odnosno i opet je li to zapravo vrhunac nemoći i neuspjeha međunarodne zajednice?*

– Da, svakako, čak bismo morali kazati i blamaže međunarodne zajednice. Ali isto tako i očitovanje i srpske i muslimanske politike. Oni baš na tom području imaju svojih posebnih

razloga – jedni da održe, a drugi da uključe ta područja u svoju sferu. Muslimani žele održati vezu s Muslimanima u Sandžaku i na Kosovu, a Srbi je žele prekinuti.

○ *Posljednje pitanje, na koje ćete Vi vjerojatno poskočiti od bijesa, ali evo, radi se o jednoj informaciji koju su navodno lansirali Ujedinjeni narodi i odmah ju je preuzeo »Corriere de la sera«, dakle, velim, objavljena informacija od Ujedinjenih naroda i »Corriere de la sera« o navodnim zajedničkim srpskim grobnicama pronađenima u »Krajini« kao rezultat hrvatske ofenzive.*

– Da, imate pravo da je hrvatska javnost ogorčena na takve vijesti. Prije svega, tu se očituju zajednički interesi bivšeg kninskog pobunjeničkog vodstva, terorističkog, koje ima svoje korijenje u četničkom pokretu za vrijeme Drugoga svjetskog rata, koji je surađivao s talijanskim fašistima, i koji je htio tada, a htio bi i sada dijeliti s talijanskim fašistima, s ostacima talijanskih fašista, hrvatsku Dalmaciju – i to ne samo protiv kvislinške hrvatske države, nego i protiv Titova antifašističkog pokreta, pa je, prema tome, i pozivao takve predstavnike u Knin. A što se toga tiče, nema nikakvih masovnih grobnica, osim onih žrtava koje su proizašle iz toga ratnog sukoba. A u tom ratnom sukobu, u toj briljantnoj, munjevitoj pobjedi, Hrvatska je vojska imala oko 200 mrtvih i 1400 ranjenih. Pa, prema tome, razumljivo je da ih je imala i protivnička snaga koja se i te kako pripremala za otpor, i sudeći po zaplijenjenom oružju, skladištima oružja za mjesece otpora, računajući da će se onda angažirati i jugoslavenska vojska, itd. Prema tome, riječ je samo o onim žrtvama koje su proizašle iz tog i takvog sukoba na bojišnici od 650 do gotovo 700 kilometara, i u srazu vojničkih snaga ukupno do oko 150 tisuća ljudi.

○ *Evo, posljednje pitanje. Želim znati vrijeđa li Vas to i, rekao bih, čak boli, što Zapad redovito ponavlja svoje nekakve teze, evo govori o etničkom čišćenju u Hrvatskoj, govori o Vašim podjelama, kako Vi želite da Vas se uspoređuje s Miloševićem, da Vi isto tako želite stvoriti Veliku Hrvatsku kao što on želi stvoriti Veliku Srbiju. Mene interesira – kako se Vi pritom osjećate, i kako Vi reagirate na to?*

– Razumije se da reagiram kao i hrvatska javnost – s ogorčenjem, jer je tu pokušaj ostvarenja nekih zapadnih krugova, nekih sfera utjecaja na račun Hrvatske, podupiranjem srpske imperijalističke politike. Ali, i kod toga se govori sada o tome da Hrvatska provodi i etničko čišćenje – što nije točno. Ja sâm i hrvatska Vlada pozvali smo Srbe da ostanu na tom području, jamčili smo im sva građanska i etnička prava i lokalnu samoupravu. Prema tome, željeli smo da pod tim uvjetima pristanu da budu hrvatski građani, da ostanu. Međutim, stjecajem okolnosti, s obzirom na svoje opredjeljenje za Veliku Srbiju, otišli su. Preuveličava se broj Srba koji su otišli, a zaboravlja se da je u početku jugokomunističke i srpske agresije na Hrvatsku 400.000 nesrpskih građana Hrvatske, znači Hrvata, Mađara, Rusina, Slovaka i drugih, bilo istjerano iz hrvatskih područja, s hrvatske zemlje. Zaboravlja se da je Hrvatska branila svoju slobodu i ostvarivala svoju demokraciju, i da se Hrvatska s ostvarenjem te svoje suverenosti vraća u krilo Zapadne Europe kojoj Hrvatska povijesno pripada. Međutim, ohrabrujuće je to što u svim zapadnim zemljama usprkos održanju takvih pojavnosti o kojima ste govorili, ipak prodire istina o demokratskoj Hrvatskoj, o pravu Hrvatske na svoju slobodu, na svoju suverenost, pa i prihvaćanje Hrvatske kao ozbiljna međunarodnog čimbenika koji stvara, Hrvatska stvara osnove za uspostavu novoga međunarodnog poretka. I vjerujem da će takva spoznaja utjecati i na to da što prije dođe i do normalizacije odnosa između svih država koje su nastale na tlu bivše Jugoslavije, a prije svega normalizacije hrvatsko-srpskih odnosa kao dvaju naroda, najbrojnijih naroda i povijesno najsnažnijih na ovom području.

Dakle, a u tom smislu, kad već govorim za francusku televiziju, mislim da upravo francuska javnost i francuska vlada mogu mnogo pridonijeti takvom pozitivnom rješenju.

Hrvatska ima pravo na svoj teritorijalni integritet*

○ ***Gospodine predsjedniče, prije svega, hvala Vam što ste nas primili. Turski je narod vrlo zainteresiran za događaje u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni. Stoga još jednom hvala! Postavio bih Vam nekoliko pitanja. Prvo, je li turski predsjednik, gospodin Demirel, u prigodi posjeta Hrvatskoj, igrao nekakvu ulogu u Vašoj akciji protiv Srba?***

– Ne. Mi smo razgovarali o hrvatsko-turskim odnosima i o, razumije se, poticanju rješenja političke krize u Bosni, ali nikakve izravne uloge ni gospodin Demirel, kao ni itko drugi izvana, nije imao na moju odluku o operacijama za oslobođenje hrvatskih okupiranih područja. Ali, razumije se, ja i hrvatska javnost s velikim smo zadovoljstvom primili mišljenje gospodina Demirela da Hrvatska ima pravo na teritorijalni integritet i na što brže oslobađanje tih okupiranih područja.

○ ***Međutim, zanimljivo je da svaki put kad neki turski predsjednik posjeti Hrvatsku, dolazi do promjene hrvatskog stanovišta prema Srbima i prema Bošnjacima. Nije li tako?***

– Ne bih se suglasio.

○ ***Prije četiri godine predsjednik Özal posjetio je Hrvatsku, i tada se Vaše stanovište prema Bošnjacima promijenilo, mislim.***

– Ne, hrvatsko stanovište nije se mijenjalo, ali mogu ponovno istaći da sam i s predsjednikom Özalom i s predsjednikom Demirelom usuglašavao i hrvatske i turske korake u odnosu na to da se što prije postigne što veća suglasnost između hrvatskog i muslimanskog naroda u Bosni i Hercegovini. U tom su smislu oba turska predsjednika, kao i inače turska politika ministra vanjskih poslova Cetina, a zatim Inönüja i predsjednice Vlade

* TV Turske, 29. kolovoza 1995., tonski zapis. Razgovarao novinar Fatim Aktaylı.

utjecala na to da bosanski Muslimani shvate da je u borbi i u obrani od srpske agresije jedini izlaz oslonac na suradnju i prijateljstvo s hrvatskim narodom u Bosni i oslonac na Hrvatsku u cjelini. U tom je smislu naša suradnja, naše prijateljstvo s Turskom bilo od važnosti i prelazilo bilateralne okvire.

○ *Taj odnos obuhvaća i odnose između vojnih snaga. Neki su britanski listovi pisali da u Vašoj vojsci ima turskih vojnih instruktora.*

– Nikakvih instruktora u Hrvatskoj vojsci nema. Izmedu naših ministarstava i vojnih stručnjaka bilo je razgovora o suradnji. Mi bismo voljeli da je do ostvarenja te suradnje došlo u djelotvornijem smislu, ali nikakvih turskih instruktora u Hrvatskoj vojsci nije bilo.

Problemi su se zaustavljali na financijskim mogućnostima.

○ *U svibnju, u tijeku večere u Londonu, sjedili ste uz Paddyja Ashdowna i nacrtali kartu na komadiću papira. Na toj karti nije bilo Bosne i Hercegovine, nacrtali ste neki teritorij koji ne sadrži Bošnjake. Je li točno da ste nacrtali takvu kartu?*

– Nikakvu crtu podjele Bosne ja nisam crtao, a veoma je zanimljivo da, znači, ima ljudi koji će to što je već bilo, večera ili ručak, u kraljevskom dvoru zlorabiti. Kad je taj gospodin spominjao probleme, onda sam ja podsjetio na crtu koja je nastala u okviru NATO-a u Bruxellesu i koja je objavljena na službenoj mapi, tiskanoj 1993., o razgraničenju zona Istočne i Zapadne Europe, i to Istočne zone na čelu s Rusijom, koja ostaje euroazijska sila i koja se oslanja na pravoslavne zemlje, bez obzira na to je li u Rusiji Petar Veliki, Ivan Grozni, Staljin ili Jeljcin, i na to da zapravo svi prijedlozi do kojih je došla međunarodna zajednica idu za tim da se u okviru unije Bosne i Hercegovine najprije stvore tri republike, unija triju republika, a zatim nakon Washingtonskih sporazuma o bošnjačko-muslimansko-hrvatskoj federaciji, o uniji dviju republika, i da je problem zapravo o razgraničenju koje vjerojatno treba tražiti u okviru toga strategijskog razmišljanja u okviru NATO-a, znači, ne o podjeli kao takvoj Bosne i Hercegovine, negoli o traženju rješenja razgraničenja između ta

dva entiteta, muslimansko-hrvatske federacije i srpskog dijela u okviru unije Bosne i Hercegovine. Zanimljivo je da je čak i jedan filozof poput Finkielkrauta imao potrebu da se na to osvrne i napomene kako je to pokušaj pripisivanja predsjedniku Tuđmanu ono što predlaže međunarodna zajednica, svi oni koji se bave rješenjem krize u Bosni i Hercegovini. Moji ljudi Vam mogu pokazati tu mapu.

○ *Međutim, neki političari, uključujući neke turske političare, misle da Vi zapravo mislite uzeti dijelove Bosne i Hercegovine nakon rata. Imate li takvih planova? Imate li na umu bošnjačko-hrvatsku federaciju?*

– Hrvatska je pomogla obrani hrvatskog naroda od srpske agresije, od agresije jugokomunističke armije i od srpske agresije u ono vrijeme kad muslimansko pučanstvo nije bilo spremno, kad niti muslimansko vodstvo nije bilo spremno za obranu gajeći nekakve nade da će jugoslavenska armija nastaviti nekakvu titovsku politiku i da neće ugroziti Bosnu i Hercegovinu. Hrvatska je, znači, pomogla obrani i stvaranju Hrvatske Republike Herceg-Bosne i potom pomogla i Muslimanima da se organiziraju za obranu i da se mogu naoružavati... baš zato da čitava Bosna ne bi potpala pod Srbiju, ali je Hrvatska prihvatila Washingtonske sporazume koji su u interesu hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, pa i hrvatske države, ali u još većem interesu bošnjačko-muslimanskog naroda u Bosni i Hercegovini. I riječ je, znači, o tome da Hrvatska stoji u svojoj politici iza te federacije i s tim da je u Washingtonskim sporazumima predviđeno da se ta federacija konfederalno veže s Hrvatskom, jer je to jedini preduvjet da bi hrvatski narod u Bosni i Hercegovini mogao prihvatiti ideju o bošnjačko-hrvatskoj federaciji.

○ *Što će se dogoditi ako se embargo na uvoz oružja ukine? U kojoj će to mjeri utjecati na razvoj odnosa?*

– Ja smatram da međunarodna zajednica mora učiniti sve da se zaustavi rat i grozote koje taj rat, kao što smo vidjeli i prilikom jučerašnjih događaja, pokoljem civilnog pučanstva u Bosni, da se taj rat zaustavi, a samo skidanje embarga može

dovesti ne samo do proširenja ratne katastrofe, nego čak i do mogućnosti proširenja toga sukoba u rat civilizacija s obzirom na mogućnost uplitanja s jedne strane Rusije u obliku dobrovoljaca ili ne znam čega na srpskoj strani, a s druge strane dobrovoljaca iz islamskih zemalja na muslimanskoj strani. Kad sam spomenuo islamske zemlje, onda sam prije svega mislio na opravdanu potporu svih islamskih zemalja muslimanskoj obrani, ali isto tako ima i pokušaja, utjecaja ekstremnih fundamentalističkih elemenata na taj sukob radi zaoštravanja sukoba i civilizacija.

Prema tome, u interesu je naroda koji su direktno uvučeni u taj rat, Europe i svijeta, da međunarodna zajednica zaista poduzme korake da se taj rat okonča.

❍ *Prema tome, Vi ne razmišljate o ukidanju embarga?*

– Ja sam odgovorio na to pitanje.

❍ *Koje uvjete treba ispuniti da bi se okončao rat u cijeloj Jugoslaviji?*

– Pa, mislim da sadašnja američka inicijativa Vlade Sjedinjenih Američkih Država sadrži u najvećoj mogućoj mjeri usuglašavanje različitih pogleda i europskih sila i Rusije, svih onih međunarodnih čimbenika koji su zainteresirani oko te krize, i pokušaj da se nade takvo rješenje koje bi zadovoljilo sva tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini, koje bi stvorilo neke pretpostavke za novi međunarodni poredak.

Razumije se da bi svijet pri tome morao naći načina da agresor bude kažnjen, ali isto tako ti međunarodni čimbenici moraju voditi računa i o realnom stanju na tlu Bosne i Hercegovine i o odnosima glavnih međunarodnih čimbenika kako u Europi, koja nije jedinstvena, tako i glede odnosa glavnih svjetskih sila, Sjedinjenih Američkih Država i Rusije. Tako da je objektivno kriza u Bosni i Hercegovini nastala na podlozi veoma zamršenih odnosa, nije ju lako riješiti, ali nakon već, evo, gotovo četverogodišnjeg rata krajnje je vrijeme da se postigne rješenje.

❍ *Imate li na umu nekakav konačni plan, konačnu kartu?*

– Nemam.

❍ *A američki mirovni plan? Postoji li mogućnost da on uspije?*

– Upravo sam rekao kako on, iako barem meni nije poznat u detalje, možda i ne sadrži prijedloge koje bi mogle prihvatiti sve zainteresirane strane u sukobu, ali čini mi se da je, kao što rekoh, do sada najkompletniji u tom smislu i da pokušava objediniti različite poglede. No, osobno vjerujem da je kriza u Bosni i Hercegovini toliko ozbiljna i da je dostigla takvu razinu da zahtijeva da se bitni svjetski čimbenici sastanu i donesu odluke u interesu mira, ne samo u Bosni i Hercegovini, nego i mira uopće, u interesu stvaranja novoga međunarodnog poretka na tlu bivše Jugoslavije, i da se onda jedno rješenje koje polazi od tih opravdanih i realnih pretpostavki, da se takvo rješenje nametne onima koji ga ne bi prihvatili. Do sada je srpska strana odbijala prihvatiti prijedlog Kontaktne skupine.

❍ *Hoće li jučerašnje granatiranje u Bosni smanjiti ili pojačati napetost? Što će ono izazvati?*

– Nažalost, taj užasni napad, taj masakr civilnog pučanstva u Sarajevu, došao je u momentu kad Sjedinjene Američke Države zaista pokušavaju da se postigne mir, i sam je taj napad znači uperen protiv mirnog rješenja. Zbog toga bi međunarodna zajednica zaista trebala ne odustati nego ubrzati napore za okončanje te ratne tragedije.

❍ *Imate li poruku za turski narod?*

– Mi smo, Hrvatska je zainteresirana za dobre odnose s Turskom, koje smo od prvih susreta s predsjednikom Özalom i predsjednikom Demirelom i njihovim boravkom u Hrvatskoj i mojim u Turskoj, mislim, uspješno razvijali. Znači, želimo bilateralne odnose, ali ja isto tako sa zadovoljstvom ističem pozitivnu ulogu i suradnju koju je Turska imala u traženju rješenja u Bosni i uspostavljanju prijateljskih odnosa hrvatskog i muslimanskog naroda. Prema tome, smatram da je Turska do sada imala pozitivnu ulogu u stvaranju i mira i novog poretka u ovom dijelu jugoistočne Europe i Balkana i da je može imati i nadalje.

Mi smo za mirno rješenje*

Gospodine predsjedniče, kako ocjenjujete novu američku inicijativu za smirivanje sukoba u Bosni? Srbi su do sada htjeli 64% bosanskog područja.

– Vjerujem da inicijativa ima izgleda za uspjeh, jer je to prvi put da se europsko stajalište, koje je bilo prilično nejedinstveno, podudara s ruskim. Karadžić će se morati zadovoljiti s manje od 64%. Možda će to biti 46%, poglavito nakon nedjela Srba u Sarajevu. Možda će to ubrzati odlazak Radovana Karadžića s političke pozornice. To bi otvorilo put pregovorima i mirovnom rješenju.

Kakve teritorijalne zahtjeve Vi postavljate?

– Temelj bi mogao biti prijedlog Kontaktne skupine o diobi između muslimansko-hrvatske federacije i Srba sa 51% prema 49%, možda s malim izmjenama. Europa i međunarodna zajednica moraju razumjeti da to nije samo razgraničenje hrvatsko-muslimanske federacije i Srba, već bi to značilo i razgraničavanje interesnih sfera Istočne i Zapadne Europe.

Priča se da između predsjednika Slobodana Miloševića i Vas postoji sporazum o diobi Bosne.

– Milošević i ja nemamo nikakav sporazum o diobi Bosne. Na pregovorima u Ženevi predložio sam ne samo Miloševiću nego i Ćosiću da normalizacija odnosa na osnovi međusobnog priznanja bude povijesna nužnost. Usmeno su pristali, no u stvarnosti je Hrvatska morala ratovati.

No, sada američka inicijativa ipak dolazi na diobu Bosne između Hrvata i Srba. Država Bosna i Hercegovina de facto više ne bi postojala.

---

* *Focus*, (Njemačka), 3. rujna 1995. Razgovarao Nigel Rahimpour. Preuzeto: *Večernji list*, 8. rujna 1995.

– Sve što je međunarodna zajednica dosad učinila za mir svodi se na to da se hrvatsko-muslimanska federacija može konfederalno povezati s Hrvatskom i da se srpskim područjima dopušta oslanjanje na Srbiju. Uživali bi jednaka prava. Tu očito postoji sporazum velikih sila, ali pod pretpostavkom da se Bosna i Hercegovina formalno sačuva kao međunarodno priznata država.

❍ ***Mnogi Muslimani u Bosni i Hercegovini boje se da će ubuduće živjeti u rezervatu između Srba i Hrvata. Ne izaziva li to nepovjerenje između Muslimana i Hrvata?***

– Svijet je očito do danas dopuštao srpsku agresiju jer nije htio da Bosna postane muslimanska država u kojoj bi se trebalo bojati fundamentalizma. No, hrvatsko-muslimanska federacija je u interesu Muslimana, jer se tamo na taj način mogu i dalje oslanjati na Hrvatsku, i u interesu Hrvatske, jer je pretežni dio Bosne u povijesti geopolitički pripadao Hrvatskoj. To će na tom području spriječiti zaoštravanje sukoba između islama i zapadne uljudbe. Da do sukoba Hrvata i Muslimana neće doći možemo se nadati i stoga što su Muslimani povijesno, govorno i geopolitički izvorno pretežito Hrvati.

❍ ***Ako propadne mirovno smirivanje sukoba u istočnoj Slavoniji, hoćete li poduzeti novi oružani pohod protiv Srba?***

– Da. U iduća tri mjeseca učinit ćemo sve da dođemo do mirnog rješenja. No, ako to ne bude moguće, bit ćemo prisiljeni na vojnu akciju. Sadašnje stanje ne možemo više prihvaćati, jer se 60.000–80.000 prognanika želi vratiti u svoje domove.

❍ ***Kakvu će ulogu ubuduće u Hrvatskoj imati UN?***

– U Hrvatskoj neće više imati nikakvu ulogu. U istočnoj Slavoniji može ostati nekih tisuću do dvije tisuće vojnika dok se ne postigne rješenje. Ubuduće će moći imati samo ulogu promatrača ljudskih prava i prava etničkih manjina.

❍ ***Smije li se vratiti 150.000 odbjeglih »krajinskih« Srba?***

– Da to žele, ne bi otišli. No, mi ćemo poštivati ljudska prava i u slučajevima spajanja obitelji dopustiti povratak, kao i onima koji prihvaćaju hrvatsku državu kao svoju domovinu.

Vrijeme je da se napuste sve ideje o stvaranju Velike Srbije*

○ ***Gospodine predsjedniče, Vi vrlo dobro poznajete Srbe.***
– Nažalost.

○ ***Nažalost. Mislite li da je došlo vrijeme kad će biti moguće dovesti ih za pregovarački stol i postići rješenje koje će biti prihvatljivo za sve strane?***

– Mislim da je došlo to vrijeme da moraju napustiti sve ideje o stvaranju Velike Srbije nakon što su morali napustiti ideje o stvaranju velikosrpske Jugoslavije, i da su tome ponajviše pridonijeli uspjesi Hrvatske na oslobađanju svojih okupiranih područja zapadne Slavonije i sada srednje Hrvatske uključujući i Knin što je dalo mogućnosti i međunarodnim čimbenicima da shvate da Srbija nije takva sila kojoj treba i nadalje popuštati i mislim da su te hrvatske pobjede stvorile uvjete za okončanje krize, ne samo oslobađanje još preostalog dijela okupiranih područja Hrvatske, negoli i za pregovore, za okončanje pregovora u Bosni.

○ ***Drugim riječima, treba samo biti energičan i izvršiti pritisak na Srbe kako bi ih se dovelo za pregovarački stol. Jeste li razmišljali o tome da im se obratite s mogućim ustupcima kako biste zadovoljili njihove zahtjeve u Bosni i Hercegovini?***

– Da, mi zaista imamo, kad je riječ o Srbiji, protivnika koji razumije samo silu, ali ima stanovite razlike – Milošević i jedan vodeći krug u Srbiji su shvatili da ne mogu ići protiv čitavog svijeta. Zbog toga su oni prihvatili sada prijedloge Kontaktne skupine, dok, recimo, Martić dok je bio u Hrvatskoj i sada Karadžić u Bosni još uvijek nije spreman na to. Ali, treba također

* TV Izrael, 4. rujna 1995., tonski zapis.

shvatiti da političko rješenje, koje će se možda morati i nametnuti od strane međunarodnih čimbenika, ipak mora voditi računa i o realnostima, pa prema tome, i o zahtjevima bosanskih Srba koji su takvi kao što jesu, a međunarodni čimbenici nisu bili spremni da ih suzbiju.

❍ *Jesam li Vas dobro shvatio...? Kad kažete »voditi računa o realnostima«, znači li to...?*

– Mislim pri tome na to da je raspadom Jugoslavije izvan Srbije ostalo oko dva milijuna Srba i da njihovi zahtjevi za priključenje hrvatskih krajeva nisu imali nikakvih osnova, jer to nikada nije pripadalo Srbiji, ali što se tiče Bosne i Hercegovine, gdje je živjelo 1,300.000 Srba, problem opstanka Bosne i Hercegovine s obzirom na srpsko, muslimansko i hrvatsko pučanstvo uvijek je bio upitan. Problem kako da opstane ta Bosna i Hercegovina, nakon što je Jugoslavija neizbježno nestala, jest problem ne samo srpski, negoli kao što vidimo i svjetske politike, jer je riječ o razgraničenju čak civilizacijskoga na tom tlu, od antičkih vremena do danas.

❍ *Koliko mi je poznato, Vi ste demantirali tzv. »kartu na ubrusu« iz Londona, demantirali ste da ste je stvarno nacrtali. Međutim, pitam se, ne približavamo li se u stvarnosti rješenju koje bi zapravo značilo podjelu područja na dvije glavne sile, uz određenu autonomiju za bosansku muslimansku državu?*

– Na tom nesretnom kraljevskom ručku, odnosno večeri, ja sam samo podsjetio na mapu koja je izišla 1993. godine iz redova, ako ne izravnih, a ono oko redova NATO-a u Bruxellesu gdje je donijeta mapa o razgraničenju između Istoka i Zapada, između onog svijeta nad kojim će imati utjecaj Rusija, bez obzira tko u Rusiji vladao, jer Rusija ostaje euroazijska sila sa svojim težnjama za sferom utjecaja preko pravoslavnog svijeta, a sve drugo je špekulacija. Znate li za tu kartu?

❍ *Mislite na originalnu kartu? Ne!*

– Osim toga, svi prijedlozi, na što su ukazali i malo poznatiji ljudi u Europi, uključujući i francuskog filozofa Finkielkrauta, svi

prijedlozi o rješavanju krize u Bosni i Hercegovini kreću se na crti rješavanja bosanske krize na taj način da se postigne razgraničenje između srpskog dijela sada i između hrvatsko-bosanske federacije, makar i u okviru zadržavanja Bosne i Hercegovine kao posebne unije ili republike i članice Ujedinjenih naroda.

❍ *Posljednjih nekoliko dana intervjuirao sam ovdje mnoge ljude na ulici. Većina pretpostavlja da će naposljetku za istočnu Slavoniju jedino rješenje biti, kako su se izrazili, »Blitzkrieg«, da bi se to područje vratilo hrvatskim zemljama. Je li to i Vaša procjena?*

– Da, ako Srbija u sadašnjim okolnostima, nakon iskustva koje su imali s »Bljeskom« i »Olujom«, ipak ne bi bila prisiljena zbog općih okolnosti pristati na mirno rješenje. Ako Srbi ne bi pristali na mirno rješenje u roku od tri mjeseca za vrijeme mandata UNCRO-a, Hrvatska bi morala prići takvom rješenju.

❍ *Ocjenjujete li da će se to stvarno dogoditi? Niste li optimist glede mogućeg mirnog rješenja?*

– Ne, ja bih gotovo rekao da momentano ima možda i 60% mogućnosti da se postigne mirno rješenje, ali vidjet ćemo možda za tjedan-dva.

❍ *Zašto za tjedan–dva?*

– Pa, u okviru ovih napora američke inicijative da se postigne rješenje.

❍ *Postavio bih Vam jedno osobno pitanje. Vas u lokalnom tisku opisuju, usporedili su Vas s Bismarckom. Je li Vam to laska ili se zbog toga osjećate neugodno?*

– Pa, o samoj toj usporedbi nisam razmišljao, ali u svakom slučaju pala mi je u dio teška zadaća oslobađanja Hrvatske od komunističkog režima i uspostave demokratskog poretka, pa i proglašenja hrvatske suverenosti, evo, sada oslobađanje okupiranih područja, a samim time i postizanja toga da Hrvatska bude međunarodni subjekt s kojim se mora računati u stvaranju novoga međunarodnog poretka na tlu bivše Jugoslavije i u ovom dijelu jugoistočne Europe, susjednog Balkana koji je povijesno nesretno bure baruta.

Sve je to, razumije se, djelo hrvatskog naroda i dokaz njegove političke zrelosti, ali u tom okviru odluke sam morao donositi sam, uključujući i posljednju, bez obzira na to da sam imao u velikoj mjeri suglasnost svojih suradnika. Ali, nažalost, s velikim nerazumijevanjem međunarodnih čimbenika.

❍ *Što time hoćete reći? U kojem smislu?*

– Pa, od samoga početka svi bitni međunarodni čimbenici htjeli su sačuvati Jugoslaviju koja se nakon Titova odlaska s političke scene nije mogla sačuvati, kao što se pokazalo u stvarnosti, a nakon toga svaki hrvatski korak za oslobađanje svojih područja, od oslobađanja Dubrovnika, Maslenice, zapadne Slavonije, sada Knina, bio je dočekivan s nevjericom, sa sumnjom da uopće to Hrvatska može učiniti i da bi to spriječilo mirovne napore, a u praksi se pokazalo da smo stvorili oružanu silu koja je to kadra i da su upravo ti hrvatski uspjesi omogućili i sadašnju američku inicijativu, pa, prema tome, i pomogli da se ipak približimo mirnom rješenju.

❍ *S obzirom na uspjeh Vaše vojne operacije, pitam se je li bilo potrebno deportirati sve te desetke tisuća ljudi? Niste li ih mogli zadržati ondje?*

– Ja sam želio da srpsko pučanstvo, ono koje nije izravno bilo uključeno u zločine protiv hrvatskog naroda ostane, jer na kraju od okupacije tih hrvatskih područja 400.000 hrvatskih ljudi, građana Hrvatske, ne samo hrvatske nacionalnosti, nego i madarske, slovačke, rusinske itd. bilo je protjerano. Trećina Hrvatske bila je razorena zajedno sa svim kulturnim, posebno crkvenim spomenicima iz hrvatske povijesti. Prema tome, moja intencija, intencija hrvatske demokratske Vlade bila je da oni koji nisu počinili ratne zločine ostanu. Međutim, bili su toliko obmanuti idejom Velike Srbije da je većina napustila to područje u okviru našeg oslobađanja.

❍ *No, zacijelo ćete se složiti da biste bili pronašli načina, da ste doista htjeli da ostanu...*

– Ne, nisam mogao pronaći sredstva. Mi smo im nuđali ne samo ustavno, nego smo donijeli poseban Ustavni zakon koji im

je jamčio ne samo građanska nego i etnička prava i bili smo spremni da im, osim tih ljudskih i etničkih prava općenito, damo i lokalnu samoupravu tamo gdje su bili u većini. Umjesto toga oni su išli drugim pravcem, nisu prihvaćali. Prema tome, nismo mogli na drugi način. Oni su htjeli da tu srpsku republiku, tu »Krajinu« ujedine s bosanskom i da ujedine sve srpske zemlje u jednu Veliku Srbiju.

❍ *Prema tome, možda ćemo imati situaciju u kojoj će doći do diobe stanovništva u bivšoj Jugoslaviji?*

– Pa, vidite, Jugoslavija se našla u krizi već u Drugom svjetskom ratu, a te diobe pučanstva ovdje imaju civilizacijske uzroke, traju od osmanlijskih osvajanja pa naovamo, a nisu specifikum niti posebno iz svog područja. I vi u Izraelu imate probleme iz kojih biste mogli izvući neke usporedbe, na određeni način.

❍ *Postavio bih Vam sada pitanje o odnosima s Izraelom. Zašto odnosi nisu dobri? Je li Izrael za to kriv, jeste li Vi krivi? Koji je razlog zbog čega su odnosi tako hladni?*

– Pa, prije svega, ja ne bih rekao da odnosi Hrvatske i Izraela nisu dobri. Prije bih rekao da oni nisu do kraja završeni diplomatskim odnosima, iako na svim drugim područjima, na gospodarskom i športskom, pa i na drugim područjima s Izraelom imamo dobre odnose. Hrvatska demokratska opcija, ja osobno i hrvatska vlast stavili smo na raspolaganje Hrvatsku za izbavljenje ili preseljenje Židova iz Sovjetskog Saveza, iz istočnoeuropskih zemalja u ovim prijelaznim razdobljima. Pomogli smo pri spašavanju Židova iz Sarajeva. U Hrvatskoj postoji mala židovska zajednica, ali nazočna je u svim sferama hrvatskog života, i na gospodarskom i na političkom, nesrazmjerno njihovom broju. Ima ih i u državnoj upravi, najvišim institucijama Vlade i sudstva itd. Prema tome, postoje s Izraelom i športski i gospodarski odnosi i mislim da neki nesporazumi koji su bili, koji su poticani od strane Beograda koji je stjecajem okolnosti neke možda židovske krugove i lažno informirao, razumije se, i s objektivnom situacijom koja je proizlazila iz Drugoga svjetskog rata, ali da su to sve sporedni momenti i vjerujem da smo na

putu uspostave svestranih, punih odnosa između Hrvatske i Izraela, jer zaista nema nikakvih zapreka, a ima mnogo zajedničkih interesa i zajedničkih pogleda na svjetske prilike.

○ ***A jedna od tih zapreka je ta kontroverzna knjiga. Htio bih Vas pitati, čitao sam Vašu ispriku Bnai Brithu i imao sam dojam da je to bio nekakav politički imperativ, da ste Vi smatrali kako to morate učiniti. Čitajući izvatke iz Vaše knjige, nisam pročitao cijelu knjigu, činilo mi se da Vas je to vrlo zaokupljalo. Stoga nalazim nekakav raskorak između Vaše isprike, koja nalikuje na političku izjavu, i knjige, koja nalikuje na djelo povjesničara.***

– Ne, dragi moj gospodine. Ako ste čitali, onda ste čitali izvatke od dvadeset stranica koje su napravili upravo ti srpski ekstremisti, koji su upravo htjeli, znajući utjecaj Židova u svijetu, osobito u medijima, da taj problem prikažu jednostrano. Nekoliko veoma ozbiljnih židovskih intelektualaca u svijetu, posebno u Sjedinjenim Američkim Državama, pročitalo je knjigu i svojim otpisima su potvrdili da u knjizi nema nikakvih antisemitskih priklona. Ja sam u tim »Bespućima« razmišljao o sudbini naroda u povijesti, pa i o sudbini i hrvatskog i židovskog naroda, na način da shvatim povijesna zbivanja od biblijskih vremena pa nadalje do današnjih dana, sa situacijom u kojoj se nalazi i židovski narod danas i hrvatski narod u borbi na život i smrt da opstanu i da budu subjekti u međunarodnoj zajednici. A razumije se da je onda to dalo povoda za jednostrano tumačenje, međutim, u biti nema nikakvih razloga za to da se zaključi kako sam ja dao političku izjavu a ostao sam pri svojim stanovištima, jer nije bilo potreba da iznevjerim čak svoje znanstveno-filozofske poglede koje sam ovdje iznio. Ali, razumije se, bio sam spreman izjaviti da su pojedini odsjeci te knjige u jednostranom shvaćanju mogli zbog opće neupućenosti u pojedinih pripadnika židovskog naroda izazvati osjećaj nelagode, ali je zanimljivo pri tome da se to odnosilo čak i na moje razmatranje židovskih intelektualaca i samog Izraela, ili pak na neka svjedočanstva koja sam citirao, a koja se u ovakvim političkim okolnostima, kad sam se našao na čelu države, koja se zauzima ne samo za dobre, negoli i svestrane odnose sa židovskom državom, sa Izraelom, da kao predsjednik države, razumije se, da bih vodio o tome računa i da bih vjerojatno takve rečenice bio ispustio u pisanju knjige.

○ ***Čuo sam da ste htjeli doći u Izrael, u Yad Vashem, i iznijeti sličnu ispriku. Je li to točno? Ako jest, zašto se to nije ostvarilo?***

– Kad jednom posjetim Izrael, a to, razumije se, kao predsjednik Hrvatske, ne mogu privatno, nego kad dođe do toga, jasno da sam spreman u onom smislu kao što sam dao povijesnu ocjenu i zločina prema Židovima u Hrvatskoj i opće u svijetu to ponoviti.

○ ***Očekujete li takav poziv?***

– Ja vjerujem da će do toga doći.

Želimo da višestranačka demokracija u Hrvatskoj dobije ozbiljnije oblike*

○ ***Gospodine predsjedniče, ovih posljednjih dana, bilo da se radi o Parizu, Londonu, Washingtonu, Sarajevu ili čak Beogradu, razgovara se samo o miru – vjerujete li Vi u mir i zbog čega?***

– Moram vjerovati u mir, jer kad ne bi bilo te vjere ne bi bilo ni svrhovitosti bilo kakvih političkih djelatnosti. Osim toga, svaki rat jednom mora završiti, tako je bilo dosad u povijesti, pa mora biti i sada.

○ ***A vjerujete li danas da se rat približio svom kraju?***

– Da.

○ ***Zbog čega, zbog čega se rat približava kraju?***

– Zbog toga što su Srbi, koji su započeli taj rat došli s jedne strane do poraza svoje politike i do situacije u kojoj moraju pokušati očuvati ono što su postigli prekrajanjem Bosne.

○ ***Znači, poraz Srba dovest će do mira. Međutim, da bi se mir postigao, valjda će se sklopiti neki sporazum. Je li Hrvatska spremna napraviti neke ustupke kao što će to morati učiniti Srbi kako bi se sporazum sklopio i došlo do mira?***

– Prije svega, da bih bio dobro shvaćen, poraz srpske imperijalne politike je postignut, one imperijalne politike koja je htjela prisvojiti dijelove Hrvatske i koja je osvojila dvije trećine Bosne. Takva srpska politika doživjela je poraz.

Hrvatska nije spremna ni na kakav kompromis, jer – nema što – Hrvatska je oslobodila najveći dio svojih okupiranih po-

* *Le Figaro*, 23. rujna 1995., tonski zapis. Razgovarao novinar Patrick de Saint-Exupery.

dručja, i to onih koje je okupirala Srbija, no još je preostalo 4,5% hrvatskog okupiranog teritorija, i mi to moramo osloboditi, po mogućnosti na miran način, uključiti u ustavno-pravni poredak. Kad ne bismo uspjeli, bili bismo prisiljeni primijeniti sredstva kao što smo ih bili primijenili u oslobadanju drugih područja. Nikakvog kompromisa u tom smislu ne može biti. Ali Hrvatska je spremna i želi što prije normalizaciju odnosa između Hrvatske i Srbije, odnosno njihove Jugoslavije, kao pretpostavke za stvaranje novoga međunarodnog poretka na tlu bivše Jugoslavije u ovom dijelu Europe. Do te normalizacije može doći na osnovi međusobnog priznanja. Prije dvadesetak godina pisao sam već o nužnosti skandinavizacije ovog područja na osnovi međusobnog priznanja. Rekao bih, dopustite mi da čak stavim takvu usporedbu, da je za novi međunarodni poredak, trajni međunarodni poredak u ovom dijelu jugoistočne Europe, susjednog Balkana, nužna normalizacija hrvatsko-srpskih odnosa kao što je bila isto tako nužna normalizacija odnosa između Francuske i Njemačke da bi se došlo do jedne unije Europe.

❍ ***Želite time reći da se mir kao globalna perspektiva na ovom području Europe nužno zasniva na normalizaciji odnosa, dakle na uspostavljanju normalnih odnosa između Hrvatske i Srbije?***

– Da, kao dvaju i povijesnih entiteta i najvažnijih nacionalnih subjekata na ovom području.

❍ ***Govorili ste o 4,5% teritorija Hrvatske koji je još pod srpskom okupacijom.***

– Kontinentalnog dijela 4,5%. Inače, od ukupnog, uključujući i pomorski dio, je 2,84%.

❍ ***Dakle, radi se o istočnoj Slavoniji – rekli ste – ili ćemo je mirno reintegrirati, reintegrirati mirnim putem, pregovorima ili ćemo napasti kako bismo je oslobodili kao što smo to učinili i s ostalim donedavno okupiranim područjima. Istočna je Slavonija nedvojbeno simbol za Hrvatsku, tamo se nalazi Vukovar, mučeništvo Vukovara, ali je istovremeno istočna Slavonija i jedina srpska pobjeda koja se još održava. Je li moguće predvidjeti da bi Srbi prepustili***

istočnu Slavoniju, a s druge strane, u slučaju hrvatskog napada na Slavoniju, ne bi li Hrvatska riskirala ogroman sukob, jer bi se u tom slučaju prvi put sukobile dvije prave vojske, velike vojske?

– Prije svega, treba znati da su na tim područjima, gdje ste s pravom kazali da je Vukovar postao simbol hrvatskog otpora srpskoj agresiji itd., da je na tom području uvijek bila isključivo jedina hrvatska relativna većina, da su Hrvati imali 45% katolika, Mađari i druge nacionalne manjine još 20%, tako da su Srbi imali svega oko 34%, nikada ni na jednom od tih područja ni u jednoj općini nisu imali većinu.

Prema tome, ne postoji nikakva mogućnost neke špekulacije kakve se negdje javljaju da bi Hrvatska mogla napraviti neki kompromis u tom smislu, da najprije to raščistimo.

I sada odgovor na Vaše pitanje – mi smatramo da su danas i vojni odnosi takvi da Hrvatska raspolaže s takvom vojskom koja je kadra da na sličan način, kao što je oslobodila zapadnu Slavoniju i Knin, oslobodi i ta područja. Razumije se da bi otpor tu bio jači, ali Srbija nema nikakvih izgleda da pruži takav otpor da mi to ne bismo oslobodili. Osim toga, sâmo srpsko pučanstvo zna što se zbilo do sada u ovom ratu i mislimo da je Srbija i zbog međunarodne izoliranosti i zbog gospodarski katastrofalnog stanja u takvu položaju da ipak ne bi smjela riskirati da zbog toga uđe u neki opći rat protiv Hrvatske. Srpsko pučanstvo u tim područjima je svjesno da ne može očekivati, kao što nisu mogli ni ovi u Kninu, nekakvu takvu pomoć. Prema tome, sve je sklonija tome da prizna Hrvatsku, a s druge strane i javno mnijenje u Srbiji sve više dolazi do spoznaje da je nužna normalizacija odnosa s Hrvatskom.

❍ ***Čini se da ste vrlo uvjereni da neće biti intervencije bivše Jugoslavenske narodne armije, JNA, u istočnoj Slavoniji?***

– Ne bih to isključio sasvim. Jednim dijelom ona je već tamo i vjerojatno bi na neki način pokušala, ali čini mi se da je situacija takva da možemo to sasvim riješiti na miran način ili pak jednom vojnom operacijom u onom smislu kao što smo to i do

sada učinili. Računam da bi, prije svega, Srbija time sebi samo otežala položaj, jer čitav svijet, uključujući i Ruse, kao saveznike Srbije, priznaje da je to hrvatski teritorij. Angažiranje Srbije i Jugoslavije u tom ratu samo bi pogoršalo položaj Srbiji, a naprotiv, ako odustane i pomogne mirnom rješenju, Srbija može imati golemih koristi od toga u normalizaciji odnosa s Hrvatskom, u normalizaciji prometa cestovnog, željezničkog, uopće povezivanja s Europom i svijetom. Prema tome, računam da su se stekli uvjeti za rješenje ili na miran način, gotovo bih rekao 70%, ili pak da ćemo, ne bude li tako, ako bi ipak pružili otpor, to veoma brzo riješiti.

○ *U početku operacije »Oluja« rekli ste da će istočna Slavonija biti oslobođena za tri mjeseca. Je li taj rok još uvijek stoji? Nedavno sam čuo kako Vas osječki gradonačelnik moli, preklinje da ne zaboravite istočnu Slavoniju.*

– Ni ja, ni ijedan hrvatski čovjek ne može je zaboraviti. Jeste li možda bili u Splitu? Jeste li vidjeli kako je Split progovorio: Vukovar, čitava Hrvatska. Prema tome, ja se zaista nadam da ćemo, bilo u okviru ove mirovne inicijative koju sada Amerika, zajedno s Europskom unijom pa i Rusijom, poduzima, bilo mimo toga u izravnim pregovorima sa Srbima s tog područja, pa i s Beogradom, riješiti to na ovaj ili onaj način.

○ *Koji bi rok bio prihvatljiv? Postoji li rok?*

– Pa, postoji rok, prestanak mandata UNCRO-a. Prema tome, više ne može biti nikakvog produžetka mandata UNCRO-a.

○ *Smatrate li ili pak niječete da postoji veza između problema istočne Slavonije i problema Bosne i Hercegovine?*

Formalno ne postoji, ali u biti da, jer je to rezultat jedne opće srpske agresije i sadašnjeg nastojanja za mirno rješenje čemu Hrvatska želi pridonijeti.

I rekao sam da Hrvatska želi pridonijeti mirovnom procesu.

○ *Što znači da su ta dva problema povezana i da ih ne treba odvajati u pregovorima?*

– Osobito zbog sankcija, skidanja sankcija Srbiji.

○ *Da prijeđemo na Bosnu i promijenimo malo temu. Sjećam se Vaše izjave iz ožujka 1991. godine kada ste rekli da se rješenje za Bosnu i Hercegovinu sastoji u etničkoj podjeli Bosne i Hercegovine, pri čemu bi se Srbi i Hrvati pridružili svojim matičnim državama, a za Muslimane bi se mogla organizirati, stvoriti jedna mini-država u srednjoj Bosni. Je li još ostajete pri tome?*

– Mislim da baš tako nisam kazao.

○ *To je Vaša izjava koju sam pronašao u tadašnjem broju časopisa »Vanjska politika«.*

– Vidite, bosanska kriza jest proizašla iz zaista veoma zamršenih odnosa, jer tu su zaista tri nacionalna entiteta, odnosno tri civilizacije. Komunisti Titova doba htjeli su olakšati te okolnosti u Bosni, pa su ih pogoršali proglašenjem muslimana kao vjere posebnom nacijom. U rješavanju te krize od 1990. pa do danas, osobito od početka srpske agresije 1991. godine, u okviru razmatranja u Europskoj konferenciji o Jugoslaviji došlo se do prijedloga, kao što ste Vi kazali da se formiraju, da se kriza u Bosni riješi na taj način da se stvori zapravo unija triju republika, muslimanska, hrvatska, srpska, pri čemu bi se srpska imala pravo vezati za Srbiju, hrvatska republika za Hrvatsku. Takvo rješenje bilo bi prihvatljivo sa stanovišta većine hrvatskog pučanstva u Bosni i Hercegovini, pa i Hrvatske, ali pokazalo se da takvo rješenje nije prihvatljivo za Europu i za zapadni svijet. Zašto? Zato što Zapadna Europa, zapadni svijet nije htio dopustiti da se na tlu Bosne stvori makar i mala muslimanska, islamska državica, kako ne bi bila oslonac fundamentalističkog prodiranja u Europu i djelatnosti u njoj.

Prema tome, iz zapadnih redova, što se onda očitovalo Washingtonskim sporazumima predloženo je stvaranje hrvatsko-muslimanske federacije, što je zbog tih razloga zapadne civilizacije i zbog geostrateških razloga s hrvatskog stanovišta bilo za Hrvatsku prihvatljivo. U tom pogledu se poklapaju i strateški interesi

Hrvatske s obzirom na granice, a osim toga, povijesna je istina da je većina tih bosanskih Muslimana hrvatskoga podrijetla i da je bila u sastavu hrvatskih država, većina njih čak govori jednim od najhrvatskijih dijalekata, ikavicom, itd. Prema tome, u svakom slučaju to za Hrvatsku predstavlja i izazov koji može uspješno riješiti samo uz pomoć Europe i zapadnoga svijeta, jer civilizacijski će problemi, znači, i u Federaciji i u odnosu između Federacije i Hrvatske ostati.

I još nešto, ne znam hoćete li imati pitanje, kada je riječ o definitivnom rješenju krize u Bosni, koje se znači kreću u tom prijedlogu održanje Bosne kao jedne unije Federacije i Srpske Republike. Pri tome je veoma važno razgraničenje tih dvaju entiteta. Jer, bez obzira na to što Bosna i Hercegovina i po tom mirovnom prijedlogu ostaje kao država članica Ujedinjenih naroda, ipak pravo da se Republika Srpska na svoj način veže za Srbiju a Federacija za Hrvatsku, govori zapravo o tome da to nije razgraničenje između Hrvata i Srba i Muslimana i Srba, nego da je to zapravo razgraničenje Istočne i Zapadne Europe koje na tom tlu traje od diobe Rimskog Carstva i kršćanstva pa je tradicionalno u sferi utjecaja pravoslavne Rusije i Zapadne Europe.

○ ***Kad govorite o razgraničenju, vjerojatno pomišljate i na onu kartu, na onu mapu koju ste navodno nacrtali na jelovniku, barem je tako gospodin engleski zastupnik izjavio.***

– Ja sam samo u razgovoru podsjetio na kartu koju je jedno francusko izdavačko poduzeće izdalo u Bruxellesu. Vi znate tu kartu? Za tu kartu ljudi kažu da nije objavljena bez znanja zapadnih strateških mozgova u NATO-u.

○ ***Ali ta karta odgovara i Vašim idejama.***

– Ta karta na svoj način izražava tu povijesnu i stvarnu realnost i pokušaj traženja nekoga takvog rješenja koje bi stvorilo pretpostavke za to – ono što sam jednom rekao da će doći do skandinavizacije, do stvaranja pretpostavki za jedan trajniji međunarodni poredak.

○ ***Predstavlja li Bosna i Hercegovina teret za Hrvatsku ili smatrate opravdanima težnje njihovog vodstva da se poveže s Hrvatskom?***

– Iz geopolitičkih i strateških razloga Hrvatska mora biti zainteresirana za povezivanje s Bosnom i Hercegovinom. Ali će brojna premoć Muslimana nad hrvatskim pučanstvom u Federaciji svakako predstavljati, kako ste Vi kazali, teret, problem i civilizacijski, ali to je taj što sam kazao problem privlačenja u europsku civilizaciju.

Prema tome, u toj ideji i planu Federacije hrvatski narod i hrvatska država imaju također svojih interesa, ali imaju ih i Muslimani kao gotovo jedini način da opstanu na ovom tlu ukoliko prihvate, znači, tu ideju da budu sastavni dio europske civilizacije a ne nekih fundamentalističkih struja.

○ ***Dakle, koga biste u sarajevskoj vladi smatrali ekstremistom, možda je to prejaka riječ, ali koji Vas od sugovornika iz sarajevske vlade dovodi u stanovite sumnje?***

– Općenito uzevši, možemo kazati da u muslimanskom vodstvu nema fundamentalista, ali i onda, kada oni govore da su za građansku državu, ali za građansku državu koja bi se zasnivala na tome da Muslimani imaju većinu, pa bi prema tome ta država onda morala biti u skladu s Kuranom, s islamskim zakonima. U sarajevskom vodstvu ipak ima ljudi koji shvaćaju opće okolnosti i koji iz tog shvaćanja i pragmatičnih razloga prihvaćaju Washingtonske sporazume. Među takve svakako spadaju i gospodin Izetbegović, Ganić, Šaćirbej. Ali u praksi ima i onih koji su doveli mudžahedine i koji bi rado vidjeli među sobom i u nižim slojevima mudžahedinske dobrovoljce koji su zapravo unosili takve fundamentalističke elemente u ionako veoma veliku podvojenost u Bosni i Hercegovini.

○ ***Još samo posljednje pitanje o hrvatskoj unutrašnjoj politici. Hrvatski sabor je upravo raspušten na zahtjev predstavnika HDZ-a. Zbog čega ste raspustili Sabor u ovom trenutku, znači li to zapravo dobiti bjanko-ček za mirovne pregovore i, s druge strane, jeste li bili***

iznenađeni traženjem gospodina Izetbegovića da se u Hrvatskom saboru osigura jedno mjesto i za muslimanske emigrante u Hrvatskoj?

– Pa, zahtjev gospodina Izetbegovića možemo shvatiti kao brigu za muslimansku, bošnjačku manjinu u Hrvatskoj, a Sabor smo raspustili zato što smo imali četvrtinu okupiranih područja Hrvatske, što više nemamo. Prema tome, nastala je druga situacija, faktično, a osim toga hrvatska višestranačka demokracija još je u preslojavanju i vjerojatno ste čuli da je od 120 zastupnika, koji su birani na izborima 1992. godine, njih dvadeset četvero promijenilo stranačku pripadnost. Prema tome, izbori bi trebali biti sljedeće godine, sada su za to povoljnije prilike kako bismo mogli uspješnije rješavati probleme koji stoje pred Hrvatskom.

Mi sada u Hrvatskoj u Saboru imamo deset stranaka koje vrlo malo znače i, prema tome, željeli bismo da hrvatska višestranačka demokracija dobije ozbiljnije oblike, pa smo u tom smislu podigli prohibitivnu granicu na 5% i željeli bismo da novi Sabor bude u tom smislu ozbiljniji i da vladajuća stranka ima ozbiljnije protivnike u interesu rješavanja hrvatskih problema.

❍ ***To se nikako ne može interpretirati kao zahtjev, kao traženje bjanko-čeka za mirovne pregovore?***

– U tom pogledu postoji, mislim, opće jedinstvo hrvatske javnosti s državnim vodstvom. Razumije se, ima različitih mišljenja, osobito u pogledu Bosne, ali u cjelini uzevši, ako ste pratili, jeste li bili možda u »Vlaku slobode«?

❍ ***Nisam.***

– Ali u Splitu ste bili ili ste gledali na televiziji?

❍ ***Gledao sam na televiziji.***

– U cjelini uzevši, mi smo postigli u hrvatskom političkom životu zaista jedan općenacionalni preporod u kojem su sudjelovali svi slojevi. Rekao sam nedavno – od potomaka plemstva i radničkih slojeva do inteligencije, ali imamo demokratski poredak u kojem je prisutno ne samo tih deset stranaka u Saboru, nego ima i različitih udruga, stranaka, strančica pedesetak, ali smo uspjeli da s jačinom i demokratskog poretka onemogućimo da sasvim na margine budu potisnute sve ekstremne i lijeve i desne političke struje, da su gotovo od manjeg utjecaja negoli u mnogim zemljama s dugom demokratskom tradicijom.

❍ ***Još samo jedno, posljednje pitanje koje vrlo zanima Francuze. U trenutku, kad su se na terenu raspoređivale Snage za brzo djelovanje, bilo je mnogo problema, pogotovo za njihov prolazak kroz Hrvatsku, topovi velikog kalibra dugo su bili blokirani u Pločama. Zbog čega je došlo do takvih problema?***

– Prije svega, i mirovne snage, a za te RRF nije se znalo jesu li sastavni dio mirovnih snaga ili samostalne, moraju se ponašati u Hrvatskoj kao u suverenoj zemlji. Neke od mirovnih snaga su se ponašale jednostrano do sada, do onda dok su se pojavile ove snage. Kao što znate, Hrvatska je u to vrijeme bila u pripremi livanjske operacije prema Grahovu, što je bilo i uvod za kninsku operaciju, a bilo je i nekih naznaka da bi jedan dio tih snaga išao tim smjerom da bi onemogućio Hrvatsku.

Prema tome, trebalo je biti načisto da te snage nisu došle da nameću neko svoje rješenje.

❍ ***Danas Snage za brzo djelovanje imaju Vašu punu podršku.***

– Apsolutno. Ali budući da mi niste postavili pitanje, a razgovarate sa mnom prije mog odlaska u Francusku, dopustite da kažem da je Hrvatska, i prije i danas, jako zainteresirana za dobre svestrane odnose s Francuskom. Po svojem političkom i kulturnom ozračju, Hrvatska je možda najviše vezana s francuskim kulturnim središtem, bez obzira na to što neki jednostrano na to gledaju, ali ja s velikim zadovoljstvom ističem da su se u posljednje vrijeme odnosi između Francuske i Hrvatske poboljšali na svim razinama i da u okviru mog odlaska u posjet Francuskoj dolazi i do potpisivanja nekih ekonomskih sporazuma. Hrvatska zaista želi s Francuskom, koja tradicionalno ima veliku ulogu u Europi, imati što bolje i svestranije odnose.

○ ***Jeste li dolaskom na vlast predsjednika Chiraca primijetili promjenu francuske političke orijentacije u odnosu na bivšu Jugoslaviju?***

– Jesam.

Glavni međunarodni čimbenici moraju se odlučnije postaviti prema onima koji se suprotstavljaju poštivanju mira*

○ ***Gospodine predsjedniče, kakve Vi vidite puteve za uspostavu mira na Balkanu?***

– Mislim da za sve nas koji smo na ovaj ili onaj način uključeni u tu krizu nema druge nego prihvatiti mirovnu inicijativu koja se sada odvija pod vodstvom Sjedinjenih Američkih Država, a koja je ipak u najvećoj mjeri usuglašena i s Europskom unijom i s Rusijom.

○ ***Smatrate li Vi Moskvu kao saveznika za uspostavu mira u regiji?***

– Svakako, bez Moskve, bez Rusije ne može se postići mir ni u ovom području gdje Rusija ima tradicionalno velik utjecaj.

○ ***Kakve su po Vašem mišljenju perspektive razvoja bilateralnih odnosa između Hrvatske i Rusije?***

– Pa, kada je riječ o bilateralnim odnosima između Hrvatske i Rusije, onda treba imati uvijek na umu da povijesno postoje veoma razvijeni kulturni odnosi između Hrvatske i Rusije. Sve tamo od XVII. stoljeća pa naovamo, na svim područjima kulturnog života, književnosti, glazbe, ali i političkog života, odnosi između Hrvatske i Rusije su bili veoma razvijeni, uključujući i socijalističko razdoblje, a isto tako, imali smo i veoma intenzivne gospodarske odnose. I na toj crti smatram da postoje obostrani interesi, osobito na gospodarskom području, da te odnose i nadalje razvijamo na što široj osnovi.

* Ruska televizija i radio, 27. rujna 1995., tonski zapis.

Čini mi se da povremena politička nerazumijevanja, koja su ipak sporedna, ne bi smjela biti nikakva zapreka i da postoji u ovom demokratskom razdoblju i Rusije i Hrvatske dovoljno razloga i dovoljno osnova da te odnose razvijemo na svim područjima, i gospodarskom, i kulturnom, pa i športskom.

❍ ***Gospodine predsjedniče, kako Vi gledate na razvoj političkih napora međunarodne zajednice u odnosu na rješavanje krize i na zadnji sastanak u New Yorku?***

– Pa, i taj sastanak, koji je ovih dana bio u New Yorku, predstavlja mali korak naprijed u približavanju miru. Mislim da glavni medunarodni čimbenici, Sjedinjene Američke Države, Rusija, Europska unija, moraju biti čak i odlučniji u usuglašavanju medusobnih gledišta i u nametanju mira onima koji bi željeli produžiti rat, jer produženje rata može značiti ne samo produženje patnji tih naroda i čitavoga ovog područja, nego bi moglo prouzročiti i katastrofalnije posljedice.

Prema tome, ja smatram da bi, kao što rekoh, glavni medunarodni čimbenici, u koje ubrajamo Sjedinjene Američke Države, Rusiju i Europsku uniju, morali čak odlučnije postaviti zahtjeve prema onima koji se suprotstavljaju postizanju mira.

❍ ***I zadnje pitanje, gospodine predsjedniče, kakva je, po Vašem mišljenju, sudbina istočne Slavonije?***

– Sudbina istočne Slavonije jest da se što prije uključi u ustavno-pravni poredak Hrvatske. Sa zadovoljstvom konstatiram da su, ne samo sve članice Ujedinjenih naroda, Europske članice Ujedinjenih naroda, nego i Rusija, isto tako nedvosmisleno priznale da je to sastavni dio Hrvatske i da se ostatak toga hrvatskoga okupiranog područja treba naći u okviru Hrvatske.

Što se Hrvatske tiče, mi smo za to da se rješenje nade na politički način, da se sve one oružane postrojbe koje su došle iz Srbije i Jugoslavije odmah povuku, a da se paravojne formacije, stvorene u tom području, razoružaju od strane mirovnih snaga i da se prema tome s jednom privremenom upravom u kojoj bi bili, uz predstavnike hrvatske vlasti, i predstavnici Ujedinjenih naroda ili Europske unije, već prema dogovoru, i predstavnici

lokalnog pučanstva hrvatskog, srpskog i manjinskog, da se u roku od godine dana u jednoj takvoj privremenoj upravi povratkom prognanika, a imamo 80.000 prognanika iz tog područja, stvore uvjeti da se provedu izbori za lokalnu samoupravu.

Prema tome, želimo na miran način vratiti ta područja u ustavno-pravni poredak Hrvatske, ali ukoliko bi na srpskoj strani opet naišli na otpor mirnom rješavanju, onda, razumije se, da bi Hrvatska, kao što je to bilo u slučaju zapadne Slavonije i Knina, poduzela sve potrebne korake da vrati ta područja u svoj sastav.

Da bismo oslobodili okupirana područja stvarali smo jake oružane snage*

Gospodine predsjedniče, počet ćemo od Splitskih sporazuma s predsjednikom Izetbegovićem. Možete li nam reći kako ste reagirali kada Vam je potpredsjednik Vlade Granić rekao da bi predsjednik Izetbegović možda bio spreman sastati se s Vama radi razgovora o jačanju vojne i političke suradnje između Hrvatske i Bosne i Hercegovine?

– Pa, to je ono što sam kao predsjednik Hrvatske očekivao, s obzirom na to da nije bilo izgleda za političko rješenje. Očito je da je trebalo doći do sporazuma s muslimanskim vodstvom, ne toliko radi toga da bismo mogli zajednički provesti operacije, jer muslimanske snage nisu bile u takvoj poziciji, već da bismo postigli suglasnost o operacijama Hrvatske vojske i na bosanskom teritoriju koje bi kasnije omogućile oslobođenje i Knina.

Možete li nam reći kako ste, uoči Splitskih sporazuma, znam da ste večerali s veleposlanikom Galbraithom na Brijunima, veleposlanika Galbraitha izvijestili o svojim planovima?

– Pa, u to vrijeme – uoči splitskog sastanka i dogovora, mi smo, razumije se, s gospodinom Holbrookeom, kao i uopće s američkim prijateljima, razgovarali o općenitim prilikama i s jedne strane smo isticali našu želju da dođe do mirnog rješenja, ali isto tako i sumnje da Srbi to ne prihvaćaju, prema tome, da ćemo morati biti pripremni i na druge korake, jer ne možemo trpjeti da Srbi povremeno pristaju na neki razgovor, neki sporazum o mirnom rješenju, kao što je to bilo uoči »Bljeska«, a onda opet odustanu dobivajući ne samo vremena za dalju oku-

* BBC, 28. siječnja 1996., tonski zapis.

paciju, nego pripremajući sjedinjenje »Krajine« sa Srpskom Republikom u Bosni.

○ *Što se dogodilo na sastanku s predsjednikom Izetbegovićem, trajao je 20 minuta, na samom početku razgovora? Možete li nam nešto reći o tome?*

– Kad su već bili razgovori u četiri oka, onda neka ostane u četiri oka, sadržaj. No, ipak je bitno bilo to da sam ja želio od njega čuti, a čini se i on od mene, jesmo li zaista za provedbu Washingtonskih sporazuma, za Federaciju. Obojica smo se izjasnili za to da jesmo za hrvatsko-bošnjačku suradnju, za Federaciju, i to je onda bila osnova za razgovore i za deklaraciju koju smo potpisali.

○ *Tada ste također predložili veće hrvatsko sudjelovanje u Federaciji. Možete li nam reći kako ste to spomenuli?*

– Nije bilo riječi toliko o tome koliko će biti Hrvata, nego sam ja i gospodinu Izetbegoviću, i uopće u svim tim razgovorima od Washingtonskog sporazuma pa nadalje, do dana današnjega, govorio o tome da je za Hrvate u Bosni i Hercegovini prihvatljiva Federacija samo pod uvjetom da se osigura puna ravnopravnost, čak i onda kad se to ustavno osigura u Bosni i Hercegovini, znači u Vladi Federacije, u Vladi Bosne i Hercegovine i kantonalnim rješenjem. Čak i onda je potrebno za Hrvate u Bosni i Hercegovini jamstvo Hrvatske da će to biti osigurano, jer su Hrvati u manjini i, s obzirom na teška iskustva koja su imali u bivšoj Jugoslaviji, najprije pod hegemonijom srpskom u Bosni i Hercegovini, a zatim muslimanskom, Hrvati su jako teško pristali i, prema tome, morali smo ih uvjeravati da je to u interesu opstanka hrvatstva u Bosni i Hercegovini, da je to u strateškom interesu hrvatske države, ali da njihov opstanak tamo i te interese možemo osigurati samo na taj način ako, kao što ste Vi kazali, budu u većem broju zastupljeni, te da se osigura puna ustavna ravnopravnost, i da, pored toga, vezama između Federacije i Hrvatske bude jamstvom Hrvatske osigurana njihova budućnost.

○ *Na splitskim razgovorima postigli ste naposljetku sporazum o vojnoj suradnji. Možete li nam opisati kako ste postigli taj sporazum i njegove konkretne pojedinosti?*

– Mi smo već od kraja g. 1992. imali načelni sporazum o vojnoj suradnji u pograničnim područjima. No, taj sporazum nije bio dovoljno utemeljen za šire vojne operacije Hrvatske vojske u Bosni i Hercegovini, a mi smo znali da je vojna suradnja i mogućnost operacija Hrvatske vojske u Bosni i Hercegovini od primarne važnosti za uspjeh oslobađanja okupiranih područja Hrvatske – Knina i za sve ono što se oko »Krajine« zbivalo, jer se Knin održavao, znači, vezama s bosanskim Srbima. Zbog toga smo ne samo pružali pomoć HVO-u, vojnim snagama Hrvatske Republike Herceg-Bosne, nego smo i izravno imali tamo manje vojne snage u pograničnim područjima. Pripremajući se za to, znali smo, budemo li morali ići u vojno oslobađanje »Krajine«, da ćemo prije svega morati u pozadini »Krajine«, u zapadnoj Bosni, obaviti poslove da spriječimo te veze između »Krajine« i bosanskih Srba. U ovim okolnostima, kao što znate, već su se stvari tako razvijale da je i sam Bihać bio ugrožen, da su se Srbi spremali zauzeti i bihaćko područje čime bi stvorili potpunu mogućnost povezivanja s bosanskim Srbima i proglašenje čak sjedinjenja »Krajine« i Republike Srpske u Bosni. Zbog toga nam je bilo važno da postignemo takav opći vojni sporazum koji bi nam omogućio vojne operacije Hrvatske vojske, da legaliziramo te operacije i sve ono što smo postigli kasnije.

U svezi s tim mogao bih Vam kazati da smo, s obzirom na tu situaciju u Bosni, već potkraj godine 1994. s oslobođenjem Kupresa dali znati koliko nam je to važno, a ja sam još 17. srpnja održao sastanak sa svojim vojnim zapovjednicima, dajući im zadaću da pripreme planove za oslobođenje »Krajine«. Prema tome, nekoliko dana nakon toga došli su ti razgovori u Splitu, gdje smo već mogli i konkretnije razgovarati na političkoj razini s predsjednikom Izetbegovićem i Zubakom, a naši vojni predstavnici su detaljnije razmotrili plan ratnih operacija.

❍ ***Jeste li tada, na splitskom sastanku, predložili da predsjednik Izetbegović postane predsjednik Federacije, a Zubak potpredsjednik? Kad ste govorili o jačanju Federacije? To nam je zapravo predsjednik Izetbegović rekao da ste Vi sugerirali njemu da se na taj način ojača Federacija.***

– Da se na taj način ojača, da se postigne veći stupanj međusobnog povjerenja. Prema tome, riječ je bila, i još uvijek na svoj način jest, o stvaranju međusobnog povjerenja. U Hrvata postojalo je i postoji shvaćanje da Muslimani prihvaćaju Federaciju samo kao korak prema uspostavi jedne opće cjelovite građanske Bosne i Hercegovine u kojoj bi svi građani u građanskom smislu bili ravnopravni, ali bi Hrvati u tom okviru bili neravnopravni, imajući iskustva ne samo iz Bosne i Hercegovine, nego iz čitave Jugoslavije. I zbog toga što je s druge strane Izetbegović govorio da u Hrvata ima otpora, a moji su Hrvati govorili da u njih otpora nema – kazao sam: u redu, postignimo takvo jedno rješenje da Izetbegović bude predsjednik, Zubak potpredsjednik, pa da, prema tome, ne možete krivicu za to što se dogovori ne provode prebacivati na druge, nego da sami budete odlučni. To je tog momenta, ako se dobro sjećam, gospodin Izetbegović prihvatio kao mogućnost rješenja. No, kasnije su se stvari s Daytonom razvile u drugom smislu, u stvaranju jedne federalne Vlade i Vlade Bosne i Hercegovine, koja se više ne naziva ni republikom ni unijom itd., koja ima samo uže okvire međunarodnog priznanja itd.

❍ ***Prijeći ćemo sada na operaciju »Oluja«. Možete li nam reći u kojem ste trenutku odlučili da je Hrvatska vojska dovoljno snažna za oslobađanje okupiranog teritorija? Konkretno govoreći, sjećamo se prizora s vojnog mimohoda na Dan državnosti u Jarunu, kad se vidjelo da je Hrvatska jaka.***

– Moje su prosudbe kao predsjednika Republike i vrhovnog zapovjednika očito bile takve da je Hrvatska stvorila dovoljno jake snage da može ići u dalje oslobađanje okupiranih područja nakon što smo to veoma uspješno, profesionalno obavili, na iznenađenje čak i svijeta, u »Bljesku«, oslobađanjem zapadne Slavonije. Vojnim mimohodom na Dan državnosti htjeli smo po-

kazati i hrvatskom narodu i svijetu da zaista raspolažemo vojnom snagom, prema tome, htjeli smo i Srbima dati na znanje da je vrijeme da pristanu na mirno rješenje. Htjeli smo isto tako svojim prijateljima, osobito onima koji nisu bili prijatelji Hrvatske, također dokazati da Hrvatska danas raspolaže i vojnim snagama, pa, prema tome, neka ne pružaju otpor da Hrvatska riješi problem okupiranih područja na miran način, jer neće li biti moguće na miran način, htjeli smo im pokazati da imamo snage kojima ćemo to učiniti. Pri tome je veoma zanimljivo da su i mnogi stručnjaci u Europi, uključujući i vojne, koji su promatrali izravno stvari ovdje na terenu, i analitičari vani, nakon »Bljeska« smatrali da Hrvatska zaista ne može uspješno osloboditi ostala okupirana područja na način kako je to bilo u »Bljesku«, pa su čak dovodili u pitanje može li Hrvatska uopće osloboditi »Krajinu«. Ja sam bio uvjeren u to i, kao što sam već spomenuo, već sam 17. srpnja dao zadaću Ministarstvu i Glavnom stožeru Hrvatske vojske da pripreme planove, ukoliko razgovori, koje smo vodili i s Beogradom i sa Srbima u Hrvatskoj i u Ženevi, ne bi bili uspješni.

Prema tome, što se mene tiče bio sam potpuno uvjeren, čak i nakon što me je ambasador Galbraith, mislim da je to bilo 1. kolovoza, pokušao uvjeriti, i u ime svoje vlade, da su Sjedinjene Američke Države ne samo zabrinute da bi s našom akcijom moglo doći do proširenja rata, nego je i izravno izrazio sumnju da mi to možemo učiniti. Jasno, tada se radilo o Bihaću. Srbi su opkolili Bihać, pripremali se za zauzimanje, za vojničko i političko spajanje »Krajine« i Republike Srpske. To je bilo od strateškog interesa za Hrvatsku i s vojničkog gledišta i s političkoga. Gospodin Galbraith je meni prenio ovakvo gledište svoje i svoje vlade: »Cijenimo činjenicu da ste se konzultirali s nama i, kao što znate, dijelimo Vašu zabrinutost zbog situacije u Bihaću. U ovom trenutku čini se da enklava nije u opasnosti od neposrednog pada. Radimo u NATO-u i UN-u na proširenju londonske odluke o Goraždu na Bihać i druga sigurna područja u nastojanju da odvratimo nastavak napada na enklavu« – no,

mi smo imali dovoljno iskustva s tom zaštitom i Srebrenice i Žepe i Goražda, pa prema tome, nismo se mogli osloniti na to da će Srbi to poštivati – »što je najvažnije, stalno nas zabrinjava mogućnost da će neposredna hrvatska vojna akcija protiv područja pod srpskom kontrolom u Hrvatskoj izazvati širi rat«. – Znači, bojali su se proširenja rata. – »Brinu nas indikacije da pripremate ofenzivu u sektorima Jug i Sjever. Uvjereni smo da će takva akcija potaknuti jaku srpsku protuofenzivu«. – Bojali su se srpske ofenzive i, osim toga, nakon »Bljeska« čak su i strani predstavnici bili u Zagrebu ugroženi. – »Krajinski i bosanski Srbi vjerojatno bi reagirali na cijelom području, uključujući područje sektora Istok, Orašja, Brčkog, Prevlake, a možda i drugdje. U svakom slučaju, rezultati bi bili nepredvidivi i tragični za sve. Ne vjerujemo da su Vaše snage sposobne za čistu, odlučnu pobjedu, osobito u planinskom području Krajine.«

Prema tome, kao što vidite, to je bilo 1. kolovoza. Ja sam dan prije toga svom vojnom zapovjedništvu izdao nalog da budu pripremni ukoliko se u Ženevi ne postigne sporazum, ukoliko Srbi ne pristanu na mirno rješenje, da ćemo poći u akciju. I nakon ovakva ozbiljnog upozorenja, koje sam ja, razumije se, najozbiljnije razmotrio, nisam odustao jer sam bio uvjeren da možemo postići pobjedu. Štoviše, na posebnom sastanku sa svojim generalima 31. srpnja na Brijunima, kazao sam: »Vi pripremite«. Rekli su da pripremaju operaciju koja će biti gotova za 7–8 dana, a ja sam rekao: »Uvjeren sam da ćete biti u Kninu prije toga«. Prema tome, ostao sam pri svojim prosudbama i pri svojoj odluci i, kad sam 3. kolovoza dobio obavijest da u Ženevi Srbi ponovno ne pristaju na mirno rješenje nego žele otezati, dao sam nalog da operacija počne 4. kolovoza. Pri tome je bilo veoma interesantno da je gospodin Galbraith tih dana razgovarao, ne više toliko s Martićem, nego je pokušao s Babićem, i Babić mu je navodno govorio da on prihvaća naše zahtjeve za mirnim rješenjem, a Galbraith mu je zapravo govorio o tome da se rješenje treba naći na osnovama Z-4. No, Plan Z-4 za Hrvatsku uopće nije bio prihvatljiv, a znali smo da bi se između Babića i

Martića nastavila ta igra, da se dobije na vremenu i da, evo, osvoje Bihać, pa da se pripoje s Republikom Srpskom. I prema tome, usprkos tako ozbiljnoj zabrinutosti Sjedinjenih Američkih Država, a nisu to bili samo oni, nego uopće zabrinuti ljudi, državnici u Europi, u svijetu, da mi nećemo biti kadri osloboditi Bihać i da će to dovesti do proširenja rata. Ja sam ipak ostao pri svojim prosudbama i, nakon što me je dr. Pašalić iz Ženeve izvijestio da Srbi u Ženevi nisu pristali na uvjete za mirno rješenje, dao sam nalog da operacija započne 4. kolovoza.

○ ***Kako ste znali da Milošević i Jugoslavija neće intervenirati? Naime, tada je to bilo veliko pitanje. Kako ste se usudili ići u tu operaciju?***

– Nisam znao, ali sam prosudio... U vođenju politike i donošenju državnih odluka svakako se treba oslanjati na što konkretnije činjenice, na što konkretnije znanje i spoznaje itd., ali u svim tim momentima preostaje i donošenje suda, procjene, odluke na osnovi općeg poimanja, razumijevanja ili nerazumijevanja stvari.

Prema tome, ja sam zaista prosudio da Srbija, Jugoslavija, konkretno gospodin Milošević, nisu kadri i da se ne smiju zaplesti u još gori rat, jer su ionako već doživjeli poraz u zapadnoj Slavoniji. Doduše, to je moglo upućivati na to da neće dopustiti da dožive još jedan poraz, ali s druge strane, kad sam objektivno prosuđivao sa svog stanovišta njihov položaj, položaj Srbije i Jugoslavije, položaj »Krajine«, raspoloženje hrvatskog naroda, vojnu snagu kojom sam raspolagao, došao sam do zaključka da usprkos tome što su mnogi u svijetu ocijenili da u tome nećemo uspjeti, pošli smo i napravili ono što smo napravili.

○ ***Kad je ambasador Galbraith otišao u Beograd da razgovara s Babićem u američkom veleposlanstvu, jeste li očekivali da će moći ostvariti nekakav plan ili postići sporazum?***

– Ja sam se suglasio s gospodinom Galbraithom da je Babić sada u takvoj situaciji da se pokaže fleksibilnijim, da bi on bio za sporazum, ali znam da ni on nije iskren, a osim toga Babić tada nije imao nikakvu moć u Kninu, nego je to bio Martić, a Martić

se oslanjao, ne više toliko na Miloševića, koliko na Karadžića, jedino posredno na Srbiju. Prema tome, znao sam da, kad bismo se sada zavukli ponovno u pregovore, da bi to samo značilo odugovlačenje i da bi se klima koja je bila stvorena u Hrvatskoj, da smo kadri i da jesmo, da je vojska pripremljena, da bismo izgubili povijesnu mogućnost da to brzo riješimo, kao što smo i učinili. Zbog toga se nisam dao, kao što se to u Hrvatskoj kaže – dalje vući za nos, pa odlagati rješenje.

○ ***Te noći, uoči operacije »Oluja«, pozvali ste veleposlanike u Hrvatskoj, npr. njemačkog, britanskog i američkog veleposlanika, kako biste ih izvijestili o pismima koja ste napisali predsjednicima Francuske i SAD i objavili svoju namjeru da krenete u operaciju »Oluja«.***

– Da, ja sam u pismima, koja sam im pisao, upoznao predsjednike Clintona, Chiraca, Kohla i Majora, da su prilike došle do tog stupnja da mi s obzirom na ugrožavanje Bihaća, a svijet je bio zabrinut za Bihać, ali nije bio zabrinut za okupirana područja Hrvatske, što je za nas bilo od bitne važnosti, ja sam ih, dakle, upoznao s time i da sam, zbog nužnosti te blokade Bihaća, zbog sporazuma koji smo postigli s Bosnom i Hercegovinom, zbog toga što je i Bosna službeno zatražila da joj pružimo pomoć u deblokadi Bihaća i zbog toga što Srbi odbijaju i dalje, kao što su to već pokazali na primjerima stvarnih sporazuma o mirnoj reintegraciji, odlučio da poduzmem druge korake. Tako da sam to prenio ambasadorima na reversu pisma. Razumije se da su i oni bili sličnog mišljenja kao i gospodin Galbraith dva dana prije toga, no, nisam htio mijenjati odluke, to više što smo mi s vojnim operacijama u zapadnoj Bosni već pripremili mogućnost uspješne operacije na Bihać. Hrvatske su snage 28. srpnja zauzele Bosansko Grahovo, 29. srpnja Glamoč, prema tome, mi smo s operativno-strateškog gledišta pripremili uspjeh operacije u Kninu.

○ ***No, usprkos tomu, većina je ljudi ipak još uvijek smatrala da bi srpski pobunjenici mogli uzvratiti nekakvim izazovom, u svakom***

slučaju. Kako ste shvatili da će tako brzo biti poraženi? U kojem ste trenutku shvatili da ćete pobijediti?

– Pa vidite, nažalost ili na sreću, živim toliko dugo da imam i osobnih iskustava iz Drugoga svjetskog rata. Bavio sam se i povijesno-filozofskim situacijama u kakvima se nalazimo i znao sam da je za srpsko pučanstvo u »Krajini« vrlo neugodna situacija, da nema onog entuzijazma kad su pričali da će se boriti do posljednjeg čovjeka, i zbog toga sam osobno čak i svojim generalima, kao što sam već spomenuo, rekao bit ćete u Kninu prije nego što mislite. A s druge strane, u Hrvatskoj vojsci, u hrvatskom narodu bilo je takvo opće psihološko raspoloženje da sam bio uvjeren da možemo postići pobjedu u takvim situacijama, a s druge strane, kao što sam odgovorio na Vaše pitanje, da se Milošević, Srbija i Jugoslavija neće smjeti angažirati.

○ ***Predsjednik Milošević rekao je nekim veleposlanicima u Beogradu da će se Srbi boriti 15 godina. Kako ste vi shvatili da oni to neće učiniti?***

– Evo, upravo sam kazao, da bi se borilo godinama i godinama mora biti opravdan motiv, a Srbi su znali da su s pomoću jugoslavenske komunističke armije okupirali jedan dio hrvatskog područja i znali su da im, ne prihvate li hrvatsku vlast, tu nema opstanka. Zbog toga sam bio uvjeren da nema nikakve mogućnosti da se oni bore kao što su to kazali, nisu se znači borili ni 15 dana, 8 dana su se održale neke male skupine nakon što smo ušli u Knin. Bilo je jasno iz mog iskustva iz Drugoga svjetskog rata, iz antifašističkog i partizanskog rata i iz političkih prosudbi, da je to situacija koja se mora riješiti. Ja sam od prvih razgovora u Beogradu, Predsjedništvu Jugoslavije, pa do razgovora s Miloševićem i u Karadordevu i u Splitu, govorio da je nužnost da dođe do normalizacije hrvatsko-srpskih odnosa. Prema tome, ja sam stalno ponavljao da više nema mogućnosti niti da Hrvati nametnu svoju vlast, kao što su Srbi tvrdili, da nisu oni bili hegemon u Jugoslaviji, nego da je Tito njima vladao, niti da Srbi više nametnu svoju vlast Hrvatskoj. Prema tome, da smo iscrpili dovoljno sve pokušaje međusobnog nadmetanja i medu-

sobne igre koja je vodila i do Jugoslavije i do propasti itd., i da je, prema tome, vrijeme da se dođe do normalizacije hrvatsko-srpskih odnosa na osnovi međusobnog priznanja. U tom sam okviru, jasno, računao i s tim da će oni Srbi koji ne prihvaćaju Hrvatsku otići, a da će drugi ostati lojalni građani Hrvatske, i da će nužno doći do normalizacije odnosa između Hrvatske i Srbije. U jednome sam se prevario, nisam mislio da će ih otići 90%, mislio sam da će ih otići 20–30%, onih ekstremista, međutim, znači, stvorili su Srbi međusobno takvu atmosferu da su napustili Hrvatsku.

○ ***Je li Vas doista iznenadila činjenica da je 90, 95% Srba napustilo Hrvatsku?***

– Pa to je zaista bilo iznenađenje za mene. Mislio sam da će u većoj mjeri, kao što rekoh, 60–70% Srba ostati, da će shvatiti da su to druge okolnosti, da je to demokratska Hrvatska koja im jamči građanska i etnička prava. Osim toga, većina toga srpskog pučanstva nije vjerovala u komuniste među hrvatskim Srbima, a ti kninski Srbi su imali prevlast i u Komunističkoj partiji, u SK Hrvatske, u Vladi, itd. Praktički, Knin je vladao Hrvatskom, posredstvom policije, financija itd. Prema tome, mislio sam zbog toga što običan srpski puk nije imao vjere u te srpske komuniste, koji su tobože bili povezani s Hrvatima, ja sam i Raškoviću, koji je bio predstavnik radikalnih Srba, u samom početku nakon uspostave demokratske vlasti predlagao: Raškoviću, Vi ste predstavnik građanske stranke, Srpske demokratske stranke, izvolite kazati što tražite i budite uvjereni da će hrvatska demokratska vlast poštivati vaša građanska i etnička prava, ukoliko vi poštujete hrvatsku državu.

U tom smislu mislio sam da će jedan veći broj Srba prihvatiti takvo rješenje. Međutim, očito da su bili obmanuti i da su možda mislili kako naša pobjeda nije definitivna ili, pak, ne znam kakvi su to sve razlozi bili, to preostaje da se prosudi. Čini se jednostavno da je velik broj ljudi odrasloga srpskog pučanstva bio uključen u te srpske paravojne i redarstvene snage, pa su se

bojali odgovornosti, a drugi dio pučanstva da je bio obmanut da dolaze ustaše, fašisti i da im nema druge nego da bježe.

Prema tome, sami su Srbi odgovorni za sudbinu kakvu su doživjeli, jer mi smo zaista dokazali da smo za sporazum. Nakon što smo se bili sporazumjeli o otvaranju autoceste kroz Okučane, ja sam odmah dao nalog da se otvore trgovine i prodaju naftni derivati i da budemo spremni da im pružimo ne samo umjetna gnojiva, nego i mirovine, da zaista započne normalizacija života na osnovi priznanja građanskih i etničkih prava, međutim, kao što znate, oni su tada provocirali napad na putnike kraj Okučana, s namjerom, da taj sporazum bude prekinut, a nismo mogli onda imati nikakva povjerenja u razgovore Galbraitha i Babića, osobito stoga što Babić više nije imao vlasti, nego ju je imao Martić s Karadžićem, i zbog toga smo, čini mi se, učinili ono što je povijesno bilo nužno i što će, kad se već tako zbilo, čak onda stvoriti i normalnije osnove za ukupnu normalizaciju odnosa između Hrvatske i Srbije.

○ ***Gospodine predsjedniče, kad je Knin oslobođen, i kad ste ga mogli posjetiti prvi put poslije pobune, možete li nam objasniti kako ste se tada osjećali i reći nam što ste mislili kad ste izjavili da je budućnost Hrvatske zajamčena za tisuću godina?***

– Pa, vidite, prije gotovo tisuću godina Hrvatska je izgubila samostalnost srednjovjekovne svoje državnosti, kraljevstva. U ono doba, Hrvatska je također jedna od regionalnih sila – Knin je bio prijestolnica hrvatskog kralja Zvonimira. Osim toga, Hrvatska je u to doba, prije i poslije imala u tom razdoblju još kraljevskih gradova uključujući i Jajce i Bihać. Međutim, Knin je od posebne važnosti zato što je u središtu Hrvatske. Ovladavši Kninom, i to sustavno na crti velikosrpske politike, Srbi su povećavali svoj broj. Još nakon Drugoga svjetskog rata u Kninu je bilo polovicu hrvatskog pučanstva, polovicu srpskog. Ali već za vrijeme Drugoga svjetskog rata Knin su učinili četničkom tvrdavom odakle se htjelo ovladati čitavom jadranskom obalom kao što su, uostalom, i u ovom ratu htjeli iz Knina osvojiti Zadar i čitavu južnu Dalmaciju.

Prema tome, Knin koji sada vraćamo u sastav hrvatske države bio je ne samo prijestolnica kralja Zvonimira, nego njegovim oslobađanjem suzbijamo sav taj srpski imperijalizam koji je htio zavladati Hrvatskom od Karlobaga pa na jug i koji je u Kninu imao etničko uporište za sprečavanje normalnog razvitka hrvatske države. Zbog toga je oslobađanje Knina i moj dolazak kao predsjednika Hrvatske, kao hrvatskoga državnog poglavara, demokratski izabranog prvi put u povijesti, prema tome, voljom čitavoga hrvatskog naroda, što sam jasno osjećao sam kao i svi hrvatski ljudi da smo tog trenutka skinuli pogibelj za hrvatsku državu. Hrvatska država se više ne može ugrožavati iz nje same. Može biti napadana izvana kao i svaka druga država, ali ovaj put je ona oslobodena, ono što su mnogi nazivali »operirani rak« iz njezine utrobe. Prema tome, to je zaista bio ne samo povijesni događaj, nego, kao što rekoh, osigurana budućnost hrvatske države za buduća stoljeća.

○ *Nekoliko dana kasnije, 10. kolovoza, posjetio Vas je veleposlanik Galbraith i izrazio zabrinutost zbog postupaka postrojbi Hrvatske vojske prema srpskim civilima.*

– Kao što rekoh, ja sam i sam bio iznenaden tolikim odlaskom Srba. Ali, isto tako sam bio ponosan da je Hrvatska vojska i operacija »Oluja« obavila na krajnje profesionalan način svoj zadatak i da tih dana za vrijeme oslobađanja nije bilo nikakvih kršenja ratnih prava što se tiče Hrvatske vojske. Ali sam gospodinu Galbraithu kazao ono što se desilo nekoliko dana nakon toga, kad su Srbi napuštajući Hrvatsku provocirali hrvatske ljude, kad smo ih mi puštali, a ja sam dobivao pozive i pisma od hrvatskog pučanstva: Predsjedniče, zašto ih puštate da odu iz Hrvatske, ratovali su protiv nas, protjerali su 400.000 Hrvata i drugih nesrpskih ljudi iz njihovih ognjišta, razorili su naša sela, naše gradove, zašto ih ne zadržite da sada popravljaju to što su razorili. I, razumije se, u toj klimi u kojoj je hrvatski narod živio za sve četiri godine rata od g. 1991., čak od 1990. jer su u Kninu počeli s balvanima g. 1990., znači, pet godina, u toj klimi blizu pola milijuna izbjeglica Hrvata, ne blizu, nego pola milijuna

izbjeglica Hrvata iz Hrvatske i iz Bosne i Hercegovine plus 300–400.000 izbjeglica Muslimana, u toj i takvoj klimi kad se opravdano nagomilalo jedno neraspoloženje, gnjev i srdžba protiv svega srpskog, da je u tim i takvim okolnostima bilo nemoguće suzbiti da ne dođe do kršenja ljudskih prava i onoga što mi nismo željeli, do paljenja kuća. Zašto bi hrvatska vlast to dopustila? Mi smo htjeli to spriječiti, jer napokon to je sada hrvatska imovina. Optuživati za to hrvatsku vlast potpuno je neosnovano, a treba shvatiti tu klimu gdje su ti ljudi hrvatski prognanici, koji su se vraćali, počinili i neka djela koja su za osudu, koja smo mi uostalom i preko redarstvenih i sudskih snaga počeli ne samo istraživati nego i goniti. Prema tome, i mi isto tako žalimo zbog takvih nedjela, ali se ne može to pripisati samo oslobađanju tih »krajina«, jer uostalom u ratu, svim ratovima, rekao sam čak i jedna američka vojska sa svom svojom nadmoći u Vijetnamu nije mogla izbjeći takve neke postupke koji se ne mogu pravdati, ili engleska vojska na Falklandima, ili francuska u Alžiru ili ono što se zbiva u Sjevernoj Irskoj, a pogotovo u takvom ratu kakav je bio ovdje, gdje je hrvatski narod i u samoj Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini bio izložen najprije jugokomunističkoj, toj srpskoj agresiji, razaranju, etničkom čišćenju itd., da jednostavno nismo mogli suzbiti sav onaj gnjev i srdžbu koja se na svoj način, evo, odrazila u postupcima koje apsolutno osudujemo i zbog kojih smo dali pozatvarati stotine ljudi a pedesetak ih se nalazi pred sudovima.

○ *Htjela bih nastaviti s dva razgovora, u Zagrebu i Splitu, s pomoćnikom državnog tajnika Holbrookeom i veleposlanikom Galbraithom, te predsjednikom Izetbegovićem. Tada je veleposlanik Holbrooke prikazao novu inicijativu SAD-a, novi američki plan. Plan je imao mnogo komponenata. Možete li nam opisati taj sastanak, jer je to bio početak cijele jedne dimenzije mirovnog procesa?*

– Ne znam konkretno na koji plan Vi mislite, ali u svakom slučaju veoma brzo nakon završetka »Oluje« mislim da je gospodin Holbrooke i na tom sastanku s Izetbegovićem i Zubakom iznio prosudbu da su uspjesi, koje je Hrvatska postigla u tom

ratu za oslobođenje okupiranih područja, promijenili strateške odnose u ovom dijelu ne samo na tlu bivše Jugoslavije, nego u ovom dijelu jugoistočne Europe i da to sada stvara pretpostavke za pojačanje mirovne inicijative, pa i dovršenje. No, u to vrijeme još uvijek nisu bile završene naše operacije u Bosni i Hercegovini. U Bosni, zapravo, Srbi su još uvijek imali više od 49% u svojim rukama i jasno je da smo, kako gospodin Izetbegović tako i ja, smatrali da poraz koji su Srbi doživjeli već u zapadnoj Bosni oslobađanjem Grahova, Glamoča i Drvara, ne znam točno je li Drvar već tada bio oslobođen, treba iskoristiti kako bismo se vojnim putem vratili u najmanju ruku na odnose 51:49, jer smo znali da će pregovorima to biti teško postići. Prema tome, bitno je bilo to da je gospodin Holbrooke tada konstatirao da su strateški odnosi promijenjeni i da treba sada napore usmjeriti na postizanje mirovnog rješenja.

○ ***Je li Vam ambasador Holbrooke naveo neke pojedinosti u vezi s mogućim udarima NATO-a?***

– Ne, gospodin Holbrooke je jedino kazao, da su, u vezi s tom promjenom strateških odnosa, blizu odluke da se i NATO angažira u provedbi mirovnog procesa. Među nama nije bilo nikakvih govora o nekakvom usklađivanju NATO-udara i naših vojnih operacija, ali je dao znati da su Sjedinjene Američke Države u svezi s promjenom situacije došle do zaključka da prihvate ono što sam ja predlagao već i prije dvije godine, to jest da je prijeko potrebno da takve respektabilne vojne snage kao što su NATO-ove jedino mogu osigurati mir u Bosni, čak i nametnuti ga onima koji ga ne prihvaćaju.

○ ***Prijeći ćemo sada na vojne uspjehe Hrvatske vojske, i uspjehe bosanskih Muslimana, u zapadnoj Bosni u drugom dijelu kolovoza i u rujnu. Što ste se nadali postići tom operacijom kada ste krenuli prema Banjoj Luci?***

– Mi smo, razumije se, kao što rekoh, htjeli promijeniti odnos, jer tada su Srbi još 65% teritorija držali u svojim rukama. Prema tome, htjeli smo, porazivši ih u Hrvatskoj, nanijevši im poraze oko Knina, Bihaća i već u Bosni oko Grahova i Glamoča,

nastaviti operacije i s gledišta strateških odnosa osiguranja Hrvatske, da Hrvatska ne može biti više ugrožena i da promijenimo tu nepovoljnu situaciju s obzirom na ipak tih 65% područja u srpskim rukama, i zbog toga je Hrvatska bila kadra i htjeli smo nastaviti operacije i nastavili smo ih prema Drvaru. Drvar je bio oslobođen 18. kolovoza, a zatim smo krenuli prema Bosanskom Petrovcu. Snage Hrvatske vojske ušle su u Bosanski Petrovac, ali po sporazumu smo to mjesto prepustili muslimanskim snagama i nastavili operacije prema Šipovu, Jajcu, Mrkonjić Gradu. Uglavnom htjeli smo promijeniti odnose u vladanju teritorijem, ali isto tako ući i u Jajce, koje je isto tako jedan od povijesnih hrvatskih gradova, i to u područje gdje je nekoliko hidrocentrala. Kad smo ovladali tim područjima, zapravo smo promijenili i te odnose u vladanju teritorijem, a to je omogućilo da se pokrenu i muslimanske snage da ovladaju dalje Donjim Vakufom a gore Sanskim Mostom, i mi smo negdje polovinom rujna bili oko 30-ak kilometara od Banje Luke i po općoj i političkoj i vojnoj situaciji bili smo kadri ovladati Banjom Lukom u roku od nekoliko dana.

○ ***A tada je na Vas izvršen pritisak da ne zauzimate Banju Luku. Možete li nam nešto reći u vezi sa sastankom 19. rujna... Na tom su Vam sastanku predstavnici SAD-a, osobito veleposlanik Holbrooke, objasnili da biste zauzimanjem Banje Luke otišli predaleko, premda je Hrvatska vojska nedvojbeno bila vojno dovoljno jaka da zauzme Banju Luku.***

– Da, to je bila jedna ozbiljna rasprava. Mi smo, znači, imali zainteresiranost Sjedinjenih Američkih Država koje su preuzele vodstvo u Kontaktnoj skupini za mirovnu inicijativu da ta mirovna inicijativa uspije. Sjedinjene Američke Države su isto tako bile glavni zagovornik muslimansko-hrvatske federacije i u toj i takvoj situaciji razumije se da sam ja osobno bio prije svega zainteresiran kakvo je gledište gospodina Holbrookea, odnosno američke Vlade o našim daljim operacijama. Ja sam otvoreno izložio gledište da smo mi u stanju zauzeti Banju Luku, koja je bila u srpskim rukama i u kojoj je tada i u banjalučkom području

općenito bilo jedva nekoliko tisuća Hrvata jer su ih Srbi protjerali, a bilo je i mnoštvo srpskih izbjeglica iz Hrvatske, ali sam prihvatio argumente gospodina Holbrookea, da bi zauzimanje Banje Luke, s naše strane, izazvalo vjerojatno novi val izbjeglica ne samo iz Banje Luke, nego iz čitavoga tog područja, možda kakvih 300 do 500.000 izbjeglica, da bi to stvorilo jedan opći, s jedne strane kaos, da bi to u tom slučaju zaista dovelo u pitanje mogućnost daljih pregovora o mirnom rješenju.

U isto vrijeme gospodin Holbrooke dao nam je znati da, usuglasimo li svoju politiku na crti kakvu predlažu da dođemo do mirnog rješenja, da se ostvari Federacija, da će oni pružati svu moguću pomoć i za reintegraciju hrvatskog Podunavlja, istočne Slavonije, zapadnog Srijema i Baranje. Prema tome, ja sam onda prihvatio da je u interesu općeg mira, znači i Europe i Sjedinjenih Američkih Država, da se dalje ofenzivne operacije Hrvatske vojske obustave jer, molim, to više nisu bila izravna hrvatska područja. Mi bismo u svakom slučaju imali daljih gubitaka, znači, politički bismo se doveli u nesklad s našim prijateljima i saveznicima u Europi i u svijetu. I zbog toga tu sam se suglasio baš zbog opravdanosti i s hrvatskog gledišta i svjetskog, kao što prije Knina nisam prihvatio prijedloge da ne idem na Knin jer sam sudio drukčije u interesu Hrvatske, pa i mira. Prema tome, mislim da su i prijedlozi Sjedinjenih Američkih Država bili opravdani i da smo dobro učinili što nismo nastavili operacije, iako je na muslimanskoj strani, što treba i razumjeti, bilo onih koji su zagovarali da se rat nastavi, s obzirom na to da su Srbi doživjeli poraz kao još nikad do tada u Hrvatskoj i u Bosni, da su sada prilike da se s ratom nastavi, da ih se potpuno porazi, da se potpuno obnovi država po muslimanskim normama. Takvih je gledišta bilo. Medutim, dobro je da je i gospodin Izetbegović, kao i mi, prihvatio prijedlog Sjedinjenih Američkih Država da se ratne operacije obustave, jer bi samo donijele nove patnje, nova razaranja i jer bi, da se rat nastavio, gotovo sasvim sigurno došlo i do proširenja toga ratnog zla.

Prema tome, čini mi se, da je sve ono što se odigralo od tih razgovora pa do Daytona, i kasnije, s povijesnog gledišta bilo ispravno.

Q ***Koliko je nama poznato s tog sastanka, Vi ste također stavili stvari na pravo mjesto s Izetbegovićem objasnivši mu da je Hrvatska vojska bila jača od dvaju partnera. Bilo je određenih napetosti u vezi s podjelom. Možete li nam to objasniti?***

– Mislim da je to bilo u okviru jednoga općeg razmišljanja i u muslimanskim redovima kao i u Hrvatskoj, kako urediti sada odnose. Hrvatska je dokazala svoju vojnu premoć, ali mi smo isto tako znali da tu svoju vojnu premoć ne možemo nametati Muslimanima, nego se sporazumijevati s njima.

S druge strane svijet, Europa kao ni Amerika, nije želio totalni poraz Srbije, nego je također želio mirno rješenje. Prema tome, to su bila politička razmatranja na vrhuncu rješavanja bosanske krize koja je bila i još je uvijek veoma zamršena, ali danas, nakon tih vojnih pobjeda i nakon Daytonskih sporazuma, ipak manje zamršena nego što je prije bila.

Q ***Prijeđimo sada na istočnu Slavoniju, na početak. U samom početku Vi ste objasnili veleposlaniku Holbrookeu da je nalaženje rješenja za istočnu Slavoniju ključ za stabilnost u regiji i mir u cijeloj bivšoj Jugoslaviji. S time u vezi sastali ste se s predsjednikom Miloševićem 3. studenoga.***

– Ja sam se s gospodinom Miloševićem sreo u Daytonu prvi put nakon dugog vremena, krajem g. 1992. u Ženevi, pa prema tome, taj je susret bio na toj crti, evo, tu smo dajte da postignemo mir. Dovoljno je bilo iskustva. Rekao sam bilo bi bolje da smo ostvarili mir bez svega toga što smo u međuvremenu doživjeli. Mislim da je gospodin Milošević izrazio isto mišljenje i da je zaista u Dayton došao opredijeljen za sporazum, a jasno je da sam ja kazao da ne može biti nikakva mira ukoliko ne riješimo na miran način reintegraciju istočne Slavonije, hrvatskog Podunavlja. Isto tako sam Amerikancima kazao da se ne može rješavati Bosna ako se ne riješi glavni hrvatsko-srpski spor, a to je još okupirani dio hrvatskog teritorija. Na toj je crti došlo do

načelnog sporazuma između hrvatske i srpske delegacije i do potpisivanja toga temeljnog sporazuma o mirnom rješenju, mirnoj reintegraciji okupiranog područja u ustavno-pravni poredak Hrvatske.

❍ ***Kako je poslije toliko vremena došlo do tako radikalne promjene u predsjednika Miloševića?***

– Gospodin Milošević je veoma pragmatičan političar i političar koji se zna snalaziti u različitim situacijama, a meni nije bilo do toga da se igram pobjednika, nego da zaista okončamo rat i dođemo do mira. Mislim da me na to upućivalo životno iskustvo, a i moje povijesno-filozofsko promišljanje povijesti, i u tom smislu pokušali smo uspostaviti radnu atmosferu da zaista u Daytonu postignemo ono što su htjele države Kontaktne skupine, predvođene Sjedinjenim Američkim Državama.

❍ ***Jedan od glavnih ostalih ciljeva bilo je jačanje Federacije kao ključa za mir u Bosni. Možete li nam reći kako ste, i zašto, odlučili da Herceg-Bosnu treba raspustiti kako bi se ojačala Federacija?***

– Ne, ja nisam bio taj koji je rekao da Herceg-Bosna mora biti raspuštena, nego naprotiv od Washingtonskih sporazuma pa do Daytona ja sam preporučivao, uvjeravao, pa čak i prisiljavao bosansko-hercegovačke Hrvate da pristanu na Federaciju, da moraju odustati od Hrvatske Republike Herceg-Bosne u interesu čitavog hrvatstva u Bosni i u interesu strateških probitaka hrvatske države. Ali, da će tako dugo, dok se ne ostvari Washingtonski sporazum i Daytonski sporazum i dok Federacija zaista ne bude jamčila punu ravnopravnost hrvatskog naroda u Federaciji, postojati institucije Hrvatske Republike Herceg-Bosne, i političke i vojne, a vojne čak i nakon uspostave Federacije. I da će takav položaj, takvu sigurnost hrvatskog naroda u Federaciji jamčiti i hrvatska država. Samo pod tim uvjetom većina hrvatskog naroda u Herceg-Bosni mogla je pristati na Federaciju.

Prema tome, i tu sam znači tada kazao da će Hrvatska Republika Herceg-Bosna, kao posebna vlada, biti raspuštena onog momenta kad se formira vlada Federacije i kad se teritorijalno kantoni organiziraju tako da oni jamče tamo tu ravnopravnost

hrvatskog naroda, koju im jamči i Hrvatska. To je bilo rečeno i u Washingtonu, a bilo ponovljeno i na svim sastancima u Daytonu i pred Izetbegovićem, i to su prihvaćali. U tome i jest do dana današnjega problem hoće li se na taj način Federacija moći osnovati. I danas, kad je riječ o Mostaru, gdje kažu da od Mostara ovisi uspjeh Federacije, onda ja kažem da, Mostar je jedno od najvažnijih pitanja Federacije, ali ne glavno. Glavno je pitanje hoće li se ukupni odnosi u Federaciji između Muslimana i Hrvata tako urediti da zaista budu na punim ravnopravnim odnosima za jedne i za druge i prihvatljivi za Hrvatsku. Jer, Muslimani moraju prihvatiti da je Mostar jedini grad u Bosni i Hercegovini gdje Hrvati mogu imati svoje političko, kulturno, znanstveno središte. Muslimani ga imaju i u Sarajevu, i u Tuzli, i u Zenici, Hrvati nemaju drugo nego Mostar.

Prema tome, Hrvati ne traže da u Mostaru ne bude Muslimana, ali traže da Muslimani priznaju da je to grad u kome, evo, moraju postojati sve te središnje hrvatske političke i kulturne institucije. Na toj osnovi moguća je izgradnja Federacije i na toj osnovi je moguće da se Federacija povezuje s Hrvatskom, da bi Hrvatska mogla jamčiti također provedbu, oživotvorenje i Washingtonskog i Daytonskog sporazuma o Federaciji. Tu su i teorijske i praktične dileme. Recimo, gospodin Silajdžić koji inače zastupa veoma prihvatljive, na prvi pogled građanske ideje, o građanskim slobodama, o državi građana itd. – jednom je zgodom kazao: pa kakva bi to država bila ako ne bi imala jedinstvenu vojsku. Jedinstvena vojska u Federaciji bila bi s dvije trećine hrvatske vojske i tri četvrtine muslimanske i, prema tome, ne bi bilo nikakve ravnopravnosti za druge, što za Hrvate nije prihvatljivo. Prema tome, mi ne možemo tu polaziti samo od načelnih teorijskih razglabanja o demokraciji, Hrvati su ih imali prilike proživjeti u bivšim zajednicama od Habsburške Monarhije do Jugoslavije. Prema tome, kazali smo u Federaciji će morati postojati posebne muslimanske, posebne hrvatske postrojbe, a združeni stožer, kako bi zaista bila zajamčena ravnopravnost hrvatskog naroda. Tako da ima i teorijskih i praktičnih problema koje

treba rješavati u skladu s konkretnom situacijom koju imamo u Bosni i Hercegovini, gdje je i nastala takva kriza u koju je čitav svijet na ovaj ili onaj način upleten, jer je zaista najzamršenija s obzirom na to da se tamo radi o civilizacijskim suprotnostima koje se ne mogu zanemariti, ako želimo iz ovog rata izaći s rješenjima koje neće dovoditi do novih sukoba u budućnosti.

Da ponovim. Riječ je o tome, znači, da bi se osigurala Federacija koja će jamčiti punu ravnopravnost Hrvata s Muslimanima, treba tu ravnopravnost osigurati prije svega na onom području koje jamči da se ravnopravnost ne može dovesti u pitanje, a to je na vojnom području. Prema tome, u Bosni, štoviše u samoj Federaciji, ne može biti jedinstvene vojske u kojoj bi bile jedinstvene postrojbe muslimansko-hrvatske i srpske, ukoliko će biti Srba u Federaciji, ne može to čak biti ni iz civilizacijskih razloga, jer Muslimani imaju drugu ishranu, a Hrvati i katolici drugu, a pogotovo ne iz političkih razloga.

Prema tome, predviđeno je od Washingtona do Daytona da u Bosni i Hercegovini, odnosno u Federaciji Bosne i Hercegovine, kad je riječ o vojnom uređenju, moraju postojati posebne hrvatske, posebne muslimanske postrojbe objedinjene u združenom stožeru, a ne može biti, kao što je to gospodin Silajdžić predlagao, jedinstvena vojska, jer da tobože nema takve države nigdje drugdje. Ja sam mu jednom zgodom odgovorio da nema niti primjera takvog kao što je Bosna i Hercegovina, pa, prema tome, i to pitanje vojno u Federaciji mora biti rješavano na taj način da zaista Hrvati budu sigurni da neće biti izloženi majorizaciji ni u kom pogledu.

❍ ***Kako civilizacijske razlike između Muslimana i Hrvata, koje ste opisali, ometaju jačanje Federacije?***

– Nažalost, to jesu civilizacijske razlike i njih nije moguće prebroditi nikakvim načelnim demokratskim rješenjima, osobito ne na kratki rok. Može se sasvim sigurno postići da muslimansko stanovništvo u čitavoj Bosni i Hercegovini poprima sve više zapadnoeuropske ili zapadne civilizacijske navike. Kao što je to

slučaj u zapadnoj Bosni, u bihaćkom području, gdje će i ručati s Vama, ali to nije slučaj u ostalim dijelovima Bosne gdje su velik utjecaj u ovom ratu imali čak ti mudžahedini. Je li ih bilo tri tisuće ili pet tisuća, ne znam kolike su te cifre, ali u svakom slučaju izvršili su tako velik utjecaj da su čak i među muslimanskim pučanstvom izazvali neraspoloženje. Prema tome, tu će biti takav proces stvaranja međusobnog povjerenja i uvjeta za suživot. Uostalom, vidite i slučaj s Muslimanima, ili Turcima, ili drugima koji dolaze iz umjerenih muslimanskih zemalja, pa postoji problem suživota u Njemačkoj i u Francuskoj, itd. Ovdje nažalost, u Bosni, zato što su komunisti od samoga početka, nastojeći da smanje nacionalne suprotnosti, davali sve više prava muslimanima proglasivši ih tamo na kraju 60-ih godina posebnom nacijom. Muslimani su se sve više, zbog toga što su bili brojniji, počeli osjećati, a jedan dio se i danas tako ponaša, kao da su oni jedini gospodari Bosne i kao da su oni jedini pozvani da nametnu svoj način mišljenja, svoje zakone za uređenje bosanske države.

Prema tome, tu je problem još složeniji nego što je inače između muslimana i pripadnika zapadne civilizacije, katolika ili drugih vjeroispovijesti. Uostalom, vi znate da među muslimanima ima onih fundamentalista, onih ekstremista koji žele svaku muslimansku sredinu iskoristiti za produbljavanje sukoba, pa čak i za izazivanje civilizacijskog obračuna između islamske i zapadne civilizacije. Sasvim je sigurno da su mudžahedinski dobrovoljci u Bosni i Hercegovini poticali i na toj osnovi, ne samo na težnji da ovladaju jednim dijelom obale, nego je i na toj osnovi civilizacijskog sukoba došlo i do provokacija, ali i do stvarnog sukoba Hrvata i Muslimana.

Prema tome, o svemu tome treba voditi računa i u interesu stvaranja uvjeta za mir, za novi međunarodni poredak, prevladati sve sadašnje elemente koji dovode u sukob i postupno stvarati uvjete za suživot na tim prostorima koji će omogućiti sigurnost hrvatstva, hrvatske države, ali, s druge strane, i spriječiti mogućnost fundamentalističkog, ekstremističkog utjecaja i

korištenja Bosne kao baze za ekstremističko-fundamentalističko djelovanje u Europi i na Zapadu.

❍ ***Prijeđimo sada na petak, 10. studenog, kada je istočna Slavonija napokon riješena. Možete li nam reći kako su veleposlanik Holbrooke i tajnik Christopher naizmjence razgovarali s Vama i s predsjednikom Miloševićem? Vi ste se tada suglasili s Christopherovim prijedlogom o prijelaznom razdoblju od jedne godine plus još godinu. Vi ste se u četiri oka sastali s Miloševićem i Bulatovićem. Predsjednik Bulatović nam je rekao da je to bio najvažniji sastanak u odnosu na konačni korak prema normalizaciji između Srbije i Crne Gore s jedne strane i Hrvatske s druge. Znači, petak 10. studenog. A Holbrooke i Christopher su naizmjence razgovarali s Vama i s Miloševićem, i Vi ste odlučili suglasiti se s Christopherovom formulom za prijelaz u tijeku razdoblja u trajanju od 12 mjeseci plus dodatnih 12 mjeseci.***

– Bitno je bilo, znači, da dobijem uvjeravanja od Miloševića da zaista pristaje na to da Jugoslavija, Srbija, odustane od okupacije hrvatskog Podunavlja. Budući da sam smatrao da to govori sad iskreno, no, znam da se u politici ne može osloniti samo na riječi, ali prosudio sam da je položaj Srbije sada takav da se, s obzirom na opće okolnosti, mogu osloniti na to što govori. Na toj osnovi sam pristao na to da se privremena uprava predvidi na godinu dana, s mogućnošću još godinu dana, međutim, uvjeren sam, a i hrvatska strana će raditi na tome, da toga produženja ne bude, jer to nikomu nije u interesu, ne samo zbog toga što bi se odugovlačio povratak hrvatskih prognanika kakvih imamo s tog područja još 100.000, 70.000 u Hrvatskoj i 30.000 svuda po svijetu, nego bi to sprečavalo normalizaciju odnosa između Hrvatske i Srbije, pa, prema tome, i postizanje konačnog mira i pretpostavki za učvršćenje novoga međunarodnog poretka. Zbog toga sam uvjeren da do tog produžetka na drugu godinu neće doći i zbog toga sam, a da ne bismo pravili komplikacije, radi lokalnih Srba pristao na to.

❍ ***Ako možete, predsjedniče, reći nešto o atmosferi na ovom sastanku s Miloševićem i Bulatovićem?***

– Slušajte, mislim da je bilo važno upravo zbog toga što smo ozbiljno razgovarali da je došlo vrijeme, da je povijesni trenutak da se pride normalizaciji hrvatsko-srpskih odnosa, pa prema tome i odnosa s Crnom Gorom. U tom smislu je taj sastanak bio od važnosti i stvorio je atmosferu međusobnog povjerenja da to zaista sva trojica želimo.

❍ ***Možete li nam opisati dramatičnost tih naizmjeničnih Christopherovih razgovora s Vama i Miloševićem?***

– Mislim što se toga tiče da je to jedino, ako ste već na tome, interesantno na kraju Daytona. Odnosno, reći ću Vam ovo – što je za mene interesantno i što bi bilo važno – s obzirom na pobjede koje smo ostvarili u Hrvatskoj, u Bosni i s obzirom na to da smo u početku razgovora u Daytonu, to jest da su hrvatsko-bosanske snage vladale teritorijem od 54 do 55%, da više nije bilo srpskih 65% niti 70% i da je opća klima i za vrijeme moga prvog boravka, pa čak još i kad sam se drugi put vratio u Dayton, bila da zapravo formula 51:49% nije važna i da se ne mora na njoj tražiti definitivno rješenje i mira i razgraničenja. Jer, znači, situacija je na terenu druga. Međutim, jedno tri dana prije okončanja Daytonskog razgovora najednom su čitava Kontaktna skupina i Holbrooke i Christopher priopćili da treba rješenje na osnovi 51:49%. To je bilo malo iznenađenje za sve nas, vjerojatno pozitivno primljeno u srpskim redovima, i moram priznati pitali smo se, da ne ulazimo sada u to, zašto to itd., i u tom okviru znači trebalo je sada prepustiti Srbima neka područja koja smo osvojili. Tada su postavili najveće zahtjeve, jer su Hrvati osvojili sve do pred Banju Luku, da Hrvati prepuste sva ta područja – četiri posto je trebalo prepustiti. Ja sam kazao da ne dolazi u obzir da Hrvati sve prepuste, a osobito stoga što oni do sada nisu pristali da se hrvatska područja Bosanske Posavine vrate u hrvatski kanton.

Prema tome, pristao sam zato da jedan dio područja od Mrkonjić-Grada do Šipova, oko 3%, Hrvatska vrati ukoliko dobijemo za hrvatsku stranu, za Federaciju, jedan dio Bosanske Posavine. Jasno, u početku smo tražili čitavo područje, sve ono što

je bilo Vance-Owenovim planom predviđeno kao hrvatski kanton u Posavini, znači od Bosanskog Broda do Orašja. Na to nisu bili voljni pristati niti Srbi niti predstavnici Sjedinjenih Američkih Država i, prema tome, pristali su na to da nam za naš ustupak od Mrkonjić-Grada do Šipova vrate područje Odžak, ali sada je trebalo, s obzirom na to da smo mi vratili tri posto, a dobili nešto ispod jedan posto tamo, da Muslimani vrate od svog područja oko jedan i nešto posto. Holbrooke i Christopher dali su takoreći ultimatum Muslimanima, jer ja sam nakon razgovora i s predsjednikom Clintonom i s Christopherom kasnije kazao da sam zbog jedan ili dva posto teritorija spreman da učinimo sve da dobijemo mir, jer je mir važniji negoli nastavak rata zbog nekakvih područja, ovih goleti tamo itd. Prema tome, tu smo se suglasili, što se nas tiče, osobito kad su nam učinili taj ustupak i u Bosanskoj Posavini, no, trebali su Muslimani sa svoje strane dati 1,20%, tako nešto, i dan uoči, dan prije završetka razgovora, Muslimanima je u 9 sati rečeno da trebaju to dati, da to učine, da nadu, da do 11,30 udovolje tom nalogu. U 11,25 odgovorili su da prihvaćaju da odstupe okrajke, da nam daju tih jedan i nešto teritorija, ali da zahtijevaju Brčko. Na to su predstavnici Holbrooke i Christopher odgovorili Muslimanima da su problem Brčkog razmatrali i da ga više ne žele razmatrati, da muslimanski odgovor smatraju negativnim i, prema tome, da sutra završavaju konferenciju s neuspjehom, odnosno da će to unijeti u priopćenje. Te noći je onda napisano priopćenje da su u pregovorima u mnogočemu približena gledišta, ali da u cjelini sporazum nije postignut i da će se nova konferencija sazvati u pogodno vrijeme.

Na to je do mene došao najprije prijedlog posredstvom ministra, ambasadora, koji su bili tu, a ujutro je došao i sam Milošević, mislim da je bio i Bulatović, i Milutinović s prijedlogom da sporazum potpišemo, on i ja – znači, Hrvatska i Srbija bez Izetbegovića. Ja sam mu kazao da na to ne mogu pristati, jer to ne bi bilo svrhovito, jer bi značilo opet tobože nekakvo hrvatsko-srpsko dogovaranje na račun Muslimana, a takvog dogovaranja na račun Muslimana nije bilo i neće biti. Prema tome,

ja mu predlažem da iz te krize u koju je upao, znači iz tog kraha Daytonskog sporazuma, izađemo na taj način da, budući da Izetbegović sada postavlja problem Brčkog, da Milošević prihvati da se problem Brčkog riješi arbitražom, jer time ništa ne gubi. Arbitražu će odrediti, znači, Kontaktna skupina, odnosno predstavnici Sjedinjenih Američkih Država pod čijim se vodstvom vode pregovori, i neka ima povjerenja da će ta arbitraža biti u najmanju ruku neutralna, a ne promuslimanska.

Prema tome, Milošević je rekao možda. Nije mu bilo drago što nisam prihvatio da potpišemo posebno, ali uzeo je u razmatranje taj moj prijedlog i rekao da bi on možda, ako bi se moglo to postići to i prihvatio. Poslije toga su došli gospoda Christopher, Holbrooke i Hill isto tako s prijedlogom da će završiti konferenciju zbog toga što Muslimani ne pristaju i da oni ne vide drugu mogućnost. Ja sam rekao: Predložio sam Miloševiću arbitražu za Brčko, a predlažem to i vama, jer na taj način možemo spasiti ne samo konferenciju, nego možemo postići i mir, možemo postići da se nametne mir onima koji ga neće, jer bi očito oni koji postavljaju nove uvjete htjeli nastaviti rat. Oni su ideju da se za Brčko odredi arbitraža prihvatili i razgovarali su s Miloševićem. Kad su se ponovno vratili s izjavom da Milošević to prihvaća, onda Izetbegović i muslimansko vodstvo više nisu imali izlaza. Prema tome, problem Brčkog će riješiti arbitraža, a isto tako sa svoje strane smo Muslimanima također to preporučili. Tako su, znači, spašeni Daytonski pregovori u posljednji trenutak kad su pregovarači već bili dali priopćenje o tome da se pregovori prekidaju i da će nova konferencija biti sazvana u pogodno vrijeme. To je »vrdanje« bilo vrlo zanimljivo kao i ono što se događalo sutradan rano ujutro. Naime, umjesto uobičajene konferencije zakazana je konferencija o prekidu, a onda se s obzirom na moj prijedlog to promijenilo, pa je sastanak odgođen za podne, kad smo došli u tri sata, itd. Tako da su onda bila puna usta zahvalnosti toj ulozi Hrvatske što smo uspjeli spasiti konferenciju. Mislim da smo time dokazali da nam je prije svega stalo do mira, do okončanja tih ratnih strahota koje su se zbivale

ovdje, da smo za normalizaciju odnosa. Znači da smo za to, da se stvore mogućnosti suživota Muslimana na tom tlu osloncem na Hrvatsku, što za Hrvatsku samo po sebi nije samo pogodnost, nego i izazov i problem, ali isto tako da smo pokazali da smo za normalizaciju odnosa sa Srbijom. Bez te normalizacije odnosa i s jednima i s drugima nema preduvjeta niti za mir niti za novi međunarodni poredak. Meni je prije svega do toga, kad je već riječ o tome, ne znam jesmo li već razgovarali o tome ili ne, ali ja sam još prije dvadeset godina pisao o tome da treba postići na tlu Jugoslavije, na Balkanu, skandinavizaciju na osnovama međusobnog priznanja kao preduvjet i za mir i za demokratski razvitak. Mislim da mogu sa zadovoljstvom ustvrditi da sam tome pridonio ukupnom svojom politikom, a posebno u Daytonu, i da se pod vodstvom Sjedinjenih Američkih Država učine napori međunarodne zajednice da se postigne mir i da se taj mir onda osigura angažiranjem NATO-ovih snaga i američkih snaga, što je od presudne i odlučne važnosti, jer bez toga ni postignuti mir ne bi u okolnostima kakve smo imali bio moguć.

○ ***To je fantastično. Gospodine predsjedniče, mogu li Vas pitati za neke konkretne pojedinosti, jer je ovo zaista fenomenalno. Kad je Christopher u nedjelju, 19., rekao da razgovori moraju završiti u 10 sati, koliko ste ozbiljno primili njegovo upozorenje da razgovori moraju završiti u 10 sati bez obzira na rezultate?***

– Nije moglo biti ozbiljnije. Oni su došli do zaključka da su pregovori u krizi, da nema više nikakve mogućnosti, to više što su i predstavnici Kontaktne skupine Francuske i Njemačke

prihvatiti. Možete li nam reći kako ste odo njegovo odbacivanje te pogodbe?

– Slušajte, prije svega, pokušalo s onog rješenja da se samo na račun Hrva bi se zadovoljilo odnos 51:49%. Granić da ne prihvaća. Kakva je i koliko je sva vidi se i po tome što je jednog mom Zubak nije mogao prihvatiti zbog toga u Posavini. Prema tome, to su prilike zadržite na jednom detalju, da je nep jedan sporazum, ni jedan mir do sada osim kad je protivnik bio potpuno por metne volja bez kompromisa. Mislim d je uostalom danas zaključio i čitav s Owena, koji je zaista dobar poznavate rekao da je zapravo iz čitavoga tog sporazuma, Hrvatska izašla kao pobje biti zadovoljni stoga što smo postigli državne ciljeve, ali i što smo svojom k pridonijeli tome da Europa i, evo, Sjed mogu doći do mira i do stvaranja nov svijeta.

○ ***Možete li nam ispričati kako je t predsjednikom Clintonom, kada Vas je Hrvatska eventualno mogla napraviti kor***

– Ja sam predsjedniku Clintonu r ja sam to već učinio, jer sam već odluč

– Doista se ne sjećam što sam rekao Chrisu Hillu, ali, kao što vidite, ja sam nepopravljivi optimist. Zato uvijek nastojim naći rješenje.

○ ***Možete li nam reći kako su Holbrooke i Christopher došli k Vama i kako ste reagirali kad su izvijestili da Milošević prihvaća. U utorak ujutro, 21.?***

– Bila je riječ o odveć ozbiljnim stvarima da bismo se zadovoljavali tim sitnim zadovoljstvima, ali očito da smo čitava hrvatska delegacija i ja osobno mogli biti zadovoljni ulogom koju smo imali posebno na dan rastanka kad je gospodin Christopher u ime američke delegacije izrazio, prije svega, zahvalnost Hrvatskoj i kada je priupitao: Predsjedniče, Vi ste učinili mnogo za mir, što mogu učiniti Sjedinjene Američke Države i što očekujete od međunarodne zajednice da učini za Hrvatsku? Mislim da je to bila najveća moguća satisfakcija koju smo hrvatska delegacija, pa i ja osobno, mogli doživjeti.

○ ***Jeste li osjetili olakšanje kada je Christopher došao i objasnio da će doći do mira?***

– Ja mislim da sam već sve rekao.

○ ***Imali smo neki tehnički problem dok smo radili ovo pitanje o Vašem odlasku u Knin 6. kolovoza, pa ako možete s nekoliko glavnih stvari objasniti kako će sigurnost Hrvatske biti zajamčena za tisuću godina i kako ste se osjećali kad ste konačno mogli doći u Knin? Kad se hrvatska zastava zavijorila u Kninu?***

– Slušajte, brži uspjeh je uslijedio zbog ukupne hrvatske politike koja je u veoma nepovoljnim okolnostima uspjela stvoriti i oružanu silu u okviru jednoga općenarodnog hrvatskog preporoda koji je nakon tisuću godina, evo, došao do svoje države i bio spreman sav se založiti na svim područjima. Ne možete sebi zamisliti kakvih je sve inicijativa bilo u prihvaćanju moje politike pomirbe hrvatstva i stvaranja demokratske Hrvatske i kakvo je raspoloženje u hrvatskom narodu bilo, na koga sam se oslanjao, ali, razumije se, i stvorivši oružanu silu.

U takvoj smo situaciji, prema tome, došli u Knin koji je bio prijestolnica hrvatskog kralja Zvonimira, jedna od prijestolnica,

jer Hrvatska je imala u to doba u srednjem vijeku, kada je bila samostalna kraljevina i regionalna sila, nekoliko prijestolnica.

Jedna od njih bio je i Bihać, itd. Ali Knin je imao posebnu važnost, jer se nalazi u središtu Hrvatske, koju je, znači, kninska krajina i njihova martićevska republika jasno pocijepala na južnu i sjevernu Hrvatsku. Ne samo to, nego su Srbi iz Knina htjeli ovladati Zadrom, ako ne Karlobagom ono bar Zadrom, i prema tome stvoriti uvjete za osvajanje čitave južne Hrvatske. Tog trenutka, kada sam bio u Kninu, bilo mi je jasno, nema više opasnosti za hrvatsku državu iz njezina vlastitog teritorija. Zbog toga je budućnost hrvatske države, hrvatskog naroda osigurana za buduća stoljeća. To je ono bitno. Hrvatska će država sada moći biti napadnuta izvana, ali već sam tada znao da ti napadi izvana ne mogu biti iz Bosne onako kako su nekada mogli biti, jer hrvatske snage drže i u Bosni ona područja koja su od strateškog interesa za hrvatsku državu. Prema tome, bio je to zaista poseban osjećaj i puno proživljavanje jednoga povijesnog trenutka kad se ta srednjovjekovna hrvatska država sa svom svojom problematikom, ali sada i veličinom, pa i vojnom i političkom snagom vratila u sastav Zapadne Europe kojoj pripadamo.

Angažiranje glavnih europskih i svjetskih čimbenika u Daytonskim sporazumima jamstvo je mira u Bosni*

O ***Doista je ljubazno od Vas što ste pristali primiti me. Naše čitatelje neobično zanima što se događa u Hrvatskoj i kako se ovdje razvija gospodarstvo. Stoga bih htio s Vama razgovarati samo o tome, a malo i o političkoj situaciji. Moje se glavno pitanje odnosi na Vaše gospodarske ciljeve. Kako se, po Vašem mišljenju, Hrvatska može razvijati i plaćati svoj razvoj? Mnoga su tradicionalna tržišta »odrezana« zbog raspada bivše Jugoslavije. Tu je i problem duga, a ima i mnogo pitanja povezanih s mogućim izvorima sredstava kako biste se mogli razvijati. Kako to možete riješiti?***

– Da bi se mogla razumjeti sadašnja gospodarska situacija Hrvatske valja, razumije se, kao što ste i sami spomenuli, poći od političkih okolnosti u kojima se stvarala demokratska samostalna Hrvatska i dokle je u tom pogledu danas došlo. A u tom pogledu treba poći od toga da su s proglašenjem samostalne demokratske Hrvatske nastupili nepovoljni uvjeti s obzirom na izlazak iz jednoga zajedničkog jugoslavenskog sustava, a u svezi sa slomom socijalističkog sustava i uopće socijalističkog sustava u Istočnoj Europi. To je svakako djelovalo nepovoljno s gospodarskog stanovišta.

No, s druge strane, s uspostavom demokratske Hrvatske ujedno je stvoren novi demokratski poredak i u Hrvatskoj, stabilan, čvrst demokratski poredak koji je omogućio i demokratske i političke i gospodarske reforme.

---

* *Wall Street Journal*, 9. veljače 1996., tonski zapis.

Hrvatska se odlučno opredijelila za slobodno tržište, za gospodarstvo slobodnog tržišta i privatnog poduzetništva. I usprkos tome što je imala nepovoljne okolnosti za provedbu privredne reforme izlaska iz socijalističkog sustava u takav sustav slobodnog tržišta, zbog jugokomunističke i srpske agresije, mi smo baš zbog čvrstine demokratskog poretka uspjeli postići veoma pozitivne rezultate.

Pri tome da odmah napomenem, znači, zbog jugokomunističke i srpske agresije trećina hrvatskog teritorija bila je okupirana i razorena, gradovi od Vukovara do Dubrovnika, izravne ratne štete nanesene Hrvatskoj cijene se na oko 27 milijardi US $.

Za sve te godine od 1990. pa do 1995. morali smo izdvajati golem dio nacionalnog dohotka za stvaranje pod nepovoljnim uvjetima oružane sile. Koliki su ti izdaci bili govori i podatak da smo pod oružjem morali imati prošle godine i oko 200.000 ljudi, da smo morali opremati tu vojsku pod veoma nepovoljnim okolnostima. Pa ipak usprkos svemu tome ekonomski rezultati su vidljivi.

Za sve vrijeme rata imali smo opskrbljenu ne samo vojsku, nego i stanovništvo sa svim potrepštinama široke potrošnje. U bivšoj Jugoslaviji bila su ograničenja u opskrbi naftnim i drugim proizvodima, a mi smo za sve vrijeme rata uspjeli opskrbiti ne samo vojsku, nego i stanovništvo sa svima potrepštinama. Uspjeli smo suzbiti hiperinflaciju koju smo naslijedili iz bivše Jugoslavije, koja je 1990. godine, kad smo preuzeli vlast, iznosila 30% mjesečno i s kojom smo se hrvali sve do 1993., kad smo poduzeli odlučne korake za suzbijanje inflacije i već u 1994. godini uspjeli postići gospodarsku stabilizaciju. Prošle smo godine imali valjda jednu od najnižih inflacija u Europi, pa i u svijetu, svega 3,7% godišnje. Uveli smo novu nacionalnu valutu, postigli potpunu konvertibilnost na unutrašnjem, pa i na vanjskom tržištu.

U smislu prelaska iz socijalističkoga gospodarskog sustava na sustav slobodnog tržišta i privatnog poduzetništva postigli smo do sada takve rezultate da je već oko 50% ukupnog gospodarstva, računajući zaposlene i ulogu u nacionalnom dohotku, u privatnom poduzetništvu.

Zahvaljujući, znači, političkoj stabilnosti unutrašnjega demokratskog političkog poretka, zahvaljujući ulozi koju je Hrvatska odigrala u rješavanju krize na tlu bivše Jugoslavije od početka, osobito sada s krunom u Daytonskim sporazumima, Hrvatska je postupno njegovala i danas ima veoma dobre prije svega političke odnose s većinom europskih zemalja, posebno sa Sjedinjenim Američkim Državama i s glavnim svjetskim financijskim institucijama, kao što je MMF, kao što su Europska banka, Svjetska banka, Švicarska banka, UBS, itd.

Imali smo sa MMF-om *stand by* aranžman, a sada smo u pregovorima za jedan stalni trogodišnji. Od Svjetske banke smo dobili, no da ne ulazim u te detalje, ja bih Vam to ostavio, pa Vi možete koristiti ono što bi bilo od interesa o tim konkretnim podacima.

Veoma je važno da smo ovogodišnjim završetkom oslobađanja okupiranih područja, još nam je preostao samo mali istočni dio Hrvatske, koji prema sporazumu s Ujedinjenim narodima, sa Sjedinjenim Američkim Državama, nastojimo riješiti ove godine na miran način, mogli smanjiti izdatke za 15% za obranu, vojne izdatke, da smo postigli ove sporazume s financijskim institucijama, da smo postigli već to da se poduzeća iz pojedinih zemalja, iz Njemačke, Švedske, Francuske, izravno angažiraju u hrvatskoj privredi.

Q ***Rekli ste da je 50% gospodarstva u privatnim rukama. Želite li veliko povećanje tog postotka, želite li da grane kao što su pošta, telefonske veze također privatizirate?***

– Jasno, ta velika javna poduzeća također namjeravamo privatizirati. Međutim, taj postupak mora biti postupan.

Q ***Koliko će to trajati?***

– Mi smo odlučni da idemo u tom smjeru, no, kao što znate, u svim državama, čak i onima koje imaju dugotrajnu ekonomiju na osnovi slobodnog tržišta, taj je problem složen, a s obzirom na taj prijelaz iz socijalističkog sustava u ovaj, ne smijemo do-

vesti u pitanje proizvodnju u tehničkom smislu. Znači, odlučni smo ići u tom smislu, a veoma je važno da smo stvorili zakonodavne okvire, zakonodavne osnove, ne samo za potpunu privatizaciju, nego i za strana ulaganja. Po našim zakonima i po mogućnosti da strani ulagači potpuno raspolažu s dobiti, kažu moji stručnjaci, a ja mislim da im treba vjerovati, da po našem zakonodavstvu mi imamo jednu od najnižih poreznih stopa na dobit, što znači, otvara dobre perspektive da dovršimo taj proces privatizacije i da privučemo što veća strana ulaganja.

○ ***Ima li nekih velikih projekata koje biste htjeli započeti u sljedećih nekoliko mjeseci? Kompanija na čiju biste se privatizaciju htjeli usredotočiti?***

– Pa, mi smo prije svega zainteresirani za početak nekih velikih investicijskih projekata u infrastrukturi, u autocestama, željeznicama, zračnom prometu, a onda isto tako za suradnju i angažiranje inozemnih tvrtki, slično kao što je »Siemens« ušao već u suradnju s našima, i Ericsson – Švedska, Siemens u Zagrebu, zatim je švicarska cementna grupacija ušla u Hrvatsku, pa angažiranje francuske korporacije Bouyques, pa zatim neka belgijska poduzeća, nizozemska itd.

Znači, zainteresirani smo da se taj proces, ne samo nastavi, nego i da se ubrza, a smatramo da nakon Daytonskih sporazuma sa stvaranjem stabilnosti u Hrvatskoj i uopće u ovom području, s ulogom Hrvatske koju je imala, postoje, znači, sve mogućnosti za produbljenje tih odnosa. Već imamo otvaranje ovdje i banaka, jedna banka (Raiffeisen) je već otvorena, nekoliko drugih banaka ima svoja predstavništva s namjerom da i one otvore svoje banke ovdje. Tako ćemo, čini se, ne samo s glavnim međunarodnim financijskim, kao što je Svjetska banka, Europska banka i takvima kakve sam već spomenuo, švicarskom UBS bankom, nego i s izravnim povezivanjem poduzeća, ubrzati taj proces integracije Hrvatske, hrvatskog gospodarstva s međunarodnim. Ima čak interesa za ulaganje u nas i iz dalekih azijskih zemalja... Mi imamo jako dobre odnose s velikom Kinom, imamo dobre odnose s Malezijom i sličnim zemljama, ali posebno je zainteresirana i Koreja, jer Hrvatska joj služi za ulazak u srednju Europu.

○ ***A u procesu privatizacije velikih i javnih poduzeća, to je bilo pitanje, planirate li u sljedećih nekoliko mjeseci krenuti u privatizaciju?***

– Svakako, prije svega, idemo sa sanacijom i preustrojstvom čitavoga bankarskog sustava, što je veoma važno. A zatim isto tako imamo u planu i privatizaciju INA-e, HPT-a i svih drugih velikih poduzeća, ali kao što rekoh, tu moramo biti veoma oprezni da ne ukočimo, zapravo, da ne izazovemo socijalni bunt i da ne izazovemo kočenje proizvodnih procesa, nego naprotiv da osiguramo napredak proizvodnih procesa.

Pri tome Hrvatska ima jednu veoma povoljnu okolnost da je ona zemlja koja može očekivati visok razvitak zbog mogućnosti turističke privrede. I u cjelini uzevši, po procjenama financijskih krugova, Hrvatska ima sve izglede da bude jedna od najprosperitetnijih zemalja od svih bivših socijalističkih zemalja.

○ ***Moje se posljednje pitanje odnosi na političku situaciju i odnos s Bosnom. Smatrate li da će se cilj Daytonskog sporazuma ostvariti? Mislite li da će hrvatski narod u Bosni biti voljan da bude dio Bosne? Hoće li biti sretni kao dio Bosne?***

– Nisam siguran hoće li biti sretni, ali vidite, iz povijesnih, geopolitičkih razloga mi smo zainteresirani da opstane hrvatski narod u Bosni i Hercegovini, pa smo prema tome i prihvatili i jesmo za to da se oživotvore Washingtonski i Daytonski sporazum o Muslimansko-hrvatskoj federaciji i o povezanosti te federacije s Hrvatskom.

To je u interesu i hrvatskog naroda u Bosni i zbog geopolitičkih razloga hrvatske države, ali i u interesu Zapadne Europe i rekao bih zapadne civilizacije u cjelini, s obzirom na ukupna povijesna zbivanja na tom području od antičkih vremena pa nadalje.

To je, kao što znate, bila dioba Zapadne i Istočne Europe, tu smo nakon osmanlijske invazije na Europu dobili taj element muslimanskog postojanja u Bosni, i ne samo u Bosni, nego na

Balkanu, pa prema tome i u Europi. Svima nam je poznato da ima onih koji govore da se ne može jednostavno prevladati i da će trebati dugo vremena da se prevladaju te posebnosti i suprotnosti između Istočne Europe na čelu s Rusijom, koja ostaje vazda euroazijska sila, i Zapadne Europe i zapadnog svijeta. A s druge strane i tendencija stanovitih ekstremnih fundamentalističkih krugova iz islamskih zemalja, koje žele da u Europi također zaoštravaju civilizacijski sukob.

Prema tome, zajednički je interes Hrvatske, Europe i zapadnog svijeta da tu uspostavimo takve odnose koji će, evo, osigurati stabilnost međunarodnog poretka, a ne ugrožavati ga.

U svakom slučaju, za oživotvorenje Federacije, provedbu Washingtonskih i Daytonskih sporazuma jest izazov za Hrvatsku, ona ga je prihvatila, želi ga provesti, ali pri tome očekuje i treba također pomoć i razumijevanje Europe i zapadnog svijeta, jer to je zajednička Europa.

○ ***No, mislite li da Bosna može djelovati kao trajna nezavisna država, kako je to sada zamišljeno?***

– Kao što znate, u Daytonskim sporazumima Bosna nije nazvana ni republikom niti joj je dat državni naziv, ali je zadržana kao članica Ujedinjenih naroda.

Međutim, bitno je da smo postigli mir i bitno je da se težilo da se stvaranjem Hrvatsko-muslimanske Federacije, koja je pomogla da se stvaraju osnove za suradnju te Federacije s Hrvatskom, i da se traži rješenje da sva tri naroda nađu mogućnost svoga zadovoljenja... odnosno i ta dva državna entiteta, Federacija i Republika Srpska u okviru Bosne... i da se stvore preduvjeti za jedan novi međunarodni poredak.

Taj je problem bio jedan od najzamršenijih, i još je uvijek, u suvremenom svijetu. Ali s obzirom na to da su se zaista svi međunarodni glavni europski i svjetski čimbenici angažirali na njemu, da je postignuta, u najvećem mogućem stupnju, suglasnost razjedinjenog svijeta oko tog pitanja, ipak je za očekivati da ćemo doći do mira, što je najbitnije.

Hrvatska pridaje veliku važnost Federaciji Bosne i Hercegovine*

○ ***Gospodine predsjedniče, ja Vas srdačno pozdravljam. Na početku pozdravio bih Vas u ime Vlade i naroda Arapskih Emirata, zahvalio Vam na ovoj prilici što ste nam dopustili da Vas intervjuiramo. Narod Arapskih Emirata visoko cijeni Vašu ulogu u oslobađanju svoje domovine, isto tako u oslobađanju Bosne i Hercegovine. Prvo, htio bih Vas upitati kakva je Vaša ocjena Federacije Bosne i Hercegovine, odnosa između hrvatskog i bošnjačkog naroda?***

– Pa, vidite, mi pridajemo, Hrvatska pridaje veliku važnost uspostavi Federacije, oživotvorenju i Washingtonskih i Daytonskih sporazuma u tome da ta Federacija bude zaista osnova suživota hrvatskog i bošnjačkog muslimanskog naroda i povezanost te Federacije s Hrvatskom. Sporazum o stvaranju Federacije jest pretpostavka mira, mi smo mir postigli i sad je i na predstavnicima i muslimanskog naroda u Bosni da zaista stvore trajne osnove za prijateljstvo i za to da ta Federacija bude osnova budućeg međunarodnog poretka u ovom turbulentnom dijelu jugoistočne Europe.

○ ***Provodi li se Daytonski sporazum onako kako je dogovoreno, odnosno na kakve prepreke nailazite u provođenju toga sporazuma?***

– Pa, vidite, mislim da u cjelini možemo biti zadovoljni, jer su obustavljena sva neprijateljstva, ima još nerazumijevanja, ima ekstremista koji se ne žele pomiriti s time da je taj sporazum, da je ta Federacija zaista u interesu i bošnjačko-muslimanskog i hrvatskog naroda, koji stvaraju poteškoće, ali je bitno da su nestala neprijateljstva, da je došlo do stvaranja i vlade Federacije i vlade Bosne i Hercegovine, da se raspravlja o otvorenim

* Arapska televizija – Dubai, 16. ožujka 1996., tonski zapis.

pitanjima i osobito je važno da smo već postigli važne gospodarske sporazume između Hrvatske i Federacije.

Prema tome, možemo biti zadovoljni bez obzira na to što otvoreni problemi postoje, ali pogledajmo kako je to u drugim sličnim slučajevima. Na Srednjem istoku pregovaraju Izrael i Palestinci već 50 godina, pa se još uvijek vode borbe, padaju žrtve, vode se borbe na sjeveru Europe, imamo slučaj Sjeverne Irske, gdje se također vode dugi razgovori, a ipak ima i nadalje terorističkih žrtava. Prema tome, u tom pogledu možemo zaista biti zadovoljni i s optimizmom gledati u budućnost, s obzirom na to da ti sporazumi predstavljaju zaista osnove za ispunjenje interesa i hrvatskog i bošnjačkog naroda.

❍ ***Izbjeglice, zaista jedan problem koji muči cijeli svijet, kakvi su Vaši planovi, planovi Vaše vlade i države u vezi s povratkom tih ljudi, u vezi s njihovim budućim stanovanjem, s obzirom da znamo da se jedan dio njih nalazi i u područjima gdje su prije bili Srbi. Kako Vi gledate na taj problem, imate li kakvih konkretnih planova u tom pogledu, u vezi s povratkom tih ljudi svojim domovima?***

– Vidite, možda je Hrvatska u čitavome današnjemu svijetu zemlja koja se s problemom izbjeglica srela u najoštrijem obliku. Prije svega, od jugokomunističke agresije, srpske agresije na Hrvatsku mi smo imali gotovo pola milijuna izbjeglica, prognanika iz same Hrvatske. Zatim, primili smo iz same Bosne i Hercegovine oko 200.000 izbjeglica koje smo stalno opskrbljivali, brinuli se za njih, a kroz Hrvatsku prošlo je isto tako oko pola milijuna izbjeglica iz Bosne i Hercegovine. Prema tome, s tim problemom suočeni smo u najoštrijem obliku, ali sada u postizanju mira moramo biti dovoljno realni. Treba vratiti izbjeglice u njihova područja, u njihova obitavališta, ali isto tako moramo biti načistu s time da poslije svih ovih strahota koje smo u toj agresiji, u tom ratu proživjeli, nije moguće da se svi vrate na svoja obitavališta gdje bi možda to izazvalo u budućnosti opet nove potrese, nove sukobe, nego treba vratiti sve ono što je moguće na njihova obitavališta, ali s druge strane, isto tako voditi jednu takvu politiku da se mnoštvo izbjeglica vrati u ona

područja gdje će u budućnosti moći imati siguran život kako se ne bi stvorili novi uvjeti za sukobljavanje, za novi rat. U svakom slučaju, taj problem izbjeglica ne možemo sami, ni Hrvatska ni Federacija bošnjačko-muslimanska, u Bosni riješiti, potrebno je razumijevanje svijeta, razumijevanje Europe, Sjedinjenih Američkih Država i posebno islamskog i arapskog svijeta s obzirom na zainteresiranost tog svijeta za to kako će se razvijati prilike u Bosni i Hercegovini.

❍ ***Mi smo u zadnje vrijeme čuli da vezano uz povratak izbjeglica u njihove domove ima određenih poteškoća i prepreka s obzirom na njihov povratak u ona područja gdje hrvatska većina čini glavninu stanovništva, gdje su naši prijatelji Hrvati. Možete li komentirati taj podatak, odnosno kako mi možemo iz te situacije izići?***

– Točno je da ima poteškoća, ali je isto tako i istina da ima poteškoća i o povratku Hrvata u ona područja gdje su Muslimani većina. Da bismo imali jasnu predožbu, treba imati na umu činjenicu da je iz onih područja, gdje su Hrvati većina, otišlo oko 40 do 50.000 Muslimana, a da je iz onih područja, gdje su Muslimani većina i gdje Muslimani imaju vlast, otišlo čak 200.000 Hrvata. Prema tome, bilo je takvo međusobno nepovjerenje, nastalo zbog religijskih, civilizacijskih razloga, ali i insceniranih od protivnika i Muslimana i Hrvata, da je došlo ne samo do takvog izbjegličkog vala, nego i do međusobnog rata. Kao što sam rekao, uspjeli smo ukloniti ratne sukobe, uspjeli smo stvoriti političke osnove za Federaciju i sada je problem u tome da i ta pitanja izbjeglica riješimo na najpogodniji način kako bismo stvorili osnove za suživot u budućnosti. Problem je u tome da jedna i druga strana u Bosni, i Muslimani i Hrvati, moraju shvatiti da jedino Federacija znači izlaz za budućnost njihovog opstanka i Hrvata u Bosni i Hercegovini i Muslimana u Bosni i Europi. Bosna i Hercegovina i Hrvatska su geopolitički i povijesno toliko međusobno povezane da jedne bez drugih ne mogu. Muslimani su najvećim dijelom podrijetlom iz hrvatskog nacionalnog bića nastali u tijeku osmanlijske najezde na Europu u XIV., XV. i XVI. stoljeću. Najveći dio Muslimana govori jednim

od najčešćih hrvatskih dijalekata – ikavicom, koji se govori u Dalmaciji, u Bosni i u Slavoniji. Prema tome, na problem izbjeglica treba gledati s tog stajališta, zaista sa životnih interesa i hrvatskog i muslimanskog naroda da nađu rješenja koja neće izazivati nove sukobe, nego koji će omogućiti zajednički suživot. Problemi koje ste Vi spomenuli javljaju se u Mostaru. Međutim, Muslimani moraju shvatiti da je Mostar jedino središte u Bosni i Hercegovini gdje su Hrvati imali i gdje moraju imati središte svoga političkog, kulturnog, znanstvenog života, jer Muslimani imaju druge gradove, imaju Sarajevo, imaju Tuzlu, Zenicu, Hrvati nemaju drugi negoli Mostar. Prema tome, Muslimani se moraju odreći toga da nametnu svoj majoritet i Mostaru. Problem je u Stocu. Muslimani moraju shvatiti da su Muslimani iz Hercegovine, ali i Hrvati iz južne Dalmacije osvajali Stolac od jugokomunističke armije i srpske agresije onog momenta kada je jugokomunistička jugoslavenska armija i kad su Srbi htjeli osvojiti čitavu dalmatinsku obalu, najprije od Zadra, a kad nisu mogli od Zadra, onda istočno od Neretve, znači s Dubrovnikom. Prema tome, u toj borbi za održanje hrvatske obale, hrvatske Dalmacije od Neretve do Dubrovnika, Hrvati su se morali boriti i za Stolac, a to je bilo vrijeme kad čak Muslimani u cijeloj Bosni i Hercegovini još nisu bili spremni za borbu s jugoslavenskom armijom. Bilo je čak, znači, smatrano da će jugoslavenska armija biti na strani Muslimana, što je bila iluzija, što se pokazalo pogrešnom prosudbom. Kad se razmatra slučaj Mostara, sada i slučaj, uz Mostar, i Stoca, onda treba imati i to na umu. Znači, ako Muslimani imaju primjedbe da oni ne mogu, da Hrvati sada njima pružaju neke zapreke u Mostaru ili u Stocu, onda treba imati na umu što sam kazao, ali isto tako Hrvati se žale da im Muslimani ne dopuštaju povratak u Bugojno, da se iz Sarajeva još uvijek Hrvati uklanjaju s dužnosti, da nemaju mogućnost povratka u Travnik, Vareš, itd. Prema tome, problema ima, postoje na obje strane, ali treba sagledati gdje smo bili i treba poći od one osnove, one ideje, kako sam rekao, da su Muslimani i Hrvati nužno upućeni na to da nađu rješenje

za sva ta sporna pitanja i da stvore pretpostavke za zajednički suživot.

○ ***S obzirom na geografsku bliskost tih područja, zar ne postoji mogućnost za češće susrete najviših državnika dviju država da se o tim stvarima razgovara a i da ih se rješava?***

– Upravo tome težimo. Ja sam bio već dvaput u Sarajevu na čelu hrvatske delegacije. Ovih je dana bila i gospodarska i Vladina delegacija u Sarajevu. Danas primam hrvatske predstavnike i isto tako predložit ćemo da što prije dođe do ponovnog sastanka zajedničkih hrvatsko-bosanskih predstavnika koji čine zajedničko vijeće za rješavanje ovih pitanja. Mi ćemo sa svoje strane sve učiniti.

○ ***Hvala, gospodine predsjedniče. Bilo nam je vrlo ugodno čuti da Hrvati i Muslimani imaju i zajedničko podrijetlo, ljudi koji su vjernici, svaki moli svog Boga na svoj način, znači da je i krv zajednička, povijest je zajednička. Mi se nadamo da će svi ti problemi biti prevladani i da će sve biti učinjeno kako treba.***

– Hvala i Vama na interesu za ova pitanja i nadam se objektivnom izvješćivanju. Vidite, dragi gospodine, mislim da taj problem o kojem smo razgovarali, problem hrvatsko-muslimanskih odnosa u Bosni i odnosa bošnjačko-muslimansko-hrvatske Federacije s Hrvatskom, nije od interesa samo za Hrvate i Muslimane u Bosni. Mislim da je on od svjetskog interesa, naime, da je od interesa za sve one ljude iz arapskog islamskog svijeta i iz zapadnog svijeta, zapadne civilizacije koji su za to da stvorimo uvjete za egzistenciju, za suživot arapske, islamske civilizacije i zapadne kršćanske civilizacije, nasuprot onima koji bi željeli da izazovu sukob tih dviju civilizacija, a taj sukob u današnje doba postojanja i nuklearnog naoružanja jasno da bi doveo do uništenja obiju civilizacija. Prema tome, to što se mi zauzimamo na području Bosne i Hercegovine za suživot Hrvata, katolika i muslimana Bošnjaka, znači, javlja se, evo, u tom širem opsegu ili borbe za koegzistenciju, za suživot ili borbe za sukob dviju civilizacija, i zato mislim da apsolutno trebamo uložiti sve napore da taj projekt uspije.

Dopustite mi na kraju da uputim pozdrave i dobre želje i državnom vodstvu i narodu Arapskih Emirata sa željama za razvitak što boljih odnosa s narodom tih područja i inače arapskog islamskog svijeta s Hrvatskom i nadam se da ću imati mogućnosti u skoroj budućnosti posjetiti tu zemlju.

○ ***Hvala Vam, gospodine predsjedniče. Imamo još dva pitanja ako Vam vrijeme dopušta, ako ne, onda ništa.***

– Imam još pet minuta vremena.

○ ***Pojedini ljudi iz islamskih humanitarnih organizacija tuže se da u nekim slučajevima dolazi do lošeg postupka prema njima od strane naših hrvatskih prijatelja. To su zaista ljudi koji pružaju pomoć ne pitajući nikoga za vjeru i bez ikakve razlike. Mi smo bili zamoljeni s njihove strane da Vam prenesemo takvu poruku i apel da se takav problem riješi.***

– Budite uvjereni da će s hrvatske strane ljudi biti susretljivi. No, isto tako morate razumjeti da smo mi u Hrvatskoj zabrinuti, ali i da smo od naših europskih i američkih prijatelja također ne samo upozoravani, nego da su bili postavljeni zahtjevi da se ne dopusti da se na hrvatskom području javljaju, i u okviru takvih organizacija, ljudi koji su povezani s terorističkim organizacijama, u tome je problem.

Hrvatska ni po čemu ne pripada balkanskom području*

○ ***Gospodine predsjedniče, jeste li nekoliko mjeseci nakon Daytonskih sporazuma uvjereni da je Balkan definitivno okrenuo jednu od najkrvavijih stranica svoje povijesti?***

– Želio bih najprije iznijeti nekoliko istina o ovom području. Često ga se predstavlja kao »bure baruta« koje u sebi sadrži klice neprestanih i neizbježnih etničkih sukoba. No, Hrvatska ni po čemu – niti svojom poviješću, niti kulturom, niti geografijom – ne pripada balkanskom području. Ona je područje dijelom srednje i mediteranske Europe. Prije 1918. godine, tj. prije stvaranja te disparatne nakupine, koja je bila zajednička država južnih Slavena, Hrvatska i Srbija nisu znale za pravi otvoreni sukob. Ipak, kulturološke suprotnosti koje su obilježile područje bivše Jugoslavije – još od vremena raspada Rimskog Carstva, pa sve do Austro-Ugarskog Carstva, preko raskola kršćanstva i otomanskih osvajanja – bile su razlogom postojanja te zajedničke države, države čiji je nagli raspad bio uzrokovan naročito srpskom hegemonijom.

Do Daytonskih sporazuma i Pariške konferencije došlo je zahvaljujući izmjeni geostrateških odnosa u regiji. Nova ravnoteža sila, koja je uspostavljena nakon naših vojnih pobjeda u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini uz pomoć HVO-a i Bosanske vojske – rezultat je tih posljednjih napora. Nakon poraza koji su pretrpjeli srpski pobunjenici u tijeku ljeta 1995. g. oslabljeni beogradski vođe shvatili su da se srušio imperijalistički san Velike Srbije. Bosanci su, sa svoje strane, shvatili da je nemoguće održati jedinstvenu i centraliziranu Bosnu. A što se tiče Hrvata u

* *Politique internationale*, (Pariz) nakon 9. travnja 1996. Razgovarao Thomas Hafnung. Prijevod: Anica Djamić.

Bosni, oni su u tom kompromisu vidjeli jamstvo svog održanja. U tome su također vidjeli priliku da uživaju jednak status, u okviru Hrvatsko-bošnjačke Federacije i njihovih konfederalnih veza s Hrvatskom.

Nakon četverogodišnjeg rata, desetaka tisuća ranjenih i mrtvih ne može se očekivati da se sve odvija bez poteškoća. Trebat će svima mnogo strpljenja, vremena i napora da bi se stalo na kraj teškoćama, da bi se ponovno uspostavilo međusobno povjerenje i trajan mir. Moramo postupati postupno, poštujući pismo, ali i duh Daytonskih sporazuma. Potpora međunarodne zajednice, tj. njena odlučnost da se sporazumi provedu, kako na civilnom tako i na vojnom planu, bit će odlučujuća. Čini mi se, u svakom slučaju, da je mir napokon nadohvat ruke.

○ ***Ne bojite li se da neke točke sporazuma, koje su u javnosti izazvale velike napetosti – kao pitanje Posavine – nisu bombe s odloženim paljenjem?***

– Daytonski sporazum, kao i svaki sporazum potpisan na završetku rata, vodi računa o situaciji nastaloj tim ratom. On je plod kompromisa, što po definiciji znači da zahtjevi niti jedne od strana nisu u potpunosti zadovoljeni. Ali, sve su strane shvatile da je to bio jedini način da se zaštite njihovi osnovni interesi i da su prednosti iznad nedostataka. Daytonski sporazum, a posebno Washingtonski sporazum, kojim je ustanovljena Hrvatsko-bošnjačka Federacija povezana s Hrvatskom, predstavlja – ponavljam – jedino rješenje za hrvatski narod u Bosni i Hercegovini. Zbog toga sam uvjeren da će Hrvati učiniti sve kako bi pobijedio mir, čak ako i nije u potpunosti pravedan.

○ ***Kako vidite odnose s bivšim neprijateljem, s Jugoslavijom predsjednika Miloševića?***

– Za vrijeme jugokomunističke agresije protiv Hrvatske i Bosne i Hercegovine često sam ponavljao kako sam spreman ići u pakao da bih ostvario mir! K tome, hrvatske su vlasti otpočetka toga nesretnog rata svim silama podupirale nastanak jednog novog međunarodnog poretka u regiji koji bi se zasnivao na uzajamnom priznanju i jednakosti svih država nastalih na

području bivše Jugoslavije. Ono što, naprotiv, nikada više nećemo prihvatiti, jest stvaranje južnoslavenske konfederacije, balkanske, jadranske ili unije jugoistočne Europe.

○ ***General Tihomir Blaškić dragovoljno je otišao u Haag 1. travnja 1996., kako bi odgovorio na optužbe o zločinima protiv čovječnosti. To je prvi hrvatski časnik koji je nastupio pred Međunarodnim kaznenim sudom. Šest drugih Hrvata također je pod lupom pravde zbog istih razloga. Kakvo je Vaše stanovište s obzirom na njih?***

– General Blaškić, kao i drugi okrivljeni, organizirali su obranu hrvatskih područja u Bosni, najprije protiv srpske i jugokomunističke agresije, a zatim protiv muslimanskih ekstremista. I sâm sam također odlučio, od samih početaka, da dam potporu Međunarodnom kaznenom sudu, prijeko potrebnu želi li se postići pravedan mir.

Međunarodni kazneni sud već je otvorio ured u Zagrebu, s kojim izmjenjujemo obavijesti. Želimo ići još i dalje. Vlada je podastrla Saboru upravo jedan prijedlog zakona koji će omogućiti da se uspostavi uža suradnja s Haagom i, naravno, da se olakša izručenje ratnih zločinaca.

○ ***Gospodine predsjedniče, u tijeku mnogih mjeseci činilo se da Zapadnjaci oklijevaju nešto poduzeti prema Srbima iz Bosne. Kako Vi objašnjavate tu neodlučnost?***

– Zapadne sile nisu dijelile isto mišljenje o krizi u bivšoj Jugoslaviji. Imale su različita stanovišta i interese u tom sukobu. Te razlike u shvaćanjima bile su očite od početka srpske agresije, 1990./1991. i trajale su sve dok zapadne zemlje nisu shvatile određen broj realnosti: ponajprije da je Republika Hrvatska bila odlučujući čimbenik, jer je pripadala zapadnoj sferi, te da se Bosna i Hercegovina isto tako mogla, uz nju, definitivno priključiti tom krugu; zatim da je Rusija, koja je oduvijek euroazijska sila, htjela sačuvati svoju zonu utjecaja u pravoslavnom svijetu. Da bi to postigla, pokušala je izvući Srbiju iz sankcija i izbjeći preoštru osudu. Dogodilo se da je ta želja koincidirala s rezervama međunarodne zajednice da prihvati raspad Jugoslavije.

Kao i pad Berlinskog zida, taj ju je događaj smještao u novu geopolitičku realnost, do tada nepoznatu i stoga neugodnu. Bilo je, također, i državnika koji su zaključivali kao u vrijeme Versailleskog ugovora, te smatrali da jedino Srbija može biti regionalnom silom. Oni su prihvatili Republiku Hrvatsku i druge nove države kao rubne entitete i nisu se željeli otvoreno suprotstaviti Beogradu.

U ovakvoj situaciji, zračni napadi, o kojima su odlučili Zapadnjaci, odigrali su značajnu, ali ne i odlučujuću ulogu. Kontakt-grupa (5), pod vodstvom Sjedinjenih Američkih Država, bila je kadra nametnuti mir, posebice zahvaljujući vojnim pobjedama koje su odnijele naše postrojbe na terenu.

❍ ***Do mjeseca kolovoza 1995. zapadne su vlade uvijek odbijale pribjegavanje sili. Što je to što je, po Vašem mišljenju, potaklo međunarodnu zajednicu da izmijeni politiku prema Srbima s Pala? Nije li ona mogla reagirati puno ranije kako bi se nametnuo mir u Bosni?***

– U to sam potpuno uvjeren. Ponajprije, svi su na kraju priznali da je došlo vrijeme da se stane na kraj srpskoj agresiji i brutalnom stvaranju Velike Srbije. Nasilne ofenzive i etničko čišćenje, čije su žrtve bile u pretpostavljenim »zonama sigurnosti« UN-a (Srebrenica, Žepa, Bihać), tijekom proteklog ljeta na kraju su otvorile oči međunarodnoj zajednici: bilo je jasno da Srbi sami od sebe neće odstupiti od svoje agresivne i imperijalističke politike i da će, naprotiv, nastaviti ismijavati sve pokušaje mirnog rješenja.

Zatim, naše su oružane snage bez muke oslobodile velik dio područja koja su okupirali Srbi u Hrvatskoj, rušeći tako mit o srpskoj nepobjedivosti. Zapadnjaci, a posebno SAD, shvatili su tada da srpski ekstremisti razumiju samo jezik sile i da će im mir morati biti nametnut.

❍ ***Osvajajući »Krajinu«, Hrvatska je pokazala da je odlučila ponovno vratiti ukupni svoj teritorij i sačuvati svoj integritet. Naime, u istom času, britanske novine »Times« donijele su skicu koju ste vlastoručno nacrtali a koja se odnosila na podjelu Bosne između Hrvata i Srba. Nije li u tome bilo osnovno proturječje?***

– Još jednom ponavljam, moja je misao bila krivo protumačena. Potpuno je jasno da se takva vrsta klevete i optužbe pojavljuje svaki put kada Hrvatska vojno ili diplomatski uspije, svaki put kada se hrvatsko-bošnjački savez uspostavi, što, očito, svima nije po volji. Dokazano je da nikada nisam nacrtao kartu podjele Bosne. Toga dana sam svom sugovorniku, gospodinu Ashdownu, prikazao samo osnovne geopolitičke podatke: liniju koja dijeli zapadnu i katoličku Europu od pravoslavnog i istočnog svijeta. Ta granica postoji već stoljećima, a dogodilo se da prolazi područjem bivše Jugoslavije! Nacrtao sam, na traženje toga gospodina, kartu koja postoji u strategijskom atlasu koji je izdao »Complexe« iz Bruxellesa i koji prikazuje upravo tu crtu razgraničenja. To nitko ne može osporiti, a naročito ne članice NATO-a ili Europske unije, pogotovo što je taj dokument potpuno javan. Ograničio sam se na to da podsjetim na tu povijesnu stvarnost koja je odigrala važnu ulogu u bosanskoj krizi, i to mnogo više nego brojne teorije i znanstvene strategije. Nažalost, rijetki su oni koji se usude suočiti s tim problemom. Treba ipak priznati da taj sukob sudara dvije civilizacije: Istok i Zapad. Što se tiče ostaloga, ponavljam jednom zauvijek: nikada nije bilo navodnog dogovora o podjeli Bosne između Miloševića i mene.

❍ ***Vaša je Vlada više od tri godine pregovarala sa srpskim separatistima prije nego što se odlučila na upotrebu sile. Je li diplomatski put bio uistinu bez izlaza?***

– Diplomatski put, odnosno politika, nije bez izlaza ako je prate energične i konkretne mjere. I sami ste kazali: pokušali smo naći rješenje, prihvatljivo isto toliko za Hrvatsku kao i za srpsku manjinu koja živi na našem području. Ali Srbi su mislili da će, čuvajući status quo na okupiranim područjima, prisiliti Hrvatsku i međunarodnu zajednicu da prihvate zatečeno stanje, nadali su se da će provokacijama i prijetnjama dovoljno zaplašiti Hrvate da odstupe od uspostave svoje suverenosti. Trebalo je stati na kraj toj situaciji i pokazati srpskim ekstremistima, kao i Beogradu, da je okupacija silom danas neprihvatljiva u očima civiliziranog svijeta.

Znate, kada smo oslobodili Knin, ondje smo zatekli velik broj dokumenata, posebno jednu Martićevu bilješku, načinjenu nakon susreta s našim pregovaračima. U tom tekstu Martić inzistira na korisnosti takvih susreta koji dopuštaju da se ismiju Hrvati kojima se čini da je moguće naći mirno rješenje pregovaranjem! Eto dokaza njihove iskrenosti.

○ ***Ponovno osvajanje »Krajine« uzrokovalo je egzodus više tisuća Srba koji su ondje živjeli generacijama. Ne bojite li se da Vaš vojni uspjeh trajno ne ugrozi sliku Vaše zemlje na međunarodnoj sceni?***

– Međunarodna zajednica dobro zna da niti ja niti moja vlada ne želimo odlazak Srba. Mi smo im uputili poruku u tom smislu kako bismo im rekli da će njihova sigurnost biti zajamčena, kao i sva njihova građanska prava. Istina je da njihovi vođe nisu željeli da oni ostanu. Već godinama indoktrinirali su srpsko stanovništvo tobožnjim hrvatskim zločinima i ono nije moglo vjerovati da će se Hrvati ponašati civilizirano. Taj je odlazak dio igre srpskih vođa koji su ga tako mogli predstaviti kao operaciju etničkog čišćenja. Budući da nisu mogli sačuvati okupirana područja, bar da se prikažu kao mučenici! Operaciju »Oluja« vodili su profesionalci, a to su priznali i svi zapadni stručnjaci. U svakom slučaju, mi smo učinili sve da bude što manje žrtava s obje strane.

Nitko ne kani optužiti za etničko čišćenje vlasti Federacije Bosne i Hercegovine, NATO-a, Europske unije ili SAD-a zbog egzodusa Srba iz okoline Sarajeva! Ondje su Srbi iskopali svoje mrtve i otišli, iako su im Federacija, međunarodna zajednica i IFOR (višenacionalne mirovne snage) jamčili sigurnost i poštivanje njihovih prava. Situacija je potpuno identična onoj s kojom smo se morali suočiti u bivšoj Krajini. A optuživalo nas se da želimo »etnički čistu« državu.

○ ***Ipak, prije i nakon napada dogodio se određen broj pljački koje su propisno zabilježene sa strane UN-a i drugih međunarodnih organizacija. Nisu li one bile dovoljne da uznemire srpsku manjinu i da ona bude prisiljena na masovni egzodus?***

– Istina da su se određene nepravilnosti dogodile u okviru ratnih operacija. Ali, ne treba zaboraviti da je 1991. godine više

od 100.000 Hrvata bilo istjerano iz tih područja. Tisuće ljudi je bilo ubijeno i u to doba nitko od onih koji su danas toliko ganuti nije brinuo o njihovim pravima! Instinkt osvete, koji je vjerojatno svojstven svim prognanicima, reakcija je koju treba osuditi, ali koja je, s ljudskog stanovišta, razumljiva. Mi je ne odobravamo. Od početka smo je pokušali spriječiti, njome ovladati. Osobno sam dao nalog da se tome treba čvrsto suprotstaviti. A vi, što ste vi učinili? Bilo je nemoguće postaviti po jednog policajca ispred svake srpske kuće! Bilo kako bilo, svi oni koji su okrivljeni za ratne zločine bit će suđeni i snositi odgovornost za svoja djela. Pitam naše klevetnike da mi navedu i jedan rat u XX. stoljeću u tijeku kojeg se takve stvari nisu događale! Sjetite se rata u Alžiru, Vijetnamu... Mi smo briljantno vodili tu akciju i nitko to ne može niti će moći osporiti.

○ ***Srbi koji su pobjegli iz »Krajine« ondje su živjeli generacijama. Brojni od njih izrazili su želju da se ponovno vrate u svoje domove. Ali oni se susreću s mnogim teškoćama da bi dobili potrebno ovlaštenje da to postignu. Je li hrvatska Vlada odlučila, kao što favorizira povratak Hrvata (koji su pobjegli pred srpskom agresijom 1991.), da poradi na srpskoj stvari? I, drugo pitanje, kakav će biti njihov status?***

– Slušajte, Srbi su otišli svojom vlastitom voljom, ali mi rado primamo sve one koji nisu sudjelovali u agresiji protiv Republike Hrvatske, kao i sve one koji priznaju hrvatsku državu i vlast. Moram podvući da je broj Srba koji su napustili Hrvatsku nakon vojnih akcija »Bljesak« i »Oluja« manji od onog koji se želi prikazati javnosti. U stvarnosti, došlo se do brojke od 80.000 i 120.000 (od kojih 30.000 članova paravojnih postrojbi). Daleko smo od brojke od 200.000 koje se iznose u medijima i UN-a. Osim toga, velik je broj onih koji se obraćaju hrvatskom Uredu za prognane i izbjegle, a imaju putovnicu Savezne Republike Jugoslavije, što dokazuje da su jugoslavenski, a ne hrvatski građani. Većina njih ne krije svoju namjeru da se vrati u »Republiku Srpsku Krajinu« i traži od hrvatskih vlasti da se povuku!

Prema tom istom Uredu, oko 13.000 Srba poduzelo je korake kako bi se vratili u Hrvatsku. Svi ti zahtjevi moraju proći

utvrđenu proceduru, što predstavlja ogroman posao za hrvatsku administraciju. Više od 3.000 predmeta već je u postupku.

Dodajem da Srbi u Hrvatskoj uživaju ista građanska i nacionalna prava kao i svi hrvatski građani; oni imaju svoje predstavnike u Saboru i mogu sudjelovati u javnom životu na svim razinama; oni raspolažu čak i dodatnim pravima koja su im zajamčena hrvatskim Ustavom i zakonima.

○ ***Dana 12. studenog 1995. Zagreb je potpisao ugovor sa srpskim separatistima, pod pokroviteljstvom Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjenih naroda. Tim ugovorom predviđa se mirna i postupna reintegracija istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema u krilo Hrvatske. No, Srbi su se požurili da istaknu kako će, po isteku prijelaznog razdoblja, oni sami odlučiti o svojoj budućnosti. Osim toga, brojni hrvatski prognanici smatraju nemogućim da se ostvari ponovni suživot sa svojim dojučerašnjim neprijateljima. Ne krivuda li već sada rješenje tog pitanja?***

– Danas cijela međunarodna zajednica smatra da okupirana hrvatska područja (istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem) čine integralni dio hrvatskog teritorija. Ta područja moraju, slijedom toga, biti reintegrirana u ustavno-pravni sustav Republike Hrvatske. Mi smo se odlučili za mirno rješenje zato što je to u interesu svih. To je prethodni uvjet za svaku opću normalizaciju hrvatsko-srpskih odnosa. Ali ta se reintegracija mora ostvariti na način da se osigura povratak svim prognanima – ne samo Hrvatima, nego i Mađarima, Nijemcima i Rusinima – koje su Srbi istjerali. Privremeno razdoblje, u tijeku kojeg paravojne postrojbe moraju biti razvojačene, trebalo bi omogućiti ponovno uspostavljanje lokalne vlasti koja odražava onakvu nacionalnu strukturu populacije kakva je postojala prije srpske okupacije, što znači 46% Hrvata, 34% Srba, 20% Mađara i drugih manjina. OESS je zadužen da provede mjere koje potiču ponovno uspostavljanje uzajamnog povjerenja. Svi su se uvjeti, dakle, stekli kako bi ugovor mogao biti s uspjehom proveden. Uvjeren sam da Srbi sami žele mir i da su shvatili da mirna reintegracija i za njih predstavlja jedinstvenu priliku za povratak u normalan život.

Bit će zasigurno ekstremista koji neće prihvatiti ovo rješenje. Oni mogu slobodno napustiti ove krajeve. Upravitelj kojeg su imenovali Ujedinjeni narodi, američki general Jacques Klein, veoma je jasan glede tog pitanja.

○ ***Amerikanci su u Daytonu odigrali glavnu ulogu u rješavanju pitanja. Njihovu potporu uživate već od potpisivanja Washingtonskih sporazuma u ožujku 1994. Kako vidite svoje odnose s Europljanima u poslijeratnom razdoblju?***

– Bez djelatnog angažmana i vodstva SAD-a ne bi moglo doći do Daytonskih sporazuma. Ali Europa je isto tako odlučujuće pridonijela miru. Njezina je uloga to veća što će, prije ili kasnije, sve države sljednice bivše Jugoslavije biti povezane, na ovaj ili onaj način, s Europskom unijom. Uostalom, Daytonski ugovor bio je potpisan u Parizu, što nema samo simbolično značenje. Što se tiče Hrvatske, ona je oduvijek bila i bit će dijelom Europe.

○ ***Kako ćete uvjeriti Hrvate iz Hercegovine, koji su prije Daytonskih sporazuma većinom bili skloni priključenju njihovog kraja Vašoj zemlji, da ostanu živjeti u jedinstvenoj Bosni?***

Budimo jasni: danas se apsolutno ne radi o jedinstvenoj Bosni. Bosna i Hercegovina ostaje kao međunarodni subjekt, ali se sastoji od dva entiteta. Hrvatsko-bošnjačke Federacije i Republike Srpske. Slijedom toga, ne moram uvjeravati Hrvate iz Hercegovine da žive u jedinstvenoj Bosni! U njihovu je interesu, kao i u interesu Muslimana, da Federacija zaživi i da uspostavi – što je predviđeno i Washingtonskim sporazumima – konfederalne veze s Hrvatskom. To je jamstvo da će ti krajevi zauvijek ostati dijelom Europe, civilizacije i zapadne demokracije. To je osnova novog međunarodnog poretka u ovom dijelu svijeta.

○ ***Dana 22. srpnja prošle godine potpisali ste u Splitu vojni sporazum s bosanskim predsjednikom Alijom Izetbegovićem. Ta suradnja se, malo nakon toga, dokazala i na terenu. Nasuprot tome, sadržaj Hrvatsko-bošnjačke Federacije u Bosni ostaje nejasan. Isto kao i veze između Konfederacije, o čemu je odlučeno u Daytonu. Kako konkretizirati ta politička udešavanja?***

– Političko preuređenje na dobrom je putu. Upravo dovršavamo donošenje niza potpuno konkretnih mjera u cilju oblikovanja Federacije, kao što su integracija institucija i državnih funkcija, gospodarska suradnja, koordinacija vojnih aktivnosti, itd. Prva sjednica zajedničkog Vijeća za suradnju Hrvatske i Hrvatsko-bošnjačke Federacije održana je 4. siječnja u Sarajevu, druga u Splitu 26. veljače. To Vijeće ima zadaću da koordinira i provede tu suradnju. Vlada Federacije i Bosne i Hercegovine je također imenovana; potpisano je više ugovora koji se tiču prometa i ukidanja viza. Kantonalna podjela Federacije je upravo prihvaćena. Isto kao i odredbe o zastavi i znakovlju.

○ ***Jedan od znakova opipljive djelatne provedbe Hrvatsko-bošnjačke Federacije u Bosni sastojat će se u nestanku hrvatskog entiteta Herceg-Bosne.***

– Hrvatska Republika Herceg-Bosna postupno se utopila u okviru Federacije, a službeno je raspuštena 9. travnja 1996.

○ ***I na kraju, gospodine predsjedniče, možete li nas upoznati sa svojom vizijom Hrvatske od danas do 2000.?***

– Ja sam velik optimist. Utvrdili smo osnove trajnog mira u tijeku posljednjih šest godina, ustanovili demokratsku državu, oslobodili je velikosrpske okupacije i stvorili uvjete za ukupni gospodarski razvitak. Sada treba poraditi na jačanju Hrvatske kao suverene, neovisne i socijalne države. U ishod toga ne sumnjam. Vjerojatno i zbog toga što hrvatski narod upravo doživljava istinski nacionalni preporod.

Trajni mir jedino se može postići kompromisom*

○ ***Mislite li da će se brzo riješiti teškoće s kojima je suočeno ovo područje?***

– Nakon četiri godine rata, te stotina tisuća ranjenih i poginulih, nitko ne može očekivati da će provedba Daytonskog mirovnog sporazuma proteći bez teškoća. Uspostava trajnog mira zahtijevat će od svih mnogo vremena, strpljenja i truda. Teškoće se moraju rješavati postupno, u skladu sa slovom, ali i s duhom mirovnog sporazuma.

Svaki mirovni sporazum može se postići samo kompromisom, a kompromis znači da se zahtjevi pojedinih strana ne mogu potpuno zadovoljiti. Takvo kompromisno rješenje, u ovom slučaju Daytonski mirovni sporazum, može djelovati samo u onoj mjeri u kojoj sve strane shvate da je to jedini mogući način kojim će zaštititi svoje osnovne interese, te da će koristi sporazuma pretegnuti nad troškovima. Naravno, učinkovitost sporazuma ovisi i o konkretnoj potpori međunarodne zajednice, te o njezinoj odlučnosti da provede sporazum na civilnoj kao i na vojnoj razini.

Uvjeren sam da je održanje mira u interesu svih strana koje su u to uključene, te da su hrvatske vojne pobjede u Bosni (s Hrvatskim vijeće obrane i Armijom BiH) osujetile svako ozbiljno opiranje mirovnom procesu. Nakon srpskog poraza u ljetu 1995. godine, beogradsko je vodstvo shvatilo da je imperijalistički san o Velikoj Srbiji propao. Bošnjaci su sa svoje strane shvatili da je nemoguće imati unitarnu, centraliziranu Bosnu, dok su Hrvati u Bosni vidjeli u kompromisnom rješenju jamstvo svog opstanka i jednakosti u okviru bošnjačko-hrvatske federacije i

* *World Statesman*, svibanj 1996. Prijevod: Janko Paravić.

njezinih veza s Hrvatskom. Povijesne, vjerske, kulturne i civilizacijske suprotnosti, koje se sukobljavaju u ovom području od drevnih vremena – od propasti Rimskog Carstva preko vjerskog raskola do osmanlijskih osvajanja i austro-ugarske uprave – uvjetovale su neuspjeh Bosne kao unitarne države, dok je njezin nasilni raspad izazvan prvenstveno imperijalističkom velikosrpskom ideologijom.

○ ***Koji su Vladini prioriteti u 1996. godini?***

– Naši neposredni prioriteti u 1996. godini obuhvaćaju gospodarsku integraciju novooslobođenih područja (zapadne Slavonije, Korduna, Banije, Like i sjeverne Dalmacije), te još okupiranih područja (istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema), obnovu onih dijelova zemlje koji su razoreni ratom, te povratak prognanika. Kako bismo to postigli, moramo ubrzati gospodarsku reformu, privatizaciju i sanaciju banaka, te uspostaviti djelotvorniju zaštitu vjerovnika.

Napuštajući jugoslavenski socijalistički sustav, Hrvatska se dugoročno opredijelila za otvoreno tržište gospodarstva, izgradnju demokratskog političkog sustava, pravnu državu i blagostanje svojih građana. Nema sumnje da se svi ti ciljevi mogu postići – ali samo na osnovi stabilnog gospodarstva. Drugim riječima, niska inflacija i rast proizvodnje, zaposlenost i životni standard osnovni su okviri za budućnost. To nisu samo priželjkivanja: Hrvatska ima najnižu stopu inflacije od svih zemalja u prijelazu na tržišno gospodarstvo, i ugledne institucije, među njim i UBS i Deutsche Bank, stavljaju Hrvatsku na visoko mjesto u svojim popisima uspješnih zemalja u odnosu na stopu inflacije i očekivanu stopu rasta.

○ ***U kojoj će mjeri suspenzija trgovačkih sankcija protiv Srbije i Crne Gore 1995. utjecati na izglede Hrvatske što se tiče gospodarskog rasta?***

– Hrvatska ima otvoreno gospodarstvo. Većina njezine trgovine odvija se sa zemljama Europske unije i CEFTA-e (80% uvoza i 75% izvoza), premda će, s normalizacijom političkih odnosa (tj. s priznanjem unutar međunarodno priznatih granica) Hrvatska biti zainteresirana za normalizaciju gospodarskih

odnosa sa Srbijom i Crnom Gorom. Nama je, prirodno, stalo do uspostave uzajamno korisnih trgovačkih odnosa s našim susjedima kao nezavisnim i suverenim zemljama. Međutim, to neće dramatično utjecati na naš gospodarski razvoj: ljudi obično zaboravljaju da jugoslavenska federacija, u sedamdeset godina svog postojanja, nije nikada funkcionirala kao gospodarska cjelina. Na hrvatsku trgovinu s bivšim republikama otpadao je razmjerno niski postotak njezine ukupne trgovine, niži od postotka njezine trgovine s drugim zemljama. Zbog toga transformacija interne trgovine u vanjsku trgovinu, nužna posljedica raspada Jugoslavije, nije bila težak gospodarski udarac kao u bivšim zemljama SEV-a – premda je nedvojbeno imala nepovoljno djelovanje.

○ ***Vladi je veoma stalo do privlačenja stranih ulaganja. Kakve stimulacije pruža Hrvatska?***

– Ustav jamči ulagačima da njihova prava, stečena ulaganjem kapitala, neće biti povrijedena. Ustav također predviđa slobodan transfer i repatrijaciju dobiti i uloženog kapitala, ali, naravno, nakon što su podmirene sve zakonske obveze u Hrvatskoj. Treba istaknuti da hrvatski Zakon o trgovačkim društvima daje stranim ulagačima ista prava kao i domaćim poduzetnicima.

Stopa poreza na dobit koju plaćaju i domaći i strani poslovni ljudi u Hrvatskoj – 25% – jedna je od najnižih na svijetu. Strani su ulagači oslobođeni plaćanja carine na uvoz opreme pod uvjetom da na opremu otpada najmanje 20% ukupnog ulaganja, te da se ulaganje odnosi na vremensko razdoblje duže od pet godina.

Također je važna činjenica da je Hrvatska prihvatila punu konvertibilnost na tekućem računu platne bilance usvajanjem VIII. članka Povelje MMF-a. Imajući u vidu devizne rezerve Hrvatske, ukupno oko 2 milijarde dolara, to su dovoljna jamstva za potvrdu visokog stupnja konvertibilnosti nacionalne valute – kune – na duži rok. S obzirom na svoj geopolitički položaj i razvojni potencijal, Hrvatska je zanimljiva azijskim i drugim zemljama kao ulaz u Europu, a zapadnoeuropskim zemljama kao ulaz u jugoistočnu Europu.

○ ***Koji će biti prioritetni sektori za strana ulaganja u budućim godinama?***

– Teško je točno odrediti određena područja kao razvojne prioritete: mi zastupamo ukupni gospodarski razvoj Hrvatske na osnovi tržišnih načela. Ipak, mogu reći da smo očito usredotočeni na brzu izgradnju i modernizaciju infrastrukture kao temelja za brzi gospodarski napredak. Posebno nas zanima izgradnja modernih cestovnih i željezničkih prometnica, pa se s obzirom na veličinu tog zadatka nadamo stranim ulaganjima u obliku, npr., koncesija, joint venturea i zajmova, jer taj posao ne možemo obaviti samo s našim sredstvima.

Proces privatizacije je također područje na kojem tražimo strana ulaganja. U tijeku proteklih pet godina ukupna strana ulaganja u proces privatizacije iznosila su 1,7 milijardi kuna – što nije neznatan iznos s obzirom na ratni rizik u tom razdoblju. Taj iznos ne obuhvaća ulaganja hrvatskih iseljenika koja iznose dodatnih pola milijarde kuna. Hrvatski fond za privatizaciju upravlja portfeljem čija je knjigovodstvena (nominalna) vrijednost oko 60 milijardi kuna, te obuhvaća širok raspon poduzeća. To podrazumijeva velike mogućnosti za ulaz stranog kapitala.

Od stranih ulaganja očekuje se ne samo povećanje proizvodnje, već i uvođenje novih tehnologija, modernizaciju hrvatskog gospodarstva i uvođenje suvremenih metoda managementa – sve usredotočeno na poboljšanje gospodarske učinkovitosti. Na privatnu inicijativu već otpada oko 50% proizvodnje, a privatni poduzetnici zapošljavaju oko polovicu nacionalne radne snage.

Po našem mišljenju, Hrvatska ima velik potencijal za strana ulaganja zbog svojeg stabilnog makroekonomskog okruženja, svoje stručne i dobro obrazovane radne snage, svojeg povoljnog geografskog položaja, kao i zbog svojeg zakonodavstva koje pogoduje stranim ulaganjima.

○ ***Sukob je štetno djelovao na turizam. Kako Vlada namjerava sanirati taj važni sektor u budućim godinama?***

– Nažalost, agresija protiv Hrvatske na nekoliko je načina vrlo štetno djelovala na turizam. Prvo, bile su prekinute normalne prometne veze sa zemljom, osobito veze s jugom, turistički najpoznatijim područjima. Drugo, veliki potez jadranske

obale bio je ili izložen neposrednim napadima (Dubrovnik, Split, Šibenik, Zadar i Gospić, da nabrojimo samo nekoliko gradova) ili se nalazio u neposrednoj blizini borbi. Treće, u ratu su uništeni mnogi turistički objekti, dok su mnogi drugi korišteni za smještaj pola milijuna hrvatskih prognanika i izbjeglica. (Još u rujnu 1995. godine u 176 turističkih objekata bilo je smješteno 32.000 prognanika.) Oslobođenje okupiranih dijelova Hrvatske eliminiralo je glavne negativne utjecaje na hrvatski turizam – no, šteta ostaje: u obnovu turističkih objekata i hotela trebat će, prema procjenama, uložiti oko 450 milijuna kuna.

Nećemo stati na obnovi onoga što je razoreno: želimo također temeljito poboljšati razinu i asortiman našeg turizma. Za to namjeravamo osigurati financijska sredstva iz – uz ostalo – izvora kao što su: proračun (manji dio, uglavnom za obnovu); strani zajmovi (npr., Raiffeisen Bank je već odobrila 50 milijuna DEM za turističku sezonu g. 1996., a očekuju se i veća ulaganja), neposredna strana ulaganja i privatizacija hotela, domaća pojedinačna ulaganja u taj vrlo unosni sektor.

Imajući u vidu ljepotu jadranske obale i unutrašnjosti (npr. Plitvičkih jezera i šumskih lovišta), svakako očekujem izuzetno zanimanje ulagača. Treba također imati na umu činjenicu da će razvoj turizma ovisiti prvenstveno o općem gospodarskom razvitku Hrvatske te o očekivanom poboljšanju političkih odnosa u ovom području.

○ ***Gdje vidite Hrvatsku na razmeđi stoljeća?***

– Hrvatska nije nikada izgubila svoje europske značajke unatoč pokušajima drugih, u najnovije vrijeme Srba, da ovu zemlju pretvore u nešto što ona nije. Mjesto Hrvatske je ponovno u zajednici država i naroda zapadnoeuropske kulture i civilizacije. Stoga oklijevanje, pa čak i opiranje, nekih krugova u Europi napretku Hrvatske prema integraciji u Europu nije ni opravdano niti pridonosi stvaranju zajednice europskih država. Uvjeren sam da potkraj ovoga stoljeća Hrvatska neće više stajati na vratima Europe, već da će biti pridruženi član kao neovisna, demokratska i gospodarski napredna država.

Hrvatsko gospodarstvo ne može pristati na objedinjavanje koje bi vodilo balkanskim političkim integracijama*

O *Htio bih Vam postaviti nekoliko pitanja u vezi s Hrvatskom i u vezi s planovima za NATO, planovima za EU, obranom, kao i neka druga pitanja. Možete li mi reći nešto o tome kako Vi gledate na sigurnost na Balkanu, na buduću ulogu Hrvatske u održavanju ovoga krhkog mira koji je sada uspostavljen u Bosni itd.*

Prošlog ste tjedna u jednom govoru odbacili, kako se činilo, američki plan, tj. inicijativu SECI, koja bi u osnovi bila gospodarska unija bivših jugoslavenskih zemalja, uključujući Bugarsku, Rumunjsku, Grčku, Mađarsku itd. Možete li mi objasniti koje je, po Vašem mišljenju, mjesto Hrvatske u ovom području i zašto?

– Vidite, prije svega, mi smo suočeni s dva plana – jedan je plan Europske unije, a drugi Sjedinjenih Američkih Država. Iz redova Europske unije dolazi prijedlog da se ide na regionalnu integraciju zemalja bivše Jugoslavije, minus Slovenija, plus Albanija. Takva jedna integracija, bez obzira na to što govori o ekonomskoj integraciji, svaka ekonomska integracija teži kasnije i političkoj.

Prema tome, ona je neprihvatljiva, jer bi se Hrvatska našla u još nepovoljnijim okvirima nego što je bila u bivšoj Jugoslaviji, monarhističkoj pa i socijalističkoj Titovoj. Američka inicijativa je šira, ona ide za objedinjavanjem svih zemalja Balkana, pa i jugoistočne Europe. Znači, osim onoga što predviđa europska, ona predviđa još i Grčku, Tursku, Bugarsku i Rumunjsku, od Albanije do Moldavije sa zemljama bivše Jugoslavije, Srbijom,

* *Jerusalem post*, 28. siječnja 1997., tonski zapis.

Bosnom i Hrvatskom, dodatkom Mađarske i Slovenije. I ta inicijativa polazi od ekonomske asocijacije, od slobode kretanja roba, ljudi, od stvaranja jedinstvenih informatičkih, energetskih struktura itd., također, znači, teži takvom objedinjavanju kakvim je zapravo započela i Europska unija koja isto tako teži tome da se stvori jedinstven ekonomski, pa, prema tome, kasnije i politički prostor u toj regiji jugoistočne Europe. Zašto to nije prihvatljivo za Hrvatsku? Nije prihvatljivo za Hrvatsku zato što bi se Hrvatska našla u okviru zemalja kojima ne pripada ni geopolitički ni kulturno-civilizacijski. Čitavom svojom poviješću od VII. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata 1918. godine Hrvatska je sredozemna i srednjoeuropska zemlja. Samo je kratka epizoda Hrvatske u zajedništvu s balkanskim zemljama od sedamdesetak godina, od g. 1918., i to zajedništvo s jugoslavenskim balkanskim zemljama pokazalo se kao veoma nesretan brak, i Jugoslavija se dvaput raspala. Prema tome, ići natrag u te balkanske okvire za Hrvatsku bi značilo i ekonomsko nazadovanje i zajedništvo s civilizacijskim zemljama s kojima nema dodira. Povijesna je istina da su Hrvati bili ti koji su se u prošlom stoljeću zauzimali za to da dođe do ujedinjenja sa Srbijom, ali i Bugarskom, zbog toga da bi se obranili od njemačkog imperijalizma, talijanskog i mađarskog imperijalizma, misleći da će u jednoj južnoslavenskoj zemlji biti ravnopravni. Ali nisu bili ravnopravni u monarhističkoj Jugoslaviji pod Karađorđevićima, a nisu bili ravnopravni ni u komunističkoj Jugoslaviji na čelu koje je bio Hrvat Tito, komunist, ali ipak Hrvat, iako su Hrvati bili ekonomski i kulturno razvijeni, ali su politički bili podređeni u takvoj zajednici.

Prema tome, Hrvatska ima dovoljno iskustva da zaista ne može pristati na takvo gospodarsko objedinjavanje koje nužno vodi i političkom. No, ako ne prihvaćamo formalno uključivanje bilo u ovu balkansku Jugoslaviju kako je predlaže Europska unija, bilo u Uniju jugoistočne Europe kako je predlažu krugovi Sjedinjenih Američkih Država, ne prihvaćamo formalno udruživanje, ali mi smo za dobre odnose sa svim tim zemljama, mi smo za rješavanje konkretnih pitanja prometa, cestovnog, željezničkog, zračnog itd., za rješavanje nekih zajedničkih projekata oko Dunava, ekoloških projekata itd. Prema tome, Hrvatska želi biti konstruktivan čimbenik u učvršćenju mira i novoga međunarodnog poretka u ovom području.

Mi znamo da smo veza između tog Balkana i srednje Europe, Srednjeg istoka i Europe. Prema tome, ne bježimo od svoje konstruktivne uloge u tom pogledu.

Q *A što je sa sigurnošću na Balkanu? Kakve su Vaše zamisli o održanju stabilnosti na ovom području?*

– Poznato je da je Balkan od prošlog stoljeća pa i danas stalno krizno žarište u toj Europi, da je to jedno od najzamršenijih pitanja u današnjoj Europi, od Makedonije do Bosne i Hercegovine i trebat će mnogo mudrosti da se dovedu do kraja Washingtonski i Daytonski sporazum kako bi se osigurao mir, jer tu su sučeljene tri civilizacije: zapadnoeuropska katolička te istočnoeuropsko ortodoksna pravoslavna i muslimanska. Nije lako naći rješenje, ali na osnovi ukupnog iskustva mislim da će se svijet morati pobrinuti da uredi takav novi poredak koji bi isključio nove sukobe. Jer preko Muslimana ocrtavaju se odnosi između Europe i Amerike s islamskim svijetom, a s druge strane, na problemu Srba sukobljavaju se odnosi Europe i Amerike s Rusijom.

Prema tome, to je veoma zamršeno pitanje, ali se više ne može rješavati kao što se pokušavalo sa stvaranjem jedne Jugoslavije, koja se pokazala kao umjetna, ili kao što se pokušava s održavanjem jedne unitarne Bosne gdje su željeli, najprije Srbi, a zatim Muslimani stvoriti unitarnu Bosnu. Prema tome, to je složeno pitanje koje mora polaziti od toga da u Bosni i Hercegovini postoje tri konstitutivna naroda, a isto tako da odnose na Balkanu treba riješiti, kao što sam pisao prije dvadeset godina, skandinavizacijom Balkana. To znači da bi trebalo dovesti do priznavanja nacionalnih subjektiviteta i uređenja međusobnih odnosa na punoj ravnopravnosti s isključenjem onih dosadašnjih svih sukoba, a premošćivanje tih sukoba je moguće jedino na osnovi priznavanja međusobnog postojanja nacionalnih indi-

vidualiteta. I, razumije se, tu je jedan poseban problem što su stanoviti islamski fundamentalistički elementi željeli iskoristiti postojanje Muslimana u Bosni i Hercegovini za svoju bazu, za širenje islamskog fundamentalizma, pa i terorizma u Europi. To jasno otežava sam problem. Tu su komunisti, da bi to riješili na taj način, učinili jedan korak koji se pokazuje umjetnim. Oni su zapravo muslimansku vjeru proglasili posebnom narodnošću, posebnim narodom, što nije bilo prihvaćeno čak ni u ekstremnim muslimanskim islamskim krugovima, tako da su jedan Gadafi i jedan Homeini pitali kako to da su muslimani proglašeni posebnom nacijom kad je to religija. Naime, da se razumijemo, Bosna je bila izložena velikosrpskoj agresiji, Hrvati i Muslimani u Bosni bili su objekt srpske agresije, ali su se na strani Muslimana javljali mudžahedinski dobrovoljci iz islamskih zemalja. Bilo ih je tamo, po nekim vijestima, nekoliko tisuća i zna se da su i Amerikanci poduzimali korake da se uklone ti mudžahedinski ekstremisti iz muslimanskih redova.

○ ***U tom slučaju, što bi trebalo učiniti – ili u regionalnom okviru ili je Hrvatska možda zaključila da je odgovor samo potpuno oslanjanje na vlastite snage, nezavisnost i vojnu snagu?***

– Apsolutno! Vjerojatno Vam je poznato da je hrvatski narod jedan od najstarijih naroda, imali smo svoju samostalnu državu od VII. do XII. stoljeća, kraljevstva itd., poslije smo bili u drugim državnim zajednicama, sada smo uspostavili svoju državu, uspostavili smo i demokratski poredak i svojom vojnom snagom promijenili odnose na Balkanu. Više nije Srbija ta koja može vojno diktirati i nametnuti svoju vlast Hrvatskoj i drugim područjima. Prema tome, išli smo za tim da zaista Hrvatsku osposobimo da vodi samostalno svoju politiku i da bude oslonac hrvatskom narodu u Bosni i Hercegovini, da više ne bude objekt niti srpske niti muslimanske politike.

Hrvatska je bila izložena agresiji jugokomunističke armije koja je smatrana četvrtom vojnom silom u Europi, pa zbog težnje i odlučnosti hrvatskog naroda da dođe do slobode, mi smo u okviru jugokomunističke i srpske agresije uspjeli stvoriti takvu

vojnu snagu koja je, evo, pobijedila tu armiju i koja je danas objektivno takav čimbenik da je Hrvatska zapravo najstabilniji čimbenik za stvaranje novoga međunarodnog poretka i mira u ovom dijelu Europe. Da se razumijemo, jugoslavenska je armija bila naoružana po najsuvremenijoj tehničkoj opremi, ali je bila nejedinstvena upravo zbog različitih nacionalnosti, i to je uvjetovalo i mogućnost naše pobjede.

Kad je riječ o Daytonskom sporazumu, naime, danas se mir traži na osnovama Daytonskog sporazuma, ali treba imati u vidu da je prije Daytonskog sporazuma došlo do Washingtonskog sporazuma. Bez Washingtonskog sporazuma ne bi bio moguć Daytonski, a Washingtonski sporazum pretpostavlja suradnju između bošnjačko-muslimanskog i hrvatskog naroda. Time je Hrvatska preuzela na sebe jedan dio odgovornosti za sređenje prilika u Bosni i time je muslimansko vodstvo pristalo vezati se za Hrvatsku, Federacija da se veže za Hrvatsku, pa prema tome, s Hrvatskom i za zapadnu civilizaciju. Tako da je na toj osnovi moguće tražiti i rješenje, pa čak i toga međucivilizacijskog sukoba, ali – to nije tako jednostavno zato što se prelamaju, kao što sam prije rekao, i ekstremni nacionalistički fundamentalistički elementi itd., ali jedino na osnovama i Washingtonskog sporazuma o stvaranju Bošnjačko-hrvatske Federacije i o povezivanju te Federacije s Hrvatskom, moguće je možda prebroditi sve te suprotnosti koje postoje na tom području.

○ ***Kakav je danas utjecaj Irana u ovom području, osobito u Bosni, ali i u gospodarskim odnosima s Hrvatskom?***

– Što se tiče iranskog utjecaja, osim onog što je dano u javnosti, što su američki izvori objavili da je Iran direktno pomagao neke muslimanske vođe, isto tako je bilo poznato da je bilo tih iranskih, i ne samo iranskih, nego i iz drugih zemalja, dobrovoljaca mudžahedina. Prema tome, postoji opći utjecaj, jednim dijelom utjecaj muslimanskih redova, u tome da bi Bosnu trebalo urediti na zakonima Kurana, ali mislim da u cjelini ipak u muslimanskom vodstvu prevladava spoznaja da se oni mogu, da je za Muslimane povoljnije vezati se za Zapad, ali da ti ekstrem-

nih utjecaja ima, sasvim je sigurno. Ipak mislim da se, u cjelini uzevši, muslimansko vodstvo opredijelilo za suradnju sa Zapadom, pa prema tome, prihvatilo je i ideju Washingtonskog sporazuma o Federaciji.

Što se tiče Vašega drugog pitanja o gospodarskim vezama Irana s Hrvatskom, to je još iz vremena bivše Jugoslavije. Iran je naručivao brodove u hrvatskim brodogradilištima, svakako znate, Hrvatska ima veoma razvijeno brodograditeljstvo, bila je po kapacitetima treća u svijetu, i ta je brodogradevna industrija Hrvatske bila zainteresirana i jest zainteresirana za poslove. Osim toga, Iran je imao naftu, pa je, prema tome, dolazilo do razmjene iranske nafte za brodove. Nekih drugih trgovinskih odnosa itd. i nema, nego je samo na tom području bilo dosta korisne trgovinske razmjene. Za druge slučajeve i ne znam. A poznato je da i neke druge pa i vodeće zapadne zemlje razmjenjuju trgovinske odnose s Iranom.

○ ***Neki od Vaših susjeda htjeli bi ući u NATO, možda čak i 1997. ili 1998. godine. Zemlje kao što su Mađarska, Poljska, pa čak i Slovenija, nastojat će ući u NATO. Kakvi su planovi Hrvatske što se tiče NATO-a i kako će Hrvatska modernizirati svoje vojne snage radi postizanja tog cilja?***

– Pa, vidite, usudio bih se reći da je Hrvatska po svojoj političkoj orijentaciji i po svojoj vojnoj organizaciji bliža NATO-u negoli mnoge zemlje koje ste spomenuli, jer Hrvatska je svoju vojsku već u ovom Domovinskom ratu stvarala po uzoru na Zapad i konkretno u suradnji s američkim instruktorima. Vjerojatno su tu, prije svega, neki politički razlozi zbog toga što još nisu do kraja riješena neka pitanja povezana s Hrvatskom, uključenje hrvatskog Podunavlja, koje bi trebalo biti završeno ovog ljeta, zatim taj problem Bosne, ali mislim da Hrvatska ne samo da želi nego i ostvaruje uvjete, kao što rekoh, čak u većoj mjeri da bude, da postane sutra u svakom pogledu član Euroatlanskoga sigurnosnog sustava.

○ ***Što imate u vidu glede modernizacije, glede vojnih programa? Ima li nešto novo?***

Mi želimo imati profesionalnu armiju. U tom pogledu želimo se ugledati u primjer Izraela koji je isto tako bio i jest u situaciji da brani svoje granice i svoju opstojnost. Smatramo da nam izraelsko iskustvo u mnogo čemu može poslužiti, pa i u odnosu na kooperaciju sa Sjedinjenim Američkim Državama i zapadnim sustavom. A posebno izraelska iskustva u borbi protiv terorizma. Kao što znate, naši su radnici bili izloženi terorističkim napadima čak u Alžiru, a imali smo i u Hrvatskoj, u Rijeci, takvih pokušaja. Prema tome, sastavni smo dio, uključeni smo i naše su službe već uključene u suradnju sa zapadnim, pa mislim i s Vašom zemljom, u tim naporima za suzbijanje terorističkih aktivnosti.

○ ***Planira li Hrvatska službeno podnijeti molbu za prijam u NATO i EU zajedno, ili još niste aktivno razmatrali to pitanje?***

– Mi imamo načelni dogovor i s odgovornim ljudima u NATO-u, a posebno sa Sjedinjenim Američkim Državama, da smo na putu prema Partnerstvu za mir i prema NATO-u i da samo, znači, stoje ti politički momenti, da evo, nemamo potpuno sređene odnose na svojim granicama. Ali u svakom slučaju mi radimo na osposobljavanju svoje kopnene vojske, zrakoplovstva i mornarice da budu sastavni dio zapadnoga obrambenog sustava. Tu imamo najtješnju suradnju s američkim vojnim krugovima.

○ ***Jeste li već odlučili hoćete li kupovati novu opremu ili modernizirati i poboljšavati staru?***

– Mi se želimo u svojoj vojnoj industriji, koliko je to moguće, opremiti, ali, razumije se, da ćemo biti orijentirani na nabavu opreme na Zapadu. Čini se da bismo tu mogli naći i nekih zajedničkih interesa s Izraelom. Već smo se odlučno odlučili za zrakoplove, američke.

○ ***Koje?***

– Za sada školske, ali isto tako i za ratno zrakoplovstvo.

○ *A Vaša vojna industrija? Kao što ste rekli, htjeli biste je razviti, proizvesti što je više moguće u zemlji. Kako ćete pristupiti razvoju takve moderne vojne industrije?*

– Prije svega, kao što rekoh, Hrvatska ima veoma razvijenu brodogradnju, hrvatska je brodogradnja spremna raditi, što se tiče mornarice, sve brodove, od sitnih podmornica do ratnih brodova, a imamo i drugih tvornica. Čak i za vrijeme Jugoslavije u Hrvatskoj smo mogli proizvoditi i tenkove itd. Prema tome, ima mogućnosti, ali kao što se zna, kada je riječ o malim količinama da je to i skuplje nego da se nabavlja. Prema tome, tu smo u proučavanju tog problema tako da osiguramo s jedne strane opremljenost, a s druge strane da to bude ekonomično.

○ *Gospodine predsjedniče, dopustite mi da Vam postavim jedno pitanje u vezi s Vašom knjigom na engleskom koju sam pročitao. Objasnite mi što ste htjeli postići engleskom verzijom svoje knjige, i promjenama koje ste izvršili? Recite mi također hoće li se ona objaviti i na hrvatskom? Znam da će biti objavljena na njemačkom, tako su mi rekli, već je objavljena na engleskom. No, htio bih znati nešto više o knjizi. Drugim riječima, o motivaciji za nju.*

– Vidite, na engleskom jeziku izašlo je revidirano izdanje, u kojem sam ispustio one dijelove koji su na svoj način bili osjetljivi i iritantni za jedan dio židovskih čitatelja koji nisu čitali čitavu knjigu, nego su samo čuli o njoj osobito kroz izvore koje se širilo iz srpskih neprijateljskih redova prema Hrvatskoj, odnosno prema Tuđmanu, bila interpretirana sa izvodima na taj način da se dobivao dojam kao da ima nečeg antisemitskog u mojoj knjizi, što nije točno. S izvodima, kao što znate, može se dokazati da je crno bijelo i bijelo crno itd. Prema tome, to je bila pogrešna interpretacija. Međutim, ja sam ipak bio spreman da izostavim one citate koje se navodilo i ocjenjivalo kao da su antisemitski, a onda su stavljali to kao da su to moja gledišta. Molim Vas, ja ovdje imam ocjene jednog profesora Dennisa Rohatyna, koji je prema mojim saznanjima brat poznatog i vrlo utjecajnog židovskog milijunaša Rohatyna Felixa – a taj profesor Rohatyn smatra moju knjigu remek-djelom i ne vidi nigdje u njoj nikakvog antisemitizma. On doslovce piše: »Što se tiče izba-

čenih dijelova, oni me uopće ne vrijedaju. U stvari, oni sadrže duboke istine, te dalje kaže: ... cilj je takvih knjiga pobiti poluistine i stvoriti nove istine. On nije nikada antisemitski, već vrlo pročovječan. On je također osjećajan i dirljiv. Ja samo želim da je istina, kao što autor navodi, jedino što nam je potrebno ostvariti mir...«. Također, nadalje, »po mom mišljenju Tuđman nije proarapski naklonjen; on pokazuje izvanrednu ravnotežu, što god izraelski zagovornici tvrdili, on nije ni demagog niti apologet, on je očito mislilac, čovjek koji razmatra sve užase, ali i dalje živi«. I tako dalje.

Prema tome, u toj mojoj knjizi nema nikakva antisemitizma, ali sam izbacio ono što sam naveo, izbacio sam navode jednog komunista, koji je bio u tom logoru, i jednog Srbina, koji su označeni kao antisemitski.

○ *Planira li se, u nekom budućem hrvatskom izdanju...?*

– To je izbačeno i u hrvatskom izdanju. To je već učinjeno u posljednjem izdanju.

○ *Očekujete li da će nova knjiga brzo riješiti sve moguće nesporazume, kako u židovskoj zajednici tako i u...?*

– Doista se tome nadam. Ja sam čuo od mnogih ljudi, Židova iz Amerike, pa i iz Izraela, bili su ovdje, koji su kazali, da je ta pogrešna interpretacija moje knjige izazvala takve dvojbe da se očekuje da izađe novo izdanje i da bi to bio razlog da se zaista uspostave i potpuni diplomatski odnosi između Hrvatske i Izraela koji se na mnogim područjima dobro razvijaju, i na kulturnim, sportskim, ekonomskim ... Prema tome, nema zaista razloga da se između izraelskog i hrvatskog naroda ne uspostave puni odnosi. Imamo, nažalost, mnogo zajedničkog. I hrvatski je narod rasijan po svijetu kao i židovski. Mi imamo toliko Hrvata po svim kontinentima svijeta koliko nas je i u domovini. Teško smo došli do uspostave ove svoje državnosti, kao što je Izrael proživio sve ono što je proživio da bi uspostavio svoju državu, i da bi se sada morao boriti za održanje te svoje države.

Od svoje mladosti imao sam, imam i danas prijateljâ Židova. Godine 1941., kada su nacisti dolazili u Hrvatsku, bio sam u

krugu jedne židovske obitelji, gdje mi je dr. Grosman, prije bijega u Italiju, na brigu ostavio svoga dvije godine mlađeg sina koji je otišao sa mnom u partizane. Četiri sam se godine borio osobno protiv nacizma. Moj brat je poginuo u borbi protiv nacizma. Danas, ja mislim da je rijetko naći zemlju gdje iz židovske zajednice ima toliko predstavnika u vlasti, u javnom životu kao u Hrvatskoj, uključujući Vladu, diplomaciju itd.

Iz Drugoga svjetskog rata ima nešto što nije dovoljno poznato u svijetu. Istina, da je taj kvislinški, ustaški režim provodio progone Židova po hitlerovskim zakonima i da je učinio genocidne zločine. Ali je istina i to, da je hrvatski narod, hrvatsko pučanstvo od običnog puka do Katoličke crkve, u većoj mjeri štitio Židove nego što su ga štitili drugdje u svijetu i da je u Hrvatskoj bio u jačoj mjeri razvijen antifašistički pokret nego u bilo kojoj zemlji u Europi, zato što je hrvatski narod htio izaći iz ovoga neravnopravnog položaja i na strani antifašističke koalicije doći do svoje države, do svoje slobode. Čak je u okviru antifašističke borbe jedina židovska partizanska postrojba postojala u Hrvatskoj, nigdje drugdje u Europi.

❍ ***To me navodi na sljedeće pitanje: kako reagirate na kritičare koji kažu da ste u tijeku posljednjih nekoliko godina, u neku ruku, vratili u svakodnevni život elemente koji podsjećaju na ustaški režim? Drugim riječima, ljudi u Americi, pa i ovdje, pitaju zašto ste svoju valutu nazvali »kuna«, istim imenom koje se koristilo u vrijeme ustaša? Zašto ste promijenili naziv Trga žrtava fašizma? Molio bih Vas da mi to objasnite.***

– Što se tiče kune, kunovina je bila hrvatsko platežno sredstvo u Kraljevini Hrvatskoj od najranijih vremena, a u XII. i XIII. stoljeću kunin je lik na hrvatskim novcima. Osim toga, kunovina je bila platežno sredstvo ne samo u Hrvatskoj negoli tamo od Kanade do Rusije, u Ženevi pred zgradom Ujedinjenih naroda stoji spomenik kako ljudi nose kune kao platežno sredstvo. Prema tome, kuna je i u Hrvatskoj bila platežno sredstvo već od davnina, kuna je u grbu hrvatske zemlje Slavonije, a dinar je bio simbol hrvatske pljačke. I, prema tome, željeli smo uvesti hrvatsko ime, ne zato što je to bilo u vrijeme ustaškog režima,

nego zato što to ima povijesnu tradiciju i u Hrvatskoj i u svijetu, i nisu mijenjali francuski franak ili njemačku marku ili novce u drugim zemljama gdje su na vlasti bili sljedbenici nacizma i fašizma. Prema tome, kuna nema nikakve veze s kvislinškim novcem, nismo je uveli zato što su kvislinzi tako nazvali svoj novac, nego zato što takav naziv ima opravdanu tradiciju i u hrvatskoj i u svjetskoj povijesti.

Drugi dio Vašeg pitanja – nikakve fašističke elemente iz Drugoga svjetskog rata, ustaše, fašiste, naciste, nismo vratili natrag. Mi smo stvarali Hrvatsku na osnovi pomirbe svih onih koji su bili za slobodu Hrvatske, znači, od ljevice do desnice, ali ideološki, niti boljševici niti fašisti, negoli oni koji su se borili i pod različitim zastavama za Hrvatsku, za hrvatsku slobodu, za hrvatsku demokraciju, za hrvatsku državu. Vratili smo one koji su prihvatili taj nacionalni demokratski program pomirbe, mi bez toga ne bismo mogli stvoriti ni hrvatsku slobodu, hrvatsku demokraciju ni hrvatsku državu.

I treće pitanje, mi nismo vratili nikakva imena fašističkih trgova, ulica itd. Jedino što znam da su u pojedinim gradovima imenovali ulice po književniku Mili Budaku koji je u ustaškom režimu bio ministar. Međutim, to nije bilo po mojoj direktivi ili vlasti, nego su u tim lokalnim sredinama, znači, imali većinu i druge stranke pa su imenovale ulice po književniku Mili Budaku. Međutim, ima još nešto. Istovremeno postoji i Divko Budak, koji je bio komunist, pa su i po njemu imenovali ulicu, a onda su neki tvrdili da je to isto fašist. Međutim, on je naprotiv bio partizan, bio je komunist. Prema tome, samo takvih slučajeva ima, a onemogućili smo takve pokušaje koji su bili ne samo glupi, nego i provokatorski; neki su pokušali čak, molim, bio je to jedan Židov, koji je htio da se glavni trg u Zagrebu nazove Trg Ante Pavelića. To smo onemogućili. Prema tome, mi znamo da današnju demokratsku Hrvatsku u današnjem svijetu ne možemo i ne smijemo graditi na takvim polazištima, jer gradimo Hrvatsku na osnovi tih tradicija, antifašističkog pokreta u okviru kojega smo već u tijeku partizanskog rata stvorili te elemente današnje

Hrvatske. Mi smo u svoj Ustav stavili da današnju Hrvatsku gradimo na tradicijama antifašističkog pokreta. A, razumije se, pojedinih ekstremista ima svuda, pa evo, čak smo u Hrvatskoj suočeni da imamo jednog Židova koji upravo gotovo propagira fašističke ideje. Inače, treba reći da su Židovi od prošlog stoljeća pa naovamo zaista ne samo uključeni, nego ugrađeni u hrvatski i politički i kulturni i znanstveni život i u njemu su bili, i još su, značajno prisutni. Ali, još da kažem, kada je riječ o Mili Budaku, Mile Budak bio je hrvatski književnik koga su za vrijeme šestosiječanjske diktature 1932. godine napali četnici i srpski ekstremisti toljagama usred Zagreba. Bio je u Pavelićevu kvislinškom režimu, ali u narodu je imao velik ugled, velikosrbi su ga napadali dok nije bio ustaša, kad su ubili Radića u parlamentu, kad su jednog drugog hrvatskog intelektualca, Šufflaya, ubili na ulici..., bio je žrtva velikosrpskog režima, a inače je bio dobar književnik, recimo, književnik na hrvatskom kao što je Knut Hamsun bio u Norveškoj ili slično. Prije sedam-osam godina ja sam doživio jednoga takvog hrvatskog ekstremista u Vancouveru, nacionalist kao provokator, a taj je poslao sada jednu Pavelićevu zastavu u domovinu. To su najobičniji provokatori, ali to je nešto što je za hrvatsku vlast, za demokratsku Hrvatsku neprihvatljivo.

❍ ***Koliko su dobili ti ekstremisti?***

Ti ekstremisti, koji se nazivaju ustašama i fašistima, nisu na slobodnim izborima u Hrvatskoj dobili niti jedan posto. Iako ima desnih stranaka, sličnih nacionalističkima, koje su zajedno dobile 5,6% glasova.

❍ ***Ima li barijera koje sprečavaju dobre ili srdačne odnose i otvorenu suradnju s Izraelom?***

– Nema.

❍ ***Postavio sam Vam to pitanje zato što sam se, kad sam bio ovdje u listopadu, susreo s nekim ljudima iz Ministarstva vanjskih poslova, i oni su mi rekli: nastojimo se slagati s Bosnom, a Bosna se danas okreće sve više prema istoku; mi želimo dobre odnose s Izraelom, ali bismo htjeli da to ne bude previše naglašeno, želimo da to***

bude tiho. Pitam se ima li bosanski faktor utjecaja na odnose s Izraelom?

– Nema. Prema tome, ja sam objasnio zašto ima osnova ta muslimansko-hrvatska federacija. Zbog toga, među inim, ne samo zbog geopolitičke povezanosti Bosne i Hrvatske, nego zato što su ti bosanski Muslimani prije osmanlijske invazije u XIV. i XV. stoljeću bili svi Hrvati, pa su prešli na islam i jedan dio tih Muslimana, nažalost samo manji dio, osjeća se Hrvatima. Prema tome, mi jesmo za savez i s tim bosanskim Muslimanima, pa i s islamskim svijetom održavamo dobre odnose, među inim da bismo izbjegli i tu terorističku atmosferu u kojoj čitav svijet živi. Ali to nas ne sprečava da uspostavimo pune dobre odnose s Izraelom, s izraelskom državom, baš zato što znamo kako je teško židovski narod došao do svoje države i kakve sve napore mora praviti da bi je održao, i znamo utjecaj Židova na svjetsku kulturu i danas u svijetu.

Prema tome, mi smo apsolutno spremni za dobre i svestrane odnose s Izraelom.

❍ ***Postavio bih Vam još dva pitanja. Doista Vam hvala na vremenu koje ste mi posvetili i na Vašem strpljenju! Htio bih Vas pitati kako gledate na nemire u zemljama oko sebe? Svakoga dana vidimo goleme demonstracije u Srbiji, ni Albanija nije daleko, kao ni Bugarska. Nije nikakva tajna da imate oporbu, kao što je ima svaka demokratska zemlja. Kakve pouke izvlačite iz događaja u Vaših susjeda i kako se osiguravate da se pitanja kao što su sloboda govora, izbori itd. ovdje glatko rješavaju?***

– Pa, vidite, ono što se dešava u Srbiji, u Bugarskoj, u Albaniji, rezultat je toga što se tamo nisu dovoljno demokratski razračunali sa starim komunističkim režimom. Nisu uspostavili ni demokratski poredak niti su uspjeli riješiti osnovna pitanja životnog standarda, jer nisu stvorili, nisu izašli, evo, iz toga prijelomnog razdoblja s takvim vodstvom koje bi znalo odgovoriti na izazove vremena. Nasuprot tome, Hrvatska je bila izložena i jugokomunističkoj i srpskoj agresiji, imala je gotovo trećinu teritorija okupirano – više od pola milijuna prognanika, sve je to izdržala, stvorila je vojsku, stvorila diplomaciju, a životni je stan-

dard našeg hrvatskog čovjeka usprkos svemu i dvostruko viši negoli u svim tim zemljama. Prema tome, to je razlika zašto se ne može očekivati, kao što su neki kazali, da će se takvo nešto dogoditi u Hrvatskoj. Neće, jer Hrvatska ima i demokratski poredak i uspješno rješava probleme na svoj način, na iznenađenje, pa i na čuđenje ostaloga svijeta, kako je Hrvatska uspjela sve to skupa postići. Posljednjih je dana od međunarodnih financijskih krugova dobila rejting 40. zemlje u svijetu u smislu kreditne sposobnosti. U ratnim okolnostima mi smo četiri puta provodili izbore, tri puta izbore, jednom referendum. I nema gotovo stranke koja je dobila toliku većinu kao što je dobila Hrvatska demokratska zajednica, moja stranka kao stranka centra, opetovano povjerenje naroda. I sadašnje ankete isto tako to pokazuju, čak i američke itd. Molim, imali smo jedan slučaj gdje se je u Hrvatskoj izašlo na ulice, ja tada nisam bio u zemlji, nekoliko desetina tisuća zbog jednog radija, ali Hrvatska nije htjela ukinuti slobodu radija, nego je, za razliku od skupine ljudi koji sad koriste tu frekvenciju, dano jednoj drugoj oporbenoj skupini tu frekvenciju, radio. A osim toga, u Hrvatskoj ima 30-ak privatnih radija i, prema tome, suočeni smo u Hrvatskoj s pokušajem miješanja u unutrašnje poslove. Prema tome, sasvim je sigurno da svaka država ima iskustva u tom pogledu da mora braniti svoju samosvojnost i svoju suverenost, da ne dopusti, kao što je bilo pokušaja nekih inozemnih krugova, da dođe do promjene vlasti u Hrvatskoj, do takve promjene, s takvim ljudima koji bi pristali, evo, da Hrvatska ode natrag na Balkan iz kojeg je jedva izašla. Ovih je dana bio upravo primjer da su iz nekih europskih krugova pozvali u Ženevu na sastanak Đindića iz Srbije, Silajdžića iz Bosne i trojicu oporbenih prvaka – Tomca, Gotovca i Tomčića – ali iz takvih stranaka koje sve tri zajedno nemaju toliko izbornika koliko ima HDZ. Zašto? Znači, da bi se stvorila situacija ne bi li Hrvatska prihvatila nešto što je, evo, za hrvatski narod apsolutno neprihvatljivo, za čitavo javno hrvatsko mnijenje neprihvatljivo da se hrvatski narod vraća opet u balkanske okvire.

○ ***Oprostite mi na neznanju, ali tko to pokušava?***

– Oni koji su po svaku cijenu željeli sačuvati bivšu Jugoslaviju. Vi znate da postoji Europska unija, ali u Europskoj uniji postoje barem tri politike, ako ne i četiri. Osim toga, postoje i jedinstveni pogledi Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država, ali ipak i znatne razlike i u njihovim pogledima na uređenje Europe i svijeta.

○ ***Kako stojite sa zdravljem? Osjećate li se fizički sposobnim da do kraja obavljate svoj mandat, što znači još dvije godine? Ima svakojakih glasina da se ne osjećate dobro.***

– Odajem li takav dojam?

○ ***Ne, nikako ne.***

– Danas je utorak. U nedjelju sam odigrao dva oštra seta tenisa, a mislim da je moj zdravstveni oporavak, na veliko iznenađenje i mojih liječnika, sasvim dobar i obavljam u potpunosti svoje državničke dužnosti i obavljat ću ih tako dugo dok to bude moguće, a mislim da ću ih biti kadar ispuniti. Moram se poslužiti tom frazom, a mogli bi Vam i pokazati želje stotine tisuća građana koji iskreno žele da ostanem na čelu Hrvatske. Kad ne bih mogao, razumije se, dovoljno sam razuman i dovoljno odgovoran, da bih znao povući konzekvence.

○ ***Moje posljednje pitanje, gospodine predsjedniče. Kakvu biste poruku htjeli dati i izraelskom narodu i Amerikancima, jer ja pišem i za jednu američku publikaciju, s obzirom na Vaše nade i težnje?***

– Prije svega, želim zaista što svestranije, što dublje prijateljske odnose između Izraela i Hrvatske na svim područjima, pa, prema tome, i da se uspostave puni diplomatski odnosi, a posebno želim, što se tiče američke javnosti, da s više ozbiljnosti ne dopuste površni pristup veoma zamršenim problemima ne toliko u Hrvatskoj koliko u Bosni i na Balkanu, jer to jest objektivno jedno od najzamršenijih pitanja, s obzirom na civilizacijske suprotnosti, da ne kažem kao Huntington »sukob civilizacija«. I zaista je potrebno i puno razboritosti, pa i odlučnosti, da se stvori takav poredak koji bi onemogućio da Balkan bude i dalje krizno žarište, nego da se stvori novi poredak, ono što sam nazvao,

ne slučajno, skandinavizacijom. Skandinavske zemlje i narodi međusobno su se borili, itd., dok nisu stvorili takvo razgraničenje među sobom i međusobno priznanje da su sada uzor i demokracije i mirnog suživota. Tome treba težiti na susjednom Balkanu, jer Hrvatska nije balkanska zemlja, ona je dijelom granična balkanska zemlja. To nije lako postići, ali bilo bi nužno da se zaista sve trijezno sagleda i da se donesu ona rješenja koja i nisu često na prvi pogled lako prihvatljiva, ali nužna.

Hrvatska želi imati dobre odnose sa svim susjedima*

○ ***Gospodine predsjedniče, Vi ste zajedno s vođama Srbije i Bosne prije nešto više od godine dana potpisali sporazum koji je stvorio jednu novu Bosnu. Koliko ste opredijeljeni za opstanak Bosne kao neovisnog entiteta, neovisnog o Srbiji, neovisnog o Hrvatskoj?***

– Mi smo u Daytonu potpisali taj sporazum poslije Washingtonskog sporazuma. Kao jedna od potpisnica Daytonskih sporazuma, Hrvatska odlučno podupire njihovu provedbu pri čemu u potpunosti surađuje s međunarodnom zajednicom i vlastima u Bosni i Hercegovini. Međutim, naravno, ima mnogo problema u provedbi tog sporazuma u Bosni i Hercegovini.

○ ***Jedan od tih problema je pitanje ratnih zločinaca i suradnja s Haaškim sudom koji nastoji izvesti pred sud one koji su navodno počinili ratne zločine u tijeku rata. Surađuje li Hrvatska s Haaškim sudom?***

– Mislim da bih mogao reći da samo Hrvatska posve dobro surađuje, što ne bih mogao reći za ostale strane.

○ ***Mnogi su promatrači uvjereni da u Hrvatskoj ima vojnih časnika i drugih koji su počinili zločine u tijeku rata.***

– Ne, nema ratnih zločinaca u Hrvatskoj.

○ ***Nema ih u Hrvatskoj!?***

– Nema ih u Hrvatskoj, koliko je poznato hrvatskim vlastima.

○ ***Jeste li Vi predali neke optužene zločince Haaškom sudu?***

– Naravno, general Blaškić se sam predao, a uhitili smo i jednog optuženika koji je sada pod istragom hrvatskog suda.

* CNN, 29. siječnja 1997. Razgovarao Ralph Begleiter, tonski zapis.

○ *Gospodine predsjedniče, još jedno pitanje zbog kojeg je još upitna suradnja i provedba Daytonskog sporazuma jest ono što se događa u zapadnom području Bosne, području koje obuhvaća Zapadni Mostar, gdje živi mnogo Hrvata. Jeste li opredijeljeni za to da taj dio Bosne ostane bosanski, a ne hrvatski?*

– To ovisi o rješenju bosanske krize. Međutim, morate znati da je Mostar područje u kojem je bilo vrlo oštrih borbi između jugokomunističkih i srpskih agresora i Hrvata, a poslije toga između Hrvata i Muslimana. No, sada ondje imamo mir. Naravno, ima ekstremista, priznajem, na objema stranama, koje treba eliminirati. No, vjerujem da će i u tom području zavladati mir i nadam se da će se uspješno uspostaviti kantonalne i federalne vlasti.

○ *Ima još izvještaja da u Zapadnom Mostaru Muslimane izbacuju iz njihovih domova, da se u Zapadnom Mostaru i u tom području zapadne Bosne još uvijek ističe hrvatska zastava i da se još koristi hrvatska valuta. Zašto se to događa?*

– Mislim da je to jednostrano gledište, jer ima mnogo više problema s muslimanskim ekstremistima nego s Hrvatima. Hrvatska je zastava normalna praksa u tom području, jer je ovo jedno od najčišćih etničkih hrvatskih područja ne samo Bosni i Hercegovini nego i u cijeloj Hrvatskoj.

○ *Ne bi li se trebala isticati bosanska zastava?*

– U redu, dogovorimo se. Do sada još nema zajedničke zastave. Hrvatska je predložila zastavu koja bi bila prihvatljiva za obje strane.

○ *A što je s valutom?*

– Valuta je pitanje pregovora između tri strane.

○ *Gospodine predsjedniče, htio bih Vas pitati nešto u vezi s događajima u Srbiji. Kao čelnik Hrvatske, zacijelo promatrate ono što se događa nedaleko od Vašeg područja i pratite što se događa u Beogradu tijekom posljednjih nekoliko tjedana. Čelnici oporbe u Srbiji organizirali su velike javne demonstracije. Kako Vi ocjenjujete događaje u Srbiji i kako to utječe na Hrvatsku?*

– Naravno, nas doista zanima što se događa u Srbiji. Međutim, mogu reći da ono što se događa ondje ne može imati

nikakav utjecaj na Hrvatsku. Hrvatska želi imati dobre odnose sa svim susjedima, pa tako i sa Srbijom. No, dobrosusjedski odnosi ne znače i da pristajemo biti uvučeni u nekakve nove zajednice sa Srbijom, jer mi smo orijentirani prema srednjoj Europi. Međutim, vrlo je zanimljivo da su ti vođe demonstracija ujedno i vođe velikosrpske ideje i čak, mogao bih reći, velikosrpskog imperijalizma. To je pitanje unutrašnjih srpskih odnosa.

○ *Govorite kao da se događaji u Srbiji ne bi nikada mogli dogoditi u Hrvatskoj. Ipak, mnogi analitičari tvrde da je oporba u Vašoj zemlji u najmanju ruku isto toliko jaka koliko i oporba u Srbiji, možda i jača.*

– Ne, ne, u Hrvatskoj imamo stabilan demokratski poredak usprkos ratu, jugokomunističkoj i srpskoj agresiji. U proteklih šest godina imali smo tri puta izbore za Sabor i dva puta za predsjednika. Situacija u Hrvatskoj ne može se uopće usporediti sa situacijom u Srbiji. Imamo stabilnu gospodarsku situaciju, stabilnu valutu, i nema u Hrvatskoj nikakve opasnosti da bi ovdje mogla zavladati situacija kakvu sada vidimo u Srbiji.

○ *Gospodine predsjedniče, Vi odlučno tvrdite da u Hrvatskoj postoji prava demokracija. Postavio bih Vam još jedno pitanje u vezi s izborima. Ove godine u Hrvatskoj će se održati izbori. Ako nekim slučajem izgubite na tim izborima, hoćete li napustiti položaj i prepustiti vlast?*

– Naravno. U to ne možete sumnjati. Međutim, nema nikakvog izgleda da bih ja i Hrvatska demokratska zajednica mogli izgubiti. Imamo potporu većine naroda. Čak je i USIA provela jednu anketu i zaključila da većinska stranka ima potporu 43% naroda, a ostale stranke 2–3 puta manju. Čak i pristalice oporbenih stranaka danas podržavaju Predsjednika.

○ *Gospodine predsjedniče, htio bih se vratiti na nešto što ste maločas spomenuli kad smo razgovarali o Vašim odnosima sa Srbijom, s beogradskom Vladom. Vi ste sada u procesu reintegracije, mislim da ste se tako izrazili, područja »Krajine« i istočne Slavonije. Htio bih Vas pitati sljedeće: očekujete li da ćete dopustiti svim Srbima koji su nekad živjeli u tom području da se vrate i žive pod hrvatskom zastavom?*

– Mi smo pristali na mirnu integraciju istočne Slavonije. Suglasili smo se da se oni Srbi, koji prihvaćaju hrvatsku državu, mogu vratiti. Međutim, morate znati da je većina srpskog naroda, kad smo oslobodili središnje dijelove Hrvatske, slobodno otišla iz Hrvatske. Ima primjera, ne samo u današnjim užasnim događajima u Jugoslaviji, već i u tijeku Drugoga svjetskog rata i nakon toga, kad su se događala takva kretanja ljudi koji se svi nisu mogli vratiti u bivše područje. No, budite uvjereni, mi jamčimo srpskom stanovništvu sva ljudska i etnička prava na najvišoj razini međunarodnih normi.

○ *Cijelom srpskom stanovništvu, uključujući one koji će se željeti vratiti i živjeti pod hrvatskom zastavom?*

– Da, koji prihvaćaju Hrvatsku kao svoju državu.

○ *Gospodine predsjedniče, kad je Vaša zemlja osvojila »Krajinu« potkraj rata, cijeli je svijet vidio stotine tisuća, možda četiri stotine tisuća Srba na cesti kako napuštaju svoje područje. Mogu li se oni vratiti kući?*

– Gospodine Begleiter, ovo što ste rekli nije točno. Četiri stotine tisuća ljudi, Hrvata i ne samo Hrvata, već i Mađara, Slovaka, Nijemaca itd., bilo je protjerano jugokomunističkom i srpskom agresijom. Gotovo jedna trećina hrvatskog teritorija bila je uništena. Međutim, kad smo oslobodili Hrvatsku, hrvatska Vlada i ja osobno pozivali smo Srbe da ostanu u tom području. No, oni su otišli, i nije ih bilo 400.000, već oko 150.000.

○ *Gospodine predsjedniče, moram sada prijeći na vrlo teško pitanje. Vi ste prije nekoliko mjeseci otišli u Sjedinjene Američke Države radi liječenja u bolnici u Washingtonu. Čitao sam tekst govora koji ste nedavno održali u Saboru, i u tom govoru niste spominjali, barem ne u engleskom prijevodu, svoje zdravlje. Kakvo je Vaše zdravstveno stanje u ovom trenutku? Kažite nam nešto o tome, molim Vas.*

– Moje je zdravstveno stanje zadovoljavajuće i vrlo se dobro poboljšava, tako da mogu bez teškoća obavljati ne samo svoje predsjedničke dužnosti, već i uživati u redovitom igranju tenisa. Nakon ovog sastanka odlazim na teniško igralište.

○ *Navodno imate rak želuca koji je ireverzibilan.*

– Da, bilo je nekih pretjeranih informacija o mojoj zdravstvenoj situaciji.

○ *Jesu li te informacije pogrešne?*

– Da, na neki način.

○ *Možete li biti konkretniji? Ljudi u Vašoj zemlji i drugdje u području hoće znati imate li izgleda da i dalje budete predsjednik Hrvatske.*

– Imam, naravno. Kao što sam rekao, obavljam sve predsjedničke dužnosti i, ako me pitate hoću li se kandidirati za još jedan predsjednički mandat, odgovor je »da«.

○ *Gospodine predsjedniče, kad se osvrnete na proteklih 4–5 godina, na rat, na pregovore, na posljedice rata, žalite li za nečim što se tiče držanja hrvatskih vojnih snaga i drugih Hrvata u tom ratu, žalite li zbog postupka u vezi s Vukovarom u početku rata? Žalite li osobno zbog bilo čega, zbog načina kojim ste mogli upravljati događajima na početku rata?*

– Gospodine Begleiter, ponosim se svime što smo ja i hrvatski narod učinili pri izlasku iz komunističkog jugoslavenskog režima, u borbi za nezavisnost i za hrvatsku demokraciju. Ne možete prosuđivati hrvatsko ponašanje u oslobađanju hrvatskog teritorija ako nemate na umu ono što se dogodilo u početku, kad su jugokomunistička armija i srpski agresori prognali gotovo pola milijuna hrvatskih građana, uništili Vukovar i desetke gradova, itd. Morate znati da u hrvatskom narodu, naravno, postoji osjećaj frustracije, užasan osjećaj koji je teško obuzdati. U tijeku oslobađanja hrvatski su ljudi učinili i neke incidente. Naravno, to nije bila politika, ali bilo je izoliranih incidenata. No, mi smo to pokušali ne samo spriječiti, već i sudski goniti.

○ *I ne žalite ni za čim, npr. zbog toga što se dopustilo građanima Vukovara da ostanu gdje jesu, u uvjetima strahovite vojne opsade Srba? Ta je odluka morala stajati mnogo života.*

– Morate imati na umu činjenicu da sam ja htio spriječiti svaku borbu. U početku demokratizacije predložio sam srpskoj i

jugoslavenskoj vladi rješenje jugoslavenske krize na miran način, predložio sam konfederaciju. No, oni to nisu prihvatili, počeli su s agresijom jugokomunističke armije, a zatim su naoružali srpsko stanovništvo u Hrvatskoj i započeli sve te ratne užase u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Prema tome, općenito govoreći, nema krivnje Hrvatske, za razliku od srpske strane.

U ovom dijelu Europe uočavaju se tri civilizacije*

O *Kako Hrvatska gleda na američka i europska nastojanja glede uvođenja stabilnosti u regiji?*

– Američka je inicijativa široka, jer je usredotočena na povezivanje balkanskih zemalja i jugoistočne Europe. Prijedlog polazi od gospodarskog udruživanja – slobodnog kretanja roba i ljudi, u smjeru kojim je počela Europska unija – do pretpostavke da bi u ovom dijelu Europe trebao postojati zajednički europski prostor.

Zašto je to neprihvatljivo za Hrvatsku? Zato što bi to uklopilo Hrvatsku u okvir kojem ona kulturno i civilizacijski ne pripada.

Povijesna je činjenica da su Hrvati zastupali jedinstvo sa Srbijom i Bugarskom kako bi suzbili njemački i talijanski imperijalizam. Hrvati su se nadali ravnopravnom partnerstvu. Medutim, Hrvatska je bila podređena monarhiji i kasnije u komunističkom režimu na čelu s Titom, koji je i sam bio Hrvat.

U svjetlu tih iskustava, neprihvatljivo je gospodarsko udruživanje koje bi eventualno vodilo do političkog udruživanja.

O *Što mislite o sigurnosti na Balkanu? Kako biste Vi održali stabilnost u regiji?*

– Balkan je bure baruta, i ovo je jedan od najsloženijih problema Europe. Treba imati na umu da se ovdje suočavaju tri civilizacije – rimski katolicizam, grčko pravoslavlje i islam – pa se taj problem neće lako riješiti.

* *Defense News*, 31. ožujak 1997. Razgovarao Steve Rodan, tonski zapis.

Uz to, muslimanska prisutnost u regiji odražava odnos između Europe i Sjedinjenih Američkih Država s jedne strane, te islamskog svijeta s druge. Prisutnost Srba odražava odnos između Sjedinjenih Država i Europe s jedne strane, te Rusije s druge.

Ovo je krhak, složen problem, ali se on ne može riješiti ponovnim stvaranjem Jugoslavije koja je bila umjetna tvorevina. Problem treba riješiti skandinavizacijom područja, tj. priznavanjem prirodnih osjetljivosti i rješenjem koje će priznati jednakost svih tamošnjih nacionalnih subjekata kako bi se isključila mogućnost budućih sukoba.

❍ ***Kakve pouke Hrvatska izvlači iz toga? Smatrate li da rješenja leže u oslanjanju na vlastite snage i u jakoj vojsci?***

– Apsolutno. Hrvati su jedan od najstarijih naroda u Europi. Sada smo uspostavili snagu. Srbija više ne može diktirati u području. Naša se vojna snaga pokazala pobjedničkom. Eliminirali smo raskorak i naše su vojne snage među najsnažnijima. Objektivno smo postali najstabilniji faktor za mir u području.

Što se tiče Washingtonskog i Daytonskog sporazuma, Hrvatska je preuzela obvezu smirivanja situacije u Bosni. Uz to, muslimansko je vodstvo Bosne prihvatilo veze s Hrvatskom i, preko nje, sa Zapadom.

❍ ***Kakav je iranski utjecaj u Bosni?***

– Težnja je nekih bosanskih čelnika da se zemlja pridržava zakona Korana. Međutim, mislim da je za Bosnu mnogo bitnije biti vezana za Zapad nego za Istok. Ipak, muslimansko je vodstvo svjesno potrebe za vezama sa Zapadom. Prihvaćaju se Washingtonski sporazum i proces Federacije.

❍ ***Kakve su veze Hrvatske s Iranom, osobito u odnosu na gospodarska pitanja? Djeluje li to na hrvatsku politiku?***

– Gospodarske veze između Irana i Hrvatske odnose se na bivšu Jugoslaviju, jer je Iran tada naručio određen broj brodova. Iran je na tom području bio jedan od najvećih jugoslavenskih kupaca. Brodogradnja Jugoslavije bila je po kapacitetu treća na svijetu.

Ipak, Hrvatska trguje kako bi zaposlila svoja brodogradilišta. Iran ima naftu koja se može razmjenjivati za brodove. Osim toga, što je vrlo korisno, nema drugih trgovačkih veza.

❍ ***Mađarska, Poljska, Češka Republika i Slovenija nastoje ući u NATO. Kakvi su planovi Hrvatske u odnosu na NATO?***

– U smislu modernizacije vojnih snaga Hrvatska je bliže NATO-u od svih zemalja koje ste spomenuli, jer su se hrvatske snage razvijale prema zapadnom modelu tijekom jugoslavenskog rata zajedno s američkim instruktorima. Prema tome, Hrvatska zadovoljava sve uvjete za ulazak u NATO.

Imamo načelni sporazum sa Sjedinjenim Državama i jesmo u Partnerstvu za mir. Moramo riješiti neka pitanja na svojim granicama kako bismo sredili odnose. No, uvjereni smo da naše ratno zrakoplovstvo i ratna mornarica dosežu zapadne standarde. Proučavamo razvoj kopnenih i pomorskih snaga u suradnji sa Sjedinjenim Američkim Državama.

❍ ***Što hoćete postići u modernizaciji hrvatskih vojnih snaga?***

– Hoćemo profesionalne vojne snage. Hoćemo se ugledati na Izrael koji brani svoje granice. Možemo nešto naučiti od borbe Izraela protiv terorizma. Izraelsko nam je iskustvo vrlo važno.

❍ ***Hoćete li modernizirati opremu ili nabavljati novu opremu u okviru svojih nastojanja da dostignete standarde NATO-a?***

– Doista se trudimo da uspostavimo potpune vojne snage. Naravno, htjeli bismo iskoristiti vlastitu industriju, ali ćemo gledati prema Zapadu. Odlučili smo nabaviti borbeni zrakoplov. Zaključili smo ugovor o nabavci zrakoplova za obuku. Tu bi Izrael mogao surađivati s nama.

❍ ***Kako ćete razvijati svoju vojnu industriju da biste poboljšali i održavali svoje vojne snage?***

– Hrvatska ima vrlo razvijenu brodogradnju koja može zadovoljiti potrebe naše ratne mornarice. Gradimo sve vrste brodova, od malih podmornica do ratnih brodova. Postoje i planovi za proizvodnju oklopnih transportera i tenkova. Kad je količina mala, proizvod je skuplji. Stoga se to proučava.

Zemlje oko Hrvatske su u previranju. Kakve pouke izvlačite iz toga i kako namjeravate očuvati demokraciju s obzirom na vlastitu političku oporbu?

– Događaji u Srbiji i Bugarskoj samo pokazuju da te zemlje nisu riješile odnose sa svojim biračima. To je rat između nove generacije i starog sustava. Te zemlje nisu nikada postale demokratska društva. Nisu osigurale rješenja za gospodarstvo. Nisu imale vodstvo poput našega.

Premda je bila izložena agresiji, te okupaciji trećine svojega teritorija, Hrvatska je osigurala životni standard koji je dvaput viši od standarda u tim zemljama. Mi se nalazimo među 40 vodećih gospodarstava u svijetu.

Nećemo dopuštati pokušaje inozemnih elemenata da uvedu vlast koja će vratiti Hrvatsku u novu federaciju sa Srbijom i ostatkom bivše Jugoslavije.

Tko to pokušava učiniti?

– Ima ljudi koji bi htjeli ponovno uspostaviti bivšu Jugoslaviju bez obzira na cijenu. Bilo je na Balkanu ljudi koji su uložili mnogo novaca u smjenu režima. Imate Europsku uniju, koja ima tri ili četiri različite politike.

Neki su Europljani nedavno pozvali u Ženevu oporbene prvake iz Hrvatske koji su se sastali sa Zoranom Đinđićem iz Srbije, Harisom Silajdžićem iz Bosne i Zlatkom Tomčićem, vođom oporbenog pokreta u Hrvatskoj. Oni hoće situaciju koja je potpuno neprihvatljiva za hrvatski narod.

Koja je Vaša poruka Clintonovoj vladi u pristupu Vašem području?

– Založio bih se za to da ne dopuste površan pristup bosanskom problemu i Balkanu. Treba nam mnogo hrabrosti kako bismo uspostavili novo demokratsko društvo na dobrobit regije.

Interesi Hrvatske podudaraju se s interesima Zapada*

Što bi Vaši kolege, drugi svjetski čelnici, trebali znati o događajima koji su Vam oblikovali život?

– Jedna od prvih stvari kojih se sjećam jest činjenica da su mi oca progonili zato što je bio Hrvat. Tada sam imao tri godine. Proveo sam četiri godine u antifašističkom ratu. U ratu sam izgubio brata, a poslije rata i oca, pa poznajem tragiku rata. Brat mi je poginuo u borbi protiv fašista, a oca su mi ubili komunisti. Mogu shvatiti što znači izgubiti voljene osobe.

Na osnovi svog iskustva došao sam do određenih zaključaka poput onih koje sam izrazio u svojim djelima »Rat protiv rata«, »Bespuća povijesne zbiljnosti«. Stoga sam zapanjen kad čitam neobjektivne i djelomične prosudbe o problemima što ih je iskusila Hrvatska. Svaka zemlja na svijetu ima problema, bila to Švedska, ili Sjedinjene Države.

Ako danas objektivno gledate Hrvatsku, ono što je ova zemlja postigla posljednjih godina mora pobuditi osjećaj divljenja. Ipak, unatoč našim dostignućima, zbog onoga što smo postigli izloženi smo kritici, čak i od takvih važnih listova kao što je *New York Times* koji očito želi prikazati Hrvatsku u krivom svjetlu. To pokazuje da smo stalno suočeni s borbom dobra i zla, negativnih i pozitivnih mišljenja, pozitivnog mišljenja s jedne i skeptičnog mišljenja s druge strane. Ta je borba očito nešto trajno na svijetu.

Uvjeren sam da se ljudski um, ljudske ideje i ljudski duh naposljetku neće pomiriti s negativnim, već s pozitivnim razmišljanjem.

---

* *Leaders*, br. 3, vol. 20, srpanj–rujan 1997., tonski zapis.

○ ***Koji su po Vašem mišljenju najvažniji ciljevi u tijeku Vašega novog mandata?***

– Nakon prevladavanja posljedica uspješno vođenog rata koji su nam nametnuli komunistički agresori i srpska pobuna, moja je osobna zadaća, i zadaća hrvatskih demokratskih vlasti, usredotočiti se u potpunosti na obnovu zemlje, jačati demokraciju i vladavinu prava, te poboljšati životni standard naših građana. I, naravno, nastojat ću također još više promicati odnose Hrvatske s demokratskim zemljama širom svijeta.

○ ***Daytonski sporazumi. Kako ocjenjujete rezultate sporazuma, i što bi još trebalo učiniti?***

– Sada treba provesti odredbe Daytonskih mirovnih sporazuma. Međutim, u Bosni i Hercegovini suočeni smo s velikim civilizacijskim suprotnostima. Hrvatska se opredijelila za mir i okončanje ratnih užasa. Također smo se opredijelili za predloženu federaciju s Muslimanima. Hrvatska i Hrvati u Bosni i Hercegovini prihvatili su taj prijedlog, premda moram reći da postoji određen stupanj nerazumijevanja i nepovjerenja na objema stranama, većinom na muslimanskoj strani.

Što se tiče interesa Hrvatske, oni se podudaraju s interesima Zapada – a interesi Zapada jesu uspostava mira i izbjegavanje osnivanja zasebne islamske države koja bi pala pod utjecaj islamskog fundamentalizma. To je razlog zbog kojega smo prihvatili zamisao o federaciji s Muslimanima. Pitanje je kako prevladati nepovjerenje na objema stranama.

Postoji i zamisao o stvaranju nekakve unitarne Bosne, što bi Muslimanima bilo po volji jer predstavljaju većinu među tamošnjim narodima. Nadalje, oni bi htjeli ono što oni nazivaju »građanskom državom«, što bi im svakako išlo na ruku, jer su u većini. Htjeli bi također uvesti muslimanske zakone, zakone Kurana – a to je neprihvatljivo i Hrvatima i Srbima.

Zato smatram da bismo trebali nastojati provesti federaciju uz istodobno postojanje Republike Srpske. Pritom bih također rekao kako bi bilo logično da se muslimanska jedinica u takvoj republici također veže – radi interesa Zapada – preko Hrvatske

sa Zapadom. Nepovezivanje te muslimanske jedinice sa Zapadom bilo bi politički nemoguće.

Objektivno govoreći, bosanska je kriza svakako jedna od najzamršenijih kriza u današnjem svijetu. Zato će biti potrebna velika mudrost i odlučnost kako bi se došlo do rješenja kojim će se izbjeći budući sukobi. Pristup ne može biti površan ili privremen; naprotiv, potrebno nam je rješenje koje će biti trajno i u interesu sva tri naroda.

○ ***Srbija. Nedavno ste preko volje izrazili političku potporu predsjedniku Miloševiću i rekli da bi dolazak srpskoga oporbenog pokreta na vlast mogao ugroziti mir.***

– Nisam nikada rekao da podržavam Miloševića u okviru internih zbivanja u Srbiji. Vjerujem da su to unutrašnja pitanja Srbije. Samo sam istaknuo da, nažalost, u takozvanoj »demokratskoj oporbi« u Srbiji nema nikakvih vođa koji bi imali pozitivan pristup rješenju krize u Srbiji. Također vidimo da ta oporbena skupina i dalje zastupa velikosrpsku ideju. No, na srpskom je narodu da odluči tko će njime vladati. S druge strane, mi smo za normalizaciju odnosa sa Srbijom.

Želim da se to zasniva na međusobnom priznanju, osobito između Hrvata i Srba, koji su dvije najstarije civilizacije u ovom području. Međutim, moram ponovno naglasiti da pripadamo različitim civilizacijama – Srbi bizantskoj i pravoslavnoj, a Hrvati zapadnoeuropskoj i katoličkoj.

○ ***Kako vidite mjesto Hrvatske u srednjoj Europi i kako promičete Hrvatsku kao zemlju za strana ulaganja?***

– Prvo, moramo poći od činjenice da su međunarodni financijski i gospodarski stručnjaci odali Hrvatskoj priznanje na onome što je postigla u prijelazu sa socijalističkog sustava na gospodarski sustav slobodnog tržišta. Taj je prijelaz ostvaren usprkos agresiji koju je pretrpjela ova zemlja, usprkos nedavnoj okupaciji više od četvrtine njezina teritorija, te usprkos činjenici da je u jednom razdoblju Hrvatska morala brinuti za više od pola milijuna izbjeglica i prognanika.

Usprkos svemu tome, uspjeli smo gotovo potpuno preobraziti svoje gospodarstvo. Potpuno smo eliminirali visoku inflaciju koju smo naslijedili iz bivšeg Ustava i bivše države. Hrvatska danas ima jednu od najnižih stopa inflacije na svijetu. Objektivno govoreći, postigli smo gospodarsku stabilnost koja svrstava Hrvatsku u vodeće tri ili četiri zemlje, od njih 24 među bivšim socijalističkim zemljama Europe i Sovjetskog Saveza. Nadalje, hrvatsko zakonodavstvo jamči razvoj sustava slobodnog tržišta, privatizaciju hrvatskih poduzeća i mogućnost stranih ulaganja, kao i zakonodavstvo svih zapadnih zemalja.

❍ ***Upravo ste završili napornu i uspješnu kampanju za ponovni izbor, i još često igrate tenis. Kao da prkosite svojim skepticima koji kažu da ste slaba zdravlja. Što Vi znate o svom zdravlju, a Vaši skeptici ne znaju?***

– Znam da nije riječ samo o skepticima, već i o osobama koje se još uvijek ne mogu pomiriti s idejom nezavisne, slobodne Hrvatske. To su ljudi koji su žustro iskorištavali moju bolest i nedvojbeno u tome pretjerivali. Ima i onih s osobnim ambicijama koji nisu zadovoljni sa mnom kao predsjednikom jer bi htjeli promijeniti vlast. Na sreću, ti ljudi ne uživaju povjerenje naroda.

Međutim, na iznenađenje tih skeptika i osoba koje se ne mogu pomiriti s nezavisnom i demokratskom Hrvatskom, moje je zdravlje takvo da mogu voditi državu, a i igrati tenis, što mi pomaže održati zdravlje. Usprkos takvim skepticima, svakako osjećam i cijenim brigu što je hrvatski narod osjeća za moje zdravlje.

To su posvjedočili i pokazali rezultati nedavnih izbora koji su ponovno pokazali da hrvatski narod ima povjerenja u politiku koju zastupam.

Na području bivše Jugoslavije treba uspostaviti odnose dobrosusjedstva i normalne suradnje*

❍ ***Gospodine predsjedniče, odnosi između turskog i hrvatskog naroda imaju dugu povijest. Turska je bila jedna od prvih zemalja koja je priznala Hrvatsku nakon proglašenja njezine nezavisnosti. U tijeku proteklih, nažalost turbulentnih godina, punih nasilja, kao predsjednik Hrvatske nekoliko puta ste se susreli sa svojim kolegom Süleymanom Demirelom. Možete li nas ukratko upoznati s razvitkom veza između Turske i Hrvatske?***

– U dalekoj povijesti od XIV. do XVIII. stoljeća hrvatski je narod vodio obrambeni rat protiv osmanlijskih osvajanja u ovom dijelu Europe. Hrvati su tada branili svoj opstanak i svoje teritorije. U tim ratnim okolnostima došlo je i do prvog međusobnog upoznavanja hrvatskog i turskog naroda, pa i nekih pozitivnih veza. Iz takve prošlosti izvučene su pouke koje su danas dovele do toga da su odnosi dviju država prijateljski i razvijeni, a Hrvatska im sa svoje strane pridaje posebnu važnost zbog uloge koju Turska ima u današnjem svijetu. Uz već spomenuto priznanje naše neovisnosti, za što smo Turskoj uvijek zahvalni, naše veze su se razvijale i učvršćivale posebno i za vrijeme sadašnje krize i rata u Bosni i Hercegovini. U tome je Turska imala važnu ulogu u građenju odnosa povjerenja između hrvatskog i bošnjačkog naroda, uspostavljanju Federacije BiH i jačanju mirovnog procesa. Iz tolikih proteklih veza radala se potreba za čestim susretima dvojice predsjednika iz kojih su nastali osobni prijateljski odnosi s predsjednikom Demirelom. Njegova su mišljenja i savjeti pozitivno utjecali kako na muslimansku tako i na hrvatsku stranu u

* *EKA International*, 17. rujna 1997. Preuzeto: *Večernji list*, 22. rujna 1997.

promišljanju strateških poteza koji su doveli do uspostavljanja mira i sadašnjih odnosa.

Pored brojnih susreta za međunarodnih posjeta do sada sam se sastajao s predsjednikom Demirelom u Hrvatskoj i u Turskoj. Bio je to nastavak susreta s njegovim prethodnikom, pokojnim predsjednikom Turgutom Özalom. Naročito se sjećam svoga državnog posjeta Turskoj u lipnju 1996. godine, kada sam upoznao i ljepote Ankare, Istanbula, Izmira i Efeza. Ukratko, tursko-hrvatska suradnja po svemu može poslužiti kao uzor za građenje prijateljskih odnosa između zemalja koje pripadaju različitim kulturnim sferama.

○ ***Smatrate li sadašnje stanje odnosa između Turske i Hrvatske zadovoljavajućim? Postoje li manjkavosti u političkoj, gospodarskoj i trgovinskoj suradnji? Koje bi dalje korake trebalo poduzeti?***

– Kao što sam već napomenuo, političko-državni odnosi između dviju država su odlični, prijateljski i stabilni i na tom planu možemo samo priželjkivati njihov dalji uspon. Politička suradnja potiče gospodarsku i kulturnu, koje trebamo još više razvijati.

Do sada smo potpisali Ugovor o gospodarskoj suradnji, Ugovor o zaštiti investicija, a u prigodi posjeta predsjednika Demirela potpisat će se i Ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Time će se zaokružiti pravni okvir za dalji razvitak i unapređenje trgovinskih i gospodarskih odnosa. Sadašnja gospodarska razmjena iznosi 40–50 milijuna USD, no uvjeren sam da postoje dobri preduvjeti za njezino znatno povećanje. U tome osobito želim istaći ulogu mješovitog Hrvatsko-turskog poslovnog vijeća koje bi trebalo imati važnu ulogu u poticanju privatnog sektora i širenju trgovinskih i gospodarskih odnosa dviju zemalja.

Osim suradnje na gospodarskim sajmovima u Hrvatskoj i Turskoj, od važnosti za gospodarsku suradnju mogao bi biti i zajednički nastup hrvatskih i turskih gospodarstvenika u trećim zemljama. Daljem razvitku trgovinske razmjene moglo bi pospješiti stvaranje zone slobodne trgovine u budućnosti, kada za to budu ostvareni svi preduvjeti. Isto tako uspostava trajektne

linije između turskih i hrvatskih luka neposredno bi unaprijedila trilateralnu gospodarsku suradnju između Turske, Hrvatske i Federacije BiH.

Na političkom području, Turska kao članica NATO-a, siguran sam, može pružati potporu našim strateškim ciljevima, uključivanju u transatlantske institucije i konkretno u Partnerstvo za mir.

U cjelini smatram da postoje solidni temelji za obuhvatnu suradnju u svim pitanjima.

○ ***Kroz tragediju, koju je Balkan proživljavao posljednjih godina, Turska je bila jedna od vodećih zemalja u zagovaranju mirnog rješenja putem diplomacije. Sada, iako mir nije u potpunosti stabiliziran, nemoguće je govoriti o miru na područjima bivše Jugoslavije, dok s druge strane postoje znaci moguće eskalacije napetosti i nasilja čija razina se ne može zanemariti. Koji koraci su potrebni u cilju institucionaliziranja mira na Balkanu uopće, a na području Jugoslavije posebno?***

– Želim ponoviti ocjenu da je Republika Turska dala velik prinos zaustavljanju rata i otpočinjanju mirovnog procesa, raspoznavajući uzroke sukoba i agresora, koji je još jednom pretvorio Balkan u »bure baruta«, kao i mnogo puta ranije u povijesti. Usprkos znacima nestabilnosti, koji su rezultat složenosti situacije u Bosni i Hercegovini, gdje se prelamaju i sukobljavaju narodi koji pripadaju trima različitim civilizacijama, smatram da politički okvir za rješenje te veoma ozbiljne krize postoji i sadržan je u Washingtonskim i Daytonskim sporazumima. Dosljednom provedbom tih sporazuma, a Hrvatska riječju i djelom jest za njihovo oživotvorenje, može se postići neophodan mir. Želio bih upozoriti na potrebu dosljednog provođenja ovih sporazuma, ne samo zbog toga što odražavaju kompromis koji je bio nužan kako bi se pomirile razlike sukobljenih strana. Njihovo dosljedno provođenje je nužno zbog osiguranja ravnopravnosti tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini i stvaranja novoga međunarodnog poretka. Svako drugo tumačenje i pokušaj nametanja nekoga drugog rješenja nosi rizik novih sukoba.

Hrvatsko-bošnjačka Federacija, i njezini posebni odnosi s Hrvatskom, ključ su rješenja problema odnosa u BiH i njezino oživotvorenje stalna je zadaća. Tome je novi poticaj dao moj sastanak 6. kolovoza ove godine u Splitu s predsjedavajućim Predsjedništva BiH, gospodinom Izetbegovićem, i s predstavnicima hrvatskog naroda u Federaciji, kao i s predstavnicima Sjedinjenih Američkih Država.

Na području bivše Jugoslavije, na kojem su nastale nove nezavisne i suverene države, treba uspostaviti odnose dobrosusjedstva i normalne suradnje, što je i bitna odrednica hrvatske vanjske politike.

○ ***Turska je djelatno sudjelovala u međunarodnim naporima s ciljem uspostavljanja mira na području bivše Jugoslavije. U ovom okviru, koja su Vaša očekivanja od Turske za konsolidiranje mira i stabilnosti na Balkanu?***

– Najkraće rečeno, očekujem da će Turska nastaviti sa svojom dosadašnjom konstruktivnom ulogom i prinosom, posebno na oživotvorenju Hrvatsko-bošnjačke Federacije. Osim odličnih odnosa s Republikom Hrvatskom, Turska ima specifične veze s bošnjačko-muslimanskim narodom, što se i do sada pokazalo od velike vrijednosti u postizanju mirovnog rješenja.

Šire govoreći, kada spominjete neuralgično područje Balkana, gdje tinjaju brojni nacionalni problemi, očekujemo da će se turska politika postaviti djelatno i konstruktivno, razvijanjem suradnje sa svim državama, smirivanjem i rješavanjem problema, bilo potencijalnih žarišta ili aktualnih kriza koje opterećuju odnose u neposrednom susjedstvu Turske, a i Hrvatske.

○ ***Mislite li, gospodine predsjedniče, da su se međunarodna zajednica i međunarodne organizacije primjereno postavile prema ovom pitanju na Balkanu?***

– Prije svega, a prostor mi ne dopušta široka objašnjenja, treba istaći da je kriza na području bivše Jugoslavije za međunarodnu zajednicu i organizacije bila vrlo složena, kako zbog različitih strateških interesa, tako i nepoznavanja povijesnih i političkih uzroka raspada bivše zajednice, a time i od nekih izostanka osude agresora. Dugujemo zahvalnost onim zemljama,

državnicima i nadasve humanitarnim organizacijama, koje su svojom djelatnom pomoći pomogle uspostavljanju mira. Ali u cjelini, mislim da međunarodna zajednica nije bila dovoljno ni djelotvorna ni jedinstvena u sprečavanju najokrutnijeg rata koji je izbio u Europi nakon Drugoga svjetskog rata.

○ ***Koje dalje korake može poduzeti međunarodna zajednica u svrhu učvršćivanja mira i stabilnosti na ovom području?***

– Od međunarodne zajednice očekujemo, iznad svega, punu odgovornost i učinkovitost u dosljednoj provedbi Washingtonskog i Daytonskog sporazuma. Samo nepristranim i uravnoteženim pristupom, a uz puno poštivanje ravnopravnosti i konstitutivnosti tri naroda u Bosni i Hercegovini moguće je ostvariti »Daytonsku formulu« (jedna država – dva entiteta – tri naroda, s pravom dvaju entiteta na posebne odnose sa svojim susjednim matičnim narodima) i tako osigurati mir na ovom području. To će, možda, zahtijevati i duže vremensko angažiranje međunarodne zajednice od zamišljenog. Neophodna je i veća materijalna pomoć u skrbi za izbjeglice i prognanike i za obnavljanje gospodarskog života. Spomenuo bih, uzgred, da je Republika Hrvatska, kao žrtva jugokomunističke i srpske agresije, pretrpjela ratne štete od 25 milijardi američkih dolara, a do sada je sama financirala skrb prognanika i obnovu razorenih područja uz samo 10% međunarodne pomoći. Konačno, govorim posebno o interesu Republike Hrvatske, treba omogućiti integriranje ovog područja u europske i transatlantske gospodarske i sigurnosne organizacije, što bi u cjelini bio prinos miru i stabilnosti.

○ ***Gospodine predsjedniče, Hrvatska je balkanska zemlja, ali i europska. Kako se ovaj geopolitički položaj odražava na vanjsku politiku Hrvatske?***

– Najprije mi dozvolite jedan ispravak. Hrvatska nije balkanska, već srednjoeuropska i mediteranska zemlja, a uvijek je svojim civilizacijskim stečevinama i povijesno pripadala zapadnoeuropskoj kulturnoj sferi, i kao takva bila integralni dio Zapadne Europe. Stoga s ovim zemljama Hrvatska želi razvijati i integracijske odnose.

Kad je riječ o Balkanu i jugoistoku Europe, s kojim graničimo, želimo imati normalne dobrosusjedske odnose, kao i s drugim zemljama. Ali ističemo da smo za bilateralne odnose i eventualno za zajedničke prometne i slične projekte, a protiv svih pokušaja integracije u balkanskim ili jugoistočnim europskim okvirima. Sa stanovišta hrvatske vanjske politike ove strateške odrednice su čvrste i jasne, iako u njihovoj provedbi, to moram priznati, nailazimo na teškoće i nerazumijevanje, što proizlazi iz naslijeđa starih shvaćanja i oblikovanja novih sfera utjecaja na području bivše Jugoslavije, odnosno nejedinstvenih pogleda europskih zemalja, SAD-a i Rusije oko stvaranja novog međunarodnog poretka.

❍ ***Turska je pridavala veliko značenje razvitku shema regionalne suradnje. ECO i suradnja crnomorskih zemalja primjer su tome. Možemo li dobiti Vaše komentare o ovom pitanju, gospodine predsjedniče?***

– Regionalna suradnja u Europi je danas realnost i razvijeni oblik unapređenja odnosa između zemalja raznorodnih interesa i različite geopolitičke stvarnosti. Kao srednjoeuropska i mediteranska zemlja i Republika Hrvatska želi pripadati organizacijama toga područja, prije svega Srednjoeuropskoj inicijativi (SEI) kojom će predsjedati 1998. godine. Prirodno je da je takva suradnja svrhovita, ukoliko ne sadrži krute institucionalne političke oblike i ukoliko je zasnovana na praktičnim interesima i potrebama zemalja. Vjerujem da u tom smislu može biti svrhovita i orijentacija ECO-a i Vijeća za suradnju crnomorskih zemalja, pri kojem smo tražili status promatrača, ali takvu odluku ova organizacija još nije donijela.

❍ ***Gospodine predsjedniče, prije državnog posjeta predsjednika gospodina Demirela Hrvatskoj, imate li poruku za turski narod?***

– Sa zadovoljstvom pozdravljam posjet svog prijatelja predsjednika Demirela koji će u Hrvatskoj imati dostojan prijem i širok program za razgovor o svim temama što će pridonijeti unapređenju i proširenju prijateljskih odnosa između naših naroda i država na mnogim područjima.

Uz najbolje želje za boljitak turskog naroda, a Hrvatska s pozornošću prati unutrašnja kretanja, želim istaći da je i za Tursku i za Hrvatsku važno očuvati samostalnost u ostvarivanju nacionalnih i državnih interesa zbog stalne prisutnosti proturječnosti u međunarodnoj zajednici. Istodobno s očuvanjem i razvitkom demokratskog poretka u unutrašnjem životu moramo nastaviti davati svoj prinos miru i jačanju stabilnosti u današnjem svijetu, pogotovo u svome bližem okruženju.

Na pragu novog tisućljeća, moramo nastojati zajedno ostvarivati ove ciljeve, osobito stoga što se na ovom području u kojem živimo sučeljavaju i civilizacijske razlike. Moramo tražiti takva rješenja kako bismo oslobodili od hipoteke prošlosti cijeli balkanski prostor, i ovaj s njime povezan srednje i jugoistočne Europe. I to s ciljem izgradnje novog međunarodnog poretka, uzimajući u obzir sva povijesna iskustva i svu realnost sadašnjeg stanja. To nije nimalo lako, jer nam upravo dubina i zamršenost današnje balkanske krize svjedoči o civilizacijskim dimenzijama toga sukoba, ali ako međunarodni čimbenici shvate nužnost uvažavanja te činjenice, uvjeren sam da se mogu naći svrhovita rješenja u interesu mira i stabilnosti novog međunarodnog poretka na ovom području.

Nikada nije bilo nikakva sporazuma o podjeli Bosne*

Q ***Htio bih Vam zahvaliti na časti, koju ste mi iskazali za ovaj intervju, i uvjeren sam da je ovo vjerojatno prvi intervju, koji ste dali za talijanske novine u tijeku posljednjih nekoliko godina.***

– U svakom slučaju, rado razgovaram s talijanskim novinarom, s predstavnikom talijanskih medija uoči dolaska predsjednika Italije.

Q ***Prije svega, gospodine predsjedniče, htio bih Vas pitati koje je glavno značenje koje Vi pridajete ovom posjetu, i smatrate li da je predstojeći posjet predsjednika talijanske republike također susret, koji će potvrditi, dodatno potvrditi, prijateljstvo između Italije i Hrvatske i zaključiti prošlost koja je bila obilježena određenim nesporazumima i nesuglasicama?***

– Posjetu predsjednika Scalfara pridajemo veliko značenje, najveću važnost, zbog toga što nam dolazi državnik jedne od ne samo istaknute, nego i najveće države Europske zajednice. Hrvatska je, i povijesno i danas, i geopolitički i kulturno najtješnje povezana upravo s Italijom, više negoli s bilo kojom drugom zemljom. Predsjednik Scalfaro dolazi upravo na toj crti razvijanja dobrih prijateljskih odnosa između demokratske Hrvatske i Italije. Ja sam bio u Italiji već 1991. godine, a predsjednik Italije, gospodin Cossiga, bio je prvi strani državnik, koji je došao u posjet Hrvatskoj nakon njezina priznanja 1992. godine. I poslije toga bio sam u Rimu, a i gospodin Cossiga je bio moj gost u Hrvatskoj. Vi ste kazali u svom pitanju – znači li taj posjet završetak onih problema koji su postojali i u našoj povijesti. Razumije se, ako smo bili geopolitički i kulturno povezani, da

* *Corriere della sera*, 15. prosinca 1997., tonski zapis. Razgovarao Massimo Nava.

smo imali u našoj povijesti i razdoblja koja su bila suprotna međusobnom razumijevanju, i imali smo i fašističke okupacije dijelova Hrvatske. Svakako da će taj posjet gospodina Scalfara pridonijeti produbljenju prijateljstva, pa, prema tome, i premošćivanju onoga što nas je dijelilo u prošlosti, s izrazitim našim nastojanjem, a razumije se, i znak je, i značenje tog posjeta i talijanske strane da sve ono što nas je dijelilo u prošlosti što prije i što uspješnije prevladamo i stvorimo trajne osnove za suradnju u današnjem demokratskom razdoblju europske povijesti.

○ ***Hrvatska se prilično brzim koracima približava Europi. Naravno, u tom procesu ne izostaju kritike sa strane, kako Italije, tako i sa strane drugih demokratskih zemalja, što se tiče kritike-preporuke glede demokratskog razvoja, zaštite manjina, izbornog procesa, itd. Kako biste Vi odgovorili na te preporuke-kritike?***

– Prije svega, ne bih se složio s tim ponavljanjem da se Hrvatska približava Europi. Hrvatska je bila u Europi i jest u Europi, čitavom svojom poviješću. Hrvatska pripada sredozemnom i srednjoeuropskom kulturno-civilizacijskom krugu, ili sferi. Ove godine slavimo 1700. obljetnicu Dioklecijanove palače u Splitu. Sva hrvatska kultura zasniva se na prožimanju, na nastavku antičke i helenske i rimske kulture, i s talijanskim humanizmom i renesansom, i čitava hrvatska povijest je ne samo sastavni dio sredozemne i srednjoeuropske, zapadnoeuropske kulture, nego je Hrvatska dala i prilog razvitku te kulture. Hrvatski latinisti su bili među najistaknutijim europskim intelektualcima. Latinski je jezik, kada je to bio jezik intelektualne Europe, bio i službeni jezik hrvatskog parlamenta, sve do XIX. stoljeća. Osim toga, od XIV. do XVIII. stoljeća, Hrvatska je branila zapadnu civilizaciju od osmanlijske najezde na Europu, dok se Europa međusobno razračunavala u kojekakvim ratovima i međusobnim razračunavanjima. Stogodišnji rat, Tridesetogodišnji rat, Sedmogodišnji rat, Europa se međusobno razračunavala, dok smo mi branili Europu od osmanlijske najezde. I da podsjetimo usput, Osmanlije su ovladali Budimpeštom, došli do predgrada Beča, ali nikada nisu ovladali Zagrebom. Tre-

nutno, u posljednje vrijeme Hrvatska je bila povezana za taj nesretni Balkan, ali je iz njega izašla svojim naporima i uz veliko nerazumijevanje Europe. Prema tome, mi znamo da smo sastavni dio Europe, kakva je Europa bila, i kakva je danas, i želimo biti sastavni dio te Europe. I usprkos tome što smo doživjeli jugokomunističku srpsku agresiju, jedan užas u razdoblju uspostave samostalne Hrvatske, Hrvatska je i u smislu razvitka svoga demokratskog života, usprkos tome što je imala i trećinu svoga teritorija okupiranog, što je hrvatski narod u Bosni i Hercegovini bio ugrožen, Hrvatska je postigla i u demokratizaciji, na svim područjima svoga života, zamjerne rezultate.

○ ***Bilo je kritika, kao što sam rekao, od strane međunarodne zajednice, osobito od strane Sjedinjenih Američkih Država, što se tiče zaštite manjina, i što se tiče demokratskog razvoja. I kad sam govorio o ulazu u europske institucije, mislio sam upravo na te kritike-preporuke, bilo je čak i prigovora sa strane OESS-a u tijeku nedavnih predsjedničkih izbora.***

– Kritika je bilo, one su dijelom opravdane. Ali, pitam Vas, dragi gospodine, koja je to zemlja, kojoj se ne bi mogle staviti slične kritike – od Vaše zemlje do Sjedinjenih Američkih Država. Hrvatskoj se stavljaju kritike u pogledu nacionalnih manjina. Hrvatska ima ne samo zakonodavstvo na najvišim standardima osiguranja ljudskih prava, nacionalnih manjina, itd., a u Europskoj uniji ima nekih i najvećih zemalja koje uopće ne priznaju postojanje nacionalnih manjina. Prema tome, budimo realni, prema Hrvatskoj su se upućivale kritike s onih strana koje se nisu suglašavale sa suverenom i demokratskom Hrvatskom.

○ ***Mislite li da dijelite te kritike, kad kažete da su opravdane?***

– Ja sam rekao – da su dijelom bile opravdane.

○ ***Kao, na primjer, kao najveće koje ne priznaju nacionalne manjine.***

– Vi to znate jako dobro. Kad je riječ o demokraciji, treba poći od toga, da je Hrvatska sa svoje strane htjela izbjeći ratni sukob, sukobom rješavati jugoslavensku krizu. Mi smo predla-

gali da se jugoslavenska kriza riješi na konfederalnoj preobrazbi bivše Jugoslavije. Međutim, to je odbijeno, i, da bi spriječili hrvatsku suverenost, hrvatsku slobodu i hrvatsku demokraciju, mi smo doživjeli agresiju jugokomunističke armije i organiziranu pobunu srpskog pučanstva, okupaciju trećine Hrvatske. Pola milijuna hrvatskih građana, ne samo Hrvata, nego i Mađara, Rusina, Nijemaca, Slovaka, bilo je istjerano s njihovih ognjišta, iz njihovih domova, još k tome 300 do 400.000 Hrvata i Muslimana iz Bosne i Hercegovine prolazilo je kroz Hrvatsku, k tomu 20.000 mrtvih Hrvata u Hrvatskoj i Bosni i 50.000 ranjenih. U tim i takvim godinama, od g. 1991. do 1995., to je stvorilo jedno ratno stanje i uzrokovalo duboke psihološke promjene i u biću čitavoga naroda. Prema tome, u tim i takvim okolnostima mi smo razvijali, ne samo pravno-demokratski poredak, nego i u praksi potvrdivali svoja demokratska opredjeljenja.

○ ***Mislim da je smisao Vašeg odgovora, da je usprkos ratu i usprkos teškoćama Hrvatska održavala svoj demokratski proces, i nije nikada prelazila nikakve granice u tom pogledu.***

– Upravo u tome, i u tim uvjetima raspada bivše Jugoslavije i komunističkog, socijalističkog sustava, u uvjetima agresije na Hrvatsku, mi smo održali od 1990. do ove godine, u 7 godina, 7 puta izbore. I na svim tim izborima pobijedile su demokratske snage.

○ ***Lako se, u ime sigurnosti, Hrvatsku moglo pretvoriti u policijsku državu.***

– Moglo se pretvoriti u ono što se zbivalo i u Srbiji, i u Bugarskoj, i na kraju u ono što se dogodilo u Albaniji. To su kritičari hrvatske demokracije zapravo željeli izazvati, Albaniju. Nisu uspjeli, upravo zahvaljujući čvrstini i demokratskoj stabilnosti gospodarskog poretka.

○ ***Upravo ovih dana imamo obljetnicu potpisa Daytonskog sporazuma. Već ste spomenuli jugokomunističku agresiju. Međutim, ako povijesno gledamo na rat i na taj sukob, ne vjerujete li možda, ne mislite li možda, da je prerano priznavanje Hrvatske i ostalih***

republika, da je možda jedno razumnije priznanje, koje bi bilo bolje razmotreno, možda dovelo do izbjegavanja sukoba. Isto tako, ne smatrate li možda da odgovornost leži i na nekim drugim stranama, a ne samo na strani Jugoslavije i Srbije?

– Iz Vašeg pitanja, kao i iz mnogih iz Europe, proizlazi žal za bivšom Jugoslavijom. A Jugoslavija sasvim sigurno nije slučajno nastala nakon Prvoga svjetskog rata. Ali je bila zemlja sastavljena od naroda, ne samo različitih nacionalnosti, negoli naroda, koji su pripadali različitim civilizacijama, različitim kulturama. Zbog toga je njezin raspad bio neminovan. Na tlu Jugoslavije raspalo se Rimsko Carstvo, na Zapadno i Istočno Rimsko Carstvo. Na tlu Jugoslavije, u Bosni, isto je tako došlo do podjele kršćanstva, na zapadno katoličanstvo i istočno ortodoksno, i još k tome u Bosni je otomanskom invazijom došao islam. U Sarajevu je upaljena žarnica Prvoga svjetskog rata. U Drugom svjetskom ratu došlo je do sporazuma, sigurno ne sasvim slučajno, između takvih figura Drugoga svjetskog rata kakve su bile na Zapadu Churchill, a s druge strane Staljin, pa je došlo do podjele interesnih sfera fifty-fifty. Prema tome, to je bila zemlja bremenita i nacionalnim i civilizacijskim suprotnostima i, prema tome, nije se mogla održati ni u vrijeme između Prvoga i Drugoga svjetskog rata, u vrijeme tzv. građanske demokracije, uključujući i diktaturu, a nije se mogla održati ni pod komunizmom, kao i Titovom željom da riješi nacionalne probleme na ravnopravnosti. Prema tome, sve je to doživjelo neuspjeh, raspad je bio neminovan. I zbog toga gledišta, iz tih razloga, priznanje Hrvatske i Slovenije nije bilo preuranjeno, nego čak, ako hoćete, zakašnjelo. Jer, u početku su ti krugovi, u ime kojih Vi postavljate to razmišljanje, u ime kakvih Vi postavljate pitanje – željeli da Hrvatska bude 1991. godine poražena u ratu s jugokomunističkom armijom. Bilo je procjena da se uopće ne može održati.

Prema tome, nažalost, Europa i svijet nisu shvatili upravo tu civilizacijsku podjelu i dubinu zamršenosti i suprotnosti na tlu bivše Jugoslavije, odnosno u današnjoj Bosni.

❍ ***Da, raspad je bio neminovan. Ali mogao se izbjeći nasilni raspad.***

– Hrvatska, i ja osobno, predlagali smo, upravo težili, da se izbjegne nasilan rasplet. Htjeli smo ono što sam ja pisao prije dvadesetak godina, jednu skandinavizaciju tog područja, a 1990. godine predlagao sam konfederalne odnose na osnovi međusobnog priznanja, međusobnog sporazuma. Međutim, zahvaljujući jugokomunističkoj ideji, i zahvaljujući srpskoj imperijalnoj politici, nismo uspjeli u tome. Doživjeli smo agresiju, i na kraju smo morali uložiti sve snage da tu i takvu politiku pobijedimo, ne samo politički, nego i oružano.

❍ ***Što se tiče Bosne i odnosa s agresijom jugokomunističke vojske, a osobito Srbije, je li došlo do obnove odnosa, ili ima li znakova da odnosi između Zagreba i Beograda, i osobno između Vas i predsjednika Miloševića, nisu nikada bili prekinuti, počevši od onoga famoznog sastanka u Karađorđevu, pa do danas. Ako je to točno, ako ti odnosi nisu prekinuti, u kojem cilju se ti odnosi, koji je bio njihov cilj – je li cilj bio da se zaustavi sukob, itd., ili podjela Bosne.***

– Spominjete moj sastanak s Miloševićem u Karadordevu, a ne spominjete sastanak, u isto vrijeme, nakon Karađorđeva, moj sastanak, ne samo s Miloševićem, nego i s Izetbegovićem – trojni sastanak u Splitu. S mog stanovišta, išao sam za tim da se izbjegne krvavi sukob u Bosni i Hercegovini, da se nade rješenje koje bi izbavilo ne samo narode, a hrvatski narod je najmalobrojniji u Bosni i Hercegovini, pa je, prema tome, bio najugroženiji, i od Srba i od Muslimana. Prema tome, tražio sam, predlagao sam im takva rješenja koja bi bila prihvatljiva za sva tri naroda. Kažete da odnosi između Miloševića i mene nisu bili prekinuti. Osim što smo od g. 1991. do 1995. vodili rat na život i smrt.

❍ ***Ali nikada niste razgovarali.***

– Za vrijeme rata? Osim na sastancima u Ženevi. I Bruxellesu.

Dana 7. listopada 1991., osim što je jugokomunistička armija vodila sa svim svojim snagama rat, što su podigli srpsko pučanstvo na ustanak, još su i bombardirali predsjedničku palaču u Zagrebu. I oni konzuli, koji su bili u Zagrebu, napuštali su Zagreb i javno izražavali da će Hrvatska biti poražena do Božića. Glavni su bili generalni konzuli Sjedinjenih Država i Rusije, koji su napustili Zagreb.

Prema tome, ti zapadni predstavnici, koji su imali svoje službe, svoje prosudbe, itd. i koji su vodili politiku, nisu željeli održanje samostalne Hrvatske, a i nisu vjerovali u mogućnost održavanja samostalne Hrvatske. Kao što na kraju rata 1995. godine nisu vjerovali da će Hrvatska moći sama osloboditi svoja područja, a sve smo to izdržali. I tu smrtnu opasnost za hrvatsku slobodu, za hrvatsku demokraciju, i oslobodili svoja područja, čak u tim okolnostima razvijali i demokraciju Hrvatske.

I, da završim, tek nakon što smo se i politički održali, politički pobijedili, i vojno pobijedili tu jugokomunističku i srpsku agresiju, tek tada su Srbi pristali na normalizaciju, Srbi i Jugoslavija, na normalizaciju odnosa.

❍ ***Niste mi, međutim, odgovorili na pitanje koje se odnosi na podjelu Bosne.***

– Nikada nije bilo nikakvog sporazuma između mene i Miloševića, nikakve podjele Bosne.

❍ ***Oprostite što Vas podsjećam na onaj famozni listić, kartu, na onom objedu u Londonu.***

– Dragi gospodine, da će se jedan visoki diplomat za vrijeme objeda poslužiti provokacijom, to već spada u krug onih antihrvatskih gledišta nekih krugova na Zapadu, koji su tradicionalno bili prosrpski. Na toj famoznoj salveti ja sam gospodina podsjetio samo na to da su na Zapadu i u okviru NATO-a, i u okviru strateških razmatranja suvremene svjetske situacije, nacrtali granice civilizacijske podjele, od sjevera do juga (1993.) koje su bile objavljene u svijetu, prema tome, ideja nije moja. Od internih NATO-ovskih, strategijskih razmatranja, do ne samo Huntingtona i slično, u razmatranju suvremene civilizacije.

Q *Što se tiče odnosa s Hercegovinom, očito da postoji solidarnost, s obzirom na pripadnost istom nacionalnom biću. Ali, postoji li još uvijek i određena volja za priključenjem, ili za integracijom Hercegovine. Jer, to je dio Bosne, koja glasuje za Hrvatsku, koristi kunu, itd.*

– To je, geopolitički i nacionalno, sastavni dio hrvatskog nacionalnog bića. To je bilo u sastavu hrvatske države u srednjem vijeku, prije Otomanskog Carstva, i to se održalo do te mjere, i u okviru, u tijeku čitave povijesti, da je taj kraj hrvatski najviše trpio u prošlosti, da sada ne ulazimo u odnose sa Osmanlijama i Mlečanima, itd., negoli u novijoj povijesti, najviše trpio i od srpske hegemonije, i od muslimanske hegemonije u Bosni i Hercegovini. I treba imati na umu granice Hrvatske, pa vidjeti da se ova Hrvatska ne može uopće održati bez održanja hrvatstva u tim područjima u Hercegovini, pa i u srednjoj Bosni.

Prema tome, za taj puk, hrvatski narod u Bosni i Hercegovini, bio bi najprihvatljiviji onaj prijedlog do kojeg su došli Vance-Owen, kasnije Stoltenberg, o pretvaranju Bosne u neku labavu uniju triju republika.

Q *Što znači labava unija – triju republika? Znači li to podjelu?*

– To je bio prijedlog, nakon Cutileirovog prijedloga o kantonalnom uređenju, znači, bio je jedan od prijedloga o uređenju Bosne i Hercegovine. Nakon toga, Vance-Owen-Stoltenberg, tu je lord Owen bio glavna ličnost, predlagali su uniju labavo povezanu, recimo, kao Benelux ili ne znam što. Treba shvatiti da su Hrvati bili najugroženiji u Bosni. S područja, kojima su ovladali Srbi, bilo je protjerano 140.000 Hrvata, a s područja, kojima su ovladali Muslimani, 170.000. Hrvati su pristali, i Hrvati u Bosni u Hercegovini i Hrvatska, jer se Hrvati u Bosni i Hercegovini ne bi mogli održati ni protiv srpske, ni protiv muslimanske agresije da nisu imali podršku Hrvatske, a Hrvatska im je davala, jer je to i strateško pitanje, pitanje granica, opstanka hrvatske države. Mi smo pristali na Muslimansko-hrvatsku Federaciju, zato da bismo sačuvali opstojnost hrvatstva u Bosni i Hercegovini, ali i zato da bismo uskladili svoju politiku s poli-

tikom i Europe i Amerike, koja nije željela prihvatiti taj Vance-Owenov prijedlog o uniji triju republika, jer nisu htjeli dopustiti stvaranje makar i male muslimanske države u Europi, koja bi bila baza za islamski fundamentalizam u Europi. Zbog toga smo pristali na Federaciju. Ali na taj način da ta Federacija bude povezana s Hrvatskom, jer kada ne bi bila povezana, onda bi Hrvati bili izloženi islamizaciji, muslimanskoj majorizaciji, onome što se na svoj način i sada dešava, kada se i u okviru Federacije, i usprkos postojanju predstavnika međunarodne zajednice i snaga SFOR-a, prije IFOR-a, sada SFOR-a, kada se usprkos Washingtonskom i Daytonskom sporazumu provodi, želi provoditi islamizacija. Danas se u Bosni i Hercegovini izgrađuje 170 džamija. Malobrojne katoličke crkve se ruše, čak i u okviru i nakon dolaska Svetog Oca u Bosnu i Hercegovinu. Na 174 džamije, svega se popravljaju tri razrušene katoličke crkve.

Q *I sada su još najugroženiji Hrvati, ili – bili su.*

– Bili su, pa i sada to pitanje nije riješeno. Jer, na kraju, jedino su Hrvati za provedbu Washingtonskih i Daytonskih sporazuma.

Q *Sto sedamdeset četiri džamije, od kada se to gradi, novo?*

– Sada, momentano u izgradnji.

Q *Još jedno, posljednje pitanje. Mislim da sada u Haagu ima deset ili otprilike toliko Hrvata, koji su optuženi za ratne zločine. Znači li to punu suradnju Hrvatske s odredbama Daytonskog sporazuma, znači i s poštovanjem toga, te odredbe slanja navodnih ratnih zločinaca u Haag? Ili to možda podrazumijeva i preuzimanje dijela odgovornosti?*

– To znači suradnju, znači spremnost Hrvatske da te međunarodne sporazume, koji bi trebali voditi rješenju zamršene bosanske krize, poštujemo i da konstruktivno pridonosimo da se ta zaista zamršena bosanska kriza, jedna od najzamršenijih u suvremenom svijetu, uspješno jednom okonča.

Što se tiče odgovornosti, Hrvatska ima odgovornost za svoj narod u Bosni i Hercegovini. Za svoje strateške hrvatske inte-

rese, za interese zbog ugroženosti hrvatskih granica. Bilo je u tijeku te agresije na Hrvatsku i sporazumijevanja nekih muslimanskih predstavnika sa srpskim predstavnicima, kad Srbi nisu mogli osvojiti ostala područja, od Zadra pa dalje, da zajedničkim snagama osvoje područja istočno od Neretve, za Muslimane od Ploča do Neuma, a Srbi od Dubrovnika do Prevlake. Prema tome, ne samo da je hrvatstvo u Bosni i Hercegovini bilo ugroženo, nego su zaista bile ugrožene i granice Hrvatske. A od samog početka, međunarodna zajednica činila je odgovornom i Hrvatsku i Srbiju, odnosno Jugoslaviju. I zbog toga smo sudjelovali i u Washingtonskim i Daytonskim sporazumima. Štoviše, Daytonskim sporazumom, bez hrvatskih ratnih pobjeda, i zbog hrvatskog sudjelovanja u samim Daytonskim pregovorima, ne bi bilo niti toga Daytonskog sporazuma. Prema tome, mi snosimo odgovornost i prema hrvatskom narodu i, molim, preuzimamo svoj dio odgovornosti i u odnosu na zapadni svijet. Ali, da bismo mogli izvršiti svoj dio, da tako kažem, povijesne zadaće, da se ti civilizacijski sukobi na tlu Bosne i Hercegovine razriješe tako da se jednom stvori stabilan međunarodni poredak, da budemo jamstvo mi, da se u okviru Hrvatsko-muslimanske Federacije ne stvori nikakva islamska fundamentalistička baza, a kao što znate u tijeku rata bilo je u Bosni mudžahedina iz islamskih zemalja. Da bismo mi mogli izvršiti taj dio svoje odgovornosti i pred svojim narodom i pred zapadnim svijetom, trebalo bi nam razumijevanja i Europe i Sjedinjenih Američkih Država, jer to ne činimo, kao što smo činili u srednjem vijeku, braneći Europu od otomanske najezde, tako i sada, ne branimo samo svoje interese, nego branimo interese zapadne civilizacije.

○ *No, što se tiče odgovornosti u pogledu zločina?*

– Kakvih zločina? Hrvatski je narod bio izložen ovdje u Hrvatskoj jugokomunističkoj i srpskoj agresiji, a u Bosni i Hercegovini najprije srpskoj agresiji, a zatim muslimanskoj. Sam Izetbegović je izjavljivao u početku rata da to nije njegov rat. Prema tome, hrvatski narod je bio u obrani svoje opstojnosti. A ni u kakvom ratu, razumije se, nema ili, bolje rečeno, u svakom ratu,

dolazi i do kršenja uobičajenog međunarodnog ratnog prava. Ali s hrvatske strane nije toga bilo u većoj, nego u manjoj mjeri. Samo je druga stvar, što su se i u Bosni i Hercegovini prelamala različita mišljenja o načinu rješavanja, pa onda ima i onih koji misle da je moguća neka unitarna Bosna, da je moguće vraćanje na neku situaciju, koja je bila prije rata, zaboravljajući kakve su, stoljećima stvorene, okolnosti, ne samo međunacionalnih i međuvjerskih, nego, evo, i međucivilizacijskih suprotnosti. I da jednom treba uzeti u obzir da Europa, od Berlinskog kongresa u prošlom stoljeću, pa do sada, preko Prvoga svjetskog rata, od sarajevskog atentata, Drugoga svjetskog rata, do danas, zapravo nije sagledala bit problema i ne vidi načina da se to pitanje riješi tako da bi se spriječili u budućnosti ne samo konflikti, nego i širi međunarodni zapleti.

○ ***Znači, Vi ne vjerujete u unitarnu Bosnu.***

– Kažite, da Europa nije našla odgovore, a za Sjedinjene Američke Države to je još dalji problem.

○ ***U kom smislu je još veći problem za Sjedinjene Američke Države?***

– U tom smislu što misle da bi se bosanska kriza mogla riješiti na bazi multikulturalnosti američkog društva. U američkoj javnosti ima i realističnijih gledišta, ne samo onih koja govore o sukobu civilizacija, da je u današnjem svijetu glavni problem sukob civilizacija, u cjelini, pa i na pojedinim područjima. Ima i takvih mišljenja, koje zastupa takav jedan istaknuti teoretičar međunarodnih odnosa kao što je Kissinger, koji je otvoreno pisao i kaže: A ako se nije mogla održati, ne samo unitarna, nego čak ni federalistička Jugoslavija, kako se onda može održati unitarna Bosna, gdje su te suprotnosti još veće. Ali, u cjelini uzevši, postoji nejedinstvo pogleda, u Europi i između Europe i Sjedinjenih Američkih Država, kako tu krizu riješiti. Očito da održavanje međunarodnih snaga, pa i NATO-ovih, samo po sebi ne može biti rješenje, jer one mogu biti tamo 5, 10, pa da postoje i više od 5 i 10 godina, što onda? Treba naći političko rješenje, koje bi bilo rješenje i za tamošnje narode i za

međunarodni poredak. A za to kakve takve osnove pružaju Washingtonski i Daytonski sporazumi, ukoliko se dosljedno provedu.

○ ***Prema tome, ta bi shema, po Vašem mišljenju, trebala ostati. Vi niste za neka drukčija rješenja, daytonska shema? Ne Dayton, nikakav Dayton dva?***

– Rekao sam, Washington i Dayton.

○ ***Može još jedno posljednje pitanje? Jedno možda malo zločesto pitanje, i nadam se da ćete mi oprostiti na njemu. Naime, ima tih ogovaranja, kao što uvijek ima, da je ipak još uvijek prisutno nekakvo Titovo naslijeđe, ista palača, isti dvori, ista rezidencija, itd. Je li to možda pitanje nekakvog ponosa, itd. Jugoslavija je uništena, Tito je zbrisan, ali se u neku ruku opet, ipak, kao u nekom smislu pojavljuje. Kažem, oprostite mi na malo... Jer i Milošević to isto radi u Beogradu. On je u Titovoj vili u Beogradu. Oprostite. Rekao sam da je pitanje malo zločesto.***

– Ovo nije bila Titova predsjednička palača, ovo je bila Titova usputna kuća za usputni boravak u Hrvatskoj, kada je dolazio jednom ili dva puta godišnje u Hrvatsku.

Kao Predsjednik, kao izabrani Predsjednik Hrvatske, najprije u Saboru, a zatim na slobodnim izborima od svega naroda, ja sam bio u staroj hrvatskoj rezidenciji, u tzv. Banskim dvorima, koji su bombardirani, raketirani, kada je trebalo obezglaviti Hrvatsku 7. listopada 1991. Istom, kada je ta zgrada raketiranjem uništena, i kad ju je trebalo više od godine dana, gotovo dvije godine, popravljati, onda smo se preselili u ovu zgradu koja je tu, jer druge nismo imali. Ova je bila prazna. Osim toga, Tito je bio komunist, ali ipak državnik europskog, pa i svjetskog ranga, koji se znao u okviru one podjele svijeta nametnuti i suprotstaviti, i Staljinu i Churchillu, i koji je, sasvim sigurno, odigrao pozitivnu ulogu u razbijanju staljinističkog monolitizma, ne samo Sovjetskog bloka, nego i utjecaja i komunizma i Sovjetskog Saveza u nesvrstanim zemljama. Sasvim je sigurno da će jedan objektivni sud o njemu suditi, znači, oštro, na osnovi onoga što je kao komunist donio zlo, ali isto tako je imao i pozitivnih

nastojanja, recimo, Tito je želio krizu u Jugoslaviji riješiti na federalno konfederalnim osnovama, dajući čak i Kosovu visoka autonomna prava, želeći riješiti te međunacionalne sukobe u Jugoslaviji, na jednoj takvoj osnovi, koja ne bi dopustila sukobe, nego bi pridonijela da se izbjegnu oni, do kojih je došlo poslije njegove smrti.

○ ***Prema tome, nije točno da mu bilo tko nastoji sličiti, ili da ide na nekakvo Titovo naslijeđe.***

– Najobičnije gluposti, naročito od onih koji se ne mogu pomiriti sa suverenom Hrvatskom. No, podsjetimo se još na jednu činjenicu: da je Tito igrao istaknutu ulogu u svjetskim odnosima svoga doba, dokaz je da je na njegovu pogrebu sudjelovalo najviše državnika uopće u svijetu, oko 170 šefova država i vlada, što nije bio slučaj ni s jednim drugim državnikom.

Gospodin je rekao da postavlja zločesta pitanja. Sada ja njega molim i očekujem da neće biti zločest u interpretaciji ovog našeg razgovora, nego da će, sa svoje strane, imati razumijevanja za Hrvatsku onako kako se to odvija i na najvišoj državničkoj razini, od Cossige do Scalfara, i u sadašnjem državničkom posjetu. Da bismo tu sudbinu povezanosti naših naroda, talijanskog i hrvatskog, s obje strane Jadrana, sve više učvršćivali, liječeći rane prošlosti, jer od prošlosti se ne živi, treba graditi sadašnju budućnost, imajući na umu sve ono što smo, ne samo mi, naši narodi, nego i čitavo čovječanstvo, proživjeli do sada.

Kardinal Stepinac jedan je od najvećih ljudi Crkve u Hrvata i hrvatskog naroda*

❍ ***Prvo pitanje: koju će Hrvatsku Papa vidjeti u prigodi svog posjeta u odnosu na Hrvatsku iz prvog posjeta godine 1994.?***

– Svakako da su od prvog posjeta pa do danas u Hrvatskoj nastale velike promjene. Prije svega, g. 1994. bilo je oko četvrtine hrvatskoga kopnenog teritorija pod srpskom okupacijom i prema tome, Hrvatska je bila, da tako kažem, u naporu kako osloboditi svoja područja, što je i učinila sljedeće godine 1995. Danas je Hrvatska potpuno oslobođena i zaokupljena svojim unutrašnjim gospodarskim i kulturnim razvitkom.

❍ ***Gospodine predsjedniče, kako vidite mirovne procese na ovim prostorima koji okružuju Hrvatsku, tj. u susjednim zemljama poglavito u Bosni i Hercegovini i na Kosovu?***

– Kriza u Bosni i Hercegovini jedna je od najzamršenijih kriza u današnjem svijetu. Tamo se sukobljavaju, ne samo različiti nacionalni i vjerski identiteti, nego i različite civilizacije. Hrvatska je, razumije se, najzainteresiranija za to da se u Bosni i Hercegovini uspostavi poredak koji bi jamčio mir na ovom području, ali koji bi jamčio i opstojnost hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, a samim time i strateške interese hrvatske države u odnosu na njezine granice. Mislim da je u tom pogledu provedba Washingtonskih i Daytonskih sporazuma od velike važnosti. Na svoj način suočeni smo s jednom tihom revizijom tih sporazuma, s pokušajem stvaranja jedne unitarne Bosne što je povijest već opovrgla. Takvih mogućnosti nema, zapravo bilo je

* Radio Vaticana, 1. listopada 1998., tonski zapis. Razgovor vodili: Pietro Cocco, Jure Antunović, Sergio Centofanti i dr.

takvih pokušaja da se stvori unitarna Bosna, kad je g. 1878. Habsburška Monarhija, posebno Pešta, na Berlinskom kongresu dobila mandat nad Bosnom i Hercegovinom. Međutim, sad su se takvi uvjeti potpuno izjalovili. Začuduje da neki međunarodni čimbenici nisu svjesni tog povijesnog iskustva i da pokušavaju nešto na toj crti u današnjoj uspostavi unutrašnjeg poretka i rješenja bosanske krize. Prema tome, treba objektivno, povijesno gledati stvarnost u Bosni i oko Bosne. Mislim da je jedino moguće rješenje da se provedu Washingtonski i Daytonski sporazumi, da se osigura konstitutivnost sva tri naroda i na taj način stvore uvjeti za suživot.

Što se tiče Kosova, to je isto tako više no stoljetni balkanski problem. Hrvatska se iz tog balkanskog okruženja oslobodila i hrvatska vlada, demokratska hrvatska vlada, kao i hrvatski narod koji je odlučan da se ne vraća više ni u kakve balkanske ili jugoistočnoeuropske integracije. Razumije se, mi želimo normalne odnose i s tim područjima, jer evo, posredstvom Bosne, graničimo s tim područjima, pa imamo izravne granice s područjima sadašnje Jugoslavije na području Crne Gore i Dunava, ali osim normalnih odnosa sa susjedima, ne želimo nikakve političke integracije, ali želimo normalne gospodarske i prometne odnose. Sama kriza, pa čak i ratna zbivanja, koja se odigravaju danas na Kosovu, veoma su tragična. Svi možemo zaključiti da su međunarodni čimbenici prepustili zapravo srpskoj i jugoslavenskoj vladi da to pitanje rješavaju kao unutarnje pitanje. Što se nas tiče, željeli bismo da se ta kriza što prije okonča i da se i to područje umiri, da se tamo učvrsti neki međunarodni poredak, iako moram priznati, ne samo kao predsjednik Hrvatske, nego i kao povjesničar, da baš nisam optimist, da se takvom politikom kakva se sada provodi to može postići.

❍ ***Gospodine predsjedniče, do koje je točke stigao Sporazum o gospodarskim odnosima između Republike Hrvatske i Svete Stolice? Koji su glavni elementi tog sporazuma i kada bi se moglo očekivati njegovo potpisivanje?***

– Ovih su dana uspješno završeni pregovori između predstavnika hrvatske vlade i Vatikana i o gospodarskom sporazumu, koji će biti potpisan uskoro nakon odlaska Svetog Oca iz Hrvatske, pa, prema tome nema potrebe da sada govorimo o tome. Čini mi se da sporazum u cjelini zadovoljava obje strane iako ima i na hrvatskoj i na crkvenoj strani onih koji bi htjeli nešto za sebe povoljnije.

Međutim, svaki sporazum koji teži usklađivanju mora biti kompromis. Smatram da je to također dokaz dobre volje i hrvatske vlade i Vatikana da se sva pitanja riješe u obostranom interesu.

❍ ***Obnova određene zemlje ne podrazumijeva samo industriju i druge djelatnosti već i obnovu čovjeka. U svim istočnoeuropskim zemljama osjeća se određeni duhovni vakuum i zato smatramo da je Crkva posebno pozvana djelovati na tom području. Kako država pomaže na području društvenog života da se ispuni taj duhovni vakuum?***

– Mislim da nije neskromno reći da se upravo u Hrvatskoj očitovalo pozitivno nastojanje demokratske hrvatske vlade i Crkve u Hrvata na duhovnoj obnovi hrvatskog naroda nakon svega onoga što je proživio pod komunističkim režimom. Ta je obnova već počela, ali nije završena. Osim toga što treba prevladati negativno naslijeđe iz komunističkog režima, mi smo danas suočeni, kao svi narodi slične sudbine, pa i hrvatski, s negativnim tendencama suvremene civilizacije. Vjerojatno svi znamo što se pod tim podrazumijeva – zločini, droga i uopće mnogo kriminalnih i amoralnih pojavnosti. I smatram da su, kao što rekoh, i hrvatska demokratska vlast i Crkva u Hrvatskoj mnogo učinili u tom pogledu. I čini mi se, da će i ovaj drugi dolazak Svetog Oca, koji ima i posebno značenje, poslužiti upravo tome da se i napori Crkve i hrvatskog društva usmjere na tom moralnom odgoju, i da tako kažem, i moralnoj obnovi ljudi i čitavoga naroda.

❍ ***Gospodine predsjedniče, blaženici i sveci su uvijek na posebnu čast za Crkvu i narod u kojem su živjeli i djelovali. Kako Vi kao državnik i predsjednik hrvatske države vidite proglašenje kardinala Stepinca blaženim kao činjenicu koja je od velikog značenja i za***

državu Hrvatsku? Što to znači za utvrđivanje hrvatske državnosti i demokracije u Hrvata?

– Ovaj drugi posjet Svetog Oca Hrvatskoj u kratkom vremenu ima posebno, rekao bih, i povijesno značenje upravo zbog beatifikacije kardinala Stepinca, i to iz mnogo razloga. Kardinal Stepinac bio je mučenik komunističkog režima, ali bio je isto tako nepoćudan za ustaški režim NDH. Prijetili su mu nacisti Nijemci. Medutim, kardinal Stepinac bio je jedan od najvećih ljudi i hrvatske Crkve i hrvatskog naroda u razdoblju Drugog svjetskog rata. On je odlučno osudivao profašističke postupke i zločine ustaškog režima, primjenu nacističkih rasnih zakona, ali je isto tako bio i odlučan protiv komunističkih metoda koje su se i u tijeku Drugoga svjetskog rata očitovale, a osobito nakon Drugog svjetskog rata. Izjava kardinala Stepinca na suđenju, da bi bio ništarija da nije čuo i razumio bilo svog naroda koji se plebiscitarno opredijelio za svoju državu, povijesna je izjava koja je bila na svoj način putokaz i misao svih mislećih i razboritih hrvatskih ljudi u razdoblju Drugoga svjetskog rata, a koja se našla i u potki demokratskog pokreta za stvaranje suvremene samostalne i demokratske Hrvatske. Poznato je da je hrvatski narod želio izići, kao što je kardinal Stepinac kazao, iz Jugoslavije koja je bila tamnica za hrvatski narod, ali isto tako je poznato da se hrvatski narod ni u kakvoj većini nije opredijelio za profašistički nacistički kvislinški režim u Hrvatskoj, kao i to da hrvatski narod nije prihvatio ni komunističku ideologiju. Prema tome, da se u Drugom svjetskom ratu radilo o tome da je hrvatski narod želio izići iz onog režima koji je bio, kao što sam spomenuo i kao što je Stepinac rekao, tamnica hrvatskog naroda, ali da je i na jednoj i na drugoj strani želio ostvariti svoju nacionalnu suverenost što u datim okolnostima Drugog svjetskog rata nije bilo moguće. To je, znači, bila ne samo ona klica, nego i ona osnova na kojoj se razvijala hrvatska nacionalna svijest i koja je dovela konačno do pomirbe zavađenog hrvatstva, do uspostave hrvatske slobode, hrvatske demokracije i nezavisne suverene hrvatske države.

Budući da su hrvatski narod i kardinal Stepinac, pa prema tome, i Katolička crkva u Hrvata, bili izloženi neodmjerenim i neispravnim optužbama, to je beatifikacija kardinala Stepinca upravo odgovor na te neosnovane optužbe i tobože povijesne prosudbe. Beatifikacija kardinala Stepinca znači ujedno i priznanje svih žrtava iz toga razdoblja, osobito žrtava komunističkog režima. To, što taj posjet Svetoga Oca i Stepinčeva beatifikacija dolaze u ovom razdoblju kada su demokratska Hrvatska, hrvatski narod i Crkva u Hrvata ponovno izloženi pritiscima, i na svoj način ne samo podsjećaju, nego i s težnjom da se poistovjeti NDH i današnja Hrvatska, to sam čin beatifikacije i dolazak Svetoga Oca jest ne samo priznanje kardinalu Stepincu, priznanje Katoličkoj crkvi u Hrvata, nego i hrvatskom narodu u cjelini. Mislim da se to priznanje može izreći ne samo Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj nego i katoličanstvu u Europi koje je također bilo izloženo u Drugom svjetskom ratu i fašističkim pritiscima a kasnije i komunističkim. Zbog toga, ovaj posjet Svetog Oca i sama Stepinčeva beatifikacija imaju golemo značenje i za Katoličku crkvu, ali i za hrvatski narod i demokratsku Hrvatsku.

Dopustite da dodam, sam dolazak Svetog Oca i čin beatifikacije na svoj način opovrgavaju sve one pokušaje koji žele sadašnju demokratsku vlast u Hrvatskoj povezati s NDH u tom smislu da mî čak dopuštamo i neku obnovu ustaških elemenata itd. Današnja demokratska vlast kao i hrvatska Crkva i kardinal Stepinac osudili su i osuduju sve ustaške zločine, ali isto tako ukazujemo – znači, da su to bili zločini pojedinaca ili manje skupine, a da ih hrvatski narod u cjelini nije odobravao. Osim toga, mnogi ne znaju ili zaboravljaju da je u isto vrijeme u NDH postojao i jači antifašistički pokret u Hrvatskoj, nego u bilo kojoj jugoslavenskoj ili pak u bilo kojoj europskoj zemlji i to ne zato što bi se hrvatski narod bio opredijelio za komunizam, jer se taj antifašistički pokret razvijao pod vodstvom komunističke stranke, nego zato što je htio svoju nacionalnu slobodu, svoju državu i na jednoj i na drugoj strani. U tom pogledu ima povijesnih paralela i iz razdoblja Drugog svjetskog rata. Neki azijski narodi

pristupali su japanskim militaristima i imperijalistima da se oslobode europskih kolonizatora. Kad su se oslobodili europskih kolonizatora onda su se digli i protiv japanskih imperijalista i militarista da bi došli do svoje slobode, do svoje suverenosti.

Prema tome, i slučaj hrvatskog naroda u razdoblju Drugog svjetskog rata treba razmatrati u okviru i europskih i opće svjetskih okolnosti kada su se na slabosti demokracije razvijale dvije velike ideologije, i komunizma i fašizma, i borile se za tijelo i dušu, ne samo pojedinaca nego i naroda, i kada su tim ideologijama na jednoj i drugoj strani potpadali i mnogi europski i svjetski intelektualci.

❍ ***Papa je u studenom 1982. u Santiagu De Compostela u Španjolskoj pozvao Europu da pronađe sebe, da pronađe svoje kršćanske korijene, da teži jedinstvu s obzirom na različitost nacionalnih identiteta, da diše s punim plućima onim istočnim i onim zapadnim. Otada zbile su se mnoge velike promjene, došlo je do velikih sukoba. Smatrate li mogućim taj intereuropski dijalog, dijalog pomirenja koji će voditi prema jednoj pravoj jedinstvenoj i demokratskoj Europi i što Hrvatska poduzima u tom pogledu?***

– I prije tog apela Svetog Oca Europa ima svoju povijest. I unatoč nastojanju Petrove crkve, Vatikana, u tijeku cijele povijesti, da se spriječe sukobi i ratovi, ipak je tih ratova i sukoba u Europi bilo, pa i u ovom stoljeću, da ne podsjećamo na prošlost.

Međutim, danas smo postigli veću suglasnost između europskih naroda, europskih država, pa rekao bih i europskih sila, nego li ikada u dosadašnjoj povijesti i osobito su hvale vrijedni napori Svete Stolice i Svetog Oca, kao vrhovnog moralnog autoriteta, da nas sve usmjeri na pronalaženje takvih odnosa u Europi koji bi spriječili izbijanje novih sukoba kakvih smo imali u prošlosti, pa i u ovom stoljeću. No, čini mi se da ta Europa može biti jedino Europa, kao što je i general De Gaulle jednom rekao: »Europa domovinā i naroda«. Da bi svaki pokušaj stvaranja neke unitarne Europe sam po sebi značio pokušaj nametanja hegemonije ili majorizacije jedne ili više europskih sila.

Prema tome, smatram da iz ukupnoga povijesnog iskustva ne samo Europe, nego uopće čovječanstva, treba pronalaziti način

da se nađe sklad između nacionalnih zajednica, nacionalnih država kao nezamjenjivih sastavnica ljudske zajednice i da se nađu zajednički interesi u razvijanju kulturnih i civilizacijskih veza i odnosa na dobrobit i pojedinaca kao ljudskih bića i naroda, kao što rekoh, nezamjenjivih sastavnica međunarodnog poretka.

I Hrvatska je u tom smislu, razumije se, za takvu politiku, za jednu takvu Europu, Europu domovinā i naroda, jer je poučena ukupnom svojom poviješću, nakon što je od IX. do XII. stoljeća imala svoju državnu nezavisnost, a kasnije živjela u višenacionalnim državnim tvorevinama pa je u tim višenacionalnim državnim tvorevinama bila izložena majorizaciji čak i kada je bila konstitutivno priznata.

Prema tome, Hrvatska ima dovoljno iskustva da zasniva svoju politiku na tim osnovama, da je i Europa moguća i korisna i svrhovita u cjelini, ali i za svaki pojedini narod samo kao zajednica ravnopravnih naroda.

❍ ***Papa ponovno dolazi u Hrvatsku u dvadesetoj godini svog pontifikata. Kako ocjenjujete ulogu Svetog Oca s obzirom na promjene koje su se u međuvremenu zbile u istočnoeuropskim zemljama? I drugo pitanje, sjećate li se onog trenutka kad ste saznali da novi Papa, koji je izabran, potječe iz Poljske, znači jedne od zemalja koja je imala komunistički režim?***

– Sama pojava Karola Wojtyłe kao rimskoga pape značila je jedan da tako kažem novitet, jedan važan događaj i u životu Katoličke crkve. Katolička crkva tražila je mogućnosti obnove svoga duhovnog utjecaja u svijetu dopuštanjem religijske službe na nacionalnim jezicima.

A to što je Sveti Otac Ivan Pavao II. došao iz Poljske, iz jedne komunističke zemlje, samo po sebi značilo je da je pred svijetom bila zadaća kako da taj dio svijeta, ne samo u Europi nego i inače, koji je bio pod utjecajem marksističke doktrine pa i socijalističke stvarnosti i politike, iziđe na jedna kršćanska stanovišta, da se obnovi katolička i kršćanska civilizacija, kao što sam rekao, budući da su zapadno društvo i zapadna demokracija

bili u krizi nakon Prvog svjetskog rata, i nakon što smo imali sukob takvih dviju velikih ideologija, kao što su marksističko-komunistička i nacističko-fašistička. Znači, u tom pogledu je papa iz Poljske sam po sebi značio jedan, mogao bih reći, i zaokret, ili ako hoćete, jedno dalekosežno razmišljanje katoličkih krugova, a sama ličnost, sama osobnost Karola Wojtyłe kao pape pokazala se kao jedna od najvažnijih u suvremenom svijetu.

On se sasvim sigurno, ne samo snagom katoličanstva, kršćanstva, nego i svojom osobnošću, nametnuo kao najveći moralni autoritet današnjega svijeta.

❍ ***Da se vratimo malo na odnose Hrvatske s Europom. Bilo je poziva sa strane nekih zemalja Europske unije da bi Hrvatska trebala djelovati prema potpunijoj koncepciji demokracije, što se posebno odnosi na slobodu djelovanja tiska, odnosno medija. Što hrvatska vlada radi kako bi osigurala potpunu slobodu medija?***

– Ti zahtjevi da bi Hrvatska trebala učiniti više za slobodu medija dolaze od onih međunarodnih krugova koji se ne mogu pomiriti s hrvatskom slobodom, hrvatskom demokracijom i hrvatskom nezavisnošću. Iz onih krugova koji su po svaku cijenu htjeli sačuvati versajsku Jugoslaviju, koji su štoviše, kad je hrvatski narod odlučio i proglasio samostalnost, željeli, propovijedali i procjenjivali da Hrvatska mora biti poražena. Hrvatski narod je jedan od najstarijih europskih naroda. Hrvatski narod nema nikakve potrebe približavati se Europi jer on je bio Europa od svojih prvih početaka. Malo je naroda u Europi koji imaju takve i kulturne i pisane spomenike kao hrvatski. Hrvatski narod ne samo da je bio, od svoga opstanka na ovom tlu između Drave i Jadrana, sastavni dio Europe, nego je pridonio i obrani Europe i kulturi Europe. Osmanlijski su osvajači osvojili znatan dio hrvatskih zemalja, uključujući i Bosnu i Slavoniju, osvojili su i vladali Peštom više od stotinu godina, ali Zagrebom nisu ovladali. Hrvatski narod ima pisana i kamena svjedočanstva o toj svojoj povijesti, o toj svojoj kulturi. Pogledajte arhitekturu od Dubrovnika, preko Trogira, Splita, Zadra, do Poreča, Čakovca,

Varaždina, Zagreba, Osijeka, itd. Oni govore o dubokim temeljima hrvatske opstojnosti ovdje kao i o hrvatskoj kulturi. Kad nam mnogi politički dušobrižnici europski i američki govore o tome da bismo trebali prihvatiti pravne norme zapadnoga svijeta, onda moramo reći da Hrvatska ima takvih pisanih pravnih dokumenata kao malo koji narod u Europi i u svijetu: Poljički statut, Korčulanski statut, Vinodolski zakonik, Istarski razvod. Sloboštine gradova u sjevernoj Hrvatskoj dokaz su i pravne podloge hrvatske nacionalne svijesti i kulture. Ta kultura i ta svijest bili su tako jaki da i onda kad smo izgubili narodne vladare, kad je Hrvatska bila nakon XII. stoljeća u savezu s Ugarskom, odnosno Austro-Ugarskom i Jugoslavijom, da je hrvatski ban mogao u XVIII. stoljeću u Budimu, u zajedničkom parlamentu kazati: Regnum regno non praescribit leges! Prema tome, učiti nas parlamentarnosti i demokraciji, dopustite, ne može se pripisati poznavanju hrvatske povijesti i dobronamjernosti nego nekim posebnim interesima na tlu Hrvatske.

Što se tiče demokracije i slobodā medija, dajmo se podsjetiti: Hrvatska je usprkos tome što je bila izložena jugokomunističkoj i velikosrpskoj agresiji, što je jedno vrijeme bila trećina hrvatskog teritorija okupirana, a sve do g. 1995. četvrtina, Hrvatska je i u tim ratnim okolnostima provodila izbore. U ovih osam, devet godina hrvatske samostalnosti, osam puta su provođeni izbori. Što se tiče slobode medija, ona je tako široka da to dijelom prelazi u nekulturni kaos. Ti pobornici europske i američke demokracije, koji su nam stalno govorili o tome zato što su htjeli jednu drugu Hrvatsku, kad smo im pokazali kakve slobode ima i kako pišu ti oporbeni listovi, kazali su: odurno, gotovo nezamislivo. Da bi onda kasnije u tim zemljama ti i takvi novinari koji pišu za takve listove, koji zaista jedva da se mogu zamisliti da izlaze po svojoj nekulturnosti, da bi takvim protagonistima takve demokracije, koji su bili zapravo korifeji bivšeg režima, davali nagrade.

Prema tome, ova Hrvatska, uspostavljena na demokratskim osnovama, zasniva se na svom demokratskom ustavu i provodi

demokratsku politiku. Osigurala je pomirbu zavađenog hrvatstva, i kao ni u jednoj zemlji bivšeg komunizma i socijalizma, izbjegnuti su i socijalni i društveni nemiri, postignuta je društveno-politička i gospodarska stabilnost. Postavlja se pitanje zašto to nije jasno ozbiljnim ljudima u Europi i Americi, ili zašto ima takvih neosnovanih negiranja i oponiranja upravo zbog toga što sam kazao prije, da se mnogi ne mogu miriti s uspostavom samostalne demokratske Hrvatske, pa i dobrih veza između današnje demokratske Hrvatske i Katoličke crkve i Vatikana.

❍ ***Bližimo se polako kraju ovog susreta i mislim da bi možda bilo već vrijeme da Vam zahvalimo na pažnji koju ste nam iskazali. Dotakli smo se raznih tema političkih, gospodarskih, društveno-socijalnih, vjerskih itd. No, govorimo malo o budućnosti. Do Daytonskog mira, kako ga zovu, hrvatski narod bio je uglavnom usredotočen na ratne napore. Poslije Daytona, kao što smo vidjeli, i u razgovorima na ulici, došlo je do promjene interesa za razliku od razdoblja od 1992. do 1995. Međutim, dok je međunarodna prisutnost prije u razdoblju od g. 1992. do 1995. bila vrlo značajna, danas je ona sve manja. I međunarodne organizacije, koje na ovaj ili onaj način zavise od Ujedinjenih naroda, tuže se da nemaju više sredstava. Srpsko se stanovništvo posebno tuži, osjeća napuštenim od međunarodne zajednice. Dijelite li to mišljenje i što namjeravate poduzeti u tom pogledu, odnosno što u tom pogledu očekujete od međunarodne zajednice?***

– Prije svega jedna mala dopuna. Za obustavu neprijateljstava u Bosni i Hercegovini od najveće je važnosti bio Washingtonski sporazum. Washingtonski sporazum o stvaranju mira između Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini, o stvaranju hrvatsko-muslimanske federacije na kojoj su radili Hrvati u Bosni i Hercegovini, a i Hrvatska kao zemlja, koja je bila izravno uključena i u obranu Bosne i Hercegovine i hrvatstva u Bosni i Hercegovini, na koju smo prema tome mogli pristati samo pod uvjetom da bude, kao što je rečeno Washingtonskim sporazumom, konfederalno vezana s Hrvatskom. To nisu bili naši prijedlozi, nego to su bili prijedlozi Sjedinjenih Američkih Država i vjerojatno njihovih saveznika u rješavanju. Ti Washingtonski sporazumi našli su formulaciju u Daytonskom sporazumu kao

posebni odnosi između Federacije i Hrvatske odnosno Republike Srpske sa Srbijom i Jugoslavijom.

I smatram, ne samo onog momenta kada su ti Washingtonski i Daytonski sporazumi potpisani, nego i danas, da dosljedna provedba i duha i slova Washingtonskih i Daytonskih sporazuma zaista može značiti jedinu osnovu za rješavanje te zamršene, jako zamršene bosanske krize.

Što se tiče Srba, ne znam jeste li mislili na problem Srba koji su izbjegli ili koji su ostali u Hrvatskoj ili općenito? Ne može se pobjeći od stvarnosti da su uz jugokomunističku agresiju – zašto govorim jugokomunističku agresiju – zato što je to bila jugokomunistička armija, koja u početku nije bila sasvim sukladna sa velikosrpskom politikom, ali uz jugokomunističku agresiju te jugoslavenske armije, koja je sve više postajala i na kraju sasvim postala srpska vojska, i Srbi i Srbija iz Jugoslavije i srpsko pučanstvo u Hrvatskoj, sudjelovali su u agresiji i slamanju, te onemogućavanju hrvatske slobode i samostalnosti.

Prema tome od te povijesne istine, koja je ostavila sasvim sigurno ne samo političke, nego i duboke moralno-psihološke posljedice, ne može se pobjeći i ne može se prevladati preko noći.

Mi smo sa svoje strane učinili sve da pružimo ruku pomirbe i tim Srbima u Hrvatskoj koji su digli oružje na hrvatsku vlast, a isto tako izjasnili smo se i za normalizaciju odnosa sa Srbijom i s Jugoslavijom.

I mislim da nakon gorkog iskustva, nakon poraza i političkog i vojničkog koji je ta komunistička i velikosrpska agresija doživjela, da je znatan dio i najodgovornijih ljudi, pa čak i u Srbiji, shvatio da više ne mogu graditi svoje odnose prema Hrvatskoj na takvim imperijalističkim i agresivnim pothvatima. Prema tome, smatram da je nužno, a mislim da je i Sveti Otac u prigodi svog prvog posjeta Hrvatskoj ukazao na potrebu pomirenja, na potrebu uspostavljanja normalnih odnosa. Smatram da je nužno, nakon što je uklonjena opasnost srpske pobune i srpske agresije na Hrvatsku, da dođe do pune normalizacije odnosa između

hrvatskog i srpskog naroda kao dva najvažnija i najveća naroda na ovom području.

❍ ***Godine 1991. Sveta Stolica je puno učinila na međunarodnom diplomatskom priznanju naše zemlje, dakle angažirala se maksimalno, godine 1994. Sveti Otac je posjetio Hrvatsku u trenucima dok je Hrvatska bila još okupirana, dakle, u jednoj teškoj situaciji, a danas dolazi u povodu beatifikacije kardinala Stepinca. Ovdje je već bilo riječi o tome što to znači, ne samo za Crkvu u Hrvata nego i za sam hrvatski narod i našu zemlju. Kako Vi objašnjavate da je Sveta Stolica u dosta kritičnim momentima novije hrvatske povijesti toliko poduprla i hrvatsku državu i hrvatski narod, to više kad se znade da je vatikanska diplomacija prilično suzdržana u međunarodnim odnosima?***

– U odgovoru na Vaše pitanje usudio bih se reći da u slučaju Svete Stolice, Vatikana, imamo svjetsku instituciju s najdužim povijesnim iskustvom, pa prema tome i najmudriju, što se tiče međunarodnih odnosa i međunarodne politike. Stoga stanovišta, Vatikan je shvatio da je hrvatski narod u svojoj težnji za slobodom, u svom održanju na ovom tlu učinio mnogo, ne samo za svoju opstojnost, nego i za zapadnu kršćansku civilizaciju. Moglo bi se tumačiti da je hrvatski narod u većoj mjeri ostao katolički nego mnogi drugi europski narodi. Zašto? Zato što je bio izložen imperijalističkim prohtjevima i nekih protestantskih europskih krugova, ali osobito najezdi Osmanlija. Hrvatstvo je opstalo u zajedništvu katoličke vjere i svojih nacionalnih tradicija. I u ovom momentu, Vatikan je shvatio da su svi ti pritisci i napadi na Katoličku crkvu, a to će reći i na hrvatski narod, također upereni i protiv katoličanstva u Europi uopće, a ne samo u Hrvatskoj. Prema tome, to je pitanje jednoga civilizacijskog kretanja i sučeljavanja u današnjem svijetu u kome Hrvatska zauzima jedno pozitivno mjesto u Europi.

❍ ***Činjenica je da se zbivanja na unutrašnjoj političkoj sceni odražavaju ponekad na međunarodnom položaju Hrvatske, a da međunarodni položaj Hrvatske pak ima odraza na unutarpolitičku scenu. Ono što u ovom trenutku hrvatska javnost s osobitim intenzitetom prati jest nešto što mediji prikazuju kao jedan zanimljiv***

trend na unutrašnjoj političkoj sceni. Ta slika, barem iz nekih medija, izgleda otprilike ovako: oporba se povezuje i ujedinjuje a većinska stranka ili vladajuća stranka doživljava potrese i raskoljavanja. Kako Vi vidite te procese i kako mislite da se oni mogu vidjeti s perspektive povezanosti unutrašnje i vanjske političke scene?

– Suglasan sam s mišljenjem da postoji povezanost unutrašnjih i međunarodnih političkih kretanja i međusobnih utjecaja, ali ne slažem se da je značajka sadašnje situacije u Hrvatskoj to da se oporba povezuje, a većinska stranka raslojava. To je samo na prvi pogled tako.

Međutim, kao što znamo, ta oporba nije bila kadra niti sačuvati jedinstvo u svojim strankama i toliko je heterogena da to povezivanje ponekad izgleda veoma začudno.

A što se tiče većinske stranke, prije svega većinska je stranka nastala kao široka općenarodna stranka, s programom ujedinjavanja demokratskih elemenata, od hrvatske desnice do hrvatske ljevice. I razumije se, da je to samo po sebi – od samog početka – značilo stanovitu heterogenost i slabost, ali ne samo slabost nego i jakost, jer je na tim osnovama Hrvatska demokratska zajednica zadobila većinu hrvatskog naroda, od prvih izbora pa nadalje. Prisjetite se izbora 1990. godine, kad je Hrvatska demokratska zajednica bila osamljena nasuprot komunističkoj vlasti i nasuprot svim oporbenim strankama, tridesetak njih, kada su nam čak predmnijevali kraj, komunističke vlasti su se bavile mišlju da nas hapse, a oporbena koalicija je predviđala svoju pobjedu. Vrlo ozbiljni ljudi, koji su i danas na političkoj sceni – živi su – prenosili su i meni: vas će hapsiti, ali mi ćemo pobijediti pa ćemo vas pustiti iz zatvora.

Prema tome, to su bili odnosi i situacije tada, na svoj način oni traju i do danas. To, što su pojedinci otpali od Hrvatske demokratske zajednice u prošlosti ili što će otpasti i sada pojedinci, to neće značiti slabljenje većinske stranke, jer ona je pobijedila i izlazi ne samo s nacionalnim programom koji je, kao što rekosmo, ne samo prihvatljiv za najširi krug hrvatskoga naroda, od pravaške desnice do ljevice, nego ima i svoj socijalni program.

Socijalni program rješavanja svih pitanja današnjega hrvatskog čovjeka, svih društvenih slojeva i staleža.

Treba podsjetiti na to, da smo, osim povijesnih pobjeda i čuda, na svoj način uspjeli uspostaviti demokratsku Hrvatsku, da smo uspjeli stvoriti državnu vlast, diplomaciju, vojsku itd., da smo uspjeli ostvariti i takvu gospodarsku stabilnost i takav gospodarski na svoj način napredak, kakav to nije bio slučaj ni u jednoj drugoj bivšoj socijalističkoj zemlji ili zemlji u tranziciji. Od svih tih dvadesetak zemalja bivšeg socijalističkog sustava jedino je Slovenija nešto malo bolja, jer je i bila u boljem gospodarskom položaju.

Mi smo, znači, spriječili ne samo unutrašnji razdor, pa prema tome i sukobljavanje do tada zavađenog hrvatstva, i građanski rat, nego smo postigli i društveno-političku i gospodarsku stabilnost. I u tom smislu, to stanovito očitovanje tog nejedinstva u većinskoj stranci je rezultat i toga kako je ta stranka nastala, ali i međunarodnih utjecaja, htjeli to pojedinci ili ne. Ali sam sasvim siguran, jer dobivam u tom pogledu i pisma i brzojave mnogih ljudi iz Hrvatske, da nastavimo sa svojom politikom i da odlučno raščistimo sa slabostima. A ova vlast to i čini na svim primjerima gdje se pokažu zloporabe vlasti, gdje se pokaže neracionalno gospodarenje itd. Tako da sam siguran da ćemo te tobožnje krizice koje pojedinci izazivaju uspješno riješiti.

❍ ***Međuodnos unutarnjih i vanjskih prilika, kritika, povezivanja nije vezan samo za većinsku stranku, on se u zadnje vrijeme usmjerava i prema Vladi, najave mogućih promjena u Vladi... hoće li biti promjena u Vladi, je li Vlada kadrovski stabilna, što će biti vezano za postojeće sukobe u HDZ-u, o kojima ste upravo govorili, na kadrovskom planu, hoće li biti promjena u Predsjedničkim dvorima? I dozvolite ... nismo se uopće osvrnuli na dio putovanja Svetog Oca u Hrvatskoj, a on se odnosi na jug Hrvatske. Sveti Otac dolazi u Split, u najstariju katedralu na svijetu i dolazi u Solin, u kolijevku hrvatskog katoličanstva.***

– Od velike je važnosti što Sveti Otac u svom državnom i pastoralnom posjetu posjećuje osim Zagreba, Marije Bistrice također i Split. Koliko ja znam, možemo se ponositi splitskom

katedralom, iako nije najstarija katedrala u svijetu, nego kažu da je druga po starosti, što joj svakako ne umanjuje značenje i važnost. S tog je gledišta posjet Svetog Oca Hrvatskoj još važniji, što ide u posjet i području gdje je najstarije katoličanstvo, gdje se hrvatstvo slijevalo s katoličanstvom, ali i Dalmaciji koja je kolijevka hrvatske državnosti.

Što se tiče polemike dvojice-trojice dužnosnika HDZ-a mogu vas uvjeriti da to sasvim sigurno neće izazvati nikakve dublje promjene u samom vodstvu HDZ-a, da te polemike, što je rečeno i u priopćenju, trebalo raspraviti u stranačkim tijelima. Sada se bave i odgovorna stranačka i državna tijela s iznesenim optužbama i bit će donesene odluke koje će sasvim sigurno biti u interesu većinske stranke, a i Hrvatske. Dopustite da kažem, kad sam izašao s idejom Hrvatske demokratske zajednice, s takvim programom kakvim sam izašao, onda nisam imao na umu to da treba stvoriti stranku koja će vladati, ne, nego stvoriti stranku s kojom ćemo moći ostvariti hrvatsku slobodu, hrvatsku demokraciju, hrvatsku nezavisnost. Danas mogu reći, da je nismo stvorili, ne bismo svega toga imali, od političko-diplomatskih, do ratnih pobjeda itd., do gospodarske i društveno-političke stabilnosti. Isto tako kažem kad ne bismo uspjeli očuvati, a uvjeren sam da hoćemo, upravo takvu središnju narodnu stranku, da bi bila u pitanju i budućnost Hrvatske s obzirom na planove da gotovo i nema odgovorne međunarodne institucije koja bi podupirala hrvatsku nezavisnost i samo priključenje zapadnoeuropskim, atlantskim integracijama, nego se bave idejama regionalne integracije Hrvatske u zapadni Balkan gdje bi bila i Albanija, a ne i Slovenija, ili pak u neku jugoistočnu Europu. Prema tome, postavlja se pitanje: zašto netko hoće jednu drugu Hrvatsku, a ne tu Hrvatsku koja je ostvarila sve ovo što smo ostvarili i koja je jamstvo i za gospodarski i kulturni prosperitet i za slobodu i budućnost hrvatske države?

I treće pitanje, Vlada je stabilna – i čitam ja – time se bave i domaći i strani prognozeri, i to oni koji uglavnom nisu ništa po svojim prosudbama doživjeli kao realno o nekim promjenama u

Vladi itd., tko će biti predsjednik Vlade, ministar, osobito su bili zainteresirani za Ministarstvo obrane, za Ministarstvo unutarnjih poslova itd. Po mom mišljenju, Vlada je sposobna rješavati pitanja koja stoje pred njom i da s rezultatima, bez obzira što imamo problema, možemo biti zadovoljni, jer kao što u početku rekoh, postigli smo u društveno-političkoj i gospodarskoj stabilnosti bolje rezultate, nego gotovo sve zemlje u tranziciji. Zbog toga nema nikakvih problema s promjenama u Vladi, hoće li neki ministar iz ovih ili onih razloga otići, to ne daje nikakvu značajku za nestabilnost u Vladi, nego može biti samo u cilju poboljšanja rada.

○ ***Kako biste ocijenili dosadašnje učinke triju potpisanih ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske?***

– Ta tri potpisana ugovora i ovaj, koji je pripremljen i usuglašen, imaju važnost u tome, što oni svjedoče o volji hrvatske demokratske vlade i Svete Stolice da međusobne odnose Katoličke crkve u Hrvatskoj, koja je u tijeku cijele povijesti bila jedna od stožernih snaga održanja samoga hrvatstva i hrvatske države, urede na načine koji će zadovoljiti i crkvene potrebe, ali i interese hrvatskog naroda i hrvatske države.

Općenito gledavši oni su na crti spoznaje i prosudbi, da demokratska hrvatska vlast i Crkva imaju zajedničkih interesa u današnje vrijeme, na očuvanju i njegovanju onih moralnih i etičkih načela koja su u interesu čovjeka kao pojedinca, obitelji i hrvatskoga društva.

○ ***Sudjelovat ćete prekosutra na liturgijskoj svečanosti koju će voditi Sveti Otac u Mariji Bistrici na proglašenju blaženim kardinala Stepinca i na Žnjanu u Splitu. Često se postavlja pitanje, postavljaju drugi pitanje o Vašoj religioznosti. Možete li nam osobno kazati gdje su, odakle potječu izvori Vaše religioznosti?***

– Ja sam iz katoličke obitelji, u najranijoj mladosti, – u pučkoj školi – ministrirao sam, i na latinskom, itd. A u kasnijem razdoblju i filozofskom upoznavanju i promišljanju svijeta, došao sam do zaključka, da Katolička crkva pronosi one moralne i etičke vrednote koje u najširem obliku odgovaraju interesima

čovjeka kao pojedinca i osobe, ali i naroda kao cjeline i da su izbjegnuta mnoga zla i mnoge nevolje u svijetu onda kad se je čovjek i kad su se narodi na svoj način pridržavali onih načela za koja se zauzima Katolička crkva.

Osnovna je zadaća hrvatskoga državnog vodstva razvitak demokracije i socijalne pravde u Hrvatskoj*

○ ***Kako ocjenjujete dosadašnju suradnju Hrvatske i Grčke te što očekujete od ovog posjeta i kakve perspektive vidite u odnosima dviju zemalja?***

– Dosadašnje bilateralne odnose Hrvatske i Grčke ocjenjujemo vrlo dobrim, stabilnim i u stalnom usponu. Izmedu naših dviju zemalja nema otvorenih pitanja, a Hrvatska osobito cijeni nastojanja Grčke za postizanje mira na ovim prostorima i njezinu potporu našim naporima za približavanjem euroatlantskim integracijama. Neosporno je da su i Hrvatska i Grčka nezamjenjivi čimbenici u procesu učvršćenja mira i stabilnosti u ovom dijelu Europe, te da postoji obostrani interes za produbljivanjem ionako dobrih medusobnih odnosa na načelima uzajamnog povjerenja, prijateljstva i svestrane suradnje. Uvjeren sam da će moj prvi državni posjet pridonijeti daljem razvitku naših bilateralnih političkih odnosa, te osobito biti poticajem još nedovoljno iskorištenim potencijalima gospodarske suradnje na mnogim područjima.

○ ***U tijeku ovih osam godina – od g. 1990. – otkako ste predsjednik Republike, što smatrate najpozitivnijim rezultatima Vaše politike i koji su ciljevi koje još niste uspjeli ostvariti?***

– Velikim uspjehom – nedvojbeno – treba smatrati stvaranje demokratske, nezavisne, suverene hrvatske države u vrlo teškim i složenim uvjetima raspada totalitarnoga komunističkog sustava

* *Elefterotypia*, 23. studenog 1998.

i, napose, višenacionalne jugoslavenske države, koja je već od njezinog stvaranja nakon Prvoga svjetskog rata bila umjetna tvorevina. Nažalost, unatoč svim našim nastojanjima i konkretnim prijedlozima o konfederalnom uređenju tadašnje državne zajednice, to se nije moglo ostvariti mirnim putem. Nakon raspada bivše SFRJ i proglašenja nezavisne, demokratske hrvatske države, uspjeli smo se, ponajprije vlastitim snagama objedinjenog hrvatskog naroda, oduprijeti jugokomunističkoj velikosrpskoj agresiji. Ta je borba bila duga i teška i smatram velikim postignućem što smo u potpunosti očuvali teritorijalnu cjelovitost i vratili sva privremeno okupirana područja Republike Hrvatske primjenom diplomatskih sredstava, ali i vojnih pobjeda.

Držim velikim postignućem, što smo unatoč agresiji i ratnim prilikama koje su trajale od g. 1991.–1995., uz sve one teškoće koje su imale i druge zemlje u tranziciji, uspjeli razviti demokratske institucije i osigurati gospodarski razvitak i ukupnu stabilnost hrvatskog društva i države.

Jedna od temeljnih zadaća hrvatskog državnog vodstva, i mene osobno, jest što potpuniji i još brži razvitak hrvatske demokracije, djelotvorna zaštita svih ljudskih prava, kako osobnih i političkih, tako i socijalnih. U uvjetima prijelaza na sustav slobodnog tržišnog poduzetništva, kao veliki izazov koji moramo do kraja riješiti, jest, s jedne strane, pitanje privatizacije i nezaposlenosti, a s druge pitanje socijalne pravde.

❍ ***Kako ste zadovoljni funkcioniranjem demokratskih institucija i koje mjere poduzimate za demokratizaciju Hrvatske?***

– S obzirom na posljedice agresije na Hrvatsku, o kojima sam govorio, kao i sve teškoće koje donosi tranzicija, hrvatski demokratski sustav držim zadovoljavajućim. Kad je riječ o ukupnosti ustavnih i šire pravnih rješenja, nema nikakve razlike između Hrvatske i bilo koje razvijene demokracije. No, dakako, svjesni smo da u stvarnosti postoje još mnogi problemi u ostvarivanju ljudskih prava i demokracije u cjelini, što treba rješavati sve boljim funkcioniranjem pravnog poretka.

Osobno, držim najosjetljivijim i najvažnijim, kako za hrvatske građane tako i za hrvatsku vlast, pitanje ostvarivanja socijalnih prava osobito socijalne pravde, a na političkoj razini dalji razvitak djelotvornosti višestranačke demokracije.

❍ ***Kako procjenjujete gospodarsku tranziciju i koje mjere poduzimate kako bi se izbjegli slučajevi neprozirne privatizacije društvene imovine?***

– Provedba pretvorbe i privatizacije, bivših društvenih poduzeća, uglavnom je završena. U tijeku su pripreme za privatizaciju javnih poduzeća. Može se reći da su rezultati vrlo pozitivni i da možemo biti zadovoljni hrvatskim modelom. Pozitivne ocjene izrečene su i od strane mnogih međunarodnih financijskih organizacija, posebice Svjetske banke, velikih banaka i investitora.

Prodaja dionica i udjela u kojima je država imala vlasništvo obavljen je na svrhovit način i to putem javnih domaćih i inozemnih natječaja, te Zagrebačke i Londonske burze. Otvaranju ponuda mogu biti nazočni svi ponudači. Rad Upravnog odbora Hrvatskog fonda za privatizaciju je otvoren za javnost i na njihovim sjednicama uvijek su nazočni i novinari.

Posebnost hrvatskog modela privatizacije je i u tome što je više od 70% vrijednosti poduzeća, koja su bila u provedbi privatizacije, podijeljeno građanima Republike Hrvatske bez naknade. Time se koristilo 230.000 prognanika, 40.000 invalida Domovinskog rata i članova obitelji poginulih branitelja, a preko 13 milijardi kn vrijednosti dionica preneseno je u mirovinske fondove.

Socijalni pristup privatizaciji doći će do izražaja i kod privatizacije javnog sektora jer će se 30% dionica svih javnih poduzeća prenijeti mirovinskim fondovima radi reforme mirovinskog sustava.

❍ ***Kako gledate na situaciju u HDZ-u nakon što je nekolicina Vaših vrlo bliskih suradnika, koji su bili na visokim položajima, napustila stranku?***

– Odlazak dvojice-trojice iz vodstva HDZ-a, sigurno neće ništa bitno promijeniti, niti u pogledu programske usmjerenosti Hrvatske demokratske zajednice, niti u pogledu konkretnog po-

litičkog djelovanja stranke. Hrvatska je demokratska zajednica bila, jest i bit će, središnja hrvatska narodna politička stranka. Prema tome, nije riječ ni o kakvom pomicanju niti u lijevo niti u desno, jer HDZ ostaje stranka centra koja na demokratskom nacionalnom i socijalnom programu traženja ravnoteže između slobodnog tržišnog poduzetništva i socijalne pravde, nastoji okupiti većinu iz svih slojeve hrvatskih građana. Upravo zbog takvog programa i rezultata koji su postignuti, HDZ je na svim proteklim izborima, a ukupno ih je (parlamentarnih, predsjedničkih, lokalnih) od 1990.g. bilo osam, dobila veliko povjerenje hrvatskih birača, osvajajući na njima natpolovičnu većinu.

○ ***Budući da je Republika Hrvatska do sada samo članica Vijeća Europe (1996.), poduzimate li mjere za dalje uključivanje Vaše zemlje u Europu?***

– Točno je da je Republika Hrvatska 1996. godine primljena u članstvo Vijeća Europe, no ona je postala članicom i drugih ne manje važnih europskih organizacija, ponajprije OESS-a, koji je već dugo godina djelatno prisutan u rješavanju krize na ovim prostorima, te Srednjoeuropske inicijative (SEI), kojoj Hrvatska predsjedava u ovoj godini.

Cilj je hrvatske državne politike i jedan od njezinih prioriteta približavanje i uključivanje u euroatlantske integracije. Na putu prema njima Hrvatska želi da zemlje članice ovih organizacija objektivno ocjenjuju njezin konstruktivan doprinos i spremnost na suradnju, kao i ostvarene rezultate na svim područjima. U Hrvatskoj vlada mišljenje da se prema našoj zemlji ustraje na strožim kriterijima, nedovoljno uvažavajući objektivne okolnosti, kao i da snosimo posljedice svog protivljenja regionalnom pristupu Europskoj uniji. Kojekakvim pritiscima želi se Hrvatsku prisiliti na ponovnu integraciju sa zemljama bivše Jugoslavije, što za Hrvatsku nije prihvatljivo, jer pripada srednjoeuropskom političkom i kulturnom okružju.

○ ***Kako, tri godine nakon Daytona, ocjenjujete primjenu ovog sporazuma u svim njegovim aspektima, kao i odnose Republike Hrvatske s Bosnom i Hercegovinom?***

– Provedba odredaba Daytonskih, ali i Washingtonskih mirovnih sporazuma, jedna je od temeljnih strateških odrednica hrvatske politike prema Bosni i Hercegovini, imajući u vidu naš državni i nacionalni interes, zajedničku granicu i Ustavom Republike Hrvatske određenu obvezu zaštite prava hrvatskog naroda u toj zemlji. Nesumnjivo je da su postignuti znatni rezultati, a svakako najvažniji je da je zaustavljen rat, no još je daleko do konačnog rješenja ove veoma složene krize. Dokaz tome je i da međunarodna zajednica vidi potrebu svoga dugoročnog ostanka na ovim prostorima.

Na našoj strani postoji nezadovoljstvo zbog pokušaja nametanja nekakvog unitarnog ustroja, građanskog društva ili bosanske nacije u Bosni i Hercegovini, što znači tihu reviziju Daytonskih mirovnih sporazuma. Posljedice takve politike već i sada, a još više u budućnosti, ugrozile bi opstanak bosanskih Hrvata, čiji se postotak u BiH s 23,9% smanjio na svega 12-ak%, s najdrastičnijim posljedicama u Srednjoj Bosni i Sarajevu kamo im je i nadalje zapriječen povratak ili se zbog ugroženosti ne žele onamo vraćati. Stoga je razumljivo naše stalno i uporno ustrajanje na zaštiti položaja Hrvata, a naročito na čvrstim vezama između RH i Federacije BiH, što je bio i preduvjetom hrvatske strane za prihvaćanje Washingtonskih sporazuma o hrvatsko-bošnjačkoj Federaciji.

Naime, bez takvih čvrstih rješenja, koja upućuju na veze i suradnju Hrvatske i Federacije, ne samo da će Hrvati nastaviti napuštati BiH, nego će i jačati opasnost od majorizacije drugih naroda i uspostavljanja nekakve države kakva nije dogovorena u Washingtonskim i Daytonskim sporazumima, niti bi bila u interesu međunarodne zajednice.

Iz tih razloga, Republika Hrvatska smatra veoma važnim Sporazum o posebnim odnosima koji stvara okvir za uspostavljanje sadržajnih i transparentnih odnosa s Federacijom BiH, što je put trajnom rješenju krize u BiH.

Stoga, otpor potpisivanju ovog usuglašenog sporazuma, nakon dugotrajnijih pregovora, šalje nedvojbeni politički signal da

bošnjačka strana i njezino najviše političko vodstvo osporavaju provedbu Daytonskih mirovnih sporazuma, uspostavljanje jednakopravnih odnosa s hrvatskim narodom i protive se posebnim odnosima Federacije BiH s Republikom Hrvatskom koji su u obostranom interesu.

○ ***U kojoj ste mjeri zadovoljni povratkom srpskih izbjeglica u 'Krajinu' i Hrvata u Istočnu Slavoniju?***

– Vidite, i u Vašem pitanju sadržano je nerazumijevanje suštine agresije na Hrvatsku. Mi smo skrbili, najvećim dijelom vlastitim sredstvima, neko vrijeme čak do 800.000 tisuća izbjeglica i prognanika iz Hrvatske i BiH, kao posljedice jugokomunističke i srpske agresije. Danas skrbimo još o njih oko 110.000 tisuća.

Rijetki su primjeri u povijesti da narod ili vojna sila koja je pobijedila i oslobodila većinu okupiranih područja zaustavi svoj pobjedonosni pohod, pruži šansu mirnom rješenju i omogući povratak onima koji su oružjem ustali protiv svoje domovine. Tako se već oko 51.000 tisuća Srba vratila svojim kućama.

S naše strane zadovoljni smo dosadašnjim postignućima u povratku za što smo utrošili oko 2,5 mlrd USD, a toliko sredstava je još potrebno za dovršetak obnove ratom razrušenih područja. Ono čime nismo zadovoljni je obnova gospodarstva u područjima što je ključno u osiguravanju dostojnog života svim povratnicima, Hrvatima i Srbima, ali i potrebu pružanja veće potpore svim hrvatskim stradalnicima.

Stoga bi međunarodna zajednica trebala iskazati veće razumijevanje i potporu ovim aspektima obnove i razvitka Hrvatske, za što je prigoda Konferencija koja će biti održana 4. i 5. prosinca u Zagrebu.

○ ***Kako se razvijaju odnosi sa Srbijom, koja pitanja su još uvijek otvorena i što očekujete u budućnosti?***

– Normalizacija odnosa sa Srbijom, odnosno Saveznom Republikom Jugoslavijom, na osnovi uzajamnog priznanja i poštivanja teritorijalne cjelovitosti, jedan je od preduvjeta stabilnosti mira na ovim prostorima i zalog razvitka dobrosusjedskih odnosa.

U cjelini možemo biti zadovoljni dosadašnjim postignućima u normalizaciji međusobnih odnosa i ostajemo otvoreni daljem razvitku bilateralne suradnje.

Ipak, za dosljednu i potpunu normalizaciju odnosa potrebno je okončati rješavanje pitanja Prevlake. Hrvatska ovo pitanje smatra sigurnosnim problemom, za što interes pokazuje i Crna Gora, i smatra neprihvatljivim ustrajanje SRJ da je riječ o otvorenom teritorijalnom pitanju. Smatramo da je to pitanje moguće i potrebno riješiti radi otvaranja komunikacija, prekogranične suradnje i gospodarskog razvitka tog područja. Zbog toga ne vidimo razloge za produžavanje mandata UNMOP-a na Prevlaci nakon 15. siječnja 1999. godine.

○ ***Kao povjesničar s bogatom bibliografijom, kako ocjenjujete antifašistički pokret, pokret partizana i ustaša?***

– Vrijeme pojave nacizma i fašizma u Europi i Drugi svjetski rat, bilo je prijelomno razdoblje, koje je narodima – koji su živjeli unutar nametnutih granica versailleske podjele Europe, omogućilo traženje vlastitog identiteta. Među njima, bio je i hrvatski narod koji je 1941. godine slom stare Jugoslavije dočekao kao raspad jednog zla. Hrvatski je narod htio svoju državu, i u toj je želji u prvo vrijeme primio i Nezavisnu Državu Hrvatsku, kojoj su na čelo došle ustaše, koje će u okviru hitlerovskog poretka primijeniti i rasističke i profašističke zakone, koji su bili i jesu za svaku osudu. No, hrvatski se narod nije opredijelio za fašističku i Hitlerovu Europu, čemu je najbolji dokaz da je upravo u Hrvatskoj antifašistički pokret bio jači nego u bilo kojoj drugoj zemlji. Osim toga, nije slučajno što su na čelu jugoslavenskog antifašističkog pokreta bili Hrvati J. B. Tito i Ivan Ribar.

U takvoj antifašističkoj borbi hrvatskog naroda stvorena je osnova za demokratsku federativnu Hrvatsku na čelu s hrvatskim komunistima, koji su se borili za ideju ostvarenja hrvatske državnosti. Iako su kasnije jednim dijelom hrvatski komunisti prihvatili i jugoslavenske i socijalističke integrističke ideje – programe, a bila im je nametnuta i staljinistička koncepcija. Svojim udjelom u antifašističkoj borbi Hrvatska je bila na strani pobjed-

ničkih demokratskih siła, a 'Titovim ustavom' o federalno-konfederalnim odnosima stekla je i pravo na svoju republiku unutar nove Jugoslavije, a Hrvati pravo na samoodredenje.

❍ ***Kako ocjenjujete raspad Jugoslavije i da se to moralo dogoditi na tako barbarski način?***

– Raspad Jugoslavije bio je nužna posljedica neostvarene ravnopravnosti naroda u multietničkoj Jugoslaviji, a njezin brutalni kraj posljedica je pretenzija Srbije i jugokomunističke armije, koja se postupno sa slabljenjem Titova utjecaja sve više pretvarala u instrument velikosrpske politike, i u danom trenutku izvršila agresiju u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, kada se nije mogla pomiriti s demokratski izabranim predstavnicima vlasti u nekim republikama bivše Jugoslavije. Tada je napadnuta i Slovenija, ali je omogućeno njezino osamostaljenje kada se srpsko vodstvo suglasilo s njezinim 'izlaskom' iz tadašnje državne zajednice.

Takav razvitak olakšala je i već toliko puta spominjana neučinkovitost međunarodne zajednice, koja je svojim oklijevanjem i sukobom interesa omogućila Srbiji da započne krvavi rat. Toj se sili uspješno suprotstavila Hrvatska, pretrpjevši velike gubitke u ljudstvu, pokazavši svijetu da je sposobna i oružjem vratiti svoja okupirana područja, ali i mirnim putem ostvariti cjelovitost svoga teritorija.

Hrvatska je za učvršćenje mira i međunarodnog poretka na najvišim moralnim načelima*

Štovani doajenu diplomatskog zbora
monsinjore Einaudi, ekscelencije, dame i gospodo,

Čini mi posebno zadovoljstvo zahvaliti monsinjoru Einaudiju na čestitkama i dobrim željama upućenim u ime svih predstavnika diplomatskog zbora akreditiranih u Hrvatskoj, te poželjeti svima vama, vašim obiteljima i suradnicima sretnu i uspješnu Novu 1999. godinu.

Ovom našem tradicionalnom domjenku nazočni su predstavnici 75 zemalja, što svjedoči o razvijenim odnosima Hrvatske sa svijetom.

Time se potvrđuju gospodarske mogućnosti Hrvatske i naša djelatna konstruktivna uloga u promicanju mira na ovom području.

Godina koja je iza nas, bila je po našoj je ocjeni uspješna, o čemu ću šire govoriti narednih dana u Hrvatskome državnom saboru.

Za ostvarenje teritorijalne cjelovitosti Hrvatske, i za okončanje mandata međunarodnih mirovnih misija, dugujemo zahvalnost i međunarodnim ustanovama, osobito zemljama koje su na bilo koji način u tome izravno sudjelovale. Uključenjem Podunavlja, Hrvatska je ostavila iza sebe teško vrijeme rata i stradanja, oživotvorivši san o stvaranju samostalne hrvatske države.

* Pozdravni govor predsjednika Republike na svečanom primanju u prigodi božićnih i novogodišnjih blagdana za diplomatski zbor 15. siječnja 1999.

Valja spomenuti, da je po cijenu naših velikih odricanja ostvaren znatan broj povrataka izbjeglica i prognanika na svoja ognjišta. Vratilo se više od 450 tisuća hrvatskih prognanika i oko 55 tisuća Srba, što je, nakon svih ratova, u povijesti Europe primjer bez presedana.

Bitna značajka situacije u Hrvatskoj sadržana je u činjenici, da smo uspjeli postići i održati društveno-političku i gospodarsku stabilnost, te dosta visoku stopu privrednog rasta.

Svjesni smo da smo suočeni i s ozbiljnim gospodarskim problemima, te s nekim negativnim pojavnostima, rješavanje kojih će biti u žarištu ukupne djelatnosti u ovoj godini.

U onome u čemu nismo ostvarili željeni napredak, a prije svega u približavanju zapadnoeuropskim integracijama, ostaju nam i dalje strateške zadaće. Nadamo se, da će i međunarodni čimbenici promisliti o svrhovitosti njihove politike prema Hrvatskoj.

S ovom godinom ulazimo na prag XXI. stoljeća, što je samo po sebi dovoljan motiv za nova pregnuća u izgradnji boljeg i sigurnijeg svijeta i međunarodnog poretka, za sadašnje i buduće naraštaje. Ne može biti dvojbe, da je u tome uloga malih zemalja i naroda, poput Hrvatske, nezamjenjiva i vrlo važna, ne samo za očuvanje nacionalnih samobitnosti, već i za promicanje regionalne i šire stabilnosti i mira.

Ekscelencije!

Vjerujem da ćemo se, barem većim dijelom, suglasiti s gledištem da se stanje, kako u jednoj zemlji, tako i u određenom geopolitičkom području, ne može ispravno i objektivno promatrati bez poznavanja onih ukupnih povijesnih zbivanja, što su dovela do današnje stvarnosti i postojećih odnosa.

Polazeći od takvih, nedvojbeno ispravnih pretpostavki, hrvatska politička i intelektualna, ali i najšira javnost – s velikim čuđenjem, pa i negodovanjem – doživljava držanje određenih međunarodnih čimbenika prema Hrvatskoj i kritički prosuđuje mnoge njihove postupke.

Neki odnosi i pojedini postupci, upućuju na zaključak, da se hrvatska povijesna i suvremena stvarnost uopće, ili nedovoljno poznaje, ili se – štoviše – zlonamjerno iskrivljuje.

Najočitiji dokaz tome jest krajnje neosnovano ponavljanje zahtjeva da se »Hrvatska mora približiti Europi«.

I to usprkos neupitnim činjenicama.

Ukupno hrvatsko društveno i nacionalno biće razvijalo se u okviru zapadnoeuropske civilizacije. Štoviše, hrvatski je narod dao znatan prilog razvitku i obrani te civilizacije.

Neosporna je činjenica, da su na ukupni povijesni razvitak današnjih hrvatskih zemalja, u tvarnom i duhovnom smislu, utjecale antičke – helenske i rimske – tradicije, ali i ranokršćanska civilizacija.

O tome svjedoči njihova prisutnost u arhitekturi, umjetnosti i u filozofsko-literarnoj misli: od Splita i Dubrovnika, Korčule i Hvara, Krka i Osora, Trogira i Zadra, Pule i Poreča, Siska i Osijeka, Varaždina i Zagreba...

Po dolasku u ovo područje između Drave i Jadrana, Hrvati se opredjeljuju za zapadno kršćanstvo.

Hrvati u VII. stoljeću sklapaju – svjedoči car i pisac Porfirogenet – s papom Agatonom ugovor o nenapadanju na susjedne narode, u kojem se »tvrdom vjerom zakleše da nikada neće provaljivati u tuđe zemlje niti ondje ratovati, već da će radije živjeti u miru sa svima koji to budu htjeli«.

Godine 879. papa Ivan VIII. u pismu hrvatskom knezu Branimiru, »sasvim izvrsnom mužu, slavnome knezu i voljenome sinu našemu«, izražava želju da uvijek bude »zdrav i siguran od vidljivih i nevidljivih neprijatelja«, »pobjednik i gospodar nad svim svojim neprijateljima«.

S papom i sa Svetom Stolicom, tadašnjim vrhovnim međunarodnim autoritetom, održavaju dobre i prisne odnose svi hrvatski narodni vladari, od kneza Trpimira do kraljeva Tomislava i Zvonimira.

U početnom razdoblju osmanlijske najezde na Europu, u Europi još nije završen Stogodišnji rat, a od XV. do XVIII.

stoljeća, kad Hrvatska nosi glavni teret sprječavanja osmanlijskog prodora na zapad, Europom tutnji 30-godišnji rat (1618.–1648.), od istoka do zapada, i od juga do sjevera.

Hrvatska je izgubila velika područja u Bosni i Slavoniji, ali je obranila sjeverozapadne dijelove i Zagreb i onda, kad je Sulejman Veličanstveni ovladao Budimpeštom i opsjeo Beč.

U to tragično doba, Hrvatska je u povijesnoj literaturi znakovito i s pravom opisana kao »reliquiae reliquiarum olim inclyti regni Croatiae« (ostaci ostataka nekoć znamenitoga kraljevstva hrvatskoga).

Od pape Leona X. dobiva tada – 1519. godine – priznanje, kao ni jedna druga kršćanska zemlja: »najtvrđi štit i predziđe kršćanstva«.

No, od kršćanske Europe, zaokupljene vlastitim vjerskim i ratnim razdorima, nije bilo nikakve djelotvorne pomoći, osim što se i na europskim zemljopisnim kartama, sve do ovog stoljeća, područje do rijeke Vrbasa nazivalo »Turska Hrvatska«.

Unatoč tragičnim okolnostima u Hrvatskoj se, od doba humanizma i renesanse, razvija intelektualni život na najvišoj razini, koji bijaše izravan prilog europskoj kulturi.

Marko Marulić (1450.–1524.), utemeljitelj hrvatske književnosti, koji piše na hrvatskom i latinskom, prevođen je na desetak svjetskih jezika (sve do japanskog). Znači prije Molièrea i Shakespearea. Čitao ga je pomno i engleski kralj Henrik VIII., a i slavni Thomas More.

U hrvatskoj književnosti nastala je – u početku XVII. st. – »himna slobodi«, prije onih što veličaju Francusku revoluciju ili američki rat za nezavisnost.

Hrvatska pomorska Dubrovačka Republika, bila je među prvima koja je priznala nezavisnost Sjedinjenih Država.

Hrvatski humanisti, latinisti i prosvjetitelji, znanstvenici, filozofi i umjetnici – Ivan Česmički, Ruđer Bošković, Franjo Petrić, Antun i Faust Vrančić, Julije Klović, Luka Sorkočević, Juraj Dalmatinac, sve do Nikole Tesle, Ivana Meštrovića ili Milana

Preloga – plodotvorno sudjeluju u europskom intelektualnom životu.

U Splitu je sačuvana druga u svijetu najstarija katolička katedrala, a u Dubrovniku jedna od najstarijih ljekarni u Europi i židovska sinagoga.

Među prvim tiskarama u Europi jedna je bila u Hrvatskoj. U Kosinju se tiskaju glagoljski brevijari, a g. 1483. i »Misal«.

U Hrvatskoj, kao u rijetko kojoj zemlji, imamo – već od srednjeg vijeka – pisane i stvarne osnove upravno-pravnog sustava.

To su vladarske isprave (kraljevske »bule«) o sloboštinama gradova (za Zagreb npr. 1242. g.), te brojni zakonici i statuti: npr. Vinodolski zakonik (1288. g.) Dubrovački, Korčulanski, Poljički i statuti drugih primorskih gradova, Istarski razvod...

U to doba, sustavnim dijelom uprave bio je i ustroj crkvene vlasti na biskupije.

Hrvatska je u zajednicu s Ugarskom (od XII. st.) i s Austrijom (od XVI. st.) ušla, kao posebna Kraljevina, sporazumom o personalnoj uniji.

Zlorabeći ratom uzrokovano slabljenje Hrvatske, i Budimpešta i Beč nastojali su personalnu uniju pretvoriti u svoju izravnu vladavinu, ali su hrvatski predstavnici tome pružali neprestan otpor.

O tome zorno svjedoči glasoviti prosvjed hrvatskog bana Ivana Erdődyja, kad je u Habsburškoj Monarhiji, godine 1790., obraćajući se Parlamentu u Budimu, uzviknuo »Regnum regno non praescribit leges« (Kraljevstvo kraljevstvu ne propisuje zakone).

Borbu velikaških hrvatskih predstavnika za sjedinjenje i osamostaljenje hrvatskih zemalja, nastavili su, u preporodnom razdoblju, predstavnici građanskog stališa.

Starčević, Kvaternik i drugi pobornici hrvatskog nacionalnog pokreta bili su mahom sljedbenici slobodarskih ideja velike Francuske revolucije.

U ovom stoljeću, Hrvatska je iznjedrila jednog Stjepana Radića, narodnog vodu i političkog tribuna, koga su zbog njegova pacifizma s pravom nazivali »europski Gandhi«.

A u tom povijesnom presjeku, ne treba zaboraviti niti činjenicu, da je nasuprot namjerama radikalnih, ustaških, hrvatskih nacionalista da ostvare državnu nezavisnost u okviru Hitlerovog europskog poretka, u Hrvatskoj došlo do najsnažnijeg antifašističkog pokreta (u jugoslavenskim i europskim okvirima), pod vodstvom J. B. Tita i dr. Ivana Ribara, koji su proizišli iz hrvatskog komunističkog i gradanskog političkog života.

Često se u kritici hrvatske politike prema BiH polazi sa stanovišta da je to miješanje u unutarnje stanje druge države.

Pritom se ispušta iz vida, da je hrvatski narod, od Drave do Jadrana, uvijek bio jedinstven, sudbinski povezan teritorijalno i duhovno. I to bez obzira kako su se mijenjale prilike u BiH: od pretežite pripadnosti Hrvatskom Kraljevstvu i pojave posebnog (katoličkog) Bosanskog Kraljevstva, do trajanja i nestanka bosanskog pašaluka, te ponovnog uspostavljanja bosanskih granica u okviru jugoslavenske federacije i proglašenja (1968.) Muslimana posebnim nacionalnim entitetom.

I u ovo doba jugokomunističke i srpsko-crnogorske agresije na Hrvatsku i BiH, hrvatski je narod zajedničkim naporima obranio svoje postojbine, s napomenom da su bosansko-hercegovački Hrvati podnijeli razmjerno znatno veće žrtve.

Štovani veleposlanici, ekscelencije!

Uvjeren sam, da vama mnogima nisu bile dovoljno poznate bitne činjenice, i značajke, povijesnoga bića hrvatskoga naroda.

Nadam se, da će bolje upoznavanje s hrvatskom prošlošću i sadašnjošću pridonijeti tome, da realnije procjenjujete svrhovitost odnosa svojih zemalja i međunarodnih čimbenika, prema Hrvatskoj.

U okviru svega rečenog, posebno želim istaknuti da Hrvatska stječe sve više prijatelja, i sve veći ugled u svijetu.

Među najočitije dokaze za to spada, nedvojbeno, i nedavni drugi pastoralni i državni posjet Svetog Oca pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj. Sveti je Otac beatifikacijom, mučenika jugoslavenskog komunističkog režima, kardinala Stepinca, te svojim porukama, odao visoko priznanje Crkvi u Hrvata, ali i čitavom hrvatskom narodu i pozitivnoj ulozi demokratske hrvatske države u današnjem svijetu.

Dame i gospodo!

U svojoj ukupnoj – unutrašnjoj i vanjskoj – politici, Hrvatska ostaje vjerna svom povijesnom biću.

Mi smo za učvršćenje mira i međunarodnog poretka na najvišim moralno-etičkim načelima.

Zauzimamo se za prisne partnerske odnose sa Sjedinjenim Državama, kao glavnom svjetskom velesilom, te za uključenje u zapadnoeuropske integracije, na osnovama pune ravnopravnosti svih naroda.

Hrvatska ima gospodarskih i društvenih problema, koji su posljedica naslijeđa komunističkog sustava, okrutne agresije i teško savladivih tegoba prijelaza iz socijalističkog režima u sustav slobodnog društva i tržišta.

Na putu njihova svladavanja otvoreni smo za sve veću međunarodnu suradnju, s uvjerenjem da imamo dovoljno snage i sposobnosti za uspješno rješavanje svih teškoća i problema.

Daljoj društveno-političkoj i gospodarskoj stabilnosti – uvjeren sam – pridonijet će još više i ovogodišnji parlamentarni izbori.

Hrvatska je već do sada dokazala da jest, i da ima sve pretpostavke da i nadalje bude, konstruktivan čimbenik u ovom dijelu svijeta.

Hrvatska Vlada i javnost očekuju od vas, predstavnika stranih zemalja i međunarodnih ustanova, da u duhu Povelje OUN-a i Bečkih konvencija, utječete na što djelotvornije oživotvorenje bilateralnih i općih odnosa, od zajedničkih interesa za učvr-

šćenje pravednog međunarodnog poretka i mira u ovom dijelu svijeta.

S takvim željama i očekivanjima još plodnije suradnje, čestitam vam – dame i gospodo – Novu godinu, s iskrenim željama za osobno zadovoljstvo i mnogo uspjeha u vašem odgovornom radu.

Hvala!

Pogovor

Intervjui kao posebni oblici komuniciranja s javnošću uvijek su zanimljivi, osobito kad se radi o iznimnim osobama, osobama iz političkog, kulturnog, športskog i općenito javnog života jednoga naroda, odnosno jedne zajednice. Takav je slučaj i s intervjuima dr. Franje Tuđmana, predsjednika nezavisne, suverene i demokratske Republike Hrvatske. Upravo zbog te zanimljivosti i iznimnosti u smislu moderne komunikacije, Hrvatska sveučilišna naklada i Hrvatski institut za povijest odlučili su se za objavljivanje dostupnih intervjua povjesničara, političara i državnika dr. Franje Tuđmana, danih međunarodnim medijima u razdoblju od godine 1977. do naših dana.

Intervjui predsjednika Tuđmana, bez obzira na to kad su nastali, tumač su opće hrvatske stvarnosti svoga vremena, hrvatskih nacionalnih težnji i hrvatskoga političkog programa. U tome je posebna njihova vrijednost.

Među prvima u ovom obuhvaćenom izboru intervjua jesu oni dani sedamdesetih godina novinarima švedske televizije (1977.), njemačke televizije i francuskoga radija »France-Internationale« (1980.) u kojima povjesničar Tuđman, tada već u Hrvatskoj i u svijetu jako poznati politički disident i progonjenik, govori o neslobodnomu duhovnom i političkom stanju u Hrvatskoj i u Jugoslaviji, odnosno o neravnopravnu položaju hrvatskoga naroda kakav je već bio u višenacionalnoj državnoj zajednici, »tamnici naroda«, monarhističkoj Jugoslaviji i centralističkoj i totalitarno komunističkoj Jugoslaviji. Već je tada Tuđman ukazao da »živimo u doba kad i u Europi i u svijetu, uopće, svaki narod teži osigurati maksimum svoje samobitnosti, maksimum samostalnosti u odlučivanju u svim područjima svoga razvitka, kulturnog, gospodarskog, političkog itd. To je normalna težnja i hrvatskog naroda...«

U tom prvom intervjuu Tuđman je upozorio i na druga neriješena nacionalna pitanja u Europi – u Velikoj Britaniji, Španjolskoj, Francuskoj, Skandinaviji, i na stupanj razvitka međunacionalnih političkih odnosa općenito, te da i najmanja etnička skupina ne trpi nikakva nacionalna sputavanja i želi biti suverena u međunarodnoj zajednici. U druga dva intervjua iz toga vremena Tuđman posebno upozorava na slabost funkcioniranja tadašnjega kolektivnog političkog vodstva u Jugoslaviji, na položaj Hrvatske i neriješene nacionalne odnose u Jugoslaviji. Iako su ti intervjui bili samo osobno razmišljanje na osnovi dugogodišnjega znanstveno-istraživačkog rada na području suvremene nacionalne i opće povijesti jednoga povjesničara o problemima koji su tada potresali posebno Jugoslaviju, jugoslavenskim je kaznenim institucijama, što osobito svjedoči o onim olovnim vremenima, to bio povod i razlog za novi sudski proces protiv Tuđmana. U tomu novom sudskom procesu on je, zbog toga što je »u stranim sredstvima javnog informiranja lažno prikazivao položaj hrvatskog naroda kao i ostvarivanje demokratskih sloboda građana SFRJ« pred Okružnim sudom u Zagrebu 20. veljače 1981. osuđen na kaznu zatvora u trajanju od tri godine i zabranu javnog nastupanja u tisku, na radiju, televiziji i javnim skupovima u razdoblju od pet godina.

Novi niz intervjua u ovoj knjizi vezan je uz Tuđmanovo angažiranje koncem osamdesetih i u početku devedesetih godina na političkim promjenama i u stvaranju pluralističke demokracije u Hrvatskoj. U njima su izloženi tadašnji realni hrvatski politički zahtjevi – konfederacija u jugoslavenskoj državnoj zajednici po uzoru na Europsku zajednicu. Naravno, upozorava se i na sve one zamršene okolnosti u kojima se to događalo, identificirajući pri tome i sve čimbenike tih povijesnih političkih zbivanja i promjena na prostoru tadašnje federativne Republike Hrvatske i Jugoslavije.

Nove zaplete jugoslavenskih političkih odnosa u ljeto godine 1991., kad se Hrvatska našla u izuzetno teškoj situaciji, slijedili su novi Tuđmanovi intervjui, nova objašnjavanja odnosa u apsolutno neodrživoj zajednici naroda Jugoslaviji, ali i pažljiva tumačenja hrvatskih težnji i hrvatskoga političkog programa, općih odnosa na terenu i hrvatskih prijedloga za rješavanje svih tadašnjih političkih problema na prostoru bivše Jugoslavije. Hrvatski otpor velikosrpskom agresoru i suprotstavljanja njegovu zauzimanju cijele Hrvatske i njezinomu potpunom uništenju 1991. godine, borba za međunarodno priznanje Hrvatske koncem g. 1991. i u početku g. 1992., dolazak oružanih snaga OUN-a – plavih kaciga – u proljeće 1992. g., politička kriza i rat u Bosni od g. 1992., nastojanja međunarodnih institucija da političke sukobe na prostoru bivše SFRJ riješe mirnim putem, srpska pobuna u Hrvatskoj podržavana iz Beograda, oslobađanje okupiranih hrvatskih područja, međunacionalne političke odnose u Bosni i Hercegovini, hrvatsko-bošnjačke ratne sukobe g. 1993.–1994. i druga politička zbivanja pratili su novi intervjui. Naročito je zanimljiv intervju predsjednika Tuđmana dan u nedjelju 23. listopada 1994. novinarima kontroverzne emisije BBC-ja »Smrt Jugoslavije«, koji je svojevrsna rekapitulacija njegova videnja svih političkih zbivanja na području Republike Hrvatske, u Bosni i Hercegovini, a i šire, od 1990. godine do vremena davanja intervjua.

Washingtonski sporazum 1994. godine, otkazivanje povjerenja UNPROFOR-u u početku g. 1995., što je pridonosilo ubrzanju mirne reintegracije hrvatskoga državnog prostora, hrvatska nastojanja za uspostavu osnove novoga međunarodnog poretka, oslobodilačke vojne hrvatske operacije »Bljesak«, »Oluja« i dr. 1995. godine, Daytonski sporazum 1995., razne međunarodne inicijative i hrvatski odnos prema njima, razvoj političkih prilika u Hrvatskoj, i sva ona zbivanja državnoga i međunarodnoga značenja u kojima je hrvatski predsjednik sudjelovao, predmet su novih interesiranja međunarodnih novinskih, radijskih i televizijskih medija i povod novim Predsjednikovim intervjuima.

Svi ti intervjui, skupljeni ovako u jednoj knjizi, bez obzira na povod i vrijeme nastanka, tekstovno čine jednu cjelinu. Nastali kao odgovori na suvremene izazove u vrlo zamršenim političkim okolnostima i prilikama, ti su intervjui dokumenti vremena koje

svjedoči o neravnopravnoj i teškoj borbi hrvatskoga naroda za opstanak i nacionalnu suverenu državu Republiku Hrvatsku, ali i za rasplet krize u prostoru bivše komunističke Jugoslavije. Intervjui dr. Franje Tudmana, s često vizionarskim odgovorima na mnoga pitanja koja su onda postavljana, a potvrdio ih je slijed zbivanja, posebno su dragocjeni što su izravno i vjerodostojno svjedočanstvo sudionika svih tih zbivanja i čovjeka koji je osmislio i predvodio program ostvarenja gotovo tisućljetnog sna svoga naroda – uspostavu nezavisne, suverene i demokratske Republike Hrvatske.

Andelko Mijatović

KAZALO IMENA I ZEMLJOPISNIH POJMOVA

A

Afganistan 34–38
Afrika 37, 71, 72
Agaton, papa 543
Ahmatova, Ana 284
Albanci
- na Kosovu 102, 118, 198, 264, 279

Albanija 61, 81, 149, 239, 330, 354, 463, 475, 504, 529
Aleksandar I. Karadordević, jugoslav. kralj 72
Aleksandrovna, Irina 283
Alferi, Gvido, novinar 201
Al-Issa, Nada, novinarka 301
Altichieri, Alessio, novinar 105, 193
Alžir 417, 453, 469
Amabric, Jacques, novinar 291
Amerika 17, 34, 85, 98, 139, 152, 167, 273, 276, 292, 295, 297, 298, 300, 317, 333, 334, 340, 365, 366, 369, 394, 421, 465, 471, 472, 509, 524
Amerikanci 292, 298, 299, 354, 421, 466, 477
Andreotti, Giulio 202
Ankara 293, 494
Antayli, Fatim, turski novinar 373
Antunović, Jure, novinar 515
Arapski Emirati 273, 441, 442, 446
Ashdown, Paddy 374, 451
Atatürk, Mustafa Kemal-paša 293
Australija 67, 91
Austrija 121, 165, 187, 206, 212, 213, 358, 545
Austro-Ugarska 44, 82, 105, 226, 447, 523
Azija 72, 82

B

Babić, Milan, srpski vođa 312, 313, 410, 415
Badinterova komisija 253, 277
Bahčevanova, Svetlana, novinarka 157
Balkan 14, 71, 88, 116, 180, 183, 211, 239, 244, 246–248, 251–253, 268, 292, 296, 321, 346, 354, 377, 385, 392, 401, 430, 440, 447, 463–466, 476–478, 485, 488, 495–498, 503, 529
Baltičke zemlje 300
Banija 458
Banja Luka 370, 418, 419, 427

Baranja 327, 337, 368, 370, 420, 454, 458
Barthelemy, Michael, franc. novinar 43, 48
Barthou, Louis, franc. ministar 72
Baski 27
Bašagić, Safvet-beg 309
Baturin, Andrej, novinar 133, 267
Beč 212, 299, 502, 544, 545
Begleiter, Ralph, novinar 479, 482, 483
Belgija 149, 178
Benelux 508
Benkovac 75, 76, 93, 126
Beograd 18, 20, 27, 69, 72, 79–82, 95, 106, 110, 114, 119, 122, 131, 149, 150, 154, 163, 165–167, 173, 182, 189, 190, 217, 224–227, 241, 245–247, 251, 253, 262, 264, 268, 275, 279, 296, 297, 313, 318, 322, 326–329, 336, 339, 351, 355–361, 387, 391, 394, 409–413, 450, 451, 480, 506, 512
Berlin 87, 289
Berlinguer, Enrico 20
Berlinski kongres 303, 355, 511, 516
Berlinski zid 450
Bičić, Eros, novinar 175
Bihać 370, 407, 409–412, 415, 418, 433, 450
Bijela Hrvatska 346
Bismarck, Otto 385
Blaškić, Tihomir 449, 479
Bliski istok 163
Bloch, Ernst 22, 23
Boban, Mate 216, 244, 332, 333, 340, 341
Boljkovac, Josip 312, 313, 314, 339
Bonn 246, 297, 334, 340
Boričevac, mj. 254
Borovo Selo 154, 341
Bosanska posavina 307, 324, 330, 331, 427, 428, 431, 448
Bosanski Brod 330–332, 428
Bosanski Petrovac 419
Bosansko Grahovo – vidi: Grahovo
Bosna 14, 44, 84, 95, 96, 106, 107, 116, 121, 123, 153, 187, 193, 201, 202, 219, 220, 224, 231, 238–240, 245–248, 257–264, 266, 271–276, 281, 282, 291–307, 320, 321 324, 326, 329–334, 347, 352–355, 359, 361, 367, 369, 373–375, 379, 383, 391, 395–398, 406–412, 418–422, 425, 427, 433, 435, 439–451, 455–458, 463, 465–468, 474–480, 486, 488, 501, 504–511, 515, 516, 522, 544
– srednja 307, 332–335, 354, 537
– zapadna 412, 418, 425, 480
Bosna i Hercegovina 6, 13, 14, 41, 62, 65, 69, 82, 84, 88, 95, 101, 102, 113, 116, 118, 123, 127–130, 138, 141, 142, 147, 148, 169–171, 180, 186, 187, 201, 209, 213–220, 223–225, 231–239, 245, 251–254, 259–262, 265, 267–276, 279, 284, 285, 290–295, 299–310, 320, 322–326, 329–335, 341, 344–346, 352–353, 360, 366–369, 373–385, 394–398, 405–408, 412, 417, 418, 423–425, 439–452, 463–466, 479–484, 490, 493, 495, 503–511, 515, 516, 536–538, 546

– Federacija 7, 14, 301–311, 367, 406–408, 442–425, 439–443, 445, 448, 452, 455, 467, 486, 490, 493, 495, 496, 508–510, 524, 525 537, 538
Bošković, Ruder 544
Bošnjaci (Bosanci, Muslimani) 106, 293, 314, 373, 374, 447, 457
Boutros-Ghali, Boutros 225
Bouyques, korporacija 438
Branimir, hrv. knez 543
Brčko 410, 428, 429
Bretonci 27
Brežnjev, Leonid 34
Brijuni 405, 410
Brith, Banai 388
Brkić, Milenko (BiH) 216
Bronfman, Edgar 206
Broz, Josip Tito 10, 25, 28, 29, 31, 37–39, 43–46, 56, 63, 68, 72, 95, 96, 105, 113–115, 117, 122, 129, 133, 135, 137, 141, 142, 147–150, 177, 183, 185, 186, 225, 226, 251, 262, 271, 274, 280, 284, 292, 298, 311, 314, 315, 319–323, 326, 336, 344, 371, 386, 395, 413, 463, 464, 485, 505, 512, 513, 539, 540, 546
Bruxelles 213, 367, 368, 374, 384, 396, 451, 506
Bučar, France, slov. političar 78
Budak, Divko 479
Budak, Mile 206, 255, 256, 473, 474
Budimpešta (Budim) 247, 502, 523
Bugari 38
Bugarska 38, 141, 157, 158, 185, 239, 300, 463, 464, 475, 485, 488, 504
Bugojno 444
Bulatović, Momir 426, 428
Bulgakov, Mihail Afanasovič 284
Bush, George 223
Busovača 333–335, 354

C

Carrillo, Santiago 20
Carrington, Peter, lord 195, 223, 224
Centofanti, Sergio, novinar 515
Cerić, Mustafa, reis-ul-ulema 294
Cetin, Hikmet, turski ministar 373
Chirac, Jacques 400, 412
Christopher, Warren državni tajnik 295, 426, 432
Churchill, Winston 37, 105, 226, 262, 280, 292, 354, 505, 512
Cigani 21
Cipar 209
Clinton, Bill 295, 340, 365, 412, 428, 431, 488
Cocco, Pietro, novinar 515
Cossiga, Francesco 194, 202, 501, 513
Cotta, Michéle, novinar 291
Crna Gora 56, 65, 121, 123, 141, 158, 182, 209, 211, 225, 235, 268, 298, 305, 426, 427, 458, 459, 516, 539
Cutileirov plan 14, 219, 220, 302, 326, 353, 508
Cvetković, Dragiša 275

Č

Čajkovski, Petar Ilič 265
Čakovec 522
Čečenija 351
Česi 133, 347
– u Hrvatskoj 190, 255
Česmički, Ivan 544
Češka 286, 300, 344, 358, 487
Češko-Slovačka (ČSFR) 9, 34, 35, 54, 133, 139, 152, 206, 263, 272, 347
Čičak, Ivan Zvonimir 254, 255

Ć

Ćosić, Dobrica 76, 81, 165, 225, 241, 321, 379

D

Dalmacija 243, 371, 415, 444, 458, 529
– sjeverna 458
Danska 149, 178, 213, 296, 321
Davičo, Leon, novinar 253
Daytonski sporazum 7, 14, 408, 421–424, 427, 429–431, 435–441, 447, 448, 455, 457, 465, 467, 479, 480, 486, 489, 495, 497, 504, 509, 510, 512, 515, 516, 524, 525, 536–538
Debove, Alain, novinar 113
Dedaković, Mile (Jastreb) 328
De Gaulle, Charles – vidi: Gaulle, Charles de
Delors, Jacques 105
De Michelis – vidi: Michelis, de
Demirel, Süleyman 373, 377, 493–495, 498
Derventa 331
Dizdar, Mak 309
Djamić, Anica, prevoditeljica 113, 153, 181, 223, 237, 447
Doboj 331
Donji Vakuf 419
Drašković, Vuk 61, 62, 68
Drava 346, 522, 543, 546
Drina 292, 320
Drnovšek, Janez 318, 323
Drvar 369, 418, 419
Dubai 441
Dubrovačka Republika 544
Dubrovnik 236, 263, 285, 305, 324, 331, 370, 380, 386, 436, 444, 461, 510, 522, 543, 545
– statut 545
Dunav 346, 465, 516

Đ

Đakovo 330
Đilas, Milovan 22
Đinđić, Zoran, srpski političar 476, 488
Đodan, Šime 80

E

Efez 494
Einaudi, Giulio, apost. nuncij 541
Engleska 213, 244, 291, 297, 317, 367
Englezi 27
Erdődy, Ivan 545
Europa 7–11, 13, 14, 22–27, 34, 37, 57, 61, 71, 82, 83, 87–90, 113–116, 122, 133, 136–140, 150, 152, 157, 158, 162, 163, 166–172, 176, 180–189, 197–199, 206, 211, 213, 223, 232–237, 241, 247, 253, 262–268, 271–282, 291–304, 308, 310, 317, 325, 333, 336, 346–349, 354, 355, 358, 368, 369, 376–379, 384, 385, 392–396, 409, 411, 418–421, 426, 431, 433, 436, 439–443, 447, 449, 451, 455, 461, 465–467, 472, 481, 485, 486, 492, 497–505, 509–511, 519–526, 533, 536, 539
– EZ 8–11, 41, 45, 48, 83, 102–105, 111, 113, 119, 129, 137, 139, 141, 150, 159, 161, 163–173, 175, 185, 189, 195–199, 203–205, 209–213, 216, 272
– EU 8, 219, 220, 223–227, 232, 236, 266, 272, 281, 285, 291, 295–298, 345, 352, 360, 365–368, 394, 401, 402, 451–455, 463, 464, 477
– Istočna 85, 104, 105, 277, 325, 367, 368, 374, 379, 384, 396, 435, 439, 440, 522
– jugoistočna 163, 485, 499
– Parlament 110
– srednja 14, 163, 191
– Vijeće (MVE) 114, 366
– Zapadna 85, 105, 177, 187, 325, 335, 367, 368, 374, 379, 384, 396, 439, 440

F

Falklandi, otoci 338, 417
Filipović, Muhamed, bosanski političar 330
Finkielkraut, Alain 75, 384
Finska 296, 321
Franco, Francisco, general 66, 103
Francuska 14, 27, 41, 71, 98, 119, 169, 180, 187, 223–226, 233, 241, 244, 248, 279, 280, 286, 291, 296–300, 317, 354, 365, 367, 392, 399, 412, 425, 430, 437
Francuzi 226, 346, 399
Franjo Ferdinand, austr. nadvojvoda 182
Fürst, Peter, novinar 143

G

Gadafi, Moamer 466
Galbraith, Peter 332, 362, 406, 409, 412, 415, 417
Gandhi, Mahatma 546
Ganić, Ejup 275, 293, 397
Garašanin, Ilija 182
Gašparović, Pejo, novinar 209
Gaulle, Charles de 226, 273, 280, 520
Gautier, Xavier, novinar 237
Genscher, Hans Dietrich 11, 163
Gervev, V. novinar 177
Giesbert, Franz-Olivier, novinar 237
Glamoč 369, 412, 419
Glavaš, Branimir 205
Gligorov, Kiro 217
Glina, kotar 254, 277, 353
Glinka, Mihal Ivanovič, skladatelj 283
Goldstein, Slavko, predsjednik HSLS-a, 52, 53
Göranson, Bengt, novinar 17

Goražde 370, 409, 410
Gorbačov, Mihail 54, 136, 251
Gore, Al, amer. podpredsj. 12, 295
Gorinov, Ljubomir, novinar 157
Gorki, Maksim 283
Gospić 461
Gošnjak, Ivan, general 336
Gotovac, Vlado 476
Grahovo 369, 399, 412, 418
Granić, Mate 308, 340, 359, 361, 405, 430, 431
Grčka 37, 239, 278, 463, 533
Grizunov, Sergej, novinar 177, 267
Grossman, dr., liječnik 472
Grüner, Gabriel, novinar 189
Gwozdz, Zdzislaw Piotr, novinar 203

H

Haag
- konferencija 213
- sud 479, 509

Habsburška Monarhija 24, 272, 322, 344, 423, 516, 545
Hafnung, Thomas, novinar 447
Hamann, Sibylle, novinarka 83
Hamsun, Knut, norv. književnik 474
Hartmann, Florence, novinarka 153
Hebrang, Andrija, st. 73, 74
Heger, Henrik, novinar 181
Helsinki 19, 20, 27
- komisija 110

Henrik VIII., engl. kralj 544
Herceg-Bosna 303, 306, 307, 333, 407, 422, 423, 456
Hercegovina 13, 153, 202, 239, 259, 307, 324, 332, 335, 444, 455, 508
Hill, Chris, američki pregovarač u Daytonu 429, 431, 432
Hitler, Adolf 38, 206, 226, 249, 260, 546
Holbrooke Richard 366, 405, 417–421, 426–429, 431, 432
Homeini, ajatolah 274, 466
Horvat, Branko 53
Hruščov, Nikita 136
Hrvati 21–23, 26–28, 41, 46, 47, 71, 72, 76, 84, 89, 91, 103, 104, 113, 117, 172, 182–206, 224, 228, 241, 243, 245, 248–251, 255, 260, 266, 283, 284, 293, 298, 314, 320–326, 347, 365, 368, 372, 416, 417, 443, 447, 450–454, 464, 471, 482, 483, 485, 491, 504, 543
- u BiH 13, 62, 95, 129, 130, 147, 201–244, 259–268, 273–276, 289–301, 304–310, 321, 325, 330–336, 347–354, 365, 369, 374, 379, 380, 406, 408, 419–425, 443–447, 455, 466, 480, 490, 504–510, 524, 537
- u Kninu 312
- u Srbiji 129, 198, 228, 279, 326
- u Vojvodini 279

Hrvatska 25, 31–33, 40–46, 51–75, 79–85, 89, 90, 95–107, 113, 114, 117–130, 134–204, 209–220, 224–228, 232, 235, 238–260, 263–267, 271, 286, 291–308, 311–340, 344–369, 373, 374, 380, 381, 385–402, 405, 414–432, 435–450, 453, 454, 458–510, 515–530, 533, 536–547

- Banovina 275, 324
- Bijela 346
- iseljeništvo 84, 90, 92, 98
- NDH 22, 43, 206, 255, 256, 320, 336, 518, 519, 539
- SRH 61, 69
- Ustav 86
- Velika 371

Huntington, Samuel 477, 507
Husak, Gustav 38
Hvar, grad 543

I

Inönüj, turski ministar vanj. posl. 373
Irak 238
Iran 237, 240, 467, 468, 486, 487
Irci 27
Istambul 494
Istarski razvod 545
Istra 81, 176, 328, 523
Italija 37, 43, 81, 82, 121, 187, 202, 213, 233, 472, 501, 502
Ivan VIII., papa 543
Ivan Grozni, ruski car 292, 368
Ivan Pavao II., papa 194, 347, 348, 349, 515, 521, 522, 547
Ivanov, Vladimir, novinar 169
Izetbegović, Alija 201, 217, 220, 224, 225, 232, 237, 244, 254, 261, 274, 281, 285, 290, 293, 294, 299, 301, 302, 303, 305, 306, 308, 324, 329–336, 352, 397, 398, 405–408, 417–423, 428–429, 455, 496, 506, 510
Izmir 494
Izrael 345, 359, 387–389, 442, 469, 471, 474, 475, 477, 487

J

Jablanica 259
Jadran 196, 231, 246, 346, 513, 522, 543, 546
Jajce 45, 370, 415, 419
Jalta (sporazum) 28, 34, 37, 176, 292
Japanci 338
Jarun 408
Jasenovac 21
Jazov, maršal 251
Jazovka, jama 103
Jelačić, Josip, hrv. ban 117, 122
Jeljcin, Boris 223, 246, 292, 351, 368, 374
Jesenice, mj. u Slov. 33
Jesenjin, Sergej 284
Jindra, češki političar 38
Johnson, Lyndon 34
Jović, Borisav 90, 97, 153, 154, 320
Jugoslavija 13–47, 53–56, 59–63, 69, 72, 75–83, 86–92, 95–97, 101, 105, 106, 109, 110, 113–122, 126, 129–134, 137, 139, 140, 143–160, 169–171, 175–183, 186, 187, 196–206, 210–214, 217, 219, 223, 225, 232, 235, 238, 241, 246, 251, 261–274, 277.284, 292, 297–299, 303, 305, 310–317, 320, 323, 324, 327, 332, 337, 343–347, 351–355, 359–361, 367, 368, 376, 377, 383–387, 392, 396, 400, 408, 411–414, 418, 421, 423, 426, 430, 435–437, 447–451, 455, 459, 463,

464, 468, 470, 472, 477, 482, 486, 488, 498, 507, 510–513, 516, 518, 523, 525, 538–540
– bivša 488, 493, 495, 496, 498, 504, 505
– konfederacija 64, 77, 80, 83, 86, 88, 96, 102, 105, 111, 113, 115, 117–119, 129, 133, 134, 141
– konferencija o bivšoj Jugoslaviji 254
– Kr. SHS 24, 113
– Kr. Jug. 24, 43, 113
– SFRJ 54–61, 63, 78, 133, 135, 343, 534, 538, 539
– versailleska 56, 57
Juppé, Alain 297
Juraj Dalmatinac 544
Jurica, Neven 79
Jurič, Perica 312
Juzbašić, Živko 228

K

Kadijević, Veljko 178, 179, 314, 318, 319, 322, 323, 336, 341
Kaladina, E., novinar 249
Kambodža 36
Kanada 91, 339, 472
Karadordevići, srp. dinast. 464
– Pavle, princ 275
Karadordevo 323, 325, 326, 413, 506
Karadžić, Radovan 220, 245, 332, 379, 383, 412, 415
Kardelj, Edvard 20, 46, 322
Karlobag 327, 415, 433
Karlovac 327
Karpati 346, 348
Katalonci 27
Kina 11, 54, 438
Kinkel, Klaus 265, 351
Kiseljak 333, 335, 354
Kissinger, Henry 511
Klein, Jacques 455
Klović, Julije 544
Ljuić, Stjepan 215, 216
Knin 55, 109, 121, 123, 126, 127, 149, 162, 173, 278, 279, 311–316, 321, 325–327, 337–341, 345, 352, 358, 371, 383, 386, 393, 403, 405, 407, 410–420, 432, 433, 452
– kotar 254, 277, 353
Kninska krajina 126, 127, 128
Kobenter, Samo, novinar 117
Kohl, Helmut 11, 163, 412
Koljević, Nikola 201
Konavli 331
Konstantin VII. Porfirogenet, biz. car 543
Konjic 259
Kopenhagen 12, 363
Korčula
– grad 543
– statut 523, 545
Kordun 458
Koreja 439
Kosigin, Aleksej Nikolajevič 34
Kosinj, tiskara 545
Kosovo 95, 97, 101, 102, 106, 110, 114, 144, 180, 183, 198, 239, 264, 274, 279, 326, 354, 368, 371, 513, 515, 516
Kozirjev, Andrej 260
Krakov 346
Krasnojarski kraj 285

Kreševo 333
Križanić, Juraj 283
Krk, otok 358, 543
Krleža, Miroslav 25, 283
Kržić, Sandra, novinarka 67
Kučan, Milan 318, 327
Kupa, rijeka 69
Kupres 324, 407
Kuranov, Aleksandar, novinar 133
Kvaternik, Eugen 545

L

Laib, Eberhard, novinar 159
Lambroschini, Charles, novinar 223
Laponci 27
Leiner, Hubert, novinar 9, 147
Lendvai, Paul, novinar 165
Leon X., papa 544
Le Pen, franc. političar 84
Letica, Sveto, admiral 205
Libanon 105, 248
Libija 240
Lichtenstein 178
Lika 328, 458
London 17, 235, 297, 355, 367, 374, 384, 507

LJ

Ljubljana 336

M

Maček, Vladko 24, 275
Mađari 25, 346, 347, 372, 504
– u Hrvatskoj 190, 255, 482
– u ist. Slavoniji 393, 454
– u Srbiji 198, 264
– u Vojvodini 264, 279
Madarska 54, 139, 149, 187, 318, 358, 463, 468, 487
Majakovski, Vladimir Vladimirovič 284
Major, John 412
Makedonci 89, 106, 152, 172, 183, 298, 314, 320
Makedonija 39, 44, 65, 87–93, 106, 123, 138, 141, 142, 148, 151, 170, 180, 197, 214, 217, 239, 264, 274, 320, 330, 344, 354, 365
Malezija 438
Manolić, Josip 313, 339
Marija Bistrica 528, 530
Marković, Ante 70, 93, 97, 102, 105, 106, 126, 142, 144, 317, 342
Marseilles 72
Marshallov plan 193
Martić, fra Grga 309
Martić, Milan 213, 312, 316, 364, 383, 410, 415, 452
Martinet, Gilles, novinar 291
Marulić, Marko 544
Marx, Karl 23
Maslenica 265, 386
Mazowiecky, Tadeusz 254
Mediteran 14
Medimurje 328
Međugorje 260, 261
Merčep, Tomislav 205
Mesić, Stipe 119, 153, 154, 159, 171, 179, 339, 342

Meštrović, Ivan 544
Michelis, Gianni de 202
Mikelić, Boro 364
Milas, Ivan 339
Milas, Zvonimir, prevoditelj 121
Milošević, Slobodan 55–57, 65, 78, 88, 91, 93, 97, 106, 114, 123, 131, 141, 144, 155, 169, 178, 194, 223, 225, 226, 228–232, 247, 254, 261, 276–279, 281, 285, 290, 295, 296, 314, 318–327, 352, 355, 359, 364, 366, 379, 383, 411–413, 421, 422, 426–432, 448, 451, 491, 506, 507, 512
Milutinović, Milan, srp. ministar 428
Miroschnik, Peter, novinar 31
Mitterrand, François 325
Mladić, Ratko 260
Mleci 508
Mlinar, Zdenek 38
Moldavija 463
Molière, franc. komediograf 544
More, Thomas 544
Moskva 34, 37, 38, 53, 139, 169, 203, 224, 246, 283, 284, 401
Mostar 259, 260, 261, 263, 265, 330, 333, 353, 423, 444
– zapadni 480
Mrkonjić-Grad 419, 427, 428, 431
Müller-Blattau, Beate, novinarka 289
Muslimani 84, 88, 183, 187, 219, 220, 224, 225, 231–233, 237–239, 244–248, 254, 257–268, 271–277, 281, 285, 289–297, 301, 303, 304, 306–310, 320–322, 325, 329–334, 353, 354, 365–371, 374, 375, 380, 395–397, 408, 417, 430, 443–445, 455, 465–467, 475, 480, 490, 504, 506, 508–510, 524, 546
Muslimanska Republika 303, 306, 307
Musorgski, Modest Petrovič 283

N

Nava, Massimo, novinar 501
Neretva 263, 305, 331, 332, 344, 510
Neum 353, 510
New York 42
Nijemci 263, 335, 346, 352, 482, 504, 518
– u ist. Slavoniji 454
Niš 33
Nizozemska 149
Norveška 296, 321, 474
Novi Travnik 333, 334, 354
Novosibirsk 285

NJ

Njemačka 8, 11, 24, 41, 43, 74, 82, 91, 96, 98, 150, 160, 161, 163, 165, 171, 180, 187, 189, 196, 213, 233, 241, 244, 246, 248, 280, 286, 291, 296, 298, 303, 317, 334, 340, 352, 355, 392, 425, 430, 437

O

Obrovac 357
Odžak 428
Ohrid 89

Okučani 357, 415
Orašje 331, 410, 428
Osijek 205, 327, 329, 523, 543
Osmanlije 502, 526
Osmanlijsko Carstvo 247, 272, 508
Osor 543
Oster, Friedrich, novinar 121
Otočac (Slovenija) 78
Owen, David 245, 260, 261, 332, 334, 361, 431, 508
Özal, Turgut 373, 377, 494

P

Pakistan 237, 240
Pakrac 337, 338
Pale, mjesto kraj Sarajeva 450
Palestinci 359, 442
Panić, Milan 241, 253
Paraga, Dobroslav 190, 205, 227
Paravić, Janko, prevoditelj 81, 83, 105, 141, 159, 161, 165, 169, 171, 175, 193, 201, 219, 231, 235, 257, 289, 457
Pariz 71, 169, 297, 355, 391, 455
– konferencija 447
Pašalić, Ivić 411
Pašić, Nikola 61, 62
Pavelić, Ante, poglavnik 24, 206, 226, 266, 473, 474
Peakić, Marija 338
Perinović, Davorin 130, 215
Pešta 53, 516, 522
Pétain, Philippe, maršal 226
Petar I. Veliki, ruski car 136, 252, 292, 368, 374
Petersberg, kraj Bonna 290, 334
Peterson 260
Petrić, Franjo 544
Petrova gora 75
Petrović, Gajo 22
Plitvička jezera 461
Ploče 399, 510
Podunavlje, hrvatsko 6, 420, 421, 426, 468, 541
Poljica, statu 523, 545
Poljska 139, 152, 206, 300, 349, 468, 487, 521, 522
Pomfret, John, novinar 357
Poreč 522, 543
Porfirogenet – vidi: Konstantin VIII. Porfirogenet
Posavina – vidi: Bosanska Posavina
Potočnik, Peter, novinar 61, 73
Prag 35, 38
Prelog, Milan 544, 545
Prevlaka 236, 231, 380, 410, 510, 539
Pribićević, Svetozar 70
Princip, Gavrilo 117
Profilovski, Ljube, novinar 85
Puffi, Monica, novinarka 141
Puhovski, Žarko 52
Pula 543
Puletti, Guido, novinar 235

R

Radić, Stjepan 24, 64, 70, 72, 117, 182, 322, 474, 546
Rahimpour, Nigel, novinar 379
Raiffeisen, banka 438
Ranković, Aleksandar 18

Rašković, Jovan 106, 127, 128, 166, 311, 336, 412
Redman, Charles 340
Republika Srpska 303, 525
Ribar, Ivan 539, 546
Rijeka 81, 82, 285, 469
Rim 81, 297, 501
Rimsko Carstvo 63, 105, 346, 396, 447, 458
- Istočno 82, 182, 292, 325, 346, 505
- Zapadno 82, 182, 292, 325, 346, 505
Rodan, Steve, novinar 485
Rohatyn, Dennis 470
Rohatyn, Felix 470
Rumunjska 56, 86, 141, 158, 463
Rupel, Dimitrije 61, 78
Rusi 210, 246, 283, 284, 298, 352, 354
Rusija 11, 28, 133, 134, 136, 151, 199, 211, 224, 239, 249–252, 262, 266, 268, 269, 277, 281–284, 292, 295–299, 317, 345, 351, 358, 365, 368, 369, 374, 376, 384, 394, 396, 401, 402, 430, 440, 449, 465, 472, 486, 498, 507
Rusini 372
- u ist. Slavoniji 454, 504

S

Saint-Exupery, Patrick de, novinar 391
Sandžak 239, 264, 368, 371
Sanski Most 419
Santiago De Compostela 520
Sarajevo 13, 127, 155, 216, 217, 224, 239, 245, 277, 301, 302, 304, 306, 310, 371, 377, 379, 387, 391, 423, 444, 445, 452, 458, 505, 537
Sartorius, Peter novinar 161
Sava, rijeka 296, 331
Savišev, E., novinar 176
Scalfaro, Oscar Luigi 501, 502, 513
Schleicher, Ihlau, novinar 243
Schleicher, Rolanda, novinarka 243
Scotland, Egon, novinar 164
Shakespeare, William 544
Sesno, Frank, novinar 257
Siemens, korporacija 438
Silajdžić, Haris 293, 308, 423, 424, 476, 488
Sisak 358, 543
Sjedinjene Američke Države (SAD) 11, 12, 98, 119, 165, 187, 199, 202, 203, 211, 212, 233, 237, 257, 262, 266, 273, 291, 295, 297, 299, 345, 358, 360, 364, 369, 376, 377, 388, 401, 402, 409–412, 417–422, 428–432, 437, 443, 450, 452–455, 463, 464, 469, 477, 482, 486–489, 496, 498, 503, 507, 510, 511, 524, 544, 547
Sjeverna Irska 417, 442
Skandinavija 27, 78, 286, 296, 321, 355, 478
Skopje 33
Slabinko, Aleksandr, novinar 267
Slavonija 85, 169, 173, 236, 245, 368, 370, 381, 383, 385, 444, 472, 522, 544
- istočna 337, 385, 392, 394, 402, 403, 420, 421, 426, 454, 458, 481, 482, 538

- zapadna 337, 386, 393, 403, 408, 411, 458
Slavonski Brod 330, 332
Slovaci 133, 347, 372, 454
- u Hrv. 2
Slovačka 344, 358
Slovenci 72, 106, 110, 113, 118, 129, 143, 152, 154, 156, 172, 183, 298, 314, 317–320, 323, 327, 329
Slovenija 11, 25, 43, 53, 55–57, 61, 65, 69, 75–80, 83, 87, 90, 96–101, 106, 107, 110, 113–115, 118–122, 129, 133–138, 141–149, 151, 153, 157, 161–165, 170, 173, 177, 179, 184, 187, 197, 206, 211–214, 217, 232, 298, 317, 318, 321, 327, 344, 463, 468, 487, 505, 528, 529, 540
Smoljan, Bariša 310
Sofija 39
Solana, Javier 366
Solin 528
Solženjicin, Aleksandar 284
Sorkočević, Luka 544
Soule, Veronique, novinarka 271
Sovjetski Savez (SSSR) 9, 25, 28, 34, 45, 98, 133, 135, 151, 152, 165, 169, 176, 210, 250, 251, 272, 277, 283, 284, 286, 347, 387, 492, 512
Split 254, 260, 290, 312, 324, 315, 329, 358, 394, 398, 407, 413, 417, 461, 502, 506, 522, 528–530, 543, 545
- sporazum 405, 407, 408, 455
Srbi 21, 22, 46, 47, 71, 72, 91, 103, 104, 111, 113, 115, 116, 118, 141, 145, 152–155, 161, 171, 175, 180, 183, 186, 189, 191, 194, 209, 219, 224, 227–232, 237, 239, 241, 243, 244, 248, 251, 260–264, 272, 281, 285, 298, 299, 306, 314, 319–324, 327, 330–334, 344, 346, 351–354, 365, 383, 391, 428, 447, 450, 486, 491, 507, 525
- u BiH 13, 84, 148, 201, 219, 220, 225, 232, 239, 259, 263, 264, 268, 271, 273, 275, 276, 289–295, 306, 321, 325, 336, 352, 354, 365–368, 379, 380, 384, 395, 407, 410, 428, 449–452, 480, 508, 510
- u Hrvatskoj 47, 55, 56, 70, 76, 80, 91, 101, 106–110, 118, 121, 127–130, 134, 138, 141–144, 149, 154, 155, 159–162, 166, 167, 171–173, 176, 179, 189, 190, 194, 198, 203, 204, 209, 210, 227, 228, 240, 243, 247, 250, 253–255, 263–265, 268, 271, 277–282, 285, 295, 297, 299, 311–314, 321, 325, 326, 336, 337, 351–353, 357, 358, 361, 364, 372, 373, 386, 405, 409, 412, 414–417, 433, 442, 450–454, 481, 482, 525, 538, 542
Srbija 11, 43, 44, 55, 61, 65, 68–70, 76, 78, 81–83, 88–91, 95–102, 105, 106, 110–115, 118, 120, 123, 131, 138–145, 148, 149, 151, 155, 158, 161–172, 177, 178, 182, 183, 187, 190, 191, 198, 206, 209–212, 225, 226, 231, 232, 235, 238, 243, 246, 251–253, 260, 262–266, 271, 273, 276–278, 281–286, 292, 294–299, 303, 305, 317, 319–334, 337, 345, 352, 355–361, 366–368, 373,

375, 380, 383, 384, 392–395, 411–415, 421, 426, 428, 430, 447–450, 458, 459, 463–466, 475, 476, 479–481, 485–488, 491, 504–506, 510, 525, 538, 540
– Velika 95, 110, 114, 116, 127, 129, 141, 145, 148, 162, 164–167, 170, 176–179, 183, 213, 227, 229, 236, 246, 251, 254, 257, 263, 275, 282, 296, 298, 305, 306, 308, 311–314, 319–322, 338, 344, 358, 371, 372, 383, 386, 387, 450, 457
Srebrenica 257, 260, 410, 450
Sredozemlje 37, 78
Sredozemno more 292
Srijem
– zapadni 420, 454, 458
Stacke, Erhard, novinar 203
Staljin, Josif Visarionovič 28, 36, 37, 45, 105, 292, 298, 368, 374, 505, 512
Stanić, Iko (BiH) 216
Starčević, Ante 24, 64, 74, 545
Stepinac, Alojzije, kardinal 515, 517–519, 530, 547
Stolac 324, 331, 444
Stoltenberg, Torgval 260, 361
– plan 326, 508
Strasbourg 223
Ströhm, Carl Gustav, novinar 109, 259
Strossmayer, Josip Juraj 185
Sudan 240
Sulejman II. Veličanstveni, turski sultan 544
Supek, Rudi 22
Sveta Stolica 194, 196, 349, 516, 520, 526, 530
Sveti Spas, vrelo Cetine 126

Š

Šaćirbej, Muhamed 397
Šantić, Vlado (BiH) 216
Šešelj, Vojislav 62, 154, 155
Šibenik 329, 461
Šipovo 419, 427, 428
Široki Brijeg 207
Škabrnja 341
Škoti 27
Šolohov, Mihail 283
Španjolska 27, 66, 195, 199, 200, 254, 520
Špegelj, Martin 314, 316, 317
Šufflay, Milan 474
Šutej, Juraj (HSS) 310
Šuvar, Stipe 93
Švedska 17, 296, 321, 339, 437, 438, 489
Švicarska 105, 149, 271, 272, 273, 283

T

Talijani 81, 263, 346
– u Hrvatskoj 140, 176
Tanjga, Milena, novinarka 85
Tesla, Nikola 544
Thiller, Thierry, franc. novinar 365
Thornberry, Cedric 258
Tito – Vidi: Broz, Josip Tito
Tolstoj, Lav Nikolaevič 283
Tomac, Zdravko 476

Tomašević, Silvio, novinar 81
Tomčić, Zlatko 476, 488
Tomislav, hrv. kralj 194, 543
Tomšič, France, slov. političar 78
Travnik 259, 324, 333, 444
Trogir 522, 543
Trpimir, hrv. knez 543
Trst 212
Tuđman, Ankica 283
Tuđman, Franjo 31, 33–39, 43, 47, 53, 77, 137, 286, 287
– Bespuća 471
Tupurkovski, Vasil 323
Turci 176, 346, 348, 373
Turska 37, 239, 262, 274, 293, 352, 373, 374, 377, 463, 493–496, 499
Tuzla 423, 444

U

Ugarska 344, 523, 545
Ujedinjeni Arapski Emirati – vidi: Arapski Emirati
Ukrajina 133, 210

V

Vance, Cyrus 45
– Vanceov plan 201, 203, 206, 235, 236, 240, 258, 265, 326, 329, 363
– Vance–Owenov plan 14, 259, 261, 268, 275, 303, 326, 428, 508, 509
– Vance-Owen-Stoltenbergov plan 508
Vancouver 474
Varaždin 523, 543
Vareš 444
Vatikan 194, 349, 516, 517, 520, 524, 526, 543
Velika Britanija 27, 119, 233, 430
Velšani 27
Venecija 212
Versailleski ugovor 450
Vijetnam 36, 338, 417, 453
Vinkovci 327, 329, 357, 358
Vinodol, zakonik 523, 545
Virovitica 327
Vitez 335, 354
Vojvodina 44, 55, 56, 107, 141, 144, 183, 264, 279, 326, 342
Vrančić, Antun 544
Vrančić, Faust 544
Vranitzky, Franz, austr. kancelar 119
Vrbas, rijeka 544
Vukovar 327, 328, 338, 340, 392, 393, 394, 436, 483

W

Washington 297, 299, 302, 304, 391, 482
Washingtonski sporazum 6, 14, 302, 307–310, 334, 335, 345, 354, 368, 374, 375, 395, 406, 422–424, 439–441, 448, 455, 465–468, 479, 486, 495, 497, 509, 510, 512, 515, 516, 524, 525, 537
Wojtyła, Karol – vidi: Ivan Pavao II., papa

Z

Zadar 415, 416, 433, 444, 461, 510, 522, 543

Zagorje (Hrvatsko) 328
Zagreb 17, 31, 34, 43, 51, 61, 62, 66, 76, 77, 82, 89, 105, 117, 172, 185, 203, 228, 239, 240, 245–247, 255, 265–268, 281, 284, 296, 301, 317, 329, 330, 336, 338, 340, 355, 357–359, 361, 410, 417, 438, 449, 454, 474, 506, 507, 512, 522, 523, 528, 538, 543–545
– Jarun 409
– Maksimir 90, 91
Zenica 423, 444
Zubak, Krešimir 407, 408, 417, 431
Zulfikarpašić, Adil 330
Zvonimir, hrv. kralj 415, 432, 543

Ž

Ženeva 237, 238, 241, 253, 271, 276, 277, 278, 334, 355, 361, 379, 409–411, 421, 472, 476, 488, 506
– konferencija 281, 285, 295, 296, 302, 306, 308
Žepa 410, 450
Židovi 21, 227, 387, 389, 470–475
– u Hrvatskoj 79, 190, 206
– u Srbiji 206
Žnjan (Split) 530
Županja 330

SADRŽAJ

Predgovor 5
Protiv krivotvorenja hrvatske povijesti 17
Opće zapostavljanje Hrvata i Hrvatske 31
Hrvatska nacionalna težnja ima svoje povijesne korijene . . . 43
Nema zamjene višestranačkom sustavu 51
Program prekrajanja Jugoslavije zacrtala je Pašićeva politika . 61
Kroz konfederalizam do suverenosti Hrvatske 67
Pozivamo sve društveno-političke čimbenike na suradnju za dobrobit hrvatskog naroda 73
Hrvatska će biti suverena 81
Hrvatska će se pridružiti Europi i bez Jugoslavije 83
AVNOJ je konfederalni čin 85
Želimo suverenost 95
Savez suverenih republika 101
Hoćemo konfederaciju po uzoru na Europsku zajednicu . . . 105
Srbe u nas nitko ne tlači 109
Moramo naći vlastiti put prema Europi 113
Jugoslavija može opstati samo kao konfederacija 117
Hrvatski narod neće kapitulirati 121
Izlaz iz ustavne krize moguć jedino na osnovi novoga povijesnog dogovora i na konfederalnom konceptu 125
Teški dani za Hrvatsku 133
Jugoslavija ne može opstati 137
Srbi žele uspostaviti Veliku Srbiju 141
Smoći ćemo dovoljno razuma i snage za iznalaženje pravednih rješenja 143
Hrvatski je zahtjev za državnim suverenitetom opravdan . . . 147

Nemamo drugog izlaza nego pretvoriti Jugoslaviju u savez suverenih država 151
Građanski bi rat bio rat protiv naše demokracije 153
Hrvatska i Slovenija su za nove međurepubličke odnose . . . 157
Jugoslavija više ne postoji 159
Srbija će konačno morat prihvatiti političko rješenje 161
Međunarodno priznanje Hrvatske spriječilo bi širenje rata . . 165
KESS mora nastaviti sa svojom diplomatskom aktivnošću u Jugoslaviji 169
Hrvatska će braniti svoju cjelovitost 171
Jugoslavija je apsolutno neodrživa zajednica naroda 175
Imamo snage da se obranimo 177
Hrvatski će se narod do kraja boriti da očuva svoju demokraciju 181
Međunarodno priznanje Hrvatske zaustavit će sadašnji rat . . 189
Prestankom rata u Hrvatskoj kriza seli u Bosnu 193
U Hrvatskoj su zagarantirana ljudska prava svim etničkim manjinama 195
Granice se neće mijenjati 201
Nismo napravili niti jednu pogrešku 203
Hrvati u BiH neće unitarističko rješenje 209
Rat u Bosni mogao se izbjeći 219
Srbi moraju napustiti ideju o Velikoj Srbiji 223
S Miloševićem sam razgovarao o načinu rješavanja bosanske krize 231
Ne može se govoriti ni o kakvom nasilnom mijenjanju granica . 235
Svjetski sukob može se izbjeći samo odlučnošću 237
Oslobađamo vlastitu zemlju 243
Hrvatski narod suprotstavio se zauzimanju cijele Hrvatske i njezinu potpunom uništenju 249
Pobunu Srba ne bismo imali u Hrvatskoj da nije podržavana iz Beograda 253
Srpski agresori nastavljaju s planom stvaranja Velike Srbije . . 257

Bosna i Hercegovina može opstati samo kao zajednica triju konstitutivnih naroda 259
Srbima u Hrvatskoj zajamčena sva građanska i etnička prava . 267
Bosna i Hercegovina može jedino opstati kao konfederalna zajednica 271
Muslimani skloni ratu, Srbi kompromisu 281
Hrvatski je narod pokazao rijetku sposobnost žrtvovati se za ideale 283
Muslimani žele preuzeti područja nastanjena Hrvatima 289
Nova granica trebala bi biti razgraničenje civilizacijskih svjetova 291
Politička sloga Muslimana i Hrvata u Bosni i Hercegovini povijesna je nužnost 301
Hrvatska je nastojala izbjeći sukob 311
Nestanak SFRJ bio je povijesno neizbježan 343
Otkazom UNPROFOR-u ubrzat ćemo mirnu reintegraciju . . 351
UNPROFOR nije u potpunosti izvršio svoju zadaću 357
Želimo ubrzati mirno rješenje okupiranih područja Hrvatske . 363
Hrvatska stvara osnove za uspostavu novoga međunarodnog poretka 365
Hrvatska ima pravo na svoj teritorijalni integritet 373
Mi smo za mirno rješenje 379
Vrijeme je da se napuste sve ideje o stvaranju Velike Srbije . . 383
Želimo da višestranačka demokracija u Hrvatskoj dobije ozbiljnije oblike 391
Glavni međunarodni čimbenici moraju se odlučnije postaviti prema onima koji se suprotstavljaju poštivanju mira 401
Da bismo oslobodili okupirana područja stvarali smo jake oružane snage 405
Angažiranje glavnih europskih i svjetskih čimbenika u Daytonskim sporazumima jamstvo je mira u Bosni 435
Hrvatska pridaje veliku važnost Federaciji Bosne i Hercegovine 441
Hrvatska ni po čemu ne pripada balkanskom području 447

Trajni mir jedino se može postići kompromisom 457
Hrvatsko gospodarstvo ne može pristati na objedinjavanje koje bi vodilo balkanskim političkim integracijama 463
Hrvatska želi imati dobre odnose sa svim susjedima 479
U ovom dijelu Europe uočavaju se tri civilizacije 485
Interesi Hrvatske podudaraju se s interesima Zapada 489
Na području bivše Jugoslavije treba uspostaviti odnose dobrosusjedstva i normalne suradnje 493
Nikada nije bilo nikakva sporazuma o podjeli Bosne 501
Kardinal Stepinac jedan je od najvećih ljudi Crkve u Hrvata i hrvatskog naroda 515
Osnovna je zadaća hrvatskoga državnog vodstva razvitak demokracije i socijalne pravde u Hrvatskoj 533
Hrvatska je za učvršćenje mira i međunarodnog poretka na najvišim moralnim načelima 541
Pogovor 549
Kazalo imena i zemljopisnih pojmova 553

Nakladnici
Hrvatska sveučilišna naklada, d.o.o.
Ulica grada Vukovara 68, Zagreb

Hrvatski institut za povijest
Opatička 10, Zagreb

Za nakladnike
Anita Šikić
Mirko Valentić

Korektorica
Blanka Pečnik-Kroflin

Tisak
Sveučilišna tiskara d.o.o. – Zagreb 1999.

156

SVJEDOCI POVIJESTI

Knjižnica **SVJEDOCI POVIJESTI** *pokrenuta je kao suvremena povijesna retrospekcija na zbivanja i događaje u Hrvatskoj i oko nje posljednjih godina. Memoari, svjedočenja i razmišljanja svjetskih i naših političara, međunarodnih posrednika, diplomata i novinara, koji su u vrijeme nastanka hrvatske država bili izravno ili neizravno uključeni u nastojanja da se riješi kriza na području bivše Jugoslavije, pokazat će s koliko su predrasuda i zabluda, ili, razumijevanja nada prilazili ovoj zadaći. Bez tih svjedočenja tvrdnja da je hrvatska misao o slobodi i samostalnosti nailazila na nerazumijevanje i otpor bila bi samo prazna riječ bez dostatne uvjerljivosti – ovim svjedočenjima ona postaje nedvojbena. Otuda će zasigurno biti mnogo lakše zaključiti s kakvim se svo teškoćama suočavala Hrvatska na putu do svoje neo visnosti i zašto je hrvatska sloboda imala tako visok cijenu.*

Neka nam bude dopušteno nadati se da će ova knjižnica biti poticajem hrvatskim svjedocima povijesti da i oni predoče javnosti svoja svjedočanstv o proteklim sudbonosnim zbivanjima.

Do sada objavljeno u knjižnici *Svjedoci povijesti*:

1. *Thomas Patrick Melady:* Veleposlanikova priča
2. *Jean Cot:* Posljednji balkanski rat?
3. *Süleyman Demirel:* Pogled s Bospora
4. *David Owen:* Balkanska odiseja
5. *Alois Mock:* Dossier Balkan i Hrvatska
6. *Lujo Tončić-Sorinj:* Usamljena borba Hrvatske
7. *Yves Heller:* Neugašena žeravica
8. *Hans-Dietrich Genscher:* Sjećanja